

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**MARİO LEVİ’NİN ROMAN VE HİKÂYELERİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

(Yüksek Lisans Tezi)

Neşat SAMAT

**RİZE
2018**

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**MARIO LEVİ'NİN ROMAN VE HİKÂYELERİ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

(Yüksek Lisans Tezi)

Neşat SAMAT

**Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU
Danışman**

**RİZE
2018**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında, Neşat SAMAT tarafından hazırlanan Mario Levi'nin Roman ve Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme başlıklı bu çalışma, 29/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. İhsan SAFİ

Kabul / ~~Red~~

Üye: Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU

Kabul / ~~Red~~

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Gülseren ÖZDEMİR

Kabul / ~~Red~~

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

19.06.2018

Prof. Dr. Ahmet İshak DEMİR

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 29/06/2018

Neşat SAMAT

ÖN SÖZ

Mario Levi, yazdığı yedi roman ve dört hikâye kitabı ile Türk edebiyatının son dönemde dikkati çeken yazarlarından biridir. “Mario Levi’nin Roman ve Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme” adlı bu çalışmada Mario Levi’nin *İstanbul Bir Masaldı*, *Lunapark Kapandı*, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, *Size Pandispanya Yaptım*, *Bu Oyunda Gitme Vardı*, *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanları ve *Bir Şehre Gidememek*, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, *En Güzel Aşk Hikâyemiz* ile *Bir Cümlelik Aşklar* hikâye kitapları çeşitli başlıklar altında incelendi. *Bir Yalnız Adam Jacques Brel* ile *Bir Yaz Yağmuruydu* kitapları roman ve hikâye özelliği göstermediğinden incelemeye tabii tutulmadı.

Girişte Mario Levi’nin hayatı, roman ve hikâyeleri hakkında bilgilere yer verildi. İncelemede, “Birinci Bölüm”de, “Romanların İncelenmesi”nin alt başlıklarında: “Olay Örgüsü”, “Anlatıcı ve Bakış Açısı”, “Zaman”, “Mekân”, “Kişiler Kadrosu” ve “Tematik Unsurlar”a; “İkinci Bölüm”de roman ve hikâyelerde kullanılan “Anlatım Teknikleri”ne; “Üçüncü Bölüm”de romanlarda kullanılan “Postmodern Unsurlar”a; “Dördüncü Bölüm”de “Hikâyelerin İncelenmesi”nin alt başlığında hikâyelerin incelenmesine yer verildi. Roman ve hikâyelerdeki tematik unsurlara özellikle dikkat çekilmeye çalışıldı. Tematik unsurlar, ortaya konulmaya çalışılırken roman ve hikâyelerin sınırlarının dışına çıkılmamaya özen gösterildi. Romanların tematik unsurları: “Aşk”, “Özlem”, “Ölüm”, “Dostluk”, “Yabancılaşma ve Yalnızlık”, “Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar”, “Cinsellik” başlıkları altında ele alındı. Hikâyelerdeki tematik unsurlar konusunda ise genel bir değerlendirme yapıldı. Hikâyelerin incelenmesi aşamasında roman ve hikâyeler arasında var olan bağ ortaya konulmaya çalışıldı. Tezin “Sonuç ve Öneriler” bölümünde tüm bu başlıkların genel bir değerlendirilmesi yapılarak inceleme sona erdirildi.

Roman ve hikâyelerin incelenmesinde Mehmet Tekin’in *Roman Sanatı*, Nurullah Çetin’in *Roman İnceleme Yöntemi* ile Hakan Sazyek’in *Roman Terimleri Sözlüğü* kitaplarından faydalanıldı. Mario Levi hakkında şimdiye kadar hazırlanan *Mario Levi’nin Romanlarında Kent ve Ötekilik* (Mustafa Okçul); *Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi’nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası* (Özlem Ece Levi); *Mario Levi’nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân* (Nurkan Dikmen) tezlerine, Ulusal

Tez Merkezi internet sayfasından ulaşıldı. Tezler incelenerek gerekli görülen yerlerde tezlerden alıntılar yapıldı. Mustafa Okçul incelemesinde *İstanbul Bir Masaldı*, *Lunapark Kapandı* ve *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanlarını kent ve ötekilik bağlamında; Özlem Ece Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* ve *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanlarını İstanbul daüssılası bağlamında; Nurkan Dikmen ise *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* ve *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanlarını bellek, kimlik ve ötekilik bağlamında ele aldı. Bu çalışma daha önce yapılmış olan bu çalışmalardan daha kapsamlı olup Levi'nin yayımlanmış bütün roman ve hikâyelerini içermektedir. Çalışmada sınırlandırılmaya gidilmeden bütün eserler ele alındı.

Tez yazım aşamasında Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Bilim ve Sanat Vakfı Kütüphanesi, Taksim Atatürk Kitaplığı ile Ankara Milli Kütüphanesinde araştırmalar yapılarak Mario Levi'nin süreli yayınlarda yazdığı yazılara ve hakkında yazılan yazılara ulaşılmaya çalışıldı. Ayrıca dijital ortamda yazılan yazılar da taranılarak bilgiler toplandı. Mario Levi'nin katıldığı televizyon programları seyredildi. Mario Levi hakkında yazılan yazıların az sayıda olması sebebiyle roman ve hikâyeleri hakkında aydınlatıcı bilgiler, daha çok yaptığı söyleşilerden elde edildi.

Tezin "Giriş" bölümünde yer verilen Mario Levi'nin biyografisi ile ilgili bilgiler, Mario Levi'nin yazdığı yazılardan, verdiği söyleşilerden, Mario Levi hakkında yazılan yazılardan ve sosyal medyada Mario Levi ile yapılan görüşmelerde bizzat Levi'nin kendisinden alındı.

Tez yazım süresince yardımlarını esirgemeyen kıymetli Danışman Hocam Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU'ya, çalışmanın düzenleme aşamasında görüşlerinden faydalandığım Prof. Dr. İhsan SAFİ'YE ve Dr. Öğr. Üyesi Gülseren ÖZDEMİR'e, kızım Gülce SAMAT'a ve onun kıymetli annesi değerli eşim Meryem SAMAT'a; yaptığımız görüşmelerde göstermiş olduğu nezaketten ötürü Mario LEVİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

NEŞAT SAMAT
RİZE-2018

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN	3
ÖN SÖZ	3
İÇİNDEKİLER	6
ÖZET	9
ABSTRACT	10
KISALTMALAR	11
GİRİŞ	12

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ROMANLARIN İNCELENMESİ	28
1.1. İstanbul Bir Masaldı	28
1.1.1. Olay Örgüsü	30
1.1.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı	47
1.1.3. Zaman	53
1.1.4. Mekân	56
1.1.5. Kişiler Kadrosu	62
1.1.6. Tematik Unsurlar	94
1.1.6.1. Aşk	95
1.1.6.2. Yabancılaşma ve Yalnızlık	102
1.1.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar	106
1.1.6.4. Ölüm	112
1.2. Lunapark Kapandı	113
1.2.1. Olay Örgüsü	114
1.2.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı	119
1.2.3. Zaman	123
1.2.4. Mekân	124
1.2.5. Kişiler Kadrosu	128
1.2.6. Tematik Unsurlar	138
1.2.6.1. Aşk	138
1.2.6.2. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar	141
1.2.6.3. Ölüm	145
1.2.6.4. Cinsellik	146
1.3. Karanlık Çökerken Neredeydiniz	147
1.3.1. Olay Örgüsü	149
1.3.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı	153
1.3.3. Zaman	156
1.3.4. Mekân	157
1.3.5. Kişiler Kadrosu	161
1.3.6. Tematik Unsurlar	175
1.3.6.1. Dostluk	175
1.3.6.2. Aşk	176
1.3.6.3. Yabancılaşma ve Yalnızlık	178
1.3.6.4. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar	182
1.4. İçimdeki İstanbul Fotoğrafları	184
1.4.1. Olay Örgüsü	185
1.4.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı	191
1.4.3. Zaman	193
1.4.4. Mekân	194
1.4.5. Kişiler Kadrosu	199

1.4.6. Tematik Unsurlar -----	204
1.4.6.1. Özlem -----	204
1.4.6.2. Yabancılaşma ve Yalnızlık -----	207
1.4.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar -----	210
1.4.6.4. Ölüm -----	213
1.5. Size Pandispanya Yaptım -----	213
1.5.1. Olay Örgüsü -----	215
1.5.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı -----	219
1.5.3. Zaman -----	222
1.5.4. Mekân -----	223
1.5.5. Kişiler Kadrosu -----	226
1.5.6. Tematik Unsurlar -----	234
1.5.6.1. Aşk -----	234
1.5.6.2. Yalnızlık ve Yabancılaşma -----	236
1.5.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar -----	238
1.6. Bu Oyunda Gitmek Vardı -----	242
1.6.1. Olay Örgüsü -----	243
1.6.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı -----	247
1.6.3. Zaman -----	250
1.6.4. Mekân -----	251
1.6.5. Kişiler Kadrosu -----	253
1.6.6. Tematik Unsurlar -----	260
1.6.6.1. Aşk -----	260
1.6.6.2. Yalnızlık ve Yabancılaşma -----	263
1.6.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar -----	266
1.7. Yanlış Tercihler Mahallesi -----	268
1.7.1. Olay Örgüsü -----	269
1.7.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı -----	276
1.7.3. Zaman -----	279
1.7.4. Mekân -----	280
1.7.5. Kişiler Kadrosu -----	282
1.7.6. Tematik Unsurlar -----	289
1.7.6.1. Aşk -----	289
1.7.6.2. Yalnızlık ve Yabancılaşma -----	291
1.7.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar -----	294
İKİNCİ BÖLÜM	
2. ANLATIM TEKNİKLERİ -----	296
2.1. Anlatma Tekniği -----	297
2.2. Gösterme Tekniği -----	299
2.3. Tasvir Tekniği -----	300
2.4. Bilinç Akışı Tekniği -----	303
2.5. İç Çözümleme Tekniği -----	303
2.6. İç Monolog Tekniği -----	305
2.7. Diyalog Tekniği -----	306
2.8. Montaj Tekniği -----	308
2.9. Geriye Dönüş Tekniği -----	310
2.10. Özetleme Tekniği -----	311
2.11. Zaman Atlaması Tekniği -----	313
2.12. Mektup/E-posta -----	314
2.13. Günlük -----	315

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. POSTMODERN UNSURLAR -----	316
3.1. Üstkurmaca -----	317
3.2. Metinler Arasılık -----	322
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. HİKÂYELERİN İNCELENMESİ-----	329
4.1. Bir Şehre Gidememek-----	329
4.1.1. Bir Şehre Gidememek-----	330
4.1.2. Hüzünler Yürürlüktedir -----	336
4.1.3. Mevsimlerin Durduramadığı -----	339
4.2. Madam Floridis Dönmeyebilir -----	343
4.2.1. Mösyö Moiz’i Ben Öldürmedim-----	343
4.2.2. Madam Floridis Dönmeyebilir-----	344
4.2.3. Annem, Piyanom ve Kaybettiklerimiz -----	346
4.2.4. Bizim Sokakta Hiç Kimse -----	348
4.2.5. Radyo Senaryoları -----	351
4.2.6. Selami Çok Selamsızdı O Akşam -----	352
4.2.7. Odalar, Odaları Çağırabilir -----	353
4.2.8. Efrahim Hep Akordeon Çalacak-----	354
4.3. En Güzel Aşk Hikâyemiz-----	356
4.4. Bir Cümlelik Aşklar -----	361
SONUÇ VE ÖNERİLER -----	369
KAYNAKLAR-----	373
ÖZ GEÇMİŞ-----	380

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU

Hazırlayan: Neşat SAMAT

Yıl: 2018

Sayfa Sayısı: 380

ÖZET

MARIO LEVİ’NİN ROMAN VE HİKÂYELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Roman ve hikâyelerinin merkezinde İstanbul’a yer vermesiyle tanınan Mario Levi, gerçek anlamda edebiyat dünyasına hikâye ile giriş yapar. İlk hikâye kitabı olan *Bir Şehre Gidememek*, Levi’ye Haldun Taner Öykü Ödülü’nü kazandırır. Bu hikâye kitabını *Madam Floridis Dönmeyebilir* ve *En Güzel Aşk Hikâyemiz* adlı hikâye kitapları takip eder. Yazarlığının ilk yıllarında öykü ağırlıklı eserler veren Levi, 1999 yılında yazdığı *İstanbul Bir Masaldı* romanı ile Yunus Nadi Roman Ödülü’nü kazanır. *İstanbul Bir Masaldı* romanından sonra Levi, *Lunapark Kapandı*, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, *Size Pandispanya Yaptım*, *Bu Oyunda Gitme Vardı* ve *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanlarını yazar. Levi, hikâyeye yirmi beş yıl sonra *Bir Cümlelik Aşklar* kitabıyla geri döner. Levi’nin, roman ve hikâye kitaplarının haricinde *Bir Yalnız Adam Jacques Brel* (inceleme) ile *Bir Yaz Yağmuruydu* (deneme) kitapları vardır. Her yeni romanında ve hikâyesinde farklı bir üslup arayışı içerisinde olan Levi’nin roman ve hikâyelerinde, postmodernizmin bütün olanaklarından faydalandığı görülür. Genellikle azınlıktaki kişilerin yer aldığı romanlarda ve hikâyelerde İstanbul’da yaşanan olaylar bir azınlık gözünden daüssıla duygusu ile anlatılarak geçmişin izi sürülür. Bu süreçte geçmişte takılıp kalınmayarak günümüzde sahip olunan güzelliklerin kıymeti ortaya konulmaya çalışılır.

Anahtar Kelimeler: Mario Levi, roman, hikâye, postmodernizm, azınlık, İstanbul

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Turkish Language and Literature

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Doç. Dr. Abdurrahman KOLCU

Author: Neşat SAMAT

Year: 2018

Pages: 380

ABSTRACT

A STUDY ABOUT MARIO LEVI'S NOVELS AND STORY BOOKS

Mario Levi, known having the place of İstanbul at the center of his novels and stories, literally enters the world of literature with a story. *Bir Şehre Gidememek*, his first story book, brings Levi Haldun Taner Story Award. The story books of *Madem Floridis Dönemeyebilir* and *En Güzel Aşk Hikâyemiz* follow that book. Levi who wrote short stories in the first years of his writing wins Yunus Nadi Novel Award with his novel, *İstanbul Bir Masaldı*, in 1999. After Levi writes *İstanbul Bir Masaldı* he writes *Lunapark Kapandı*, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, *Size Pandispanya Yaptım*, *Bu Oyunda Gitme Vardı* and *Yanlış Tercihler Mahallesi*. Levi returns to write story with his book, *Bir Cümlelik Aşklar*, twenty five years later. Apart from Levi's novels and story book, he has a study book (*Bir Yalnız Adam Jacques Brel*) and an essay book (*Bir Yaz Yağmuruydu*). Levi's novels and stories, which are in search of a different style in every new novel and story, benefit from all the possibilities of postmodernism. The events of the past in İstanbul and in the novels in which the minority people are mostly involved are described with the feeling of dissipation in the face of a minority. In this process, trying to put forth the value of today's beauty without sticking to the past.

Keywords: Mario Levi, novel, story, postmodernism, minority, İstanbul

KISALTMALAR

age. : Adı geen eser

ev. : eviren

s. : Sayfa

S : Sayı

vb. : Ve benzeri

vs. : Vesaire

GİRİŞ

25.02.1957 tarihinde İstanbul Şişli’de doğan Mario Levi’nin ataları, 1492’de Endülüs’ten çıkarak Osmanlı topraklarına gelen Yahudilerdendir. Anne kökleri saf İstanbulludur, babası Eliya’nın (1929-2016) kökleri ise Bulgaristan Varna’ya kadar uzanır. Büyükbabası Hasköylü olduğu için nüfus kaydı Hasköy’dedir. Çocukluğu İstanbul’un farklı dil ve inançlarını birleştiren en eski semtlerinden Feriköy, Kurtuluş (Tatavla) civarında geçer. Anneanesi, İzzet Paşa Sokağı’nda otururdu. Levi’nin annesi ile ilgili anlattığı bir anı dikkat çekicidir. Dedesinin dikkati sayesinde büyük bir tehlike atlattılar:

“Annem o dönem çok genç ve Asmalımecit’te ailesiyle yaşıyor. Evin yanına bir genelev açılıyor. Birtakım karanlık adamlar annemi kaçırmak sonra da çalıştırmaktan söz ederlerken dedem işitiyor. Bu hikâye hem dedem hem de annem tarafından anlatıldı. Dedemin anlattığı hikâye daha anlamlıydı çünkü orada bir de baba kaygısı vardı. Dedem konuşulanları duyunca anneanneme, ‘Buradan kurtulmalıyız’ demiş ve apar topar Osmanbey taraflarındaki eve taşınmışlar.”¹

1904 doğumlu anneannesinin evi, pikaptan tangolar dinlenen, Fransızca konuşulan bir evken; Levilerde kalan babaannesinin evi, radyodan Münir Nurettin Selçuk dinlenen bir Osmanlı evidir. Bu yönüyle Mario Levi’nin hem Doğulu hem de Batılı bir tarafı vardır:

“Anne tarafım daha Avrupalı, baba tarafım daha doğuluydu. Tıpkı İstanbul gibi... Anneannemin evinde plaklardan gelen Fransızca, İtalyanca, İspanyolca şarkılar arıyalar, öte yandan babaannemin evinde radyodan dinlenen Türk müziği eserleri arasında büyüdüm. Bu iki farklı kültürle beslenmek büyük bir şans oldu benim için.”²

Levi’nin ailesi dindar bir aile değildir. Ancak gelenekleri olan bir ailedir. Babası, cuma akşamları dışında, Levi’nin dışarı çıkmasına izin verir. Cuma akşamları, erikli gelincik balığı yemeği değişmeyen bir alışkanlıktır. Bir de pırasa köftesi, kabak dolması ve kabak yapraklarından yapılan kaşkarikas yemeği... Evlerinde Türkçe, Fransızca ve Judeo-Espanyol dilleri konuşulur. Levi, Ladino’yu evdeki babaannesinden öğrenir. Bu dil İspanya’dan İstanbul’a göç etmek zorunda kalan Yahudiler tarafından Türkiye’ye getirilmiştir. Levi, Don Kişot’u İspanyolca okuyacak kadar bu dili öğrenir:

“Ladino, 15. yüzyıl İspanya’sında Yahudilerin kendi aralarında konuştuğu bir dil. Aslında İspanyolcaya çok benzer bir dil olan Ladino, yaklaşık 600 yüzyıl boyunca kendi koruyabilmiş. 15. yüzyılın sonunda İspanya’da yaşanan politik değişiklikler sonrasında Müslümanlarla Yahudiler göçmek zorunda kalmış. Sefarad Yahudileri Avrupa üzerinden o dönem 2. Beyazıt’ın da onayı ile Anadolu’ya ve Balkanlara

¹ Ümran Avcı, “Yazının esin perisi acıdır”, Habertürk. Erişim 12.03.2017. <http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/594510-yazinin-esin-perisi-acidir>.

² “Mario Levi ile Şehir Kültürü ve Sanat Üzerine”, Söyleşi. *Beykoz Kültür Sanat Dergisi* 2 (2013): 14.

gelmiş. Özellikle Saraybosna, Selanik, Edirne, İstanbul, Çanakkale ve Bursa'ya yerleşmişler. Ladino geldikleri ülkelerin dilleriyle etkileşerek yaşamaya devam etmiş. Ladino konuşan genç sayısı çok az. Bugünkü İspanyolcadan fiil çekimi, artikeller ve cümle yapısı dışındaki farklılıklara değinen Levi, Ladino sayesinde Cervantes'in Don Kişot'unu İspanyolca okuyacak kadar öğrendiğini söylüyor ve ana dilin önemine parmak basıyor.”³

Bir asır yaşamış olan dedesi liberal bir adamdır ve dini kitaplar okumayı sever. Levi, dedesinin ölmeden önceki son iki yılında sürekli yanındadır. Beş aylığına yazarlık kursu için gittiği Almanya dönüşünden üç gün sonra dedesini kaybeder. Bu ölüm ve bu ölümler, Levi'de derin izler bırakır.

Levi, çevresine uyum sağlamakta zorlanan bir çocukluk yaşar. Öyle ki çocukluk yıllarına bir daha dönmek istemez. Yaz tatillerinde dışarıda gezip dolaşmak yerine, eve kapanıp kitap okumaktan daha çok zevk alır. Onun bu kitap okuma zevki on üç yaşında kendi kütüphanesini oluşturmaya başlamasını sağlar. Oysa Levi'nin kaldığı evler öyle aman aman kitap okunan evler değildir. Levi'nin kitap okuma alışkanlığı biraz da kendi çabasıyla oluşmuş bir alışkanlıktır. Yine bu yaşlarda roman yazma denemesi de olur. Ancak bu denemesinde çok da başarılı olamaz. Okuma tutkusu asıl lise çağlarında başlar ve üniversite yıllarında devam eder. Daha çok Fransız edebiyatından eserler okur. Üniversitenin ikinci sınıfından itibaren Türk edebiyatının klasiklerini okumaya başlar:

“Çok çelimsiz bir çocuktum ve sürekli, etrafımdakilerin beni dövmesinden korkardım. Çocuk dünyasının o acımasızlığında, haliyle içime kapanıktım. Ortaokula başladığımda, 11-12 yaşlarında, okulda karate kursu açıldığını öğrendim. Hiç tereddüt etmeden kursa yazıldım. Çok mutluydum, çünkü artık güçlü bir adam olacaktım. Uzun sürmedi bu mutluluk. Karate kursunda beyaz kuşaktan sarı kuşağa geçiş sınavında ayak parmağımı kırdım. Eve kırık bir parmakla döndüğümde, babam, ‘Devam edersen kafanı da ben kırarım,’ demişti. Her şeyin bittiği bir andı, gerçeklerle yüzleşmek zorundaydım. Karate defteri kapanmıştı, ama ne yapacaktım? Bir sığınma alanı buldum kendime. İyi mi, kötü mü hâlâ karar veremiyorum; kitap okumaya başladım. İlk okuduğum kitaplardan biri, Victor Hugo'nun Sefiller adlı romanıydı. Benim müdafaa alanımdı kitaplara sığınmak. Hayatım öyle devam etti.”⁴

Küçükken en büyük zevkleri arasında anne babası ile Konak ve Site Sinemaları'na; yazları Erenköy'e ve Suadiye'ye yazlığa; pazar sabahları arabalarla Boğaz'a çay içmeye ve börek yemeye; zaman zaman on beş yirmi kişi toplanıp Sultansuyu'na, Çırçır'a, yazları ise Yakacık'a piknik yapmaya; Caddebostan Plajı, Suadiye Plajı ve Süreyya Plajı'na yüzmeye; arkadaşlarıyla birlikte gençlik

³ Efe Beşler, “Ladino: (Jude Espanyol) Kaybolan Bir Lisan Nasıl Kurtulur?”, Sanatatak. Erişim 27.12.2017. <http://www.sanatatak.com/view/kaybolan-lisanlar-ladino-judeo-espanyol>.

⁴ “En önemli müdafaa alanı edebiyattır”, Söyleşi. *Keçi Kış* (2016): 6.

yıllarında Elmadağ'da Parizyen'in arkasındaki 33 ve Hidromel adlı diskolara gitmek sayılabilir.

Çocukken astım hastalığının tedavisi için Zeynep Kamil Hastanesine gidip gelir. On dokuz yirmi yaşlarında aşk acısı yüzünden intihar etmeyi düşünür. 1975'ten beri Kadıköy Yeldeğirmeni Caddesi'nde oturur. Yirmi yaşına kadar Şişli Feriköy, Osmanbey taraflarında yaşar daha sonra karşı tarafa geçer. Bu tarihten sonra Kadıköy, onun için vazgeçilmez yerlerden biri olacaktır. Kadıköylülüğü çok önemlidir, çok önemsedığı bir kimliktir. Hatta şunu da savunur hep; bir İstanbullu olmak vardır ama bir de Kadıköylü olmak vardır. Yaz tatillerini Bodrum Yalıkavak Mahallesi'nde geçiren Levi, Kadıköylü olmakla ilgili şunları söyler:

“Ben Kadıköylüyüm. Bu semtin son yarım asrını sokakları, denizi, çam ve meyve ağaçları, iğde ve ihlamur kokuları, çiçekleri, bahçeli evleri, açık hava sinemaları, parkları ile tarihini tüm yaşanmışlıklarıyla yazabilecek kadar. Gezdiğim, gördüğüm, aralarında çok sevdiğim, Paris, Madrid, Barcelona, Kudüs, Roma, Venedik, Londra, Berlin, Viyana, Amsterdam, Vancouver gibi şehirlerin de bulunduğu muhtemelen yüzü aşkın şehrin bende bıraktığı, her biri bir başka değer taşıyan, unutulmaz anlara ve fotoğraflara rağmen, Kadıköy Çarşısı'nın dünyanın en güzel köşelerinden biri olduğunu söyleyecek kadar. Bu fikrimde samimiyimdir. Dünyanın hiçbir şehrinde kendimi Çarşı'daki gibi evimde hissetmemişimdir. Her bir metresi ayrı bir kıymet taşır benim için. Her bir rengi ayrı, her bir kokusu ayrı...”⁵

İlkokulu, Şişli Ondokuz Mayıs İlkokulunda; liseyi Saint Michel Fransız Lisesinde okuyan Levi, doktor olmayı hayal etse de üniversite sınavında doktorluğa puanı yetmez. 1980 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünden (Fransız ve Roman Filolojisi) mezun olur. Yazı yazmaya üniversitedeki bir arkadaşının teşvikiyle başlar. Levi, bu süreç hakkında şunları söyler:

“Açıkçası üniversitede 1. sınıfa gelene kadar hayatım için bir yazarlık projem yoktu. Ama sonradan farkına vardım ki, geçmişimde bunun bazı ipuçları varmış. Örneğin hiç kimse beni mecbur etmediği halde ben uzunca bir süre günlük tuttum. Ortaokul ve lisede vasat bir öğrenci olmama karşılık kompozisyonlarım iyiydi, Fransızca Edebiyat derslerim iyiydi. 14 veya 15 yaşındayken 2 roman denemem oldu. Fakat bunlar hep bir oyun gibiydi. Zaten 15-20 sayfayı bulmadan, o romanlar öyle bir yerde kaldı, bitmedi. Ancak birtakım tesadüfler sonucunda ya da koşullar zorladığı için diyelim, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fransız Dili ve Edebiyatı'nda okumaya başladığım günlerde dost edindiğim bir arkadaşım oldu. Laf lafi açarken bir gün bana mutlaka bir şeyler yazmam gerektiğini söyledi. Hem böyle bir geçmişten geliyorsunuz, hem birileri size böyle bir öneride bulunuyor, hem de edebiyat fakültesinde okuyorsunuz... Açıkçası her şey bir araya gelmiş gibi oldu. İlk öykülerimi yazmaya başladıktan sonra da en büyük hayat projem yazmak oldu.”⁶

⁵ Mario Levi, “Kadıköylü Olmak, Kadıköy'de Kalmak”, Gazete Kadıköy. Erişim 11.02.2017. <http://www.gazetekadikoy.com.tr/kadikoylu-olmak-kadikoyde-kalmak-makale,1119.html>.

⁶ “İflah Olmaz Bir İstanbul Yazarı Mario Levi”, Söyleşi. *Eğitim Gönüllüleri* Aralık (2010): 22.

1984-1985 yılları arasında cilt rahatsızlığına yakalanır. Meşhur Doktor Kolsuz Agop'a giderek tedavi olur. İki kere evlenip boşanan Mario Levi, üçüncü evliliğini kendisinden yirmi beş yaş küçük öğrencisi, Selanik göçmeni Müslüman bir ailenin kızı olan yazar Özlem Ece Erdoğan ile yapar. İlk evliliğinden ikiz kızları Deniz ile Pınar ve son evliliğinden Masal Clara olmak üzere üç kızı vardır.

Mario Levi, yazarlığın yanı sıra, imalat, ticaret, ithalat, Fransızca öğretmenliği, gazetecilik, radyoculuk⁷, reklam yazarlığı ve Antonina Turizm'de rehberlik ve bir süre de televizyon programcılığı yapmıştır. "Levi, üniversiteden mezun olmasının ardından Beyoğlu Anadolu Lisesi'nde bir yıl Fransızca öğretmenliği yapar. Bu deneyiminden sonra dedesinin uzun yıllardır yürüttüğü ithalat işini devralır ve on yıl kadar sürdürür."⁸ Bir süre sonra bu ticaret işini bırakıp reklam yazarlığı sektörüne girer. Ancak bu macerası çok uzun sürmez. Kırk yaşındayken bir daha dönmek üzere reklam yazarlığını bırakır. Daha doğrusu bıraktığını düşünür: "Bugüne kadar 8 farklı meslek icra ettim. İmalat, ticaret, ithalat, Fransızca öğretmenliği, gazetecilik, radyoculuk, reklam yazarlığı... Antonina Turizm sayesinde bir de rehberlik eklenecek."⁹ Levi, her ne kadar tam zamanlı yazar olmak arzusu içerisinde olsa da kendi deyişiyle yazarlık dışındaki bu meslekleri ekmek parası için yapmıştır:

"Birtakım tesadüfler sonucunda reklam yazarı oldum ve günün birinde bir daha dönmek üzere reklam yazarlığına son verme kararı aldım. O günlerde yakın çevrem de dâhil, birçok insan tarafından uyarı ve eleştiri aldım, çünkü görünürde her şey iyi gidiyordu. 40 yaşında bu riski nasıl göze alıyordum? Bir riski göze aldığım bu dönem ilk de değildir. Reklam yazarlığına son vermeden 4-5 yıl kadar önce de mütevazı koşullarda süren, ama yine de kendini götüren bir ticari şirketin ortaklarındandım. Artık ticaret yapmak istemediğimi söylemişim kendime. Bunların hiçbirinde tek başıma değildim, evliydim, çocuklarım vardı. Bugün baktığımda hakikaten cesurca kararlarımı diyorum, ama iyi ki bu kararları almışım. Bu riskleri göze almasaymışım, gerçekten iyi bir hayatım var diyebileceğim yere gelemeyecektim. Bu anlamda almış olduğum kararların hep doğru kararlar olduğuna inanıyorum. Öğrencilerime de söylediğim, Kennedy'nin bir lafı vardır; 'Sadece büyük başarısızlıkları göze alan büyük başarılarla ulaşır' der. Bu çok anlamlı gelir bana. Sonuçta yaşadıklarım bana şimdi daha anlamlı geliyor. Yaptığım iki işten de, yani öğretim görevliliğinden de, yazarlıktan da çok büyük bir keyif alıyorum."¹⁰

⁷ TRT'de İstanbul Radyosu'nda İstanbul Sohbetleri adlı programdan sonra Açık Radyo'da programlar yapar.

⁸ Levi, Özlem Ece, "Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi'nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası" (Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2014), 103.

⁹ Nazenin Tokuşoğlu, "Mario Levi ile İstanbul turu", Habertürk. Erişim 16.03.2016. <http://www.haberturk.com/yasam/haber/928070-mario-levi-ile-istanbul-turu>.

¹⁰ "İflah Olmaz Bir İstanbul Yazarı Mario Levi", Söyleşi. *Eğitim Gönüllüleri Aralık* (2010): 22.

Reklam sektörü, Levi'nin bir başka kulvarda tekrar karşısına çıkar. 1997 yılında Yeditepe Üniversitesinde reklam dersleri vermeye başlayan Levi, 1999 yılından itibaren “aynı üniversitenin ‘Halkla İlişkiler ve Tanıtım’, ‘Gastronomi ve Mutfak Sanatları’ ve ‘Türk Dili ve Edebiyatı’ Bölümlerinde Yaratıcı Yazarlık dersi vermektedir.”¹¹ Levi, 2003 yılından sonra bu yaratıcı yazarlık derslerini yazı atölyesine taşır. “Yeditepe Üniversitesi’nde, Mim Sanat Merkezi’nde, Atölye Maçka’da ve İstanbul Modern’de ‘Yazı Yaratımı’ dersleri vermeye devam ediyor.”¹² Bir dönem NTV’de Ahmet Ümit ve İskender Pala ile birlikte “Önce Söz Vardı” adlı bir kültür, sanat ve edebiyat programı yaparlar.

“Mario Levi Cumhuriyet Gazetesi’nde ve gazetenin Pazar dergisinde yazmaya başladı. Gazete için birçok ünlüyle röportaj yaptı.”¹³ İlk röportajını da nişanlı olduğu dönemde ilk eşi ile birlikte Timur Selçuk ile yapar. Levi, heyecandan ses kayıt cihazının yanlış tuşuna basınca konuşulanların hiçbirini kaydedemez. Daha sonra tekrar Timur Selçuk’tan randevu alınıp röportaj tekrar yapılır.

Levi, ilk öyküsünü 1975 yılında yazar. “Levi’nin yazı hayatı 1984 yılında “Şalom gazetesinin Yaşam ekinde yayımlanan”¹⁴ Kafka’nın *Dönüşüm*’ü üzerine yazdığı yazı ile başlar. Bu yazıya Levi, deneme yazılarını topladığı *Bir Yaz Yağmuruydu* kitabında da yer verir. Levi, edebiyat dünyasına attığı bu ilk adımlarını şu sözlerle ifade eder:

“1984 yılının Nisan ayında Kafka’nın ‘Dönüşüm’ üzerine yazdığım yazının yayınlanmasıyla beraber çok uzun bir yola çıkacağımı henüz bilmiyordum. Heyecanım tarif edilecek gibi değildi. Herkesin bu yazıyı okuduğuna inanıyordum! Yüreklenirici eleştiriler almamış değildim. Yazı belki de bu sebeple başka birçok yazının yolunu açmıştı. Şalom Gazetesi hayatımda vazgeçilemez bir yer almıştı artık. Orası, o ilk ürkek adımlarımda, benim için bir okul da olacaktı. Herkes gibi ben de deneyerek, hatta hatalar yaparak, öğrenebileceklerimi öğrenecektim. Sonra bazı şartlar başka yollara da çıkmamın zeminini hazırladı. Bu okuldan edindiğim bazı arkadaşlıklarsa hâlâ sürüyor. Ne büyük kazanmış... Oraya ilk adımlarımı attığım günler şimdi zihnimde bir daha canlanıyor. Sene 1984... İsrail’e göç ettiği için artık göremediğim ergenlik yıllarımın arkadaşlarından İzi Desevilya’nın kardeşi İgal’e bir otobüs durağında rastlamıştım. Kısa bir hoş beşten sonra bana yayın hayatına yeni bir heyecanla devam eden Şalom’dan bahsetmiş ve orada yazı yazmamın çok iyi olacağını söylemişti. Sözünü ettiğim yazının hazırlığı da böylece yapılacaktı. Sonrası - şimdi hafızam bana ihanet etmiyorsa, Osmanbey’de Samanyolu Sokak’ta izbe bir apartmanda bulunan mütevazı bir dairede yapılan ilk çalışmalar. Sütet Sidi’yi, Liz Behmoaras’ı Leon Haleva’yı, Jako Molinas’ı, Naim Gülerüz’ü, Silvyo Ovadya’yı da

¹¹ Ö. E. Levi, “Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi’nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası”, 103.

¹² Güliz Arslan, “Yazdığım karakterlerden birine âşık oldum, yazarlık yarı şizofrenik bir şey”, Hürriyet. Erişim 19.01.2018.

¹³ David Ojalvo, “Türk Yahudilerinin Sanattaki Yeri-2”, Şalom. Erişim 10.03.2016. http://www.salom.com.tr/haber-62365-turk_yahudilerinin_sanattaki_yeri__2.html.

¹⁴ Mario Levi, *Bir Yaz Yağmuruydu* (İstanbul: Doğan Kitap, 2005), 17.

orada tanıdım. Kim bilir daha başka kimler vardı. Unuttuklarım varsa beni affetsinler. Heyecanlarımız vardı, görüş ayrılıklarımız vardı, kırgınlıklarımız vardı ama yaşananların hepsi benim için hayat adına bir kazançtı. Bunu şimdi daha iyi anlıyorum.”¹⁵

“Şalom gazetesinin kültür-sanat sayfasını bir yıl yöneten Levi, Hokka dergisinin yayın kurulunda yer alır. Aynı zamanda Hokka dergisinde 1989-1990 yıllarında “Karşı Çık-ma’lar” başlığıyla köşe yazıları kaleme alır.”¹⁶ Levi, Şalom gazetesinin düzenlediği öykü yarışmalarında seçici kurulda yer alır. Bu yazılarını daha sonra Cumhuriyet Gazetesi, Stüdyo İmge, Milliyet Sanat, Hürriyet Gösteri, Müzik, Argos¹⁷, Gergedan, Varlık, Cumhuriyet dergisi, Marine Deal, Ve Sinema, MediaCat gibi yayın organlarındaki yazıları takip eder. “Levi, aynı zamanda PEN Yazarlar Derneği üyesidir.”¹⁸ 1992 senesinde Ankara’da ayda bir çıkan Arena adında bir derginin kültür-sanat yönetmeliğini yapar. Levi’nin ayrıca bu dergide bir köşesi de vardı. Şimdilerde Gazete Kadıköy’de on beş günde bir yazıları yayımlanmaktadır.¹⁹ Gazete Kadıköy haricinde sürekli yazılar yazdığı bir süreli yayın bulunmamaktadır. Levi, süreli yayınlarda yayımladığı yazılarının bir kısmını *Bir Yaz Yağmuruydu* adlı kitabında toplar.

Levi, Türkiye Şizofreni Derneği tarafından düzenlenen öykü yarışmasında üç yıl seçici kurul başkanlığı yapar. Bu yarışmaya sadece şizofreni tanısı olanlar katılabiliyordur. Bu öykü yarışmasına katılanların öyküleri Doğan Kitap tarafından 2009 yılında “*Hayat Bana Yüreğini Açıyor*” adı altında yayımlandı. Levi, bu öykü kitabını yayıma hazırlar. Bu öykü yarışmasının katılımcılarından Okay Uludok, daha sonra Levi’nin yazı atölyelerinde öğrencisi olur. Okay Uludok, daha sonra *Kırk Şizofren Bir Öykü* adlı öykü kitabı yayımlar. Levi, bunu en büyük eğitimcilik başarılarından biri olarak görür. Ayrıca Levi, bir dönem Gila Kohen Öykü Yarışması’nda da jüri üyeliği yapar.

Levi, Cem Mumcu’nun hazırladığı Türkiye’nin Çıplak Tarihi kitabında Türkiye’nin yaşadığı yakın tarihteki bir yılı anlatır. 2006 yılında Duygu Asena’nın

¹⁵ “Eskiler Şalom’u Anlatıyor”, Şalom. Erişim 16.03.2016. http://www.salom.com.tr/haber-105217-eskiler_salomu_anlatiyor.html.

¹⁶ Dikmen, Nurkan, “Mario Levi’nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân” (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2016), 2.

¹⁷ *Bir Şehre Gidememek* hikâyesi ilk bu dergide yayımlandı.

¹⁸ Dikmen, “Mario Levi’nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân”, 2.

¹⁹ 26 Ocak 2018 tarihinde sosyal medya üzerinden Levi ile yaptığım görüşmede bu gazetede yazmış olduğu “Gördüklerimiz Göremediklerimiz” başlıklı yazılarının hikâyelerinin nüvesini oluşturduğunu söyledi.

anısına Milliyet Kitap'ın projesi olan “*Kadının Adı Var*” adlı öyküye Murathan Mungan, Nedim Gürsel, Ahmet Ümit ve Selim İleri ile birlikte katkı sağlar. Beş yazar, birlikte bir öykü yazar.

“Yeditepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 22 Ekim 2014’te ‘Yazarlığının 30. Yılında Mario Levi’ başlıklı biz sempozyum düzenleyerek yazarın eserlerini mercek altına almıştır. Bu sempozyumda edebiyat dünyasının önde gelen isimleri, akademisyenler ve öğrenciler bir araya gelerek Mario Levi’nin eserleri hakkında yorumlar yapmışlardır. Ece Erdoğan, Doğan Hızlan, Selim İleri, Latife Tekin, Ayfer Tunç, Buket Uzuner gibi usta kalemler sempozyuma konuşmacı olarak katılmışlardır. Akademik çalışmalarıyla dikkat çeken Ali Budak, Yakup Çelik, Jale Parla, A. Melda Üner gibi akademisyenler de Levi’nin eserlerini irdelemişlerdir.”²⁰

Doğan Hızlan, Levi’yi “30 yılı geride bırakmış, kendi okur kuşağını oluşturmuş bir yazar”²¹ olarak görür. Levi, “yazar Nedim Gürsel’e göre, topluma bizim gibi bir azınlık coğrafyasını anlatan yegâne örnek”tir.²² Rıfat N. Bali, “Mario Levi’nin romanının sadece sıradan insanların hayatlarını anlatmaktan öteye çok amaçlı bir misyonu olduğunu”²³ düşünür.

Yazarlıkta yetenekten daha çok “tutku ve sabır”²⁴ inanan Levi, Türkiye Musevi Cemaati’nin en parlak ve tanınmış romancılarından. Levi, Yeditepe Üniversitesi Hayalimi Paylaş Topluluğu tarafından gerçekleştirilen anketler sonucunda, 2014 yılının en iyi yazarı seçilir.

Levi, yazmak için: “Birinci sebebim, anlatmayı, hayal kurmayı ve yalan söylemeyi çok sevdiğim için yazıyorum. İkincisi bu dünyaya tahammül edebilmek için yazıyorum. Aksi hâlde Sait Faik’in ‘Haritada Bir Nokta’ hikayesinde dediği

²⁰ Dikmen, “Mario Levi’nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân”, 4.

²¹ Doğan Hızlan, “Kuşağı olan yazar”, *Hürriyet*. Erişim 16.02.2016. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/dogan-hizlan/kusagi-olan-yazar-27445843>.

²² Ojalvo, “Türk Yahudilerinin Sanattaki Yeri-2”.

²³ Rıfat N. Bali, “Bir Varmış Bir Yokmuş, Bir Zamanlar Bu Diyarda Azınlıklar Yaşarmış”, *Virgöl* 25 (1999).

²⁴ Ahmet Musa Bala ve Ayhan Koçkaya “Ekmeğimi Türkçe Satın Almak İstiyorum”, *Söyleşi. Serdivan Ajans* 27 (2017): 6-9.

gibi deli olacaktım.”²⁵ ifadelerini kullanır. Levi, ayrıca kendi roman anlayışı ile ilgili şunları söyler:

“Ama şunu da biliyorum artık Balzac, Dickens, Tolstoy, Dostoyevski gibi roman yazamayacağımızı düşünüyorum. İşte bu sebeple de bir arayışa çıktım. Ben kendime göre herhangi bir edebiyat ekolüne bağlı olmaksızın, klasik romana olan bağlılığımın yanı sıra bazı arayışlara çıkıyorum. Kimleri bu romanlarda büyülü gerçekçiliğin izleri olduğunu söylüyor, kimileri post modern izler buluyor, ama benim hiç öyle bir derdim yok. Ben sadece arıyorum, bunun teşhisini koymak başkalarına kalmış bir şey. Teşhis koyamam kendim için.”²⁶

Levi, 1994’ten beri yazılarını dolma kalemle yazar. Sadece yeşil ve sepya mürekkepleri kullanır. Lacivertin sıradan, siyahın resmi ve kırmızının da gözü yorduşunu düşünür. Dolma kalemin yanında mütevazı bir resim ve plak koleksiyonu vardır. Levi, yazılarını gece yazar. Akşam 21.00’de yatar, saat 03.00’te kalkar. O saatten sabaha kadar, bazen de gün boyu yazar. Yazılarını üç kere yazar. Önce deftere, sonra bilgisayara, ardından son bir kontrol için yazar. Yazarken masasında sadece kahve vardır. Yazarken müzik dinlemez. Çalışma odası, Haydarpaşa Garı’nı ve denizi görür. Levi, yazı hayatı için şunları söyler:

“Ben eğer okul yoksa yani üniversite derslerim yoksa ve bir tatil günüyse çok rahatlıkla hiç şikâyet etmeden günde 10 saat çalışırım. Üstelik bu 10 saat çok az çalışma masasından kalkacak şekilde olur. Temel ihtiyaçlar için veya 1-2 şey atıştırmak için ama ben hayatımın hiçbir döneminde tam zamanlı yazar olmadım ve olamadım. Haliyle böyle bir hayat düzenim yok ama birçok işi bir arada yapmaya çalıştığım için 6 saat uyuyorum ve romanıma yoğunlaştığım günlerde 5 saat uyuyorum ve o zamanlarda şöyle bir tempom oluyor: 9’da yatıyorum yatağa 3’te kalkıp 8’e kadar yazıyorum. O 5 saat benim için çok önemli ve çok değerli. Üstelik bunu dünyada tek yapan yazar da ben değilim. Hatta gece yazarları çoğunlukta çünkü çok verimli bir saat. Yazarak günü doğurmak çok güzel bir duygu.”²⁷

Levi, romanlarını Türkçe yazmayı tercih eder. Öyle ki “benim vatanım Türkçe” diyecek kadar Türkçe hayranıdır. 1976 yılında ilk öykü kitabını yazmaya başladığında hiç düşünmeden Türkçe yazmaya başlar. Çünkü Levi, yaşadığı sokağı ve sevdiği kadını Türkçe tanımıştır:

“Evet, kesinlikle Türkçe benim seçtiğim dil. Bu kendiliğinden olan bir şey idi. İstanbul Bir Masaldı 2012 yılında Fransızca olarak yayımlandı. Benim için çok önemliydi Fransızca yayımlanması. Neden önemliydi? Çünkü anadillerimden biriydi Fransızca. Bu vesileyle iki Fransız gazeteci Paris’ten röportaj yapmaya geldi. İstanbul üzerine konuştuk, roman üzerine konuştuk. Tam röportaj biterken ‘bir soru soracağım. İstiyorsanız bunu röportaja yansıtman da’ dedi. Heyecanlandım tabii ne soracak diye. Acaba benimle ilgili gizli bir bilgiye mi ulaştı? Dedi ki, ‘neden Fransızca yazmadınız?’ Şimdi bunu bir iltifat olarak aldım. Yani bir buçuk saatlik bir röportajdan sonra adam herhalde bu soruyu sorma ihtiyacı duydu. ‘1976 yılında ilk

²⁵ Zafer Peker, “Dünyaya tahammül edebilmek için yazıyorum”, İhlas Haber Ajansı. Erişim 10.01.2018. <http://www.ih.com.tr/haber-mario-levi-dunyaya-tahammul-edebilmek-icin-yaziyorum-679650/>.

²⁶ Peker, “Dünyaya tahammül edebilmek için yazıyorum”.

²⁷ “Mario Levi Roman Yazmak Tıpkı İyi Bir Yemek Yapmak Gibidir”, Söyleşi. *Bizden Haberler* 431 (2015): 40.

öykümü yazmaya başladığımda hiç tereddüt etmedim' diye anlattım ona da. Çünkü ilk aşkınızı ve ilk kadınızı hangi dilde yaşamışsınız ve çocukken hangi dilde oyunlar oynamışsınız, o dil sizin dilinizdir. 'Ben sokağı da, ilk kadını da Türkçe tanıdım. Bu yüzden Türkçeyi seçtim' dedim. Bu onun için de yeterli bir cevaptı."²⁸

"Levi'nin eserleri, Türkiye'de bulunduğu geniş okur kitlesinin yanı sıra bugün aralarında İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Almanca gibi dünya dillerinin bulunduğu '33' dilde yayımlanmakta, okunmaktadır."²⁹ 2010 yılında Levi ile yapılan bir röportajda "Bugüne kadar yazdığınız eserler arasında bir sıralama yaparsanız ilk üç sırayı hangi kitaplarınız alırdı?"³⁰ sorusuna Levi: "İstanbul Bir Masaldı, Karanlık Çökerken Neredeydiniz, Bir Şehre Gidememek"³¹ cevabını verir.

Levi, 17.03.1990 tarihinde Milliyet gazetesine Nemika Tuğcu'ya verdiği röportajda edebiyatı, hayata bağlayıcı niteliği, belki de her şeyden önemli olan, keşfedilmesi zor, ısrarla sürdürülmesi enikonu tehlikeli bir küçük oyun, birkaç sözcük aracılığıyla birkaç insana ulaşma çabası ve onca güzelliğin yitmeye, yozlaşmaya yüz tuttuğu bir dünyada ayrıntılardan yana bir açık kapı bulma zorlayışı olarak tanımlar. Levi için edebiyat meselesi, hayat memmat meselesidir denilebilir. Edebiyat, Levi'nin hayatını şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Levi, edebiyatın varoluş meselesi hakkında şu ifadeleri kullanır:

"Konuştuklarımızın ışığında bir yere varıyoruz. Bugün, edebiyata da bulaşmış bir vasatlık, bir sıradanlık var demiştik. Bu her alanda karşımıza çıkıyor, insan ilişkilerinde de var. Yüzeysellik, tüketme... İşte edebiyat bütün bunlara 'Hayır!' demek için var. Edebiyat, hayır demektir; hayır deme cesaretini göstermektir. Edebiyat bununla varolur. Tarih süresince de bununla varoldu. (...) Ben, mirası bilmeyi, mirasa sahip çıkmayı, mirası sürdürmeyi bunu yaparak ve taşıyarak da tüm sıradanlıklara 'hayır' demeyi göze alıyorum. Sesimi ne kadar duyurabildiğimiyse ancak zaman gösterecek. Bugün bunu yapıyorum, elli yıl sonra ben burada artık olmadığım zaman, birileri hâlâ benim metinlerime dönme ihtiyacı duyarsa ne mutlu bana, dönmezse eyvallah. Dolayısıyla bunu yapmak için yaşıyorum ve beni yaşatan da biraz bu hayır diyebilme isteği, bundan vazgeçemem."³²

Zaman zaman Levi'ye romanlarında kullandığı uzun cümleler ile ilgili çeşitli eleştiriler yöneltilir. Özellikle *İstanbul Bir Masaldı* romanında bu uzun cümleler dikkati çeker. Levi, uzun cümleler kurmayı seven bir yazardır. Bu uzun

²⁸ "Sürprizli Şeyleri Seviyorum! Mario Levi", Söyleşi. *MARLIFE* 12 (2015): 20.

²⁹ Ö. E. Levi, "Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi'nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası", 105.

³⁰ Yıldız, "Karanlık Çökerken Neredeydiniz?"

³¹ Yıldız, "Karanlık Çökerken Neredeydiniz?"

³² Reyhan Bayar, "Mario Levi'den Yanlış Tercihler Mahallesi", Cumhuriyet. Erişim 15.01.2018. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/854380/mario_levi_den_yanlis_tercihler_mahallesi.html.

cümleler son romanlarına doğu yerini daha kısa cümlelere bırakır. Levi, bu konu hakkında şunları söyler:

“Evet, bu uzun cümlelerle ilgili yorumlar, eleştiriler kulağıma geliyor, bazı yerlerde yazıldı, okudum da. Son yazdığım kitapta o kadar uzun cümlem yok. Biraz daha kolaylaştı gibi. ‘Karanlık Çökerken’ ve ‘Lunapark Kapandı’ öyleydi. Neden kolaylaştı dersiniz, ne bileyim büyüdüm mü, yaşlandım mı diyorum ama insan zamanla daha kolay bakabiliyor bazı şeylere. Önceki kitaplarımın cümleleri uzundur ve zorlayıcıdır. Zaman zaman bu son kitaplarda da bunun tuzağına düşmüşümdür, seviyorum uzun cümleleri ve eleştiriden de korkmuyorum.”³³

İstanbul Bir Masaldı romanı Levi’nin en önemli eseridir. Başyapıtıdır. Bu romanı okuyan bir okur Levi’nin romancılığı hakkında önemli bilgiler edinecektir. Levi’nin *İstanbul Bir Masaldı* ile başlayan roman serüveni hakkındaki şu değerlendirmesi bu noktada önem arz eder:

“Her yazar aslında tek bir roman yazar. İstedığı kadar çok yazsın, tümü aslında tek bir romandır der bir yazar. Ben bu görüşe karşı değilim. Bugüne kadar 8 roman, 3 de hikâye kitabı yazdım ama aslında aynı kitabı da yazıyor olabilirim. Benim bir dünyam var. Beni etkileyen temalar, duygular ve tarih var. Tabii yaşadığım şehrin bana getirdiği genel bir duygu var. Bütün yazdıklarım da aslında tüm bu hissettiklerimin tezahürü. Yine de derdimi daha iyi anlatabilmek için farklı yollar deniyorum. En azından bunu denediğimi biliyorum ancak sonucun ne olduğunu tabii bilmiyorum. Bunu yaparken de en iyi ifade yollarını seçiyor, sürekli kendime, kendimi en iyi nasıl ifade edebilirim sorusunu soruyorum. Sürekli kendime yenilikler arıyorum. Hayatta da hep böyle oldum. Sürekli arayış içinde oldum. Kendimi geliştirmeye çalıştım. Hep yaptıklarımı şüphe ile karşıladım. Hep kendime güvensizliğim oldu. İlk yazdıklarım bugünü karşılaştırdığımda kendimi hayli gelişmiş hissediyorum ancak yeterince geliştiğimi düşünmüyorum. Bu yüzden de hep arıyorum. Daha iyisini yapabilir miyim sorusunu hep kendime soruyorum. Umarım son nefesime kadar da bu soruyu sorarım. Zaten ben en iyisini buldum dersem artık yazmanın da bir anlamı kalmayacak.”³⁴

Levi için hayatta vazgeçilmez şeylerden biri de yemeklerdir. Yemek yapmayı dedesinden (annesinin babasından) ve babaannesinden öğrenir. Onun bu yemek tutkusu, romanlarında kendisine esin kaynağı olur. Romanlarının hemen hepsinde Sefaradların³⁵ yemek kültürüne vurgu yapar. Levi’nin bu yemek tutkusu Levi’ye *Size Pandispanya Yaptım* romanını yazdıracaktır:

“Kendimi amatör bir aşçı olarak görüyorum. Yüzü aşkın yemek biliyorum değişik mutfaklardan. Ama amatör bir aşçı olacağım çocukluk yıllarımdan belliymiş. Bana bu konuda çeşitli şekillerde yol gösteren iki insan vardı hayatımda; biri dedem -annemin babası- diğeri babaannem. Dedem özellikle pazar günleri özenir bezenir hepimize güzel yemekler yapardı. Fırın makarna, mayonezli yumurta, rosto gibi, ona özenirdim. Ancak hayatımda yemek yapmak konusunda asıl etkili olan insan, babaannem olmuştur. Babaannem, 1910 doğumlu, çocukluğunda ud çalmış, Osmanlıca öğrenmiş, tipik bir Osmanlı kadını. Çok sert bir kadındı. Evde de mutfak hâkimiyeti onun elindeydi. Babaannem mutfakta yemek yaparken onu seyredirdim, çok severdim

³³ “İflah Olmaz Bir İstanbul Yazarı Mario Levi”, Söyleşi. *Eğitim Gönüllüleri Aralık* (2010): 23.

³⁴ Simge Çerkezoğlu, “Mario Levi: Yetenek yazmak değil aşık olmaktır”, Yenidüzen. Erişim 16.01.2017. <http://www.yeniduzen.com/mario-levi-yetenek-yazmak-degil-asik-olmaktır-83408h.htm>.

³⁵ İspanyol, Kuzey Afrika ve Ortadoğu Yahudilerine verilen isim. (Ahmet Almaz ve Pelin Batu, *Yahudilik Tarihi* (İstanbul: Nokta Kitap, 2007), 39.)

yemek yapma şeklini, ama o pek hoşnut olmazdı; ‘Başka işin yok mu senin’ derdi. Bir keresinde yemek tarifi istedim istememle azarı işitmem bir olmuştu; ‘Ne demek yemek tarifi, erkekler yemek yapmaz büyü, evlen, karına veririm’ demişti. Ben sadece gözlemledim. Babaanneme sadece bakarak bizim geleneksel sefarad mutfağının yemeklerini öğrendim. Sonra birçok kitap aldım ve birçok televizyon programı seyrettim. Şimdi yavaş yavaş kendi yemeklerimi yapabiliyorum. İnanılmaz bir haz duyuyorum yemek yaparken. İnsan tek başına olunca yemek yapmaz, birileri olmalı hayatında, çünkü yemeği paylaşmak çok güzel.”³⁶

Balık kültürü, İstanbullu olmanın Levi için olmazsa olmaz şartlarındadır.

Levi, balık kültürüne sahip bir yazardır. Levi’nin romanlarının vazgeçilmezlerinden biri de balıkçılar ve mezecilerdir. Levi’nin Lakerda ile ilgili söyledikleri, onun bu kültürünü göstermesi açısından örnek teşkil eder:

“Benim çok sevdiğim, eskiden çok da büyük bir lüks olmayan; lakerda... İstanbul’u bilen herkesin bildiği bir yemektir, İstanbul’a İspanya’dan gelen Yahudilerin getirdiği bir yemektir. Şimdi İstanbul’da 16 milyon insan yaşıyor deniliyor... İddia ediyorum 15 milyonu lakerdayı bilmez.”³⁷

Levi’nin romanlarını okuyanlar görecekler ki Levi’nin romanları, kurgusal olmaktan ziyade otobiyografik öğelerin ağırlıkta olduğu romanlardır. Çünkü Levi, yaşanmayan hiçbir şeyin gerçek anlamda anlatılamayacağını inananlardandır. Kendi hayatının kahramanı olan Levi, kurmaca unsurunu anlatıcı yoluyla okurlara sunar. Otobiyografik romanlar kurmaca unsura sıkı sıkıya bağlıdır. “Otobiyografici bize asıl hikâyeyi değil bir hikâyeyi anlatır ve bu şu değil bu yolla yapar. Dolayısıyla bir eylem değil bir sanattır: ‘hem bir bellek sanatı hem de bir düşlem sanatı.’”³⁸ Levi, romanlardaki bu otobiyografik unsurlar hakkında şunları söyler:

“Ben, gerçek anlamda yaşanmayanın, gerektiği gibi anlatılamayacağına inanıyorum. Edebiyat, her şeyden önce samimiyet ister. Benim için samimi olan eser, değerli olan eserdir. Yazar ne kadar savunmasız olursa, o kadar başarılı olur bence. Örneğin, bir savaş romanı yazamam ben herhalde, o duyguyu bilmiyorum çünkü. Tamamıyla kurgusal, çok iyi metinler yazabilen yazarlar da var, onlara da saygı duyuyorum, ama yine de otobiyografiktir yazılan. Çünkü yazar anlattıkları karşısında tarafsız olamaz. Bir konuyu anlatmayı seçtiği an taraftır zaten. Roman yazarken çok iyi bir araştırma yapabilirsiniz. Ama yine de anlatacağımızda kendi mührünüz vardır. Olmalıdır da... Çünkü yazar kendi dilini ararken samimiyetinden ödün vermemelidir.”³⁹

³⁶ Faruk Şüyün, “Hatırlamak acıtır ama anlatmak özgürleştirir”, Dünya. Erişim 16.01.2016. <https://www.dunya.com/ozel-dosya/hatirlamak-acitir-ama-anlatmak-ozgurlestirir-haberi-66511>.

³⁷ Ali Esad Göksel, “Mor soğan lakerdanın annesi”, Habertürk. Erişim 16.02.2018. <http://www.haberturk.com/yazarlar/ali-esad-goksel/1533639-mor-sogan-lakerdanin-annesi>.

³⁸ William L. Randall, *Bizi ‘Biz’ Yapan Hikâyeler*, çev. Şen Süer Kaya (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999), 98.

³⁹ Su, “Kapak”.

Levi, hayatı boyunca hiçbir zaman ne Yahudiliğini ne de Museviliğini gizlememiştir. Gizlememesinin ötesinde roman ve hikâyelerinde bu kimliklerini özellikle vurgulamıştır. Kendisine Musevi'den daha çok Yahudi denilmesini ister:

“Hiç bir zaman Yahudi kimliğimi saklamadım, saklamadığım gibi ortaya koydum, ortaya koyduğum gibi işlemek istedim ve bunu yapmaya da devam edebilirim ama bu sadece benim yazarlık varoluşumun bir parçası. Bunun üzerine oturmak istemiyorum; bunun üzerine oturtulduğum zaman da rahatsız oluyorum. Ben azınlıkta olma ya da belirli bir farklılığı yaşama durumunun çok daha derinlerde aranabileceğine inanıyorum artık.”⁴⁰

Eskiden sigara içerdi, şimdi içmez. Yazı yazamadığı zamanlarda zihnini açmak için müzik dinler ya da Turgut Uyar ile Edip Cansever'in şiirlerini okur. Hayali, senenin altı ayını çalışarak, altı ayını ise kitap okuyarak geçirmektedir. Serüven, hüznün, aşk, enikonu, yalnızlık kelimeleri en çok kullandığı kelimelerdir. İyi bir kitap okumak, iyi bir yemek yemek, iyi bir yazı yazmak ve Fenerbahçe'nin kazanması ve aşk kendisini mutlu eden şeylerdir:

“Beni bugün bu yaşında gerçek anlamda heyecanlandıran dört şey var ve bu heyecanı başka hiçbir şeyde bulamıyorum. Birincisi yazmak ama bunun içinde beni yazmaya götürebilecek okumak da var, İstanbul duygusu da var, tarih duygusu da var. İkincisi yemek yapmak, hem yemek yemek, hem yemek yapmak. Üçüncüsü aşk. Dördüncüsü futbol. Bunlar beni gerçek anlamda heyecanlandırıyor. Bunlar birbirinden çok farklı konular, ama hepsi beni ben yapan bir bütün.”⁴¹

Kaba ve kendini akıllı zanneden aptal insanlar hevesini kırar. Kendisi olmaya çalışan bir yazardır. En çok sevdiği huyu sabırdır. En sevmediği huyu ise iyi niyetli olmasıdır. Kendisini anlatabilecek en önemli kelime hüznüdür. En mutlu olduğu an, yeni kitabının yayınevinden geldiği an ile kızlarının kendisini öptüğü andır. Son cümlesi olduğunu bilse yazacağı son cümle: “Şaka yaptım.” olur. Müzikte 60'lı ve 70'li yılların duyarlılığı, sinemada ise 70'lerin Fransız ve İtalyan sinemasına ilgisi vardır. Hayatının kokusu, gül reçelinin evde pişerkenki kokusudur. İstanbul duygusu, onun için hüznüdür. Bu hüznün göç duygusuyla yakından ilgisi vardır. İstanbul'un göçlerle İstanbul olduğunu düşünür. Yazacaklarını önceden planlayan bir yazar değildir. En çok sevdiği balık lüferdir.

Fransız okulunda okuduğu için ilk zamanlar daha çok Fransızca kitaplar okur. Sefiller'den Jean Valjean ilk kahramanıdır. Türk edebiyatında kendisini ilk heyecanlandıran isimler Sait Faik ve Yaşar Kemal'dir. Ustası olarak Selim İleri'yi gören yazar, kendisini Abdülhak Şinasi Hisar'ın, Yahya Kemal'in ve Ahmet Hamdi

⁴⁰ Çiğdem Su, “Kapak”, Radikal Kapak. Erişim 05.02.2017. <http://www.radikal.com.tr/kitap/kapak-856637/>.

⁴¹ “İflah Olmaz Bir İstanbul Yazarı Mario Levi”, Söyleşi. *Eğitim Gönüllüleri Aralık* (2010): 23.

Tanpınar'ın geleneğinin izinde konumlandırır. İlk öykülerini Selim İleri'ye göndererek değerlendirmesini ister. Ancak Selim İleri'den beklediği ilgiyi göremez. Binbir Gece Masalları, Veba, Mrs. Dalloway, Huzur, Dava, Dünün Dünyası, Kayıp Zamanın İzinde, Deniz Feneri, Karamazov Kardeşler en etkilendiği romanlardır. Virginia Woolf, Çehov, Dostoyevski, Turgut Uyar, Edip Cansever beğendiği şair ve yazarlardandır. Ancak bunlar arasında ayrıcalıklı yere sahip olan Virginia Woolf'tur. Türk edebiyatında Levi'yi etkileyen yedi kitap ise şunlardır: Dünyanın En Güzel Arabistanı (Turgut Uyar), Saatleri Ayarlama Enstitüsü (Ahmet Hamdi Tanpınar), Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı (Bilge Karasu), Tutunamayanlar (Oğuz Atay), Sait Faik'in tüm öyküleri, Bir Denizin Eteklerinde (Selim İleri), Diz Boyu Papatyalar (Tomris Uyar).

Levi'nin Türkiye ile ilgili hiç de güzel olmayan anıları da vardır. Bu anıların en önemlilerinden biri hiç şüphesiz 6 Eylül 1986 Cumartesi günü saat 09.17'de Neve Şalom Sinagogu'nda Şabat Duası edilirken düzenlenen terör eylemidir. Bu terör eylemi sonucunda 22 kişi hayatını kaybeder. Levi, için yaşanan o gün, hayatının en dramatik günlerinden biridir. Çünkü bir gün sonra orada Levi'nin Süzet Beraha ile dinî nikâhı kıyılacaktı. Terör eyleminin nikâhtan önce gerçekleşmesi olası daha büyük faciayı önledi. Nikâh bir gün sonra Şişli Sinagogu'nda kıyıldı:

“7 Eylül Pazar günü Neve Şalom'da dini nikâhımız kıyılacaktı. 6 Eylül 1986 cumartesi sabahı patlama oldu ve 22 kişi hayatını kaybetti. Hakikaten çok sancılı bir gündü. Neve Şalom'a gittik apar topar. Yönetim binasında din adamları vardı ve olayın vahametini orada anladık. Ve bana hiç bilmediğim bir şey bildirildi: ‘Nikâhınız mutlaka kıyılacak. Babanızın cenazesi olsa tabutun başında kıyılır’ dedi. Nikâh ertesi gün Beth İsrail Sinagogu'nda kıyılacaktı. Tahmin edersiniz ki davetiyeler dağıtılmış, akşam bir restoranda düğün yemeği yenecekti. Cemaat nikâhın yerinin değiştiğine yönelik gazeteye ilan verilmesini önerdi. İlan çıkınca basının derhal ilgisini çekti ve sanki çok önemli bir düğünmüş gibi gazetelerde birinci sayfa haberi olduk. Bir türlü üzerimizden atamadığımız bir hüznle düğün ve cenaze bir arada yaşandı. Akşam 250 kişinin katılacağı yemekli davet de iptal edilecekti. Rezervasyonun iptali için restorana gittik. Hatırı sayılır bir kaparo vermiştik. Sahibiyle konuştuk ve iptali bildirdik. Adam geldi ve ‘Sizin acımız bizim de acımızdır’ deyip çeki iade etti. O zaman nasıl bir ülkede yaşadığımı anladım.”⁴²

Levi'nin Türkiye'de yaşamış olduğu çok ilginç bir olay ise 2007 yılında yanlışlıkla vatandaşlıktan çıkarılmasıdır. Daha sonra bu yanlıştan dönülür. Levi, Hrant Dink cinayetinden sonra ülkeyi terk etmeyi düşünse de İstanbulluluğu ağır basar ve bir daha böyle bir düşünceyi aklından geçirmemek için dua eder. Levi'yi

⁴² Avcı, “Yazının esin perisi acıdır”.

derinden üzen bir başka olay ise kitaplarının Türkiye’de 2014 yazında boykot listesinde yer almasıdır. Bu boykot çağrısı Türkiye genelinde büyük bir tepki çeker. Türkiye’nin her kesiminden Levi’ye destek açıklamaları yapılır.

“İlk kitabı *Jacques Brel: Bir Yalnız Adam* 1986 yılında Ahtapot Yayınları tarafından yayımlanır. Yayımlanan ilk öyküsü *Bir Şehre Gidememek*’tir, bu öykü Selim İleri’nin yönetimindeki Argos Dergisi’nde çıkmıştır. Aynı adı taşıyan öykü dosyası 1990 yılında Haldun Taner Öykü Ödülü’ne layık görülür.”⁴³ Hemen hemen her ilk eser gibi otobiyografik özellikler taşıyan bu kitap, yazarın hem bazı aşkları hem de çocukluk ve ilk gençlik yıllarıyla hesaplaşmasıdır. Levi, ödülü aldıktan sonra ailesinin kendisine bakışının değiştiğini ve bu durumdan da rahatsızlık duyduğunu ifade eder:

“Bize Mario Levi’nin anlattığı bir olayı paylaşayım. Yazmaya başladığı zamanlarda, evde kötü adamdı. Hayatı ıskalamış bir insan gözıyla bakılırdı ona. Ne zaman ki Haldun Taner Öykü Ödülü’nü kazandı, hem ün hem de para gelmeye başladı. Bu sefer de ailesi ona neden boş oturduğunu ve neden içeri girip yazmadığını sormaya başlamış.”⁴⁴

1991 yılında yayımlanan ikinci hikâye kitabı, *Madam Floridis Dönmeyebilir*’de İstanbul’un azınlık çevrelerine ve topluma uyum sağlamakta zorlanan insanlarına yer verir. 1992 yılında *En Güzel Aşk Hikâyemiz* adını taşıyan öykü kitabı yayımlanır. Bu uzun hikâye, kırık bir aşkı anlatır.

1999 yılında *İstanbul Bir Masaldı* adındaki hacimli romanı yayımlanır. Bu onun ilk ve şimdiye kadar yayımlanan en önemli romanıdır. *İstanbul Bir Masaldı*, İstanbul’da yaşamış bir Yahudi ailesinin hikâyesidir. Şehrin öteki azınlıklarından kahramanlar bu hikâyede de görünür. Herkes hayalleri, kırgınlıkları, yalnızlıkları, umutları ve itilmişlikleriyle bir arada yaşar. Levi, bu eseriyle 2000’de Yunus Nadi Roman Ödülü’nü kazanır. Bu hikâyesi Fransızcaya çevrildiğinde Levi’nin üslubu Fransız eleştirmenler tarafından Marcel Proust’a benzetilir.

2005 yılında ikinci romanı, *Lunapark Kapandı* yayımlanır. Bu kitapta yasak bir aşk anlatılır. Düzenini kurmuş, kırklarının ortalarında bir reklam yazarı, otuzlarında genç bir kadına âşık olur. Olaylar böyle gelişir ve roman ilerledikçe bir kadının acılı hikâyesine dönüşür.

⁴³ Ö. E. Levi, “Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi’nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası”, 104.

⁴⁴ David Ojalvo, “Türk Yahudilerinin Sanattaki Yeri-1”, Şalom. Erişim 16.01.2016. http://www.salom.com.tr/haber-62310-turk_yahudilerinin_sanattaki_yeri__1.html.

2005 yılında *Bir Yaz Yağmuruydu* adlı deneme kitabı yayımlanır. Yazar bu kitabında, 1984-2004 yılları arasında gazete ve dergilerde yayımlanmış yazılarından bir seçmeyi bir araya getirir. Bu yazılar bir ara metinle birleştirilir. Bu ara metinde de yazar, hem yazıları hakkında otobiyografik bilgiler verir hem de bu yazıları değerlendirir.

2009 yılında sekizinci kitabı *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* adlı romanı yayımlanır. Hikâye otuz yıl aradan sonra bir araya gelen altı arkadaşın yaşadıkları üzerine kuruludur. Yazar bu romanında, hem kahramanlarının bireysel tarihlerini hem de Türkiye'nin son dönemini, siyasi çalkantılarıyla bu çalkantıların duygusal sonuçlarını 70'li yılların ruhu ile dile getirmeyi amaçlar.

2010 yılında *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* yayımlanır. Yazar “en otobiyografik kitabım” dediği bu eserin bir anı kitabından çok bir roman olarak değerlendirilmesini tercih eder. Bu hikâye, her ne kadar yazarın çocukluk ve gençlik yıllarından derin izler taşısa da, şehrin tarih duygusunun doğurduğu incelikleri anlatsa da, aynı zamanda yakın geçmişimizin karanlığıyla hesaplaşmayı amaçlar.

2013 yılında *Size Pandispanya Yaptım* yayımlanır. Levi, bu romanı bir yemek kitabı olarak planlar. Ortaya iki kız kardeşin ailelerinin hikâyesinin anlatıldığı bir roman çıkar.

2015 yılında *Bu Oyunda Gitmek Vardı* adlı romanı yayımlanır. Saffet'in, Meral'in, Hülya'nın kendini arayış sürecinde yaşadıklarının hikâye edildiği roman, oyun içinde oyun kurgusuyla dikkati çeker. Levi, bu romanında farklı anlatım teknikleri kullanmıştır. Romanın sonunun iki sonlu olması, romanda iki farklı anlatıcının olması, anlatıcının bir başka hikâyesini anlatırken kendisini eleştirmesi bu anlatım tekniklerinden birkaçıdır.

Bu kitabı 2016 yılında *Bir Cümlelik Aşklar* adlı öykü kitabı izler. Levi, bu hikâye kitabında farklı bir teknik kullanarak tek cümleden oluşan hikâyelerle okurun karşısına çıkar.

2017 yılında *Yanlış Tercihler Mahallesi* adlı romanı yayımlanır. Roman, yanlış tercihlerin bedellerini ödemek zorunda kalan insanların İstanbul'da bir mahallede yaşadıklarını anlatır.

Levi, geçmişin izini geçmişle yüzleşerek İstanbul merkezli süren bir yazar olarak Türkçeye ve Türk edebiyatına yazdığı roman ve hikâyeleriyle hizmet etmeye devam etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ROMANLARIN İNCELENMESİ

1.1. İstanbul Bir Masaldı

Levi'nin birinci romanı olan *İstanbul Bir Masaldı*'nın ilk basımı 1999 yılında Remzi Kitabevi tarafından yayımlanır. Kitap on beşinci basıma kadar Remzi Kitabevi tarafından yayımlanırken diğer basımlar Doğan Kitap tarafından yayımlanır. Romanın şimdiye kadar on dokuz basımı yapılmıştır.⁴⁵ Roman, 804 sayfalık bir romandır. Doğan Hızlan, İstanbul Bir Masaldı ve Mario Levi hakkında şu yorumda bulunur:

“Bazı yazarlar için, belki de bütün yazarlar için geçerli bir kural vardır, onun diğer eserlerini anlamak için mutlaka ‘Şu kitabını okumalı’ diyebiliriz. Çünkü o kitap diğer çalışmaların eksenidir, diğerleri bu eksenin dağılan çeşitlemelerdir. Benim için ve eminim birçokları için Mario Levi’de bu kitap, İstanbul Bir Masaldı kitabıdır.”⁴⁶

Mario Levi, romanı dedesi Leon’a⁴⁷ ithaf eder. Levi, giriş sayfasında Attilâ İlhan’a, Cem Mumcu’ya, Cevat Çapan’a, Buket Uzuner’e, Süzet Levi’ye, Yelda Karataş’a ve Ragnhild’a teşekkürlerini sunar. Levi, bir epigraf mahiyetinde, romandaki kişiler ve olaylar üzerine düşüncelerini ifade eder. Levi, *İstanbul Bir Masaldı* romanının yazılış süreci ile ilgili şunları söyler:

“Çok samimi bir itirafta bulunacağım; bu kadar uzun süreceğini bilseydim, bu kitabı yazmayı göze almazdım. Fakat bir türlü bitmedi. Bitmemesinin pek çok nedeni var. Birincisi, bir hikâye bir başka hikâyenin yolunu açtı, yazıldıkça yazıldı. Ben yazarken kaç sayfa yazdığımı farkında değildim. İkincisi, ilk yazmaya başladığım 1976-78 yıllarından itibaren hep böyle bir kitabın hayalini kurdum. Üçüncüsü, ben hayatımda hiçbir zaman tam zamanlı bir yazar olmadım. Yani sabahları kalkıp işe gider gibi kitaplarını yazan, gün içinde belli bir süre bu kitaplarına zaman ayıran bir insan olmadım. Ben sırf istediklerimi yazabilme özgürlüğünü elde edebilmek için hep başka işler yaptım. Haliyle yazmaya daha az zaman ayırdım. Yazmaya ayırdığım zamanlar için birçok fedakârlıkta bulundum, ama yine de yeterli değildi. Bir de bu süre içinde özel hayatımda da çok önemli kırılmalar oldu, ölümler girdi, ayrılıklar girdi, onlar zaman zaman yazıyı durdurdu. ‘İstanbul Bir Masaldı’yı Yazarken’ başlığı altında bile bir hikâye yazılabilir. Ama bundan sonra herhalde bu kadar uzun süren bir roman yazmam.”⁴⁸

⁴⁵ Bilgiler Ankara Millî Kütüphanesinden derlenmiştir.

⁴⁶ Hızlan, “Kuşağı olan yazar”.

⁴⁷ 24 Ocak 2018 tarihinde sosyal medya üzerinden Levi ile yaptığım görüşmede dedesinin nüfustaki adının Yasef olduğunu ancak ailede dedesine Leon dendiğini, kendisinin de dedesine bu isimle hitap ettiğini söyledi.

⁴⁸ “İflah Olmaz Bir İstanbul Yazarı Mario Levi”, Söyleşi. *Eğitim Gönüllüleri Aralık* (2010): 23.

Birinci bölümde Levi, *Öndeyi* başlığı altında okura romanı okuma ipuçlarını verir. Bu arada Levi, ipucu verirken kendi ruh dünyasının portrelerini çizer. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı olarak okurun karşısına çıkan Levi, kendi psikolojik gelişimi üzerine sözler sarf eder. Kendisini bu romanı yazmaya iten sebepleri hayatından kesitler sunarak bir bir açıklar. Bu açıklamalar doğrultusunda okurun romanı okurken izleyeceği yolu çizer. Daha sonra *Sığırcıklar* başlığı adı altında geçmişe, fotoğraflarla yolculuk yapar. O fotoğrafların anımsattığı hadiseler üzerine yorumlar yapar. Bu fotoğrafların hatırlattığı hüzdür.

İkinci bölümde ise hikâyelerde geçen kişileri, kahramanları okura kısaca takdim eder. Bu takdim romanın sonunda değil başında yapılır. Levi, bunu okurların dikkatini çekmek, hikâyeleri daha kolay anlamasını sağlamak için yapar. Hikâyeler ilerledikçe bu bölüm yerine oturup anlam kazanır. *İstanbul Bir Masaldı* romanı geniş kişiler kadrosu ile dikkati çeker:

Üçüncü bölümde ise Levi, asıl hikâyelere geçer. Levi, *İstanbul Bir Masaldı* romanının içeriği ile ilgili şunları söyler:

“Asıl amacım İstanbul’dan bir masal çıkartmak değil, her şeyden önce İstanbul’u anlatmaktı. Tarihiyle, yaşanmışlıklarıyla ve tarihin karanlıklarına gömülmüş ya da gömülmek isteyen insanlarıyla, duygularıyla... Her şeyden önce ben bir İstanbul anlatıcısıyım. Bu romanı oluştururken hayat serüveninden tabii ki çok yararlandım. Mesela benim geniş bir ailem vardı. Anneannem dokuz kardeş; beş kız, dört erkek. Babaanne deseniz, o da öyle sayılır; iki kız iki erkek. Bütün bu yaşananların beraberinde getirdiği bir takım tanıklıklar var. Çocuksunuz ve o günlerde size bir hayli yaşlı görünen büyük teyzeler, büyük dayılar, halalar var. Çocukken ben onları yaşlı bulurdum, oysa benim şimdiki yaşlımdalar. Dolayısıyla aile büyük olunca arada husumetler, kırgınlıklar, barışmalar, beraberinde getirdiği hikâyeler ve birbirinden söz etmeler, yakınmalar olabilir. Bir de bana şöyle hikâyelerle geliyorlar: Bir evlilik yapıp da genç yaşında dul kalan bir büyük teyze, kocası veremden ölmüş ama ailenin en küçüğü ve bir takım mental problemleri olan kız kardeş... Aile tarafından biraz dışlanan, dışlandığı için de sanki inadına aileye kendini göstermek ve hissettirmek için ailenin yüz kızartıcı bulabileceği şeyler yapan bir kız kardeş... Tuhaf kıyafetlerle Nişantaşı’nda dolaşiyor. Onu tanıyorsun ama sen de çocuksun en nihayetinde ve ailenin etkisinde kaldığın için ona çok fazla yaklaşmıyorsun. Ailen sana ‘ne yaptın?’ diyecek diye korkuyorsun. İlerleyen yıllarda kadın ölmüş hatırasını bırakmış. Bir bakıyorsun ki bu anlatılacak bir hikâye. Kendinden de bir şeyler ekliyorsun, hikâyeyi daha derinleştirmek için uyduruyorsun. Artık çok eski zamanda kaldığı için yaşananlar biraz da gerçek dışı gibi geliyor, bir masala dönüşüyor... Belirli yaşa gelmiş olanlar, ben bile, geçmişte yaşanan bazı güzellikleri örneğin İstanbul’un kıyılarından, plajlarından denize girmeyi artık bir masala dönüşmüş gibi görüyorum çünkü anlatamazsın. Şişli’de otururken, yaz aylarında Erenköy’e denize girmeye gittiğini nasıl anlatabilirsin? Benim kahramanlarım, 20. yüzyılın başında doğmuş, sonlarına doğru 80-90 yaşına gelmişler; büyük değişimi, iki dünya savaşını, Kurtuluş Savaşı’nı görmüşler. İki ayrı devlette yaşamışlar. Bütün bunlar görüldüğünde elbette bizim için bir masal oluyor her şey. Masal anlatmak, hikâye anlatmak da aslında bir hayatta kalma çabasıdır. Tıpkı Şehrazat gibi...”⁴⁹

⁴⁹ Mine Türkili, “Mekanların Ruhu Mario Levi’nin İstanbul’u”, *Söyleşi. TSDE Kİ*, S 4 (2016): 19.

“İstanbul Bir Masaldı, El Pais’in son okur anketinde 2013’te yayınlanmış en iyi yüz kitap arasına girdi.”⁵⁰ *İstanbul Bir Masaldı* romanından sonra Levi, altı roman daha yazmış olsa da *İstanbul Bir Masaldı* hâlâ Levi’nin en önemli romanı olarak kabul edilegelmektedir. “Elçin Çavuş, 26 Temmuz 2012 tarihli *sabitfikir* dergisinde ‘10 Romanla İstanbul’u Okumak’ başlıklı yazısında en önemli on eseri seçmiştir.”⁵¹ Bu on eser arasında Mario Levi’nin *İstanbul Bir Masaldı* adlı romanı da vardır.

1.1.1. Olay Örgüsü

Olay örgüsü kurmaca metinlerin olmazsa olmazıdır. Olay örgüsü Forster’a göre: “Öykünün olayların zaman sırasına göre düzenlenerek anlatılmasıdır. Olay örgüsü, olayların anlatımıdır; ancak burada üstünde durulan nokta, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkisidir. ‘Kral öldü, arkasından kraliçe de öldü’ dersek, öykü olur. ‘Kral öldü, sonra üzüntüsünden kraliçe de öldü’ dersek, olay örgüsü olur.”⁵² Umberto Eco, postmodern anlatıları dikkate alarak: “Bir anlatı metninde olay örgüsü bulunmayabilir, ancak öykünün ve söylemin bulunmaması mümkün değildir.”⁵³ der. Nedenini de, her şeyin önceden verilmesi ve örgünün açıklanmasının okurun merakını sıfırlamakla açıklar. *İstanbul Bir Masaldı* romanının kişiler kadrosunun zenginliği olay örgüsünün uzunluğu ile paralellik teşkil etmektedir. Her karakter, bir başkarakter özelliği gösterir ve hikâyeleri ayrı ayrı anlatılır.

İstanbul Bir Masaldı romanında aile, Jülyetlerin evinde, Madam Estreya’nın cenaze töreni sonrasında geleneksel yemekte bir araya gelir. Madam Estreya’nın ölümü, anlatıcıya ve yemekte bulunanlara çeşitli anıları hatırlatır. Madam Estreya, Galatarasay Lisesinde okuyan bir delikanlıya âşık olur. Daha sonraları hayatına Muhittin Bey diye biri girer. Muhittin Bey’in Müslüman olmasından dolayı herkes bu beraberliğe karşı çıkar. Evlenirler ve ailelerinden uzaklaşırlar. Muhittin Bey, ara sıra Mösyö Jak’ı ziyaret eder. Bundan Madam Estreya’nın ve Madam Roza’nın

⁵⁰ Tokuşoğlu, “Mario Levi ile İstanbul turu”.

⁵¹ Dikmen, “Mario Levi’nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân”, 7.

⁵² E.M. Forster, *Roman Sanatı*, çev. Ünal Aytür (İstanbul: Adam Yayınları, 1982), 128.

⁵³ Umberto Eco, *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev. Kemal Atakay (İstanbul: Can Yayınları, 1996), 45.

haberi yoktur. Muhittin Bey, karısına ut çalarken ölür. Madam Estreya ondan iki yıl sonra ölür.

Anlatıcı, Mösyö Jak ile Olga'nın ilişkisini düşünür. Mösyö Jak'taki köstekli saat, Olga'nın babasına aittir. Bu saat Odessa'da yapılır. Olga, bu saati Mösyö Jak'a hediye eder. Olga'nın annesi, ailesini karşısına alarak üçüncü dereceden bir kuzeni Mozes Bronstein evlenir. Olga'nın babası Mozes Bronstein, dört yaşındaki oğluna yeni bir hayat kurma düşüncesiyle karısıyla beraber 1905 yılında İskenderiye'ye kaçar. Mozes Bronstein, Almanca dersi veren karısı ve gitgide kendinden uzaklaşan oğluyla birlikte İskenderiye'de on iki yıl yaşar. Mozes Bronstein, çok ağır hastadır ve doktor ona daha soğuk bir memlekette yaşamasını tavsiye eder. Bunun üzerine Londra'ya gitmeye karar verirler. Olga'nın hiç görmediği on altı yaşındaki abisi Jacob, babası ile gelmez.

Bir yaz gününde Mozes Bronstein ve karısı Londra'ya doğru hareket eder. Londra'ya hareket ederken İstanbul'daki kuzenlerinin yanlarına uğrarlar. Norbert, Mozes'e İstanbul'da kalmasını, Londra'ya gitmemesini tavsiye eder. Norbert, ona İstanbul'da bir terzi dükkânı açmasını önerir. Bir süre Norbert'in evinde kalırlar. Daha sonra Kuledibi'nde küçük bir daireye taşınırlar. Mozes, Tünel'e yakın bir yerde küçük bir dükkân açar. Mozes, on altı yıl sonra tekrar çocuk sahibi olur. Olga, bir kış vakti doğar. İskenderiye'de bıraktığı oğlu Jacob, Amerika'ya göç ederek yeni bir maceraya atılır. Olga, geçmişindeki bilinmezliklerden kimselere bahsetmez. Olga, Norbert'in ortağı İzak Moskoviç'in oğlu Henri ile birlikte. Bu mutlu anlar çok uzun sürmez. Bir yıl sonra Henri, Olga'ya bir gerdanlık göndererek Viyana'ya gitmesi gerektiğini söyler. Olga'dan ayrılır. Viyana'ya bir kadın için gider. Ancak kadın bir süre sonra Henri'yi terk edip kendisinden otuz yaş büyük kocasına döner. Henri, bu süre zarfında bütün parasını tüketir. Olga, yaşlılığında Henri'yi Hasköy'de İhtiyarlar Yurdu'na yerleştirir. Olga, İhtiyarlar Yurdu'nda Henri'yi ziyaret eden tek kişidir. Bu ziyaretlerinde Henri'ye harçlık bırakır. Henri bu harçlıklarla çikolata aldırır. Bu ziyaretlerden Mösyö Jak'ın haberi yoktur.

Kirkor Amca, ortaokulun son sınıfında yedi dersten zayıf getirince babası tarafından tornacı Barkev Usta'nın yanına çırak olarak verilir. Bir gün Hrant Usta'nın oğlu Küçük Arto'nun makineyi çalıştırması sonrasında kolu dirseğinden kopar. Ondan sonra tornacılık işini bırakır. Babası Vahan Usta tarafından Mösyö

Jak'ın yanına işe konulur. Otuz iki otuz üç yaşlarındayken Topal Ani ile evlendirilir. Topal Ani, daha öncesinde bir albayla yasak ilişki yaşar. Evlendikten sonra Kirkor Amca'yı aldatır.

Kirkor Amca'nın arkadaşı Mıgır Usta, karısı bir başka adama kaçınca ve iki senedi protesto edilince intihar eder. Küçük Arto, akli dengesini yitirerek hastaneye yatırılır ve ömür boyu orada kalır. Kirkor Amca'nın komşusu Parsek Dikranyan, farklı işlere bulaştığından New York'a kaçar. Parsek Dikranyan, orada bir süre taksi şoförlüğü yapar. İstanbul'a ve Mısır Çarşısı'na özlemle ölür. Kimileri İtalyan bir çiçekçi tarafından öldürüldüğünü söyler. Kızı İda, orospu olur.

Kirkor Amca'nın arkadaşı Niko terzidir. Niko, kedisi Yorgo'ya rakı içirir. Niko'nun yanında bir süre Urfalı Şeref adında biri çalışır. Bir süre sonra ortadan kaybolur. Zaman zaman Kirkor Amca, Niko'ya hırsız imasında bulunur. Niko da ona Topal Ani ile evliyken Abanoz Sokak'taki sevgilisini hatırlatır. Bu kadın, bir süre sonra İzmir'e gidip orada bir genelevde çalışır. Daha sonra eczacı kalfasıyla evlenip Karataş'a yerleşir. Kirkor Amca ile Arap Sedat'ın tavla partileri unutulmazdır.

Arap Sedat, Hafiye adını verdiği minibüsü ile Anadolu'yu dolaşır. İnsanları taklit yeteneğiyle güldürür. Kanseri olan karısını iyileştirebilmek için elinde ne var ne yok harcar. Ellili yaşlarda Anadolu'dan dönerken İstanbul'a yakın bir kasabada, bir otel odasında ölür. Cenazesini amcaoğlu Vedat gidip alır. Arap Sedat'ın karısı daha sonra iki çocuklu zengin bir dul adamla evlenir. Anlatıcı, o kasabaya yolu düştüğünde bu olayı araştırır. Eczacı kadın güneye gider. Orada üniversite arkadaşıyla evlenir. Kirkor Amca ile Niko, nargile ve içki içmeye giderler. Anlatıcı, onların kendi aralarında konuşmalarını hayal eder. Niko'nun karısı Atina'ya kaçıp Yedikuleli biri ile yaşar. Eşcinsel oğlu Amerikalı bir televizyoncu ile dünyayı gezer. Niko, kendisini bekleyen Selanikli kadından bahseder. Altmışlı yıllarda Yunan uyruklulara oturma izni verilmeyince Yunanistan'a gider. Hakkında çeşitli söylentiler çıkar. Kimileri kendisini Pire Limanı'ndan denize attığını, kimileri karısı ile ilgili hesabı gördükten sonra Amerikalı petrol zengini bir dulla evlendiğini, kimileri Selanikli kadının yanına gittiğini, ondan olumsuz cevap alınca onu öldürdüğünü söyler. Niko, bir gün arkadaşlarına kedisi Yorgo'nun öldüğünü söyler.

Anlatıcı, Mösyö Jak ile Olga'nın ilişkisini düşünür. Olga, Jak'ın dükkânında çalıştığı günlerde Jak'la yakınlaşır. Mösyö Jak, Olga'nın babasının arkadaşıdır. Olga, dükkânda çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra babasını kaybeder. Olga'nın annesi Schwartz'ı sever ama kocasına hiçbir zaman ihanet etmez. Mösyö Bompiani, yirmi yıllık eşinden boşanır. Fındıkzadeli sekreteri o esmer kızla evlenecektir. Kostümünün provası sırasında dükkânın önünden bir subay geçer. Subay, tuhaf hareketler yapar. Mozes onu yanına çağırır. Subayın adı Schwatz'dır. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusu İstanbul'a geldiğinde onu İstanbul'da unutup geri dönerler. Schwatz, Polonya taraflarında bir çiftliğinin olduğundan bahseder. Mozes, onu evine götürür ve olanları Eva'ya anlatır. Schwatz, uzun bir süre onlarda kalır. Mozes'in, Boğaz'da kılavuz kaptanlığı yapan Carlo adında bir arkadaşı vardır. Carlo, Sylvia adında bir kıza âşık olur. Kız onu terk edip babası ile Arjantin'e gider. Carlo, bu olaydan sonra müdürü Mösyö Lazzaro'ya söyleyerek kendisini kılavuz kaptan yaptırır. Schwartz'a bulunan Calo'nun dairesidir. Evi, Eva temizler. Schwartz, bir bakkalın yanında çalışmaya başlar. Yakınındakilerden kravat ister. Her akşam Evalara yemeğe gelir. Eva ile Schwartz birbirlerinden hoşlanırlar. Mozes bunu hisseder. Bu üçlü ilişkide hiç kimse birbirine ihanet etmez. Schwartz ölür.

Olga, babası ölünce Kuledibi'nden Şişli'ye taşınır. O günlerde, Mösyö Jak'ın hayatına girer. Olga, yeni evinde yalnızlığını kitap okuyarak, Henri'yi ve abisini düşünerek gidermeye çalışır. Günlük tutmaya ve hiçbir zaman kimseye gönderemeyeceği mektuplar yazmaya başlar. Bir gün bu yazdıklarını yok eder. Olga'nın kardeşi Jacob, İskenderiye'de uyuşturucu işine bulaşır. Meksika'ya kaçır. Olga, Jacob'u Amerikan konsolosluğunda çalışan bir arkadaşına sorgulatır ancak izine ulaşamaz. Olga, bir gün kapının altında bir zarf bulur. Zarf, Meksika'dan gelir. Mektup İngilizce yazılmıştır. İçinde bir de fotoğraf vardır. Mektubu yazan Jacob'un kızı Evita'dır. Jacob, İskenderiye'den kaçıp Meksika'ya geldiğinde bir lokantada aşçı yardımcısı olarak çalışır. Patronunun kızı ile evlenir. Kadın üniversite okuma bahanesiyle onu terk eder. Jacob, o günden sonra lokantaya gitmez. Aşk mektupları yazan arzuhalci olur. Şehrin dışında bahçeli bir eve taşınır. İki yıl sonra kalp krizinden ölür. Evita, o evliliğinden olur. Evita'nın kocası kelebek koleksiyoncusudur. Evlendikten yedi yıl sonra boşanır. O evlilikten bir oğlu olur.

Evita, sürekli İstanbul'a gelip, halasını ve akrabalarını görme hayalinden bahseder. Ancak bu buluşma hiçbir zaman gerçekleşmez. Madam Roza, kocası Jak ile Olga'nın ilişkisinden haberdardır. Çok sorun çıkarmaz. Madam Roza, kardeşlerini ve ailesini yönettiğinden adı aile içerisinde Churchill'e çıkar. Roza, ölüm döşeğindeyken Jak karısının başucundan ayrılmaz. Roza ölür. Roza öldükten altı ay sonra Olga ölür.

Moris, düğününden bir gün önce farklı cinsel tercihlerinin olduğunu bahane ederek nişanlısı Ceri'den ayrılır. Ceri, daha sonra İzmir'e gidip turist rehberliği yapar. Birçok adamla düşüp kalktıktan sonra İzmirli, zengin, iki çocuklu bir dul adamla evlenir. Ceri, kuzeni Mimiko'yu çok sever. Mimiko'nun annesi Madam Viktorya eve geç geldiği için Mimiko'nun misketlerini kırar. Mimiko'nun karısı Lena yüzünden Mimiko ile uzun süre görüşmezler. Lena'nın başından iki evlilik geçmiştir. Lena, Mimiko'yu terk eder. Mimiko terk edildikten sonra sürekli Lena ile gittikleri lokantaya gider. Mimiko'nun hayatını, anlatıcıya o lokantanın müdavimlerinden, Emirgân'da kız kardeşi ile oturan Muhittin Bey tesadüfen anlatır. Mimiko'nun cesedini Muhittin Bey bulur.

Kapıcı Hüsnü'nün kızı Şükran şoför sevgilisi ile kaçar. Geride bir not bırakır. Babası bu notu ömür boyu saklar. Kızını, pavyon pavyon arar ancak bulamaz. Şükran, şoför sevgilisiyle güneye gitme hayalleri kurar. Ancak bunun için para lazımdır. Şükran, erkeklerle yatmaya başlar. Paralar sevgilisinin kumar borcuna gider. Hüsnü, bir gün gazetede kızının ölüm haberi ile karşılaşır. Otel odasında nişanlısı tarafından kıskançlık yüzünden öldürülür.

Madam Eleni, on altı on yedi yaşlarındayken bir Türk subayına âşık olur. Bunu duyan mezeci babası Tanaş, kızını eve kilitler. Eleni, uzun yıllar o evde kilitli kalır. Babası ölüm döşeğindedir. Babasının avucuna kalp şeklinde bir madalyon bırakır. Babasının gözleri dolar. Kızından af diler. Babası ölür. Eleni, halasını arayıp babasının öldüğünü söyler. Eleni, cenazeye gitmez. Muammer Bey'in ıtriyaçılık yapan Moiz Abudaram adlı bir arkadaşı vardır. Abudaram, bir ara Muammer Bey'e amcasından bahseder. Amcası bir kıza âşıktır. Kızın abisi tarafından bıçaklanarak öldürülür. Bir süre sonra Abudaram, kaçakçılık işine bulaşır. İsrail'e kaçmak zorunda kalır. Uzun yıllar sonra İstanbul'a dönünce Muammer Bey ile pasajda karşılaşır.

Abudaram'ın karısı beş yıl önce ölür. Bir bankanın güvenlik görevliliğinden emekli olur. Muammer Bey, Abudaram'a kartpostal koleksiyonu yaptığını söyler ve ona Şerafettin Bey'in kendisine verdiği bir kartpostalın üzerinde yazılanları sorar. O da bilmez. Kunduracı Haçık'e sorarlar. Kunduracı Haçık, kartpostalın Paris'e gönderildiğini, bir yılbaşı kartı olduğunu söyler. Tanaş, kızı Eleni'yi eve kapattığını kimselere söyleyemez. Karısı tarafından terk edildiğinden bir terk edilmeyi daha göze alamaz. Soranlara, annesinin yanında, Yunanistan'da olduğunu söyler. Hüsnü, servise çıktığı bir gün Eleni'nin kapısı açılmayınca anahtarcı İbrahim Amca'yı çağırır. İbrahim Amca, uzun yıllar hırsızlık yapıp, bir süre hapis yattıktan sonra çilingirci olur. İçeri girdiklerinde Eleni'nin cesedi ile karşılaşılır. Hüsnü, Madam Suzan'a haber verir. Doktor gelir. Kalp krizinden öldüğünü söyler.

Anlatıcı, Anita ile bir konser akşamında tanışır. Ona karşı bir şeyler hisseder. İki yıl sonra bir düğün gecesinde karşılaşılır. Anlatıcı, ona açılmaz. Daha sonra Jülyet'ten Anita'nın sekskolik olduğunu öğrenir. Öğrendiğinde Anita beş yıl kadar önce İsrail'e göç etmiştir. Anlatıcı, gerçeği Anita'nın sevdiği şarkıcı Metin'den öğrenir. Meğer babası Anita'yı erkeklere pazarlıyordu.

Mösyö Rober, Londra'dan İstanbul'a döneceği o akşamı, biri Casablancalı, öteki İstanbullu iki dostuyla birlikte geçirir. Kendisine İstanbul'u hatırlatan İncilâ Hanım'a birçok anı borçludur. İncilâ Hanım, Hugo Fridman'dan ona bir yadigârdır. Mösyö Rober, İncilâ Hanım'ın kocası Hugo'nun okuldaki tek arkadaşıdır. Hugo ile İncilâ Hanım'ın ilişkileri çevre tarafından tepkiyle karşılanır. Hugo, İncilâ Hanım ile Londra'ya kaçar. Kumarı bırakan Hugo'nun annesi, birkaç yıl sonra Londra'ya gelir. Kocasından, kırk yıllık bir evliliğin ardından boşanır. Annesi, iki ay sonra İstanbul'a döner. Döndükten bir ay sonra da ölür. Oğluna kendisi öldüğünde kumar oynaması için elli pound verir. Hugo, bu isteğini yerine getirir. İncilâ Hanım, Hugo'yu erken yaşta kaybeder. Dairesini pansiyona çevirir. Pansiyonda kalan Mösyö Tahar, Faslı bir gazetecidir. Ülkesinin Londra muhabirliğini yapar. Mösyö Tahar'dan önce, pansiyonda Brezilyalı bir antropolog kalır. Dinah, Step hocası ile evlenip Liverpool'a gider. Sonra pansiyonda Haham Icaac Jacobi kalır. Bir filmde oynamak hayaliyle pansiyondan ayrılır. Daha sonra pansiyonda Mösyö Tahar kalır. Mösyö Tahar, senede iki gün Casablanca'ya gidip on beş gün kadar kalır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Mösyö Rober, ortağı Mösyö Aldo'yla birlikte, yeni iş olanakları yaratma umuduyla Avrupa'da şehirden şehire dolaşır. Bir keresinde Milano'da hapse atılır. Tam dört gün dört gece hapiste kalır. Mösyö Aldo'nun her yerde tanıdıkları vardır. Mösyö Aldo'nun girişimleri sonrasında hapisten kurtulur. Mösyö Rober'in Lola ile tanışmasına ustası Mösyö Aldo vesile olur. Mösyö Aldo, Soho'daki bir gece kulübünde şarkı söyleyen bir sarışından söz eder. Lola'nın kocasını Ölüm Kampları'na götürürler. Lola, iki yaşındaki oğlu ile Londra'ya kaçmayı başarır. Budapeşte'de aldığı köklü müzik ve tiyatro eğitiminin kendisine kazandırdıklarıyla Londra'da ayakta kalmaya çalışır. Mösyö Aldo, bu kadını öğrencisi gördüğü Mösyö Rober'e anlatır. O gece kulübünün adresini verir. Lola'ya âşık olmamasını, istediği kadar gönül eğlendirmesini söyler. Mösyö Rober, Lola ile gizlice evlenir. Kadının küçük oğlu Johan'a sahip çıkar. İkinci evlilik yıldönümlerini kutlamak için İstanbul'a geldiklerinde herkesin gözünü kamaştırırlar. Bu gelişler yıllar geçtikçe seyrekleşir.

Mösyö Rober'i, Lola ile oğlunun kendi aralarında konuşmaları rahatsız eder. Kendini daha da yalnızlaştırır. Johan, erkek arkadaşı ile Amerika'ya yapımçı olmaya gider. Giderken, Rober'e annesi ile evlenmesinin bir hata olduğunu söyler. Johan'ın gittiği günün ertesi Mösyö Rober, Lola'dan ayrılır. Başka bir mahalleye taşınır. Bir şirkette iş bulur. Şirkettekilere The Grosvenor Oteli'nde kaldığını söyler. Otelin resepsiyoncusu Mr. Jefferson ile görüşerek kendisini soran olursa dışarıda olduğunu söylemelerini ister. Bazı günler İncilâ Hanım'ın pansiyonuna gider. Londra ve Lola, onun için birer hatadır. İstanbul'a otuz beş yıl sonra döndüğünde büyük işler için döndüğünü söyler. Birçok kişi ile görüşür. Ancak bir sonuç çıkmaz. O günlerde borç batağına daha saplanmamıştır. Anlatıcı, onu kaldığı otel odasında sürekli ziyaret eder. Birlikte sohbet edip çay içerler. Mösyö Rober, Londra'ya döner. Taksiye binerken ölümünden sonra açılmak şartıyla anlatıcıya bir zarf verir. O gün bu gündür Mösyö Rober'den hiçbir haber alınamaz.

Sevgilisi Tant Tilda'yı terk eder. Tant Tilda'nın birçok sevgilisi vardır. Madam Roza, Tant Tilda'nın Fortüne Teyze'ye benzemesinden korkar. Jak, Tant Tilda'nın evlerine gelmesini istemez. Fortüne Teyze, Büyükada'da kış vakti sokakta eski püskü kıyafetler ile dolaşır. Saçlarını on üç on dört yaşlarındaki İskenderunlu berber çırağına kestirir. Çırağın eve geleceği günler ona yemek

yaptığı ve onunla seviştiği söylenir. Avukat kocası, meslektaşı bir avukat kadın ile kaçmıştır. Oğlu da askere gideceğini söyleyip Havana'ya gider. Soranlara kocasının Selanik'te devlet görevinde, oğlunun da zümrüt işi için Havana'da olduğunu söyler. Bir gün sahilde balıkçılar tarafından cesedi bulunur. Tant Tilda, kocası terzi Jozef Rotman'a farkına çok geç varılan bir aşkla bağlı kalır. Jozef Rotman'la kısa süreli bir evliliği olur. Aile bireyleri, bu kızın, tehlikeli bir hastalığın pençesine düştüğü kanaatindedirler. Terzi Jozef Rotman'ın, Tant Tilda'nın hayatına girmesi bu günlere rastlar. Birlikte yemeğe çıkarlar. Jozef, o akşam Tant Tilda'ya öyle şeyler anlatır ki Tant Tilda anlatılanlardan çok etkilenir. Jozef'in terzi olan babası oğluna fazla güvenmez. Babası iki yıl önce kör olmuştur. Terziliğe devam eder. Tant Tilda ile Jozef evlenir. Asmalımescit'te mutlu yaşarlar. Daha sonra Jozef, içine kapanır ve veremden ölür.

Tant Tilda, abisi Mösyö Rober İstanbul'a gelince onu evine davet eder. Abisine gönül borcu vardır. Mösyö Rober, çok duygulanır. Bir süre kardeşinin yanında kalır. Kumar borcu olduğundan kardeşinin evinden ayrılıp otele yerleşir. Tant Tilda, abisi hakkındaki gerçekleri öğrendiğinde dükkânları değerinin altında satar. Ailedeki herkes buna üzülür. Bir zaman sonra adı deliye çıkar. Hakkında, önüne gelen erkeği, yeniyetme çocukları evine alıyor, onlarla cinsel ilişki kurarak aklınca onları mutlu ediyor gibi söylentiler çıkar. Tant Tilda, yeğeninın düğününe davet edilmez. Rozi'nin kocası İzzet ile ilgili çeşitli söylentiler vardır. Japon elçiliğinde üst düzey bir adamın karısı ile ilişki yaşadığı, adam ile kadının bir süre sonra bir başka yere gittiği söylenir. Düğün sonrasında anlatıcı, Tant Tilda'nın evine habersiz gider. Ancak Tant Tilda kapıyı açmaz. Bir ara anlatıcı, Mösyö Rober'den yılbaşı tebrik kartı alır ve Mösyö Rober, anlatıcıdan kız kardeşi Tant Tilda'yı ziyaret etmesini rica eder. Tant Tilda'nın evine gider. Rozi için anlatıcıya, bir düğün hediyesi verir. Anlatıcı ile Tant Tilda'nın bu son görüşmesi olur. Öldüğünde anlatıcı yurt dışındadır.

Anlatıcı ile Berti, dükkândan çıkınca bazı akşamlar birlikte yürürler. Berti'nin başka bir kadın ile ilişkisi vardır. Anlatıcı, Berti'nin bu sırrını bildiği hâlde bilmezlikten gelir. Anlatıcı, Berti'nin karısı Jülyet'e karşı bir şeyler hisseder ve Jülyet'in de kendisine karşı bir şeyler hissettiğini düşünür. Berti, English High School'u bitirdikten sonra, Cambridge'e, Siyasi Bilimler okumaya karar verir. Bu

seçiminde, Mr. Page adında Marksist eğilimli felsefe öğretmenin büyük bir etkisi olur. Mr. Page, hayatında bir kez bir kadına gerçek anlamda âşık olur. O kadınla Nişantaşı'nda birkaç kez görülür. Kadın öğrenebildikleri kadarıyla İşçi Partisi'nin üst düzey yöneticilerinden biriyle evlidir ve Londra'da yaşar. Berti, Cambridge'de bir otel odasına yerleşir. Otel sahibi kendisinin astrofizik profesörü olduğunu, bir gün en uzak yıldızı keşfedeceğini söyler. O otelden sonra bir yurda yerleşir.

Marcelina ile açık hava pubında tanışır. Mr. Dyson adlı hocası Berti'ye çeşitli nasihatler eder. Onun Marcelina ile ilişkisinin sonunu iyi görmez. Berti, İstanbul'a döner. Marcelina ile bir daha görüşmezler. Mektuplaşırlar. Bir zaman sonra Berti, bir mektup alır. Mektupta Mr. Dyson'un öldüğü yazar. Berti, İstanbul'a dönünce ailesine yaşadıklarından bahseder. Laf arasında Marcelina ile evlenmek istediğini söyler. Babası Jak, çok kızar. Aradan üç dört ay geçer. Berti, yaşadıklarını kardeşi Ceri ile paylaşır. Ceri'nin okul ile başı derttedir. Disiplin kuruluna sevk edilir. Kardeşini, Berti kurtarır. Babası, Berti'den bir tercih yapmasını ister. Berti, Marcelina'yı o ayrılıktan sonra bir daha göremez. Berti, ailesini tercih eder. Berti, aradan yaklaşık yirmi yıl geçtikten sonra Cambridge'e gider. Gittiği yer artık bir başka yerdir. Marcelina'yı hatırlar. Gordon Lucas, Berti'nin orada yaşadıklarının tanıklarından biridir. Gordon Lucas, İstanbul'a geldiği bir vakit, Berti ile Hilton Otelinde buluşur. Anlatıcı, Berti ile beraber otele gider. Berti'nin lavaboya gittiği bir vakit Gordon, anlatıcıya Marcelina'yı anlatır. Marcelina, profesyonel bir fahişedir. Gordon gibi üç arkadaşını daha idare etmiştir. Berti'nin bunlardan haberi yoktur. Gordon, Marcelina'yı daha sonra Arjantin elçiliğinde askeri ataşelikte görevli bir subayın karısı olarak görür. Birbirlerini tanımazlıktan gelip tanışırlar. Ayaküstü sohbet ederler. Daha sonra Marcelina, kocasından ayrılıp bir apartman dairesinde yaşamaya başlar.

Berti ile Jülyet, ortak arkadaşları aracılığı ile tanışırılır. Bir süre sonra evlenirler. Törenden sonra, Mösyö Jakların Şişli'deki evine gidilir. Yemek verilir. Berti, o yemekte kendisini yabancı hisseder. Berti, Jülyet'e evlenmeden önce Marcelina'yı anlatır. Jülyet ile anlatıcı görüşmeyeli iki yıl olur. Berti, anlatıcıyı evine davet eder. Jülyet'in de onu özlediğini söyler. Jülyet, o akşam güzel yemekler yapar. Jülyet, onu görünce boynuna atılır. Bu üç kişi, iki yıl aradan sonra görüşür. Jülyet, o gece dans eder. Berti'nin İtalya'da olduğu bir vakit Jülyet, yaşadıklarından

anlatıcıya bahseder. Okuldayken edebiyat öğretmeni iki kız arkadaşına tiyatro ile ilgilenmelerini tavsiye eder. Öteki arkadaşına tiyatro ile ilgilenir. Ünlü bir yıldız olur. Jülyet, fazla ilgilenemez. Sadece Yahudi derneklerinde birkaç tane oyun oynar. Oynamayı en çok istediği Nora karakterini oynayamaz. Bu yüzden ikinci kızına Nora adını koyar. Anlatıcı, Nora ile çeşitli şeyler yaşar. Nora, piyano çalarken anlatıcı ile öpüşür. Nora, bir arkadaş grubuyla konser programına hazırlanır. Giderken anlatıcıdan kendisini affetmesini ister. Nora, bir süre sonra geri döner. Büyük bir plastik fabrikasının sahibi bir yuppie ile evlenir.

Anlatıcı, Rozi'yi teyzesini düğününe davet etmedikleri o akşam görür. Rozi'nin, aynı sinagoga beş yıl sonra cenazesi gelir. Anlatıcı, Rozi'yi evinden ziyaret ederek ona bir çerçeve hediye eder. Rozi ile Nedim, gününü gün ederek yaşarlar. Gezip tozarlar. Evliliklerinin ikinci yılında bir kızları olur. Bir sabah, kızı doğduktan yaklaşık üç yıl sonra Rozi, camları silerken düşüp ölür. Cenaze törenine Nora gelir. Ablasının yedisi çıkınca geri döner. Anlatıcı, bara erken saatlerde içmeye gider. Barda uzun süredir görüşmedikleri müzisyen Harun ile karşılaşır. Rozi de bu müzisyeni tanır. Müzisyen bir süre sonra çalmayı bırakıp bir özel şirkette işletme müdürü olur. Tesadüfen tanıştığı kadın ile buluşacağı bir akşam önüne bir iş gelir. İş bir tarafa bırakıp istifa eder. Köfteci dükkânı açar. Bu adam Rozi ile ilgili hikâyesini anlatmaya başlar. Adam, Rozi'yi Moda'daki bir çay bahçesinde bir adamla otururken görür. Nora, kendi serüvenine çıkar. Gittiğinde yirmili yaşlardadır. Bodrum'a gider. Uzun yıllar Bodrum'da kalır. İstanbul'a dönmek için kendinle savaş verir. O adamdan iki çocuğu olur.

Mösyö Jak, Berti ile o büyük tartışmadan sonra dükkâna daha az gelmeye başlar. Ceri, Harvard'a ekonomi okumaya gider, evlenir ve Mormon tarikatına girer. Ceri, Saint Joseph'i bitirdikten sonra yükseköğrenimi için Amerika'ya seçer. İlk mektupların ardından tekrar bir mektup gelir. Ceri, bu mektubunda evlendiğini, mutlu olduğunu, yeni bir aileye kavuştuğunu bildirir. Mösyö Jak, olanı biteni öğrenmesi için Berti'yi apar topar Amerika'ya gönderir. Berti, kardeşinin yanında on gün kaldıktan sonra İstanbul'a döner. Ceri, kendisinden on iki yaş büyük, üç çocuklu dul bir kadınla evlendiğini söyler. Mösyö Jak, bu evliliğe çok kızar. Madam Roza, oğluna büyü yapıldığına inanır. Büyünün bozulması için

Yüksekkaldırım'daki şapkacı kadına gider. Berti, annesinden Ceri ile ilgili çok önemli bir gerçeği gizler. Sır, sadece şapkacı kadın ile belirli kişilere söylenir.

Mösyö Jak, yitirdiklerini anlatmaya çalışır. Olga dinler. Olga, Mösyö Jak'a geçmişinden bahseder. Mösyö Jak, o büyük kavgadan sonra çok değişir. Kendisini gittikçe ölüme daha yakın hisseder. Mösyö Jak, dükkâna, o günden sonra gelmeye devam eder ancak idareye artık hiç karışmaz. Olga ile Kirkor Amca dükkândadır. Kirkor Amca: "Biz daha ölmedik çorbacı..." sözlerini söyledikten birkaç gün sonra, bir kalp krizi sonucunda evinde ölür. Bu ölümden en çok etkilenen Mösyö Jak'tır.

Jinet'in babası Nesim, iki üç yıl Viyana'da kaldıktan sonra İstanbul'a döner. Rahel ile nişanlanır. Bir süre sonra evlenirler. Askere gider. Cumhuriyet ilan edilince Marsilya'ya giderler. Nesim, o günlerde, Paris ile Londra arasında mekik dokuyarak, Viyana'daki dostlarınca Sırbistan'daki kilise ve camilerden çalınan bazı tarihî halıların satış işleriyle ilgilenir. Bu işten hatırı sayılır bir para kazanır. Nesim, Paris'teki halı ticaretinde bir yerden sonra daha fazla barınamayacağını anlar. Atlas Okyanusu kıyısında küçük bir yere yerleşirler. Halı ticaretine son verir. 1930'lu yılların başıdır. Nesim, orada Les bas Nisso adında bir çorapçı dükkânı açar.

Rahel, İstanbul'da bırakmak zorunda kaldığı, deli kardeşi Anriko'yu unutamaz. Anriko, ablasından ayrılınca kendisini çok yalnız hisseder. Mösyö Jak, kardeşini orada ziyaret eder. Nesim, hâlinden memnundur. Nesim'i Almanya'daki, gelişmeler rahatsız eder. Rahel, Anriko'yu orada bıraktığı için çok pişmandır. Mösyö Jak, kardeşi Anriko'nun öldüğünü Rahel'e söyleyemez. Mösyö Jak, Nesim'i son kez görür. Mösyö Jak, abisinin gönderdiği bir mektubu anlaticıya verir. Ancak bu mektup farklıdır. Nesim tarafından yazılmaz. Bu mektup, Nesim'le birlikte Toplama Kampları'na götürülen komünist bir gazete satıcısı Enrico Weizman tarafından kaleme alınır. Enrico Weizman, Nesim ile Rahel'in en yakın dostudur. Toplama Kampları'na gittiğinde otuz dokuz yaşındadır. Enrico Weizman, Toplama Kampları'ndan geriye dönenlerdendir. Enrico Weizman, Toplama Kampları'nda yaşadıklarını, Nesim ile ilgili bilgileri Mösyö Jak'a bildirir. Bir sabah gelip Enrico Weizman'ı evinden alırlar. Hamile karısı Marie ile kızı Danielle'yi alacakları sırada o akşam kendilerinde kalan baldızı Lilianne, görevlilerle Almanca konuşup ablasının hamile olduğunu söyler. Sadece Weizman'ı alıp giderler. Bir süre sonra karısı, kızı ve baldızını tutuklarlar.

Nesim, Weizman'dan dört beş gün sonra tutuklanır. Nesim, ailesine kaçmalarını söyler. Kaçamazlar. Küçük kızları Jinet'i komşuları Madam Manzil'e bırakırlar. Hepsi birlikte hapisanede buluşur. Vagonlara doldurulup oradan oraya taşınırlar. Karılarından ve çocuklarından ayrılırlar. Sorguya çekilirler. Çalışmaya gönderilirler. Nesim, fitik olduğundan çalışamaz. Bir süre sonra Nesim ile Weizman birbirini kaybeder. Weizman, yatakhane bir adamın üzerinde Nesim'in kullandığı fitik kemerini görünce Nesim'in öldüğünü anlar. Götürüldüğü kampta fırıncı olur. İnsanları fırında yakar. Onları, bu durumdan Amerikalılar kurtarır. Bir süre sonra iyileşir. Marie, Danielle, Nesim, Rahel, Paulette, Anette, Isaac, Lilianne'nın isimleri yayımlanan ölüm listesinde yoktur. O savaşta kaybolup giderler.

Enrico Weizman, Fransa'ya sığınan sayısız İspanyol komünistinden biridir. Enrico Weizman'ın babası, o kaçınılmaz sonu göze alarak topraklarında kalmayı tercih eder. Enrico Weizman, anne babasının milisler tarafından öldürüleceğini bilir. Bir cumartesi sabahı Enrica Weizman, çarşıya balık almak için Madam Angela'ya gider. Enrico Weizman, Madam Angela'dan hoşlanır. Madam Angela, kocasını Toplama Kampları'nda kaybeder. Weizman, Angela'ya doğru giderken bir kadın kolunu tutar. Bu kadın Nesimlerin kızı Jinet'i bıraktıkları kapıcı Claudine Manzil'dir. Weizman ile sohbet ederler. Olan bitenleri birbirlerine anlatırlar. Weizman, Jinet'in manastırda olduğunu öğrenir. Manziller, Jinet'i manastıra bırakmak zorunda kalmışlardır. Nesim, çocuklarının akrabalarından başkasına bırakılmamasını vasiyet eder. Madam Manzil, durumu Rahibe Marie Thérèse'e anlatır. Jinet, Enrico Weizman ile yaşamaya başlar. Madam Manzil, küçük Jinet'i bir akşam vakti getirir. Çıkarken Weizman'a bir zarf uzatır. Zarfın içinde ev ile dükkânın anahtarı vardır.

Jinet, babasını çok özlediğini, İstanbul'a gitmek istediğini söyler. Enrico Weizman, Mösyö Jak'a bir mektup yazar ve durumu izah eder. Mektubuna cevap bekler. O mektup İstanbul'da, Ventura ailesini çok heyecanlandırır. Berti, dedesi ve babaannesine Nesim amcasının hayatta olduğu ile ilgili söylediği yalanları Weizman'a bildirir. Gemi ile gelirler. Weizman, on beş gün kadar İstanbul'da kaldıktan sonra İstanbul'dan ayrılır. Madam Roza, Jinet'in küçük İsa heykelini görünce şaşırır. Bu heykeli ona manastırdaki rahibe armağan eder. Jinet, hayatının

on yılını onlarla birlikte geçirir. Berti ile Jinet, iyi bir dost olmayı başarır. Berti ile Jinet arasında duygusal bir ilişki yaşanır. Jinet ile Madam Roza, kimi akşamlar bir odaya kapanıp saatlerce konuşurlar. Jinet, günlük tutar. Birçok sırrını Berti ile paylaşır. Bir akşam Berti ile öpüşür. Jinet, artık gitmek istediğini söyler. Ayrırlarken Berti'ye sıkı sıkı sarılır. Jinet, İsrail'e gider. O günden sonra hiç görüşmezler. Jinet, Viyana'da anlatıcı ile karşılaşır. Bir kafede oturup kahve içerler. Jinet'in oğlu askerdeyken ölür. Kızı bu ölüm sonrasında kendini dine veren bir adam ile evlenerek Kudüs'te yaşamaya başlar. Anlatıcı, ona bunları atlattırıldığı için pişmanlık duyar. Anlatıcı ile ayrılırken birbirlerine sarılırlar.

Mösyö Jak, Mösyö Natan adlı hocasını hatırlar. Hocası, hava lodos yaptığında okula gelemez. Hocasının bir kusuru yellendiğinde yanındaki masayı sallamasıdır. Bunu, zamanla diğer öğrenciler anlar. Madam Alegra ile Solomon'un hikâyesini hatırlar. Alegra'nın bir kızı ve bir oğlu vardır. Yanında değıllerdir. Alegra'nın hizmetçisi Kader, uzun zamandır çocuğı olmayınca kocasının yanından kovulunca Alegra'nın yanına sığınır. Daha sonra kendisine talip olan emekli Selami Bey ile evlenir. Alegra, ara sıra onları ziyaret eder.

Madam Roza'nın yemek konusunda daha öncesinde kaynanası Madam Perla ile çeşitli kırgınlıklar yaşar. Ancak Roza buna katlanmayı bilir. Halıcıoğlu'ndaki günlerinde Madam Perla, en çok Madam Roza'ya güvenir. Evlerinin altında halıcı dükkânları vardır. Babası Avram Efendi, halı işinin inceliklerini çevresi padişaha kadar uzanan Kemani Kevork Efendi'den öğrenir. Kevork Efendi, oğullarının halı işini yapmayacağını anladığında yavaş yavaş işin inceliklerini Avram Efendi'ye öğretir.

Jak'ın Akarçeşme'de bir halı dükkânı vardır. Alım satım yapar. Abisi Nesim'in Fransa'ya gittiğı günlerdir. Bir gün dükkânına bir adam gelir. Elinde Tebriz halısı vardır. Üç parçaya bölünmüş bu halıyı satın alır. Halıyı babasına gösterir. Babası hiç soru sormaz. Halıyı bir zaman sonra onun bile tanıyamayacağını söyler. Halıyı özel odaya götürür. Halı ile uğraşırken o odaya sadece Ali Burhan Usta'yı çağırır. Ali Burhan Usta, bir gün halıların üzerinde ölüverir. Eve arada sırada ziyaretlerine gelen İmam Hulusi Efendi'nin yardımcılarıyla cenazesi kaldırılır. Aradan bir yıla yakın süre geçer. Bir akşam vakti, babası kendisini o odaya çağırır. Tezgâhın üzerine yepyeniymiş gibi görünen bir halı

yayılır. Halıyı ertesi gün dükkâna götürürler. Setrak Efendi'yi çağırıp halıyı on iki bin liraya satarlar. Jak, Setrak Efendi ile uzun bir aradan sonra karşılaşır. O halıyı sorduğunda, o halının Londra'da bir müzede olduğunu öğrenir. Jak, haberi babasına müjde olarak verir. Babası, Kevork Efendi'yi hürmetle anarak kendisiyle gurur duyar.

Avram Efendi, sabahları erkenden kalkar; işçiler gelmeden önce atölyeyi açar; o gün yapılması gereken işleri sıralar; bir düzene sokar; işçiler geldiğinde talimatlarını verir; sonra çeker gider. Şehzadebaşı'nda bir kadın ile görüldüğü rivayet edilir. Madam Perla ile Avram Efendi bir akraba evinde tanışıp evlenirler. Perla'nın anne ve babası gerçek anne ve babası değildir. Perla, babasının kabul edilemez istekleriyle karşılaşınca bir an önce evden kurtulmak ister. Bu yaşlı anne ile baba, bu evliliğin gerçekleşmesinden birkaç yıl sonra apar topar Filistin'e giderler. Bir daha onları görmezler. Bir gün bir komşuları, anne ve babasının İngilizler geldikten sonra kaybolduğundan bahseder.

Halıcioğlu'ndaki o evde Meşrutiyet'in ilanını yaşarlar. Silah seslerinden korkarlar, o büyük merdivenin altına saklanırlar. Mösyö Pardo, Selanik bağlantıları nedeniyle hiç konuşmaz. Pardo, sırlarını bir tek Avram Efendi'ye anlatır. Pardo, Cihan Harbi'nin ardından, önce Kıbrıs'a, sonra Hayfa'ya gider. Avram Efendi'ye sürekli mektuplar yazar. Günün birinde, bir mektup daha gelir. Avram Efendi, mektubu okuduktan sonra, bir süreliğine hareketsiz kalır. Pardo ölmüştür. Halıcioğlu'ndaki o ev Balkan Savaşı'nı da, işgal günlerini de yaşar.

Halıcioğlu'ndaki günler böyle geçer. Akarçeşme'deki dükkânda işler yolundadır. Jak'ın farklı bir dükkân için babası ile hesaplaşması gerekir. Ancak bu hesaplaşmaya gerek kalmaz. Halıcioğlu'ndaki evde kendilerini büyük bir felaket bekler. O akşam, Avram'ın yeğeni Yasef'e giderler. Yasef'in o sıra paraya ve teselliye ihtiyacı vardır. Genç karısı çok hastadır. Bir iki gün sonra karısı ölür. Oğlu İzak, yedi sekiz yaşlarındadır. Yasef, Bella ile evlenir. İzak, Bella'yı sevemez. Evden ayrılır. Bella'nın bir balıkçı ile kaçması sonucu İzak, yirmi iki yıl sonra eve döner. Babası ile tekrar tartışır. Temelli evden ayrılıp İsrail'e gider. Jak, İzak ile İsrail'de karşılaşır. İzak, tezgâhtarlık yapar. Sohbet ederler. Yasef, günün birinde onlara Kurtuluş'taki evde bir sürü terbiyesiz fıkra anlattıktan sonra ölür. Yasef çocukluğunun geçtiği Hasköy'e gömülür.

Yasef'i ziyaret ettikleri o gece evde kalan işçilerden biri kan ter içinde gelerek evde yangın çıktığını söyler. Evin emektar kâhyası Topal Cako, zil zurna sarhoş elinde sigara ile uyuya kalınca atölye ateş alır. Atölyede ne var ne yok hepsi yanar. Topal Cako o yangında ölür. Avram Efendiler, bir süre kuzeni Alber Naon ile karısı Beki'nin evinde kalır. Akarçeşme'deki dükkânı elden çıkarırlar. Asmalımescit'te, büyükçe bir daireye taşınırlar. Yüksekaldırım'da küçük bir tuhafiyeye dükkânı açarlar. Sabahları dükkânı Avram Efendi açar, dükkânı süpürür ve oğlunun gelmesini bekler. Avram Efendi, uzun gezilere çıkar. Nereye gittiğini bir tek gelini Roza bilir. Halıcioğlu'ndaki evden bir tek Lilika'yı alırlar. Lilika aileden sayılır. Lilika'ya mahalledekiler deli der. Lilika, Jak ile abisini cuma sabahları yıkar. Jak, ilk cinsel uyanışlarını o günlerde yaşar. Asmalımescit'teki o evde, Nesim ile ailesinin ölüm acısını herkes yaşar.

Jak'ın arkadaşı İzidor, Salacak'taki o yaşlı, emekli konsolostan söz eder. Konsolos, Nesim'i tanır. Biarritz'e eşiyile yaptığı bir gezide Nesim ile tanışır. Nesim ile Konsolos, birkaç kez Paris'te görüşür. Konsolos, Nesim'e daha güvenli bir bölgeye geçmesini söyler. Ancak Nesim çok geç kalır. Nesim, bazı Alman dostlarına güvenir. Nesimleri 31 Aralık 1943'ten tam on gün sonra götürürler. Konsolos, Drancy Hapishanesi'ne yeni bir grubun götürüldüğünü duyduğunda hemen harekete geçer. İsimleri verir. Almanlar listedekileri çağdırmaya başlar. Nesim'in adı çağdırıldığında konsolosun tanımadığı bir adam, ben Nesim'im diye ortaya çıkar. Konsolos sesini çıkaramaz. Çıkarırsa ötekilerin de canları tehlikeye girecektir. Nüfus kâğıtları toplandığı için kimin kim olduğu belli değildir. Konsolos, Nesim'i o günden sonra da göremez. Jak, Nesim'in ölümünü anne ve babasından gizler. Bu sırada sadece birkaç kişi ortak edilir. Jinet'e, İstanbul'a gelmeden önce mektup yazılarak durum izah edilir. Jinet de bu oyuna dâhil edilir.

Jak'ın işleri iyi gitmeyince Yüksekaldırım'daki iş yerini kapatır. Sırayla ampul, kauçuk ve şofben işine girer. Şofben işindeki patronu Mösyö Bussac, devlet şirketine el koyunca bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra Senegal'de bir iş bulduğunu söyleyerek ülkeden ayrılır. Mösyö Bussac, gidince bir süre Jak ile mektuplaşır. Mösyö Bussac, günün birinde kendisinden bir hayli genç, Afrikalı bir kadınla evlenir. Bir çocuğu olur. Mutlu ama biraz da tedirgindir. Mösyö Bussac, o mektuptan sonra, başka bir mektup yazmaz. Zaten ondan sonra kendisinden hiçbir

haber alınamaz. Jak'ın gönderdiği birkaç mektuba cevap gelmez. Bir süre sonra da gönderilen mektuplar geri gelir. Jak, elindeki avucundaki para ile Sultanhamam'da küçük bir kumaşçı dükkânı açar. İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Devlet, Jak gibi diğer azınlıkları askere alır. Yozgat'a, oradan da İstanbul Pendik'e sevk edilir. Yedi ay askerlik yapar. Askerde komutanı ile çok iyi ilişkiler kurar. Jak, 1942 yılının yılbaşı kutlamasında ailesiyle birlikte. Bütün ailenin yükü Jak'ın omuzlarındadır. Sultanhamam'daki dükkânı bu koşullarda ayakta tutmak kolay değildir. Gittikçe işler açılır. O sıra kapılarını Varlık Vergisi çalar. Kendisine biçilen vergi otuz bin liradır. Jak'ın imdadına mal sahibi Muammer Bey yetişir. Otuz bin lirayı Jak'a gözünü kırpmadan verir. Jak, canını dişine takarak iki yılda borcunu öder. Bir dönem böyle geçer. Annesi Madam Perla, o günlerde kör olur. Bu hâliyle on beş yıl yaşar. Anne oğul, birbirine daha da yaklaşır.

Madam Perla, kocası ile uzun uzun sohbet eder. Kocası ile odasını ayırır. Bu Madam Perla'nın isteğidir. Gece vakti evde dolaşırken düştüğünden vücudunda morluklar oluşur. Avram Efendi, Mösyö Moiz'le her sabah çay içer. Tayyare Piyangosu bileti alırlar. Amorti dışında dişe dokunur bir ikramiye kazanamaz. Avram Efendi, bazı günler oğlu Jak'tan para istediğinde Jak, içki içmemesi şartıyla ona para verir. Avram Efendi, içki içtikleri bir gün Balıkpazarı'nda İzak Saporta ile karşılaştığını söyler. Bu imkânsızdır çünkü Saporta iki yıl önce ölmüştür. Jak, babasını koltuğunda ölü vaziyette bulur. Madam Perla, kocasına habersiz öldüğü için sitem eder.

Harbiye'deki apartman dairesine taşındıkları günler, işlerin iyiden iyiye yoluna girdiği günlerdir. Birkaç yıl sonra, Tünel, Kuledibi taraflarında akrabaların gıpta ile baktığı kaloriferli bir daireye taşınırlar. Sultanhamam'daki dükkân büyür. Jak, karısı Roza'ya hediyeler alır. Birlikte gezilere çıkarlar. Olga, bu gezmelere bir şey demez. Yaz aylarında komşuları Stavropulosların otelin yakınlarında bulunan evine giderler. Mihali Stavropulos, yemek yapmaktan başka marifeti olmayan şişman Filiça'nın genç yaşta ölmesinden kısa bir süre sonra, Fransızca Öğretmeni Afro adında genç bir dulla evlenir. Jaklar, Tarabya'ya minibüsle giderler. Sonra Desoto marka bir araba alırlar. O arabayı yalnızca hafta sonlarında kullanırlar. Evden işe gitmek, işten eve dönmek içinse uzun yıllar dolmuşa binerler. Ancak zamanla, bu görüntüler değişir. Bir gün Berti, işe İngiliz Konsoloslugu'nda çalışan,

yüksek düzeydeki bir görevliden satın aldığı Humber marka, siyah, strapenteli büyük bir arabayla gelir. Jak, arkadaşlarıyla her pazar, belirli bir evde toplanıp kâğıt oynar. O pazar günlerinde, arabayı aldıktan sonra ailece Boğaz'a sık sık gitmeye başlarlar. Bu alışkanlık uzun yıllar devam eder.

Anlatıcı, uzun bir geriye dönüşün dehlizlerindedir. Jak ile uzun bir süre görüşmez. Bir gün Fransız Konsolosluğu'nun önünde karşılaşırlar. Jak'ın elinde kütüphaneden aldığı kitaplar vardır. Jak, anlatıcıya kendisini arayıp sormadığı için kızgındır.

Anlatıcı, Berti'yi uzun bir süre sonra görmeye gider. Berti, çok yaşlanır. Dükkânı kapatmaktan, elindekileri en az zararla paraya dönüştürmekten söz eder. Yandaki dükkânın sahibi Konyalılar malların tümünü almaya hazırdır. Ancak mallara değerinden az fiyat verirler. Yine de malları verecektir. Başka çaresi yoktur. Babası Jak, arada sırada evlerine gelir. Jak, Jülyet'le daha çok konuşur. Jülyet, her sabah Jak'ı arayıp hâlini, hatrını sorar. Jak, Ceri'nin ölümünden sonra kendisini iyiden iyiye dine verir. Anlatıcı, Jak'ı Fransız Konsolosluğu'nda karşılaştıklarından daha yaşlı görür. Oysa aradan altı ay geçmiştir. Mösyö Jak, anlatıcıya kitap okur. İlk defa Milli Piyango bileti aldığını, belki çocuklara bir şey bırakabileceğini söyler. Anlatıcı, Jak'ın ölüm haberini geç aldığından cenaze törenine katılamaz. Mösyö Jak'ın öldüğünü, yolda tesadüfen karşılaştığı Jülyet'ten öğrenir. Anlatıcıya haber vermek isterler. Ancak adresini bilmezler. Cenazede çok fazla kişi yoktur. Son nefesini vermeden, birkaç dakika önce saati sorar. Uyumak istediğini söyler. Bunlar, onun son sözleri olur. Jülyet, İngilizce dersleri vermeye başladığını söyler. Jülyet, anlatıcıyı evlerine davet eder. Berti'nin de buna çok sevineceğini söyler.

Anlatıcı, ilk defa ölümle altı yaşında büyük büyükannesinin ölümüyle tanışır. Bir kış vaktini hatırlar. Anlatıcı, Madam Perla'yı düşünür. Ablası, büyük büyükannesinin ölüsünün olduğu odaya girmesini sağlar. Okul yıllarını hatırlar. Okulda başarılı öğrencilere bayrağı tuttururlar. Bayrağı tutmasına annesinin de çok sevdiği Türkân Öğretmen yardım eder. O günlerin birinde, ders sırasında, tuvalet ihtiyacının geldiğini Türkân Öğretmen'e bir türlü söyleyemez. Altına kaçarır. Akşama kadar öylece durur. Anneannelerinin evine kadar uzanan çikolata kokusunu hatırlar. Günün birinde dedesi ile o kokunun kaynağına gider. Çikolata harcının karıldığı büyük tencereler belleğinden silinmez. Yorgo Usta, yanındakilere

anlayamadığı bir şeyler söyler. O harcın tadına bakmak ister. Yorgo Usta, izin vermez. Çıkışta onlara büyük bir paket çikolata armağan ederler. Yorgo Usta, dedesini askerlik günlerinden tanır. Aralarında eski bir bağ vardır. Okuldaki cuma günlerinde anneannesinin yolunu gözler. Anneanesi, anlatıcıya sefertasıyla yemek getirir. Okul sıralarında en iyi arkadaşı Selahattin'dir. Anneanesi, yemeğin tam ortasında gelir. Yemekhaneye inen merdivenlerden gülümseyerek inişini hatırlar. Ancak o anda, ayakkabılarındaki o henüz erimemiş buzlar yüzünden kayar. Basamakları, otura otura iner. İmdatına, etrafındakiler tarafından sürekli azarlanan ancak okulun bütün ağır işlerini yüklenen Dursun Amca yetişir. Arkadaşlarının hepsi güler. Selahattin gülmez. Dahası gülenlere kaşık fırlatır. O gün nöbetçi Müzeyyen Öğretmen tarafından, yarım saat tek ayak üzerinde durma cezasına çarptırılır. O günden sonra, anneannesinin okula bir daha yemek getirmesini istemez. Anneannesine bu hikâyeyi ölüm döşeğindeyken anlatır. Kendisine nöbetçi olarak refakat ettiği tek gecedir. Zaman zaman, cumartesi günü onu okuldan, anneanesi ile dedesi almaya gelir. Hafta sonlarını onların yanında geçirir. İlk şarkılarını o evde tanır. O şarkılar ilk 45'likleridir. Anlatıcı, yazdığı hikâyeyi düşünür.

1.1.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Roman sanatında en öncelikli konum anlatıcıdır. Her şey, onun etrafında döner. O olmadan olayların akışına yön vermek mümkün değildir. Anlatıcı, romanda sesi duyulan ilk kişidir. “Anlatıcı, dünden bugüne uzanan zaman içinde farklı konumlarda karşımıza çıkmaktadır.”⁵⁴ Eseri çözümleyebilmek için öncelikle eserin bakış açısının tespit edilmesi gerekir. Bazen bir bakış açısı yerine birden fazla bakış açısı eserlerde bulunabilir. Şüphesiz anlatıcı, realistlere gelene kadar romanda daha fazla öneme sahipti. Realistler, anlatıcının bu ağırlığını azaltır. Mehmet Tekin, anlatıcının tarihî süreç içerisindeki değişen bu ağırlığı ile ilgili şu bilgileri verir:

“Bilindiği üzere destandan romana doğru evrilen süreçte ‘anlatıcı’, varlığı inkâr ve iptal edilemez bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. O, daha önce vurgulandığı üzere, anlatı sisteminin vazgeçilmez elemanıdır. Çünkü, en geniş anlamıyla anlatı sistemi, onun tasarruflarıyla ve yine onun etrafında biçimlenmektedir. Dolayısıyla anlatıcının, anlatının biçimlenmesinde tartışılmaz ağırlığı ve önemi vardır. Realistlere gelene

⁵⁴ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006), 23.

kadar bu ağırlık ve önem devam eder ve anlatı sistemi, anlatıcılığı -mutlak anlamda- öne çıkaran ‘anlatma’ yöntemiyle kurulurdu.”⁵⁵

Üç farklı anlatıcı tipi vardır: “1. tekil kişi (Ben), 3. tekil kişi (O) ve 2. çoğul kişi (Siz).”⁵⁶ Mehmet Tekin, 3. tekil kişi (O) anlatıcı hakkında şu bilgileri verir:

“(O) anlatıcı, anlatı sisteminde en fazla yer verilen ve esnek yapısı itibarıyla yazarlar tarafından en fazla tutulan (popüler) bir anlatıcıdır. Gücü ve yeteneğiyle o, anlatı evreninde adeta bir cazibe merkezi oluşturmakta, dolayısıyla anlatımın kaderini yönlendirmektedir. Onun kişiliği ve marifetiyle devreye sokulan anlatım biçimi (3. tekil kişi yöntemi), romancıya, adeta bir fırsatlar manzumesi sunmaktadır. Bu anlatıcı tipini seçen bir romancı, söz konusu yöntemin sağladığı imkânlarla olaylara uzaktan ve yakından, dıştan ve içten bakabilmekte; yerine göre yüzeysel, yerine göre derinlemesine tahliller yapabilmektedir.”⁵⁷

Mehmet Tekin 3. tekil kişi (O) anlatıcı yöntemini, anlatıcının olaylar ve kişiler karşısında takındığı tutum itibarıyla ‘ilahî’ (auktorial), ‘yansız’ (neutral) ve ‘kişisel’ (personal) olmak üzere üçe ayırır:

“‘İlahî=tanrısal’ konumda bulunan anlatıcı görevini yerine getirirken kendini gizlemek gereğini duymaz; varlığıyla, sesi ve etkileme gücüyle her yerde hazır ve nazır olduğunu hissettirir. Onun görmediği, bilmediği, sezip anlamadığı hiçbir şey yoktur. O, hangi yönden bakılırsa bakılsın, insan-üstü donanımlı, ‘olympian’ (erişilmez) bir varlıktır. Anlatı sisteminin her yerinde bulunduğu gibi, bu sistemin vazgeçilmez öğeleri (insan, zaman, mekân vs.) üzerinde sonsuz tasarruf hakkına sahiptir.”⁵⁸

“Yansız anlatım tutumu, tasvir (betimleme) ve -özellikle- diyalog pasajlarında dikkati çeker. Bu pasajlarda anlatıcı, adeta bir seyirci gibi (ama objektif kalmaya özen gösteren, duygusallıktan uzak bir seyirci gibi) davranır ve gördüklerini yansıtmaya çalışır.”⁵⁹

“Kişisel (personal) anlatım konumu ise, (...) kişi, çevre veya nesneyi gören roman kahramanıdır; ancak görüleni anlatıp aktaran anlatıcıdır. Anlatıcı, kahramanın zihin perspektifinden çevreye bakmış ve yine o zihnin kavrama gücüne denk düşen bir bakışla gördüklerini anlatmıştır.”⁶⁰

Mehmet Tekin, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı hakkında şu bilgileri verir:

“(Ben) anlatıcı, anlatı dünyasında 1. tekil kişi olarak yer alır. (O) anlatıcıya kıyasla daha az denenen (Ben) anlatıcı, yapısından kaynaklanan bazı eksikliklerine rağmen, roman sanatı için bir imkân kapısı olmuştur. Roman türü için gerekli olan lirik sıcaklığı sağlamak konusunda, (Ben) anlatıcı, anlatı dünyasının içindedir ve bu durum, onun için adeta bir kaddedir. (Ben) anlatıcı, (O) anlatıcı gibi anlatı dünyasının içinde, üstünde ve hatta dışında bulunma gibi bir lükse, bir güce sahip değildir. Onun dünyası, anlatı çevresinde kurgulanan dünyadır ve bu dünyada o, ‘anlatan’, hem de ‘anlatılan’ figür konumundadır. Okuyucu, onun zihin ve bakış açısının izin verdiği ölçüde olaylara tanık olur; kişi ve nesnelere, yine onun verdiği/verebildiği ipuçlarıyla tanımaya, anlamaya çalışır. Onun görmediğini, bilmediğini okuyucu da bilemez, göremez.”⁶¹

⁵⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 207.

⁵⁶ Tekin, *Roman Sanatı*, 30.

⁵⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, 33.

⁵⁸ Tekin, *Roman Sanatı*, 34.

⁵⁹ Tekin, *Roman Sanatı*, 43.

⁶⁰ Tekin, *Roman Sanatı*, 44.

⁶¹ Tekin, *Roman Sanatı*, 47-48.

2. çoğul kişi (Siz) anlatıcıda kip eki olarak 2. çoğul kişi eki kullanılır. Mehmet Tekin, 2. çoğul kişi (Siz) anlatıcı hakkında şu bilgileri verir: “Çoğul 2. kişi tipiyle sahneye çıkarılan anlatıcı ise, çok az kullanılan, marjinal bir anlatıcı örneğidir. Romancı için olağanüstü sınırlama getiren sıkıntılı bir tiptir o.”⁶²

Anlatıcı ile ilişkisi olan bir diğer unsur bakış açısıdır. Şerif Aktaş, bakış açısı ile ilgili şunları söyler: “Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde, vak’ a zincirinin meydana gelmesinde kullanılan mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir.”⁶³

Anlatıcı ve bakış açısının aynı şeyler olduğu söylene de bunlar farklı işlevleri olan kavramlardır. Seymour Chatman, bu iki kavram arasındaki farkı şöyle açıklar:

“Bakış açısı, anlatı olaylarının ilişki içinde olduğu fiziksel yer, ideolojik konum ya da pratik yaşam-yönelimidir. Öte yandan ses, olayların ve varlıkların seyirciyle iletişim kurmak üzere aracı olarak kullandıkları konuşmaya ya da diğer açık yollara ifade eder. Bakış açısı ifade etmek demek değildir. Sadece ifadeyi biçimlendiren perspektiftir.”⁶⁴

Mehmet Tekin, bakış açılarını dört başlıkta inceler: “Tanrısal bakış açısı, gözlemci figürün bakış açısı, tekil bakış açısı, çoğul bakış açısı.” Bu bakış açılarıyla ilgili Mehmet Tekin şu ifadeleri kullanır:

“Roman sanatında ‘Tanrısal bakış açısı’ (the omniscient point of view) niteliğiyle yer alan ‘bakış açısı’, bir anlamda destandan romana intikal etmiş bir yöntemdir. Temel karakteri itibarıyla ‘her şeyi bilme’ esasına dayanan bu bakış açısı, yazara geniş imkânlar sunmaktadır. Böyle bir imkânla donatılmış (teçhiz edilmiş) anlatıcı figür, adeta ‘Tanrı gibi’, her şeyi bilir, görür, sezer; geçmişten ve gelecekteki haberler verir. Kelimenin tam anlamıyla o, her şeyin üstünde ve her şeye hakimdir.”⁶⁵ (Tanrısal Bakış Açısı)

“Tanrısal bakış açısı’na sahip olan anlatıcının, sınırsız gücüne karşılık gözlemci anlatıcının bakış açısı daha ‘mevzî’ bir özellik taşır: O, bütün benliğiyle anlatı sisteminin (kurmaca yapının) içinde yer alır. Yazar, onu bilinçli bir tercihle bu sistemin içine yerleştirir ve sistemin unsurlarını (figürleri, zamanı, olay ve mekânı), onun bakış açısından sunar. Bu sunuşta, onun gözlemci yeteneği ön plâna çıkarılmalıdır, yani olaylar ve nesnelere, onun gözlemci yeteneğine ve kültür düzeyine göre aktarılmalıdır. Anlatmada objektifliği yakalamanın bir yoludur bu.”⁶⁶ (Gözlemci Figürün Bakış Açısı)

“Otobiyografik yöntemin hakim olduğu romanlarda uygulanan bir bakış açısıdır. Bu tür romanlarda ‘anlatıcı’ ile ‘anlatılan’ aynı kişidir. Bu nitelikleri taşıdığı için bu figüre ‘kahraman-anlatıcı’ adı da verilmektedir (Aktaş, age., s. 100). Anlatı sistemini oluşturan her şey, merkezi karakter (the central character) konumunda bulunan söz konusu kişinin bakış açısından okuyucuya yansır.”⁶⁷ (Tekil Bakış Açısı)

⁶² Tekin, *Roman Sanatı*, 32.

⁶³ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2003), 78.

⁶⁴ Seymour Chatman, *Öykü ve Söylem*, çev. Özgür Yaren (Ankara: De Ki Yayınları, 2008), 144.

⁶⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 57.

⁶⁶ Tekin, *Roman Sanatı*, 59.

⁶⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, 60-61.

“Dıştaki gerçeğin hakkıyla yansıtılması için romancılar, tek merkezli bilinç yerine, birçok kahramanın bilincini devreye sokmuşlar ve olayları, çok yönlü olarak yansıtma cihetine gitmişlerdir. Bir romanda bilincinden (ve bakış açısından) yararlanan kişi, aynı zamanda olayları yansıtan bir ayna özelliği taşır. Roman sanatında bu işlevi üstlenen figür, ‘yansıtıcı bilinç’ olarak da anılır. ‘Çoğul bakış açısı’nın uygulandığı romanlarda, ‘yansıtıcı bilinç’ olarak kullanılan figürlerin sayısı birden fazladır. Eşyâ ve olay, hatta zaman ve çevre, bakana göre değişir. Bu ögelere yakın duranın, yine bu ögeleri anlatması gerekir. Bakış açılarından yararlanan kişiler, kendi psiko-sosyal kimliklerine göre konuşurlar. En azından öyle olmalıdırlar. Onların bu tasarrufuyla roman çok sesli, renkli ve derinlikli bir boyut kazanmış olur (tıpkı hayatta olduğu gibi).”⁶⁸ (Çoğul Bakış Açısı)

Mario Levi’nin, *İstanbul Bir Masaldı* romanında anlatıcı, 1. tekil kişi (Ben) kimliği ile okurun karşısına çıkar. Anlaşılacağı üzere anlatıcı, roman karakterlerinden biridir. Yahudi’dir: “Madam Estreya’nın cenaze töreninden sonra Jülyetlerin evinde yediğimiz yemekte gördüğüm Mösyö Jak, bu Mösyö Jak’tı işte.”⁶⁹

İstanbul Bir Masaldı’daki anlatıcı yaşananların hem seyircisiydi hem tanığıydı, hem de zaman zaman oyuncusu. Üç kimlik kendisine ya verildi, ya da kendisi bu üç kimliği üstlendi. Hikâyeler kendisine ‘bir yere kadar’ anlatıldı ve gerisini onun bulması istendi. Ve bu çaresizliği anlatıcı okura taşımak istedi. Zaten anlatıcı yaralı. Yara almış ve yaralarını onarmaya çalışan biri. Yaralı insanların hikâyelerine sahip çıkma ihtiyacını duyuyor. Ve bir yerlerde böyle hayatlar yaşandı, demek, bunu haykırmak istiyor. Anlatıcının mesleği yazarlıktır. Hem romanı yazar hem de romandaki serüvenini devam ettirir. Ancak anlatıcının romanda adı geçmez. Anlatıcının romanda kimin oğlu ya da kardeşi olduğu belli değildir. Ancak Mösyö Jakların bir akrabası olduğu bilinir. Bu, romanın olay örgüsünden çıkarılabilir:

“Mösyö Jak’ı, hiçbir zaman okuyamayacağı bu hikâyede anlatmaya çalışırken, farkına varmaksızın, kendimi de anlattığım endişesine bu yüzden kapılıyorum işte. Ne yapılabilirdi öyleyse. Onu, başka tanıkların gözünden, başka tanıkların diliyle anlatmak bir çözümdü belki de. Kendimi biraz daha uzağa çekmeyi, kendi karanlığında, hiç kimsenin beni göremeyeceği bir yerde, yeni bir seyirciliği, kimi eksiklerimi de hatırlayarak, bir kez daha deneyebilirdim.”⁷⁰

Anlatıcı, romanda hemen hemen herkes ile iletişimi olan bir kişidir. Anlatıcı, bazı kişiler hakkındaki bilgileri etrafındaki insanlardan alırken bazı kişiler hakkındaki bilgileri de kendisi gözlemler:

“Aradan uzun yıllar geçecek, bir rastlantı sonucunda, müzikli bir lokantada karşılaşacağım piyanist Metin’le programından sonra saatlerce konuşacak, sabahın ilk ışıklarına uzanan o gecede yeni bir yola çıkmam gerektiğini anlayacaktım. Anita’yı unutmamıştı, dahası, hayatında çok özel bir yere koymuştu Metin. Sohbet ilerledikçe

⁶⁸ Tekin, *Roman Sanatı*, 65-66.

⁶⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 567.

⁷⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 765.

o günlerin kendisi için çok önemli günler olduğunu anlayacak, ama, doğrusunu söylemek gerekirse, bir yerlerde bırakılmış o hayata biraz da çekinerek ilerleyecektim. Bana tanınan bir sınır vardı, o sınırın ötesine geçmemeliydim, biliyordum. O hikâyedeki duyguyu, gerçek duyguyu tanımlamakta belki de bu yüzden hâlâ zorlanıyorum. Öyle bir hastalıkla ilgisi yoktu aslında Anita'nın. Başka bir gerçeğe doğru ilerlemek gerekiyordu o hayat düşünüldüğünde. Bu gerçekte de babası tarafından, otel lobilerinde, zengin turistlere satılan bir genç kız vardı. Korkunç bir çaresizlik içindeydi o genç kız, o uçuruma her geçen gün biraz daha çok sürükleniyordu. (...) Hikâyenin değişik zamanlarında ya da bölgelerinde kalanlar, o eksiklikleri bir süreliğine de olsa unutabilmek için, kolay kolay paylaşamayacak bir yalanın ardına düşmüştü bir kez daha. Bu yalanın doğurdıkları, bizi, içimizde hapsedtiğimiz, başkalarından ısrarla esirgediğimiz o şiire götürebilirdi. Anlatılanları belki de bu yüzden hiçbir zaman unutmadım.”⁷¹

Romanda anlatıcı, gözlemci kahraman sayesinde bazı kişiler hakkında bilgi sahibi olur. Bu “gözlemci kahraman”lar romanın olay örgüsü içerisinde kırılmalara sebep olur. Bu durum onların önemini ortaya koymasından dolayı dikkat çekicidir:

“Onun öğrenemediği, çok garip bir şekilde de fark edemediği gerçek şuydu: Marcelina, ‘başkalarının’ karşısına, ‘o sevgili’den çok farklı bir sevgili, birçoğumuz için, eşine az rastlanır bir kadın olarak çıkmıştı... Bu kadın, daha da doğrusu bu farklı yüz, kimilerimize göre şeytanın, kimilerimize göre başkaldırı, kimilerimize göreyse bir yerlere sürüklenişin yüzüydü. O, o günlerdeki sınırlarımız, hayata hazırlıksızlığımız düşünüldüğünde, bize, yasağın nasıl, hangi suskunluklarla yaşanacağını öğretmiş bir kadındı... O, profesyonel bir fahişeydi!.. Bunu beklemiyordunuz değil mi? Bunu, o günlerde, o yasağı yaşar ve birbirimizden gizlemeye çalışırken, doğrusunu söylemem gerekirse biz de beklemiyorduk... ‘Gerçeği’, tüm oyunlar oynandıktan sonra, ancak zamanı geldiğinde öğrenebildik... Tüm oyunlar oynandıktan, o ayrılıklar yaşandıktan sonra... Ama hayat, böylesi ‘şakalarla’ yaşanıp gidiyordu işte...”⁷²

Levi, *İstanbul Bir Masaldı* romanında “tekil bakış açısı”nı kullanır. Bu bakış açısının 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı ile doğrudan bağlantısı vardır. Zaten “genel anlamda ‘ben-anlatım’ yöntemiyle kaleme alınan romanlar için geçerli olan bir bakış açısıdır bu.”⁷³ Levi de bu bakış açısını tercih eder:

“Bendeki bu hikâyenin izinden, bu yerin anlamına bağlı kalarak gitmeyi seçmem durumunda, Tant Tilda ile Jozef’in birbirlerine, birbirlerini yeterince anlatamadıkları o andan çok kısa bir süre sonra evlendiklerini söylemem gerekiyor. Bir başka yanlışla atılmış, biraz da zorunlu bir adım mıydı bu? O adım, o yanlışta kendi doğrusunu mu bulmuştu yoksa? Böylesi sorularla, bende şimdi eksiklikleriyle anlam bulan bu zamanda daha fazla ilerleyemiyorum. Öğrenebildiğim kadarıyla onlar, evliliklerinin en anlamlı yıllarını Asmalımescit’teki o küçük dairede yaşamışlar.”⁷⁴

Okur, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının “zihin ve bakış açısının izin verdiği ölçüde olaylara tanık olur; kişi ve nesnelere yine onun verdiği/verebildiği ipuçlarıyla tanımaya, anlamaya çalışır. Onun görmediğini, bilmediğini okuyucu da

⁷¹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 236-399.

⁷² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 431.

⁷³ Tekin, *Roman Sanatı*, 61-62.

⁷⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 335.

bilemez, göremez.”⁷⁵ İster istemez bu durum gerçekçiliği artırmanın yanında subjektifliği de beraberinde getirir:

“Beraberliğin ilk günlerindeki dokunulmamışlığını doyasıya yaşamak, daha da önemlisi, başkalarına göstermek için... Hikâyenin zorlanılmadan anlatılabilen, bir benzeri, farklı sözcüklerle, farklı yerlerde, farklı insanlarca da yaşanmış yanıydı bu. Bazı ırmaklar hep aynı sulara akardı... Ne var ki bir süre sonra, giderek daha az konuşmuş, daha çok içine kapanmış Jozef. Karısının her istediğini karşı koymaksızın yaptığı, yaşadıklarına biraz da seyirci kalmayı seçtiği, seçmiş gibi görüldüğü günlermiş o günler.”⁷⁶

İstanbul Bir Masaldı romanında mektuplara yer verilir. Bu okurun gözünde anlatılanları gerçekçi ve samimi kılar. Mektuplara yer verilmesi 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının tekdüzeliğini kırması açısından da önem arz eder. Ali Budak, romanlarda mektuba yer verilmesi konusunda şunları ifade eder:

“Mektup tekniğinin romanda kullanılması yazarın yeni bir açılımı olarak dikkat çekmektedir. Şüphesiz, samimiyeti artırarak metnini daha inandırıcı kılmaya çalışmaktadır. Zira mektup, XVIII. yüzyıldan bu yana bireysel duygu ve düşüncelerin edebiyata aktarımında vazgeçilmez bir tür durumundadır. Yazarlar, mahrem durumların ve kişisel itirafların birebir yansıtılmasında en tesirli yollardan biri olarak mektubu görmüşlerdir. Çünkü mektup, anlatımı bir anda ‘genel’ olmaktan çıkarıp ‘özel’leştirebilmekte, hatta hikâyenin merkezine somut bir insanı yerleştirdiği için ‘özgün’leştirebilmektedir.”⁷⁷

Romanda olay örgüsünün kırılma anlarından birini teşkil eden de bu mektuplardır. Nesim, ailesi ile birlikte İkinci Dünya Savaşı yıllarında Toplama Kampları’nda ölür. Toplama Kampları’na gitmeden önce en küçük kızları Jinet’i kapıcıları Claudine Manzil’e bırakırlar. Claudine Manzil, daha sonra Jinet’i manastıra vermek zorunda kalır. Bunun bilgisini Toplama Kampı’ndan kurtulup yaşadığı yere dönen Enrico Weizman’a verir. Enrico Weizman, Jinet’i manastırdan alır. Toplama Kampları’nda Nesim ile birlikte yaşadıklarını, Nesim’in ve ailesinin öldüğünü, sadece Jinet’in kurtulduğunu, Jinet’in İstanbul’daki akrabası Jaklara haber verir:

“Sevgili Dostum,
Size, buralara döner dönmez gönderdiğim kartta sadece bir haber vermek istemiştim. Ayrıntılardan söz edememişim elbette. Buna hazır değildim. Şimdi 11 ocak 1944 sabahı, saat 02.00.’de başlayan trajedimizi anlatmaya çalışacağım...”⁷⁸

Romanın *Sonsöz ya da Bir Veda Mektubu* adlı son bölümünde anlatıcı hakkında da ara bilgiler verildiği gözlemlenir. Romandaki tüm kahramanlarla doğrudan veya dolaylı olarak bir bağı bulunan anlatıcının ismi bilinmemekle

⁷⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 47.

⁷⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 335.

⁷⁷ Ali Budak, “Mario Levi’nin ‘Yeni Roman’: Size Pandispanya Yaptım Yapısal Bir Çözümleme Denemesi”, *Yenifikir* 12 (2014).

⁷⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 588.

beraber, yazar olduğu, ilkokulu bir Türk okulunda okuduğu ve diğer kahramanların çoğu tarafından da tanındığı bilinmektedir.

Zaman zaman “gözlemci kahraman”ların anlatıcı konumunda olduğu bölümlerde “gözlemci figürün bakış açısı” kullanılır. “Gözlemci kahraman” sayesinde okur bazı konularda bilgi sahibi olur. Ayrıca “gözlemci figürün bakış açısı” ile birlikte tekil bakış açısının tekdüzeliği kırılarak anlatım tekdüzelikten kurtarılmış olunur:

“Size şimdi inanılmaz gibi gelecek ama, kendisine yıllar sonra, hiç beklemediğim bir zamanda, Arjantin Elçiliği’ndeki bir davette rastladım. Dışışlerindeki ‘görevim’ gereği, böylesi elçilik davetlerine sık sık gidiyordum o günlerde. Kendisini orada, davetin en önemli konuklarından biri olarak buldum. Askeri ataşelikte görevli, yüksek rütbeli bir subayın karısı olmuştı... ‘Tanıştırıldığımızda’, böylesi durumlarda hep yapıldığı, yapılması gerektiği gibi, ilk kez karşılaşıyormuş gibi yaptık. Sonra da, yine böylesi durumlarda hep olduğu gibi, sakin, gözlerden irak bir köşede, ayaküstü konuşma fırsatını yakaladık.”⁷⁹

İstanbul Bir Masaldı romanında anlatıcı, romanın bir karakteridir. Ancak bu karakter diğer karakterler gibi kendini romanın olay örgüsü içerisindeki ön plana çıkarmaz. Bazı karakterlerin hikâyelerine bizzat kendisi tanıklık ederken, bazı karakterlerin hikâyelerini bir başkasından dinler. Anlatıcının daha çok hikâyeleri bir başkasından dinlediğine şahit olunur. Sonuç olarak Levi, *İstanbul Bir Masaldı* romanında tercih ettiği anlatıcı ve bakış açısıyla anlatılanların inandırıcılığını artırdığı ifade edilebilir.

1.1.3. Zaman

“Zaman kavramı, insan zihnini en fazla meşgul etmiş kavramlardan biri, belki de en önemlisidir.”⁸⁰ Zaman, dünya var olduğundan beri insan için bir mesele olmuştur. İnsan, zamanı tanımlamak ve ona hükmedebilmek için uzun uğraşlar vermiştir ve vermeye de devam etmektedir. “Tarihsel süreçte zaman kavramı, diğer kavramlar gibi birtakım değişmelere maruz kalmıştır.”⁸¹ Bu değişim uzun bir zaman dilimini kapsar. Zaman unsuru, yıllar içerisinde kendini sanat içerisinde de gösterir. Şüphesiz romanda da zaman önemli bir yer edinir. Mehmet Tekin, bu konu hakkında şunları söyler:

“Anlatı, ister söz, ister yazıyla sunulsun, inşa edilmiş bir yapıdır. Doğal olarak, belirli bir amaç doğrultusunda inşa edilen bu yapı, zamana bağlı olarak asıl değerini bulur ve zaman içinde idrak edilir. Bu nedenle bir romanda hikâye, mutlaka -belirli veya

⁷⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 433-436.

⁸⁰ Tekin, *Roman Sanatı*, 119.

⁸¹ Tekin, *Roman Sanatı*, 122-123.

belirsiz- bir zamanda cereyan eder. Yine bu hikâye, belirli bir süre sonra öğrenilir/duyulur ve belirli bir süre içinde de kaleme alınıp anlatılır. Hâl böyle olunca, ‘zaman’ unsuru, romanın genel yapısını meydana getiren temel elemanlar arasında yer alır. Bir romanı, zamandan soyutlamak mümkün olmaz.”⁸²

Yukarıda ifade edildiği üzere zaman, tarihsel süreç çerisinde büyük değişimler geçirmiştir. Bu değişimde bilim adamlarının ve yazarların büyük bir etkisi söz konusudur. Yaşanılan bu değişim sonrasında insan, zamanı farklı bir bilinç ile algılaya olanağına sahip olmuştur:

“Sözgelimi Parmenides-Platon-Aristo geleneğinde zaman, mutlak ve parçalanmaz bir güç olarak kabul edilmiş ce zaman fiziksel dünya arasında mutlak bir bağın olduğuna inanılmıştır. Newton, zamanı uzaydan (mekândan) ayrı düşünmesine rağmen (17. yüzyıl), o da zamanın mutlaklığına, değişmez ve bölünmezliğini kabul etmiştir. (...) Ancak Newton’un, zamanı mekândan bağımsız (münezzeh) olarak görme anlayışı, her halükârda bir yeniliktir, bir aşamadır. Onun savunduğu görüşün etkisi, 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürer. Einstein, Newton’un tersine, zamanın uzaydan ayrı düşünülmemeyeceğini ve mutlak olmadığını ispat eder. Einstein’ın zihinlere taşıdığı görüşle, insanlığın evrene bakışı kökten değişir. N. Bohr, Heisenberg ve Max Planck gibi bilim adamlarının ‘zaman’ konusundaki bazı itirazlarına rağmen, Einstein’ın ‘rölativizm’ (görecelilik) kuramıyla (1905,1916) ortaya koyduğu ilkeler yenidir. Ancak bu durum, zaman konusundaki tartışmaların bittiği anlamına gelmeyecektir. Zira Bergson ve Wittgenstein ve Whitehead gibi filozoflar zaman konusunda farklı bir açıklama ve yorumu getirirler. Bunlar ‘zaman’ kavramını, fiziki temel yerine metafizik zeminde tartışmak eğilimindedirler. Özellikle Bergson’un savunduğu görüş, en azından sanat, -özellikle- anlatı ve anlatım teknikleri açısından, dikkate değer yeniliklere kapı açmıştır. Bergson, zamanın, her şeyden evvel ‘standart bir değer’ olarak görülmesine karşı çıkar. Onun nazarında ‘saat’ zamanın parçalanmasıdır ve bu durum, eşyanın tabiatına aykırıdır. Çünkü zaman; duran, sekteye uğrayan, donuk bir şey değildir. Zaman süren (devam eden) bir şeydir. Bu nedenle ‘ân’ değil, ‘süre’ (duree) yahut devamlılık (imtidâd) önemlidir. (...) Bilinen bir şey varsa o da şudur: İnsanlık zamanı ‘modern’ öncesi ve sonrası olarak yaşamış ve yaşamaktadır. Modernleşme öncesinde zaman teoloji eksenliydi ve bölünmemişti. Modernleşme sonrasında zaman parçalanır ve zamanın akışını; salise, saniye, saat, gün, hafta, ay, yıl, onyıl, yüzyıl kesinlemeleriyle idrak ederiz.”⁸³

Zaman, romanlarda geçmişten günümüze farklı şekillerde kullanılmıştır. Zamanın geçirdiği bu süreç beraberinde romanın yapısını da değiştirmiştir. Romanlarda “her yazarın zamana tasarrufu yahut zamana yüklediği anlam ve işlev, doğal olarak farklıdır.”⁸⁴ Örneğin eskiden zaman, romanlarda kronolojik bir çizgide ilerlerken modern romanda bu yapı büyük ölçüde değiştirilmiştir:

“Olayların yazar tarafından sunulması sırasında kronolojik sıraya uyup uymama zorunluluğu aranmaz, aranmamalıdır. Sunuş sırasında yazar, şimdiki zaman kipini de kullandığı gibi, geçmiş zaman kipini de kullanabilir. Hatta bir yazar geçmiş-şimdi-gelecek kiplerine aynı metin düzeyinde yer verebilir. Bu durum, yazarın bakış açısıyla, olayları yorumlayışıyla, hatta olayların seyriyle bağlantılıdır. Modern romanda zamanın böyle iç-içe kullanılması, insanın karmaşık dünyasını hakkıyla anlatmak gereğinden, hatta zorunluluğundan doğmuştur. Özellikle 1920’lerden sonra

⁸² Tekin, *Roman Sanatı*, 119.

⁸³ Tekin, *Roman Sanatı*, 119-121.

⁸⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 134.

bazı bilim adamlarının (Jung, Adler, Bergson, Freud) araştırma ve keşifleri sonucunda; insanın, psikolojik açıdan 'basit' ve 'statik' değil, ' karmaşık' ve 'dinamik' bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Romancılar, bu durumu hakkıyla yansıtmak, anlatmak için psikoloji biliminin verilerinden yararlanmışlar ve insanı, daha doğrusu açmaz ve özlemleriyle bireyi başarılı bir şekilde anlatmışlardır. Bu konuda V. Wolf, Kafka, Joyce gibi 'yenilikçi' (avant-garde) romancıların, unutulmaz başarılarına imza attıkları bilinen bir gerçektir. Onların, bu çerçevede zaman kavramına yeni bir boyut kattıklarını da hatırlatmak gerekir. Bu bağlamda onlar, insanı zamana değil, zamanı insana, insanın bilincine taşımışlardır. Daha önceleri, farkedilmeyen 'bilinç', 'bilinçaltı' dünyaları, onların keşif alanı olmuş ve gerçekleri, bu alanın terbiyesinden geçirek, filtre ederek anlatmışlardır. 'Bilinç' ve 'bilinçaltı' esas alınca, zaman kavramı, yeni bir nitelik ve boyut kazanmış, bilinen düz -klâsik deyimle: kronolojik-kullanımın dışında, değişken, dönüşümlü, yahut iç içe kullanılmıştır."⁸⁵

Anlatmaya bağlı edebî metinlerin incelenmesinde "vaka zamanı", "anlatma zamanı" ve "anlatma süresi" dikkate alınır:

"Bir olay belli bir zamanda cereyan eder (vak'a zamanı), bu olay, belirli bir süre sonra romancı tarafından öğrenilir/duyulur, yine aynı olay, belirli bir zamanda kaleme alınır (anlatma zamanı) ve yine belli bir sürede (anlatım süresi) sunulur, anlatılır."⁸⁶

Romandaki zaman farklı yollarla öğrenilir. "Tomaşeviski, belli başlı olmak üzere, üç yol olduğunu kaydetmektedir."⁸⁷ Bu yollar şunlardır:

"Birincisi, yazar bize olayın geçtiği tarihi verir. Bunu da iki şekilde gerçekleştirir: Ya bizzat olayın kesin tarihini (yılı, ayını, gün ve saatini veya mevsimini) verir ya da olayla ilgili 'o sırada', 'iki yıl sonra' gibi ibareler kullanır. (...) İkinci yolla zamanın ne kadar sürdüğü gösterilir. Bu uygulama ile olaylar arasında bağlantı kurulur, dolayısıyla romanda, bütünlük için gerekli olan, süreklilik hâli gerçekleştirilir ve okuyucuyu, olayları bütün olarak algılar. (...) Üçüncü yol, zamanı veya olayların sunulduğunda geçen veya yaşanan süreyi hissettirmektedir. / Zaman kavramını, bizzat zamanı ifade eden, hatırlatan iz ve işaretlerle okuyucuya duyurabileceğimiz gibi, zamanın dışında kalan birtakım olgularla da duyurabiliriz (ikincisi). Sözgelimi bir dönem moda olan giysi, eşyâ, mobilya tarzı ve toplumsal alışkanlıklarla da zamanı somutlaştırmak mümkündür. / Zaman konusunda üzerinde durulması gereken bir nokta da (üçüncüsü), romancının zaman kavramı ile anlatılan olaylar arasında kurduğu dengedir. Bir romanda, yıllar hata kuşaklar boyu süren olaylar manzumesi anlatıldığı gibi, bir günlük, hatta bir saatlik olaylar da anlatılabilir."⁸⁸

Mario Levi'nin *İstanbul Bir Masaldı* romanı, zaman bakımından geniş bir çerçeve çizer. Öyle ki romanın "vaka zamanı" 2. Meşrutiyet'in ilanı ile başlar ve 1970'li yıllara kadar gelir. Olaylar bu süre zarfında geçer:

"O günlerde bu hikâyeye henüz doğmamıştık. Bu yolculuk hakkında öğrendiklerim de bana başka bir zamandan gelmişti bir diğer deyişle. İstanbul'da, yetmişli yılların bir yerlerindeydik. Bir akşamüstüydü... (...) Halıcıoğlu'ndaki o ev, yitirilmiş birçok hikâyeyi barındıran bir evdi aslında. Meşrutiyet'in ilan edildiği günü de o evde yaşamışlardı. Silah seslerinden korkmuşlar, o evdeki o büyük merdivenin altına saklanmışlardı. O günler, kimileri için korku, kimileri için umut, kimileri içinse yavaş yavaş gelecek, kendini hissettirecek ölüm günleriydi..."⁸⁹

⁸⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 136.

⁸⁶ Tekin, *Roman Sanatı*, 131.

⁸⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, 138.

⁸⁸ Tekin, *Roman Sanatı*, 139-140.

⁸⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 693.

Romanda vaka zamanı ile anlatma zamanı birlikte ilerlemez. Romanın son bölümünde yer alan mektupta atılan tarih 1999 yılıdır. Bu tarih göz önünde bulunulduğunda anlatma zamanının doksanlı yılların sonu olduğu anlaşılır. Bu tarih, vaka zamanı ile anlatma zamanı arasında yaklaşık 20-30 senelik bir zaman dilimi olduğunu gösterir:

“Sevgili...

Ölümü ilk kez altı yaşındayken, hayatının son on beş yılında, İstanbul’un birçok sokağını, gün ışığına kapanmış o buğulu gözleriyle yaşamak zorunda kalan büyük büyükanemin yüzünde görmüştüm. Eski, çok eski bir masala, denizin bir akşam vaktindeki kızılığını tanıdıktan sonra, bambaşka bir karanlıktan bakmak ne anlama gelebilirdi?.. O duygu, o karanlıkta nasıl taşınmıştı?.. O adımlar, o duyguda, kimlere, hangi paylaşamayan seslerle atılmıştı, atılmak istenmişti?.. Bu soruları, hikâyemde yürümeye çalıştığım ilk günlerde yanıtlayamamıştım. Bu soruları, onca söze, dönüşe ve ‘ölüme’ karşı, doğrusunu söylemem gerekirse, bugün de yanıtlayamıyorum. Herkes kendi karanlığını, kendine göre, kendi sesleri ve dokunuşlarıyla yaşıyordu sonuçta. Herkes, kendi karanlığını, kendi sesleri ve dokunuşlarıyla yaşıyordu...”⁹⁰

Levi, romanında önemli tarihî olayları sergiler. Bu tarihî olayların en önemlisi İkinci Dünya Savaşı⁹¹ yıllarında Yahudilerin maruz kaldığı toplu katliamlardır. Bir diğer zamansal unsurlar; devletin azınlık şirketlerini devletleştirdiği zamanlar, ikinci askerlik günleri, oturma izninin kaldırılması, Varlık Vergisi,⁹² 6-7 Olayları⁹³ sayılabilir. Bu zamanları somut hâle getiren bireylerin kendi ve toplum içinde yaşamış olduğu serüven ve acılardır. Zaman, karakterler üzerinde zor zamanlardır.

1.1.4. Mekân

Mekân, tarihsel süreç içerisinde her zaman önemini koruyan bir unsur olmuştur. Şüphesiz bu süreçte mekânın işlevi değişmiştir. Mehmet Tekin mekânın yeri ve işlevi hakkında şunları ifade eder:

“Bilimsel ve sosyal alanlarda kaydedilen gelişmeler sonucunda, ‘mekân’ unsurunun roman sanatındaki yeri ve işlevi değişir ve romancılar, anlatı kurgusunda önemli ağırlığa sahip olan mekân unsurundan, gerçeği olduğu gibi yansıtmak veya değiştirmek yönünde yararlanırlar. Aslında bu tutum, romanın klâsik evresi için geçerlidir. Destan’dan romana uzanan süreçte mekân, anlatılmak istenen olayın

⁹⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 777.

⁹¹ 20. yüzyılda dünya çapında yapılan iki savaştan ikincisi olup birçok milletin yer aldığı, 1939’dan 1945’e kadar süren küresel bir askerî çatışmadır.

⁹² 11 Kasım 1942 tarihinde, özellikle gayrimüslüm ticaret erbabını hedefleyen varlık vergisi kanunu çıkartıldı. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de enflasyonun artması, karaborsacılığın yaygınlaşması ve bu sayede aşırı kazanç sağlayan bir zümrenin ortaya çıkması ile gelişen süreçte bu kazançların vergilendirilmesi amacıyla devlet tarafından konan vergidir. (Emre Gül, “Varlık Vergisi ve Milli Koruma Kanunu”, *Dünya Bülteni*. Erişim 16.01.2018. <http://www.dunyabulteni.net/?atype=haber&articleid=149044>.)

⁹³ İstanbul’da yaşayan Rum azınlığa karşı 6-7 Eylül 1955’te gerçekleşen organize toplu saldırı.

‘sahihliği’ne katkı sağlayan bir unsurdur. Asıl ve önemli olan macera idi; mekân sergilenen maceranın sahnesi için gerekli ve geçerliydi. O, statik (donuk) bir levha olarak metne taşınırdı. Buna karşılık roman türünün kabul gördüğü vakitlerden itibaren mekâna yüklenen anlam ve işlev değişir; romancılar, mekân çizimine özel önem verirler. O, bundan böyle sade ve basit bir levha olmanın çok ötesinde kullanılır. Gerçeği yansıtmak, gerçeği değiştirmek, nihayet modern romancıların vurgusuyla, gerçeği değiştirmek, nihayet modern romancıların vurgusuyla, gerçeği sezdirmek cihetinde başarılı bir şekilde kullanılır. Daha önceleri, ‘tasvirî’ (descriptive) bir anlayışla ‘fon’ elde etmek için kullanılan mekân unsuruna yüklenen anlam realistler ile natüralistlerin katkılarıyla değişir; modern romanda gerçeği sezdirmek, dolayısıyla anlatıma destek sağlayacak yönde kullanılır. Bundan böyle mekân, sadece dış gerçeğliğin (fizikî çevrenin) değil, büyük ölçüde iç gerçeğliğin (moral gerçeğin) ortaya konulmasına, yansıtılmasına vasıta kılınır. Onunla, dış dünyanın tanıtılmasından çok, insanın bilinç dünyasının aydınlatılmasına çalışılır.”⁹⁴

Mekân unsuru ile kahramanlar arasında yakın bir ilişki söz konusudur.

Mekânın karakter çizimindeki katkısı yadsınamaz:

“Mekân unsuru kahramanların çiziminde de önemli bir role sahiptir. Bazı romanlarda, bazı kahramanları kişisel özelliklerinden çok, içinde yaşadığı çevreyle hatırlarız. Bu kişiler, içinde yaşadıkları çevreyle adeta özdeşleşmiş gibidirler.”⁹⁵

Nurullah Çetin’in *Roman Çözümleme Yöntemi* kitabında mekân, somut mekânlar ve soyut mekânlar diye ikiye ayrılır. Somut mekânlar (Roman kişilerin gerçek hayatta olduğu gibi içinde buldukları, yaşayıp hareket ettikleri, gündelik yaşantılarını ve her çeşit faaliyetlerini sürdürdükleri, bu evrene ait somut, bildiğimiz mekânlardır.)⁹⁶ kendi içerisinde açık mekân (Buna ‘geniş mekân’, ‘dış mekân’ da denir. Olayların cereyan ettiği köy, kasaba, şehir ülke, ova, deniz, dağ gibi açık alanlardan oluşan mekân)⁹⁷, kapalı mekân (Buna ‘dar mekân’, ‘iç mekân’ da denir. Ev, oda, daire, iş yeri gibi kapalı yerler.)⁹⁸ diye ikiye; soyut mekânlar (Ancak bazı romanlarda özelliklerine göre somut mekânların dışında soyut plânda kalan, hayalî, ütöpik, dünya dışı mekânlar da olabilmektedir.)⁹⁹ kendi içerisinde ütöpik mekânlar (Üyöpik yerler, geneellikle her şeyin son derece mükemmel ve güzel olduğu, ideal mutluluk diyarı olarak sunulan ve hayalde özel olarak üretilmiş olan, yeryüzünde bulunmayan mekânlardır.)¹⁰⁰, metafizik mekânlar (Metafizik mekânlar ise özellikle dinlerin sunduğu, bu evren dışı cennet, cehennem gibi fizik ötesi mekânlardır.)¹⁰¹ ve duyusal mekânlar (Bunlar da insan duyularına,

⁹⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 156-157.

⁹⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 244.

⁹⁶ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 136.

⁹⁷ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 136.

⁹⁸ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 137.

⁹⁹ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 138.

¹⁰⁰ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 138.

¹⁰¹ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 139.

duygularına ve ruhsal yapısına bağlı olarak üretilen mekânlardır.)¹⁰² diye üçe ayrılır.

Levi, metin-mekân ilişkisinin her zaman çok büyük bir önem taşıdığına, mekânların aslında canlı organizmalar olduğuna, kendi hayatlarını yaşattıklarına inanır. Dahası hep gerçekten hissederek yaşadığı mekânları anlatmayı tercih eder. Çünkü onun o mekânla bir duygusal bağ kurması önemlidir. Bu yüzden hikâyelerinde İstanbul çok rol alır.

Özlem Ece Levi, *Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi'nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası* adlı Yüksek Lisans Tezi'nde *İstanbul Bir Masaldı* romanındaki mekân hakkında şu yorumda bulunur:

“Yazar, Ventura ailesine anlatıcı kimliğiyle İstanbul'dan bakar. Dahası İstanbul burada bir kesişme noktası, dağılınan yahut toplanılan, özdeşleşilen ya da yabancı hissedilen, varılan yahut kaçılan, kimi zaman da ‘bir masal mekânı’, ‘ana kucağı’, ‘uzaklar’ ya da ‘ada’ içeriklerini taşıyan temel bir motif ve metafor olarak kullanılmıştır denilebilir. Çünkü tarih boyunca pek çok zorunlu ‘göç’ yaşamış olan Yahudiler ve özellikle de Yahudi kimliği düşünüldüğünde, İstanbul’la bağlantılı olarak bu kimliğin aslında -başta sözünü ettiğimiz üzere- mekânın etkileriyle şekillenmekten ziyade, mekâna kendi özelliklerini katan bir yapıda olduğunu söyleyebiliriz. Böyle düşünüldüğünde, daha açık bir ifadeyle Yahudilik, ‘mekân’ı aşan bir kimliktir. Nitekim Sefarad Yahudilerinden olan Ventura ailesinin ‘göç’ duygusunu ailenin kuşak kuşak türlü ülkelere dağılan üyeleriyle her daim içinde barındırdığı açıktır. Dahası Ventura, İspanyolca ‘kader’ demektir ve bu karşılık ailenin ‘kader’i olmuş göç durumuna bir gönderme olarak okunabilir. Levi, mekânla Yahudi kimliğinin yaşattığı ikircikli ve çok özel durumda ‘asıl sığınacağının’¹⁰³ yahut ‘yaşama mekânının’ ‘dil’ olduğunu söyler. Burada konuşulan ‘dil’in, yahut Levi’nin ifadesiyle ‘iklimin dillerinin’¹⁰⁴ mekân/larla özdeşleştirilmesi, konumuz açısından ilgi çekicidir.”¹⁰⁵

İstanbul Bir Masaldı romanında mekân zenginliği görülür. Bu mekânların çoğu somut mekân olma özelliği taşır. Mekânların tasviri uzun uzun yapılmamakla beraber romanın bazı bölümlerinde mekân tasvirine pek nadir yer verilir: “Notre Dame de Sion’daki o ‘umut günleri’nden, Kuledibi’ndeki o evin ‘büyük salonlarından’, uzun koridorlarıyla sabaha karşı buz kesen yatak odalarından, soba kokularından kurtarılmış birkaç nesneyle de anlam kazanan bir hikâye...”¹⁰⁶

İstanbul Bir Masaldı romanının merkezinde yer alan İstanbul, geçmişte bütün milletlerin ve dinlerin yaşadığı bir mekânken zaman içerisinde bu zenginliğini gittikçe kaybetmiştir. Eskiye nazaran bu zenginlik azalsa da hâlâ daha

¹⁰² Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 139.

¹⁰³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 17.

¹⁰⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 17.

¹⁰⁵ Ö. E. Levi, “Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi'nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası”, 106.

¹⁰⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 118.

varlığını sürdürmektedir. Levi, İstanbul'un bu eski zenginliğine özlem duymaktadır:

“Ancak orada, tüm terk ettiklerimin ya da uzaklaştırdıklarımın yanı sıra, hep aynı köşe başında duran, beni gülümsemesiyle korkutan saralı bir dilenci de kalmıştı, tüm mal varlığına, apartmanlarına ve gizli paralarına karşın, ortalıkta hep üstünden dökülen yırtık pırtık elbiseleriyle, yağlı birbirine karışmış beyaz saçlarıyla dolaşan Madam Vera da, onun hep peşinden koşan, Feriköy'ün hiçbir maçını kaçırmayan, müşterilerini durup dururken bira içmeye götüren taksi şoförü Deli Kemalettin de, eline geçen her fırsatta Adalet Partisi'ne söven 'komünist' gazete satıcısı Aleko da, nefesi günün her saatinde alkol kokan 'yalancı tesisatçı', burnu gerçekten uzun Pinokyo Gatenyo da, küçük dükkânında yıllar boyunca, gecenin ilerlemiş vakitlerine kadar, rakısını yavaş yavaş yudumlayarak, hiçbirimizin bilemeyeceği bir insan için, büyük, 'ince işli' bir büfe yapan, tam da bitirmeye yakınken, bir kalp krizinden ölüveren 'astımlı marangoz' Mösyö Oskar da, yaz akşamlarında, tek başına, penceresini hep açık tutarak ut çalan, en çok da 'Tereddüt' şarkısını seven Münip Bey de, 'kazıkçı bakkal' Kürt Bekir de, hiç kimseyle konuşmayan, ütücü, kolacı Sessiz Talat da, çıraklarını hep 'elleri nasır tutmuş çocuklar'dan seçen yorgancı 'İbne Aslan' da, herkesin 'iflah olmaz bir unutkanlık hastalığına tutulduğunu söylediği, bizlere sık sık renkli kalemler ve krepon kâğıtları armağan eden 'sübyancı kırtasiyeci' Selahattin Amca da, bana, 'büyüdüğümde', sevgililerim için, önce kendisinden gelip don ve sutyen alacağımı söyleyen, bu çağrısı nedeniyle sık sık çıplak hayal ettiğim iri kalçalı tuhafiyeci Madam Alis de, her türlü zehir konusundaki 'derin bilgilerini' başkalarıyla paylaşmaktan büyük bir zevk alan, kostümünü, beyaz gömleğini ve kravatını üstünden hiçbir zaman eksik etmeyen, günün birinde de o zehirlerden birini alarak intihar eden eczacı kalfası, iğneci 'Cüce Kemal'de...”¹⁰⁷

Romanın merkez mekânını İstanbul oluşturur. İstanbul'un farklı semtleri okura tanıtılmaktan daha çok isimleri zikredilir. Bu mekânların okur üzerindeki psikolojik etkileri çok fazla görülmez. Mario Levi, mekân noktasında okurun hazırbulunuşluluğundan hareket ederek mekânın tanıtımını yapma gereği duymaz. Levi'nin yaptığı mekân tasvirleri sınırlı sayıdadır. Romanın diğer önemli mekânları olarak okurun karşısına Fransa ve İsrail çıkar. Birçok karakter, kaçış ve dönüş noktasında en çok bu iki ülkeyi tercih eder.

Levi, beş yüz yıllık İstanbullu olmasına karşın yine de toplumun ötekileştirilmesine maruz kalmaktan kurtulamaz. “Mario Levi'nin romanlarında, genelde gayrimüslimlerin ama özellikle de Yahudilerin İstanbul'da beş yüz yıldır yaşamalarına rağmen, İstanbullulukları kendileri kadar eski olmayan bir toplum tarafından ötekileştirildikleri fikri; ötekinin kenti ve bunun mekânsal yansımaları etrafında işlenir. Roman kahramanlarının bu endişesi, Mario Levi'de de kendini gösterir.”¹⁰⁸

¹⁰⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 794-795.

¹⁰⁸ *İstanbul Bir Masaldı*, El Pais'in son okur anketinde 2013'te yayınlanmış en iyi yüz kitap arasına girdi

Romadaki mekânlar açık ve kapalı şekildedir. Olay örgüsü içerisinde kapalı mekân olarak en önemli yer Mösyö Jak'ın ve Jülyetlerin kaldığı evdir. Romanda bu evde yaşayanların hikâyesi anlatılır: “Jülyetlerin evinde, Madam Estreya için son kez bir araya gelmiştik.”¹⁰⁹

Mekânlar, en çok yaşadığı değişimlerle dikkati çeker. Levi'nin elinden gelen mekânların eski güzelliklerini unutturmamaya bir nebze olsun bu güzelliklere sahip çıkılmasını sağlamaktır. Levi'nin çocukluğunda, Erenköy, Suadiye taraflarında bahçeli, kendi hâlinde evler varken 70'li yıllardan itibaren bu evler bir bir yıkılır. Onların yerine beş altı katlı apartmanlar inşaa edilir. Ardından beş altı katlı apartmanlara alışılır:

“Önümüzdeki yıl 60 yaşında olacağım. Değişimleri somut şekilde görebilecek bir hayat deneyimim var. Mesela benim çocukluğumda, bu yakada Erenköy, Suadiye taraflarında bahçeli, kendi halinde evler varken 70'li yıllardan itibaren bir bir yıkıldı. Onların yerine 5, 6 katlı apartmanlar inşaa edildi. Ardından bu yakada 5, 6 katlı apartmanlara alıştık. Burası şehir kimliğine henüz daha kavuşmamıştı. Bir yanda bahçeli evler, bir yanda kıyılarından denize girebilecek yerler... Şimdi yaz aylarında İstanbul dışında bir yerlere gidiyoruz. Oysa ki benim çocukluğumda bu yoktu. Buralar sayfiye havasında yaşamak için yeterliydi. Şimdi apartmanlar da yıkılıyor yerine 20, 25 katlı yeni apartmanlar dikiliyor. Artık apartmanları arar olduk. Bir zamanlar zevksizlik örneği gördüğümüz apartmanları arar olduk.”¹¹⁰

Anlatılan karakterlerin birçoğunda gözlemlenen husus, yaşadığı yeri terk eden karakterlerin o mekânlara duyduğu özlemlerdir. Romadaki mekânların birçoğu tarihsel dokusu içerisinde verilir. Anlatılan mekânlar günümüzde farklı şekillere bürünmüş ve değişmiş şekildedir. *İstanbul Bir Masaldı* romanında zaman ile mekân arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. Levi, bu durumu özellikle vurgular. Zamanın mekân üzerinde bıraktığı olumsuz tahribat Levi'yi üzmemekte ve mekânların geçmişine ait güzelliklerine özlem duymasına sebep olmaktadır. Levi'nin *İstanbul Bir Masaldı* romanında eski İstanbul'a Özlem Ece Levi'nin deyişiyle 'daüssıla'sı vardır. Özlem Ece Levi, Levi'nin bu özlemine sebep olan unsurları dörde ayırır:

“1- İstanbul'da 20.yy içinde yaşanan nüfus değişimi. Konumuz özelinde Yahudilerin ve diğer gayri müslim unsurların çok çok azalması. Buna bağlı olarak İstanbul'un sosyal hayatında yaşanan değişim.

2- İstanbul'un aldığı hızlı ve plansız göç. Bu anlamda İstanbul'un 'çeşitlilik' üzerine kurulu nüfusu daha da çeşitlense de kültürel çatışmanın artması, ikamet sorunu sonucu çarpık kentleşme, mimarinin yozlaşması; cadde, sokak, bahçe, meydan, deniz

¹⁰⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 47.

¹¹⁰ Hazal Ocağ, “Dünya da kentimiz de renksizleşiyor”, Cumhuriyet. Erişim 13.01.2017. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cevre/512546/mario_levi__dunya_da_kentimiz_de_renksizlesiyor.html.

(Boğaziçi) vs. çevresel unsurlarla yapıların, sosyal hayatla ilintili pastane, tiyatro, sinema vb. kültürel yapıların değişimi ya da yok olması.

3- Osmanlı Devleti'nin yıkılması sonucu, imparatorluk vatandaşlarının yeni devlete karşı yaşadıkları uyum sorunu, gelecek endişesi, aidiyet problemi... Bu yüzyıllık süre içinde yaşanan ve gayri Müslimleri maddi manevi derinden etkileyen olaylar, paradigma değişimleri. Tüm bunların İstanbul'un insanlarında yaşattığı sosyal ve kültürel değişimlerle kırılmalar.

4- Yahudi kimliğiyle ilişkili olarak başta söz ettiğimiz 'göç' duygusunun kuşaktan kuşağa sirayet etmesi. Bu göç duygusunun beraberinde mekânsızlık ve daüssıla duygusunu getirdiğinden söz edilebilir. 'Başka' ve 'daha iyi' hayatlar adına göç, bu duygunun mekâna karşı bir tür 'aidiyetsizlik' duygusuyla kendini göstermesi."¹¹¹

İstanbul Bir Masaldı romanında İstanbul dışında bir diğer merkez mekân Viyana'dır. Olay örgüsü içerisinde Viyana'nın çok önemli bir yeri vardır. *İstanbul Bir Masaldı* romanındaki Nesim ve ailesi, Naziler tarafından Toplama Kampları'na götürülür ve Viyana'da öldürülür. Yazar anlatıcı da Yahudilerin bu trajedisine istinaden Viyana'yı romanın merkezi kentlerinden biri olarak anlatır.

Romanda İstanbul ve Viyana dışında başka mekânlara da vurgu yapılır. Tel-Aviv, İskenderiye, Paris, Londra, Casablanca, Atina, Biarritz kentleri ile Avusturya, Almanya, İsrail, Polonya, Yunanistan, Fransa, İngiltere, Arjantin, Meksika, Sri Lanka gibi ülkeler de romanlardaki öteki mekânlardır. Ayrıca İspanya'daki Bask bölgesi, Tibet, Küba gibi ülke ve bölgeler de romanda ön plana çıkan mekânlardır.

İstanbul Bir Masaldı romanındaki buluşma mekânları, genelde dükkân diye nitelenen işyerleri ile otel, lokanta, kahvehane gibi yerlerdir. Bu mekânların dışında Moda'da bir çay bahçesi veya Viyana, Tel Aviv, Hayfa, Bayonne hapishanesi gibi İstanbul dışındaki yerler de kahramanların buluştuğu mekânlardandır.

İstanbul Bir Masaldı romanında yeme içme mekânları, sosyal aktive mekânları olarak farklı mekânlar tercih edilir. Façyo lokantası, Aşer'in meyhanesi, Meyhaneci Hristo'nun yeri, Bisikletçi Hristo'nun dükkânı, Hahambaşılık'ta muhasebe iş yeri, Kunduracı Haçik'in yeri vb. mekânlar bu mekânlardandır.

İstanbul Bir Masaldı romanında vurgulanan bir diğer mekân sinemalardır. Karakterlerin birçoğunun sinema tutkusu vardır. Doğal olarak bu romanda sinemaları mekânsal boyutta ön plana çıkarmaktadır:

"*İstanbul Bir Masaldı* roman anlatıcısının sinema tutkusu, onun yaşamının her alanında kendini gösterir. Okurken, gezerken, araştırırken, paylaşırken, sohbet ederken sinema; yazar anlatıcının, üzerinde en çok durduğu konulardandır. Bu anlamda sinema, Mario Levi'nin romanlarında kahramanın kimliği ile kent kimliğini bir tutkal şeklinde birbirine bağlayan unsurlar bütünüdür. Çünkü söz konusu roman

¹¹¹ Ö. E. Levi, "Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi'nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası", 123-124.

kahramanları, günlük yaşamlarında sinema ile kendi kimliğini oluşturma, onu ifade etme arasında derin bir bağ kurar.”¹¹²

İstanbul Bir Masaldı romanı, mekânsal olarak bir sürüklenişi ifade eder.

Karakterler mekândan mekâna bir kaçış içerisindedir. Şartların onları zorunlu kıldığı mekânlarda yaşarlar. Bu yaşayış kimi zaman gönüllülükten, kimi zaman zorunluluktan kaynaklanır. Her iki şekilde de romanın merkez mekânını İstanbul teşkil eder. Gidilen yer de dönülen yer de her zaman İstanbul’dur.

1.1.5. Kişiler Kadrosu

Romanın hiç şüphesiz en önemli unsurlarından biri kişilerdir. Roman, birtakım elemanlardan örölmüş bir sistemdir. Bu sistemin oluşmasında, vaka, dil, kişi ve teknik olmak üzere dört ortam önemli rol oynar. Romanın bilinen estetik dünyası kurulurken, vak’aya, kişi veya kişilerle canlılık kazandırılır ve bu canlılık, dil ve anlatım teknikleriyle dışa yansıtılır, hissettirilir. Sonuçta aslının benzeri olan bir dünya, literatürdeki adıyla ‘kurmaca’ bir dünya elde edilir. Romancının muhayyile gücü ve yazma yeteneğiyle aslına benzer yaratılan bu dünyada başlıca ilgi odağı, kişidir. İlgi odağıdır; çünkü diğer öğeler onun için vardılar ve söz konusu dünya onunla bir anlam ve işlev kazanmaktadır. Gerçek dünyada, gündelik hayatta, iletişim ve etkileşim ağı nasıl insan etrafında kurulmuşsa, gerçek dünyayı yansıtmak iddiasında olan romanın kurmaca dünyasında da insan veya insanî nitelik kazandırılmış herhangi bir figür, aynı konumdadır. Ancak onun bu konumunu, kurmaca dünyanın izin verdiği sınırlar ve imkânlar ölçüsünde gerçekleştirmek, hiç de kolay değildir. Gerçek dünyadaki insanı, romanın kurmaca dünyasında taşımak beceri ve yetenek isteyen bir faaliyettir ve bu faaliyet, hemen her romancının felsefesine, bakış açısına, nihayet yazarlık yeteneğine göre bir işlev ve işlerlik kazanmaktadır. Mehmet Tekin, Roman Sanatı kitabında “karakter” ve “karakterizasyon” kavramlarını şu şekilde tanımlar:

“‘Karakter’, bir nesnenin, bir bireyin, hatta bir topluluğun kendine özgü yapısı, onları başkalarından ayıran belirti ve bireyin davranış içimlerini belirleyen ana özellik demektir. (Oxford). Konumuz açısından karakter kelimesi, genellikle hikâyedeki kişi veya kişileri nitelemek için kullanılır. Daha önce belirttiğimiz gibi ‘kişi’ (fail=eyleyen), hikâyeyi canlandırmak için devreye sokulan bir elemandır. O olmadan hikâye, genel anlamda anlatı olmaz. Çünkü hikâyeyi sürükleyecek, okuyucunun ilgisini çekecek olan odur. Bu nedenle bir hikâyeci, anlatı için böyle bir değer taşıyan ‘kişi’yi, özenle çizmeli, ona inandırıcı nitelikler kazandırmalıdır. Bir hikâyeci veya romancının, anlatıyı sürükleyecek kişiyi, anlatının niteliğine uygun olarak çizmesine,

¹¹² Okçul, Mustafa, “Mario Levi’nin Romanlarında Kent ve Ötekilik” (Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014), 43.

ona ‘beşeri’ bir yapı kazandırarak canlandırmasına karakterizasyon denir. Romancı, bu işlemi gerçekleştirirken, canlandırmak isteği kişiyi, ait olduğu cinsin özelliklerini dikkate alarak çizer, ona bedensel ve ruhsal bir yapı kazandırır. Sanıldığı gibi o, yaratmaz karakterize eder.”¹¹³

Anlatı dünyasında karakter yaratımında iki farklı yol söz konusudur: Biri çizilmek istenen kişiyle ilgili bilgilerin bizzat yazar tarafından verilmesi (açıklama yöntemi); diğeri, kişinin davranış, düşünce ve duygularıyla kendi kendini ortaya koyması (dramatik yöntem). Söz konusu edilen bu iki farklı yol, anlatı dünyasında varlığını değişen farklı rollerle devam ettirmiştir. Açıklama yöntemi ile dramatik yöntem birbirinden farklı özelliklere sahiptir:

“Temelde ‘tasviri’ özellik taşıyan ve ‘bilgi’ ağırlıklı olan açıklama yöntemiyle gerçekleştirilen karakterizasyon uygulamaları, romanın modernleşmesi sürecinden itibaren yerini, giderek ‘dramatik yöntem’e bırakmıştır. Bu ‘açıklama yöntem’inin bütünüyle terk edildiği anlamına çekilmemelidir. ‘Açıklama yöntem’i, modern romanın kendine özgü yapısında gerektiğinde uygulanmış, buna karşılık karakterizasyonda asıl ağırlık ‘dramatik yöntem’e bırakılmıştır. Dramatik yöntemde kişi, fiziki ve moral özelliklerinin topluca sunulmasıyla değil, parça parça verilmesiyle çizilir. Çizimde, anlatıcının rehberliği yerine, kişinin kendi davranış biçimi, duygu ve düşünceleri asıl rolü oynar. Kişinin çevresine karşı takındığı tutum, olaylara bakış tarzı, yorum ve açıklamaları, bize kendisini verir. Ancak bu konuda bir noktaya işaret etmek gerekir. ‘Açıklama yöntem’inde, bilgiler somut ve topluca verilir, dolayısıyla okuyucunun karakteri bir anda ve derinlemesine sağlanır. ‘Dramatik yöntem’de bu mümkün olamaz: Okuyucu, kişiyi roman genelinde verilen bilgi ve ipuçlarıyla tanımak durumundadır. Onu, tıpkı hayatta olduğu gibi zamanla - bazen kısmen, bazen de bütünüyle- tanırız. Olayların gelişimi, aynı zamanda tanımanın derecesini de tayin eder. ‘Dramatik yöntem’, görüldüğü üzere ‘kitabî’ düzeyde verilen bilgilerle gerçekleşmekte, yine bu bilgiler, davranış ve yaşantı kesitleriyle okuyucuya ulaştırılmaktadır. Söz konusu bilgiler yanlış da, doğru da olabilir. Burada önemli olan, bilginin doğru veya yanlışlığı değil, çizimi yapılan kişinin gerçeğe yakın olup olmadığıdır. Onu yanlış tanıyabiliriz, yahut o bizi yanıltabilir. Sonra onu sevmek veya reddetmek zorunda da değiliz. Önemli olan bu duyguları yaşamaktır. Bir kahramanı hem sevebilir, hem de nefret edebiliriz. Bunu tayin eden onun davranışları olacaktır. Modern romancı, bu yönde bir duyguyu, bir tercihi dayatmaz. O, tek boyutlu, sabit bir portrenin değil, çok yönlü, renkli; silik veya renksiz, aptal veya şaşırtıcı bir portrenin peşindedir. (...) Klâsik romanda, önce kişinin kim olduğunu öğreniriz; sonraki okumalar, öğrendiklerimizin doğru olup olmadığını gösterecektir. Modern romanda ise, okudukça kişiyi tanırız. Tanıma işi, son sayfaya kadar da sürebilir. Burada okuyucu dikkatli olmak zorundadır. Söz konusu iki yöntemin okuyucu açısından da bir anlamı olmalıdır. Klâsik romana egemen olan ‘açıklama yöntem’inde okuyucu edilgendir; söylenenleri dinler, yapılan açıklamaları kabullenir; kabullenmek zorunda kalır. Oysa modern bir nitelik taşıyan ‘dramatik yöntem’de, okuyucu etkindir; o, bir dinleyiciden çok, bir izleyicidir. Hatta ‘dramatik yöntem’, zaman zaman okuyucuyu da anlatı dünyasına çeken, onu eserle bütünleştiren ideal bir yöntemdir.”¹¹⁴

Okurun karşısına kahramanlar üç farklı yolla çıkarılır: “1) kahramanı yazar tanıtır; 2) kahraman, kendi kendisini tanıtır; 3) kahraman, diğer roman

¹¹³ Tekin, *Roman Sanatı*, 88.

¹¹⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 90-92.

kahramanlarınca tanıtılır.”¹¹⁵ Yer yer bu üç yolun birlikte kullanıldığı da görülmektedir:

“Kahramanın yazar tarafından tanıtılması, klâsik bir tanıtım biçimidir ve hemen bütün romanlarda uygulanır. Bu tanıtım biçiminde ‘anlatıcı’ ön plândadır ve onun verdiği bilgiler, okuyucuyu ikna ve tatmin edecek ipuçlarını taşır.”¹¹⁶

“Kahramanın kendi kendisini tanıtması için birkaç yol vardır. Bunlardan biri, kahramanın, herhangi bir vesile ile kendisi hakkında bilgi vermesidir. (...) Kahramanın kendi kendisini tanıtmasında başvurulan bir yol da, anı veya mektup yöntemidir.”¹¹⁷

“Bu bağlamda hatırlanması gereken bir diğer yol da, kahramanın, bir başka kahraman tarafından tanıtılmasıdır. Tanıtma işi, üç şekilde gerçekleşir: Eğer roman 1. tekil şahıs (Ben anlatıcı) tarafından sunuluyorsa, doğal olarak, kahramanın tanıtılması, yine bu anlatıcı aracılığıyla gerçekleşir. (...) Söz konusu örneklerin dışındaki romanlarda tanıtım için ya herhangi bir roman kahramanının bakış açısından yararlanılır, ya da sırf işi gerçekleştirmek için romana sokulan ‘gözlemci kahraman’ figüründen yararlanılır.”¹¹⁸

Anlatı dünyasında kişiler yaratırken “anlatılacak hikâyenin mahiyeti, bir anlamda, kişinin kimliğini de tayin edecektir.”¹¹⁹ Anlatı dünyasında kişilerin hepsi aynı öneme sahip değildir. Bazı kişiler daha önemli iken bazıları ise figüratif özellik gösteren önemsiz kişilerdir:

“Romancı, kişilerini çizer ve romanın kurmaca dünyasına yerleştirirken, onları farklı konumlarda karşımıza çıkarabilir: ‘Kişiler sistem’ini meydana getiren bu figürlerin kimisi ‘başkişi’, kimisi ‘dekoratif’ konumunda bulunabilir. Onların konum ve işlevlerini tayin eden, anlatılacak hikâyenin genel mahiyetidir kuşkusuz.”¹²⁰

Kişiler, tarihsel süreç içerisinde anlatı dünyasında farklı şekillerde kullanılmıştır. Modern anlamda yaratılan bireyin romanda ilk tezahürü olarak Cervantes’in yazdığı Donkişot romanı kabul edilir:

“Roman öncesinde ‘anlatı’ sisteminde yer alan figürler, nitelik ve eylemleri itibarıyla ‘beşerî’ olmaktan çok ‘menkabevi’ yahut ‘allegorik’ karakterdedir. Dönüşümün ‘beşerî’ yöne doğru çekilmesi, söz konusu roman olacaksa, Donkişot’tan itibaren gerçekleşecektir. Modern roman ‘birey’ eksenli romandır ve bu romanın başlangıcı da Donkişot’tur.”¹²¹

Kişiler, şüphesiz anlatı dünyası içerisinde geçmişten günümüze önemini korumayı başarmış bir unsurdur. Zaman zaman kişiler anlatı dünyası içerisinde farklı kullanım şekilleriyle varlığını sürdürülmüştür. Mehmet Tekin, kişilerin anlatı dünyası içerisindeki önemi ile ilgili şu ifadeleri kullanır:

“Anlatı sisteminde ‘kişi’ öteden beri önemli olmuştur. Zira, daha önce ifade ettiğimiz gibi, vak’ayı canlandırmak için onlar vazgeçilmez öğelerdir. Ancak kişinin vak’a açısından bir değer ifade etmesi, vak’aya dayalı geleneksel anlatıda daha dikkat çekici

¹¹⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 96.

¹¹⁶ Tekin, *Roman Sanatı*, 96.

¹¹⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, 98-99.

¹¹⁸ Tekin, *Roman Sanatı*, 99-100.

¹¹⁹ Tekin, *Roman Sanatı*, 93.

¹²⁰ Tekin, *Roman Sanatı*, 94.

¹²¹ Tekin, *Roman Sanatı*, 82.

idi. Kişi, vak'ının canlandırılması, okuyucunun anlatı dünyasına çekilmesi açısından değeri ve önemi tartışılmaz bir elemandır. Kişinin bu konumu, romanın gelişme dönemlerinin ürünüdür ve bu konum, zaman içinde değişir, yeni boyutlar kazanır. Bunda, roman sanatına ivme kazandıran gerçekçilerin önemli katkısı vardır. Sözelimi, gerçekçilerin vak'a yerine, kişiye değer vermek istemeleri, söz konusu anlayışı büyük ölçüde değiştirir. Bundan böyle 'kişi', sadece vak'ayı canlandırmak ve olayları sürüklemek için devreye sokulmuş bir öge değildir. O, yenilenmiş kimliğiyle sadece bir roman kahramanı olarak görülmez, aynı zamanda, yazarın romandaki temsilcisi, sözcüsüdür; hatta yazarın, yerine göre bakış açısından yararlandığı biridir. Kısacası o, hem serüveni sürükleyen, vak'ayı canlandıran, hem de olayları anlatan, sunan etkili bir elemandır artık. Bu değişim, modern romanın temelini oluşturan bakış açısının keşfiyle gündeme gelecektir kuşkusuz."¹²²

"Tarihsel şartların sağladığı fırsat ve imkânlara rağmen, romancılar, tip yerine psikolojik derinliği olan bireyleri"¹²³ tercih ederler. Romanlarda kullanılan tipler, yapıları itibarıyla romanda iki konumdadırlar:

"Romanda yer alan tipleri belirlemeye giderken, tipin yapısal konumunu almak gerekir. Esas yapıları itibarıyla tipler iki konumda bulunurlar: Toplumsal tipler, psikolojik tipler... Toplumsal tipler, belirli bir dönemin veya belirli bir felsefenin, hatta belirli bir dünya görüşü yahut ideolojinin mahsulüdürler: Alafranga tipler, batıcı tipler, entelektüel tipler, öğretmen tipi, bürokrat tipi, eşkıya tipi, memur tipi vs. gibi. Psikolojik tipler, beşerî zaaf veya meziyetlerin biçimlendirdiği tiplerdir: Cimri, kıskanç, muhteris, düzenbaz, zalim... vs. gibi tipler."¹²⁴

İstanbul Bir Masaldı'daki karakterlere bakıldığında karakterlerin hemen hemen hepsi mutsuz karakterler olarak okurun karşısına çıkar. Aldatmanın ve terk etmenin sıkça yer aldığı romanda aşklar kavuşamamaya son bulur. Aşk ile evlenenler de bir süre sonra bir başka sorun ile karşılaşılır:

"Gerdanlıkla birlikte gönderdiği kısa notta, Viyana'ya uzun bir yolculuk için gitmeye mecbur kaldığını, bunun için kendisinden özür dilediğini, ama başka türlüünü yapamayacağını belirtmiş Henri, birer armağan gibi gördüğü o günler için teşekkür etmiş, onun gerçek bir masal prensesi olduğuna artık her zamankinden çok daha fazla inandığını söylemiş... Olga'nın bu ilişkiden, bu beklenmedik ayrılıktan, dahası 'kopma'dan sonra, bu yarayı farklı bir biçimde taşıyabileceğini anlaması için yılların geçmesi gerekmiş."¹²⁵

Romandaki karakterler, toplumun alışılmış kurallarına aykırı karakterlerdir. Ancak Yahudi kimliği çerçevesinde bakılırsa karakterlerin benzer tavırlar sergiledikleri görülür. Eğitimlisinden eğitimsizine kadar birçok karakterin olaylar sonrasındaki tepkileri ve çözüm yollarının birbirine benzediği fark edilir.

Levi'nin romanlarındaki kadın karakterler güçlü karakterlerdir. Karar verme noktasında cesaretlidirler. Bazı şeyleri göze alma noktasında erkeklerden daha cesaretli olabilmektedirler:

Madam Roza'nın kız kardeşiydi oysa Madam Estreya, ailesinin, hayatı zor tarafından yaşamayı seçmiş, bu yüzden de büyük bedeller ödemek zorunda kalmış, oradakiler

¹²² Tekin, *Roman Sanatı*, 86.

¹²³ Tekin, *Roman Sanatı*, 118.

¹²⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 115-116.

¹²⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 74.

tarafından Tant Tilda gibi yadsınmasa, yadsınmasa da hep uzaklarda bir yerlerde bilinmiş, bilinmek istenmiş ikinci kızıydı.¹²⁶

Kadın karakterlerin bir kısmı kocalarına karşı vefalı iken bir kısmı da kocalarını terk eder. Bu terk ediş, daha çok bir başka kişiyi tercih ediş şeklindedir:

“Yirmi yılı aşkın bir süre geçecekti aradan. Eve, Bella’nın, böylesine uzun bir evliliğin ardından, çok kısa bir açıklama yaparak, bir ‘balıkçıyla’ birlikte kaçmasından birkaç ay sonra ‘dönecekti’ İzak... Bella’nın ‘açıklaması’ da kısa ve acımasız olmuştu... ‘O balıkçı’yla uzun süredir ilişkisi vardı... Gençti, ona kadınlığını hissettirmişti...”¹²⁷

Yahudi karakteri deyince ticaret olmazsa olmazlar arasındadır. Romandaki karakterin birçoğu ticaret ile meşguldür:

“Onun, baba mesleğinin bir uzantısı olarak, halı ticareti yapmak için gittiği o şehirde, tüm gönüldeşliklere karşın, kendisini birçok gece, birçok insana yabancı hissetmiş, o komşuda, bu yalnızlık ikliminde o tarihten gelen sıcak bir alan bulmuş olabileceğini elbette düşünmeden edemiyorum.”¹²⁸

Aldatma, karakterlerin en başat özelliklerindedir. Mutlaka bir gönül eğlendirme söz konudur. Tek bir kadına bağlı kalmak, söz konusu dahi edilemeyecek bir imkânsızlık gibi okurun karşısına çıkar: “O, o anda, ‘o ailenin’ içerisinde, Olga’yı da görmüştü. Olga’yı herkes biliyordu, o hayatın bir parçası gibi görmeye başlamıştı çünkü artık. Olga’yı herkes biliyor, ama hiç konuşmamayı seçiyordu.”¹²⁹

Romandaki birçok karakter yabancı okullarda okuyup mezun olmuş kişilerdir. Anlatıcı, ilkokulu bir devlet okulunda okumuştur ve bu devlet okulunda yaşadıklarını ömrünce unutamaz:

“*İstanbul Bir Masaldı* romanındaki Nesim İstanbul’daki Avusturya Lisesi’nde, Berti İstanbul’daki English High School kolejni ve Cambridge Üniversitesi’ni, Ceri, İstanbul’daki Saint Joseph Lisesi ve Harvard Üniversitesi’nde, Jülyet kolejde, Mösyö Jak İstanbul’daki ‘*Alliance Israelite Universelle Mektebi*’¹³⁰nde, Mösyö Rober Cambridge Üniversitesi’nde, Rahel Galatasaray Lisesi’nde eğitim ve öğrenim görerek yetişmiş bireyler olarak romanlarda belirirler.”¹³¹

Karakterler, azınlık olmaları ve geçim şartları sebebiyle büyük sıkıntılar çeker ve hayatta kalma konusunda zorlanırlar. Bunun kökleri biraz da Yahudilikte aranmalıdır: “Ancak o günlerde, işlerin ve o evdeki gecelerin ‘yolunda’ olduğu o zaman da, birçok insanı bir anda, bambaşka bir hayata ‘gönderen’ Varlık Vergisi çalacaktı kapılarını.”¹³²

¹²⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 48.

¹²⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 704.

¹²⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 567.

¹²⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 631.

¹³⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 664.

¹³¹ Okçul, “Mario Levi’nin Romanlarında Kent ve Ötekilik”, 74.

¹³² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 744.

Devletin azınlıklara karşı tutumunun karakterlerin tavırları ve davranışları üzerinde belirgin etkileri söz konusudur. Bu etkiler sonrasında karakterler farklı tepkiler ortaya koyarlar:

“Ne zaman, nerede başladığı bilinmeyen iki insan arasında yaşanan, tarih kitaplarına hiçbir zaman geçmeyecek, kimi insanlara bir yerden sonra bir masal, yitik bir hayal gibi görünecek bir İstanbul hikâyesinin sonu muydu bu? O güzel günleri yaşayanlar, Niko'nun Atina'ya günün birinde İstanbul'a mutlaka dönme umuduyla gittiğini söylüyor. Ana topraklarından yalnızca kökenleri ya da 'inançları' nedeniyle koparılan tüm sürgünler için de öyle olmamış mıydı zaten? Bir dönüş umudu evet... Hayatı daha kolay taşıyabilmek, ölümleri daha iyi erteleyebilmek için...”¹³³

Azınlığa mensup karakterlerin içerisinde bir başkasını kabullenememe durumu söz konusudur. Yahudi, Yahudi ile evlenmelidir gibi:

“O zamanlarda, o Londra'yı yaşadığı günlerde sık sık mektuplaşmışlar, birkaç kez de baş başa oturup uzun uzun konuşmuşlardı. Hugo, 'Kanlıca'lı o güzel sesli genç kız'la, o günlerde uzun, zorlu bir aşk yolculuğuna çıkmıştı. Farklı yerlerin ya da kendilerini farklı yerlerin sanan iki insanın hikâyesi, birçok zamanda, iklimde olduğu gibi, elbette yasaklamalara yazgılıydı. Bu yasaklamaların kimi insanları nerelere götürdüğünü, hangi sürgünlere zorladığını biliyordu. Kimi kırgınlıklarla kimi gidişler onun çok yakınından geçmişti. Onlar, İstanbul'un en güzel kıyılarından birinde hep şarkılarını aramış o genç kızla, ailesini, aradığı aileyi bir türlü bulamayan o genç adam, o mektuplarda bu yolun henüz çok başındaydılar. Onlar o İstanbul'da küçük sürgünlerinin ilk adımlarını atıyorlardı. Küçük sürgünlerinin ya da yaşamayı seçecekleri hayatın ilk adımlarını... Gizliliğin tüm köşelerini, tüm heyecanlarıyla yaşayarak... Tıpkı içindeki birkaç cümleyi esirgediği ablasıyla, aradığı o çocuğu bulamayan eniştesinin o sınırların ötesine yavaş yavaş geçmeye mecbur kaldıkları günlerdeki gibi. Bedeller bazı yerlerde er ya da geç ödeniyordu ya...”¹³⁴

Romanda genelde Batılı yaşam biçimini benimsemiş bireyler ön plandadır. Kahramanlar, günlük yaşamlarında gerek içsel; gerekse de dışsal olarak çağdaş bir duruş sergiler. *İstanbul Bir Masaldı* romanının anlatıcısı ve yakın çevresi; eğlence yaşamlarında Mozart konseri, Chopin konseri, sinema, tiyatro, dans, tango, opera, piyano ile tenis, safari, golf, kayak gibi Batılı yaşam tarzının unsurlarından olan aktivitelerde bulunurlar. Yine roman boyunca kahramanların samba okulunda özel dans dersleri aldıkları ve piyano hocaları tutukları gözlemlenir.

İstanbul Bir Masaldı'da roman karakterlerinin birçoğu müzik, edebiyat ve tiyatro ile ilgilenen eğitilmiş karakterler olarak okurun karşısına çıkar. Roman kahramanlarının her birinin müzik zevki, romanda işlenen kültürel ötekilikle paralel bir şekilde farklılık gösterir. *İstanbul Bir Masaldı* romanındaki Madam Roza klasik Türk musikisini çok severken; Jülyet'in kızı Nora piyano çalmaktan hoşlanır. Kahramanların çok kültürlü kimlikleriyle paralellik gösteren şarkı çeşitliliği, *İstanbul Bir Masaldı* romanında işlenen temanın da önemli taşıyıcı

¹³³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 11.

¹³⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 252.

unsurlarındandır. Roman kahramanlarının dinlediği, beğendiği müzikler de yine başka kültürlerin ürünleridir:

“Müzik, bazı anlarda, cinselliği gizliden gizliye çağırırdı ya... Burada ayrıntı, bu müziğin çok derinden gelmesinde, arada sırada, sohbetin akışına göre, kulak kabartılabilecek bir güçte olmasında aranmalı bana kalırsa. Tercihlerin bize getirebileceklerini de bu aşamada düşünebiliriz. Bu durumda da akla, öncelikle Billie Holliday, Aretha Franklin ya da Ella Fitzgerald gelmeli sanki. Ancak benim içimden onlara nedense Elvis Presley’i önermek geliyor. Ağır, yavaş parçalarından biriyle Elvis Presley’i...”¹³⁵

Bütün karakterler için kaçınılmaz son ölümdür. Bu bağlamda roman, hayattan daha çok ölüme yakın bir roman hüviyetindedir. Roman, bize hayat adına umut vermez. Karakterler, romanın başından sonuna kadar sanki ölmek için yaşarlar. Bu, beraberinde topluma ve kendisine yabancılaşmış karakterler doğurur:

“Fortüne, günün birinde bir sahilde, balıkçılar tarafından ölü olarak, aradan uzunca bir süre geçtikten sonra, gözleri fareler tarafından oyulmuş bir halde bulunmuş. Bir kayalıktan kendisini atarak intihar etmiş de olabilirmiş, birileri tarafından öldürülmüş de.”¹³⁶

Karakterlerde belirgin özelliklerden biri de anne ve babalarına karşı besledikleri isyan duygusudur. Bu isyan duygusu bazen bastırılırken bazen de ortaya konur: “Geleneklerin yönlendirdiği o hayatlar düşünüldüğünde küçük bir isyandı bu. Kızına, doğumdan iki gün sonra, hiç konuşulmadan kabul edilenin, ‘doğal’ görülenin dışına çıkarak, Nora adını vermek istediğini söylemişti Berti’ye.”¹³⁷

Ortaya konulan isyan duygusunun kaçınılmaz bazı sonuçları olacaktır. Bu sonuçlardan en önemlisi de isyan edenin aileden uzaklaştırılmasıdır. *İstanbul Bir Masaldı* romanındaki Estreya, Trakya göçmeni Yahudi bir aileden gelmiş, İstanbul’da ise Müslüman Muhittin Bey ile yaşamını birleştirmeyi planlamış biridir. Fakat kendi toplumu, onu yaşadığı bu farklı ilişki yüzünden onu ötekileştirmiştir.

Romandaki karakterler yaşadıkları şehre uyum problemi yaşarlar. Bu biraz da onların ötekileştirilmelerinden kaynaklanır. İsteseler de bu problemi aşmayı başaramazlar. Romanda bireyin yeni kente uyum sağlayamamasının temelinde, kopmak zorunda kaldığı bir önceki kente bağlılığı yatar. Bireyin önceki kente bağlılığı, *İstanbul Bir Masaldı* romanındaki Nesim karakteri üzerinden simgelenir. Bu aynı zamanda bir özlemi de ifade eder. Karakterler, ayrıldıkları yerlere özlem duyar. Bu özlem hayatları boyunca hissedilen bir duygudur:

¹³⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 380.

¹³⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 325.

¹³⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 484.

“Dükkânı kapattıktan sonra, evinde, birkaç kuruş para için, çok yakın çevresindekilere ceket dikmeyi sürdürdüğü o ‘emeklilik’ günlerinde, ‘dinlenmek’ için kanepeye uzanıp, saatlerce o eski fotoğraf albümlerine bakmıştı babası. Her şey oradaydı. Odessa da, Riga da, İskenderiye de, rıhtımlar da, dükkânlar da, sokaklar da, yitip gitmiş, hiç kimsenin bilmeyeceği çehreler, anlar, ayrıntılar da.”¹³⁸

Karakterlerin yaşadıkları en önemli sorunlardan birisi de kültürel aidiyet duygusudur. Bu duygu, karakter çiziminde çok etkili bir unsur olarak okurun karşısına çıkar. *İstanbul Bir Masaldı* romanında işlenen kültürel aidiyetsizlik teması, roman kahramanlarının gerek fiziksel gerekse sosyo-kültürel kimliklerinde de kendini gösterir.

İstanbul Bir Masaldı romanında karakterler, hep bir yere gitme hayali kurar. Hayaller, zaman zaman gerçekleşirken bazen de gerçekleşmez. Şu bir gerçek ki hayaller gerçekleşse de hiçbir şey arzu edildiği gibi yaşanmaz. Jozef, gitme hayali kurup da gidemeyenlerdendir:

“İç dünyasındaki sürgüne her geçen gün biraz daha çok giden bir insanın bir yerlere açmak istediği bir kapı gibiydi bu radyoyla bu pikap. O akşamdan sonra eve sayısız plak alınmış. Josef, gecenin ilerleyen saatlerine kadar, o radyoda yabancı istasyonları, aramış, dinlemeye çalışmış. O akşamdan sonra, mutluluk oyununun daha başka birçok beraberlikteki gibi, uzun yıllar oynanamadığı o evde, kısa bir süreliğine de olsa, birçok şarkı, sevinç ve alabildiğine sessiz, bembeyaz bir ülke hayali biriktirilmiş.”¹³⁹

İstanbul Bir Masaldı romanında yer alan merkezdeki karakterlerin özellikleri şunlardır:

Anlatıcı, anlattıklarının otobiyografik olduğunu romanın başında *Öndeyi* bölümünde ifade eder. Bir ara üniversitede sosyoloji hocası olmak isteyen bir orospu ile evlenmeyi ve pezevenk olmayı düşünür. Bir süre reklam yazarlığı yapar. Tutsak olan insanlardan hoşlanmaz. Sürekli çocukluğunu hatırlar. İyi bir çocukluk geçirmediğini okura hissettirir. Sürekli bir anlatma ihtiyacı hisseder. Yahudi’dir. Geçmişini sorgular. Küçükken astım nöbeti geçirir. Nora’ya duygularını açamaz. Jülyet ve Anita’dan hoşlanır. İlk defa içki ve sigarayı Jülyet ile Elmadağ’da içer. Çocukken sessiz bir çocuktur. Kimse, yazar olduğuna inanamaz. Büyük büyükannesi Madam Perla vefat ettiğinde altı yaşındadır. Romanın anlatıcısı ve yazarı konumundadır. Bazı konularda bildikleri sınırlıdır.

Jak Ventura, Nesim’in kardeşi, Avram Efendi ile Madam Perla’nın oğlu, Madam Roza’nın kocasıdır. Olga ile yasak ilişki yaşar. Halı dükkânı vardır. Bezik ustasıdır. Okka gülünü çok sever. Olga’nın babası ölünce Olga’ya sahip çıkar.

¹³⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 142.

¹³⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 336.

Olga'ya doğum günlerinde ve özel günlerde hediyeler alır. Gelgeç bir ilişki olarak görmez bu ilişkiyi. Madam Roza ile yedikleri zeytinyağlı kerevizi unutamaz. Perşembe günleri banyo yapar. Çocukluğu Halıcıoğlu'nda geçer. Daha sonra Asmalımescit'e taşınırlar. Yaşlılığında müshil ilacı kullanır. Tıraş olurken şarkı söyler. Annesi ölünce bu alışkanlığını bırakır. Babası ve abisi gibi fitiktir. Sabah duasını İbranice ve İspanyolca yapar.

O büyük yangından sonra Yüksekaldırım'da bir dükkân açar. Bu dükkân tuhafiyeci dükkânıdır. İlk dükkânı Akarçeşme'dedir. Babasının dükkânına gelen İtalyan büyükelçisinin karısını unutamaz. İlk cinsel uyanışları o zaman yaşar. Hava gazı şirketinde, ampul alım satımında çalışır. Kauçuk ökçe imal eden küçük bir dükkân açar. İflas eder. Yazıcı Sokak'taki Alliance Israelite Universelle Mektebinden mezundur. Yaşlılığında kahvaltıyı bir gece önceden hazırlar. Babası, ona halı işinin sırrını vermez. 17. yüzyıldan kalma halıyı alışını, havagazı şirketinde çalıştığı günleri unutamaz. Sultanhamam'da kumaşçı dükkânı açar. İkinci askerlik günleri başlar. İkinci Dünya Savaşı'nda Yozgat'a gider. Yemek dağıtımından sorumludur. Komutanı yüzbaşı ile arası iyidir. 1942 yılının başında ailesinin yanındadır. Varlık Vergisi çıkar karşısına. Bu parayı ona mal sahibi Muammer Bey verir. Borcunu iki yılda bitirir. 12.15'te öğle yemeğini yemeğe özen gösterir. Hayatının sonlarına doğru çok kitap okur. Hayatının son döneminde babası gibi milli piyango bileti alır. Öldüğü haberini, anlatıcı duymadığı için cenazesine katılamaz.

Olga, Jacob'un kardeşi, Eva ile Mozes'in kızı ve Jak'ın sevgilisidir. Şişli'de oturur. Bir zaman Meksika'ya gitmeyi düşünür. Mösyö Jak ile yasak ilişki yaşar. Daha öncesinde Henri ile bir ilişki yaşar. Henri, düşkün bir durumdayken onu Hasköy'deki İhtiyarlar Yurdu'na yerleştirir. Henri'yi orada sürekli ziyaret eder. Ziyarete giderken Henri'nin ona bir zamanlar hediye ettiği gerdanlığı takar. Mösyö Jak'ın dükkânında çalışır. Henri ile sevgili iken Henri, onu terk edip başka bir kadın ile birlikte olur. Olga ise daha sonrasında Mösyö Jak ile birlikte olur. Ancak bu ilişkiyi de gönölünce yaşayamaz. Babasının bir başkasından hediye aldığı köstekli saati Mösyö Jak'a hediye eder. Annesi Rigalıdır. Babasını çok sever. 1917 yılında İstanbul Kuledibi'nde doğar.

Notre Dame de Sion’da okurken güzel kompozisyonlar yazar. Gençliğinden kimseye bahsetmez. Likörlü çikolatayı çok sever. Mösyö Jak’ın dükkânında çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra babasını kaybeder. Şişli’deki apartmanında Jak ile metres hayatı yaşar. Kitap okurlar, şarkı dinlerler. Olga için Jak ile yaşadığı ilişki hiçbir zaman arzuladığı seviyeye gelmez. Roza’nın ölümünden altı ay sonra evinde ölü bulunur. Babası ölünce Kuledibi’nden Şişli’deki apartman dairesine taşınır. Mösyö Jak’a kopmamasıya bağlandığı dönem bu dönemdir. Günlük tutar. Mektup yazar. Ancak bu günlüğü ve mektupları yakar. Sadakatlidir. Mösyö Jak ile yaşadığı yasak ilişkiyi babasına söyleyemez. Abisinin izini kaybettiği sıralarda Amerikan Konsolosluğu’nda çalışan bir arkadaşından yardım isteyerek abisini bulmaya çalışır. Dükkândaki bütün işleri bilir. Jak’ın iş dostudur. İspanyolca öğrenir.

Nesim Ventura, Mösyö Jak’ın abisi, Avram Efendi’nin oğludur. İyi Almanca bilir. Halı işi ile uğraşır. Viyana’da iki üç yıl kalır. İstanbul’a dönüp Rahel ile evlenir. Sonra yeni devlet kurulduktan sonra Fransa’ya gider. Avusturya Lisesinden mezundur. Adını, Mosche diye de yazar. O kadar Alman hayranıdır. İçine kapanık biridir. Bir hoca komşusunun ona anlattığı Talmut eğitimini unutamaz. Rahel ile nişanlandıktan sonra askere gider. Askerliğini Sirkeci’de yapar. Tam bir Osmanlıdır. 1921 yılında Marsilya’ya gider. Çanakkale Boğazı’nda fesini denize atar. Rahel, o günlerde en büyük kızı Paulette’ye hamiledir. Paris’te halı ticareti yapar. Paris Londra arasında sürekli seyahatler yapar. Viyana’daki dostlarıyla Sırbistan’daki kiliselerden ve camilerden tarihî halılar kaçırmalar. Nesim’in Rahel’den başka ilişki yaşadığı bir kadın daha vardır. Biarritz’e 1930’lu yılların başında taşınarak Les bas Nisso adında çorapçı dükkânı açar. Kısa boyludur. Le petit Turc diye de bilinir. Arkadaşlarına İspanyolca şarkılar ve romanslar söyler. Nesim, Almanya’dan gelen dergi ve gazeteleri okur. İstanbul’a dönmek istemez. Toplama Kampları’nda ölür.

Berti, Jülyet’in kocası, Rozi ile Nora’nın babası, Jak ile Roza’nın oğludur. Cambridge Üniversitesinde okur. Sinemaya gitmeyi ve The Guardian gazetesini almayı sever. Ancak gazeteyi okumaz. Bir yazar kadın ile yasak ilişki yaşar. Anlatıcı, bu kadını fazla anlatmaz. Pişmanlıklar içindedir. English High School’u bitirdikten sonra Cambridge’e siyasi bilimler okumaya gider. Bu gidişte Felsefe

Öğretmeni Mr. Page'nin etkisi vardır. Babası, bu gidişten hoşlanmaz. Siyasi bilimler okumasını istemez. İşe yarar bir bölüm okumasını ister. Annesi, Berti'nin kararını destekler. Anlatıcı ile dükkândan çıkışlarında uzun yürüyüşler yapar. Babası ile ilk kavgası üniversite okuma konusunda çıkar. Cambridge'e 1954 yılında gider. Orada en çok kardeşi Ceri'yi özler.

Cambridge gittiğinde İskoçya aksanlı, kendisinin astrofizik profesörü olarak tanıtan birinin pansiyonunda kalır. Kendisine bir bisiklet alıp uzun uzun gezer. Meksikalı Marcelina ile tanışır. Onunla ömrünce unutamayacağı bir aşk yaşar. Mill adlı bir köprüdeki pubda tanışırlar. Berti onunla İspanyolca konuşur. Haftada iki üç kez buluşurlar. Venedik, Amsterdam, Bruges gibi şehirleri gezerler. Okulu iyi bir derece ile bitirir. Diploma törenine dayısı Oncle Rober, karısı ile katılır. Londra'dan ayrıldıktan sonra bir daha Marcelina ile görüşmezler. İstanbul'a döndüğünde Marcelina ile evlenmeyi düşündüğünü ailesine açtığına babası Jak buna izin vermez. Annesi, oğlunu istemeyerek de olsa destekler. Berti, İstanbul'da kalır ve Jülyet ile evlenir. Aradan yirmi yıl geçtikten sonra Cambridge gider. Anlatıcıya Brezilyalı bir kadının hikâyesini anlatır. Bu hikâyede, *Bir Şehre Gidememek* adlı hikâyeye atıfta bulunur. Sinagoga sık sık gitmez. Sadece mutlu ve hüzünlü günlerde gider. Yom Kippur Günü'nde¹⁴⁰ oruç tutar. Şofar sesi¹⁴¹ sinagogda onu heyecanlandırır. Jülyet'le ortak bir arkadaşları aracılığı ile tanışır. Jülyet'e büyük sevgi duyar. Babasına isyan eder. O günden sonra dükkânın işlerini ele alır. Ceri konusunda ailesine karşı bir kırgınlığı vardır. Hayatının son döneminde Meksika'ya yerleşmeyi düşünür.

Mösyö Rober, Madam Roza'nın erkek kardeşidir. Prenses Süreyya'nın sigarasını Monte Carlo'da yakışını unutamaz. İstanbul'a Londra'dan otuz beş yıl sonra döner. Herkeste farklı bir izlenim bırakır. Jak sürekli onu eleştirir. Jülyet, dönüşünden hazzetmez. Tant Tilda ile Berti arkasında durur. Pişmanlıklar içindedir. Maceracıdır. Berti'ye Cambridge'de yaşadığı yılları hatırlatır. Londra'da bir Casaplançalı bir de İstanbullu dostunu bırakır. İncilâ Hanım'ın pansiyonunda kalır. İncilâ Hanım'a borcu vardır. İki kere İstanbul'dan kaçır. İlkinde Madam Roza hayattadır. İkincisinde değil. İstanbul'a son gelişinde Sıraselviler'de bir otel

¹⁴⁰ Af dileme günü. (Almaz ve Batu, *Yahudilik Tarihi*, 40.)

¹⁴¹ Musevilikte Roşaşana ve Yom Kipur bayramlarında çalınan koç veya keçiboynuzundan yapılmış bir boru.

odasında kalır. Kardeşi Tant Tilda'nın başına kumar borcu yüzünden bir şey gelmesin diye otele çıkar. Herkese kırgındır. Yalnızdır. Londra'daki dostlarına bağlıdır. Daha öncesinde akrabalarına pahalı hediyeler getirir. Ailesine ve çevresine yabancı kalır.

Monte Carlo'da kumar oynar. Saint Moritz'de kayak yapar; Londra'da golf kulüplerine gider; Wimbledon Tenis Turnuvası'na gider; Venedik otellerinde kalır; Paris lokantalarında yemek yer; Kenya'ya, Brezilya'ya, Nijerya'ya -dediğine göre kahve ticareti için- yolculuklar yapar. Trenleri ve tren yollarını unutamaz. Berti dayısının kaçakçı, Jak sahtekâr, Jülyet kumarbaz olduğunu düşünür. Kardeşine bir tek Roza inanır. Tant Tilda, abisini romantik bulur. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ortağı Mösyö Aldo ile kaçakçılık işi ile uğraşır. Bir ara tutuklanır. Dört gün dört gece hapiste kalır. Mösyö Aldo tarafından kurtarılır. Mösyö Aldo, onu uyarmasına rağmen Lola ile tanıştıktan kısa bir süre sonra sessiz sedasız evlenir. Evliliklerinin ikinci yılında İstanbul'a gelir. Dağcılık Kulübü'nde tenis oynar, Sipahi Ocağı Kulübü'nde denize girer. Daha sonra sık sık İstanbul'a gelirler. Ancak bir süre sonra bu gelmelerin arkası kesilir. Tant Tilda'ya para ve kart gönderir. Lola'ya âşıktır. Zamanla kendini bu evlilikte yama gibi hisseder. Lola ile oğlu Johan'ın kendi odalarına kapanıp sorunlarını kendi başlarına çözmelerini içine sindiremez. Kumar tutkusu o gecelerde başlar. Kumar yüzünden çok para kaybeder.

Johan'ın gittiği gecenin sabahı Lola'dan ayrılır. Bir şirkette danışman olarak çalışmaya başlar. Şehrin uzağında bir mahalleye taşınır. Görüntüsünü kurtarmak için arkadaşlarına The Grosvenor Oteli'nde kaldığını söyler. Oradaki resepsiyoncu Mr. Jefferson'u bu yalanına ortak eder. Ara sıra İncilâ Hanım'ın pansiyonuna gider. İstanbul'a iş adamı gibi gelir. Birçok kişiye iş teklifi götürür ancak kimse kabul etmez. İstanbul'da da kumar oynar. Büyük borç yapar. Anlatıcı ile bazı günler Hilton'da çay içmeye gider. İstanbul'da iki yıl kadar kalır. Geçmiş yıllara özlemi vardır. Anlatıcıya kendisine Mösyö Aldo'nun verdiği bir zarfı verir. Öldüğünde o zarfı açmasını ister. Londra'ya döner. O günden sonra ondan haber alınamaz. Anlatıcı, bu zarfı hiçbir zaman açmaz. Rober, ustası Mösyö Aldo'ya hayrandır.

Madam Estreya, Madam Roza, Tant Tilda ve Mösyö Rober'in kız kardeşidir. Ailesinden uzaklaşır. Bir süre ailesiyle görüşmez. Kendisini bir kişinin haricinde kimse anlayamaz. Yalnız başına ölür. Cenaze sonrası bütün aile bir araya

gelir. Cenaze töreni Mezarlık'taki küçük sinagogda olur. Cenazeye çok kişi katılmaz. Ailesine oldukça yabancısıdır. Tant Tilda kadar ailesinden yabancılık görmez. Masmavi gözleri vardır. Ailenin en güzel kızıdır. Müziğe meraklıdır. Lisede içine kapanık bir kızdır. Dickens'i sever. Okuduğu romanlarda kardeşi Mösyö Rober'i görür. Lisede okurken Galatasaray'da okuyan bir gence âşık olur. Daha sonra hayatına Müslüman Türk Muhittin Bey girer. Ailesinin karşı çıkmasına rağmen Muhittin Bey ile evlenir. Önce Feriköy'e, daha sonra Harem'e taşınırlar. Bayram günlerinde ailesini ziyaret eder. Bir ara Müslüman olduğu, Yıldız adını aldığı dedikodusu çıkar. Estreya yıldız demektir. Muhittin Bey ile çocukları olmaz. Bir ara Cumhuriyet Halk Partili olduğu söylenir. Bir Yahudi'nin İsmet Paşa'yı sevmesi hoş karşılanmaz. Cenaze yemeğinde anlatıcı, Mösyö Jak, Berti, Jülyet vardır. Tant Estreya diye de bilinir. Muhittin Bey öldükten iki yıl sonra ölür. O öldüğünde Madam Roza ile Olga çoktan ölmüştür. Cenazesine Londra'da olan Mösyö Rober ile kız kardeşi Tant Tilda katılmaz. Arkasından Kadiş Duası okunmaz. Cenaze yemeğinde kadınlı erkekli sekiz kişi olur. Cenaze yemeği Jülyetlerin evinde olur.

Madam Roza, Jak'ın karısıdır. Trakyalıdır. Rumca bilir. Yüksekaldırım'da şapkacı kadın ile arkadaşlığı vardır. Herkes için bir sığınaktır. Kalabalık bir aileden gelir. Aileyi idare eder. Annesinden sonra bu görevi üstlenir. İlkokulu Çatalca'da Rum İlkokulunda okur. Ailesi İstanbul'a yerleşince eğitimine Alliance İsrailite Universelle'de devam eder. Fransızca'yı orada öğrenir. Matematik Öğretmeni Madam Gurland'ı, La Fontaine'i, Victor Hugo'yu, Rousseau'yu unutamaz. Haftada bir kez konken oynar. Annesi ölünce son sınıfı okuyamadan okuldan ayrılır. Ailede adı Churchill'e çıkar. Hayatının son günlerinde sıkıntılı bir hastalık yaşar. Olga'yı bildiği hâlde bu duruma sabreder. Kanser hastasıdır, altı ay yatakta kaldıktan sonra ölür. Öldüğünde Mösyö Jak, ilk defa saçlarını tarar. Olga, Madam Roza'dan altı ay sonra ölür. Babası Kuvayimilliyecidir. Okul yıllarında Yunanca kahramanlık şiirleri okur. Sonrasında şiir ezberlemez. Hastalığı sırasında bir göğsü alınır. Bilgiye değer verir. Bu yüzden babası en çok ona güvenir. Klasik Türk müziği dinlemekten hoşlanır. El işlerinde beceriklidir. Nakış bilir. Kaynanası Madam Perla'ya yemek konusunda kırgınlığı vardır.

Tant Tilda, Jozef'in karısı, Madam Roza'nın kız kardeşidir. Sinemayı çok sever. Teknik Üniversitedeki konserlere gider. Fransızca bilir. Kurtuluş'ta oturur. Jozef ile evli kaldıkları dönemde Asmalımescit'te oturur. Anlatıcı, onu izinsiz ziyaret eder. Bu ziyaretlerden Madam Roza'nın haberi yoktur. Uzun süre mutfağa girip yemek yapmamıştır. Saçlarını kıvılcı boyar. Koyu kırmızı ojeli tırnakları vardır. Yüksek rütbeli gizli ajan, Beyrutlu bir tüccar, bir Osmanlı paşasının oğlu gibi bir sürü sevgilisi vardır. Çin takımı fincanlar, onlardan kalmadır. Jak, ondan hoşlanmaz. Ailesi Taranto diye anılır. Kocasını ile evli kaldığı dönemde kocasına bağlı kalır. Hafta sonu gezmelere çıkmayı sever. Ailesinden dışlanır. Fortüne Teyze'ye benzetilir. Öldüğünde çay takımını anlatıcıya bırakır. Jozef ile evli iken çok kitap okur. Kocasını ile arasında kapanmayan yalnızlıkları vardır. Bunlardan sadece Madam Roza'ya bahseder. Kocasını kitap okurken ölü bulur. Kocasının yedisi çıkınca kocasının okuduğu kitabı okur ve ağlar.

Abisi Mösyö Rober'i, kendi yanında kalması için ikna etmeye çalışır. Abisi, ona Londra'da çok güzel günler yaşattır. Rolls-Royce marka araba ile özel şoför tutarak onu gezdirir. Harrod's mağazasında alışveriş yaptırır. Dükkânların gelirinin abisi ile kendisine yeteceğini düşünür. Dükkânları, babası ona miras bırakmıştır. Abisi, kumar borcu yüzünden ona zarar gelmesin diye yanından ayrılıp otele yerleşir. Bir ara anlatıcıya bütün anlattıklarının yalan olduğunu söyler. Mahallenin delisi olarak bilinir. Bir erkek paltosu ve koyu renkli çoraplarıyla dolaşır. Mahalledeki çıraklarla yattığı söylenir. Madam Roza öldükten sonra, Roza'nın evine gider. Bu ziyaret sonrasında başına ilginç olaylar gelir. Sokakta ona tecavüz edilmeye çalışılır, Emekli Büyükelçi Sinan Bey'in kedisi onun evinde ölü bulunur, polisler evine fuhuş baskınına gelir. Abisinin kumar borcunu, abisi Londra'ya gittikten altı ay sonra öğrenir. Buna çok kırılır. Abisi gittikten sonra dükkânları satışa çıkarır. Bu satışa Çapkın Bedros aracılık eder. Jülyet'in kızı Rozi'nin düğününe davet edilmez. Rozi, bu durumu ihanet olarak görür. Jak da çok kızar. Mösyö Rober de davet edilmez. Öldüğünde yanında Jülyet vardır. Bir temmuz günü ölür.

Jinet, Nesim'in kızıdır. Önce Paris'te bir manastırda, daha sonra İstanbul'da ve daha sonra da Hayfa'da yaşar. Anlatıcının karşısına Viyana'da çıkar. Burslu olarak bir buçuk yıldır Viyana'dadır. Kocasını kemancıdır. Hayfa Filarmoni

Orkestrası'nda çalar. Kocası Polonya asıllıdır. Biri kız biri erkek, iki çocuk annesidir. Ailesi Toplama Kampı'na giderken üç yaşındadır. Weizman, mirasının yarısını ona bırakır. Kiliseden peşine bir İsa heykelciği getirir. Günlük tutar. “*Babası ile oynadığı Arap mı ciğer mi?*” oyununu hatırlar. Kiliseden ayrılınca bir süre Weizman'ın yanında kalır. Daha sonra İstanbul'a gelir. İstanbul'da on yıl kaldıktan sonra İsrail'e gider. Berti ile arasında duygusal bir ilişki vardır. İçine kapanık bir kızıdır. Dış görünüşüyle annesine, kişiliğiyle babasına benzer. Berti'ye bir sır verir. Berti ile öpüşür. Oğlunu askerde kaybeder. Kızı, kendini dine vererek kendi gibi bir adam ile evlenir. Çalışmaları gazetede çıkar. Psikiyatridir. Otistik vakalarla ilgilenir. Çocuklarına anne şefkati gösteremez.

Jülyet, Berti'nin karısıdır. Tiyatro oynarken Nora'yı oynamayı çok ister. Bir kızını toprağa verir. Dine sıkı sıkı bağlanmayı eleştirse de gelenekleri uygulama noktasında titiz davranır. Ailesi Şişli'de oturur. Berti ile tanıştıktan iki ay sonra evlenir. İki kızı vardır: Nora ve Rozi. Nora ile daha çok ilgilenir. Pirandello'da oynar. Edebiyat öğretmeni, arkadaşı ile ona tiyatro ile ilgilenmesini söylese de o ilgilenmez. Arkadaşı ünlü bir yıldız olur. Kayınpederi Jak, onu çok sever. İngilizce özel ders verir.

Madam Perla, Mösyö Jak'ın annesi, Avram Efendi'nin karısıdır. Hayatının son dönemlerinde kör olur. Kocası Avram Efendi ondan önce ölür. Okuma yazma bilmez. Çocuklarının okumasını ister. Bakışları, atölyedeki çalışanlar ve Jak üzerinde etkilidir. Jak, bu yüzden Olga ile rahat rahat yaşayamaz. Şefkatle otoriteyi dengeler. Avram Efendi'yi sever. Anne ve babası üveydir. Babasının ondan farklı istekleri olur. Anne ve babası önce Filistin'e daha sonra Kudüs'e, İngilizler gelince de başka yere kaçarlar. Annesi iri göğüslü, babası uzun, sakallı bir adamdır. Ortaköy'de oturan dindar bir ailedirler. Avram Efendi ile bir akraba toplantısında karşılaşılırlar. Kör olduktan sonra evin halılarının püsküllerinin düzeltilmesi onun görevidir. Nesim'in ölüm haberi ondan gizlenir.

Kirkor Amca, Mösyö Jak'ın dükkânında getir götür işlerine bakar. Olga'nın yaptığı gizli telefon görüşmelerine şahit olur. Herkes için bir sırdaştır. On dört yaşından beri dükkânda çalışır. Altmış yedi yaşında kalp krizi geçirerek ölür. Espanyolcayı çok iyi anlar. Çocuğu olmaz. Otuz iki otuz üç yaşlarındayken Madam Ani ile evlenir. Berti'ye öğütler verir. Akide şekerini çok sever. Az giysisi vardır.

Saint Michel Lisesini yarıda bırakır. Okulu sevmez. Barkev Usta'nın yanında tornacılık yapmaya başlar. Küçük Arto'nun sebep olduğu kaza nedeniyle bir kolu kopar. Ketumdur. Torna ustalığından kolunu kaybedince ayrılmak zorunda kalır. Mösyö Jak'ın sırdaşıdır. Sabahları anlatıcı ile sohbet eder. Daha sonra babası Vahan Usta tarafından Mösyö Jak'ın yanına işçi olarak verilir. Tornacı olma hayalini hiçbir zaman unutmaz. Karısı Ani'nin kendisini aldatmasına göz yumar. Akşamları Ankara Radyosu'nu dinler. Ankara Radyosu, on birde kapanınca yabancı kanalları dinler. Bir ara genelevleri ile ünlü Abanoz Sokak'a dadanır. Orada Sabri'nin yerine uğrar. Orada kendine çolaklığını unutturan bir kadını sever. Kadın daha sonra İzmir'deki geneleve gider. Daha sonra kadın, emekli bir eczacı kalfası ile evlenir. Kirkor Amca'nın bazı dişleri eksiktir. Ara sıra gündüz vakti içmeye gider. Niko ile sürekli çekişirler. Niko'ya hırsız deyince, Niko da ona Abanoz Sokak'ını hatırlatır. Arap Sedat ile tavla partileri meşhurdur. Niko, gittikten sonra onun hatırası için evde balık pişirip rakı içer. Karısından midye dolması yapmasını istemez. Midye dolması, ona annesini hatırlatır. Hayatı boyunca kiliseye gitmez. Cenazesine çok kişi katılmaz. Kumkapı'da meyhanede garsonluk yapan kardeşinden kimseye bahsetmez. İsmet Paşa'ya Antenli Baba, Pilli Baba ve Dümbüllü der.

Yasef, Avram'ın amcasının oğludur. Yağcılık işi ile uğraşır. Hasköy'de doğar. Komedyenlik tarafı vardır. Avram'a amca der. Avram'dan dört yaş büyüktür. Genç yaşta yetim kalır. Babası, onu Avram'a emanet eder. Nişanlısı, ortağı ile kaçır. Küçük ailesinden başkasına güvenmez. Soranlara pezevenklik yaptığını söyler. Dükkânı yoktur. Eline para ısınmaz. Eve sürekli sarhoş gelir. Karısı onun en sadık seyircisi ve vefalı dostudur. Karısı öldükten sonra tekrar evlenir. Yeni karısı Bella, bir balıkçı ile kaçır. Oğlu ile arası yoktur. Annesi çamaşıra giderdi. Sık sık fıkralar anlatır. Kurtuluş'ta bir evde oğlunu özleyerek ölür. Hasköy'e gömülür.

Avram Efendi, Mösyö Jak ile Nesim'in babası, Madam Perla'nın kocasıdır. Halı ustasıdır. Sürekli Tayyare Piyangosu alırdı. Otuzlu yıllarda atölyesi yanınca Asmalımescit'e taşınırlar. Park Otel'e, Tokatlıyan'a, Boğaz'a gezmelere gider. Meşrutiyet'i, Balkan Savaşları'nı, işgal günlerini, Bulgarların ayak seslerini Halıcioğlu'ndaki o evde yaşarlar. Hem Doğulu hem de Batılı bir tarafı vardır.

Madam Perla'yı hiçbir zaman tam anlamıyla anlayamaz. Şehzadebaşı'nda bir kadınla ilişkisi olduğu rivayet edilir. Aşkale sürgününü unutamaz.¹⁴²

Niko, iyi bir yelek ustasıdır. Kendisini Selanik'te bekleyen bir sevgilisinin olduğunu söyler. Kirkor Amca'nın en yakın arkadaşıdır. Kedisinin adı Yorgo'dur. Kedisi ile Rumca konuşur. Ona rakı içerir. Aşirefendi Caddesi'nde atölyesi vardır. Biraz yalancı, biraz da hırsızdır. Dükkânı her zaman içki kokar. Ancak iyi bir ceket ustasıdır. Kirkor Amca ile bazı günler Köprüaltı'na içmeye giderler. Nargileyi çift marpuçlu içerler. Karısı Atina'da bir Yedikuleli ile yaşar. Eşçinsel oğlu ise Amerikalı bir televizyon muhabiri ile dünyayı dolaşır. Altmışlı yıllarda Yunan uyrukluların oturma izinleri yenilenmeyince Atina'ya döner. Mösyö Schur ve Geseryan Kardeşler'den kalma plaklarını bir dostuna emanet eder. Bu plaklar Gerçek Sahibinin Sesi'dir. İstanbul'a dönme umudu vardır. Atina'ya gidince ondan bir daha haber alınmaz. Sadece birkaç rivayet gelir. Karısıyla ilgili hesabı görünce Amerika'ya gidip petrol yatakları sahibi milyarder bir dul kadın ile evlendiği söylenir. Bir rivayet de Pire Limanı'ndan kendini denize attığıdır. Bir rivayeti de Meyhaneci Aleko getirir. Kendini bekleyen Selanikli kadına gider. Kadın çok geç kaldığını söyleyerek onu reddeder. Kızgınlıkla kadını öldürür. Sürekli esrar içer. Bir ara Yorgo'nun öldüğünü söyler. Oysa Yorgo onu bırakıp gitmiştir.

Romanda yer alan yardımcı karakterler şunlardır: *Aşer*, Avram Efendi'nin gittiği meyhanenin sahibi. *Barkev Usta*, Kirkor Amca'nın tornacı ustasıdır. Kirkor Amca'nın kolu kopunca onu dükkâna bir daha almaz. *Arap Sedat*, kırmadır. Babası Antakyalı Ermeni, annesi Antepli bir Yahudi'dir. Hafıye adı verilen minibüsü ile Anadolu'yu dolaşır. Altı ay kadar Anadolu'da kalır. Taklit yeteneği vardır. Hayat dolu bir insandır. Hastalara verdiği tavsiyelerle birçok kişiyi sağlığına kavuşturur. Gittiği birçok yeri ezbere bilir. İyi Kürtçe bilir. Müslüman olmamasına rağmen iyi namaz kılmayı bilir. Para eline ısınmaz. Karısı kanser olunca elinde ne var ne yok harcar. Ellinci yaş gününde İstanbul'a yakın bir Anadolu kasabasında bir otel odasında ölür. Öldüğünde yanında başından mutsuz bir evlilik geçmiş eczacı bir

¹⁴² Aşkale Sürgünü: 1942 yılında bugün Varlık Vergisini ödemeyen 160 kişi sürgün edildi ve Resmi rakamlara göre 1400 kişi Aşkale'ye yollandı. Sürgünler, taş kırdı, yol yaptı. (Gül, "Varlık Vergisi ve Milli Koruma Kanunu".)

kadın vardır. Kadın İskenderunludur. Bu kadın daha sonra Güney'e gidip üniversite arkadaşı ile evlenir. *Stelyo*, Berti'nin berberidir.

Salomon, balıkçıdır. *Mordo*, Jak çiçeği olduğunu hatırlar. *Deli Kemalettin*, taksi şoförüdür. *Ali Burhan Usta*, Avram Efendi'nin halı dükkânında çalışan bir ustadır. Ara sıra ortadan kaybolur. Kimse nerede olduğunu sormaz. Esrar çeker. Kimi kimsesi yoktur. Halıların üzerinde ölüsü bulunur. Avram Efendi ölümüne çok üzülür. *Aleko*, Adalet Partisi'ne sürekli küfür eden gazete satıcısı komünisttir. *Cüce Kemal*, eczacı kalfasıdır. Zehir içerek intihar eder. *Topal Cako*, evin emektar kâhyasıdır. Sürekli içer. Tamirat, bahçenin düzeni, atölyenin temizliği ile ilgilenir. Nesim ile Jak banyo yaparken sularını taşır. İtalyan asıllı yoksul bir ailenin çocuğudur. Elindeki sigara ile uyuyakalınca atölye ile evin yanmasına sebep olur. Kendisi de o yangında ölür. *Urfalı Şeref*, Niko'nun yanında çalışan yardımcısıdır. Urfa'dan bir kan davası yüzünden kaçtığı söylentisi vardır. Bir süre sonra ortadan kaybolur.

Hrant Usta, Arto'nun babasıdır. Arto, Hrant Usta'nın yasak bir ilişkisinden doğar. Gümüş kakmacılığı işi ile uğraşır. *Haçik*, kunduracıdır. Muammer Bey'in arkadaşıdır. Muammer Bey'e Şerafettin Bey'in hediye ettiği kartpostalda yazılan Ermenice yazıları tercüme eder. *Gamlı Serkis*, Topal Ani'nin Eminönü Pazarı'nda pastırmacılık yapan babasıdır. *Eczacı Hanım*, Arap Sedat otel odasında öldüğünde yanında bulunan kadındır. Daha sonra Güney'e gidip üniversite arkadaşı ile evlenir. Başından mutsuz bir evlilik geçer. İskenderunludur. *Doktor Barbut*, Balat Hastanesinin doktorudur. *Dursun Amca*, anlatıcının okulundaki hademedir. *Hristo*, Mimiko'nun mahallesindeki bisikletçidir. *Kader*, Madam Alegra'nın bakıcısıdır. Mahallede kapıcıydı. Kocasına bir evlat veremeyince evden atılır. Madam Alegra'ya sığınır. Yedi yıl evli kalır. Ara sıra temizliğe gider. Alegra'nın kızı olacak yaştadır. Tapu idaresinden emekli, çekinilen ve saygı gösterilen Selami Bey ile evlenir. Alegra, onları ziyarete gelir. Çocuğunun olmamasının acısını unutamaz. *İzak Saporta*, Avram Efendi'nin atölyedeki ustalarındandır. Atölye yanınca kendi işini kurar. Çok zengin olur. Varlık Vergisi sırasında iflas eder. Avram'a minnettardır. *Dikran Usta*, Jak'ın kuyumcu dostudur. *İbne Aslan*, nasırlı çocukları çalıştıran kişidir. Anlatıcının mahallesinde oturur. *Kevork Efendi*, Avram Efendi'nin Ermeni ustasıdır. İşin inceliklerini ondan öğrenir. Antika halı

tamircisidir. Yanlış evliliklerinden ve siyasi ilişkilerinden bahseder. İki oğlu vardır. Oğulları bu mesleği yapmak istemez. Kevork'un annesi kanun meşk eder. Saray ve çevresi ile arası iyidir. *Mösyö Oskar*, marangozdur.

Mıgır Usta, Kirkor Amca'nın çalıştığı çarşıda lunaparkçıdır. Genç bir kadın için ailesini reddeder. Genç kadın, korku tünelini çalıştıran sarhoş personeli ile kaçınca ve iki senedi protesto edilince intihar eder. *Makinist Toros*, Niko ve Kirkor Amca ile ilgili bilgiler verir. Kadıköy taraflarında sinema işletir. *Meyhaneci Aleko*, Niko'nun Atina'ya gittikten sonra hayatı ile ilgili bilgiler verir. *Mösyö Bompiani*, deniz nakliyat şirketlerinden birinde müdürdür. Yirmi yıllık eşinden Fındıkzadeli esmer sekreteri için boşanır. *Niko ve Tanaş*, Berti'nin düğün yemeğinde çalışan aşçılardır. *Panayot*, Façyo Lokantasının sahibidir. Jak ile aralarında bir dostluk ve sır vardır. *Parsek Dikranyan*, Kirkor Amca'nın Amerikan hayranı karaborsacı komşularıdır. New York'a kaçarlar. Taksi şoförlüğü yapar. İstanbul özlemiyle ölür. Rivayete göre İtalyan bir çiçekçi tarafından öldürülür.

Harun, anlatıcıya Rozi'yi Moda'da bir çay bahçesinde bir başka adamla gördüğünü söyleyen köftecidir. On dört dilde şarkı söyleyebilen bir gece müzisyenidir. Daha sonra bir sanayi kuruluşunun işletme müdürü olur. Babası emekli bir paşadır. Daha sonra bir gazete ilanında tanıştığı kadın ile evlenir. Müdürlükten istifa edip köfteci dükkânı açar. *Selahattin Amca*, sübyancı kırtasiyecidir. *Setrak Efendi*, nadide eser satıcısıdır. Jak'ın aldığı Tebriz halısını ona satarlar. O halı Londra'da müzededir. Alkol tiryakisidir. *Sessiz Talat*, anlatıcının mahallesindeki ütücü ve kolacıdır. *Şapkacı Kadın*, Madam Roza'nın arkadaşıdır. Roza, oğlu Ceri'ye yapılan büyüü bozdurmak için bu kadına gider. *Şarapçı İsmail*, Kirkor Amca'nın ara sıra kepekleri yağlattığı arkadaşıdır. *Şerafettin Bey*, Muammer Bey'in Demiryolları'ndan emekli, Kadıköy'de Bitpazarı'nda eskici bir dükkânı olan arkadaşıdır. Torununa ve düşünce suçundan yatan kızına bakmak zorundadır. Muammer Bey'e bir kartpostal hediye eder. Bu kartpostal bir kadın tarafından Paris'e gönderilmek üzere Ermenice yazılmış kartpostalıdır. *Vahan Usta*, mobilya işi ile uğraşır. Kirkor Amca'nın babasıdır. Fransızca bilir. Çok sigara içer. *Vedat Bey*, Arap Sedat'ın itriyatçı dükkânı olan amcaoğludur. Arap Sedat'ın cenaze işlemleri ile o ilgilenir. *Yorgo Usta*, Jak'ın yirmi sınıf askerlik günlerinden tanıdığı çikolata imalatçısı arkadaşıdır. *Pinokyo Gateno*, alkolik, yalancı tesisatçısıdır.

Burnu uzundur. *Filibeli Köftecisi*, İstanbul'da bir köftecidir. *İmam Hulusi Efendi*, Ali Burhan Usta'nın cenazesini kaldıran mahallenin imamıdır. *Pakistanlı Kumaşçı*, Mösyö Rober'in bahsettiği Pakistanlı kumaşçıdır. *Sabri*, Abanoz Sokağı'ndaki genelevin sahibidir.

Mozes Bronstein, terzidir. 1905 yılında Odessa'dan İskenderiye'ye gelir. Burada on iki yıl kalır. Kuzenlerinin yardımı bir yere kadar devam eder. Hastalanır. Doktorlar daha soğuk bir iklimde yaşamasını önerince Londra'ya gitmek üzere yola çıkar. İstanbul'a yerleşirler. Eva'nın kocası, Olga'nın ve Jacob'un babasıdır. Zatürreden ölür. Köstekli saatini kızı Olga'ya hediye eder. Umarsızdır ve imrenilesi bir hayatı yoktur. Odessa'dan polgrom yüzünden ayrılır. Hiçbir ülkede dikiş tutturamaz. Londra'ya giderken İstanbul'da kuzeni Norbert'in yanına uğrar. Kuzeni onu İstanbul'da kalmaya ikna eder. Kuledibi'nde oturmaya başlarlar. Yidiş dilini bilir.¹⁴³ Tünel'de terzi dükkânı açar. İlk müşterisi bir Alman olur. Jak'tan büyüktür. Almancayı iyi derecede bilir. Dükkânını kapattıktan sonra inzivaya çekilir. Rusça bilir.

Mösyö Aldo, Mösyö Rober'in ortağı ve ustasıdır. Her yerde tanıdıkları vardır. Gümrük kapısından geçiremeyeceği mal yoktur. Poker, şarap, kadın ve ithalattan iyi anlar. Gününü bilen, yaratıcı bir adamdır. Bir zaman Beyrut doğumlu bir Katolik, bir Arap, bir zaman İzmirli bir Levanten, bir zaman Selanikli, bir zaman İstanbullu bir Aşkenaz Yahudi'si olur.¹⁴⁴ Hayatının son yıllarını Barcelona, Goa'da geçirdiği rivayet edilir. Kimileri frengiden, kimileri bir Suriyeli silah tüccarı tarafından öldürüldüğünü, kimileri iş yaptığı ortağının karısı ile yatarken yakalanınca ortağı tarafından öldürüldüğünü söyler. Kimileri hayatının sonuna kadar Meksika'da yaşadığını rivayet eder. Mösyö Rober ile Lola'nın tanışmasına vesile olur. Ancak Mösyö Rober'i Lola konusunda uyarır. Onunla gönül eğlendirmesini, asla evlenmemesini söyler. Kaçakçılık işi ile uğraşır. Bir ara Mösyö Rober'i hapisten kurtarır. Mösyö Rober'e bir zarf verir. Mösyö Rober, bu zarfı Londra'ya dönerken anlatıcıya ölüm haberini alınca açması şartıyla verir.

Mr. Jefferson, The Grosvenor Oteli'nin resepsiyonunda çalışan resepsiyoncudur. Anlatıcının yolu bu otele düştüğünde böyle bir adamın orada

¹⁴³ Alman kökenli ama İbrani alfabesiyle yazılan bir dil olan Yiddiş, Aşkenaziler tarafından Orta ve Doğu Avrupa'da 10. yüzyılda yaratıldı. (Almaz ve Batu, *Yahudilik Tarihi*, 19.)

¹⁴⁴ Doğu Avrupa ve Alman Yahudilerine verilen isim. (Almaz ve Batu, *Yahudilik Tarihi*, 35.9)

çalışmadığını öğrenir. Bu aslında Mösyö Rober'in bir yalanıdır. Mösyö Rober'in o otelde kaldığı yalanını söyleyerek Mösyö Rober'in görüntüsünü kurtarmaya çalışır. Mösyö Rober ile İtalyan Kahvesinde oturup kahve içerler. *Metin*, İstanbul'un denize en yakın otelinin gece kulübünde piyanist şantördür. Anita'ya âşıktır. Anlatıcıya Anita ile ilgili gerçekleri anlatır. *Kürt Bekir*, kazıkçı balıkçıdır. *İbrahim Amca*, anahtarcıdır. Sakallı, eski bir hırsız. Gümüş eşyalara ilgisi var. Bir gün şekerliğe hayran kalınca kendini yakalattırır. Hapse girer. Hapiste çok kitap okur. Hapisten çıkınca çilingirci olur. Madam Eleni'yi Hüsnü ile evinde ölü bulur. *İzidor*, Jak'ın arkadaşıdır. Kâğıtçılık işi ile uğraşır. İş bitiriciliği ile tanınır.

Küçük Arto, Hrant Usta'nın yanında çalışır. Aslında Hrant Usta'nın oğludur. Ancak Arto'nun bundan haberi yoktur. Kirkor Amca'nın kolunun kopmasına sebep olur. Aklını yitirerek La Paix Hastanesine yatırılır. Hastanede ölür. *Mösyö Saltiel*, Tant Tilda'nın Jozef ile gittiği sinemanın sahibidir. *Meyhaneci Hristo*, Berti'nin anlatıcı ile Pasaj'dayken ıstakozları ile hatırladığı kişidir. *Marsel Algrante*, Rahel'in abisidir. Galatasaray Lisesinden mezundur. Voltaire'yi çok sever. Emekli eczacıdır. Felsefe ile ilgilenir. Ateisttir. *Madam Alis*, iri kalçalı bir tuhafiyecidir. *Mösyö Bussac*, bir Fransız havagazı şirketinde çalışan genel müdürdür. Jak'ın müdürüdür. Daha sonra bu şirket devletleştirilir. Paris'te Belleville'de annesi vardır. Çinhindi, Kahire, Cezayir'de çalıştı. Üç kere evlenip boşandı. Senegal'e gidip Afrikalı bir kadın ile evlenir. Bir çocuğu olur. İlk zamanlar Jak ile mektuplaşır. Daha sonra mektuplaşmalar kesilir. *Mösyö Lazzaro*, Carlo'nun müdürüdür. Carlo'nun annesi ile ilişkisi vardır.

Sofia, Mihali'nin karısı, Afro'nun kız kardeşidir. Romanda Mihali ile de ilişkisi olduğu hissettirilir. *Liman Von Sanders*, işgal günlerinde Avram Efendi'nin halı dükkânına gelen generaldir. Nesim ile Almanca konuşur. *Madam Evdoksiya*, Fortüne Teyze'nin komşusudur. Fortüne Teyze'nin öldüğünü Madam Rozalara haber verir. *Onkl Viktor*, Jülyet'in dayısıdır. Karısı ile arası iyi değildir. Hikâyesini Jülyet anlatır. *Isaac*, Enrico Weizman'ın arkadaşıdır. Toplama Kampları'nda ölür. *Anita*, Jülyet ile Berti'nin arkadaşıdır. Anlatıcının bulunduğu Teknik Üniversitesindeki bir konserde anlatıcı ile karşılaşır. Berti, onları tanıştırır. Anita'nın yanında babası vardır. Annesi İsrail'de Kibbutz'dadır.¹⁴⁵ Uzun süredir

¹⁴⁵ Ortak mülkiyetli tarım bölgesine verilen isim. (Almaz ve Batu, *Yahudilik Tarihi*, 37.)

annesini ile grmezler. Anita bir süre sonra oraya gidecektir. O akam anlatıcı ile birbirinden holanırlar. Ancak birbirlerine aılamazlar. Bir bacağı ötekisinden daha kısadır. İki yıl sonra anlatıcı ile bir düğün akamında bir otelde karılaşırlar. O otelin gece kulübünün piyanist ŗantr Metin'dir. Anlatıcı, Jülyet'ten daha sonraki yıllarda Anita'nın cinsel doyumsuzluğu olduğunu, bazen babasının ona para ile partner tuttuğunu öğrenir. Bu konumadan be yıl önce İsrail'e giderler. Anita, Kipputz'a yerlemek ister. Annesi lm değindedir. Olayın aslını anlatıcı, Metin'den öğrenir. Meğer babası, Anita'yı erkeklere pazarlıyordu.

Ani, Kirkor Amca'nın karısıdır. Topaldır. Kocasını sürekli aldatır. Kirkor Amca ile evlenmeden önce evli bir albay ile yasak ak yaar. Ailesi Samatya'da yaayan köylü bir ailedir. İri memeli, güzel yüzlü ve etkileyici bakıları olan bir kadındır. Bu evlilik onun iin bir kalkan olur. Kirkor Amca öldükten dört ay sonra kansere yakalanarak ölür. *Selahattin*, anlatıcının sınıf arkadaşıdır. Dağcılık ile uğraşırlar. Bir dağcı kıza aıktır. O dağcı kız baka bir dağcı ile evlenince dağlara küser ve bir dğmeci dükkânı aar. *Madam Silva*, Kirkor'un annesidir. ŗıman bir kadındır. Midye dolmasını ok güzel yapar. *Anette*, Nesim'in kızıdır. Toplama Kampı'na giderken on altı yaındaydı. Toplama Kampı'nda ölür. *Alber Naon*, Avram Efendi'nin zengin kuzenidir. *Afro*, Mihali Stauropulos'un ikinci karısıdır. Zoğrafyon Lisesinde Fransızca ğretmenidir. Duldur. *Apostol*, Muhittin Bey'in Altı-Yedi Olayları'nda evinde sakladığı arkadaşıdır. *Anriko*, Nesim'in kayınosudur. Ablası Rahel'i ok sever. Ablasının verdiği sabah duası kitabını sürekli okur. Öldüğü haberi ablasına verilmez. *Bella*, Yasef'in karısıdır. Bir balıkçı ile kaar.

Madam Beki, Jülyet'in annesidir. Jülyet, annesine tiyatro konusunda kırıgındır. *Beki*, Alber'in karısıdır. Olga'nın annesinin adı da Beki'dir. *Claudette*, Ceri'nin biyoloji öğretmenidir. Ceri'nin söylediği gibi gen, seksi değil yalı, aksi bir öğretmendir. *Carlo*, Yidi'in dıında on  dil bilmekle övünür. Boğaz'da kılavuz kaptanlığı yapar. Kılavuz kaptanlığı yapmadan önce deniz nakliyat ŗirketinin muhasebe servisinde alııyordu. Teknede yatıp kalkar. Schwartz'a evini kiralar. Sürekli alkol alır, ancak sarho olmaz. Sylvia adında bir sevgilisi vardır. Sevgilisi onu terk edip babası ile Arjantin'e gider. *Ceni*, anlatıcı, Jülyetlerin evinde bir fotoğraf albümünü görmesi ve karıtırması sonrasında hikâyesini anlatmaya

başlar. Berti'nin kuzenidir. Nikâhtan önce nişanlısı Moris onu terk eder. Moris'in farklı cinsel tercihleri vardır. Moris'i çok sever. Daha sonra İzmir'e teyzesinin yanına gider. Turist rehberliği yapmak ister. İngilizce ve Fransızcası vardır. Birkaç yıl sonra geri döner. Birçok erkekle birlikte olur. İzmirli, dul, iki çocuklu, kendinden oldukça büyük bir adamla evlenip İzmir'e yerleşir. Sarı saçlıdır. Bal rengi gözleri vardır. Kuzeni Mimiko'yu çok sever.

Dinah, İncilâ Hanım'ın pansiyonda kalan müşterisidir. Samba okuluna gider. Alımlı ve esmer bir kızdır. Oxford'dan kendine burs çıkmasını umut eder. Pansiyona kaçta gelip gittiği belli değildir. Step öğretmeni ile evlenip Liverpool'a gider. İncilâ Hanım ile uzun bir süre mektuplaşır. Pansiyonda bir yıl kalır. Brezilyalı Antropolog'dur. *Danielle*, Enrico Weizman'ın kızıdır. *Diyamonte*, Yasef'in ilk karısıdır. İzak'ın annesidir. Kocasına vefalı bir kadındır. Trakyalıdır. *Enrico Weizman*, Mösyö Jak'a mektup yazarak Jinet ile ilgili bilgileri ona verir. İstanbul'a iki kez gelir. Toplama Kampları'ndan kurtulur. Komünist gazete satıcısıdır. Biarritz'de Nesimlerin komşusudur. İspanya'daki iç savaştan kaçıp gelenlerdendir. İnançlı bir komünisttir. 11 Ocak 1944 yılında Toplama Kampları'na alınır. Toplama Kampları'ndan kurtulan nadir insanlardandır. Fransa'ya iç savaş sebebi ile sığındığında babasını İspanya'da bırakır. Komünist balıkçı Angela ile evlenir. Gür ve etkileyici bir sesi vardır. Toplama Kampı'nda hamile karısını, kızını ve baldızını kaybeder. *Eva*, Rigalı bir banker ailenin kızıdır. Üçüncü dereceden kuzeni Mozes Bronstein ile evlenir. Odessa'dan İskenderun'a giderken en çok piyanosundan ayrıldığına üzülür. İskenderiye'de Almanca dersler verir. Ufak tefek bir kadındır. Schwatz'a âşıktır ama kocasına hiçbir zaman ihanet etmez.

Madam Eleni, babası Tanaş tarafından subay sevgilisine kaçmasın diye eve kilitlenir. O da evin içerisinde çırılçıplak dolaşır. Madam Roza ile arası iyidir. Madam Roza, ona çay içmeye gider. On altı on yedi yaşlarındayken Yüzbaşı'ya âşık olur. Babası onu eve kilitledikten sonra Yüzbaşı onu arayıp sormaz. Etrafta deli olarak anılır. Babası öldükten sonra evden çıkmaz. Babası öldüğünde halasını arar. Ağlamaz. Babası ölüm döşeğindeyken annesinin ona verdiği mineli, küçük, altın madalyonu babasının avucuna bırakır. Babası onu eve kilitlediği için okulun son sınıfına gidemez. Evinde ölü bulunur. Elinde annesinin hediye ettiği madalyon vardır. *Eliza*, Arap Sedat'ın karısıdır. Arap Sedat öldükten sonra yetişkin, iki

çocuklu, dul bir adamla evlenir. Kanser tedavisi görür. Sonra iyileşir. Sürekli Adalara gider. *Evita*, Jacob'un kızı, Mozes ile Eva'nın torunu, Olga'nın yeğenidir. Olga'ya mektup yazarak babasından ve kendisinden bahseder. İstanbul'a gelmeyi çok istediğini söyler. Ancak hiçbir zaman bu buluşma gerçekleşmez. Evita'nın İspanyolca anlamı küçük Eva demektir. Venezuelalı kelebek koleksiyoncusu ile yedi yıl evli kaldıktan sonra boşanır. Bu evlilikten bir oğlu vardır. Eski kocası Guyana'da yeni avlar peşindedir. Boşandıktan sonra meslektaşı İngilizce Öğretmeni ile ilişki yaşar. Annesini hiçbir zaman affetmez. Olga ile sürekli mektuplaşırlar.

Fortüne Teyze, Madam Roza'nın teyzesidir. Kadıköy'de otururdu. Avukat kocası, avukat meslektaşı ile kaçır. Oğlu askere gidiyorum diye Havana'ya gider. Kocasının Selanik'e önemli devlet işleri için gittiğini, oğlunun Havana'da zümrüt işi ile uğraştığını söyler. Eşyalarını yakar. Büyükada'ya taşınır. Sokakta kendi kendine konuşup şarkı söyler. Tia Teyze diye de anılır. Saçlarını kısa kestirir. On üç on dört yaşlarında İskenderunlu, anne babasını tanımayan, yetiştirme yurdunda büyüyen berber çırağına saçlarını kestirir. Berber çırağının geleceği günler yemek yapar. Onla cinsel birliktelik yaşar. Eski bir manto ile sokakta dolaşır. Bu mantoyu tersten giyer. Ölüsü balıkçılar tarafından bulunur. Komşuları Madam Evdoksiya tarafından ölümü Madam Rozalara haber verilir. Sürekli radyo dinler. *Gordon Lucas*, Berti'nin arkadaşıdır. Marcelina ile birlikte olur. Marcelina ile ilgili bilinmeyenleri İstanbul'a gelip anlatıcıya anlatır. Dışişleri'nde görevlidir. Zekidir. Solcudur. Uluslararası ilişkiler işinde çalışır. Tane tane konuşur. Etkileyici bir insandır.

Hugo Fridman, Mösyö Rober'in arkadaşı, İncilâ Hanım'ın kocası, Amelia'nın oğludur. Babası alkolik, annesi kumarbazdır. Mösyö Rober ile Hig School'dan arkadaştır. Tek gözü doğuştan görmez. İncilâ Hanım ile evlenip Londra'ya kaçır. Bir şirkette tercümanlık yapar. Annesi, boşanınca onu Londra'da iki ay misafir eder. İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyanca bilir. İstanbul'da Tepebaşı'nda otururdu. *Amelia*, Hugo'nun annesidir. Kumarbazdır. İçki içer ve uyuşturucu kullanır. Sarhoş olmaz. Kumar masasında çok büyük bir bedel öder. Kırk yıllık kocasından boşanır. Londra'dan döndükten bir ay sonra Balat Hastanesinde ölür.

Henri Moskoviç, zengin bir tüccar olan İzak Moskoviç'in oğlu, Olga'nın eski sevgilisidir. Viyanalı kontesle aşk yaşar. Viyanalı kontes onu terk edip kendinden otuz yaş büyük Viyanalı kocasına geri döner. Yakışıklıdır. Zengin olduğu dönemde birçok kadını peşinden koşturur. Bütün parasını harcar. İhtiyarlar Yurdu'na kadar düşer. Ara sıra Olga, onu ziyarete gelir. Olga'yı hiçbir zaman unutamaz. *Hüsnü*, Şükran'ın babasıdır. Kapıcıdır. Bafra sigarası içer. Aslen Erzincanlıdır. Apartmanın her işine koşar. Küçük kızı, Zonguldak'ta bir ocakta çalışan bir adam ile evlidir. İki çocuk annesidir. Oğlu Almanya'da önce kaçak öğrenci, daha sonra kaçak işçi olarak bulunur. Daha sonrasında Hamburg'da dul, iki çocuklu Alman vatandaşı bir Türk ile evlenir. Karısını bıçaklar. Hapis yatar. Karanlık işlere bulaşır. Hüsnü, ilk göz ağrısı kızı Şükran'ı unutamaz. Karısı Erzincan'a gider. O da Erzincan'a gitme hayali kurar. En büyük hayali, çocuklarını okutmaktır ancak başarılı olamaz. Madam Eleni'yi İbrahim Amca ile evinde ölü bulur. Adı, apartmanda tembele çıkar. Gazeteleri, başından sonuna kadar okur. İlginç siyasi yorumları vardır.

İncilâ Hanım, sesi çok güzeldir. Hugo Fridman ile evlenerek Londra'ya taşınır. Kanlıca'da yaşadığı günleri her zaman özlemle yâd eder. Kanlıcalı güzel bir kadındır. Yeşil gözlüdür. Londra'ya gitmeden önce Belediye Konservatuvarında okur. Fransızca, İngilizce, İspanyolca bilir. Piyano çalar. Annesi ressamdır. Kırk sekiz yaşında ölür. Annesi öldüğünde on yedi yaşındadır. Hugo ile on dokuz yaşında tanışır. İyi bir aşçıdır. Yüzük ve tokaya merakı vardır. Ak saçlarını boyatmaz. Kocasını ölünce Yahudi geleneklerini devam ettirir. Londra'da piyano çalar ancak şarkı söylemez. Babası Şamil Şükrü Bey'dir. Hugo öldükten iki yıl sonra kaldığı evi pansiyona çevirmeyi düşünür. Pansiyonu Edgware Road'dadır. Müşterilerini titizlikle seçer. Onlarla bezik oynar. İstanbul'a düzenli olarak gider. Yalılarını bir süre sonra yıkılıp yerine apartman yapılır. Tango söyler. Hugo ile evlenmesine ailesi karşı çıkar. *Şamil Şükrü Bey*, İncilâ'nın babasıdır. Mükemmeliyetçi bir yapısı vardır. Elçilik görevinde bulunmuştur. *İsaac Jacobi*, İncilâ Hanım'ın pansiyonunda kalan New Yorklu reformcu hahamdır. Yahudi fıkraları anlatır. İsveç'e gidip bir filmde kendisini oynamak ister. Stockholm'e gider. Pansiyonda bir yıl kadar kalır. Kırk yaşlarındadır. Evli değildir. Amcası ile ilgili bir meseleyi çözmek için Londra'ya gelmiştir.

İzzet, Rozi'nin kocasıdır. İthalat ve kaçakçılık işi ile uğraşır. Karanlık işlere bulaşır. Japon elçiliğinde çalışan üst düzey bir görevlinin karısı ile yasak ilişki yaşar. Sonra kadın ve kocası uzaklara gider. Rozi ile bir çocukları olur. Buradaki İzzet ismi yanlıştır.¹⁴⁶ *Mösyö İzak*, Madam Roza'nın babasıdır. Genç kalmaya çalışır. Hiç çalışmaz. Kira geliri ile geçinir. Sıkıştığında mülkleri satar. Çapkın, yakışıklı, şık biridir. Ortaköy'deki sinagog, Kippur Gecesi'nde yanınca oranın tamiri için çok uğraşır. Bir yerde de ismi Ceri olarak geçer. *İzak*, Yasef'in oğludur. Yedi sekiz yaşlarındayken annesini kaybeder. Babasının tekrar evlenmesi üzerine On dört yaşındayken evi terk eder. Çeşitli suçlara bulaşır. Üvey annesi, başka adamla kaçınca tekrar eve döner. Babası ile tekrar tartışınca evden temelli ayrılıp İsrail'e gider. Asmalımescit'te otururlardı. Tel Aviv'de Karmel Pazarı'nda işportacılık yapar. Çorap satar.

İzak Maskoviç, Henri Maskoviç'in babasıdır. *Johan*, Lola'nın oğludur. Amerikalı bir erkek arkadaşı vardır. Birlikte Amerika'ya yapımcı olmaya giderler. Mösyö Rober'in annesi ile evlenmesini yanlış bulur. Annesinin çok zor bir kadın olduğunu söyler. *Arman*, bir kadının Jinet ile anlatıcının bulunduğu bir ortamda adını andığı bir isimdir. *Jozef Rotman*, Madam Tilda'nın kocasıdır. Genç yaşta ölür. Terzidir. Kutup yolculuğuna çıkmayı hayal eder. Babası onu anlayamaz. Babası kör olur. Babası terzidir. Karısının her dediğini yapar. Eve Sierra marka bir radyo alır. Sürekli radyo dinler. Verem olduğunu öğrenir. Önce Heybeliada Sanatoryumu'na gitmeyi düşünseler de daha sonra Büyükada'ya giderler. Karısına kırgındır. Kendisini anlayamadığını düşünür. Bir süre sonra Asmalımescit'e geri dönerler. Elinde bir kitap ile ölü bulunur. Bu kitap, Amundsen'in Güney Kutbu adlı kitabıdır. İnsanlardan kaçır. Karısı ile tanıştığında onu Lebon Pastanesi'ne götürür.

Jacob, Mozes ile Neva'nın oğlu, Olga'nın abisidir. 1901 doğumludur. Babası Londra'ya gitmeye karar verince o İskenderiye'de kalır. Daha sonra Meksika'ya göç eder. Ailesi ile sürekli mektuplaşır. Ailesine durumunun iyi olduğunu söyleyerek yalan konuşur. Uyuşturucu işine bulaşır. Mexico City'e kaçmak zorunda kalır. Orada bir lokantada aşçı yardımcısı olarak çalışır. Lokantanın sahibinin kızı ile evlenir. Daha sonra o kadından Evita adında bir kızı

¹⁴⁶ 10 Şubat 2017 tarihinde sosyal medya üzerinden Levi ile yapmış olduğum görüşmede bu ismin gözden kaçtığını Rozi'nin kocasının isminin Nedim olduğunu söyledi.

olur. Karısı Amerika’da antropoloji okumak için onu terk eder. Lokantayı bırakır. Daktilo alıp aşk mektupları yazan bir arzuhalci olur. Hayatının son dönemlerinde şehrin dışında bir bahçeli eve taşınır. O eve taşındıktan bir süre sonra kalp krizinden ölür. Ailesi ile mektuplaşmaları kesilir. Karısının kendisini terk edişini ömrünce unutamaz. *Menahem*, Jak’ın sınıf arkadaşıdır. Disiplin suçlarının altından hep o çıkar. Servet sahibi olur. Prezervatif kaçakçılığına ve cinayet olayına adı karışır.

Albert, Konsolos Fahri Bey’in kurtarmaya gittiği Yahudilerdendir. *İzak*, Konsolos Fahri Bey’in kurtarmaya gittiği Yahudilerdendir. *Suzanne*, Konsolos Fahri Bey’in kurtarmaya gittiği Yahudilerdendir. *Konsolos Fahri Bey*, Salacak’ta oturur. Birçok Türk Yahudi’sini Toplama Kampları’ndan kurtarmıştır. Paris’te elçilik yapmıştır. Nesim’i tanır. Nesim’i kurtarmak için her yolu denese de başarılı olamaz. Emeklidir. *Lola*, Mösyö Rober’in bir süre evli kaldığı kadındır. Toplama Kampları’ndan kurtulur. Güzel sesi vardır. Macaristan Budapeşte’den Londra’ya gelir. Soho’da bir gece kulübünde çalışır. Budapeşte’de tiyatro ile müzik eğitimi alır. Kocasını kaybeder. Hayatının son döneminde ruh ve sinir hastalıkları hastanesinde yatar. Sevmeden seilmeyi ister. Londra’ya geldiğinde oğlu Johan iki yaşındadır. Mösyö Rober ile Mösyö Aldo sayesinde tanışır. *Lino Ventura*, Berti’nin uzaktan oyuncu olan akrabasıdır.

Lilianne, Enrico Weizman’ın baldızıdır. *Lilika*, Avram Efendi’nin evinde bulunan bir kızdır. Sürekli güler. Avram Efendi’nin uzak akrabalarındandır. Aydınlatılmamış bir sırrı var. Kendi kendine güler. Birilerini alkışlar. Deli derler ona. Yufka açmada ve çörek yapmada mahareti vardır. Nesim ile Jak’ı yıkar. Onları yıkarken Jak’a cinsel organını gösterir. Mahalle çocukları ile arası iyi değildir. Tuhaf konuşması vardır. Asmalimescit’teki eve alışamaz. Bazen durup dururken ağlar. En çok Nesim ile ailesinin ölümüne üzülür. *Lena*, uzun bir ağızlıktan sigara içer. Mimiko’nun karısıdır. Çok içki içer. İki mutsuz evlilik yaşar. Lugano, Korfu ve İskenderun’da bir süre yaşar. Bir mebusla metres hayatı yaşar. Levanten’dir. İtalyanca ve Fransızca bilir. Ailesini genç yaşta kaybeder. Yahudi değildir. Mimiko’ya kendisi evlenme teklifi eder. Bir süre evli kaldıktan sonra Mimiko’yu terk eder.

Mösyö Tahar, İncilâ Hanım’ın pansiyonunda kalan müşterileridir. Faslı bir gazetecidir. Casaplancalıdır. Şık giyinir. Hareketlerinde ölçülü bir tavır vardır.

Sürekli güneş gözlüğü takar ve elinde baston taşır. Ülkesinin en okunabilir gazetesinin Londra temsilcisidir. Emekli olduktan sonra Londra'da kalır. Geçmişinden çok bahsetmez. Az konuşur. Fazla soru sormaz. Bezik oynar. Senede iki sefer on on beş gün civarında Casaplanca'ya gider. Din kitapları okur ancak dinsizdir. En son Pesah Akşamı, Casaplanca'da bıraktığı gözü yaşlı birinden bahseder. Ondan sonra bu konu açılmaz. Mösyö Rober ile arkadaştır. *Mr. Page*, Berti'nin felsefe öğretmenidir. İri yarı, kırmızı yanaklı, kızıl saçlı, çok içki içen ama belli etmeyen, kriket oyununu bilen, öğrencilerine Elgari dinleten, hayat adamıdır. Uzun yıllar İstanbul'dadır. Öğrencileri ile Çiçek Pasajı'nda içki içer. Londra'da İşçi Partisi'nde üst düzey siyasetçinin karısı ile yasak aşk yaşar. Kadın İstanbul'a yılda birkaç kez gelir. Kadın ile Nişantaşı'nda görülür. Okuldan ayrılıp Sri Lanka'ya gitme kararı alır.

Meksikalı Marcelina, Berti'nin sevgilisidir. Birçok kişiyle düşüp kalkar. Fahışedir. İngilizce öğrenmek için Cambridge gelmiştir. Derslerde başarısız olur. İki yıl dil kursuna gider. Kimya mühendisliği ve biyoloji alanlarında başarılı olamaz. Berti'nin arkadaşları ile düşüp kalkar. Gordon Lucas, onunla Arjantin Büyükelçiliğinin bir davetinde karşılaşır. Askeri ataşelikte görevli yüksek rütbeli bir subayla evlenir. Daha sonra o subaydan ayrılıp Buenos Aires'te bir apartman dairesinde oturur. Sıkı gözetim altındadır. Berti'yi unutamaz. *Mr. Dyson*, Berti'nin hocasıdır. Ona rehberlik eder. Berti'nin Marcelina ile olan ilişkisini yanlış bulur. Eşcinseldir. Kalp krizinden ölür. Berti İstanbul'a gidince onunla mektuplaşır. Öldüğünde bir dostu tarafından ona bir mektup gönderilir ve içinde bir fotoğraf vardır. *Madam Viktorya*, Mimiko'nun annesidir. Mimiko'nun misketlerini kırar. Daha sonra pişman olur. Mimiko, annesinin öldüğünü Jaklara haber verir. Büyükada'da oturur.

Marie, Enrico Weizman'ın hamile karısıdır. Toplama Kampı'nda kaybolanlar listesinde adı vardır. *Madam Manzil*, Nesimlerin kapıcısıdır. Toplama Kampları'na giderken Jinet'i ona bırakırlar. İlk adı Claudine'dir. *Madam Angela*, komünist balıkçı. Biarritz'de oturur. İri kalçalı, kara gözlü, kara saçlı, Akdenizli, nüktedan, yardımsever, becerikli, sayılan ve çekinilen biridir. Kocasını savaşta kaybeder. Napoli'den Marsilya'ya gelir. Weizman ile evlenir. İsminin ilki Fromantini'dir. *Marie Thérèse*, Madam Manzil'in Jinet'i bıraktığı kilisenin baş

rahibesidir. *Manuel*, Weizman'ın İç Savaş'ta yanında vurulan arkadaşı. Terruel'de ölür. *Madam Alin*, Kirkor Amca'nın annesidir. Mükemmel midye dolması yapar.

Madam Alegra, Jak'ın karşı komşularıdır. Bir oğlu Milano'da ticaret ile uğraşırken, öteki Cenevre'de psikologdur. Annelerini arayıp sormazlar. Yalnızlık çeker. *Müdire Hanım*, anlatıcının okulunun müdiresidir. *Minakyan Efendi*, Avram Efendi'nin arkadaşıdır. *Mösyö Pardo*, Avram Efendi'nin arkadaşıdır. Selanik bağlantısı olduğundan tedirgindir. Cihan Harbi çıkınca Kıbrıs'a, oradan Hayfa'ya gider. Diğer adı David'dir. Bir gün ölüm haberi gelir. Uzun yıllar mektuplaşmışlardır. Yasak işlere bulaşmıştır.

Muammer Bey, Varlık Vergisi sırasında çok önemli fedakârlıklar yapmıştır. Papyonunu boynundan çıkarmaz. Jak'ın iş yerinin sahibidir. İyi yaşar, ince zevklere sahiptir, zengindir, soylu bir aileden gelir, soyu Mısır'a kadar dayanır, köklü bir ailesi vardır. Eski el yazmalarına, hat sanatına ilgisi vardır. Notlarını Osmanlıca alır. Denemeler yazar. Jak'a Varlık Vergisi borcunu o verir. *Muammer Bey*, Tanaş'ın arkadaşıdır. Anlatıcıya Tanaş hakkında bilgi verir. Kartpostal koleksiyonu yapar. Kanun çalar. *Mösyö Moiz*, Avram Efendi'nin Sarımadam'ın Kahvesinde çay içtiği arkadaşı. *Müzeyyen Öğretmen*, anlatıcının öğretmeni. *Münip Bey*, anlatıcının mahallesindeki kişilerdendir. Ut çalar. Tereddüt şarkısını çok sever. *Yalancı Bohor*, Madam Roza'nın anlattığı bir hikâyenin kişisidir. *Bohor el Mintirozo*, herkese yalan konuşan biridir. İstanbul'da bir sevgilisinin olduğundan bahseder. Bir süre sonra onu gören olmaz. *Mösyö Natan*, Jak'ın matematik öğretmeni. Kuzguncuk'ta oturur. Sert, disiplinli bir hocadır. Ara sıra sınıfta yellenir.

Muhittin Bey, Selahattin Pınar ve Chopin hayranıdır. Hayat onun için bir şakadır. Madam Estreya ile evlidir. Müslüman Türk'tür. Ailesinin karşı çıkmasına rağmen Estreya ile evlenir. Arkadaşı Apostol'u Altı-Yedi Eylül Olayları'nda evinde saklar. Emekliye ayrılınca dükkâna Mösyö Jak'ı görmeye gelir. Cumhuriyet Halk Partilidir. Demokrat olan Mösyö Jak ile sürekli tartışır. Kadıköy Pazarı'nda bakkal dükkânı vardı. Dükkâna geldiği günlerde Mösyö Jak ile Borsa Lokantasına giderler. Dükkâna geldiğinden Madam Estreya'nın ve Madam Roza'nın haberi yoktur. Karısı Estreya'ya ut çalarken ölür. Cenaze işlemleri ile Mösyö Jak ilgilenir. İnce ruhlu bir adamdır.

Muhittin Bey, Berti ile anlatıcının Tepebaşı'ndaki lokantada karşılaştıkları Mimiko'nun arkadaşı olan kişidir. Onlara tesadüfen Mimiko hakkında bilgi verir. İhtiyar, uzun boylu, kalın çerçeveli gözlükleri olan, tane tane konuşan, hayatın keyfini sürmeye çalışan biridir. Yaşlı bir kız kardeşi ile Emirgân'daki deniz manzaralı evde yaşayacağı için mutludur. *Mimiko*, Misket oynamayı çok sever. Lena'nın kocası, Ceni'nin kuzenidir. Lena ile Casa d'Italia'da tanışır. Bir süre sonra evlenirler. Lena'nın kendisini terk ettiğine inanmak istemez. Lena, onu terk ettikten sonra sürekli Lena ile gittikleri lokantaya gider. Bir gün eve geç kalınca annesi misketlerinin hepsini kırar. O gün bu gün, misket oynamaz. Askerde çavuş, sağ kulağını tokat atarak sağır eder. Bunu kimselere söyleyemez. Toplumda gerçek yerini bulamamış, derdini anlatamamış bir insandır. *Madam Gurland*, Madam Roza'nın matematik öğretmenidir.

Moris, Ceni'nin nişanlısıdır. Nikâhtan önce farklı cinsel tercihleri yüzünden Ceni'yi terk eder. Eşcinseldir. *Madam Matilda*, Şükranların ve anlatıcının komşusudur. Türk filmlerine merakı vardır. Zeki Müren ve 45'likler dinlemekten hoşlanır. Şükran için babası Hüsnü'yü uyarır. *Madam Çela*, Şükranların ve anlatıcının komşusudur. Şükran'ın bakışlarından hoşlanmaz. Duldur. Otuz yaşını geçkin, evlenmemiş bir kızı vardır. *Madam Floridis*, Şükranların ve anlatıcının komşusudur. *Moiziko*, adı Moiz Abudaram diye geçer. Muammer Bey'in arkadaşıdır. Karısı Raşelika ile aşkla evlenir. Karısını kaybedince bir başka kadınla yaşamaya başlar. Tek çocuğu kızının ısrarlarına rağmen o kadınla evlenmek istemez. Tahtakale'de itriyatçılık yapar. Kolonya imal eder. Muammer Bey'i Filibeli Köftçisi'ne götürür. Muammer Bey'e amcasının Balat'ta bir kıza âşık olduğundan, onun resmini gizlice yaptığından, kızın kardeşi tarafından bıçaklandığından bahseder. Kaçakçılık işine bulaşınca İsrail'e kaçar. Otuz yıl sonra İstanbul'a döner. Kızını İstanbullu bir göçmen ile evlendirir. Bankadan güvenlik görevlisi olarak emekli olur. Zengin olma hayali vardır. *Nora*, Jülyet ile Berti'nin iki kızından biridir. Piyano çalar. Arkadaşları ile konsere çıkmayı hayal eder. Anlatıcı ile duygusal birliktelik yaşar. Yirmi yaşındayken evden ayrılır. Geri döner. Evlenir. İki çocuğu olur. Kocası romanda bir yerde ressam, bir yerde de plastik

fabrikasının sahibi olarak geçer. Rozi'nin kardeşidir. Herkes onu masal kahramanı olarak görür. Nora, Bodrum'a yerleşir. Son mektupta kocası ressam olarak geçer.¹⁴⁷

Nora'nın kocası, plastik fabrikalarının sahibi. Bilgisayar oyunu oynamaktan, sırf adı için pahalı lokantalarda yemek yemekten, dolma kalemlerini ve purolarını göstermekten, kayak yapmaktan, motosiklete binmekten, hızlı araba kurslarına gitmekten hoşlanan bir adamdır. Hiç kitap okumayan, teknolojik gösteri için evine müzik aleti alan, müzik kültürü olmayan, markaları iyi bilen biridir. Nora'nın kocası, bir yerde de ressam olarak geçer. *Nedim*, Rozi'nin kocasıdır. Romanda Rozi'nin kocası, bir yerde de İzzet diye geçer.¹⁴⁸

Norbert Feldman, Mozes Bronstein'in kuzenidir. Yol yapımı çalışmalarından büyük paralar kazanır. İstanbul'da oturur. Çok zengindir. Saray ile arası oldukça iyidir. *Paulette*, Nesim'in kızıdır. Toplama Kampı'na giderken yirmi yaşındaydı. Ardında bir sevgili bırakır. Toplama Kampı'nda ölür. *Rahel*, Nesim'in karısıdır. İstanbul'da bıraktığı otistik kardeşi Anriko'ya çok üzülür. Toplama Kampları'nda ölür. *Paulette*, *Anette* ve *Jinet* adlı üç kızları vardır. Kardeşi Anriko'nun öldüğünü bilmez. *Algrante Marsel* abisidir. Evlenmeden önce Tepebaşı'ndaki evde oturlardı. Fransızca bilir.

Raşelika, Moiziko'nun karısıdır. Moiziko ile aşkla evlenir. Evlenirken kocası drahoma almaz. *Rozi*, Berti ile Jülyet'in kızıdır. İzzet ile evlenir. Bir yerde kocasının adı Nedim diye geçer.¹⁴⁹ Duru, beyaz teni, masmavi gözleri, açık, kumral, dalgalı, gür saçları ve büyük göğüsleri vardır. Kendini aileden uzak görür. Nedim ile bir yılbaşı gecesinde tanışır. Tarabya'da lüks bir lokantada evlenirler. Bir çocukları olur. Rozi evlendikten beş yıl sonra camdan düşerek ölür. Kızı, üç yaşındadır. Erenköy'de bir apartmanda oturlardı. Rozi kendini yabancı hisseder. Bir yerde de Rozika diye geçer. Harun, anlatıcıya Rozi'yi Moda'da bir çay bahçesinde bir başka adam ile gördüğünü söyler. *Selami Bey*, Madam Alegra'nın bakıcısı Kader ile evlenir. Tapu İdaresi'nden emeklidir. Çekinilen ve saygı gösterilen biridir.

¹⁴⁷ Levi, Nora'yı *Lunapark Kapandı* romanında okurun karşısına tekrar çıkarır.

¹⁴⁸ 10 Şubat 2017 tarihinde sosyal medya üzerinden Levi ile yaptığım görüşmede İzzet isminin yanlış kullanıldığını söyledi.

¹⁴⁹ 10 Şubat 2017 tarihinde sosyal medya üzerinden Levi ile yaptığım görüşmede Rozi'nin kocasının isminin Nedim olduğunu söyledi.

Schwartz, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir subayıdır. İstanbul'da kaybolur. Eva'ya âşıktır. Belleğini yitirir. Topçu yüzbaşısıdır. Polonya'da bulunan bir çiftliğinden bahseder. İstanbul'da bir süre Mozeslerde kaldıktan sonra Carlo'nun evine taşınır. Bakkal dükkânında çalışır. Kravatlara düşkünlüğü vardır. Yidiş'i bilir. Evinde aniden ölür. İkinci Dünya Savaşı sıralarında kendine hüviyetini soranlara çizdiği çiftliğin resmini gösterir. Doğum gününü hatırlamaz. Işıklar Bayramı'nı doğum günü olarak kutlarlar. *Sylvia*, Carlo'nun sevgilisidir. Carlo ile evlilik planları yaptığı bir dönemde Carlo'yu terk edip babası ile Arjantin'e gider. *Sandra*, Şükranların ve anlatıcının komşusudur. Anlatıcı onunla dans eder.

Şükran, Hüsnü'nün kızıdır. Taksici sevgiliyle kaçır. Orospu olur. Sirkeci'de bir otel odasında kıskançlık yüzünden öldürülür. Evden kaçarken geride bir not bırakır. Babası Hüsnü, bu notu ömür boyu yanında taşır. Kaçmadan önce Şişli'de bir apartman dairesinde otururlardı. Şoför sevgilisi ile güneyde bir pansiyon açma hayalleri vardır. Daha sonra para biriktirmek için fahişe olur. Ancak kazandığı paralar sevgilisinin kumar borcuna ve uyuşturucusuna gider. *Türkân Öğretmen*, anlatıcının öğretmenidir. Mutsuz bir evlilik yapmıştır. Büyük memeleri vardır. *Tanaş*, Eleni'nin babasıdır. Perşembe Pazarı'nda mezeci dükkânı vardır. Kızını, eve hapseder. Kızına tutkundur. Karısı tarafından terk edilir. Kızını, eve kilitletiğinden kimselere bahsedemez. Soranlara annesinin yanında Yunanistan'da olduğunu, iyi olduğunu, yakında döneceğini söyler. Tanaş ile ilgili bilgilerin bazılarını anlatıcı, Tanaş'ın arkadaşı Muammer Bey'den alır. Fıkra dağarcığı çok geniştir. Daimi müşterileri vardır. *Bedros*, Tant Tilda'nın dükkânlarının satışına aracılık eden çapkın.

Rus Komşu, Tant Tilda bir ara bir Rus büyükelçi komşusundan bahseder. Bu komşusu Almanca, Fransızca, İtalyanca bilir. Şiirler ezberler. Lamartine, Victor Hugo, Alfred, Vigny okur. Müzik dinler, keman çalar. Tüm romantikleri sever. Davit Oistrakh'ın akrabasıdır. Yakında Moskova operasına gidecektir. Ancak rejim muhalifidir. Güngörmüş, yaşlı biridir. Arkadaşı, onu evi boşaltması için mahkemeye verir. *Avukat Çerni*, Tant Tilda'nın Rus büyükelçi komşusu, mal sahibinin oturduğu evini boşaltmak için başvurunca bu avukata gitmeyi düşünür. *Yorgo*, Niko'nun kedisidir. İyi Rumca bildiği ve iyi rakı içtiği söylenir. *Madam*

Vera, anlatıcının mahallesindeki zengin bir kadın. *Mihali Stavropulos*, Mösyö Jak'ın komşusudur. Sayfiye evleri vardır. Cimridir. *Filiça*, Mihali Staupulos'un Adalı ilk karısıdır. Şişmandır. *Sinan Bey*, Tant Tilda'nın emekli büyükelçi komşusudur.

1.1.6. Tematik Unsurlar

İstanbul Bir Masaldı, aslında bir masal değildir. Çünkü bilinen, masalların sonunun her zaman güzel bittiğidir. Ancak *İstanbul Bir Masaldı*'da hiçbir hikâye mutlu bitmez. Mutlu bitmediği gibi kötü sonla biter. Burada yazarın niyetinin masal anlatmak olmadığı anlaşılır. Yazarın amacı, geçmişe yani hatıralarına bir yolculuktur. Romandaki kahramanlar bir masal kahramanı olmasa da İstanbul şehri, masallardaki gibi bir şehir gibidir.

Levi, romanda anlatıcı ile birlikte şimdiki zamanı geçmişten günümüze doğru inşa eder. Bu inşa, uzun ve zorlu bir sürecin ürünüdür. Daha çok acıyla beslenen bu inşa, Levi'nin biyografisi ile paralellik gösterir: “Haliyle, benim çocukluğumda, ilk gençliğime geleceğe taşıdığım, beni çok derinden yaralayan ve bende izler bırakan birtakım ruh yaralanmaları ve ruh göçleri oldu.”¹⁵⁰

Roman ayrılıkların romanıdır. Öyle ki bir ailenin altmış yıllık tarihini anlatan Levi, bu süre zarfında aile bireylerini birkaç sefer bir araya getirme teşebbüsünde bulunur. Ancak yine de istenilen buluşma gerçekleşmez. İstanbul, onların ortak noktası değil ayrık noktasıdır. Karakterler, birbirinden orada ayrılır ve bir daha geri dönmezler. Bu gittikleri yerde memnun oldukları anlamına gelmez. Zorunluluktan ve şartların uygun olmamasından geri gelemezler. İstanbul, hemen hemen bütün karakterlerde bir özlem olarak kalır. Kimileri bunu gidişiyle yaşar, kimileri de İstanbul'u gönüllerince yaşayamayışıyla.

Romandaki tematik unsurların temelinde bir yokluk hissi vardır. Karakterler, sürekli yokluk ile imtihan edilir. Bu yokluk, onlarda derin izler bırakır ve onları başka ülkelere sürgüne zorunlu kılar. Bu sürgüne hepsi razıdır. Bu razılık, onların geçmişten gelen, tarihsel köklerinde aranılacak bir durumdur.

¹⁵⁰ Denizcan Karapınar, “Mario Levi ile İstanbul Bir Masaldı üzerine”, Şiir Akademisi. Erişim 16.01.2018. http://www.siirakademisi.com/index.php?/site/icerik_goster/73.

1.1.6.1. Aşk

İstanbul Bir Masaldı, bir aşk romanı olarak okunabilir. Okur, romanın başından sonuna kadar karakterlerin aşkı ile karşılaşır. Bu aşk, genellikle mutsuzlukla sonuçlanır. Mutsuzluğa genelde erkek ya da kadın karakterlerin aldatmaları sebep olur. Her karakter mutlaka ama mutlaka bir aldatmaya ya da aldatılmaya maruz kalır. Bu aldatmalar, okuru romanın sayfaları ilerledikçe şaşırtmaz. Okurda bu karakter, aldatılacak ya da aldatacak hissi uyandırır.

Karakterlerin, karakteristik özelliklerinden biri de bazı aşklara cesaret edememeleridir. Bu cesaretin olmaması yaşanacak olanların yaşanmamasına sebep olur ve karakterleri farklı mecralara sürükler. Berti'nin Jinet ve Marcelina ile yaşadıkları; anlatıcının Anita ve Nora ile yaşadıkları buna örnek teşkil eder.

Romandaki bir diğer önemli husus, karakterlerin yaşamış olduğu aşklar sonrasında sürüklendikleri yalnızlıktır. Karakterler bu yalnızlığa mahkûm edilir. Ve sonuç olarak toplumdan dışlanır. Ancak bu toplumdaki dışlanma noktasında bütün suç toplumun değildir. Bir diğer anlamda karakterler bu dışlanma noktasında istekli gibi dururlar. Tant Tilda, Fortüne Teyze, Mösyö Rober bunlara örnektir.

Mösyö Jak, Madam Roza ile evlidir. Ayrıca Olga ile ilişki yaşar ancak Olga ile arzuladığı birlikteliği yaşayamaz. Öyle ki Madam Roza öldükten sonra dahi bu birliktelik gönüllerince yaşanamaz. Olga, Madam Roza öldükten altı ay sonra evinde yalnız başına ölür.

Estreya, Galatasaray Lisesinde okuyan bir gence âşık olur. Daha sonra Muhittin Bey ile evlenir. Bu aşk sonrasında Estreya ailesi tarafından dışlanır ve bir daha da affedilmez. Estreya'nın affedilmek gibi bir derdi de yoktur. Hâlimden memnun bir hayat yaşar:

“Günün birindeyse, Galatasaray Lisesi'nde okuyan, kendisi gibi içine kapalı bir delikanlıya âşık olmuş. O günlerde her ikisi de öğrenciymiş. Madam Estreya, daha sonraki yıllarda hayatına Muhittin Bey olarak giren, Selahattin Pınar'ın şarkılarına duyduğu yakınlığı, Chopin'in 'polonez'lerine de duyan, şiire düşkünlüğünü pek az insana göstermeye özen gösteren bu 'hassas çocuk'la nerede, nasıl, hangi rastlantılar sonucunda tanışmıştı?”¹⁵¹

Olga, Norbert'in ortağı İzak Moskoviç'in oğlu Henri'ye âşıktır. Ancak Henri onu bir başka kadın için terk eder. Bu kadın da Henri'yi terk eder. Olga, Henri beş parasız kalınca onu İhtiyarlar Yurdu'na yerleştirir. Onun hediye ettiği

¹⁵¹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 48.

gerdanlığı takarak onu sürekli ziyaret eder. Olga, hiçbir zaman ilk aşkını unutamaz. Olga, bu ziyaretlerinde Henri'ye Mösyö Jak'tan bahsetmez. Olga, Mösyö Jak ile birlikte olduğu dönemde yalnızlık çeker. Bu vakitlerde kitap okur, Henri'yi ve abisi Jacob'u düşünür. Günlük tutar. Bu günlüklerini bir süre sonra yakar. Yaktıktan sonra anlatıcıya ilk defa ısındığını söyler: “Henri, Olga'ya fark ettirmemeye çalışarak ya da fark ettirmemeye çalışıyormuş gibi yaparak birkaç madlen ayırırdı. Oyunun bir parçasıydı bu. Olga anlardı. O da Mösyö Jak'tan söz etmezdi zaten.”¹⁵²

Kirkor Amca'nın arkadaşı Mıgır Usta, karısı bir başka adama kaçınca ve senetleri protesto edilince intihar eder:

“Mıgır Usta, bir yandan büyük bir aşkla bağlandığı, uğruna bir aileyi yıkmayı göze alarak evlendiği, ‘eski filmlerden şarkılar söyleyen o genç kadın’ın, günün birinde, ‘lunapark’ta korku tünelini çalıştıran o serüvenci, alkolik genç adama kaçmasının doğurduğu acıya, bir diğer yandansa, oncasına önemsedığı ticari namusunun, iki senedinin protesto olmasıyla lekelendiğine inanmanın doğurduğu utanca dayanamayarak intihar etmiş.”¹⁵³

Kirkor Amca'nın karısı Topal Ani, Kirkor Amca'yı sürekli aldatır. Zaten evlenmeden önce böyle yasak ilişkileri vardı. Evlendikten sonra bu işe devam eder. Kirkor Amca'nın Topal Ani ile evli iken bir başka kadına âşık olduğu rivayet edilir. Âşık olduğu bu kadın, İzmir'deki bir geneleve gittikten bir süre sonra bir eczacı kalfasıyla evlenir. Topal Ani ile Kirkor Amca'nın evliliği her ikisi için bir kaçıştır:

“Ani, bu evliliği yalnızca bir kalkan olarak görmüş, farklı, biraz da aykırı bir ruhsal yapının ipuçlarını verircesine, yaşadığı o büyük hayal kırıklığının intikamını, kendisini her şeye karşın sevmeye devam eden, bu tavrıyla da hem kaçmak istediği cehennemi, hem de gizli vicdanı olan kocasını üzdüğünü, yaraladığını bile bile, ‘başka’ erkeklerle yatarak almak istemişti.”¹⁵⁴

Arap Sedat'ın karısı, Arap Sedat öldükten sonra zengin bir dul ile evlenir. Arap Sedat, Anadolu'nun İstanbul'a yakın bir kasabasında eczacı bir kadın ile aşk yaşar. Otel odasında öldüğünde yanında o kadın vardır. Daha sonra bu kadın, güneye gidip uzun zamandır peşinde koşan üniversite arkadaşı ile evlenir: “Eliza, kocasının ölümünden iki yıl kadar sonra, ‘bütünüyle iyileşerek’, iki yetişkin çocuklu, zengin, dul bir adamla evlenmiş, ilk evliliğinde yaşayamadığı bir hayatın, özellikle de ‘yaz aylarında Ada’ya gitme’nin keyfini çıkarmıştı.”¹⁵⁵

Niko'nun karısı onu terk edip Yunanistan'a kaçır. Orada bir Yedikuleli ile yaşamaya başlar. Niko için bu durum o kadar da önemli değildir. Onun asıl sevdiği

¹⁵² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 78.

¹⁵³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 88.

¹⁵⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 90.

¹⁵⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 106.

kadın, kendisini uzun süredir beklediğine inandığı Selanikli kadındır. Niko, Yunanistan'a gidince hakkında çeşitli rivayetler dolaşır. Kendini, Pire Limanı'ndan denize attığı söylenir. Kimileri, karısı ile ilgili hesabı gördükten sonra Amerika'ya gidip orada petrol zengini bir kadın ile evlendiğini söyler. Kimileri, Selanikli kadını bulduğunu ancak çok geç kaldığı için kadının onu istemediğini, o kızgınlıkla kadını öldürüp uzun yıllar hapis yattığını söyler. Bunların hepsi birer rivayetten ibarettir:

“Kendisini hiç beklemediği bir zamanda terk ederek Atina'ya giden, bir süre sonra da 'orada', birkaç kez gittiği halde bir türlü uyum sağlayamadığı 'o şehirde,' 'bir Yedikuleli'yle birlikte yaşamaya başlayan karısından, Amerikalı bir televizyon muhabiriyle dünyanın çeşitli ülkelerini dolaşan eşcinsel oğlundan, içindeki, hiçbir zaman öldüremediği o 'Casablanca efsanesi'nden, o yolculuğu göze alabilmesi durumunda, kafasındaki 'bazı planları' gerçekleştirecek çok büyük paralar kazanabileceğinden, kendisini Selanik'te hâlâ beklediğine inandığı 'o kadımla' evlenerek, o mutluluğu en sonunda yakalayabileceğinden söz etmiş olabilirdi örneğin o konuşmalarda Niko.”¹⁵⁶

Mösyö Bompiani, yirmi yıllık eşinden boşanıp sekreteri Fındıkzadeli bir kızla evlenir: “O deniz nakliyat şirketleri'nden birinin müdürü Mösyö Bompiani'nin, yirmi yıllık eşinden boşanarak, sekreteriyle, 'Fındıkzadeli o esmer kız'la evlenmeyi göze aldığı gün için diktirdiği lacivert kostümü son provaya hazırlanırken...”¹⁵⁷

Schwartz ile Mösyö Mozes'in karısı Eva birbirine âşıktır. Ancak bu ilişkide hiçbiri birbirine ihanet etmez: “Buna göre bu üçlü ilişkinin en saygı duyulacak tarafı, herkesin birbirine sadık kalması, hiç ihanet etmemiş, dahası edememiş olmasıydı.”¹⁵⁸

Mozes'in Boğaz'da kılavuzluk kaptanlık yapan Carlo adındaki arkadaşı Sylvia adında bir kadına âşıktır. Daha sonra bu kadın babası ile birlikte Arjantin'e gider. Carlo, uzun yıllar Sylvia'yı beklese de kadın gelmez:

“Söylenenlerden öğrendiklerimiz, daha da doğrusu geriye kalanlar, gerçek serüvenlerin ve aşkların, yalnızca denizlerde yaşandığına inanan bu 'biraz farklı' insanın, gençliğinde, kendisi gibi 'Rus kökenli', Sylvia adında bir kıza gönül verdiğini söyletiyor...”¹⁵⁹

Carlo'nun müdürü Mösyö Lazzaro ile annesi arasında uzun yıllardır süren bir aşk vardır. Carlo, bu birlikteliği bilir ancak bilmezlikten gelir:

“Gerekli adımları atmadan önce, Carlo'nun annesiyle konuşmayı tercih etmiş Mösyö Lazzaro. Onlar, hiç kimsenin bilmediği çok gizli bir şeyleri 'yıllar boyunca hep paylaşmışlardı zaten... Paylaşılanlar, insanı, Mösyö Lazzaro'nun, yetimliğini

¹⁵⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 110.

¹⁵⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 121.

¹⁵⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 134.

¹⁵⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 127.

kendisini bildi bileli yaşamak zorunda kalmış Carlo'ya, eğitimi de dâhil birçok konuda kol kanat germesinin gerçek nedenlerine götürebilirmiş.”¹⁶⁰

Mozes'in oğlu Jacob, Meksika'da çalıştığı lokantanın sahibinin kızı ile evlenir. Bu kadın, onu daha sonra üniversite okuma bahanesiyle Jacob'u terk eder. Bu evlilikten doğan kızı Evita, kocası ile yedi yıl kaldıktan sonra kocasından boşanır. Bu evlilikten bir oğlu olur:

“Annesi, bir süre sonra, ‘öğrenme, daha fazlasını düşleme hırsından yoksun’ kocasının kendisine verdiği hayatı artık istemediğini, Amerika'ya, Princeton Üniversitesi'nde antropoloji okumak için gideceğini söylemiş, evi, başka bir açıklama yapma gereğini duymadan terk etmiş, bir daha da geri dönmemişti.”¹⁶¹

Ceri'nin nişanlısı Moris, farklı cinsel tercihleri sebebiyle Ceri'yi nikâhtan önce terk eder. Daha sonra Ceri, birçok erkekle düşüp kalkar. Sonra İzmirli dul bir adam ile evlenir: “Ama sonunda dayanamayıp gerçeği söylemek zorunda kalmıştı. Onun farklı cinsel tercihleri vardı... Büyükada çalkalanmıştı o günlerde. Bir skandaldı bu... Ceni, Moris'i çok sevmişti...”¹⁶²

Mimiko, karısı Lena'ya âşıktır. Ancak Lena'nın kendisiyle evlenmeden önce başından iki evliliğin geçtiğini kimselere söyleyemez. Evlendikten iki yıl sonra Lena, Mimiko'yu terk eder. Mimiko, her akşam Lena ile gittikleri lokantada Lena'yı bekler ancak Lena gelmez. Mimiko, bu terk edilmişin ardından gittikçe yalnızlaşır. Onun hikâyesini, anlatıcıya tesadüfen lokantanın müşterilerinden Muhittin Bey anlatacaktır. Anlatıcı, Mimiko'nun öldüğünü bir gazete haberinden öğrenir: “Lena, bu fotoğrafın çekilmesinden iki yıl kadar sonra Mimiko'yu terk etti. Üstelik ardında hiçbir not, hiçbir açıklama bırakmadan.”¹⁶³

Kapıcı Hüsnü'nün kızı Şükran, taksici sevdiği ile kaçır. Daha sonra orospu olur. Bir otel odasında nişanlısı tarafından bir başka adam ile basılıp öldürüldüğü haberi gazetelerde çıkar: “Günün birinde de gazetede bir haber okumuştuk. Şükran Sirkeci'deki bir otel odasında bir adamla birlikte öldürülmüştü.”¹⁶⁴

Madam Eleni, on altı on yedi yaşlarındayken bir Türk subayına âşık olur. Ancak babası Tanaş, kızının kaçacağını anlayınca onu eve kilitler. Babasının kızına karşı saplantılı bir sevgisi vardır. Babası öldükten sonra Madam Eleni, evden zorunlu olmadıkça çıkmaz. Tanaş, karısı tarafından terk edilmiş bir adamdır. Bir

¹⁶⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 129.

¹⁶¹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 145.

¹⁶² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 162.

¹⁶³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 181.

¹⁶⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 196.

terk edilmeyi daha göze alamaz. Madam Eleni'nin ölüsünü, kapıcı Hüsnü ile Anahtarcı İbrahim Amca bulur: “On altı, on yedi yaşlarındayken bir yüzbaşıya, bir ‘Türk subayı’na gönlünü kaptırmıştı Eleni.”¹⁶⁵

Muammer Bey'in arkadaşı Abudaram'ın amcası bir kıza âşıktır. Amcası, kızın abisi tarafından bıçaklanarak öldürülür:

“Uzun yıllar esansçılık yaptıktan sonra, bir aşk meselesi yüzünden kendini alkole veren, günün birinde de Balat'ta, âşık olduğu genç kızın ağabeyi tarafından bıçaklanarak öldürülen, büyük bir resim yeteneği olan bir amcasından söz etmişti.”¹⁶⁶

Anlatıcı, Anita'dan hoşlanır. Ancak ona açılmaz. Bir süre sonra Anita'nın babası tarafından erkeklere pazarlandığını öğrenir. Şarkıcı Metin de Anita'ya âşıktır. Ancak Metin de Anita'yı bu işten bir türlü kurtaramaz. Bir süre sonra Anita ile babası İsrail'e gider. Anita'nın İsrail'de uzun yıllardır görüşmediği annesi vardır: “Anita'yı günün birinde yeniden göreceğime o akşam bu yüzden inanmıştım. Serüvenin orada bitmesi mümkün değildi.”¹⁶⁷

Hugo Fridman ile İncilâ Hanım, ailelerinin karşı çıkmalarına rağmen birlikte İstanbul'dan Londra'ya kaçarak evlenirler. Hugo, aile içerisinde pek mutlu değildir. Kendini, çok yalnız hisseder. Bu yüzden Mösyö Rober ile okurken sürekli Mösyö Rober'in evlerine gidip orada kalır. Hugo'nun annesi, kırk yıllık kocasından boşanır. Annesi kumarbazdır. Kumar masalarında büyük bedeller ödediğinden kumarı bırakır. Oğlunu ziyaret ettiği Londra'dan İstanbul'a dönüşünden kısa bir süre sonra ölür. İncilâ Hanım'ın annesi ressam, babası büyükelçidir. Annesi gittikleri hiçbir şehirde mutluluğu bulamaz ve kırk sekiz yaşında ölür. İncilâ Hanım, Yahudi değil Müslüman'dır: “Onlar da sınırlarını aşmaya, hikâyelerine, yalnızlıklarıyla, terk edilmişlikleriyle geçmeyi göze almışlardı. Londra'ya kaçarak...”¹⁶⁸

İncilâ Hanım'ın pansiyonunda kalan Brezilyalı bir antropolog olan Dinah, step hocası ile evlenir. Bir diğer kişi Mösyö Tahar, bir ara Casablanca'da gözü yaşlı bir çift göz bıraktığından bahseder: “Günün birinde de, o odaya geldikten bir yıl kadar sonra, step öğretmenine âşık olarak Liverpool'a gitmişti Dinah.”¹⁶⁹

¹⁶⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 203.

¹⁶⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 211.

¹⁶⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 232.

¹⁶⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 255.

¹⁶⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 265.

Mösyö Rober, ortağı Aldo onu uyarmasına rağmen Lola ile evlenir. Lola, bir çocuklu dul bir kadındır. Kocasını savaşta kaybeder. Çok acılar çeker. Bu evlilik ikisine de mutluluk getirmez ve ayrılırlar. Lola'nın oğlu, Amerikalı bir erkek ile yapımcı olma umuduyla Amerika'ya gider:

“Hayatı, hayata bakışı, özellikle de Lola için yaptıkları, hiçbir zaman tüketemediği aşkı düşünüldüğünde, kelimenin tam anlamıyla bir romantikti, nesli her geçen gün biraz daha çok tükenen o eski zaman kahramanlarından biri gibiydi Mösyö Rober.”¹⁷⁰

Tant Tilda, kocası Jozef Rotman'a âşiktir. Kocasını, Tant Tilda'nın kendisini hiçbir zaman tam manası ile anlayamadığını düşünür. Tant Tilda, bu birliktelikte yaşadığı yalnızlığı bir tek Madam Roza'ya anlatır. Tant Tilda, aile tarafından Fortüne Teyze'ye benzemesinden korkulan biridir. Jozef ölünce Tant Tilda, birçok erkek ile düşüp kalkar. Bekârlığında da böyledir. Evlendikten sonra hiçbir zaman Jozef'e ihanet etmemiştir. Tant Tilda'nın erkeklerle düşüp kalkması sonrasında ailesi tarafından dışlanır. Öyle ki Mösyö Jak, onun kendisinin evde olmadığı günlerde evlerine gelmesini ister. Bir zaman sonra önüne gelen erkeği, yeni yetme çocukları evine aldığı ve onlarla cinsel ilişki kurduğu rivayet edilir: “(...) kocasına, terzi Jozef Rotman'a da, çok derinlerde hayat bulan bir sevgiyle, ayırdına çok geç varılan bir aşkla bağlı kalmıştı (...)”¹⁷¹

Berti, Cambridge'deyken Marcelina ile büyük bir aşk yaşar. Ancak bu ilişki mutlu sonla bitmez. Marcelina, aslında profesyonel bir fahişedir. Marcelina, Gordon gibi üç arkadaşını bu şekilde idare etmiştir. Berti, bunu hiçbir zaman öğrenemez. Berti, İstanbul'a döndüğünde ailesini Marcelina ile evlilik konusunda ikna edemez. Daha sonra Jülyet ile evlenir. Ancak Jülyet'i de bir başka yazar kadın ile aldatır. Marcelina, daha sonra Arjantin elçiliğinde görevli üst düzey bir subay ile evlenir. Ancak bir süre sonra ondan ayrılır. Berti, amcasının kızı Jinet ile de duygusal birliktelik yaşar. Ancak bir süre sonra Jinet, İsrail'e gidince ayrılırlar. Jinet, günlük tutar. O da günlüğünü ortadan kaldıranlardandır: “Ülkesine dönecek, Marcelina'yla paylaşacağı hayat için gereken ortamı hazırlayacaktı.”¹⁷²

Berti'nin öğretmeni Mr. Page, hayatı boyunca bir kez bir kadına âşık olur. Bu kadın ile onu Nişantaşı'nda görürler. Kadın, Londra'da yaşar. Senede iki üç kez İstanbul'a gelir. Kadın, İşçi Partisi'nin üst düzey bir siyasetçisi ile evlidir. Ancak

¹⁷⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 282.

¹⁷¹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 328.

¹⁷² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 402.

bu aşk, mutlu sonla bitmez. Mr. Page, Londra'ya değil Sri Lanka'ya gitmeye karar verir: "Onu, 'o kadın'la, Nişantaşı'nda birkaç kez görmüşlerdi."¹⁷³

Anlatıcı, roman boyunca Jülyet'e karşı ve Jülyet'in kızı Nora'ya karşı ilgi duyar. Ancak bu ilgi, istenilen karşılığı bulmaz. Nora ile bir ara öpüşürler. Jülyet ile birlikte yemeğe çıkarlar. Nora, daha sonra İzmirli bir plastik fabrikasının sahibi ile evlenir. Bir yerde de kocası ressam olarak geçer:

"Hatırlayabildiğim sadece Nora'nın ağızındaki o çiklet kokusu, dilini ağızımda dolaştıran o genç kızın doğurduğu sıcaklık. Farklı yerlere, farklı kalp atışlarıyla uyanmıştı cinselliğimiz. İnanmak, bir kez daha inanmak istemiştım: şehvetin öldüremediği, öldüremeyeceği bir cinsellik de vardı... Dudaklarının kenarında, yanaklarında, boynunda dolaşmıştı sonra dudaklarım. Sonra da yalnızca birbirimize sarılmış, uzun, çok uzun bir süre öyle kalmıştık."¹⁷⁴

Nedim, Japon elçiliğinde görevli bir kişinin Japon karısı ile bir şeyler yaşar. Nedim, Rozi ile evlidir. Nedim, daha sonra bu Japon kadından ayrılacaktır; daha doğrusu Japon kadın, bir başka yere gidecektir. Rozi, evin penceresinden düşüp ölür. Rozi ile ilgili bazı bilgileri, anlatıcı daha sonra bir başka kişiden öğrenecektir. Rozi, bir çay bahçesinde bir başka adam ile görülür. Bunu, anlatıcıya anlatan Harun'dur. Anlatıcı, Rozi'nin ölümüyle bu adamın bir ilişkisi olabileceğini düşünür: "Onu, yıllar, çok uzun yıllar önce Moda'daki o çay bahçesinde, bir 'yabancıyla' otururken görmüştü birkaç kez."¹⁷⁵

Harun, tesadüfen bir gazete ilanı ile tanıştığı kadın ile evlenir. Hayatının aşkını bulur. Onun için müdürlükten istifa edip köfteci dükkânı açar. Müdürlükten önce müzisyenlik yapıyordu. Romandaki görevi Rozi ile ilgili bilgileri anlatıcıya anlatmasıdır: "Ona o gece evlenme teklifinde bulundum. Kabul etti. Üç yıldır evliyiz. Küçük bir köfteci dükkânı açtık."¹⁷⁶

Mösyö Jak'ın abisi Nesim, Rahel'e âşıktır. Bu yüzden okumak için gittiği Viyana'dan dönerek onunla evlenir. Ayrıca romanda Nesim'in Rahel'den başka bir kadın ile de birlikte olduğu bilgisi verilir: "Rahel'i ne kadar çok sevdiğini Viyana'da anlamıştı Nesim."¹⁷⁷

Madam Rozaların komşuları Madam Alegra'nın yanında çalışan Kader, kocasına çocuk veremeyince evden kovulur. Daha sonra ona Tapu İdaresi'nden

¹⁷³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 388.

¹⁷⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 498.

¹⁷⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 522.

¹⁷⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 521.

¹⁷⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 564.

emekli Selami Bey talip olur ve evlenirler: “Kader’le Selami Bey, bu konuşmaların yapıldığı günden çok kısa bir süre sonra, hikâyenin gerektirdiği bir biçimde, sade bir törenle evlenmişlerdi.”¹⁷⁸

Avram Efendi, karısı Madam Perla ile bir aşk evliliği yapar. Bir ara hakkında bir başka kadınla ilişki yaşadığı söylentisi çıkar ancak bu, bir söylenti olarak kalır: “Küçük sarhoşluklarla, küçük gönül maceraları... Annesinin, Halıcıoğlu’ndaki o günlerde, hem aileyi, hem de atölyeyi ayakta tutmak için ‘sahneye çıktığı’, devreye girdiği yerdi burası...”¹⁷⁹

Mösyö Jak’ın şofben işi ile uğraşan patronu Mösyö Bussac’ın şirketine devlet tarafından el konulunca Mösyö Bussac, Senegal’e gider. Orada bir Afrikalı kadın ile evlendiği, ondan bir çocuğu olduğu ve orada öldürüldüğü söylenir: “Günün birinde de, ‘kendisinden bir hayli genç, Afrikalı bir kadın’la evlendiğini bildirmişti Mösyö Bussac... Bir çocuğu olacaktı...”¹⁸⁰

Avram Efendi’nin amcaoğlu Yasef, karısı ölünce Bella adında bir kadın ile evlenir. Bu kadın onu bir balıkçı ile aldatır. Yasef ölen karısı ile evlenmeden önceki nişanlısı da Yasef’in ortağı ile kaçmıştır: “Eve, Bella’nın, böylesine uzun bir evliliğin ardından, çok kısa bir açıklama yaparak, bir ‘balıkçıyla’ birlikte kaçmasından birkaç ay sonra ‘dönecekti’ İzak...”¹⁸¹

Kısaca *İstanbul Bir Masaldı*, aşk konusunda umut vermez. Bütün karakterler yaşadıkları aşkın sonunun kötü biteceğini hisseder. Bu açıdan bakıldığında roman kasvetli bir havaya bürünür. Bu okurun ister istemez aşka olan inancını zedeler.

1.1.6.2. Yabancılaşma ve Yalnızlık

Yabancılaşma ve yalnızlık Levi’nin *İstanbul Bir Masaldı* romanında en çok vurguladığı tematik unsurlardan biridir. Levi, anlatıcıya kendi ağzından bu yabancılığı ifade ettirir. Anlatıcı, yaşadığı yabancılığın ve yalnızlığın bilincindedir. Yalnızlık ve yabancılaşma, karakterleri dışavurum noktasında bir isyana sürükler.

¹⁷⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 672.

¹⁷⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 686.

¹⁸⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 739.

¹⁸¹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 704.

Hugo'nun isyanı ve Berti'nin isyanı buna örnek teşkil eder. Ayrıca yalnızlığın ve yabancılığın kendisini en çok hissettirdiği alan ise hiç kuşkusuz konuşulan dildir:

“Yola çıktığım günlerde, tüm yaşadıklarımın karşın, başkalarını, varlığım, söylemek ve hatırlatmak istediklerimle rahatsız etmek gibi bir amacım yoktu oysa. O günlerde benim de ‘anlatmak’, yalnızca ‘anlatmak’ istediğim bir masalım vardı. Bir ‘yazı’yı, bir yolculuğu, dünyanın farklı ‘ülkelerinde’ bir ‘kemancı’ gibi yaşamının masalıydı bu. Her Yahudi gibi ben de ‘ülkesini’ doğurmaya, yaşamaya ve bulmaya çalışan bir gezgindim sonuçta. Her Yahudi gibi ben de ‘vatansızdım’ birilerinin gözünde... Her Yahudi gibi ben de ‘sıradan’dım, ‘güvenmez ve güvenilmez’dim, ‘dilsiz ve yabancı’yıdım... (...) Benim kimi ipuçlarına yaklaştığım yerde, doğduğu, denizini soluduğu ve bir türlü terk edemediği şehre, bambaşka bir pencereden bakmaya çalışan, daha da önemlisi, ‘dilini’, ‘asıl dilini’ bulmak için uzun bir yürüyüşü göze almış bir hikâye kahramanım vardı. ‘Ülke’nin sınırı bu yürüyüşte gizliydi, ‘Ülke’nin sınırları bu ‘dille’ çizilecekti. ‘Ülke’ bu ‘dilin’ kendisiydi, bu ‘dilin’ açtığı ufuktu, bu ‘dilin’ verdiği, uyandırdığı hayallerdi, ‘bu dilin’ doğurduğu duyguydu. (...) İstanbul’un ‘batı’ya en yakın yarımadasında, bir ‘yabancı’ olarak doğmak benim suçum değildi ama. İstanbul’u bir masal gibi yaşamak da benim suçum değildi, başka kitaplardaki insanlara ya da hayatımın bana yön veren hikâye ve oyun kahramanlarına zaman zaman benzemeyi istemek de, ‘ötekiler’in sözcüklerini, eski bir yanlısamın etkisiyle, ayırına varmaksızın kullanmak, yeni bir yolculuk, bir kurtuluş umudu bilmek de...”¹⁸²

Romadaki karakterler geçmişten gelen bir sürgün hayatının izlerini taşırlar. Bu sürgün hayatı kendini bir yere aidiyet noktasında problemler yaşatır. Bu sebepten karakterler yaşadıkları yerin ve toplumun yabancısıdır. Karakterler, okurda göçebe bir hayat yaşadıkları izlenimi uyandırır.

Romadaki kişilerin kendileri için gördükleri sığınaklar bir başka kadın, bir başka erkek, bir başka şehir, bir başka dost olarak okurun karşısına çıkar. Herkes, kendisine bir sığınak arar. Ancak bu sığınaklar da onların tam manasıyla mutlu olmalarını sağlayamaz. Yalnızlık ve yabancılışmayı bir kader gibi yaşamaktan zevk alırlar. Romadaki hemen hemen bütün karakterlerin yalnızlığı ve yabancılığı ile karşılaşılır.

Madam Estreya ile Muhittin Bey’in evliliğine aileler karşı çıkar. Çünkü Estreya, Musevi iken Muhittin Bey Müslüman’dır. O dönemde Musevi birinin böyle bir evliliği geleneklere aykırı bir evlilikdir. Bunun sonucu Estreya, ailesinden kopma noktasına gelir. Bu kaçınılmaz bir sonudur. Öyle ki ailesinden uzaklaşmak için Yahudilerin yaşamadığı semtlere taşınır. Bir ara İsmet Paşa’yı desteklediği, Müslüman olduğu söylentisi yayılır. Ancak bütün bu rivayetler, onun ailesine karşı bir isyanıdır. Bu rivayetler kanıtlanmış değildir. Kocasını öldüğünde bu yabancılışma

¹⁸² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 17-20.

neticesinde ailesinin yanına dönmez. Aradaki bağı daha da koparır ve ailesine gittikçe yabancılaşır:

“Madam Estreya, Muhittin Bey öldükten sonra ailesine dönmemiş, dönmek bir yana, yıllar önce bıraktığı, bırakmaya mecbur kaldığı o evlere, insanlarına ziyaretlerini sıklaştırmayı bile denememişti. Kapılar kapanmıştı, kapatılmıştı bir kere. Hayatlar başka hayatlardı artık.”¹⁸³

Mimiko'nun karısı Lena Yahudi değildir. Bu gibi evlilikler yabancılaşma ve yalnızlaşmaya etki eden en büyük faktörlerdendir: “Hiç kimsenin aklına o günlerde Lena'nın Yahudi olmadığı gerçeği gelmemiş...”¹⁸⁴

Hugo'nun karısı İncilâ Hanım Yahudi değil Müslüman'dır. Onlar da evlenirken çok büyük sıkıntılar çekmişlerdir. Öyle ki ailelerini karşılarına alıp bir başka ülkeye gitmişlerdir:

“Ailelerin varlıklarını bir kez daha hissettirdikleri, hissettirmek durumunda kaldıkları o ilişkilerden biriydi bu. Bir bedel ödenmeliydi. Her iki tarafın da, tüm yaşantılarına karşın, farklı nedenler yüzünden benimsemekte, kabullenmekte zorlandıkları bir ilişkiydi onlarınki.”¹⁸⁵

Mösyö Rober, ailesinden iki büyük kaçış yaşar. Gittikçe kendi yalnızlığına gömülür. Bir diğer büyük yalnızlığı Lola ile oğlunun sıkıntılarını kendi başlarına çözme konusunda takındıkları tavır sonrasında yaşar: “Lola ile Johan'ın, bir odaya kapanarak sorunlarını baş başa konuştukları geceler, bana o zamanlar adına anlattıklarına bakılacak olursa, kendisini en yalnız, en terk edilmiş hissettiği gecelerdi.”¹⁸⁶

Karakterlerin İstanbul'a yabancılaşmasının en önemli etkenlerinden biri de İstanbul'daki bahçeli evlerin apartmana dönüşmesidir. Bir süre sonra karakterler bu duruma da alışacak ve apartman dairelerinde oturmaya başlayacaklardır: “Apartman boşaltılıyor, içten yapılacak yıkımlarla kaloriferli, daha yeni, zamana daha uygun bir apartmana dönüştürülüyordu. Yeni sahipler [bunu] istemişlerdi. Öteki daireler de terk ediliyordu zaten. Öteki daireleri herkes kendine göre terk ediyordu.”¹⁸⁷

Fortüne Teyze, avukat kocası meslektaşıyla kaçıp oğlu da Havana'ya gidince Büyükada'da kendini toplumdan soyutlayarak tek başına yaşar. Öyle ki sokakta kendi kendine konuşup güler. Fortüne Teyze, ailesi tarafından dışlanmış

¹⁸³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 53.

¹⁸⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 181.

¹⁸⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 254.

¹⁸⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 289.

¹⁸⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 222.

biridir. Mahalleli ile düşüp kalktığı rivayet edilir. Cesedi, balıkçılar tarafından deniz kenarında bulunur:

“Öğrenebildiklerim sadece, akşamları ve hafta sonlarında, işinden arta kalan vakitlerinde ‘El Tiyempo’ gazetesine yazılar yazan, bu yüzden de hep bir gazetecilik, gerçek bir gazetecilik hayalinin peşinde koşan, mesleğinde hiçbir zaman dilediğince sivrilememiş avukat kocasının, günün birinde, ‘meslektaş’ı bir başka kadınla yaşamak için, hemen hemen hiçbir açıklama yapmaksızın çekip gittiği, bu da yetmezmiş gibi, bu ayrılık, bu terk edilme duygusunun, kendisine bir süre sonra, ‘Askere gideceğim’ diyerek evden çıkan, ama bilinmeyen, bir türlü öğrenilemeyen nedenler yüzünden Havana’ya giden oğlu tarafından tattırıldığı, en önemlisi, bu iki insanın, insanının, gittikten sonra bir daha dönmediği, üstüne üstlük izlerini bütünüyle kaybettirdikleri oldu.”¹⁸⁸

Madam Alegra’nın oğulları, annelerini fazla arayıp sormazlar. Madam Alegra ömrünce yalnızlık çeker: “Madam Alegra o günlerde yalnızlıktan çok çekiyordu.”¹⁸⁹

Romandaki en büyük yabancılaşma ise Jinet’in Toplama Kampları’ndan kurtulabilmesi için kiliseye bırakıldıktan sonra Hristiyan adetlerine göre hareket etmesidir. Öyle ki rahibenin vermiş olduğu İsa heykelini yanından ayırmaz. Oysa Jinet Musevi’dir. Madam Roza, onun bu alışkanlığını değiştirmek adına çok uğraşır: “Jinet, küçük bir İsa heykelini başucuna koyup, ‘Ben her gece uyumadan önce küçük İsa’ya dua ederim’ demişti. Bağlantıyı, o manastırdaki günleri düşünerek hemen kurmuştu annem.”¹⁹⁰

Bazen azınlıktaki kişileri, yine azınlıktaki kişiler ötekileştirerek yabancılaşmalarına sebep olmaktadır. Bu da romandaki ironik olaylardandır. Çünkü bu olay alışlagelen bir durum değildir:

“Mario Levi’nin romanlarında ortaya çıkan kültürel ötekileştirme, sadece dıştaki birey, grup ya da sistemden kaynaklı değildir. Aynı azınlık grubunun üyeleri de birbirlerini ötekileştirme davranışları sergiler. *İstanbul Bir Masaldı* romanında İstanbul’da yaşayan Yahudiler, kendi aralarında birbirlerini ötekileştirir. Sefarad Yahudileri, Aşkenaz Yahudilerine göre daha sade yaşayan, İspanyolca konuşan ve Aşkenazlarca alt sınıftan olarak tarif edilir. Aşkenazlar ise daha entelektüel, Fransızca konuşan ve kendilerini Sefarad kökenli Yahudilerden daha üstün gören bir anlayışa sahiptir. Madam Roza’nın İstanbul’daki çoğu Yahudi’nin katıldığı bir ziyafette konuklarına İspanyolca hitap etmesi ve Aşkenaz Yahudilerin ise genelde Fransızca’yı tercih etmesi, birbirlerini ötekileştirme olarak değerlendirilebilir.”¹⁹¹

Anlatıcının, çocukken okulda yaşadıkları yabancılaşma duygusunu daha derinden hissetmesine sebep olur. Mario Levi’nin romanlarında beliren kültürel aidiyetsizlik *İstanbul Bir Masaldı* romanında yazar anlatıcının ilkökul deneyimini

¹⁸⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 323.

¹⁸⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 669.

¹⁹⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 633.

¹⁹¹ Okçul, “Mario Levi’nin Romanlarında Kent ve Ötekilik”, 69.

anlattığı bir olayda zirve yapar. Romanın anlatıcısı, bayrak töreninde hissettiklerini yabancılık olarak ifade eder. Anlatıcının; bayrak töreninin yapılış şeklini eleştirmesi, *İstanbul Bir Masaldı* roman kahramanlarının yaşadıkları aidiyetsizlik temasının uç örneklerindedir.

Levi'yi yabancılaşmaya götüren en önemli kayıplardan biri de bir zamanlar kendisinde farklı duygular uyandıran kokuların ve tatların artık duyulamamasıdır. Artık o tatlar ve kokular yerini başka tatlara ve kokulara bırakmıştır:

“Karanfil tanelerinin kokusu, tüm bunları düşündüğümde, bende başka çağrışımların kapısını da aralıyor bu durumda. O koku, bir zamanlar, dedem tarafından götürüldüğüm sinagogda da vardı. İnce, büyükçe bir limonu, biraz da bir enginarı andıran, bana o anlarda, o eski savaşlardaki o topuzları anımsatan, içi karanfil taneleriyle doldurulmuş, gümüşten yapılmış, eskilerden, çok eskilerden kalmış bir nesne, kısa bir duanın ardından iyice sallanır, koklanırdı. Tanrı'ya, kokuyu yarattığı için şükretmenin yollarından biriydi bu sanırım...”¹⁹²

“Kokuların, hiçbir zaman unutulamayacak kokuların, bir şehri gerçek anlamda yaşanmış kıldığını daha önce nerede, hangi yazıda anlatmak istemiştim?.. Bomonti Bira Fabrika'sının yanındaki 'ilkokuluma', dahası yalnızca o okula değil, lodoslu havalarda, anneannelerin oturduğu o bahçeli eve kadar ulaşan, bir çikolata kokusu vardı örneğin. O sokaklar o saatlerde farklı bir nefes alırdı sanki. Günün birinde o kokunun kaynağına gidecektim dedemle. Çikolata harcının karıldığı büyük tencereler belleğimden hala silinmemiş. (...) O kokular, bana belki de bu nedenle, yitirdiğim, içine giremediğim yerleri hatırlattı hep. Birileri, belki de bu nedenle yalnızca hayallerimle çoğalttığım, yaşatabildiğim o evlerdeydi...”¹⁹³

İstanbul Bir Masaldı romanında karakterler, yabancılaşma ve yalnızlık girdabında çırpınıp durmaktadırlar. Çırpındıkça da gittikçe yabancılaşmakta ve yalnızlaşmaktadırlar. Kendilerini bu durumdan kurtaracak ne bir akraba ne de bir dostları vardır. Olan akraba ve dostları da kurtarma konusunda o kadar istekli değildirler. Yer yer bu istek görülse de romanın genelinde bu isteğin başarıya ulaştığı görülmez. Bu anlamda *İstanbul Bir Masaldı* romanı bir yalnızlık ve yabancılaşma romanıdır denilebilir.

1.1.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar

Levi, vermiş olduğu bir röportajda tematik olarak *İstanbul Bir Masaldı* romanında İstanbulluluk kültürünü anlatmaya çalıştığını ifade eder:

“Bu bir İstanbulluluk kültürü... Yani bu kültürün içinde, bu balık kültürünün veya lakerda kültürünün içinde Rumu da var, Yahudisi de var, Müslümanı da var, Ermenisi de var, Levanteni de var. Anlatmaya çalıştığım tam da bu. Bu kültür kayboldukça kendinizi daha da dışarıya atılmış hissediyorsunuz.”¹⁹⁴

¹⁹² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 781-782.

¹⁹³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 788.

¹⁹⁴ Sibel Doğan, “Yazarlık karanlık bir mağaraya inmek gibidir”, *Söyleşi. Notos Öykü* Nisan-Mayıs 2011: 51-57.

Sosyal hayata ilişkin tematik unsurlara bakıldığında Levi, en temel mesele olarak azınlıkların yaşamış olduğu çeşitli sıkıntıları dile getirir. Bu sıkıntıların arasında Varlık Vergisi, Toplama Kampları,¹⁹⁵ İkinci Askerlik Günleri,¹⁹⁶ oturma izninin kaldırılması¹⁹⁷ gibi konular sayılabilir:

“Dahası cumhuriyetle başlayan yeni dönemle özdeşleşen biçimde Yahudiler ve diğer gayri Müslimler için birkaç küçük felaket daha yaşanacaktır. Kitapta Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesinden söz edilmez, ama 6-7 Eylül olayları, Varlık Vergisi ve 1964 Karamanesi, hem gayrimüslim ailelerin trajedisine, hem de sebep olduğu zorunlu göçlerin yansımalarıyla ele alınır.”¹⁹⁸

Karakterlerin farklı inançlara sahip olması evlilik ve birliktelik noktasında sıkıntı çıkarır. Aileler genellikle bu gibi evliliklere karşı çıkar. Bu karşı çıkmalara aldırılmayıp evlenenleri genelde aileden dışlarlar. Estreya, Hugo, Berti'nin yaşadıkları bu bağlamda değerlendirilebilir. Örneğin Yahudi kökenli Hugo ile evlenen İncila Hanım, sosyal çevreden kaynaklı baskılardan kurtulmak için Londra'ya kaçıp yerleşir.

Romanda Yahudi kimliği ile okurun karşısına çıkan Levi, Yahudilerin geleneklerine vurgu yapar. Bu vurgu okurun karşısına yoğun olarak yenilen yemekler konusunda çıkar. Öyle ki bu yemek kültürü Levi'ye bir süre sonra yemek tariflerinin sıklıkla kullanıldığı *Size Pandispanya Yaptım* romanını yazdırır.

Türkiye'nin yaşadığı yönetsel değişiklikler bazı karakterleri farklı ülkelere savurur. Osmanlı Devleti'nin yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması romanın karakterlerinden biri olan Nesim'in ülkeden ayrılıp başka ülkelere savrulmasına sebep olur. Onların bu savrulmasının sonucu yeni acılar olacaktır:

“Ona göre Nesim kelimenin tam anlamıyla bir Osmanlı'ydı. Bu bağlılık onu bir başka günün ya da savaşın insanı yapmıştı. Duygu, anlaşılabilir bir duyguydu aslında. ‘İmparatorluğun’ yıkılması demek, bir ülkenin, bir ülkedeki değerlerin yıkılması demekti biraz da. Nesim, ‘Cumhuriyet’ ilan edilince, kendisini, kendi şehrinde,

¹⁹⁵ Nazi Almanya'sı tarafından II. Dünya Savaşı döneminde Almanya'da ve işgal edilen bölgelerde, istenmeyen kişileri zorunlu çalıştırmak üzere kurulmuşlardı. Aynı zamanda terim Yahudiler başta olmak üzere Nazilerin siyasi ya da ideolojik düşmanlarını kitlesel olarak imha etmek amacıyla kurulmuş olan imha kamplarını da ifade etmek için kullanılır. Buralara daha çok Yahudilerin getirilmesiyle birlikte, Romanlar, bazı Slav ırklarından olanlar ve akıl hastası olduğu düşünülenler de kurbanlar arasındadır. Eş cinsel insanlar da burada öldürüldüler. Öldürülme sebepleri ise üremeye bir katkıları olmamalarıydı. Büyük bir kısmı Polonya'da bulunmaktaydı.

¹⁹⁶ 27 ile 40 yaş aralığındaki gayrimüslim erkeklerin, II. Dünya Savaşı nedeniyle Nisan 1941'de amele taburu (ihtiyat eratı) olarak silahlı hizmetine alınmasına rağmen silahlı eğitim yaptırılmak yerine yol, köprü, tünel inşaatlarında nafia askerleri olarak Temmuz 1942'ye kadar çalıştırılmalarını konu alan ayrımcılık olayıdır.

¹⁹⁷ 1964 yılında, Kıbrıs meselesi öne sürülerek Türkiye'de yaşayan Yunanistan pasaportlu Rumların sınır dışı edilmesine karar verildi.

¹⁹⁸ Ö. E. Levi, “Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi'nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası”, 121.

bambaşka bir ülkeye sürülmüş gibi hissetmişti. Yeni bir ülkede yaşamaya mecbur olmak vardı sanki artık kendisi için. Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun yıkıldığı günlerdi de aynı zamanda o günler. Bir tarih 'başkaları' tarafından unutulmaya, unutturulmaya çalışılıyordu... O günler 'yıkım günleri'ydi evet... Sadece bir dönemin, bir anlayışın değil, bir dünyanın yavaş yavaş terk edileceğini de bildiriyordu, anlatmak istiyordu bu yıkım. Bir ihanetti, olası bir gelecekte yerini bulamama ya da kendine bir yer görememe korkusuydu da biraz bu yıkımla yaşanan. Bu duyguyu orada, o zamanlarda birçok insan yaşayacaktı... Bir yıkımın üzerine kurulacak bir dünyayı, benliğinizi, değerlerinizi koruyarak nasıl yadsıyabilirdiniz? Nesim bu dünyayı kabullenmeyecek, 'Buralarda artık yaşanmaz' deyip, Rahel'le birlikte, bambaşka bir coğrafyaya, dahası umuda gitmeye karar verecekti."¹⁹⁹

Bir Yahudi geleneği olarak düğünlerden ve ölümlerden sonra yemek verilir.

İstanbul Bir Masaldı romanı, Madam Estreya'nın ölümü sonrasında verilen yemek ile başlar. Romanın ilerleyen sayfalarında Berti ile Jülyet'in düğün yemeklerine şahit olunur:

"Törenden sonra, Mösyö Jakların Şişli'deki evine gidilmiş, ailenin yakın akrabaları ile en vazgeçilemeyecek dostlarına, Façyo'dan gelen, o günleri yaşayanların kolay kolay unutamayacağı Niko ile Tanaş'ın özenle hazırladığı, 'ne yaptığını bilen' iki deneyimli garsonun sunduğu yemeklerle, o 'yaşama zenginliğine' yakışır bir ziyafet verilmişti."²⁰⁰

Yahudiliğin en belirgin taraflarından biri sürgüne gebe hayatlarıdır. Romanda bu sürgün hayat, okurun karşısına sıklıkla çıkar. Bu göç edişler, bazen zorunluluktan bazen isteyerek gerçekleşir. Bu sürgünlerde mutlaka arkalarında birilerini bırakırlar. Olga'nın babası Mozes Bronstein, Odessa'dan İskenderun'a, oradan da İstanbul'a göç eder. İskenderun'dan Londra'ya doğru göç ederken arkalarında oğlu Jacob'u bırakırlar. Oğlu Jacob, bir süre sonra Meksika'ya göç eder:

"Bir yük gemisiyle Mexico City'ye gelmiş, birçok işte kaçak olarak çalıştıktan sonra, kendisine küçük bir kenar mahalle lokantasında aşçı yardımcısı olarak, mütevazı, ama hiç olmazsa bir yerlere iyi kötü yerleşmesine olanak taniyacak bir iş bulmuş, sonra da lokantanın sahibinin kızıyla evlenmişti."²⁰¹

Kirkor Amca'nın komşusu Parsek Dikranyan, yasak işlere bulaşıp New York'a kaçınca orada İstanbul'a ve Mısır Çarşısı'na özlemle ölür:

"Amerikan hayranı karaborsacı komşuları Parsek Dikranyan bir geceyarısı, apar topar, karısı ve kızıyla birlikte New York'a kaçmıştı. Sonradan aldıkları haberlere göre de Parsek, çeşitli işlere girip çıktığı o 'yabancı memleket'te, 'başını bin bir belaya soktuktan' sonra, seneler senesi taksi şoförlüğü yapmış, İstanbul'a, özellikle de Mısır Çarşısı'nın kokusuna hasret kalarak ölmüştü."²⁰²

Kirkor Amca'nın yeleği arkadaşı Niko'nun yanında çalışan Urfalı Şeref kan davası yüzünden İstanbul'a gelir. Bir süre sonra ortadan sessizce kaybolur: "Dükkânda bir ara, Niko'nun yardımcılığını yapan, Urfalı, hemen hemen hiç

¹⁹⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 571.

²⁰⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 462.

²⁰¹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 145.

²⁰² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 92.

konuşmayan, Şeref adında bir adam da varmış. Kekemeymiş, onu İstanbul'a getiren bir kan davası olmuş."²⁰³

Altmışlı yıllarda Yunan uyrukluların oturma izni yenilenmeyince Niko, İstanbul'a dönme umuduyla Atina'ya gider. Bu umudu hayatı boyunca hep içinde taşır:

"Ne kadarının gönüllü, ne kadarının zorunlu olduğunu her zaman her yerde söyleyemeyeceğiniz, dahası kestiremeyeceğiniz bu sürgün, 'altmışlı yılların birinde', Yunan uyruklu 'konukların' ülkede oturma izinlerinin yenilenmemesiyle gelişen olaylar sonucunda, Niko için çok farklı, sınırları çok daha kolay çizilebilir bir sürgüne dönüşecekti."²⁰⁴

Schwartz, Birinci Dünya Savaşı'nda İstanbul'da kaybolan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bir subayıdır. İşgal günleridir. Yabancı askerler İstanbul sokaklarında cirit atar: "Yıllar sonra bu hikâyeyi anlattığım bir yazar dostumdan öğrenecektim: Ordu tarafından unutulmuş, savaş zamanlarında yabancı bir ülkeye giden askerlerin en büyük korkusuydu."²⁰⁵ Schwartz, Polonya taraflarında bir çiftliği olduğundan bahseder. Sürekli oraya gitme hayali kurar: "'Ülkesine', Avusturya'ya ya da Polonya'da kalan o alabildiğine geniş topraklara dönmek isteyip istemediğini sormuşlar sonra kendisine. Bir yanıt vermemiş, sadece hafiften gülümsemekle yetinmiş."²⁰⁶

Mozes, Odessa, Riga, İskenderiye ve İstanbul'u düşünür. Onun bu sürgünlükleri bir zorunluluktur:

"Sadece yaşlı, çok yaşlı bir doktor, bu ağrıların nedeninin, farklı bir iklimin doğurabileceği sorunlarda aranması gerektiğini söylemiş. Beden yıllarca dayanmış, ama sonunda tepkisini göstermişti. Çare, daha soğuk bir iklimde yaşamakta bulunabilirdi. Daha soğuk ya da daha elverişli, bir kez daha değişmesi gereken bir iklimde..."²⁰⁷

İncilâ Hanım, zorunlu bir sürgün sonrasında gittiği Fransa'da İstanbul Kanlıca'daki yalılarını çok özler: "İncilâ Hanım'ın o akşam İstanbul'u, denizi, artık çok uzaklarda kalmış o yalıyı, Kanlıca'nın pembe renkli yoğurduğunu anlatmak istemesi 'esaret'in bir başka biçimi miydi?"²⁰⁸

Lola, kocasını İkinci Dünya Savaşı sırasında Toplama Kampları'nda kaybeder:

²⁰³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 96.

²⁰⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 111.

²⁰⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 122.

²⁰⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 123.

²⁰⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 65.

²⁰⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 273.

“Kocasını herkesin farklı şekillerde öldüğü, beklenmedik ölümler için bir araya getirildiği, yüzyıllardır taşınan o hayatlardan kopararak ‘toplandığı’ o kamplarda ‘yitirmiş’, o yabancı, buz gibi nefesin ‘içlerine’, tüm ‘kaçışlara’ ya da ‘unutmalara’ karşın, kaçınılmaz bir biçimde yaklaştığını hissettiği o karanlık günlerden, başka, olası karanlıkları düşünmeksizin kurtarmak istediği iki yaşındaki oğluyla birlikte, ‘bir yolunu bulup’ Londra’ya kaçmayı başarmış.”²⁰⁹

Ceri, İstanbul’dan ayrılıp İngiltere’ye gider. Bir daha İstanbul’a dönmez. Orada ölür. Romanda bu durum açık açık anlatılmaz. Ancak romanın son bölümünde saklanan sırrın Ceri’nin çok önceden öldüğü ile ilgili olduğu anlaşılır. Annesi Roza, oğluna büyü yapıldığını söyleyerek Yüksekaldırım’daki şapka kadına büyü bozumuna gider. Ceri ile ilgili sır, bu kadın ile de paylaşılır. Ancak Madam Roza ile paylaşılmaz: “Ceri’nin öldüğünü, gerçekten öldüğünü, doğduğu, büyüdüğü topraklara, daha da büyümek için dönmeyeceğini görmüştü.”²¹⁰

Jinet ile kocasını birbirine yaklaştıran en önemli sebep onların aynı acılardan gelmesidir. Her ikisi de İkinci Dünya Savaşı’nda büyük acılar çekmiş kişilerdir. Jinet’in bu evlilikten bir kızı, bir de oğlu olur. Kızı, kendini dine verip kendisi gibi biri ile evlenir. Oğlu ise askerde öldürülür:

“Polonya asıllı ve benimkine benzer bir geçmişi var. Bizi, zamanında birleştiren, birbirimize yaklaştıran en önemli neden de bu nedendi zaten. Yitirmeyi, yitimleri yaşamayı ikimiz de çok erken, çok küçük yaşlarımızda öğrenmiştik. Daha fazla büyümeyi de bu yüzden başarabildik sanırım.”²¹¹

Enrico Weizman, İspanya’daki iç savaştan kaçıp Fransa’ya sığınan komünistlerdendir. Babası İspanya’da kalır, öldürüleceğini bile bile onunla gelmez: “Enrico Weizman Biarritz’de bir gazete satıcısıydı. Atlas Okyanusu’nun kıyısındaki bu küçük şehre, ‘iç savaş’taki ‘yenilgiden’ sonra, İspanya’dan kaçarak gelmiş inançlı bir komünistti...”²¹²

Enrico Weizman’ın evlendiği Madam Angela, kocası Toplama Kampları’na gidip de dönmeyen kadınlardandır: “Angela kocasının ölmediğine, toplama kamplarından kurtulduğuna, ‘yoldaşlarının’ ülkesinde kaldığına inanıyordu.”²¹³

Nesim, zorunluluktan terk ettiği İstanbul’u çok özler. Ancak İstanbul’a geri dönemez: ““Bu günleri görmeyebilirdik... Haliç’e bakan evimizde, daha doğru bir

²⁰⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 286.

²¹⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 531.

²¹¹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 553.

²¹² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 586.

²¹³ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 613.

ülkenin hayaliyle yaşamaya devam edebilirdik... Şimdi oralarda lüfer zamanıdır...’ demişti.”²¹⁴

Madam Perla’nın anne ve babası, gerçek anne ve babası değildir. Babasının Madam Perla’ya farklı talepleri olur. Daha sonra anne ve babası Filistin’e, oradan Kudüs’e gider. İngilizler, oraya gelince orayı terk ederler. Nereye gittikleri belli değildir: “İngilizler gelince, anlaşılmayan bir nedenle şehri terk etmişler, yalnızca, uzaklara, çok uzaklara, ‘daha uzaklara’ gitmek istediklerini söylemişlerdi.”²¹⁵

Avram Efendi, İkinci Meşrutiyet’i, Balkan Harbi’ni Halıcioğlu’ndaki evde yaşar: “O evde, Balkan Savaşı’nı da, işgal günlerini de yaşamışlardı.”²¹⁶

Konsolos Fahri Bey, İkinci Dünya Savaşı’nda Türk Yahudileri kurtarmaya çalışır. Ancak Nesim’i kurtarmayı başaramaz. Nesim’in ölümü, anne ve babasından gizlenir:

“Albert, İzak, Suzanne... Sonra Nesim’in adını söylediler... Başaracaktım, başaracağıma o anda çok inanmışım. Ancak o anda, işte tam da o anda, bana ‘o adım’ı bir kez daha hatırlatan o olay gerçekleşti, tanımadığım bir adam çıkıp, ‘Ben Nesim Ventura’yım’ dedi.”²¹⁷

Mösyö Jak’ın şofben işi ile uğraşan patronu Mösyö Bussac’ın şirketine devlet tarafından el konulunca Mösyö Bussac, Senegal’e gider: “Sonra bir gün gelmiş, yabancı sermayeli birçok şirket gibi, Havagazı Şirketi de devletleştirilmişti. Fransızlar da, diğerleri de, başka yerlere gideceklerdi, başka yerlere gitmek zorundaydılar...”²¹⁸

Mösyö Jak’ın, Sultanhamam’da küçük bir kumaşçı dükkânı açtığı günlerde İkinci Askerlik Günleri başlar. Bu dönem İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Askerden dönünce Varlık Vergisi ile karşılaşır. Bu dönemde ona dükkân sahibi Muammer Bey yardım eder:

“İkinci askerlik’ günleri, tam da bu günlere, bu küçük hayallerin kurulduğu günlere denk gelmişti işte... O günler ‘devlet’in, İkinci Dünya Savaşı’nın ‘en civcivli’ zamanında, ‘birtakım güvenlik gerekçeleriyle, azınlıklardan tahminen, daha da doğrusu öğrenebildiği kadarıyla, yaklaşık yirmi bin kişiyi, bir yerlerde, özel bir seferberlik için ‘toplama’ kararı aldığı yıllardı.”²¹⁹

“Ancak o günlerde, işlerin ve o evdeki gecelerin ‘yolunda’ olduğu o zaman da, birçok insanı bir anda, bambaşka bir hayata ‘gönderen’ Varlık Vergisi çalacaktı kapılarını. Kendisine otuz bin lira ‘takdir’ etmişlerdi.”²²⁰

²¹⁴ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 591.

²¹⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 692.

²¹⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 695.

²¹⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 730.

²¹⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 738.

²¹⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 741.

²²⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 744.

Levi, *İstanbul Bir Masaldı* romanında otobiyografik hikâyesinin yanında sosyal hayata da değinir. Levi için sosyal hayata ilişkin unsurlar vazgeçilmezdir. Varlık Vergisi, İkinci Askerlik Günleri, oturma izinlerinin iptali, ülkeyi terk edip başka ülkelere sürgünlükler ve Toplama Kampları *İstanbul Bir Masaldı* romanında sıklıkla vurgulanan sosyal hayata ilişkin tematik unsurlardır. Yaşanılan bu olaylar azınlıkların duygu dünyası için çok önemli bir yere sahiptir.

1.1.6.4. Ölüm

İstanbul Bir Masaldı romanında ölüm teması özellikle vurgulanır. Anlatıcı, romanda birçok kişinin ölümüne şahit olur. Ancak bu ölümlerin en dramatik olanı, Nesim ile ailesinin Toplama Kampları'nda öldürülmüş olmalarıdır. Olay örgüsü içerisinde bu ölümler çok büyük öneme sahiptir. Yahudilerin yaşadıkları düşünüldüğünde bu önem daha iyi anlaşılacaktır. Toplama Kampları'nda ölen sadece Nesim'in ailesi değil, Yahudi komşuları Weizman ile Isaac'ın aileleri de o kamplarda öldürülmüştür. Geriye dönen sayılı kişilerden biri de Weizman'dır. O da ailesini Toplama Kampları'nda kaybetmiştir. Nesim, Alman hayranıdır. Osmanlı Devleti yıkılıp yerine bir başka devlet kurulunca artık bu topraklarda yaşayamayacağına kanaat getirerek Fransa'ya göç eder. Boğaz'dan geçerken fesini denize atar. Fransa'da halı kaçakçılığı işi ile uğraşır. Daha sonra Nesim, Toplama Kampları'na götürülüp orada ölecektir. Onunla birlikte aynı kaderi kızları Paulette ile Anette, karısı Rahel, komşusu Enrico Weizman'ın hamile karısı Marie, baldızı Lilianne, çocuğu Danielle ve arkadaşı Isaac da paylaşır. Komşuları Enrico Weizman, Toplama Kampları'ndan sağ kurtulanlardandır. Kızları Jinet'i kapıcıları Madam Manzil'e bıraktıkları için Jinet kurtulur. Daha sonra Madam Manzil, onu kiliseye bırakır: "Nesim'i o günden sonra bir daha görmedim. Daha da doğrusu, 'farklı' bir biçimde 'gördüm'... Ayrılmamızın üzerinden bir ay ya geçmişti ya geçmemişti. Yatakhane, bir adamın üzerinde onun bir süre için üzerinde taşıdığı o fitık kemeri vardı."²²¹

Bunun yanında olay örgüsü içerisinde merkez karakterler düşünüldüğünde Yasef'in karısının, Tant Tilda'nın kocası Jozef'in, Şükran'ın, Schwartz'ın, Rozi'nin, Anriko'nun, Madam Roza'nın, Madam Estreya'nın, Fortüne Teyze'nin,

²²¹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 600.

Madam Eleni'nin ölümleri, olay örgüsü içerisinde bir diğer öneme sahip ölümler olarak okurun karşısına çıkar. Levi, karakterlerini yaşama tutundurmaktan ziyade öldürme yolunu seçer:

“Adının, kardeşlerini idare etmede gösterdiği ustalık, ama galiba biraz da fiziksel özellikleri nedeniyle aile içinde ‘Churchill’e çıkması, Mösyö Jak’ınsa yıllar, çok uzun yıllar sonra, o ölümlerin ardından günün birinde, ‘Ama Roza başkaydı, melek gibi kadındı’ demesi boşuna değildi.”²²²

Rozi'nin ölümü trajik bir ölümdür. Camdan düşüp öldüğü söylenir. Ancak bu konuda çeşitli şüpheler vardır. Şükran'ın ölümü ise bir cinayettir. Bir otel odasında öldürülür. Cinayet sebebi olarak gazeteler kıskançlık diye yazar. Romandaki karakterlerin birçoğu ölümü tek başına karşılar. Yalnızdırlar. Ölüm sonrasında verilen geleneksel yemekte dahi bir araya gelenlerin sayısı sınırlı sayıdadır. Sonuç olarak ölüm teması, *İstanbul Bir Masaldı* romanının olay örgüsü içerisinde çok büyük kırılmalara sebep olur. Bu kırılmalar karakterlerin duygu dünyasında derin yaralar açar.

1.2. Lunapark Kapandı

Levi'nin ikinci romanı olan *Lunapark Kapandı*'nin birinci basımı 2005 yılında Doğan Kitap tarafından yayımlanır. Romanın ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci basımları da aynı yayınevinden çıkar.²²³ Roman, 646 sayfalık bir romandır.

Levi, hayatını *İstanbul Bir Masaldı*'da ortaya koyar. *Lunapark Kapandı* romanında da aynı otobiyografik izler görülür. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı olarak okurun karşısına çıkan kişi *İstanbul Bir Masaldı*'daki 1. tekil kişi (Ben) anlatıcıdır. Geçmişte yaşadıkları *İstanbul Bir Masaldı*'dan bilinir. Bu yüzden geçmişe dönüşleri, okur için o kadar şaşırtıcı olmaz.

Lunapark Kapandı, zaman zaman kendini olay örgüsü itibari ile tekrar eden bir romandır. Okur, İnci ile anlatıcının ayrılıp barışmalarına defalarca şahit olur. Bu durum, romanın bazı bölümlerinde okuru sıkar. Anlatıcının da yazdığı romanın uzunluğundan yakındığı görülür. Anlatıcı aynı zamanda bir yazardır.

Levi'de *Lunapark Kapandı*, çocukluk saflığının ve çocukluk dünyasının bitmesi demektir. 2002-2003 yılları Levi için zor yıllardı. Duygusal açıdan büyük bir çöküntüye girmişti. O günlerde *Lunapark Kapandı*'yı, yani eski bir ilişkisinin

²²² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 152.

²²³ Bilgiler Ankara Millî Kütüphanesinden derlenmiştir.

onda bıraktığı kalıntıları yazar. Bu romanı yazarken bir yasak aşkı, bir erkeğin psikolojisini ve bir yasak aşkı bir erkeğin nasıl yaşayabileceğini, umutlarını, kaygılarını, heyecanlarını, yan çizmelerini ve yalanlarını anlatmak için yola çıkar.

Lunapark Kapandı, bütün unsurları bakımından *İstanbul Bir Masaldı*'ya göre daha sınırlı bir romandır. *İstanbul Bir Masaldı*'daki zengin kişi kadrosu ve mekânlar bu romanda görülmez. Ancak *Lunapark Kapandı*'daki diyalogların *İstanbul Bir Masaldı*'ya göre daha fazla olduğu dikkat çekici özelliklerden biridir. Bu diyaloglar sayesinde roman *İstanbul Bir Masaldı* romanına göre daha okunabilir bir roman görünümündedir.

1.2.1. Olay Örgüsü

Anlatıcı, Selin ile üniversite yıllarında Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü okurken tanışır. Bir süre birlikte olduktan sonra ayrılırlar. Anlatıcı, Alman bir okutman, Selin ise bir diş hekimi ile birlikte olur. Sevgililerinden ayrılıp tekrar bir araya gelirler. Evlenirler. Ada adlı bir kızları olur. Anlatıcı, reklam yazarlığı işine girer. Bir ara komşusu İffet Hanım'ı hatırlar. İffet Hanım'ın tek kızı Amerika'ya gidip Meksikalı bir Katolik ile evlenir. İffet Hanım, albay kocası ölünce hacca gidip kendini dine verir. Daha sonra anlatıcının aklına babaannesi gelir. Babaannesi çocuklarını okutabilmek için dantel işi yapar. Yıllar geçtikçe anlatıcı ile Selin'in arası açılır. İş yerinde bir gün grup direktörü Emel Hanım, anlatıcının odasına gelip anlatıcıya sanat yönetmeni Dilek hakkında görüşlerini sorar. Oyuncak mağazasında müdürlük yapan bir arkadaşının reklam işinden bahseder. Emel Hanım, bu işi anlatıcıya vermek ister. Anlatıcı kabul eder. Anlatıcı, oyuncak mağazası müdürü İnci'yi arayıp Cafe Marmara'da buluşurlar. Hayat, oyuncak ve anlatıcının yazdığı roman hakkında konuşurlar.

Anlatıcı reklam broşürlerini hazırlar. İnci'yi çalıştığı yerde ziyaret eder. Birlikte gezerler. Ayrılıp herkes eve döndüğünde anlatıcı, İnci'yi arayıp ona âşık olduğunu söyler. İnci, sevgilisinin olduğunu, daha önceki beraberliğinin de evli bir adam ile olduğunu, bu yüzden tekrar evli bir adam ile birlikte olmak istemediğini söyler. Uzun bir süre görüşmezler. Ayrı kaldıkları bu günlerde anlatıcı, yazdıklarını İnci'ye gönderir. İnci bu yazılanları çok beğendiğini söyler. Tekrar uzun bir süre görüşmezler.

Aradan iki yıl geçer. Bu süre zarfında anlatıcının evliliği gittikçe çözülür. Bu iki yıl içerisinde anlatıcı, Ay Çocukları adlı bir radyo programı yapar. İnci, bir akşam anlatıcıyı arar. Turgut'tan ayrılmıştır. Bir gün sonra buluşurlar. Sohbet ederler. Tekrar görüşmek dilekleriyle ayrılırlar. Anlatıcı, o gecedan birkaç gün sonra yine bir gece vakti İnci'yi arar. İnci, onu Yeşilköy'deki evine davet eder. Anlatıcı, bir konyak alıp eve gider. Birlikte vişne likörü içerler. İnci'ye vişne likörü yapmayı anneannesi öğretmiştir. O akşam sevişirler. Yemek yiyip müzik dinlerler. O gece, aradan geçen iki yılı konuşmazlar. O gece oyuncaklar üzerine konuşurlar. Anlatıcı, gitmesi gerektiğini söyler. İnci, bir daha ne zaman geleceğini sorar. Anlatıcı, en kısa sürede geleceğini söyler. Evine doğru yol alır. Eve varır. Yaşadıklarını Selin'e anlatmaya karar verir. Anlatıcı, Selin'e akşam çekimde olmadığını, İnci adlı bir kadının yanında olduğunu söyler. Selin, İnci ile sevişip sevişmediğini sorduğunda sevişmediğini söyler. Selin ile evlilikleri üzerine konuşur. Selin, bir sigara yakar. Selin, anlatıcıya bir tercih yapması gerektiğini söyler. Tam o anda kızı Ada, babasının kucağına atlar ve babasına bu akşam lunaparka gideceklerine söz verdiğini hatırlatır. Birlikte lunaparka giderler. O sıra anlatıcı, İnci'yi arar. İnci'nin bu telefon sonrasında morali bozular.

Pazar günü Selin ile Ada kahvaltı yapar. Anlatıcı, yürüyüş yapma bahanesiyle dışarı çıkar ve İnci'yi arar. Sonra evine döner. Birkaç gün sonra bir akşam vakti İnci ile Cafe Marmara'da buluşur. İlişkileri hakkında konuşurlar. İnci, zor bir kadın olduğunu söyler. İnci, anne ve babası ile uzun zamandır görüşmediğini, ikiz kız kardeşi Meri'nin doğum esnasında öldüğünü söyler. Anlatıcı, İnci'ye hafta sonu Bodrum'a gitmeyi teklif eder. İnci, bu teklife çok sevinir. Anlatıcı, ona Alman sevgilisinden ayrıldıktan sonra Bodrum'a gidişini anlatır. İnci, o akşam anlatıcıya güneşi birlikte doğurmayı teklif eder. Anlatıcı, bunu reddeder. İnci, biraz bozular. Tartışırlar. Arabalarına binip herkes kendi evine gider. Anlatıcı, o akşam Selin'e İnci ile buluştuğunu söyleyemez. Selin ile oturup televizyon izler. Selin'e işten bunaldığını, hafta sonu tek başına İstanbul dışına çıkmak istediğini söyler. Selin, itiraz etmez.

İnci ile bir gece vakti Bodrum'a otobüs ile gider. Otele yerleşirler. Sevişirler, uyurlar, denize girerler, motor gezisine çıkarlar. Bir bankın üzerinde evlilik hayali kurarlar. Anlatıcı, kendini tam anlamıyla İnci'ye bırakamaz.

Konuşmalarının bir yerinde İnci, onun kendisinin yaşadıklarını bilse ne yapacağını sorar. Bu gibi konuşmalar daha öncesinde birkaç kez tekrarlanır. İnci'nin kendisini çağırdığı o hayalden korkar. İnci ile ilişkisini düşünür. İnci ile ilişkisi o Bodrum seyahatinden sonra da devam eder. Birçok akşam Yeşilköy'deki İnci'nin evine gider. Haftanın üç günü buluşurlar. Bu buluşmalarında doyasıya sevişirler. İnci'nin burnu estetiklidir. İnci, bunun hikâyesini anlatmayı geçiştirir.

İnci ile sevişmelerini bir süre sonra görev olarak algılar. İnci, cinsellikte yaşadıkları bu sorunun onun tavrından kaynaklandığını söyler. Aralarındaki sorunları halledemezler. Ancak bu ilişki hep böyle yaşanmaz. Ara ara İnci ile İstanbul'un yakın yerlerine tatile giderler. Anlatıcıya bir yuvayı yıkıp bir başka yuva kurmak zor gelir. O tatil günlerinin birinde kavga ederler. Bir cumartesi günü İnci'nin daha önce gittiği Karadeniz'e kıyısı olan bir yere giderler. Konuşma dönüp dolaşp ilişkilerine gelir. Büyük bir tartışma çıkar. İnci, İstanbul'a dönüş için arabayı çalıştırır. Oysa daha yeni gelmişlerdir. İnci, arabayı çok hızlı kullanır. Anlatıcı, arabayı kenara çekmesini söyler. Yolun kenarında arabayı durdurur. Arabanın içerisinde sevişirler. Sonra birbirlerine sıkı sıkı sarılırlar. Birbirleriyle uzun bir süre görüşmemeleri gerektiğini söylerler. İnci'nin Yeşilköy'deki evlerine varırlar. İnci, duş alır. Duştan sonra birlikte aldıkları balıkları yerler. O akşam, birlikte televizyon seyredip uyurlar. Sevişmezler. İlişkilerini konuşmazlar. Anlatıcı, evine dönmesi gerektiğini söyler. Ayrılırken İnci, bir daha görüşüp görüşemeyeceklerini sorduğunda anlatıcı bilmediğini söyler.

Evine giderken yaşadığı çıkmazı düşünür. Kızının odasına gider. Kızının gördüğü rüyayı hatırlar. Kızı Ada, İnci'ye atacağı adım konusunda ona engel olur. İnci, bazı akşamlar evi arar ancak konuşmaz. Bazı günler İnci'deyken de Selin arar konuşmaz. Onun için İnci, bir aşkı; Selin ise aileyi, kolay kolay kopamayacağı değerleri temsil eder. Bir gün hayatlarını kökünden değiştiren bir telefon görüşmesi yaparlar. İnci'yi iki aydır görmez. Bir cuma akşamı İnci arayıp hamile olduğunu söyler. Anlatıcı, bu çocuğu istemediğini söyler. İnci'nin evine gidip İnci'yi çocuğu aldırması için ikna etmeye çalışır. Ancak İnci, çocuğu doğurmak istediğini söyleyerek anlatıcıyı evinden kovar.

Anlatıcı, dedesinin evine gider. Selin ve Ada ile kebabçıya gider. Ajanstan İnci'yi arar. İnci, ona akşam Turgut ile seviştiği yalanını söyler ve telefonu kapatır.

Anlatıcı, defalarca aramasından sonra İnci telefonu açar. Turgut ile sevişmesinin yalan olduğunu söyler. Buluşurlar. Anlatıcı, tam çocuğu doğurmasına izin verecekken İnci, çocuğu doğurmak istemediğini söyler. Gidip çocuğu aldırırlar. Taburcu olduktan sonra İnci'nin evine gelirler. Anlatıcı, uzun bir süre görüşmemeleri gerektiğini, işleri yoluna koyunca onu arayacağını söyleyerek evine gider. Olanları Selin'e anlatır. Selin çok kızar. Bunun üzerine anlatıcı, ilişkilerini konuşmak için Bozcaada'ya gitmeyi teklif eder. Tatile çıkarlar. Otelde aynı odada kalırlar. Sevişirler. İnci'yi arar. İnci, ona nerede olduğunu sorar ve aldığı cevap sonrasında çok sinirlenir ve telefonu kapatır. Anlatıcı, onu ne kadar arasa da İnci, telefonu uzun bir süre açmaz. Selin ile tatili sona erdirip eve dönerler.

Ajanstan İnci'yi arar. İnci, tekrar bir arkadaşı sayesinde iyi olduğu yalanını söyler. Aslında bu çocuk doktoru arkadaşıdır. Buluşurlar. İnci, ona son olaydan sonra tavrı sergiler. Sevişirler. O gecedan iki gün sonra anlatıcı dedesinin evine yerleşir. Bir gün İnci, Antalya seyahati sonrasında anlatıcı ile buluşmak ister. Anlatıcı, Ada ile vakit geçireceğini söyleyince kavga çıkar. O akşam anlatıcı, Selin'in evine gider. O esnada telefon çalar ve arayan İnci'dir. Anlatıcıya kendisine seni seviyorum demesini ister. Anlatıcı, İnci'ye: "Seni seviyorum." der. Selin bunu duyar ve anlatıcıyı evinden kovar.

Bir iki hafta İnci ile görüşmezler. İnci'nin doğum gününde ikramiye aldığını söyleyerek İnci'ye istediği alışverişi yapabileceğini söyler. Alışveriş sonrası İnci'nin evine giderler. İnci, anlatıcıya geçmişinden bahseder. İnci'nin babası, Van'dan İstanbul'a göç eden bir ailenin çocuğudur. Kimya mühendisliği okur. Boya fabrikası sahibi patronu Hilmi'nin kızı ile evlenir. İnci'nin anne ve babası, sürekli kavga eder. İnci'nin annesi, kocası ile evlenmeden önce bir başka adamdan hamiledir. Babası, İnci'nin gerçek babası değildir.

İnci, Arkın diye biri ile nişanlanır. Arkın, onu terk edip İngiltere'ye gider. Daha sonra İnci, bir şirkette işe girer. Hızla yükselir. Patronu Kadri ile ilişki yaşar. Canının sıkıntısı gitsin diye işletme yüksek lisansına kayıt yaptırır. Kadri ile birlikteyken hocası Oğuz ile sevgili olur. Oğuz'un sevgilisi Nalan, bu ilişkiyi duyunca Oğuz, bu ilişkiyi yürütemeyeceğini söyleyerek İnci'den ayrılır. Daha sonra İnci okuldan arkadaşı Turgut ile birlikte olur. Turgut, Diyarbakır'dan Almanya'ya göç eden bir ailenin çocuğudur. Babası, onları terk edip gidince İstanbul'a gelip

yerleşirler. Turgut, hem çalışır hem okur. Tamirci ustası Hurşit Dayı'nın yanında çalışır. Hurşit Dayı'nın Turgut'un annesi ile ilişkisi vardır. Hurşit Dayı, karısından boşanamadığı için Turgut'un annesi ile evlenemez. Turgut, inşaat mühendisliğini kazanır. Emlakçılık yapar. Daha sonra müteahhitlik işine girer. Hurşit Dayı'nın kızı Huriye ile evlidir ve iki çocuk sahibidir. İnci ile işletme yüksek lisanstan tanışırlar. Turgut, İnci'ye ev tutar. Birlikte olurlar. Bir gün İnci, kendisine ilgi göstermediği bahanesiyle Turgut'u terk eder. O doğum günü akşamı anlatıcı, kendini İnci'ye çok yakın hisseder. Bir süre kanepede sevişirler. Sonra uyuyakalırlar. Anlatıcı, erken uyanır. İnci'nin saçlarını okşar. İnci'ye kahvaltı hazırlar. Sonra ilişkileri üzerine konuşurlar. Ajansa gideceğini, o akşam İnci'ye gelemeyeceğini, dedesinin evine gidip biraz uyumak istediğini söyler. İnci, anlatıcıyı kapıya kadar geçirir.

Anlatıcı, ertesi akşam İnci'nin evine gider. Birlikte yemek yerler. İnci, bu ilişkinin yürümeyeceği korkusunu taşır. Türkü dinlerler. İlişkilerini düşünürler. Anlatıcı, İnci'nin her şeyi anlatmadığını düşünür. Ada ile İnci'yi tanıştırır. Bir pazar sabahı Ada ile İnci'nin evine giderler. İnci, hem çok şaşırır hem de çok mutlu olur. Ancak bu ilişkilerini kurtarmak içi yeterli olmaz. Ayrılırlar. İnci Avusturalya'ya gitmeyi düşündüğünü söyler. Gidene kadar anlatıcı ile birkaç kez görüşürler. İnci, Sydney'e gider. Bir pastanede iş bulur. Anlatıcı ile mailleşerek haberleşir. İlişkileri konusunda birbirlerini suçlarlar. Anlatıcı, geri dönmesini söyler. İnci dönmez. Mike adlı evli ve çocuklu bir adamla birlikte olur. Onda da aradığı mutluluğu bulamaz. Ajanstaki Dilek, arkadaşlarıyla yeni bir ajans kurar, Emel ise altı yıllık evliliğini bırakıp sevdiği adamla İsviçre'ye gider.

Anlatıcı, ajanstaki Neval'e karşı çeşitli hisler duymaya başlar. İnci ile birlikte oldukları bu üç yıl içerisinde ilk defa dışarıya açılır. O gecenin sabahında ajansa gider. İş arkadaşları ile günlük konulardan konuşur. O sıra anlatıcı, Neval ile olan ilişkisini iletir. Arkadaşı Emre'yi arar. O akşam buluşmak için sözleşirler. Bu sefer her şeyi Emre'ye anlatmaya niyetlidir. Buluşma yerine Emre'den önce gelir. Yemeklerini söylerler. Emre'ye olan biteni anlatır. Emre, anlatıcının yaşadıklarını yorumlar. İnci ile yaşadığı ilişkide anlatıcıyı suçlu bulur. Birkaç gün sonra anlatıcının dedesi ölür. Dedesi öldükten sonra anlatıcı yeni bir eve taşınır. O evde kalamaz. Dedesinin evini yeni evlenen bir çifte kiralarlar. İnci'yi düşünür. İnci, kendi savaşını bir başka yerde verir.

Aradan bir yıl geçer. Bu süre içerisinde İnci'yi unutmaya çalışır. Emre'nin önerisi ile terapi görmeye başlar. Bir gece vakti anlatıcının kapısı çalar. Kapıyı açtığı anda kapıda İnci'ye çok benzeyen birini görür. Kadını içeri davet eder. Gelen İnci'nin annesidir. Masanın üzerine, İnci tarafından anlatıcıya gönderilen bir paket bırakır. Olanları anlatıcıya anlatır. İnci'nin üvey babası, İnci'ye tecavüz etmiştir. Mike'ın onu terk etmesi ve bütün bu yaşananlar sonrasında İnci, Avusturalya'da intihar eder. İnci, anlatıcıya uzun bir mektup ile anneannesinin kendisine bıraktığı kemanı gönderir. Yaşadıklarını o mektupta anlatır. O gece, Emre'yi arayarak görüşmeleri gerektiğini söyler. Emre, sabah çıkıp gelir. Anlatıcı, İnci'nin öldüğünü söyledikten sonra Emre'ye mektubu okur. Emre, İnci'yi anlatıcının yazacağı roman ile hayatında yaşatmaktan başka bir şey yapamayacağını, bugünlerin de böyle geçeceğini söyler. Bir süre sohbet ederler. Emre, vedalaşıp evden ayrılır. Anlatıcı, kendine ıhlamur yaptıktan sonra şarkı dinler. O anda hüngür hüngür ağlamaya başlar. Ajansa gider. Hayatını, işini sorgulamaya başlar. İstifa dilekçesini verir. Yerine bir eleman bulununcaya kadar işe devam eder. Bu sırada kızı ile vakit geçirir. Ada'ya İnci'nin öldüğünü söyler.

Aradan iki yıl geçer. İnci, bu dünyadan ayrılmış iki yıl olur. Anlatıcı, reklam ajansından ayrılır. Selin ile görüşmeye devam eder. Hayatını sorgular. Geldiği noktada İnci'nin büyük bir etkisinin olduğunu düşünür. İki yıldır özel bir üniversitede reklamcılık dersi verir. Hayatında bir yıldır bir kadın vardır. Romanını yazmaya devam eder. İnci'nin uzun uzun öpüşmemesinin sebebini babasının İnci'ye tecavüz ederken ağzını kapatmasına bağlar. Emre, anlatıcının romanını yazarken bazı şeyleri gizlemesini doğru bulmaz. Anlatıcı, İnci'nin hikâyesini anlatmak ister. Gitmek ile gidememek üzerine düşünür. İnci, gitmeyi tercih eder. Anlatıcı, bir kez intihar etmeyi düşündüğünü, ancak bundan vazgeçtiğini söyler. İnci'nin intihar şeklini düşünür.

1.2.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Mario Levi'nin, *İstanbul Bir Masaldı* romanında olduğu gibi *Lunapark Kapandı* romanında da anlatıcı, 1. tekil kişi (Ben) kimliği ile okurun karşısına çıkar. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, aynı zamanda romanın merkezinde yer alan karakterdir:

“Hayatım, ardımda bıraktığım büyük kayıplar ve ölümlerle dolu... Ben seri cinayetler işleyen bir suikastçıyım!.. Bugüne kadar sadece kendime ve kurbanlarıma, o da

tarihimden ve bana gösterilenlerden yeterince kaçamadığım için yakalandım. Hoş, o zamanlarda kurbanın da, celladın da rolleri tam anlamıyla belirlenmiş değildi. Kendimi bir cellat gibi gördüğüm anlar, bir kurban durumuna düşürüldüğüm anlar da bazen. Onları öldürürken ben de biraz ölüyor, çok değerli bir parçamı içimden koparıyordum... Katil gömleğini giymekten bu nedenle hiç hoşlanmadım. Tüm bu cinayetlerin, her birinin zorunlu, kendini savunma cinayeti olduğunu bilsem de... Cehennemimden ve içimdeki şeytandan kaçmayı tercih edebilirdim. Bunu çevremdeki hemen hemen herkes yapıyordu. Bir kıyıda kalmak ve o kıyının verebildikleriyle yetinmek de vardı. Durmuş oturmuş bir iş, bir aile; bana, yalnızlıklarımı, yan çizmelerimi, daha açık bir deyişle de beni unutturacak bir konfor... Bu unutuş, ya da teslimiyet beni rahatlatılabildi, evet... Ama ben önce öldürmeyi seçtim.”²²⁴

Lunapark Kapandı'da 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, bir reklam ajansında çalışır. Roman yazma çalışmaları yapar. Romanda kendi serüvenini, özellikle İnci ile yaşadıklarını anlatır. Ancak anlatıcının ismi *İstanbul Bir Masaldı* romanında olduğu gibi *Lunapark Kapandı* romanında da geçmez. Her iki romanda da anlatıcı Yahudi'dir. Okur, anlatıcının kimin akrabası, kimin kocası olduğunu bilir. *İstanbul Bir Masaldı* romanındaki anlatıcının kim olduğuna dair sır perdesi, *Lunapark Kapandı* romanında görülmez. *Lunapark Kapandı* romanı ile *İstanbul Bir Masaldı* romanının bir diğer ortak noktası her iki anlatıcının da yazar olmasıdır:

“Ama romanı yazarken, hikâyeyi bu tekrarlardan ayıklayabildiğimce ayıklayacağım, kurtarabildiğimce kurtaracağım, göreceksiniz. Yaşarken kurtulamadım, anlatırken kurtulayım bari. Hikâyeyi de böylelikle gereksiz yere uzatmamış olurum.”²²⁵

“Roman bayağı uzayacak bu durumda. Bu da beni biraz endişelendiriyor... Fazla kalın romanları, yayıncılar yayımlamakta, okurlar da okumakta pek isteksiz davranıyorlar bugünlerde... Ancak öte yandan, seni anlatmak istiyorsam, bu yaşadıklarını da anlatmam gerektiğini biliyorum... Anlatırsam da, böyle bütün sırlarını ifşa edeceğim, anlayacağın!..”²²⁶

Roman; evli, çapkın ve aslen Yahudi olan, iki kadına duyduğu aşk arasında kalan, farklı zamanlarda birçok iş yapıp roman yazmaya da çalışan yazar anlatıcının monolog ve diyaloglarından oluşur. Olayları yaşayan ve aktaran konumundaki bu anlatıcı, çoğu kişisel değerlendirmelerden oluşan uzun ruhsal betimlemelerle roman boyunca dinamik bir görüntüdedir. *Lunapark Kapandı* romanında; anlatıcı, kendisinin ve akrabalarından birilerinin anılarını anlatırken aynı zaman da *İstanbul Bir Masaldı* romanında kahraman olan kişileri ve yaşadıkları olayları aktarır.

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, bazı kişiler hakkındaki bilgileri etrafındaki insanlardan alsa da bilgilerin çoğunu kendisi gözlemler. Yine de ulaşamadığı bilgiler vardır. Bunu okur ile açık açık paylaşır. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, İnci'nin eski sevgilileri ile ilgili bilgiyi İnci'den, İnci ile ilgili bazı bilgileri de İnci'nin

²²⁴ Mario Levi, *Lunapark Kapandı* (İstanbul: Doğan Kitap, 2011), 8.

²²⁵ Levi, *Lunapark Kapandı*, 236.

²²⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 375.

annesinden öğrenir. Bu bilgilerin öğrenildiği kısımlar, ayrıca “gözlemci kahraman”a örneklik teşkil eder:

“Hep aynı ilişkiler... Hep aynı film derler ya, işte öyle... Hep büyük umutlarla başlayan ve hep kötü bitmeye mahkûm bir film... Onun en büyük sorunu her ilişkisine büyük umutlarla girmesi değil, girdiğine kendini inandırmak istemesiydi. Aslında inanmıyordu ama. Onu, evlenerek ülkesine götürmek, çok çocuk yapmak isteyen bir Malezyalı; motosikletiyle dünyayı dolaşmanın hayalini kuran, hiçbir yerde dikiş tutturamamış bir Türk... Olacak şey miydi?... Bu arada çok iş de değiştirdi. En nihayet, fotoğraf malzemeleri satan bir başka Türk’ün yanında işe girdi. Onunla da ilişki kurdu. Bu kez de ona çok bağlanmıştı. Adam ona çalışma izni aldı, şirketinde iyi bir iş verdi...”²²⁷

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, okur ile sohbet eder. Okura çeşitli sorular yöneltir ve okurun düşünmesini ister. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, sorulan soruları okura sorar gibi yapıp cevabını yine kendisi verme yolunu seçer. Gizemi, yine 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı çözer: “Söylediklerimi çok yadırgamıyorsunuz, dahası hiç yeni bulmuyorsunuz değil mi?.. Her aşkın kendine göre böyle bir karanlığı barındırdığını düşünenlerdensinizdir belki siz de, kim bilir.”²²⁸

Lunapark Kapandı romanında mektuplara yer verilir. Romanda İnci, Avustralya’ya gittikten sonra 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı ile mektuplaşır. Bu mektuplaşma, zarf usulü değil, e-posta yoluyla gerçekleşir. Romanın sonlarına doğru İnci, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcıya ulaştırılmak üzere bir mektup bırakır. Bu mektupta yaşadıklarını bir bir anlatır. Bu mektup olay örgüsünün gizeminin çözülmesi anlamına gelir. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, bu mektubu okuduktan sonra büyük bir değişim yaşar. Ayrıca, mektup tekniği romandaki 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının tekdüzeliğini yıkması ve yaşanılanların inandırıcılığını artırması bakımından önem arz eder:

“Sayın Yazar!

Sana yine kızdım! Son iki mektubunda şu duvar meselesi ısrarla gündeme geliyor. Duyularının duvarıma çarptığını söylerken haksız değilsin. Ama şunu unutma ki, bu duvarın örülmesine senin de büyük bir katkı oldu. Benim sana duyduğum bu kırgınlık durup dururken mi oluştu sanıyorsun? Üç yıl boyunca, o kadar istediğim halde, bana bir türlü gelmeyen, beni tercih etmeyerek rencide eden sen değil miydin? Başta karın olmak üzere, birçok insanın gölgesi aramızda dolaşmadı mı? Ya çocuğumu aldırıktan sonra, beni öyle orta yerde bırakman, bu da yetmiyormuş gibi, karınla birlikte tatile çıkman? Sen o adaya, aşkımıza rağmen giderken suç değildi de, benim, senin deyişinle bu uzak adaya, üstelik tek başıma, biz ayrılmaya karar verdikten sonra gelmem mi suç oluyor? Ya artık boşanacağımı, birlikte yeni bir aile kuracağımızı söylediğin günlerde birdenbire benden ayrılmak isteyişin? İstanbul’u bunun üzerine hepten bırakmaya karar verdiğimi söylediğimde kılını bile

²²⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 593-594.

²²⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 159.

kıpırdatmadın. Gitmemi teşvik ettin hatta. Sana son anda biten ilişkiler konusunda ne kadar hassas olduğumu anlatmadım mı?”²²⁹

Levi, *Lunapark Kapandı* romanında “tekil bakış açısı”nı kullanır. “Genel anlamda ‘ben-anlatım’ yöntemiyle kaleme alınan romanlar için geçerli olan bir bakış açısıdır bu.”²³⁰ Okur, kişileri 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının durduğu yerden görür. Yaşanılanları onun bakış açısıyla öğrenir:

“O evdeki temel duygumu hâlâ unutamıyorum. Haftanın en azından üç günü buluşmaya başlamıştık. Buluştuğumuz o akşamüstleri ajanstan çıkar, kilometrelerce yolu ona gitmenin heyecanıyla kat ederdim. Bir sevgiliye, o kadına gitmenin heyecanıydı bu. Farkında mısınız, size ‘bir sevgiliye, o kadına gitmenin heyecanı’ dedim. Bu cümlenin gerçek anlamına biraz daha çok yaklaşabildiğime inanıyorum şimdi. Bu cümle bana, o evde birçok kez duyduğum o yabancılik duygusunu da daha iyi anlatıyor artık. Bu duygunun kapısını o evin kapısını ilk kez çalarken de aradığımı hissetmişim hatırlarsanız. O anlarda hissettiklerimi hikâyemin bir yerlerinde size anlatmaya çalıştım. Gittiğim kadın; İnci’ye giydirmek istediğim, İnci’de İnci’ye rağmen aradığım, bulmak istediğim, ama sadece bende yaşayan, yüzünü belki de hiç göremeyeceğim, bedenine hiçbir zaman dokunamayacağım bir kadındı da aynı zamanda. Aşkımızın temelleri sadece böyle bir yalnızlık üzerine oturtulmamıştı kuşkusuz. Ama bu gerçek, o günlerin bir türlü yüzleşemediğim doğrularından biri olarak aramızdaydı, bizimle birlikte soluk alıp veriyordu yine de.”²³¹

Yer yer “gözlemci kahraman”ların anlatıcı konumunda olduğu bölümlerde “gözlemci figürün bakış açısı” kullanılır. “Gözlemci kahraman” sayesinde anlatıcı ve okur bazı konularda bilgi sahibi olur. Ayrıca “gözlemci figürün bakış açısı” ile birlikte tekil bakış açısının tekdüzeliği yıkılır. Gözlemci figürün bakış açısının yoğun olduğu yerler, İnci’nin eski sevgililerinden bahsettiği bölüm ve İnci’nin annesinin 1. tekil kişi (Ben) anlatıcısına İnci ile ilgili sırları paylaştığı bölümdür:

“Her ilişkisindeki gibi, o adamdan da çok şey bekliyordu. Beklediklerini de bulmuş gibiydi başlangıçta. İki üç günde bir telefon ediyordu. Bir iki dakikalığına kısa kısa konuşmalar yapıyorduk. ‘Çok çok mutluyum’ diyordu hep, ‘aradığımı en nihayet buldum, kendimi televizyondaki o dizilerin içindeymişim gibi hissediyorum’ diyordu. O bunları söylerken ben de mutlu oluyordum. Ama kendini yine hayallere kaptırmasından da endişe duymuyor değildim doğrusu. Korkuyordum. Bir daha büyük bir hayal kırıklığına uğramasından korkuyordum. Üstelik yabancı ellerdeydi de artık. Hoş, buradayken de pek görüşmüyorduk, bizden çok uzaklaşmıştı, ama ne bileyim, yine de kendisine daha kolay ulaşabileceğimiz bir yerdeydik. Bunu o da hissediyordu galiba. Oradayken, bizi İstanbul’da aradığından daha çok arar olmuştu. Buradayken, on beş-yirmi günde bir arasa, öpüp de başımıza koyardık... Bunun bir anlamı yok muydu sizce?..”²³²

Anlatıcı, toplum ile barışık bir kişi değildir. Topluma gittikçe yabancılaşan, bunun sonucunda da kaçınılmaz bir şekilde yalnızlaşan bir kimlik ortaya koyar. *Lunapark Kapandı* romanının anlatıcısı, yaşadığı ötekilik ve yabancılik yüzünden

²²⁹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 540-541.

²³⁰ Tekin, *Roman Sanatı*, 61-62.

²³¹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 158-159.

²³² Levi, *Lunapark Kapandı*, 591.

gerek toplumdaki gerekse de kendi ruhsal dünyasından kopma noktasına geldiğinin de farkındadır.

Levi, *Lunapark Kapandı* romanında *İstanbul Bir Masaldı* romanında olduğu gibi “1. tekil kişi (Ben) anlatıcı”yı kullanır. *Lunapark Kapandı* romanında “tekil bakış açısı”nın yanında “gözlemci figürün bakış açısı”na yer verir. Romanda yer alan bu anlatıcı ve bakış açıları romanı okur nezdinde daha inandırıcı kılmanın yanında karakterlerin duygularına da nüfuz etme imkânı sunmaktadır.

1.2.3. Zaman

Lunapark Kapandı'da, anlatıcı ile İnci'nin arasında yaşananlar (vaka zamanı) iki binli yılların başında yaşanır. Anlatıcı, bunun bilgisini romanın ilk sayfalarında verir. Romanın anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında iki yıl kadar bir süre vardır. İnci'nin intiharından iki yıl sonra anlatıcı, ağırlıklı olarak geriye dönüş tekniği ile yaşadıklarını anlatır. İnci ile tanıştığı zamanın iki binli yılların başı olduğu düşünülürse anlatma zamanı bu tanışmadan dört beş yıl sonrasına tekabül eder:

“İnci'yle o aşk için karşılaştığım yıl, Fenerbahçe şampiyon olmuş, anneannem ölmüş, ülkem sanki bir iç savaşın eşiğine gelmişti...”²³³

“Şimdi sadece İnci değil, uzun yıllarımı paylaştığım karım da çok uzaklarımda kaldı. Onunla ilişkim de, heyecanı, hayata ve geleceğe dair bir tasarımı barındıran her ilişki gibi umutlarla başlamıştı oysa.”²³⁴

“İki koca yıl... Dile kolay... İnci bu dünyadan iki yıl kadar önce kendi isteğiyle ayrılmıştı...”²³⁵

Lunapark Kapandı, geriye dönüşlerin olduğu bir romandır. Levi, yaşadıklarına özlem duymaktan daha çok geçmiş zamana bir özlem duyar. Ama asla geçmişe dönmek gibi bir isteği yoktur. Bunu açık açık ifade eder. Çünkü yaşamış olduğu çocukluk ve gençlik, o kadar dönülmesi istenen bir çocukluk ve gençlik değildir. Ancak zaman, ona yaşanan mekânın eski güzelliklerini çağrıştırmaya etki yapar. İşte Levi'nin sevdiği geçmiş zamanda kalmış mekânın bu güzelliğidir. Çünkü Levi, zamanın yıkıcı ve tahrip edici özelliğinden yakındır. Bu tahrip ediliş, hem insanlarda hem de mekânlarda görülür.

Levi, romanlarında zaman mefhumuna açık açık değinmez. Daha çok yaşanan zamanların insan üzerindeki psikolojik etkilerini vurgulamayı tercih eder.

²³³ Levi, *Lunapark Kapandı*, 8.

²³⁴ Levi, *Lunapark Kapandı*, 10.

²³⁵ Levi, *Lunapark Kapandı*, 640.

İnsanlar, zamanın üzerlerinde bıraktığı bu tahribat sonrasında geçmiş zamana dönüş çareleri ararlar.

Levi'nin Yahudi kimliğini bu romanda görmek mümkündür. Zaten Levi, hiçbir zaman bu kimliğini inkâr yoluna gitmez. Bu sebepten Levi, Yahudilerin İkinci Dünya Savaşı'nda yaşamış olduğu acılara zamansal boyutta döner. Bir diğer zamansal boyut ise Levi'nin yaşanan sürgün zamanlarını özellikle vurgulamasıdır. Okuru geriye dönüşlerle o sürgün zamanına götürür. Sonuç olarak Levi, *Lunapark Kapandı* romanında zamanın insan üzerindeki psikolojik etkisini ön planda tutan bir yazar olarak okurun karşısına çıkmaya devam eder.

1.2.4. Mekân

İstanbul Bir Masaldı'da olduğu gibi *Lunapark Kapandı*'da da mekân olarak okurun karşısına İstanbul çıkar. Levi'nin vazgeçilmez mekânıdır İstanbul. Bütün romanları İstanbul'da geçer. Mario Levi'nin romanlarındaki İstanbul sevgisi, *Lunapark Kapandı* romanında, kahramanların yaşamının her alanında kendini gösterir. İstanbul, özellikle de Beyoğlu'nda bulunan sinema salonları, pastaneler, eğlence mekânları roman boyunca anlatıcının belleğinde iz bırakan ana mekânlardır.

Levi, İstanbul âşığıdır. İstanbul, hem tarihî hem de günümüzdeki hâliyle okurun karşısına çıkar. İstanbul, ayrıca Levi'nin romanlarında bir sürgünler şehridir. Bu sürgünler bazen dönüş bazen de gidiş olarak yaşanır. Anlatıcı, İstanbul'un her hâline şahitlik eder. Mekânlar, anlatıcının gözünden tanınır:

“Şehrim, sürgünlerini de bir yerlerine gömmüş bir şehirdi aynı zamanda... Bu şehir, sürgünlerin, bir umut adına bu limana, bu sokaklara gelenlerin, ama aynı zamanda da, o dilleri yüzünden o limanda ve sokaklarda barınamayıp başka umutlara gidenlerin şehriydi de, evet... Farklı tarihleriyle büyüyen şehirlerin kaderiydi bu...”²³⁶

Lunapark Kapandı'da *İstanbul Bir Masaldı*'da olduğu gibi bir mekân zenginliği okurun karşısına çıkmaz. *Lunapark Kapandı*'da merkez karakterlerin gittikleri mekânlar sınırlı sayıdadır. Ancak bu mekânlara sürekli giderler. Zaman zaman gittikleri bu mekânlarda geçmişe dönerler ve daha öncesinde bu mekânlarda yaşadıklarını hatırlarlar. Sürekli aynı mekânların tercih edilmesi anlatıcı için güvenli bir limanı terk edemeyiş olarak algılanabilir. Bu durum, İnci'ye atılacak olan adımı engeller. Anlatıcı, İnci veya bir başka kişiyle hiçbir zaman yeni

²³⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 124.

mekânlar keşfetme yoluna gitmez. Sürekli bildiği mekânları tercih eder. Bu ister istemez yaşanılanların kaderini en baştan çizer. Anlatıcı, geçmişten gelen alışkanlıkları taşıdığı her mekânda arar. Bu onun için vazgeçilmez bir alışkanlıktır. Selin ile evlendiği zaman taşıdığı mekânı bu yüzden yadırgar:

“Oturduğum sokak, içimde defalarca doğurup öldürdüğüm şehre katılmaya çalışan, ışıklarını yavaş yavaş bulacak, kendimi bir türlü yakıştıramadığım o sokaklardandı. Benim o yeni sokağım, tarihime, tarihlerime yabancı, dahası duyarsız bir sokaktı...”²³⁷
“Çünkü o mahallede, o mezecilerden hiçbiri yoktu örneğin. Kendilerine mezeci diyenlerse, ne lakerdayı biliyordu, ne likorinoyu, ne taramayı, ne de biberli kaşarı. Hiçbir manavla okka gülünü konuşamazdım. Hiçbir balıkçıyla lüferin palamudu nasıl kaçırdığını da konuşamazdım. Orada bir balıkçı yoktu çünkü. Balıksız bir mahalleyi düşünebiliyor musunuz?.. Ben düşünemezdim. Ne var ki ben o günlerde bunu da yaşamak zorunda kalmıştım. Tüm bunlar bir yana, apartman bir de kuyrukyacağı kokuyordu kimi akşamlar... Daha da kötüsü, kimi komşularım ayakkabılarını kapının hemen önüne bırakıyorlardı...”²³⁸

Lunapark Kapandı'da karakterler sürekli denize kıyısı olan kentleri tercih eder. Deniz ve su, onlar için vazgeçilmez iki unsurdur. Olayın geçtiği yerin İstanbul olduğu düşünüldüğünde bu durum çok şaşırtıcı değildir. Öyle ki anlatıcı, romanın sonunda İnci'nin intihar edişini sorgulayarak kendisini denize atıp intihar etmesini daha anlamlı bulacağını söyler. Oysa İnci, denize atlayıp intihar etmez, evinin balkonundan kendini atıp intihar eder. Yine İnci, İstanbul'dan ayrılırken Avustralya'yı tercih eder. Avusturalya, bir ada ülkesidir ve dört tarafı denizlerle çevrilidir. Anlatıcının kızının adının Ada olması, İnci'nin anneannesinin Giritli olması da karakterlerin deniz ve su ile ilişkisini daha açık şekilde ortaya koyar. Öyle ki Mario Levi'nin gerçek hayatta kızlarının ismi Pınar ve Deniz'dir. Anlaşılacağı üzere Levi, denize ve suya âşık bir yazardır:

“Bu arada yaşamak ve yazmak demişken, İnci, kendisini, bir apartmandan, son kez uçuş umuduyla atmak yerine, bir akşam vakti, çıplak soyunup bir daha dönmek üzere azgın dalgalara bıraksaydı, hikâyenin sonu daha ‘şiiirsel’ olmaz mıydı?...”²³⁹

Romanın mekânsal açıdan en ironik tarafı, açık mekânları tercih eden karakterlerin, daha dingin daha mutlu olması gerekirken romanda karakterlerin bu özelliklerine rastlanmaz. Karakterler, kapalı mekân karakterleri psikolojisi içerisinde okurun karşısına çıkar. Karakterlerin özellikleri, daha çok kapalı mekânlarda öğrenilir. Bu karakterlerin hayallerinin değil, gerçek hayattaki çıkmazlarının bir sonucudur. Aslında hiçbir karakter, kendini o kapalı mekâna

²³⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 16.

²³⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 17.

²³⁹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 646.

kapatmak istemez. Açık mekânları özlerler. Ancak açık mekânlara bir adım atma cesareti gösteremezler: “Gel bu gece sabaha kadar İstanbul’u yaşayalım... Yemeğe gidelim, barlara gidelim, doyasıya dans edelim... Deniz kıyısında bir yerlerden de güneşi doğuralım... (...) Bu gece olmasın... Belki bir başka gece...”²⁴⁰

Romanın olay örgüsünün düğümü İnci’nin evinde atılır. Yaşanılanların birçoğu orada yaşanır. Olaylara orada şahit olunur. Anlatıcı İnci’nin evini tasvir eder. İnci’nin evi, anlatıcının mekân olarak ayrıntılı tasvir ettiği ender mekânlardandır. Bu durumun sebebi, olayların orada yaşanacağını habercisidir. Bir diğer önemli mekân, anlatıcının Selin ile paylaştığı ev ve o evden ayrıldıktan sonra taşındığı dedesinin evidir:

“Adresini verdi. Yeşilköy’de, eski İstanbulluların sayfiye olarak kullandıkları o evlerin birinde oturuyordu. Çiçeklerle dolu bir balkonu vardı.”²⁴¹

“Ev beklediğim, günün birinde o romanımda anlatmak isteyebileceğim gibiydi. Mumlar, saksılar, çeşitli yerlere serpiştirilmiş biblolar, rahat koltuklar...”²⁴²

“Odanın ayrıntılarını o anda fark ettim. Ilık bir haziran akşamıydı... Duvarda Egeliymiş gibi görünen bir adanın fotoğrafı ile Venedik’in o bildik, yüz binlerce, milyonlarca kartpostalda yerini bulmuş görüntülerinden biri vardı. Yatağın yanlarında iki komodün, sağ komodinin üstünde de yarılanmış bir su bardağı duruyordu. Yatak başındaki rafta bir iki dergi vardı. Duvarların rengi açık sarıya benziyordu...”²⁴³

Romanda yer alan başkarakter, rüyalar aracılığıyla geçmişte yaşadığı mekânlara dönüş yapar. Bu rüyalar roman içerisinde özellikle vurgulanır:

“O rüyada çocukluğumun sokağına, Siracevizler Sokağı’na iniyordum. Beni oraya bir yokuş götürüyordu. Sadece sokağıma değil, kendime de inmeme yol açan bir yokuş... Oraların hiçbir zaman unutamayacağım sokaklarındandı bu da. İskete Sokak’taydım...”²⁴⁴

Lunapark Kapandı romanında buluşma yerleri cafe, pastane, lokanta, çay bahçeleri, otel, plaj, pasaj gibi mekânlardır. Bu buluşma yerlerinin çoğu İstanbul’dadır ve bunların yine bir kısmı günümüzde de varlığını devam ettiren Marmara Cafe, Taksim İnci Pastanesi, Çiçek Pasajı gibi mekânlardır.

Levi, mekânları ele alırken mekânların geçirmiş olduğu değişimi özellikle vurgular. Levi, yaşadıklarına her ne kadar dönmek istemese de yaşanılan mekânların eski hâllerine özlem duyar. Onların değişiminden üzüntü duyar. Romanda sık sık geçmişe dönerek o mekânların eski güzelliklerini okura aktarır.

²⁴⁰ Levi, *Lunapark Kapandı*, 139.

²⁴¹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 95.

²⁴² Levi, *Lunapark Kapandı*, 97.

²⁴³ Levi, *Lunapark Kapandı*, 104.

²⁴⁴ Levi, *Lunapark Kapandı*, 110.

Bu aktarış, subjektif bir nitelik taşıır. Bu anlatış sayesinde anlatıcı, biraz daha iyi tanınır. Çünkü yaşanan o mekânlar anlatıcıyı var kılar:

“İstanbul farklı yerlerinde, farklı gecelerini, farklı gündeğumları için yaşayacaktı. Tüm bunlar bir yana, manolyaların da mevsimiydi artık. Şehrin sularına yakın yaşayanlar bunu iyi bilirdi. Bunu, her geçen gün biraz daha çok yitirdiklerine rağmen, İstanbul da iyi bilirdi...”²⁴⁵

“Bodrum, bugünkünden çok farklı bir Bodrum’du o zamanlarda. Her yer gibi orası da farklıydı. Her yer gibi orası da günlerin akışında değışecek, talan edilecek, yeni kimlikler ve insanlar edinecekti.”²⁴⁶

Lunapark Kapandı romanında yeme içme mekânları, sosyal aktivite mekânları olarak farklı mekânlar tercih edilir. İstanbul’un son Rum pastanelerinden biri olan Taksim Nil Pastanesi, İngilizlerin işlettiğı Bomonti Bira Fabrikası, Rus Lokantası, Çin Lokantası tercih edilen mekânlardandır.

Romanda anlatıcı ile İnci’nin ilişkilerinin başlangıcına ve bitişine Taksim’deki Çin Lokantası şahitlik eder. Çin Lokantası’na her gittiklerinde aynı masaya oturma arzusu içerisindeyler. Belki de bu istekleri, ilk günkü heyecanı yaşama arzusundan kaynaklanır. Ancak ilk oturdukları masaya daha sonraki gidişlerinde bir türlü oturamazlar. Bir diğeri buluşma noktası Cafe Marmara’dır. Anlatıcı, yaşadığı ilişkilere farklı bir soluk getirmek adına Bodrum’a ve İstanbul’a yakın yerlere tatile gider: “Yine Çin Lokantası’ndan mı?”²⁴⁷

Lunapark Kapandı romanında *İstanbul Bir Masaldı* romanında olduğu gibi birçok mekânın adı anılır. Avustralya, İngiltere, Yunanistan, Almanya, Kıbrıs gibi ülkeler, çoğu zaman anılar vasıtasıyla zikredilir. Bu ülkeler içerisinde Avustralya, roman kahramanlarından İnci’nin iş bulma umuduyla göç ettiği ve orada tutunmaya çalıştığı ülke rolündedir. Romanda öteki kentler olarak da Sidney, Londra, Paris, Berlin, Saraybosna gibi kent isimleri de satır aralarında geçen mekânlardandır.

Mario Levi, *Lunapark Kapandı* romanında açık mekânlar ile kapalı mekânları bir arada kullanır. Kapalı mekânlara İnci’nin Yeşilköy’deki evi; anlatıcının Selin ile yaşadığı ev, dedesinin evi, çalıştığı ajans, İnci ile sürekli gittiğı Çin Lokantası, Cafe Marmara, İnci Pastanesi, Akmerkez, İnci’nin Avustralya’da intihar ettiği apartman dairesi örnek verilebilir. Kapalı mekânlarda okurun karşısına çıkan diğeri mekânlar restoranlar, barlar, sinemalar ve kitabevleridir. Ali Baba Restoranı, Sander Kitabevi, Rus Lokantası, Barlar Sokağı, Divan Pub, Konak

²⁴⁵ Levi, *Lunapark Kapandı*, 124.

²⁴⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 133.

²⁴⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 96.

Sinemaları, Site Sinemaları bu tarz mekânlardır. Bu mekânlar, olayların sıklıkla geçtiği mekânlardır. Açık mekânlar olarak ise Bodrum, Bardakçı, Bozcaada, Büyükkada, Kınalı, Kanlıca, Kandilli, İstiklal Caddesi, Taksim Meydanı, Ayazma Plajı, Taşlık Bahçesi, Süreyya Plajı gibi mekânlar görülür. Aslında İstanbul'un birçok semti romanda açık mekân olarak okurun karşısına çıkar. Levi, romanın her anında okuru İstanbul'un farklı bir semtinin yüzüyle karşılaştırır. Romandaki bazı mekânların ise sadece adı zikredilir. Bu mekânlar arasında Van, Diyarbakır, Almanya, Amerika, Antalya gibi mekânlar sayılabilir. Mekânlar daha çok azınlıkların ve orta burjuva sınıfına mensup insanların yaşamış olduğu mekânlardır. Nişantaşı, Beyoğlu, Şişli, Kadıköy, Karaköy, Moda Burnu, Asmalımescit gibi mekânlar bu tarz mekânlara örnektir. Daha alt tabakanın yaşadığı mahallelerle sık sık karşılaşmaz. Romanda birkaç yerde bu semtlerin sadece isimleri zikredilir. Turgutların Almanya dönüşü taşındıkları Gaziosmanpaşa semti buna örnektir.

1.2.5. Kişiler Kadrosu

Lunapark Kapandı romanındaki karakterlere bakıldığında *İstanbul Bir Masaldı*'daki kadar zengin bir kişi kadrosunun olmadığı görülür. Levi, *İstanbul Bir Masaldı*'da karakterlerin hemen hemen hepsini derinlemesine okura sergilerken *Lunapark Kapandı*'da bir iki karakterin dışında diğer karakterler, figüratif özellik gösterir.

Levi'nin romanlarının en önemli özelliklerinden biri karakterlerin yeni bir ilişkiye adım atma noktasında çekincelerinin olmasıdır. Genellikle bu karakterler, güvenli saydıkları limanlardan vazgeçip yeni heyecanlar aramak isteseler de bunu başaramazlar. Roman kahramanları mutlu olamayan kişilerdir. Mutsuzluklarına dışarıda çözüm arayan bu kişiler, ikinci hatta üçüncü kişilerle duygusal ilişkiler kurarak tutunma arayışına girerler. Bu anlamda romanda yasak ilişkiler, eşini aldatma, evli kişilerle ilişkiler, ailesini terk etme, sevgiliyle kaçma gibi davranış biçimleri sıklıkla işlenir.

Levi'nin karakterleri okuryazar kişilerdir. Birçoğu üniversite mezunu, müziğe ve okumaya ilgili insanlardır. *Lunapark Kapandı*'da müzik alanında en çok değinilen kişi olarak okurun karşısına Mahler çıkar. Müzik tutkusu, klasik Batı müziği türünde kendini gösterir ve daha yoğun bir hâl alır. Mahler'in Ölmüş

Çocuklar İçin Şarkılar, Yeniden Doğuş Senfonisi, Birinci Senfoni, Altıncı Senfoni, On Birinci Senfoni ve Yeryüzü Şarkısı'nın sözleri romanda kullanılır. Mahler, *Lunapark Kapandı* romanında anlatıcının duygularını ifade etme aracıdır. Mahler'in dışında romanda kahramanlar başka müzikler de dinler; fakat kimin hangi müziği dinlediği hususunda genelde bir açıklama yapılmaz: “Ona *Beşinci Senfoni*'nin o unutulmaz addagietto bölümü ile o bölümün filminden de söz edebilirdim; *Altıncı Senfoni* ile *Dokuzuncu Senfoni*'nin o müthiş trajik bölümünden de...”²⁴⁸

Levi'nin romanlarındaki karakterler, inançlarından daha çok geleneklerine bağlı insanlardır. Gelenekselleşmiş tavırları, karakterlerinde görmek mümkündür. Bu gelenekselleşmiş tavır, kendini daha çok yemek kültüründe hissettirir. *Lunapark Kapandı* romanında anlatıcının yemek konusundaki hassasiyeti ve çocukluğundaki yemek sofralarına dönüşü bunun örneklerinden biridir.

Levi, rakip olan sevgilileri romanlarında genellikle birbiriyle karşılaştırmaz. Bu karakterler bir yerlerde buluşmaz. *Lunapark Kapandı*'da Nalan ile İnci'nin karşılaşması istisnai bir durum teşkil eder. Bu karşılaşmada Nalan, Oğuz'un yanında gördüğü İnci'ye hakaretler eder. Ancak İnci, onun bu hakaretlerine cevap vermeden o ortamdan uzaklaşır.

Romandaki karakterler Batılı yaşamı benimsemiş karakterlerdir. Ancak kahramanlar, çağdaş bir duruş sergilemekle beraber, Batılı yaşam biçimine meraklı bireyler olarak ön plana çıkmazlar.

Levi, okurun karşısına genellikle yalnız karakterler çıkarır. Bu karakterler yalnızlıklarını paylaşmak için buldukları çıkar yollarda daha da yalnızlaşırlar. *Lunapark Kapandı*'da anlatıcı olsun, İnci olsun, bu tip karakterler olarak okurun karşısına çıkar. Levi, başkarakterlerden İnci hakkında şunları söyler:

“Çünkü İnci'nin ne yapsa örtemediği bir öfkesi var. Ama bir yandan da hayata tutunmaya çalışan bir kadın. Anlatıcı, başlarda bunun pek farkında değil; ama zamanla bunu hissettiği içindir ki bir türlü İnci'yi bırakamıyor. *Lunapark Kapandı* aslında bir kadının, İnci'nin romanı. Çünkü yazar bunu istiyor. Ben birçok genç kadının, hikâyeleri farklı olsa bile bu romanda kendinden bir şeyler bulabileceğine inanıyorum.”²⁴⁹

Karakterler, hep bir yere veya bir insana gitme ya da dönme arzusu içerisindedirler. Ancak bu gitme ve dönme, genellikle gerçekleşmez. Gerçekleşse

²⁴⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 106.

²⁴⁹ Su, “Kapak”.

de umulan mutluluk yakalanılamaz. Bu onların bir kaderidir. Bu kadere ne kadar isyan etseler de bu kuyudan kurtulamazlar. Önünde sonunda bu kaderi kabul etmek zorunda kalırlar. Anlatıcının kendini sorgulayış süreci, İnci'nin Avustralya'ya gidişi ve intihar edişi buna örnek teşkil eder: “Sen hiçbir yere gidemeyeceksin!.. Çünkü gitmek istemiyorsun. Sen sadece gitmek istemeyi istiyorsun, gitmeyi hayal etmeyi seviyorsun...”²⁵⁰

Anlatıcı, karakterleri okura kendisi tasvir eder. Bu tasvirde karakterlerin hem dış görüşlerinin hem de psikolojilerinin tasviri yapılır. Okur, romanda İnci ile ilgili özellikleri bu yolla öğrenir:

“Karşımdaydı. Size daha önce anlatmaya çalıştığım o gülümsemesiyle bana bakıyordu. Üstünde, yazı çok veren, beyaz, çiçekli, kolsuz, dekolte bir elbise, boynunda iri taşlardan, kehribar renginde bir kolye vardı. Dudaklarına yine o çok tahrik edici kırmızı ruj sürmüştü. Saçlarını yaptırmış gibiydi... Bu kadın, benim daha birkaç akşam öncesinde, çılgıncasına sevdiğim kadındı... Varlığının beni ne kadar heyecanlandığımı bakışlarıyla ifade etmeye çalışarak yanıt verdim.”²⁵¹

“O eve ilk günlerimizdeki gidişlerimde ilk yaptığımız, doyusuya sevişmekti. Bedenlerimiz birbirine hep susamış olurdu. Çok güzel bir kadın değildi aslında İnci. Göğüsleri biraz küçük, kalçaları da bu göğüslere oranla iyiden iyiye iri sayılırdı. Ama ne yalan söyleyeyim, çok çekici bacakları vardı. Mini etek de bu yüzden ona çok yakıştırdı. Beyaz teni, koyu kumral, dalgalı saçları, elaya kaçan kahverengi gözleri ve çilli suratı bu cazibeyi kendine göre tamamlardı. Burnu sıradan bir burundu. Bir estetik ameliyat ürünüydü çünkü.”²⁵²

Levi, romanlarında topal karakterlere sıklıkla yer verir. *İstanbul Bir Masaldı*'da ve *Lunapark Kapandı*'da bu tip kişiler okurun karşısına çıkar: “Bir başka gecenin kahramanı, sevdiği adamla, kendi deyişiyle, ‘bir bacağı aksadığı için’ evlenemeyen, çok yumuşak sesli genç bir kadındı...”²⁵³

Lunapark Kapandı romanında karakterler, toplumsal yabancılaşmadan daha çok bireysel yabancılaşma yaşarlar. Yaşamış oldukları bu yabancılaşma kendi içlerinde çeşitli duvarlar örmelerine ve bunun sonucunda gittikçe yalnızlaşmalarına sebep olur. Bu karakterlerin istediği bir durum değildir. Onlar, başka şeylerin hayalini kurarlar ancak iş kurulan hayallere atılacak adıma geldiğinde cesareten yoksun karakter hüviyetini alırlar. Bu ister istemez onlar için kaçınılmaz bir yalnızlığı beraberinde getirir. Levi, o atılacak adımı hiçbir zaman karakterlerine attırmaz. Bütün karakterler, yalnızlıklarını giderecek arayışlar içerisinde ancak

²⁵⁰ Levi, *Lunapark Kapandı*, 319.

²⁵¹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 124.

²⁵² Levi, *Lunapark Kapandı*, 160.

²⁵³ Levi, *Lunapark Kapandı*, 77.

bu arayışlar sonrasındaki durakları, onların yalnızlıklarını gidermekten ziyade daha da derinleştirir:

“Benden giderek uzaklaşan, kopan o eve bir yabancı, dahası bir hırsız gibi giriyordum sanki.”²⁵⁴

“Ona o akşam, kendimi küçük bir yerde çok yalnız, terk edilmiş ve yabancı hissedeceğimi söylemişim. Ben, büyük şehir insanıydım...”²⁵⁵

“Kendilerini yaşadıkları yere yabancı hissedenlerin en vazgeçilemeyecek duygularındandı bu, biliyorum.”²⁵⁶

“Bu duvarların seslerini, hangi dilden ve zamandan gelirlerse gelsinler, duyabiliyorum, anlayabiliyorum. Bu duvarları birbirimize, o özlemlere, olasılıklara rağmen, böyle bir tarih yüzünden örmeye devam ediyoruz belki de. Duvarlar bizim duvarlarımız. Ama bu duvarlar dışımızda değil, içimizde artık. Duvarlar içimizde... Bana Bodrum'daki o ilk gecemizde, çok derinlerimde hissettiğim o suçluluğu yaşatan, bu duvarların hikâyesiydi biraz da.”²⁵⁷

Levi, anlatıcı ile Selin'in düğün merasimine yer verir. Ancak karakterler yapılan düğün merasiminden o kadar hoşnut değildir. Bu karakterler o kadar sosyal karakterler değildir. Toplumun alışlagelen gelenekleri haricinde arzuları vardır. Ancak bu arzularını hayata geçirme noktasında bir adım atamazlar: “Bize kalsaydı, birkaç kişilik basit bir nikâh töreniyle yetinir, yüzüklerimizi alır, sonra da evlendiğimizi herkese bildirirdik.”²⁵⁸

Lunapark Kapandı roman kahramanlarının İstanbul'da yaşadıkları yabancılaşma, İstanbul'un apartmanlarında yaşayan ailelerin yaşam biçimlerinin apartmana fiziki olarak yansımalarıyla somutlaştırılır. Özelde apartmanın, genelde ise kentte yaşayan grupların kentlilik ve çağdaşlık bilincinin, yaşam tarzlarıyla bağlantılı olduğu tezinden hareketle, İstanbul'un olumsuz anlamda kimliksel değişime uğramasının romanın yazar anlatıcısında oluşturduğu rahatsızlık, kentin ötekileri bağlamında, ironik bir tarzda işlenir.

Lunapark Kapandı romanının merkezinde yer alan karakterlerin özellikleri şunlardır:

Anlatıcı, üniversiteden arkadaşı Selin ile evlenir. Ada adlı bir kızları olur. Hayatına evliyken İnci adında bir kadın girer. Yazardır. Roman yazma hayali vardır. Kendini katil ve maktul olarak görür. Yaşadıklarından ve yaşattıklarından pişmandır. Çocukluğu, gül kokulu bir sokakta geçer. Karısı Selin, ondan iki yaş büyüktür. Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde okurlar. Hayatının ilk özel kadını

²⁵⁴ Levi, *Lunapark Kapandı*, 173.

²⁵⁵ Levi, *Lunapark Kapandı*, 247.

²⁵⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 262.

²⁵⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 151.

²⁵⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 12.

Selin'dir. Daha sonraları başka kadınlarla da birlikte olur. Selin ile sevgiliyken ayrılırlar. Daha sonra Alman bir okutmana âşık olur. Selin de o sıra bir diş hekimi ile beraberdir. Alman sevgilisinden ayrılır. Selin de diş hekiminden ayrılınca Selin ile evlenir. Selin ile evlenirken drahoma almaz. Amcası bu duruma çok kızar. Hiçbir işte dikiş tutturamaz. İthalat şirketinde çalışır. Gazetede yazıları ve söyleşileri çıkar. Sahaf olmayı hayal eder. Reklam yazarlığı yapar. Bir özel radyoda *Ay Çocukları* adlı program yapar. Program, pazartesi akşamları saat gece on ikide başlar, ikide biter.

Kırkklı yaşlarındadır. Yirmili yaşlarına dönmek istemez. Yirmili yaşlarından nefret eder. İnci'nin onu reddettiği günlerde bir roman yazıp İnci'ye gönderir. Selin ile oturdukları mahalleyi sevemez. O mahallede otururken romancı değil, reklam yazarıdır. Yahudi'dir. Çalıştığı reklam yazarlığından zevk almaz. Küçükken elektrikli treninin olmasını çok istemiştir. Zaman zaman romanda çocukluğunda yaşadıklarına döner. Denizi ve adaları çok sever. Öyle ki kızının ismi Ada'dır. En sevdiği renkler kırmızı ve siyahtır. İnci'den ayrıldıktan sonra Kadıköy'de oturur. Çocukluğu Sıracevizler Sokağı, İskete Sokak, Perihan Sokak ve Hanımefendi Sokak'ta geçer. Küçükken dedesi ile bindiği çarpışan arabaları unutamaz. Sobalı evde büyür. Çocukluğunda dedesi ve anneanesi ile kalırdı. Anneanesi öleli uzun yıllar olur. Dedesinde kaldığı yıllarda altı yaşlarında ya var ya yoktu. Patates salatasını, çok güzel yapar. Yemek yapmayı sever. Sofra kurarken birçok inceliğe dikkat eder. Geneleve ilk gittiğinde on altı yaşındadır. Çocukluğunda çelimsiz bir çocuktur. Biraz asosyaldir. Sürekli İnci'nin başka adamlarla birlikte olmasından korkar. İnci için bir şeylerden vazgeçemez. Karısından boşanır. Son bir yıldır bir başka kadın ile birlikte. Romanını yazmaya devam eder. Reklam işinden ayrılır. Bir üniversitede reklam dersleri verir. Fenerbahçe'yi tutar. Çocukluğunu istediği gibi yaşayamaz.

İnci, anlatıcının sevgilisidir. Anlatıcıdan çocuğu olur. Çocuğu aldırır. Emel'in arkadaşıdır. Büyük bir oyuncak mağazasının pazarlama müdürüdür. Üvey babası tarafından tecavüze uğrar. Kızıla çalan saçları ve kahverengi gözleri vardır. Güzel bacaklara sahiptir. Yüzünde çiller vardır. Kendi hikâyesini uzun, yorucu ve çok karışık görür. Çayı çok sever. Gülümserken sol kaşı havaya kalkar. İşletme yüksek lisans okur. İşini severek yapar. Bazı ayrıntılara çok dikkat eder.

Anneanesi Giritlidir. Anneanesini çok sever. Üvey babası İnci'ye tecavüz ederken onun ağzını kapattığı için uzun süre öpüşemez. O tecavüz sırasında burnu kırılır ve burnundan ameliyat olur. Otuzlu yaşlarındadır. Ailesi ile fazla görüşmez. İkizinin adının Meri olduğunu, doğarken öldüğünü söyler. Ancak onun hiç ikiz kardeşi olmamıştır. Yalan konuşur. İnci, bir sırrı saklar. Anlatıcı ile evlilik hayali kurar. İnci isminin anlamı farklı çağrışımlar uyandırır.

Yemekle arası iyi değildir. Sofrayı süslemez. Anlatıcı ile sevişmelerini bir süre sonra görev olarak görür. Yalnız yaşar. Ve parıltılı bir hayatı vardır. Mutluluğu hiçbir zaman yakalayamaz. Sevgilileri, hiçbir zaman onu tercih etmez. Acur turşusunu çok sever. Özel bir okulda eğitim görür. Hafif toparlaklığı sebebiyle beden eğitimi derslerinde zorlanır. Çok iyi dans eder. Biraz kavgacı, biraz şirin, biraz da serseliklere meyilli bir kızdır. Babası iflas eder. Daha sonra kiraya çıkarlar. Okulunu zor şartlar altında bitirir. Annesi ona gerçek babasını hiçbir zaman söylemez. İnci, Penelope'yi çok sever. Penelope, Yunan klasiklerindeki bir kadın karakterdir. Çok çabuk düşünebilme yeteneğine sahiptir.

Arkın ile yirmi iki yaşında nişanlanır. Arkın onu nikâhtan önce terk eder. İnci, bunu hiç unutamaz. İnci, daha sonra sırayla Kadri, Oğuz, Turgut, anlatıcı ve Mike ile birlikte olur. Ama en çok anlatıcıyı sever. Kadri ile beraberken üniversiteden hocası Oğuz ile birlikte olur. Oğuz'dan ayrıldıktan iki ay sonra Turgut hayatına girer. Oyuncakçı işini ona Oğuz bulur. Evlerinde çay, her zaman hazır bulunur. Mayıs ayında doğar. Lisede kompozisyon derslerinden yüksek notlar alır. Anlatıcı ile ilk buluştukları yerde ayrılırlar. Anlatıcıdan ayrıldıktan sonra Avustralya'ya gider. Avustralya'da önce pastacıda, daha sonra pizzacıda çalışır. İngilizce kursuna gider. Anlatıcı ile ilişkileri üç yıl sürer. Avustralya'da Mike ile birlikte olur. Mike, onu terk eder. Daha sonra başka erkeklerle de birlikte olur. İstanbul'dan tanıdığı bir kız arkadaşıyla ayrı eve çıkar. İntihar eder. Anneanesinin kendisine verdiği kemanı anlatıcıya bırakır. Babasının kendisine tecavüz etmesi olayını sadece annesi ile Güzin Teyze bilir. İntihar mektubunda bu sırrı, bir de anlatıcı ile paylaşır. Levi, verdiği bir röportajda İnci karakteri ile ilgili şunları söyler:

“Ama romanın üçte birine vardığımda şunu hissettim: ‘Ancak bir yere kadar gidebileceğim.’ Çünkü kahraman ‘İnci’ kulağıma tüm kadınlığıyla bir şey fısıldadı ve

dedi ki ‘yapamayacaksın, beni anlat, sen aslında bu romanı beni anlatmak için yazacaksın.’ Ben bunu engelleyemedim.’²⁵⁹

Selin, anlatıcının karısıdır. Anlatıcı ile boşanırlar. Anlatıcıdan Ada adında bir kızı olur. Uzun bal rengi saçları ve masmavi gözleri vardır. Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümünde anlatıcı ile birlikte okurlar. Bir lisede Fransızca öğretmenliği yapar. Dış Hekimliği Fakültesinde Fransızca okutmanlığı işi bulur. Fransızca özel ders verir. Öğretmenlikten emekliliğe ayrılır. Kızının dersleriyle ve babasından kalan mülklerle ilgilenir. Apandisit ameliyatı olur.

Ada, anlatıcının kızıdır. Babası gibi fazla konuşmayan, dışı kapalı, birçok duygusal fırtınayı içinde yaşatan bir insan olarak büyür. Anlatıcının İnci’ye adım atamamasının en büyük engeli kızı Ada’dır.

Romanda yer alan yardımcı karakterlerin genel özellikleri şunlardır: *İnci’nin annesi*, yumuşak ve sakin bir kişiliğe sahiptir. Gençliğinde çok kitap okur. Kültürlü bir kadındır. Başından bir nişanlılık geçmiştir. Babasının çalışanı ile evlenir. O sıra başkasından hamiledir. Edebiyat Fakültesi Grek Dili’nden mezundur. Annesi Giritlidir. Kızına Yunan klasiklerinden ve *Odyssea*’dan bahseder. Rumcayı, Türkçeden daha iyi bilir. Rumcayı, ona annesi öğretmiştir. Kurnaz biridir. Kızı intihar edince sigaraya başlar.

İnci’nin babası, İnci’nin gerçek babası değildir. Vanlı, yoksul bir ailenin çocuğu olarak İstanbul’a gelir. Kimya mühendisliği okur. Boya işleri yapan bir fabrikada çalışır. Zeki, atılgan, hırslı, koşulları iyi değerlendirmeyi bilen biridir. Patronu Hilmi’nin kızı ile evlenir. Karısı, o esnada başkasından hamiledir. Hilmi ölünce işleri devralır. Bir sebep yüzünden memlekete dönemez. Bakırköy’de oturur. İflas eder. Küçükken anne ve babasını kaybeder. Geriye sadece iki amcası ve aileleri kalır. Ev satılıp kiraya çıkılır. Fabrikayı bir dostları alır ve onun yanında çalışmaya başlar. Karısı ile sürekli kavga eder. Karısını orospuluktan kurtardığını, karısı ise onu fakirlikten kurtardığını söyler. *Oğuz*, İnci’nin sevgilisidir. İnci ile ilişkisi bir yıldan fazla sürer. Çok kıskanç biridir. İnci’nin yüksek lisans okurken hocasıdır. Yakışıklıdır. Cinsel organı küçüktür. Bunu sorun eder. Başından bir evlilik geçer. Evlendiğinde yirmi iki yaşındadır. Karısı onu bir başka adamla aldatıp kaçar. Sonra hayatına başka kadınlar girer. Son dört yıldır ciddi bir ilişkisi vardır.

²⁵⁹ Nezahat Doğan, “Mario Levi ile Lunapark Kapandı”, CNNTÜRK. Erişim 16.01.2016. <https://www.cnnturk.com/2005/kultur.sanat/kitap/04/25/mario.levi.ile.lunapark.kapandi/89279.0/index.html>.

Sevgilisi, Oğuz'dan altı yaş büyüktür. Kadın, ona annesi gibi davranır. Yalancıdır. İnci'ye Nalan ile ayrıldığı konusunda yalan söyler. Aynı şekilde Nalan'a yalan söyler. İnci ile ayrılır ve Nalan'a döner. Ayran gönüllüdür.

Turgut, İnci'nin evli sevgilisidir. İki çocuğu vardır. İri yarı, kaba saba bir adam görünümündedir. Temelde çok nazık, çok yumuşak bir insandır. Fazla konuşmaz. Müteahhittir. Çok konuşmamayı erdem sayanlardandır. Ailesi Diyarbakırlıdır. Üç yaşındayken Almanya'ya göç ederler. Babası onları terk edip kendinden on iki yaş büyük bir kadın ile birlikte olunca iki kız kardeşi ve annesi ile İstanbul'a gelip bir süre teyzelerinin yanında yaşadktan sonra Gaziosmanpaşa'da bir eve taşınırlar. Annesi gündeliğe gider. Turgut okur. Boş zamanlarında çalışır. Oto tamirhanesinde işe girer. Ustası Hurşit Dayı ile annesi arasında ilişki vardır. Lise bitince inşaat mühendisliği okur. Ustasının yanından ayrılıp emlakçılık yapar. Annesi, akciğer kanserine yakalanıp ölür. Babası ile mektuplaşır.

Anlatıcının dedesi, Kireçburnu'nda oturur. Dedesi, bir zamanlar insanların tansiyonunu ölçerdi. İdrarını tutamaz. Altmış yıllık evliliğinde karısını hiç aldatmaz. Anlatıcı, küçükken yanlarında kalır. Sürekli “*Adam Olacak Çocuk*” programını seyrederek. Hayatının son yıllarında Fransızca din felsefesi kitapları okur. Bir zamanlar Paris, Berlin ve Londra'ya iş gezilerinde bulunur. *Alman okutman*, anlatıcının bir dönem sevgilisidir. Entelektüel. Özentisiz giyinmeyi, kısa saçlarını yağlı bırakmayı, koltuk altlarındaki kılları uzatmayı marifet sayan o tuhaf solculardandır. Zor bulunan zarafeti ve etkileyici bir parfüm koleksiyonu vardır. Wagner'den nefret eder. Kurt Tuholsky'yi çok sever. Sevişirken tütsü yakar. Nazi ailesinin kızıdır.

İş görüşmesindeki kadın, anlatıcının gazetede reklam yazarlığı için görüştüğü kadındır. Patronun metresidir. Daha sonra kendi ajansını açmak üzere ajanstan ayrılır. *Anlatıcının babaannesi*, genç yaşta dul kalır. Dantel örüp çocuklarını okutur. On altı yaşında okuldan alınıp evlendirilmiştir. *İffet Hanım*, anlatıcının komşularındandır. Harika kek yapar. İyi bir eğitim göremez. Müslümandır. Oruç tutar. Komşularına dolma sarar. Tek kızı, Amerika'ya gidip Meksikalı bir Katolik ile evlenir. Buna ses çıkarmaz. Hacca gider. Kocası kendinden yirmi iki yaş büyük albaydır. Kocası öleli çok olur. Hac dönüşünde dine sığındır. Günde birkaç kez Kur'an okur. Anlatıcının babaannesiyle arası iyidir. Çok

sigara içer ancak içki içmez. Akciğer kanserine yakalandığı günlerde de çok sigara içer. Öldüğünde anlatıcı cenazesine katılır.

Arkın, İnci'nin nişanlısıdır. Nikâhtan önce İnci'yi terk eder. İnci'den biraz uzun, zayıf, tel gözlüklü, düzgün ve temiz bir çocuktur. İnci ile evlenip İngiltere'ye gitme hayali kurar. Üniversiteden mezun olunca babasının yanında ihracat işleri ile uğraşmaya başlar. İngilizce şarkıları çok sever. Düğününde İngilizce şarkılar çalınmasını ister. Arkın'ın annesi, İnci'yi sevmez. İnci, Arkın ile nişanlandığında yirmi iki yaşındadır. Arkın, İnci'den ayrılınca İngiltere'ye gider. Dönüşünde bir bankada işe girer ve bir başkası ile evlenir. *Bonici*, anlatıcının anneannesinin ayakkabıcısıdır.

Behçet, genelevde kapının önünde duran pezevenk. *Aysun*, Turgut'un Almanya'ya gelin giden kardeşi. *Cahide*, Turgut'un kız kardeşi. Kocasının adı Hilmi'dir. Kocası eczacıdır. *Dilek*, anlatıcının odasını paylaştığı sanat yönetmeni arkadaşı. Sık sık sevgili değiştirir. Kendine aşırı öz güveni vardır. Zeki bir kızdır. Anne ve babasının baskılarıyla bir dönem başörtüsü takar ancak daha sonra başörtüsünü çıkarıp açık kıyafetler giyer. Ramazanda oruç tutar. Arkadaşlarıyla ajans kurup işten ayrılır. *Deniz*, Ada'nın oyuncağının adı. Ayrıca gerçek hayatta Mario Levi'nin kızlarından birisinin ismi de Deniz'dir.

Emel, reklam ajansında grup direktörüdür. Evlidir. Kocası kitap okumayan, vaktinin çoğunu internet ve bilgisayar oyunları karşısında geçiren elektronik mühendisidir. Ara ara anlatıcıya masaj yaptırır. Altı yıllık evliliğini bitirip âşık olduğu adamla İsviçre'ye gider. *Emre*, anlatıcının psikiyatrist arkadaşıdır. Anlatıcının İnci ile olan ilişkisi hakkında doğru yorumlar yapar. *Ebrahim*, anlatıcının üniversiteden arkadaşıdır. Sevilmeyi ve görülmeyi pek sevmez. Akordeon çalar. Akordeon çalmayı İran rejiminden kaçan birinden Paris'te öğrendiğini söyler. Ancak bu onun yalanıdır. Akordeon çalmayı annesinden öğrenir.

Fatma Teyze, İncilerin evine gelen temizlikçi kadın. İnci, evden ayrıldıktan sonra birkaç eşyası onun torununa verilir. *Feride*, İnci'nin anneannesidir. Kısa boyludur. İnci'nin dedesi ile evlenmek için ailesini reddeder. İnci'nin dedesi ile komşudurlar. Kocasının ailesi tahıl işleri ile uğraşır. Durumları iyidir. Kocası Karaköy'de toz boyaları satan adamın yanında işe girer. Çok güzel keman çalar. Kemani, öldüğünde İnci'ye bırakır. Küçükken keman dersi almıştır. Öldüğünde

İnci, on altı yaşındadır. İnci'ye vişne likörü yapmayı o öğretir. Çok güzel reçeller yapar.

Güzin Teyze, İnci'nin annesinin İzmir'deki aile dostudur. İnci'nin uğradığı tecavüzü bilir. *Hurşit Dayı*, Turgut'un ustasıdır. *Huriye*, Hurşit Dayı'nın kızı, Turgut'un karısıdır. *Hilmi*, İnci'nin dedesidir. Babası, dedesinin yanında çalışır. Vefa taraftarıdır. Nüktedan bir kişiliği vardır. Boyalar üzerinde derin bir bilgisi vardır. İnci'nin üvey babası, patronu Hilmi'nin kızı ile evlenir. İnci'nin annesi o sıra nişanlısından ayrılmıştır ve hamiledir. Hilmi vefat edince damadı işleri ele alır. *Halit*, İnci'nin çocuk doktoru arkadaşı. Bir zamanlar İnci'ye âşıktı. Zor günlerin dostudur. *Hamdi*, İnci'nin Avustralya'daki Türk arkadaşı. İki yıldır Avustralya'dadır.

Jülyet, İstanbul Bir Masaldı'nın karakterlerinden biridir. *Kadri*, İnci'nin patronu ve sevgilisidir. Evlidir. Sertleşme sorunu vardır. İktidarsızdır. İthalat işleri ile ilgili bir mümessillik şirketi vardır. Yakışıklıdır. Boylu poslu, iyi giyinen biridir. İnci ile ilişkisi iki yıl sürer. Karısı çok ünlü bir ailenin kızıdır. Zenginliği karısından gelir. Zevkli bir adamdır. Ciğeri beş para etmez adamın tekidir. *Mordo*, anlatıcının fakir bir kuzenidir. *Meri*, İnci'nin gerçekte olmayıp anlatıcıya anlattığı, doğumda ölen ikiz kız kardeşidir. *Madam Venezia*, İstanbul'da bir sahafçı. *Mike*, İnci'nin Avustralya'daki sevgilisidir. Basketbol öğretmenliği de yapar. Yazardır. Üç çocuklu dul bir adamdır. Ailesi Toplama Kampları'ndan kurtulur. Karısı alkolikti. Ondan ayrılmak için çok uğraşır. İnci'yi terk eder. *Nora, İstanbul Bir Masaldı*'da Jülyet ile Berti'nin kızlarıdır.

Nükhet Hanım, Bodrum'da anlatıcıyı tedavi eden hemşiredir. Eşi avukattır. İki çocuğu vardır. *Neval*, anlatıcının iş arkadaşı ve sevgilisidir. Ajansın medya bölümünde çalışır. Hint giysileri giymekten hoşlanır. *Nedret Hanım*, İnci'nin oyuncak dükkânındaki patronudur. Kırk kırk beş yaşlarında bakımlı bir kadındır. Bir oğlu vardır. *Nedret Hanım*, anlatıcının iş yerindeki muhasebe şefi. Tuvalette porno dergisi okur. *Fatma*, anlatıcının iş yerindeki arkadaşı. Patronu ona pedikür yaptırır. *Nalan*, Oğuz'un kırk yaşlarındaki sevgilisidir. Oğuz'a annesi gibi davranır. Tahsillidir. Amerika'da okur. Oğuz'dan daha fazla para kazanır. *Necmiye Hanım*, İncilerin alt komşuları. Yaşlıdır ve tek başına yaşar. *Ragıp*, anlatıcının iş yerinde çalışan, vücut geliştirmek için çok uğraşan biridir. *Şükran, İstanbul Bir Masaldı*'da

geçen Hüsnü'nün kızıdır. *Şevket Amca*, kırtasiyecidir. *Saadet*, Turgut'un annesidir. *Yasemin*, Bodrum'da pansiyoncunun karısıdır. Kocasından daha genç görünür.

1.2.6. Tematik Unsurlar

Lunapark Kapandı, bir aşk romanıdır. Mutsuz aşk, burada da okurun karşısına çıkar. Levi, acıdan beslenir. Okur, daha romanın ilk sayfalarında bir aşk hikâyesi okuyacağını bilir.

1.2.6.1. Aşk

Lunapark Kapandı, bir aşk romanıdır. Romanın merkezinde İnci ile anlatıcının aşkı vardır. Anlatıcı, romanın giriş sayfalarında okura bu aşkın mutsuzlukla sonuçlandığının bilgisini verir. Okur, daha çok bu ilişkinin neden yürümediği konusunu öğrenmeye çalışır. Levi, âşıkları kavuşturamaz. İşin daha ilginç yanı ise bu kavuşma gerçekleşse dahi mutluluğu yakalayamayacak karakterler olmalarıdır. Bunu, her iki karakter de bilir. Bunun sebebi ise yaşadıkları hayatların onlarda bıraktığı derin izlerdir. O kadar acı yaşanmıştır ki bir noktadan sonra mutlu olunamaz artık. Sürekli aynı mutsuzluğa bir dönüş söz konusudur. Mutluluğa şahit olduğumuz anlar sınırlıdır. Anlatıcı ile İnci, bu durumları üzerine düşünseler de o istenilen mutluluk bir türlü yakalanamaz. Bunda İnci'nin anlatıcıya anlatamadığı tecavüz olayının çok büyük etkisi vardır. Bir diğer büyük etki, anlatıcının İnci'yi tercih etme noktasında atacağı adıma cesaret edememesidir. İşin kopma noktası ise İnci'nin hamile kalıp çocuğunu aldırarak zorunda bırakıldığı andır. Film orada kopar. Kopuş o anda biraz daha derinleşir ve onarılamayacak hâle gelir. Anlatıcının, çocuğunu aldıracağı gün, İnci'yi yalnız başına bırakıp karısı Selin ile ilişkisini konuşmak için tatile gitmesi, işi daha da çıkmaz hâle getirir:

“Dışarıya atmaya çalıştığım adım yine içimde kalmıştı...”²⁶⁰

“Bak... Hiçbir şey söylemek zorunda değilsin. Ben... Ben sadece bilmeni istiyorum...

Ben sana âşık oldum galiba...”²⁶¹

“Bir tercih yapmak zorundasın... Bu böyle devam edemez...”

Bu öfkeyi duymuştum. Benim sesimdeyse yine o suçluluk vardı.

‘Bana bunu yapma... Gel birlikte karar verelim...’

Öfkesini, kızılgınlığını biraz daha çok hissettim bu sözlerim karşısında.

‘Bunu tercihini yaparken düşünseydin!.. Hayat senin... İkimizden birini seç. Kararına uyacağım. Daha fazlasını da bilmek istemiyorum artık!’²⁶²

²⁶⁰ Levi, *Lunapark Kapandı*, 60.

²⁶¹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 63.

²⁶² Levi, *Lunapark Kapandı*, 116.

İnci, anlatıcısıyla beraber olana kadar çok şey yaşamıştır. Bu yaşadıklarının etkisiyle mutluluktan uzaklaşmış ve intihara sürüklenmiştir. On dört yaşında babasının tecavüzüne uğrar. Üvey babasının, İnci'ye tecavüz ettikten sonra kendi teyzesi hakkında söyledikleri romanda bir giz olarak kalır. Okur, üvey babasının küçükken teyzesi ile ne yaşadığını, bu yaşadıkları sonrasında nasıl bir travma geçirdiğini öğrenemez. İnci, yirmi iki yaşında Arkın ile nişanlanır ancak Arkın onu nikâhtan önce terk eder. Daha sonra evli patronu Kadri ile birlikte olur. Kadri iktidarsız bir adamdır. Kadri ile ayrıldıktan sonra kırk yaşlarında bir sevgilisi olan okuldaki hocası Oğuz ile ilişki yaşamaya başlar. Oğuz'un cinsel organı küçüktür. Oğuz'un sevgilisi, onları bir arada görünce Oğuz'dan ayrılır. Daha sonra hayatına üniversiteden arkadaşı evli ve çocuklu Turgut girer. Bu ilişkisinde de istediği mutluluğu yakalayamaz. Turgut'u terk eder.

Avustralya'ya gitmeden önce anlatıcı ile uzun bir ilişkisi olur. Anlatıcı, evli ve çocuklu bir adamdır. İnci, sevgilileri arasında en çok anlatıcıyı sever. Ancak yine o sınırı aşip her şeyi anlatıcı ile paylaşamaz. Anlatıcı, onu terk eder. Anlatıcıdan ayrıldıktan sonra Avustralya'ya gider ve orada Mike ile birlikte olur. Mike de karısından boşanmış, üç çocuklu bir adamdır. Mike da onu terk eder. Mike'tan sonra hayatına başka erkekler girse de İnci'nin intihara sürüklenişi artık kaçınılmazdır. İntihar etmeyi düşünüş, anlatıcı ile birlikteyken dahi aklında vardır. İnci'nin yaşamış olduğu bütün bu ilişkilere bakıldığında tercih ettiği kişilerin çok da doğru kişiler olmadıkları görülür. Hepsinin evli ya da sevgilisinin olduğu görülür. İşte İnci'nin bu yüzden anlatıcıda önem verdiği husus, anlatıcının onu tercih etmeyişi. İnci, ilişkilerinde hiçbir zaman tercih edilmez. Bu tercih edilmeyiş, İnci'nin karşısındaki erkeklere yeteri kadar açılmasını engeller. Ve en sonunda da İnci'nin intiharına sebep olur. Onun intiharı, biraz da anlatıcının yaşaması içindir. Anlatıcı, en büyük değişimi İnci'nin intiharı ve arkasında bıraktığı mektup sonrasında yaşar. O mektup bırakılmasaydı ve İnci intihar etmeseydi anlatıcı o büyük değişimi yaşamayacaktı:

“Ağlaması dinince yanımdan kalktı. Odamdan çıkarken, o ağlamaklı, çaresiz sesimle, ‘Neden, söyle neden?’ diye sorabildim. Kapıyı yavaş yavaş açtı, durdu, döndü, başını öne eğerek, ‘İnsan bazen çok fena sürükleniyor, teyzem öyle yapmasaydı, belki de bunlar hiç olmayacaktı’ dedi.”²⁶³

²⁶³ Levi, *Lunapark Kapandı*, 608.

Romanın merkezindeki aşkın bir diğer merkez karakteri anlatıcıdır. Anlatıcı, evli ve çocuklu bir kişidir. İnci ile birlikte olur. Ancak güvenli bir liman olarak gördüğü evini, bir türlü bırakıp İnci'yi tercih edemez. İnci, onun kendisini tercih edemeyişini hiçbir zaman unutamaz ve ona o büyük sırrını açamaz. Anlatıcı, karısı Selin ile üniversiteden arkadaştır. Bir ara ayrılırlar. Anlatıcı, Alman bir okutman ile Selin de bir diş hekimi ile birlikte olur ancak onlardan ayrılıp tekrar barışırlar ve evlenirler. Uzun süredir mutsuz bir evlilikleri vardır. Bu anlatıcının tavrından kaynaklanır. Anlatıcı, konuşmaktan daha çok kaçıışı tercih eder. Bu kaçışı onu İnci'ye sürükler. Bu kaçışı onu İnci'den başka kişilere de sürükler. Anlatıcı, istese de bu tavrından vazgeçemez. İnci ile birlikteyken karısı Selin'den boşandığı takdirde İnci'yle mutlu olacağı konusunda şüpheleri vardır. İnci ile sürekli ayrılıp barışırlar. En son İnci'ye ayrılma teklifini o yapar. İnci, bu son ayrılıktan sonra Avustralya'ya gider. Anlatıcı, iş yerinden arkadaşı Neval ile birlikte olmaya başlar. Neval ile olan ilişkisini uzun zaman İnci'den saklar. Anlatıcı, iki arada bir derede kaybolup gider. Kendini bulduğunda İnci, Avustralya'da intihar etmiştir. İnci'nin bu intiharı anlatıcının kendisini bulmasını sağlar.

Romanın merkezindeki aşklar haricinde romanda başka aşklara ve ayrılıklara da şahit olunur. Emel'in kocasını terk edip âşık olduğu adamla İsviçre'ye gitmesi, anlatıcının dedesi ile anneannesinin aşkı, İnci'nin annesinin nişanlısından ayrılması buna örnek teşkil eder. Ancak bu ilişkiler romandaki merkez aşkın figüratif öğeleri durumundadır. Ayrıntılarıyla anlatılmaktan ziyade birkaç cümle ile geçirilen aşklar ve ayrılıklardır:

“Sonra da Emel, altı yıllık evliliğine son verip âşık olduğu genç bir adamla İsviçre'ye yerleşti.”²⁶⁴

“Annesi ile ustasının bir sevgililik ilişkileri de varmış... Birbirlerini çok sevmişler, ama sonuçta ikisi de evliymiş. Hoş, sonraları annesi babasından boşanmış. Ancak adam bunu bir türlü başaramamış. Bilinen hikâye işte...”²⁶⁵

Lunapark Kapandı, yukarıda ifade edildiği gibi merkezinde aşk olan bir romandır. Bu aşkın sonu mutsuzlukla sonuçlanır. Romanın en başında okur bu bilgiye sahiptir. Romanı, bu ayrılığın sebebini öğrenmek için okur. Romanın sonunda da bu düğüm çözülür. Düğüm çözülmeden önce olay örgüsü içerisinde yer

²⁶⁴ Levi, *Lunapark Kapandı*, 442.

²⁶⁵ Levi, *Lunapark Kapandı*, 391.

yer bu düğüme ilişkin okura ipuçları verilir. Ancak tam olarak düğüm İnci'nin intihar ettikten sonra anlatıcıya gönderdiği mektupla çözülür.

1.2.6.2. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar

Lunapark Kapandı romanında kültürel, dinsel, etnik ya da siyasal dışlanmışlığına göndermeler pek yoktur. Ayrıca, roman kahramanlarının İstanbul merkezli yaşantılarında, semtleriyle ön plana çıkan İstanbul, toplumsal bir kent kimliğinden uzak görüntüdedir. Bu anlamda söz konusu romanda, kişilerin ruhsal tasvirleri, mekân tasvirleriyle donatılmamıştır. Bu açıdan *Lunapark Kapandı* romanında sosyal hayata ilişkin tematik unsurlar *İstanbul Bir Masaldı* romanına göre oldukça az sayıdadır.

Levi, *Lunapark kapandı* romanında yemek ile karakterler arasında ilişki kurmaya devam eder. Bu durum, Levi'nin romanlarının en başat özelliklerinden biridir. Mutlaka ama mutlaka karakterler yemek kültürü olan kişilerdir ve yemek kültürü olmayan karakterlerle çatışma içerisindedirler. Romanda İnci ile anlatıcı arasında bu konuda çeşitli tartışmalar yaşanmaktadır. *Lunapark Kapandı*'da anlatıcı bu yemek kültürüne sahip olan taraftır ve zaman zaman İnci ile bu konuda tartışır. İnci, anlatıcı kadar yemeklerde ayrıntılara özen gösteren biri değildir. Birlikte oldukları akşamlarda yemekleri daha çok anlatıcı yapar. Anlatıcı, İnci'nin evindeki bu konumundan zaman zaman rahatsız olur. Anlatıcının yemek kültürünün tarihsel bir boyutu vardır. Yemek yapmayı anneannesinden, dedesinden ve babaannesinden öğrenir:

“Konuşmamızın akışında anlattıklarımın göreceksiniz, İnci, öyle yemekle arası çok iyi kadınlardan da değildi. İlişkimizdeki önemli eksiklerden biriydi bu. Çünkü ben de, bir kadının iyi yemek yapması ile cinsel cazibesi arasında birinci dereceden önemli bir bağ kuran sıradan erkeklerdenim.”²⁶⁶

Levi'nin romanlarındaki karakterler dini inançlarından daha çok geleneklere bağlıdır. Evliliklerde aynı inanca sahip olmak, çok önemli bir unsurdur. Farklı inançlara sahip olmak *Lunapark Kapandı* romanında yer yer vurgulanır. İnci'nin dedesi ile anneannesinin farklı inançlara sahip olması ve ailelerin evliliklerine karşı çıkması, buna örnek teşkil eder. Bu farklılık karakterlerin karşısına bir sorun olarak çıkar. Bu engellenmesi gereken bir sorundur. Genellikle de karakterler bu sorun ile karşılaştıklarında bu soruna isyan edip bu sorunun

²⁶⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 160.

üstesinden gelir. Levi'nin karakterleri bu farklılığı çok önemsemeyen ve bu farklılığı yaşama noktasında cesaret sahibidirler denilebilir:

“Sinagogdaki ilahiler her zamanki gibi kulağa hoş geliyordu ama. Bu ilahileri, sözlerini hiç anlamadığım halde hep çok sevmişim zaten. Bir ara, tören gereği, haham beni yanına çağırılmış bir şeyler söylemişti. Söylediklerini dinler görünmüş, ama hiç dinlememişim.”²⁶⁷

“Sonunda kaçmışlar, ailelerine rağmen evlenmişler...”²⁶⁸

Levi, Yahudilerin İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşamış olduğu acılara bütün romanlarında olduğu gibi *Lunapark Kapandı* romanının arka planında az da olsa yer verir. Ancak bu değişiş, uzun uzun değil daha çok birkaç cümle ile geçiştirilir. Levi, sahip olduğu Yahudi kimliğini hiçbir zaman inkâr etmez. Bu yüzden bütün romanlarında Yahudiliğin izlerini hem geleneksel boyutta hem de siyasi boyutta görmek mümkündür. Siyasi boyuttan kastedilen İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşamış oldukları ve başka ülkelerde buldukları azınlık durumundan kaynaklanan sıkıntılardır. İnci'nin Avustralya'daki sevgilisi Mike'in ailesi bu duruma örnek teşkil eder:

“(…) [S]adece milliyeti nedeniyle, bir Nazi ailesinin kızı olabileceği saplantısından bir türlü kurtulamamışım. Bir Nazi'yle uzun süre yaşayamazdım. Bunun bir başka ırkçılık anlamına geleceğini bilsem de... Ona Almanya'nın, yetmiş yaşın üzerindeki tüm Almanlar ölmeden asla temizlenemeyeceğini söyledim bir gün.”²⁶⁹

“Ne demek istediğini anlıyor gibiydim. O güne kadar öyle çok göç hikâyesi duymuştum ki... Yaşadığımız, kendimizin bildiğimiz bu toprakların tarihi biraz da bu göçlerle yazılmamış mıydı?.. Bu göçler bizim iç göçlerimiz de değil miydi aynı zamanda?.. Sözlerim o anlarda bendeki bu tarihi anlatmak istiyordu... ‘Göçler... O göçler biraz da ölmektir, haklısın.’”²⁷⁰

Levi, Yahudilerin geleneklerine değinir. Drahoma bu geleneklerin en önemlilerindendir. *Lunapark Kapandı*'da Selin ile evlenen anlatıcının drahoma almaması anlatıcının amcasını çok kızdırır ve amcası, anlatıcıya hakaret eder: “Selin'in babasının drahoma verecek parası yoktu çünkü.”²⁷¹

Levi'nin karakterleri, bir yere kadar isyan duygusunu yaşarlar. İleri boyuta bu isyan duygularını götüremezler. *İstanbul Bir Masaldı*'da mevcut olan isyan duygusunu *Lunapark Kapandı*'da çeşitli karakterler üzerinde görmek mümkündür. Anlatıcının iş arkadaşı Dilek'in anne babasına karşı isyanı, buna örnek teşkil eder:

“Uzun yıllar, babasının ve ailesinin baskısıyla türbanlı bir genç kız olarak yaşamış, sonra da kendi deyişiyile istediği insanlarla istediği gibi yaşamak için o türbanı çıkarmış ve bir daha takmamak üzere çekmecelerinden birine bırakmıştı. Bu isteğini gerçekleştirmek için her anlamda yaralayıcı, hatta öldürücü bir savaşı göze alarak...

²⁶⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 13.

²⁶⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 327.

²⁶⁹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 11.

²⁷⁰ Levi, *Lunapark Kapandı*, 99.

²⁷¹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 13.

Ama direnmiş ve sonuçta, hayatının belki de bu en büyük savaşını kazanmayı bilmiş, kendisini böyle de kabul ettirmeyi başarmıştı. Tüm bu yaptıkları dini inançlarını hepten yitirmesine de yol açmamıştı ama. Her ramazanda oruç tutardı.”²⁷²

Levi, romanlarında rüya motifini sıklıkla kullanır. *İstanbul Bir Masaldı*’da da *Lunapark Kapandı*’da da bu rüya motifi okurun karşısına çıkar. Ancak *Lunapark Kapandı*’da bu rüya motifinin ayrı bir önemi vardır. Anlatıcının istediği adımı atamamasının sebeplerinden biri de kızı Ada’nın görmüş olduğu bir rüyadır. Ayrıca bu rüyalar, geçmişe dönüşün birer aracıdır:

“Gözümde o anda bir sahne daha canlandı. Uyuyuşunu sessizce seyrettiğim bu kız, bir yıl kadar önce bir gece hüngür hüngür ağlayarak uyanmıştı. Yanına gitmişim. Kötü bir rüya gördüğünü söylemişti. Anlatmasını istemişim ona sarılarak. Önce direnmiş, sonra da anlatmaya çalışmıştı. Odasının penceresinde birdenbire daha önce görmediği bir kadın belirmiş, kollarını uzatarak onu zorla dışarıya çekmeye yeltenmişti. Gitmek istememişti tabii, yatağına var gücüyle tutunmuştu. İşte o anda, tam da böyle direnirken uyanmıştı.”²⁷³

“Sonuçta birçok çocuğun korkularını yansıtan bir rüya bu’ diyebilirsiniz. Ancak ben bu rüyadan yine de çok etkilenmişim. Bir suçluluğun yarısı bir kez daha hayat bulmuştu sanki burada. Bu duyguyu da kendime yaşatmamalıydım, biliyorum. Bilmek, ya da bildiğine inanmak, bazı duygulara kapılmayı engellemiyor ama ne yazık ki... Onca yıl sonra bu anları sizinle paylaşmaya gereksinim duyduğumu başka türlü nasıl açıklayabilirim ki...”²⁷⁴

“Rüyamda yine ikizimi gördüm. İkimiz de büyümüştük... Ben yatıyordum... Bana o masalları o okuyordu bu kez... ‘Ben Allah’ı görebiliyorum’ diyordu...”²⁷⁵

Levi’nin romanları hayatından izler taşır. Bu sebepten *İstanbul Bir Masaldı*’da ve *Lunapark Kapandı*’da geçmişe dönüşler görülür. Levi, yaşadıkları sonrasında zaman zaman geçmişe döner ve geçmişte yaşadıklarından bahseder. Bu hatırlayış, kimi zaman hüznü, kimi zaman da geçmiş zamana duyulan özlem şeklindedir:

“Sizi bilmem, ama benim için bayağı romantik ve nostaljikti bu. Duygumu ona da anlatmaya çalışmışım. Yıllar, çok uzun yıllar önce, babamla Pazar günleri, Beyoğlu’ndaki sinemaların on bir matinelere giderdik. Sinemadan önce de o pastaneye birer limonata içer, bazen de içi kestaneli, fare şeklinde bir pasta yerdik. O pastaneye annemle birlikte profiterol yemeye de giderdik. Babamla sinemadan önce o pastaneye gidişimiz küçük bir törene dönüşmüştü. Hayatımın unutamadığım küçük törenlerinden biriydi bu. Babamla birlikte geçirdiğim ender zamanları onlar. O birliktelik zamanları giderek azaldı yılların akışında, derin bir kırgınlığa, özleme ve öfkeye dönüştü.”²⁷⁶

Levi, romanlarında geleneksel bekâret algısına çok önem vermez. Ancak İnci ile Arkın’ın birlikteliklerinde bu hassas duruma az da olsa bir vurgu yapıldığı görülür:

²⁷² Levi, *Lunapark Kapandı*, 30.

²⁷³ Levi, *Lunapark Kapandı*, 174.

²⁷⁴ Levi, *Lunapark Kapandı*, 174.

²⁷⁵ Levi, *Lunapark Kapandı*, 406.

²⁷⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 46.

“O benim hayatımdaki ilk erkekti, ilk kez onunla beraber olmuşum. Bunun bile bir önemi yoktu onun için. Bunun bile... O zaman da bir sorun yaşamıştık zaten. İlk kez yaptığımızda kan akmamıştı. Ona yalan söylediğimi düşündü. ‘Sen benden önce başkasıyla beraber olmuşsun, keşke söyleseydin’ dedi. O zaman da ne diyeceğimi bilememiştim. Sonra böyle durumlara rastlanabileceğini öğrenmiştik de, rahatlamıştı. Ama bana güvensizliği de hep devam etmişti galiba. Böyle yaparak aslında beni ne kadar incittiğini bir bilebilseydi...”

Levi’nin romanlarında karakterler birbirlerine mutlaka kendilerini hatırlatacak bir anı bırakırlar. *İstanbul Bir Masaldı*’da Tant Tilda’nın çay takımlarını anlatıcıya bırakması, *Lunapark Kapandı*’da İnci’nin anneannesinin ona kemanını bırakması buna örnek teşkil eder. Bu keman, daha sonra İnci tarafından anlatıcıya bırakılır:

“Bir keman... İnci’nin bana tek bir kez çaldığı, o çok sevdiği, unutamadığı anneannesinden kendisine kalan en büyük miras olarak gösterdiği, son nefesine kadar yanından ayırmayacağını bildiğim keman... O keman... O keman benimdi artık... İnci o kemana bırakacağı tek insan olarak beni seçmişti... Kemana baktım, elimle okşadım...”²⁷⁷

Lunapark Kapandı romanında olay örgüsünün en önemli unsurlarından biri telefon görüşmeleridir. Bu telefon görüşmeleri birçok düğümün atılmasında ve birçok düğümün çözülmesinde etkili olur. Selin, İnci ve anlatıcı bu telefon görüşmelerinde merkezdeki kişilerdir. Ancak anlatıcı, bu telefon görüşmelerini İnci ile yapar. Selin’in telefon görüşmesine şahit olunmaz. Selin, ara sıra anlatıcının İnci’nin evinde olup olmadığını öğrenmek amacıyla anlatıcının dedesinin evini arar. Ancak konuşmadan telefonu kapatır:

“Ancak o sessiz telefon konuşmalarında işin iyiden iyiye çığırından çıktığını, yaşadıklarımızı bir süre sonra denetleyemez bir hale geldiğimizi biliyorum. Biz derken üçümüzü, kendimi, İnci’yi ve Selin’i kastettiğimi anlamışsınızdır sanırım. Bu telefonlar bu ayrılık zamanımızdan önce başlamıştı çünkü. Selin de ara ara, İnci’de olduğumu anladığı zamanlarda böyle telefonlar ediyordu. Bu telefonlar da onun intikamıydı, hem benden ve İnci’den intikamıydı, hem de kendini duyurmak isteyişiydi. Bu çılgılık da onun çılgılığıydı elbet. Kadınlarımın telefonlar karşısındaki tavrı aynıydı. İkisi de bana bakarak gülümsüyordu. İkisi de beni bir şeyler yapmaya çağırıyor, hatta zorluyordu. Bense hiçbir şey yapmıyordum. Sadece duruyordum, olduğum yere tutunmaya çalışıyordum. Nerede olduğumu tam anlamıyla bilmeksizin, kendime bile söyleyemeksizin...”²⁷⁸

Levi’nin bütün romanlarında olduğu gibi *Lunapark Kapandı*’da da mektup vurgusu dikkati çeker. İnci, anlatıcıya intihar mektubu bırakır ve ona her şeyi itiraf eder. Gönderilen mailler, bu mektup grubuna dâhil edilebilir. Bu mektuplar sayesinde okur, karakterlerin duygularını ve yaşadıklarını daha iyi öğrenme fırsatı bulur:

²⁷⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 602.

²⁷⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 178.

“Sonra gözlerimi açtım. Mektubu okumanın da zamanı gelmişti artık. Bu mektup, o anlardaki duygumu daha da güçlendirecekti... Uzun bir mektuptu. El yazısıyla yazılmıştı. Çok uzaklardan yazılmıştı, ama bana çok, çok yakındı artık. Çok yakın... Onu bende bir daha doğuracak kadar yakın... Hikâyeme başlarken, duyacaklarınızın sizi çok rahatsız edebileceğini söylemişim, hatırlıyor musunuz?.. Şimdi, bu mektubu sizinle paylaştığımda, ne demek istediğimi daha iyi anlayacaksınız...”²⁷⁹

Levi, zaman zaman Doğulu ve Batılı karakterlerini karşılaştırarak Doğu ile Batı arasındaki farklılıkları ortaya koyar. Romanda anlatıcının tavrına bakıldığında, anlatıcının daha çok Batı tarafını temsil ettiği görülür:

“Bak, bu iş çok basittir aslında. Doğulu erkek kaba sabadır, çok konuşmaz, bu yönüyle de seni deli eder, ama yine de Batılı erkekten daha tutarlıdır. Mesela, bir Doğulu erkek bir hata yapar, hatasını anlasa da özür dilemez, öldürsen özür dilemez. Özür dilemeyi bilmez çünkü. Ama o hatayı da bir daha tekrarlamaz. Batılı erkeğe hata yapar, hatasını anlar, özür diler, bir daha yapmayacağını söyler ama aynı hatayı yine yapar, hep yapar. Güvenilmezdir yani. Ben bu durumda, böyle kaba saba Doğulu erkeği tercih ederim doğrusu...”²⁸⁰

Lunapark Kapandı romanı, sosyal hayata ilişkin tematik unsurların arka planda olduğu bir roman olarak okurun karşısına çıkar. Her ne kadar bu unsurlar arka planda olsa da romanda yer yer vurgulandığı görülür.

1.1.6.3. Ölüm

Lunapark Kapandı romanında ölüm teması, anlatıcının hayatının kırılma noktasıdır. Aslında bu ölüm bir intihardır. İnci, Avusturalya’ya gittikten sonra orada tutunamaz ve yılların getirdiği yükü taşıyamayarak intihar eder. Bu intihar, anlatıcı için gerçek bir uyanışın dönüm noktasıdır. Onu, bu ölümden haberdar eden İnci’nin annesidir. İnci, intihar etmeden önce anlatıcıya bir mektup bırakır. Bu mektup, bir itirafnamedir. İnci’yi intihara sürükleyen en önemli sebeplerden biri, on dört yaşında iken üvey babası tarafından tecavüze uğraması ve daha sonrasında birlikte olduğu erkeklerin ona sahip çıkmayıdır. Bu sahip çıkmayan erkeklerden biri de anlatıcıdır. Öyle ki İnci, anlatıcının baskısından dolayı ondan olan çocuğunu aldırma zorunda kalır. Bütün bu yaşananlar sonrasında İnci, ölümü bir kurtuluş olarak görür.

İnci’nin ölümü, anlatıcının hayata dönmesini sağlar. Anlatıcı daha önce nefes alan bir ölüdür. Ancak bu ölüm sonrasında yeniden doğar: “Artık dönüşüm yok Sayın Yazar, artık hiçbir yere dönüşüm yok... Bu mektup eline geçtiğinde, ben bu dünyadan çoktan gitmiş olacağım. İçimde yıllar önce derin bir yara açan bu

²⁷⁹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 602.

²⁸⁰ Levi, *Lunapark Kapandı*, 400.

dünyayı size bırakıyorum.”²⁸¹ Ölüm, *Lunapark Kapandı*’da romanın merkezinde yer alan aşkın sonudur. Artık bu ölümden sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Anlatıcı, bu ölümden sonra yeni bir diriliş yaşayacaktır.

1.1.6.4. Cinsellik

Lunapark Kapandı romanında anlatıcı ile İnci arasındaki cinsellik açık açık ifade edilir. Levi, *İstanbul Bir Masaldı*’da bu kadar cüretkâr değildir. *Lunapark Kapandı*, bu açıdan daha erotik bir romandır. Bu cinsellikler her iki taraf açısından bir süre sonra bir göreve dönüşür:

“İyice büyümüş organımı önce okşadı, sonra da ağzına aldı, emmeye başladı. Dayanamıyordum.
‘Dur! Geleceğim!’ dedim. Durdu. Yanıma yattı, beni üstüne çekti. Boynunu öptüm, omuzlarını, göğsünü öptüm. Sonra döndü. Üstüne çıktım. Sarıldım. Sırtını göğsüme dayadım. Göğüslerinin yanlarını okşadım, sonra da sıkı sıkı kavradım. Organım kalçalarına değiyordu. Çılgına dönmüş gibiydik. Doğruldu. Kalçalarını yukarı çekti, organımı tuttu, orasına götürdü. Çok ıslanmıştı.
‘Gir artık, içime gir, haydi!’ dedi.
Hızla girdim. İnledi. Gidip gelmeye başladım. Giderek hızlanıyordum. Sonra kendimi çektim. Sırtüstü yattı. Üstüne çıktım. Yine içine girdim. Yine hızla, eskisinden daha da hızlı gidip gelmeye başladım. O da gidip gelmeye başladı. Hayatımın o ana kadarki en güzel dansıydı bu!.. Gittim geldim, gitti geldi, gittik geldik. O doruk anına yaklaşıyorduk... Gelmek üzereydim...
‘İçine akabilir miyim?’ diye sordum. İnilti halinde bir sesle cevap verdi. ‘Ak! Haydi!..’
Beni kendine iyice çekti. Kendimi onun içine iyice bıraktım ve aktım, aktım, aktım...”²⁸²

Cinsellik olay örgüsü içerisinde kırılmalara sebep olur. Anlatıcının İnci ile birlikteyken uzun zamandır sevişmediği karısı ile tatile çıkıp bir otel odasında sevişmeleri sonrasında yaşananlar, olay örgüsünün önemli kırılmalarından biridir. Üstelik İnci, o gün anlatıcıdan olan bebeğini aldırıştır. Bu onun için kaldırılması zor bir olaydır. Bunu hiçbir zaman unutamaz.

İnci, üvey babası tarafından uğramış olduğu tecavüz olayından sonra kendi kabuğuna çekilir. Ve kendini korumak için çeşitli tepkiler verir. Aşırı hırçın olması, kız kardeşi olmadığı hâlde bir ikiz kardeşinin olduğunu ve onun doğumda öldüğünü söylemesi vb. gibi tavırları buna örnektir. İnci, hayatının her anında tam manasıyla anlaşılma arzusu içerisinde başladığı ilişkilerinde kaderin kaçınılmaz bir sonu olarak hep mutsuzlukla karşılaşır. Bunda onun yanlış erkeklere bağlanması kadar, kaderinin de etkisi vardır. İnci, tecavüz olayını anlatıcıya defalarca atlatmak istese

²⁸¹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 603.

²⁸² Levi, *Lunapark Kapandı*, 101.

de başaramaz. Ancak intihar ettikten sonra anlatıcıya bıraktığı mektubunda bu durumu itiraf edebilir. Zaten, romanın düğüm noktası, İnci'nin yaşamış olduğu bu tecavüz olayıdır. Romanın başlangıcından sonuna kadar İnci, bunu anlatıcıya hissettirmeye çalışır. Hem anlatıcı hem de okur için bu durum o kadar kolay anlaşılabilir bir durum değildir:

“O anı hatırladıkça kan beynime sığıyor. Başım çatlayacak sanki. ‘Baba git, baba git!’ diye bağırmağa başladım. Ama gitmedi. Küvete girdi. Sonra da ne yaptı, biliyor musun? Arkama geçti ve beni sıkıştırarak... Çok canım yandı, çok!.. Bağırmağa istiyordum!.. Bağırmağa istiyordum, ama bağırmağam. Bağırmağam... Eliyle sıkı sıkı ağzımı kapamıştı çünkü. Nefes alamıyordum sanki. Tıkanmışım. Canım çok yanıyordu. Sonra hırıltıları arttı. Boşalmıştı galiba. Bilmiyorum, bilmiyorum, canım o kadar yanıyordu ki... Sonra çekildi. Ağlıyordum, hüngür hüngür ağlıyordum, sadece ağlıyordum.”²⁸³

Sonuç olarak *Lunapark Kapandı* romanında cinsellik, olay örgüsünün önemli kırılmalarından biri olarak dikkati çeker. Anlatıcının Selin ile evliken İnci ile sevişmesi, bu sevişmeler sonrasında İnci'nin hamile kalıp çocuğunu aldırması, ayrıca İnci ile birlikteyken Selin'le tatile çıkıp sevişmesi gibi olaylar karakterlerin hayatına yön veren olaylardır.

1.3. Karanlık Çökerken Neredeydiniz

Levi'nin üçüncü romanı olan *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*'in birinci basımı 2009 yılında Doğan Kitap tarafından yayımlanır. Romanın ikinci, üçüncü ve dördüncü basımı da aynı kitabevinden çıkar.²⁸⁴ Roman, 506 sayfalık bir romandır. Levi, bu romanında lisede Artistler Takımı diye bir tiyatro grubu olan arkadaşların dostluk hikâyelerini anlatır. Romanda dostluğun yanında siyasi olaylar ve aşk da yer alır. Dostların uğramış olduğu ayrımcılık ve ötekileştirme romanın her sayfasında hissedilir. “Romanın iki ana bölümden oluştuğu söylenebilir. Birinci bölümde, ailesi, çevresi, kültürü, dünya görüşü ve naif kişiliğiyle İzak tanıtılıyor ve anlatılıyor. İkinci bölümde ise, İzak'ın ellili yaşlarını sürerken, okul arkadaşlarını biraraya getirerek hayata yeniden tutunma çabası...”²⁸⁵

Karanlık Çökerken Neredeydiniz, yetmişli yılların romanıdır. Darbe'nin karakterler üzerlerinde bıraktığı olumsuz etkiler romanın merkez unsurlarını teşkil

²⁸³ Levi, *Lunapark Kapandı*, 605.

²⁸⁴ Bilgiler Ankara Millî Kütüphanesinden derlenmiştir.

²⁸⁵ Ali Budak, “Karanlık Çökerken Neredeydiniz Romanında ‘Kimlik Sorunları’ ve Kimlik Yapıcı Bir Mekan Olarak İstanbul”, *Akademik Araştırmaları Dergisi* 46 (2010).

eder. Karakterler yaşadıkları o Darbe'den sonra hayata bakışları olumsuz anlamda değişir.

Levi'nin *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* adlı romanı, liseden beş arkadaşın ellili yaşlara geldikten sonra bir araya gelmesinin hikâyesidir. Bu beş arkadaşın ortak özelliği azınlık olmalarıdır. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, Levi'nin en siyasi romanıdır. Levi, Türkiye ve dünyanın yaşamış olduğu tarihî süreç hakkında cesur yorumlarda bulunur. Ancak bu yorumlarda bulunurken yapıcı olmaya özen gösterir.

Levi'nin *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanı, kurgu bakımından kolay anlaşılır romanlarından biridir. Sürükleyici bir anlatımı vardır. Diyalogların ve olayların çokluğu, romanı sürükleyici kılar. Levi, bütün romanlarında olduğu gibi *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*'de de sürekli geçmişe döner. Okura geçmişten izler taşır. Levi, anın anlatıcısı olmaktan ziyade geçmişi anlatmayı daha çok sever. Geçmiş, zamansal ve mekânsal boyutta okurun karşısına çıkar.

Bu romanında Levi'nin yaşamından izler görülür. Görülen bu izler diğer romanlarında yer alan olaylar ve özelliklerdir. Bu açıdan diğer romanlarını okuyanlar için bu romanda karşılaşılan karakterler ve olaylar şaşırtıcı olmaz. Levi, vermiş olduğu bir röportajda *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanının nasıl doğduğu ile ilgili şunları söyler:

“Bu kitabın nasıl doğduğuyla ilgili hoş bir anekdotum var: 2004 yılında Midilli Adası'nda Türk-Yunan dostluğuyla ilgili bir panele katılmıştım. Daha ‘Lunapark Kapandı’nın düzeltmeleri bitmemişti. Paneldeki konuşmacılardan biri de Prof. Dr. Eser Karakaş’tı. Eser Bey, benden beş-altı yaş büyüktür. Çok ilginç bir anekdot anlattı. ‘64 Kararnamesi’nden bahsetti. Dedi ki ‘Biz o zaman çocuktuk ve çok üzülmiştük. Moda’daydık. Rum arkadaşlarımızın birdenbire gitmek zorunda kalmasıydı üzülmemizin nedeni. Bir futbol takımımız vardı, sahaya çıkaracak adam bulamamaya başlamıştık, oyuncularımız gitmişti!’ Bu, bana çok insani geldi ve o günün akşamı şöyle bir roman yazsam diye düşündüm: Ellilerinin ortasına gelmiş, hali vakti yerinde bir adam Yunanistan’a giden, İstanbul’da kalan bütün çocukluk arkadaşlarını özler ve onları bir araya getirip tekrar futbol takımını oluşturmak ister. Fikir buydu. Ayrıca şunu da söyleyeyim ben, futbolu çok seven koyu Fenerbahçeli bir yazarım. Haliyle başladım bir şeyler düşünmeye, hatta yavaş yavaş roman kahramanları da çıkmaya başlamıştı ki bir yerde durdum. Bir şey beni engelledi. Kendi kendime bu adamlar futbol takımını oluştursalar kiminle oynayacaklar, rakip takım yok dedim. İkinci engel de fazla erkek romanı olacaktı. Kadının olmadığı roman, iyi roman olmaz. Bu nedenle futbol takımından vazgeçtim tiyatro grubu yaptım. Böylelikle daha yakın bir geçmişe de dönebiliyordum. ‘64 Kararnamesi yılları merkez olmasın, 70’li yıllara geleyim dedim. Bizim üniversitede olduğumuz, bedellerini ödeyerek yaşadığımız senelere. O yılların, Türkiye tarihi için çok önemli yıllar olduğunu düşünüyorum...”²⁸⁶

²⁸⁶ Şüyün, “Hatırlamak acıtır ama anlatmak özgürleştirir”.

Mario Levi, romanını 78 Kuşığı'na armağan eder. Levi, romanın giriş sayfasında Yuda Siliki'ye, Kemal Sayar'a, Kâmil Kasacı'ya, Mete Akoğuz'a, Ece Erdoğan'a ve Mario Levi'yi Mario Levi yapan İstanbul şehrine teşekkür eder.

1.3.1. Olay Örgüsü

İzak, kenarda biriktirilen altınlarını bozdurarak Londra'ya okumaya gider. Londra'da umduğunu bulamadan geri döner. Babasının dükkânında çalışmaya başlar. Babasının özel şoförlüğünü daha önce Anadolu'yu birlikte dolaşip itriyat sattığı Fındıkzadeli Kemal Bey yapar. Fındıkzadeli Kemal Bey, prostattan ölünce babasının özel şoförlüğünü İzak yapmaya başlar. Muhasebecileri Mösyö David, arda kalan zamanlarda tefecilik yapar. Bazen dükkândaki giderleri fazla gösterip hırsızlık yaptığı da olur. Bir gün, İzmirli bir Yahudi'ye yüklü miktarda para kaptırınca şeker komasına girer. Bir diğer çalışan Şevket, emekliye ayrılınca karısı gelip babasından emekli ikramiyesini pazarlıkla alır. O gün bu gündür Şevket'ten haber alınamaz. Babasının kuzeni Mordo'nun parfümeri dükkânı vardır. Liseli bir kıza âşık olunca karısı ve kızları onu terk edip İsrail'e gider. Mordo, daha sonra parasını bu liseli kıza ve kızın abisine kaptırır. İflas edince de İzak'ın babasının yanında çalışmaya başlar. İzak, Çela ile evlenir. Bir kız, bir oğlu olur. Ellili yaşlarındayken lisede tiyatro toplulukları Artistler Takımı'nı tekrar bir araya getirmeye karar verir.

Necmi'yi arar. Telefonu Necmi'nin annesi Fatoş Abla açar. Necmi'nin Cumhuriyet Savcısı babası Adana'da öldürülür. İzakların sınıfına lise ikide iken gelir. Edebiyat Öğretmeni Eşref Bey ve Tarih Öğretmeni Çopur Muzaffer ile yaşadığı tartışmalar ile dikkati çeker. Eşref Bey ile daha sonra sıkı dostluklar kurarlar. Ankara'da siyasal okur. Örgüt işlerine bulaşır. Darbe olunca İstanbul'a kaçar. Tutuklanır. Yedi yıl içeride kalır. İşkence görür. Bir gözünü kaybeder. Yunanistan'a gider. Orada İra adlı dul bir kadın ile yaşar. İra'nın İsveç'e kaçan kocası Mardinlidir. İra'dan Kürtçe ve Yunanca öğrenir. Bir kütüphanede iş bulur. Annesinin ağır hastalığı sonrasında İstanbul'a dönmek zorunda kalır. Annesinin arkadaşı Zeynep tarafından kendisine turist rehberliği işi bulunur. Aynı işte çalışan Nihal ile birlikte olur. Ancak Necmi, Nihal'i terk eder. Nihal, bir başka adam ile evlenir ve bir kız sahibi olur. Necmi, hâlâ turist rehberliğine devam eder. Necmi, bütün bunları İzak ile buluştuğunda anlatır. Futboldan, genelev maceralarından,

bilardo anılarından söz ederler. Levi'nin bilardo ile ilgili çeşitli anıları vardır. Bu otobiyografik bilgiyi eserinde kullanır:

“Okulun hemen karşısında caddeye inen yolda Golf Bilardo Salonu vardı. Orada sabah 9:00- 9:30'da toplanıyoruz. Bu artık bilinen bir şey okulu kıran Golf'e gider. Nasıl olduysa müdür haber almış, Frere Hımbır'ı kapıda gördük. kalakaldık, bizleri topladı okula cezaya götürdü. Akşam 18:00'e kadar okulda kaldık. Unutulmaz Şişli anılarımdan biridir bunu paylaşmak istedim.”²⁸⁷

İzak, ona İstanbul Hayatım adlı oyunu tekrar oynayabileceklerini, Artistler Takımı'nı toplamak istediğini söyler. Necmi, buna çok sevinir. Teklifi kabul eder. Niso, Yorgo, Şeli ve Şebnem'i bulmak için plan yaparlar. Necmi, Şebnem'in İstanbul'da olduğunu söyler. Şebnem'i ziyaret etmek için sözleşirler.

İzak, iş yerini arayarak biraz rahatsız olduğunu, işe gelemeyeceğini söyler. Necmi ile buluşup Şebnem'in yirmi yıldır kaldığı Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine giderler. Şebnem, kimselere tepki vermez. Bazı günler resim yapar. Şebnem, lisedeyken Artistler Takımı'na ablalık yapar. Lise arkadaşları ile ayrıldıkları son akşam Şebnem, İzak'a bir küpe verir ve o akşam öpüşürler. Şebnem, Fransa'ya tiyatro okumaya gideceğini söyler. Daha sonra hastaneye giderken İzak, Şebnem ile ilgili bilgileri Necmi'den öğrenir. Şebnem, Fransa'ya gider. Orada bir Fransız ile evlenir ve bir çocuk sahibi olur. Bu Fransız kocası, onu Portekizli bir fotoğraf sanatçısı ile aldatıp Brezilya'ya gider. O da bir çocukla İstanbul'a dönmek zorunda kalır. Anne ve babasının yanına sığınır. Kendisi, bir Fransız şirketinde yöneticilik asistanlığı işine girer. Uzun seyahatlere çıkar. Bir seyahat dönüşünde çok içen babası evi yakar ve annesi, babası ve çocuğu o evde yanarak ölür. Ondan sonra kendisini toparlayamaz ve hastaneye yatırılmak zorunda kalır. Necmi'nin daha önce anlattıkları yalandır. Gerçekleri söylemeye çekinir. Şebnem ile Necmi, lisede birbirine âşıktır. Birlikte Ankara'ya giderler. Orada Necmi, örgüt işine bulaşınca Şebnem'i de içeri alırlar. Ona da işkence ederler. Ondan sonra Şebnem, hastaneye düşer. İzak; Doktor Zafer Bey ve Başhemşire Şükran ile görüşür. İzak, Şebnem'in yanına gider. Şebnem hiçbir şeye tepki vermez. Bir daha gelmek üzere oradan ayrılırlar. İzak, ilk önce olanlardan karısı Çela'ya bahsetmek istemez. Ancak daha sonra bahseder. Bir akşam Necmi'yi evine yemeğe davet eder. İzak, sık sık Şebnem'i ziyarete gider. Ona CD çalar ile çok sevdikleri

²⁸⁷ Ester Yannier, “Mario Levi'den: Bir Zamanlar Şişli”, Şalom. Erişim 25.01.2016. http://www.salom.com.tr/haber-63265-mario_leviden_bir_zamanlar_sisli_.html.

şarkıları dinlettirir. Ancak o sıra onun bir zamanlar kendisine verdiği küpeyi ona veremez.

İzak, Yorgo'yu arar. Sohbet ederler. Eski günleri yâd ederler. Yorgo'nun anne ve babası İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanlara karşı savaşır. Daha sonra İstanbul'a gelirler. Babası bir tamirci dükkânı açar. İşleri iyidir. Daha sonra 1964 Kararnamesi çıkınca babasının bir polis amiri arkadaşı yardımıyla Bursa'ya kaçarlar. Annesi yolda ölür. Babası, Yorgo'yu La Paix Hastanesine bırakır. Daha sonra Yorgo'nun yolu İzakların sınıfına düşer. Yorgo ile Şeli birbirine âşıktır. Fransa'ya yerleşme hayalleri vardır. Ancak Şeli'nin ailesi buna izin vermez. Şeli de bunun üzerine Yorgo'dan ayrılıp bir burs bularak İsrail'e okumaya gider. Yorgo Fransa'ya gider. Yorgo, Grenoble'de bir yıl okuduktan sonra Marsilya'ya gider. Orada sanat tarihi okurken bir Tunuslu halıcının yanında işe girer. Evlenir. Bir süre sonra karısı Yunanistan'a, ailesinin yanına dönmek istediğini söyler. Patronu, dükkândaki halılarını Yorgo'ya verir. Patronu Tunus'a döner. Yorgo, onu orada birkaç kez ziyaret eder. Patronu bir süre sonra ölür. Yorgo, cenazesine gider. Yorgo, Yunanistan'da halı dükkânı açar. Kayınpederi işlerinde ona yardımcı olur. Uzun süre çocuk yapmazlar. Sonra iki çocuğu olur. Şiirler, oyunlar yazar. Yönetmenlik yapar.

İzak, daha sonra Şeli'yi arar. Ancak ulaşamaz. İkinci arayışında ulaşır. Şeli, İzmir'dedir ve İzak'ı İzmir'e davet eder. İzak İzmir'e gidip Şeli ile buluşur. Şeli, başından geçenleri İzak'a anlatır. İsrail'e gidince bir dil kursuna yazılır. Ailesi onun bir Türk Yahudi'si ile evlenmesini ister. Şeli, Fransız sevgilisinden ayrıldığı günlerde babasının kansere yakalandığı haberini alır. Üniversitenin son sınıfındadır. Annesini arayarak bir iki gün sonra İstanbul'a geleceğini söyler. Havaalanında onu annesi ile dayısı karşılar. Beş yıl aradan sonra İstanbul'a döner. Babasının odasına yalnız girer. İş işten geçmiştir. Bir iki gün böyle geçer. Şeli, odadan ayrılır. Babası ölür. Cenaze işlemleri sırasında Şeli, birçok işi üstlenir. Babasının yedisi çıkınca İsrail'e döner. İsrail'e dönünce Şeli İzmirli Dâhiliye Doktoru Davit ile evlenir. Davit'in bu ikinci evliliğidir. Davit'ten Avi adlı bir oğlu olur. Davit, Şeli'ye dayak atar. Şeli, dayanamayıp boşanır ve Davit'in arkadaşı Selim ile evlenip İzmir'e yerleşir. İzak ile Şeli, Şeli'nin dükkânına gider. İzak, bu dükkânda çalışan Berfin'den çok etkilenir. Şeli ile kocası Selim, İzak'a İzmir'i

gezdirebilir. Selim ile Şeli, İzak'ı havaalanına bırakır. İzak, İstanbul'a döndüğünde bütün olanları Çela'ya anlatır.

İzak, Niso'ya mail gönderir. Niso, mailine karşılık verir. Niso, İstanbul'a gelir ve İzak ile buluşur. İzak'a başından geçenleri anlatır. Niso, Türkiye'de elektrik mühendisliği okur. İsrail'e gidince bir devlet işine girer. Elektrik mühendisliği yapar. Gitarı bırakıp saz ve bağlama çalar. Bir gün Miriam adlı müzisyen kadınla tanışır. Sevişirler. Kadın, evli olduğunu, kocası Ari'nin de müzik gruplarında klarnetçilik yaptığını söyler. Niso, bu guruba katılmasının doğru olamayacağını söylese de bu müzik grubuna katılır. Grupla birlikte konserler verir. Miriam kocasından ayrılıp üç çocuklu bir Amerikalı ile evlenir. Müzik grubu ondan sonra dağılır. Niso daha sonra Ora adlı bir belgeselci ile birlikte olur. Şeli'nin kendini kötü hissettiği bir gün Niso'nun evinde buluşurlar. Şeli ile Niso sevişir. Tam o sıra Ora gelir. Bunun üzerine Niso'yu terk eder. Daha sonra futbol üzerine sohbet ederler. İzak, Niso'nun kaldığı yerin telefon numarasını alır. Kalkarlar. İzak, son vapura yetişir. Çela'ya pazar günü Niso ile yaşadıklarını anlatır. Çela'ya Artistler Takımı'nı toplamayı düşündüğünü söyler. Çela, onun bu düşüncesini destekler. İzak, ilk adımı atarak mezun oldukları okula gider. Müdür Bey ile görüşür. Müdür Bey'e Artistler Takımı'ndan, oynayacakları oyundan bahseder. Müdür Bey, salonu hafta sonları kullanabileceklerini, hafta içi de birkaç gün kullanabileceklerini söyler. Birlikte kahve içerler. Daha sonra Müdür Bey, İzak'a okulu gezdirebilir. Okul, İzak'a çok küçük görünür. İzak, bütün arkadaşlarını bir araya toplarken de ara ara Şebnem'i ziyaret edip onu hayata döndürmeye çalışır. Bunda da başarılı olmaya başlar.

Dükân işlerini hallettikten sonra öne Necmi'yi sonra Şeli'yi arar. Yorgo'yu ararken biraz çekinir. Yorgo, telefona rahatça cevap veremez. Tiyatro gösterimindedir. Akşama arayacağını söyler. Evde Çela ile yemek yerken Yorgo arar. Özür diler. O tarihlerde İzmir'de olacağını, İstanbul'a gelebileceğini söyler. Niso'yu arar. Olanları anlatır. Bütün arkadaşları belirlenen tarihte geleceklerini söyler. İzak, Şebnem dışında herkesle görüşür. İzak, Şebnem'i düşünür. Hastaneye gider. Küpe cebinde durur. Zafer Bey ile konuşur. İzak, onlara Şebnem'i bir hafta sonu evine götürüp götüremeyeceğini sorar. Başhemsire bu durumun tehlikeli olabileceğini söyler. Şebnem, eskiye göre daha neşelidir. Odasına giderler. Şebnem

yatağının üzerinde kucağında bir yelek ile oturur. İzak yanına oturur. Şebnem ile oynadıkları oyunun repliklerini söylerler. İzak, Şebnem'i iyileştirme sürecinde Şebnem'in ona verdiği küpeyi Şebnem'e verir. Şebnem, Necmi ile evlenmeye karar verdiği sırada bu küpeyi tekrar İzak'a verir. Zafer Bey, Şebnem'i oyun için bir görevli eşliğinde hastaneden çıkarmasına izin verir.

Bir cuma günü İzak'ın evinde buluşurlar. Oyun ve yaşadıkları hakkında sohbet ederler. Bir iki prova aldıktan sonra oyunu başarıyla sergilerler. Oyundan sonra Artistler Takımı'nın her biri farklı bir yere dağılır. Şebnem ile Necmi evlenir ancak Şebnem bu hayata alışamayarak evden kaçır. Ne kadar arasalar da Şebnem'i bulamazlar.

İzak'ın oğlu Nedi, oyun oynandıktan bir yıl önce Kanada'ya gider. İzak ve Çela, buna önce izin vermez. Onu ikna etmek için çok uğraşırlar. Çela, aşırı tepki verir. Oğlu Nedi, anne ve babasını dinlemez. Onlara hayatlarının ne kadar sıradan olduğundan bahseder. Nedi'nin cinsel tercihleri farklıdır. İzak, oğlunu ikna edemeyeceğini anladığında oğluna destek olur. Kızı, abisi gideceği için çok üzülür. Nedi, iktisat okumaya gider. Oğluna gitmeden önce Artistler Takımı'ndan bahseder. Oğlu, Artistler Takımı'nı toplamasını ister. Nedi, Kanada'ya gidince ailesine mail yazar. Sevgilisinden bahseder. İzak, yazışmalarında Artistler Takımı ile yaşadığı hikâyeyi oğluna borçlu olduğunu söyler. İzak, Necmi ile Şebnem'i aradıkları günün sonrasında Tarabya'ya gider. Yanına bir boyacı çocuk yaklaşır. Ayakkabısını boyattırır. Boyacı çocuk ile sohbet eder. Bankta oturur. Elindeki küpeyi sıkır sıkır, sonra onu denize fırlatır. Şebnem'in iki yıl sonraki buluşmaya gelip gelmeyeceğini düşünür. Şebnem'in öldüğüne inanmak istemez. İzak, Şebnem'in tüm anlatabileceklerini anlattığına inanır.

1.3.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında *İstanbul Bir Masaldı* ve *Lunapark Kapandı* romanlarında olduğu gibi okurun karşısına 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı ile çıkar: “Ulus'taki evime, bu sözlerimiz, kaygılarımız, umutlarımız ve suskunluklarımızla vardık. Necmi'ye hayatımın en önemli kapılarından birini açacağım için hem sevinçli hem de biraz heyecanlıydım.”²⁸⁸

²⁸⁸ Mario Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* (İstanbul: Doğan Kitap, 2009), 177.

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı İzak, romanın karakterlerinden biridir. Daha önceki iki romanda olduğu gibi bu romanda da anlatıcı Yahudi'dir. *İstanbul Bir Masaldı*'da ve *Lunapark Kapandı*'da bu karakterin ismi bilinmezdi. Ancak *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında anlatıcının ismi bilinir. Anlatıcı ticaret ile uğraşır: “Ticari başarı, onun için hayattaki en önemli başarıydı. Bense bu başarıyı kısa bir sürede elde ederek sıradanlaştırmak, hatta basitleştirmek istiyordum. Onun Hayatının ne kadar önemsiz olduğunu gösterecektim böylelikle.”²⁸⁹

Levi'nin diğer romanlarında olduğu gibi *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında anlatıcı, bazı konularda bilgi sahibi değildir. Okura aktardıkları, mevcut olan bilgileri ile daha sonra öğrendikleridir. Bu bilgileri “gözlemci kahraman”lar sayesinde öğrenir. Romanın asıl anlatıcısı İzak'tır. Bunun yanında Şebnem, Necmi, Niso, Yorgo, Şeli “gözlemci kahraman”lar olarak okurun karşısına çıkar. “Gözlemci kahraman”lar daha çok kendi hayat hikâyeleri ile ilgili bilgiler verir:

“Kocasıyla çok kötü günler geçiriyordu. Bir keresinde beni aradı, konuşmak, dertleşmek istediğini söyledi. Hayfa'ya geldi, bir 'cafe'de buluştuk. Ora bir belgesel çekimi için Nazaret'e gitmişti. Sonra evime gittik. Olay hızla gelişti. Herkesin kendine göre bir hesabı vardı işte. Geçmişten kalanlar, zaaflarımız, gizlediğimiz, bastırığımız arzularımız, başkalarıyla ilgili korkularımız, öfkelerimiz, ne bileyim... Kaptırdık gitti işte... Sonra da Ora eve, beklediğimden erken geldi ve bizi yatakta buldu... Hepsi bu... Hikâye bu kadar basit, utanç verici, yani neresinden bakarsan bak utanç verici ve talihsiz bir hikâye işte... İnsana böyle bir anda, şerefsizliğini hissettiren bir hikâye... Doğru ya da yanlış... O anda hissettiğim buydu. Hem onlarla hem de kendimle karşı karşıya gelirken... Sonrasını düşün artık. Şeli tek bir kelime edemedi gitti. Birkaç gün sonra da Ora gitti. Anlatmaya çalıştım, anlatamadım, geri dönmesi için çok çaba gösterdim, çok dil döktüm ama başaramadım. Hiç yoktan bir ilişkiyi berbat etmişim... Belki de sonuna gelmiştik... Sonradan meselenin bu tarafını da düşündüm. Gelmiştik de gerçeği bir türlü itiraf edememiştik. Kendimize bile... Bizim bardağımızı taşıran damlamız da buymuş demek ki...”²⁹⁰

Anlatıcı, olayları değerlendirirken öznel yorumlarda bulunur. Nesnellikten uzak bir anlatım söz konusudur. Yaşanılan olaylar üzerine yapılan yorumlar, okura İzak'ı daha iyi tanıma ve çözümleme imkânı sunar: “Gözlerim dolmuştu. Onun da gözleri doldu. ‘Keşke gerçekleri siz de bilseydiniz...’ diyerek karşılık verdi bunun üzerine titrek bir sesle. Söyledikleri birçok anlama gelebilirdi. Kurcalamadım.”²⁹¹

Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında mektup tekniğine yer vererek anlatıcının tekdüzeliğini yıkar. Bu bilinen zarflı haberleşmeden ziyade e-

²⁸⁹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 43.

²⁹⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 338.

²⁹¹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 38.

porta yoluyla haberleşmedir. Şebnem’in giderken geride bıraktığı mektup, romanın olay örgüsü içerisinde önemli bir yere sahiptir:

“Niso merhaba!

‘Mail’ adresini Şeli’den aldım. Şimdi yıllar sonra, durup dururken, sana neden yazdığımı sorabilirsin. Özledim, neler yaptın, neler yaşamaktasın merak ediyorum, diyebilirim. Aslında bu doğru. Nasıl yaşadığımı çok merak ediyorum elbette. Ancak peşinen söyleyeyim, sana yazmamın başka bir nedeni de var. Senin de bulunman gereken bir hazırlığın içindeyim. Sana yapmayı düşündüklerimden uzun uzun söz edeceğim tabii.”²⁹²

“Artık dayanamıyorum. Çok çalıştım, çok çaba gösterdim ama elimde değil... Şimdi gitmek zorundayım... Beni bulmaya çalışmayın... Hepiniz çok iyiydiniz... Karanlık çöküyor... Karanlık çöküyor... Sizi hayal kırıklığına uğrattığım için özür dilerim...”²⁹³

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında “tekil bakış açısı” kullanılır.

Yer yer de “gözlemci figürün bakış açısı”na yer verilir. Bu iki bakış açısı da subjektif bir nitelik taşır:

“İlk adımlarım, beni hiç beklemediğim yüzlerle karşı karşıya bırakmıştı. Necmi’yi de Şebnem’i de çok farklı yerlerde bulmak istedim. Gerçekleri değiştiremezdim ama. Bu gördüklerimle de yüzleşmek zorundaydım. Yüzleşmek ve yeni yüklerimle yürümeyi öğrenmek... Yıllar süren yürüyüşümle geldiğim yeri daha iyi görebilmek ve anlayabilmek için... Bulduğum, kalmayı tercih ettiğim sessiz odada barışa, kendisiyle barışma hayaline sığınmış bir insan görüyordum daha çok. Bu odanın korunaklılığına ne kadar inanmışım...”²⁹⁴ (Tekil Bakış Açısı)

“Benden bir yıl önce gitmişti oraya. Onu unutmamıştım, haklısın. Bir iki kez telefonlaşmıştık da... Geleceğimi öğrenince beni havaalanından karşılayabileceğini söylemişti. Yeni hayatında neler yaşadığını bilmiyordum. Ama içimde, yabancı bir ülkede, baskılardan kurtulmanın da verebileceği güçle, yeniden başlama umudu da yok değildi. Tabii sözünde durmayacağı, gelmeyeceği, beni ekeceği ihtimali de... Ama geldi. Onu, havaalanının çıkış kapısında, etrafıma şaşkın şaşkın bakınırken, birdenbire karşımda buldum. Bulmasına buldum da, kendi kendime, keşke bulmasaydım, demek zorunda kaldım kısa bir süre içinde. Çok değişmişti. O uzun, özenle baktığı saçlarını çok kısa kestirmişti. Erkek gibi... Tavırları da çok değişmişti. Sertleşmişti. Zaten küstahtı, daha da küstahlaşmıştı. Küstahlığına, bir de görüldüğü kadarıyla, bir tuhaf mesafe koyma, yukarıdan bakma hali de eklenmişti. Şaşırmıştım. Başka bir kadınla karşılaşmayı bekliyordum ya... Renk vermemeye çalıştım yine de. Küçük bir arabası vardı. Valizleri yükledik, Hayfa’ya doğru yola çıktık. Adresim belliydi. Bir ‘ulpan’a gidiyordum. Yeni ülkemin dilini öğreneceğim yere yani... Orada en azından altı ay kalacaktım. Uyum dersleri de alacaktık herhalde. Söylediklerimi sesini çıkarmadan dinledi. Sonra da birden ‘Bu ülkede herkes göbek bağımlı bildiği ve istediği gibi keser’ dedi. Kendisinden yeni bir beraberlik beklememeliydim. Bir Arjantinli’yle yaşıyordu. Hayatından memnundu. Yakında evlenmeyi bile düşünüyordu. Bana da ancak bir yere kadar yardım edebilirdi... Ağzımı açamamıştım. Ne diyebilirdim ki... Oraya, kendisiyle, bizimle ilgili yeni bir umutla da geldiğimi söyleyemezdim ya... Suskunluğumdan ne anlamıştı, hiç bilemedim. Sonra da beni, Hayfa’ya geldiğimizde, şehrin göbeğinde, artık çok iyi bildiğim bir caddenin başında bıraktı. Gideceğim yeri tarif etti. Çok yakındaydık. Tek başıma idare edebilirdim. Çok darda kalmadıkça da kendisini aramamamı tercih ediyordu. Tokat üstüne tokat yiyor gibiydim. Yine sesimi çıkarmadım. Teşekkür edebildim sadece. Neye teşekkür ettiğimi anlayamadan. Belki beni havaalanından alıp kalacağım şehre getirdiğine, belki de böyle orta yerde, yaşayacaklarıma hemen, daha hızlı uyum sağlayabileyim

²⁹² Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 292.

²⁹³ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 489.

²⁹⁴ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 192.

diye bıraktığına teşekkür ediyordum, ne bileyim. Bunun da tahlilini yapacak halim yoktu ya o anda. Ama galiba hissettiklerim bunlardı. Kavganın, er meydanının tam ortasındaydım işte...”²⁹⁵ (Gözlemci Figürün Bakış Açısı)

Sonuç olarak *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında *İstanbul Bir Masaldı* ve *Lunapark Kapandı* romanlarında olduğu gibi “1. tekil kişi (Ben) anlatıcı” kullanılır. Okur, bu romanda önceki romanların aksine anlatıcının ismini bilir. Bakış açısı olarak romanda “tekil bakış açısı”nın yanında “gözlemci figürün bakış açısı”na yer verilir.

1.3.3. Zaman

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanı 78 Kuşağı’na ithaf edilen bir romandır. Romanın vaka zamanı 1970 ile 2000’li yılların başına kadar olan dönemi kapsar: “Gel gelelim, yaşadığımız günler de oyunun o sınıfta böyle oynanmasını gerektiriyordu. Yetmişli yılların Türkiye’sindeydik... Daha fazlasını yapmamız beklenemezdi...”²⁹⁶

Romanın ikinci zaman safhası Artistler Takımı’nın uzun yıllar sonra bir araya geldiği dönemdir. İstanbul Hayatım adlı tiyatro eserini tekrar oynarlar. Bu dönem iki binli yılların başına tekabül eder. Bu romanda açıkça görülebilir. Okura bu bilgiyi veren, oyunun oynandığı gün Fenerbahçe’nin Samsunspor ile maç oynayıp şampiyon olmasıdır. Bu olay, 2001 yılında gerçekleşir. Romanın anlatma zamanı iki binli yılların başındadır: “Sonra maç başladı. Bir onlar bastırıyordu, bir biz... Ancak ilk yarım saat henüz bitmemişti ki, korktuğumuz başımıza geldi. Samsun’da İlhan Mansız harika oynuyordu. Gol de onun bu oyunu yüzünden geldi.”²⁹⁷

Roman yetmişli yıllarda lisedeki beş arkadaşın hikâyesini anlatır. Bu beş arkadaşın ortak özelliği azınlık ve devrimci olmalarıdır. Ancak 1980 Darbesi²⁹⁸ bu kişileri farklı coğrafyalara ve hikâyelere sürükler. Karakterler, Darbe’den sonra büyük değişim yaşarlar. Zamanın kişiler üzerindeki olumsuz etkisi hissedilir.

²⁹⁵ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 325-326.

²⁹⁶ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 61.

²⁹⁷ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 476.

²⁹⁸ Türk Silahlı Kuvvetlerinin 12 Eylül 1980 günü emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirdiği askerî müdahale.

Yaşanılan bu değişimler, İzi'nin ve diğer karakterlerin geriye dönüşleri ile öğrenilir: "Darbeden sonra bir yolunu bulup İstanbul'a geçtim."²⁹⁹

Mario Levi, bütün romanlarında olduğu gibi *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* adlı romanında da zamanın insanlar ve mekânlar üzerinde bıraktığı değişimleri ve olumsuzlukları okura aktarır. Bunu sık sık başvurduğu geriye dönüş tekniğiyle yapar: "Zaman onun için bir yerde durmuş, yaşananlar da sonra hızla geri dönerek kendilerini hissettirmişti..."³⁰⁰ *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında Artistler Takımı için zaman kaybedilen bir mefhumdur. Bu mefhumu tekrar bulmak için bir araya gelirler. Ancak artık hiçbir şey eskisi gibi değildir.

1.3.4. Mekân

Mario Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında diğer romanlarda olduğu gibi mekân olarak İstanbul'u anlatır. Bilindiği üzere Levi, İstanbul'da yaşar. İstanbul'da yaşamasının yanında kendi deyişiyle İstanbul'u yaşar. Romanda, uzun bir süre görüşmeyen arkadaşlar İstanbul'da bir araya gelir. Öyle ki Artistler Takımı'nın oynadığı oyunun adı 'İstanbul Hayatım' adlı oyundur. Levi'nin karakterlerine oynattığı oyunun adı gibi İstanbul, aslında Levi'nin hayatıdır: "İstanbul, sanki İzak'ın içindeki bütün eksikleri gidermiş, bütün boşlukları doldurmuştur. Sadece içinde yaşadığı değil, çok özel sırlar paylaştığı bir mekândır."³⁰¹

Levi, zamanın mekânlar üzerinde yapmış olduğu tahribatı sürekli vurgular. Aslında bu tahribata sebep olan insanlardır. Levi, bu tahribatı okura İstanbul merkezli anlatır. Levi için İstanbul, vazgeçilmez mekândır. Bu yüzden İstanbul'un tahribatı Levi için rahatsız edici bir durumdur. Bu durum Levi'yi rahatsız eder. Ama elinden bir şey gelmez. Elinden gelen ise İstanbul'un güzelliklerini olabildiğince insanlara anlatmak ve o güzelliklerin korunması için insanları bilinçlendirmektir. Bu yüzden bu durumu romanlarında sık sık dile getirir. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında bu değişimden ve tahribattan duyduğu üzüntüyü, geçmiş zamana ve mekânlara duyduğu özlem çerçevesinde dile getirir:

²⁹⁹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 81.

³⁰⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 491.

³⁰¹ Budak, "Karanlık Çökerken Neredeydiniz Romanında 'Kimlik Sorunları' ve Kimlik Yapıcı Bir Mekan Olarak İstanbul".

“Değişen şehir, birkaç eski anı, eski şarkıların içimizde bıraktığı yalnızlıklar, yeni şarkıların uyandırdığı yabancılıklar, daha da önemlisi bu sulardan gitmiş, bir daha dönmeyecek balıklar... Ona Teşvikiye’deki o evde, bir Pazar günü, annesinin bize yaptığı o ızgara uskumruları hatırlattım. Balıkların üzerinde gezdirdiğimiz, içine ince ince kıyılmış maydanoz koyduğumuz yağlı, limonlu, hafif tuzlu sosu da... O günü de, o balığın tadını da unutmamıştım... O da bana annemin evinde yediğimiz tuzlanmış uskumruları hatırlattı bunun üzerine.”³⁰²

“Şehirler de bizimle birlikte değişiyordu... Bu duyguyu biliyordum, hem de çok iyi biliyordum. Ama susmayı tercih ettim. Böyle konuşmalardan da sıkılmaya başlamıştım artık.”³⁰³

Romanda yer yer eski İstanbul ile yeni İstanbul’un karşılaştırılması karakterler üzerinden vurgulanır. İstanbul’un aradan geçen zaman içinde İstanbul’dan uzak kalanlar için saklanmış eski hâli ve yeni hâliyle karşılaşmaktan ürkülen, çekinilen bir tarafı da vardır. Bu ürkme ve çekinme, yaşanabilecek bir hayal kırıklığından hem de kahramanın mekân aracılığıyla eski hâliyle yüzleşmesi ihtimalinden ileri gelir. Değişen sadece mekânlar değildir. Mekânlarla birlikte şehrin kokuları da beraberinde değişir:

“Bankadan çıktuktan sonra, yolumun üstündeki Hacıbekir’de demirhindi şerbeti içtim. Geçmişime çıktığım yolculuk, uzak bir zamanın karanlıklarında bırakılmış gibi görünen birçok ayrıntıyı, yaşadığım anlara geri getiriyordu. Bu şerbetin bende bıraktığı tadın çağrışımlarını da farkına varmaksızın bir yerlerde saklamıştım. Ne tuhaftı... Babamın beni bu eski tatla ilk kez tanıştırdığı günü sanki dün yaşamış gibiydi. Aradan elli yıla yakın bir zaman geçmişti oysa. Birbirine kimi tatlar, sesler ve kokularla bağlanan anların duygusu, insana durduk yerde bambaşka bir zamanı böyle yaşatıyordu işte. İstanbul’un neredeyse yıllar boyunca neredeyse her gün gördüğüm bu tarafı, kimi dükkânları, küçük lokantaları ve o köhnemiş iş hanlarıyla, bir değişime direniyordu üstelik. Nişantaşı’na, Şişli’ye giden, günün belli bir saatinden sonra da bir türlü bulunamayan o sekiz kişilik 56 Model Chevrolet dolmuşlar çoktan tarihe karışmıştı, ama o sokaklar yine pis ve karanlıktı.”³⁰⁴

İzak’ın İstanbul üzerine sarf ettiği cümleler, Levi’nin İstanbul’a bakışını açıkça ortaya koymaktadır. Karakterler, İstanbul’un değerinin daha doğrusu İstanbul’da yaşamının değerinin farkındadırlar: “İstanbul’u yaşamak, İstanbul’da yaşamaktan çok farklıdır... İstanbul’un farklılığını yaşamak, hissetmek için, İstanbul’un farklı seslerini duyabilmek gerekir... Şehrin derinliği ancak böyle korunabilir.”³⁰⁵

Karakterler, İstanbul’dan uzun yıllar ayrı kalasalar da İstanbul’u çok özlerler. Roman kahramanlarından bazıları, İstanbul’da gerek öteki muamelesi görmelerine, gerekse de kentin değişiminden rahatsız olup göç etmelerine rağmen; kent ile kurdukları duygusal bağlarını devam ettirirler. Bu kahramanların İstanbul’a

³⁰² Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 87.

³⁰³ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 249.

³⁰⁴ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 192.

³⁰⁵ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 23.

bağlılıkları, onların gittikleri başka ülke ve şehirlerde de devam eder. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanı çok farklı coğrafyalara savrulmanın hikâyesidir. Romanda kahramanların parçalanmış kimlikleri, onların aidiyet ve aidiyetsizlik çatışmaları, roman boyunca dünyanın çok farklı ülkesinin mekân olarak kullanılmasını getirir. Başta Türkiye, İsrail ve Yunanistan olmak üzere, İngiltere, Fransa, ABD, İsveç, Brezilya, Güney Amerika, Avustralya, Vietnam, Filistin gibi dünyanın çok farklı bölgelerindeki ülkelere kısa veya uzun süreli yerleşirler.

Romanda ayrıntılı tasvire yer verilmez. Zaten Mario Levi, romanlarında mekânları ayrıntılı şekilde tasvir etmez. Tasvir ettiği mekânlar, bir elin parmaklarını geçmez. Daha çok o mekânların eski güzelliğinin kendisinde bıraktığı izlenimleri okura duyurmaya çalışır. Ve o mekânların yeni yüzlerinin kendisinde bıraktığı hüznü dile getirir:

“Hüznüm, geçtiğim yerlerin uyandırdıklarından da kaynaklanıyordu tabii. Beşiktaş’taki o benzincinin içinde kalan, artık pek az insanın hatırladığını düşündüğüm, hayatımın ilk kurbağa bacağı yediğim Motorest, Elmadağ’daki ilk diskoteğimiz Hydromel, Karaköy’dekilerle karşılaştırıldığında, çok daha ‘lüks’ bir genelev havası taşıyan Varol, İstanbul’daki ilk İtalyan Pizzacısı olarak bellediğimiz ‘Genç Kız Rüyası’ adlı tatlısı hepimizi çok eğlendiren Pizza Pino...”³⁰⁶

Levi, kapalı ve açık mekânları bir arada kullanır. Karakterlerin buluşma noktaları zaman zaman restoranlar, kafeler, genelevler, oturdukları evler gibi kapalı mekân olurken zaman zaman da plajlar, sahil kenarları, çay bahçeleri gibi açık mekânlardır. Karşılaşılan bazı mekânların ise sadece adı söylenip geçilir. Buluşma mekânları, özellikle İstanbul ve İzmir kentlerindeki pastane, sinema, restoran, otel, gazino, köfteci, balık lokantaları, cafe gibi yerlerdir. İstanbul’un Konak Sineması, Tarabya Oteli, AKM, Büyükdere Meyhanesi ile İzmir’in Efes Oteli, İzmir Reyhan Pastanesi romanda sıklıkla buluşulan mekânlardandır. Bu mekânlar daha öncesinde gidilen mekânlardır. Yeni insanlarla bu mekânlara bir kez daha gidilir. Levi, bir başka ifadeyle geçmişin izini sürer. Onun için bu mekânlar değişmez unsurlardandır. Karakterlerin bu mekânlarda çeşitli anıları vardır. O mekânlara gittikleri zaman geriye dönüşlerle o mekânda daha önce yaşamış oldukları anıları okura aktarırlar: “Büyükdere’deki o meyhaneye gidiyorduk. Yıllar önce gittiğimiz, bana İstanbul’dan ayrılacağını, yeni bir ülkeye ve hayata gitmeye karar verdiğini söylediği o meyhaneye...”³⁰⁷

³⁰⁶ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 116.

³⁰⁷ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 472.

Karakterlerin hemen hemen hepsinde eski İstanbul'a karşı bir özlem vardır. Bu vurgu sık sık dile getirilir. Bu özlem hüznle karışık bir özlemdir. Çünkü İzak dışında bütün karakterler yaşadıklarından sonra İstanbul'u terk etmek zorunda kalmıştır:

“Takım, İstanbul'da yeniden bir araya geldiğinde hep birlikte yaşadıkları, İstanbul'da bir daüssıla yolculuğu gibidir. Osmanbey'deki, bir hayli değişmiş buldukları okullarını ziyaretleri, Nişantaşı Yekta Restoran'da yenen yemek, Osmanbey'de yaptıkları yürüyüş mekân esnasında gözlerinin 'eski' mekânlarını; 'Café Bonjour'u, Site Sineması'nı araması', mezuniyetlerinin yapıldığı Tarabya'daki o restorana gitmeleri, Niso'yla İzak'ın gittikleri Fener maçının ardından seyyar köfteci den köfte yemek yemeleri, hatta bir keresinde buluşma yeri olarak hemen her İstanbullunun sayısız buluşma hikâyesi yaşadığı AKM'nin önünün seçilmesi, yine Niso'yla birlikte Büyükdere'deki o meyhaneye geçirdikleri saatler... Hepsi, bu macerada duyumsadıkları İstanbul daüssılasını dindirmeye, İstanbul'u 'yeniden yaşamaya', ona 'kavuşmaya' yönelik eylemlerdir. Nitekim yaşanan bu ortak İstanbul daüssılasının zamana, dostluğa ve gençliğe dair olduğu söylenebilir.”³⁰⁸

Levi, *İstanbul Bir Masaldı* ve *Lunapark Kapandı* romanlarında olduğu gibi *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında da plajlara değinir. Karakterlerin çocukluklarında plajlarda yaşadıkları, geriye dönüşlerle öğrenilir. Levi, bu duyguyu okura aktarmaya çalışır. Bu plajlar, genellikle aynı plajlar olur. Bu Levi'nin romanlarındaki otobiyografik özelliklerden kaynaklanır. Levi, bu plajlara çocukluğunda sıklıkla giderdi: “Bulduğumuz yer, çocukluğumdaki plajların birine çok benziyordu.”³⁰⁹

Levi'nin romanlarındaki hastane ve ihtiyarlar yurdu vurgusu *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında da görülür. Levi, en az bir iki karakterini mutlaka hastanede veya ihtiyarlar yurdunda resmeder. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında Şebnem, Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde yatar; Niso'nun anne ve babası ihtiyarlar yurdunda kalır: “Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi.”³¹⁰

Levi'nin karakterleri gençlik yıllarında sürekli geneleve gider. Bu genelev vurgusu *İstanbul Bir Masaldı*'da, *Lunapark Kapandı*'da ve *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında da yer alır. Karakterlerin genelevde yaşadıkları anıları geriye dönüş tekniği ile öğreniriz: “Geneleve de birkaç kez birlikte gitmiştik.”³¹¹

³⁰⁸ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 143-144.

³⁰⁹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 11.

³¹⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 116.

³¹¹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 61.

İzak'ın romanın son bölümünde ayakkabı boyacısı ile yaptığı konuşma, romanın merkezinde yer alan İstanbul mekânı için önem arz eder

““Parlatalım mı amca?..”

(...)

“Parlat bakalım usta!.. Ayna gibi olacak ama, yoksa para vermem!..”

(...)

“Memleket neresi?..”

(...)

“Mardin...”

(...)

“Özlüyor musun oraları?..”

(...)

“Memleket özlenmez mi amca?.. Geldik ama bi kere buralara...”

(...)

“Ya senin memleket neresi?..”

(...)

“Bilmem... Burası galiba...”

(...)

“Burası burası... İstanbul... Hep İstanbul...”

(...)

“Tuhafsın sen be amca, çok tuhafsın... Böyle memleket olur mu?..”³¹²

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında kişilerin yaşadıklarından hareketle anlam yükledikleri çeşitli mekânlar görülür. Bu mekânlar, aradan uzun yıllar geçtikten sonra bu kişilere aynı duyguyu yaşatmaz. Sonuç olarak *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında İstanbul, Artistler Takımı'nın ortak duygusunu ifade eder. Bu duygu onları tekrar İstanbul'da bir araya getirecektir. Ancak, İstanbul bu karakterleri bir arada tutmaya yeterli olmayacaktır ve tiyatro oynandıktan sonra herkes geldiği yere geri dönecektir.

1.3.5. Kişiler Kadrosu

Mario Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında lisede Artistler Takımı adı altında bir grup kuran ve oyunlar oynayan altı arkadaşın hikâyesini anlatır. Romanın merkezinde bu altı arkadaş vardır. Ancak okur, hikâyeyi İzi'den öğrenir. Takımı toplayan İzi'dir. Takımı toplamaya karar verdiklerinde hepsi ellili yaşlarını sürer. Okur, geriye dönüşlerle bu altı kişi hakkında yeni bilgilere sahip olur: “Artistler Takımı'nın o uzun savaşta kaybettiğim oyuncularını bulmalıydım.”³¹³

Romandaki arkadaşların ortak noktası, hayat noktasında yaşamış oldukları yarım kimliktir. Aslında onları bir araya getiren bu eksiklikleridir. Bir diğer

³¹² Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 504-505.

³¹³ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 49.

anlamda bu, eksikliklerini giderme adına onlar için büyük bir fırsattır: “Yarım kalan kimlik ya da eksik kalmış kimlik oluşumu İzak ve arkadaşlarının ortak kaderidir. Hepsi de bedeller ödemek zorunda bırakılırlar ve ödedikleri bedeller psikolojik olarak hepsinin benliğinde kalıcı hasarlar bırakır.”³¹⁴

Levi, Yahudi’dir ve romanlarında daha çok azınlıktan kişilere yer verir. Bu altı arkadaşın tamamı azınlıktan kişilerdir. Bu sebepten Türkiye’de çeşitli ayrımcılıklarla karşılaşılırlar. Bu ayrımcılık sonrasında kimisi çıkar yol olarak ülkeyi terk eder. Kimisi de çıkar yol olarak sisteme ayak uydurmayı seçer: “Sadece ve sadece Yahudi olduğum için gerçek anlamda bir Türk gibi kabul edilmediğimi birçok kez gördüğüm, daha doğrusu görmek zorunda kaldığım, bırakıldığım halde...”³¹⁵

Romandaki karakterler, Batılı yaşam tarzını benimsemiş karakterlerdir. “*Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında, çoğu Rum, Yunan, Fransız okullarında okuyan kahramanların algıları, yaşam felsefeleri, ilgileri; kısaca zihinsel yapıları Batılı yaşam felsefesini benimsemiş kişiler olarak belirir.”³¹⁶

Artistler Takımı’nın bütün üyeleri aynı liseden mezunlardır. Anlatıcı İzak, ilkokulu devlet okulunda okumuştur.³¹⁷ Bu ortam İzak’a yabancılik duygusunu derinden hissettirmiştir.

Romandaki karakterler eğitilmiş kişilerdir. İzi, Şebnem, Necmi, Niso, Yorgo, Şeli hepsi üniversite mezunu kişilerdir. Hepsi roman, tiyatro, müzik, fotoğrafçılık, tiyatroculuk vb. alanlardaki bilgi birikimleri ile romanda okurun karşısına çıkar. Romanda “sinema tutkusu, roman kahramanlarının günlük sohbet konuları arasındadır. Sinema sohbetlerinde genelde Batı sineması filmleri ve bu filmlerin yıldızlarından söz edilir. Yine aynı romanda tiyatroya olan ilgi, yerli oyunlar için verilen Afife Jale Ödülleri gibi organizasyonların takip edilmesi ve buna göre oyun ve kalitesi ile ilgili değerlendirmelerin anlatılmasında önemli bir etkidir. Ayrıca bu romandaki yazar anlatıcının, romana rüyasında ünlü kovboy film aktörü Lee Van

³¹⁴ Dikmen, “Mario Levi’nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân”, 38.

³¹⁵ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 22.

³¹⁶ Okçul, “Mario Levi’nin Romanlarında Kent ve Ötekilik”, 78.

³¹⁷ Hatırlanacağı üzere Levi de ilkokulu devlet okulunda okumuştur. Bu açıdan bu bilgi otobiyografik bir bilgi denilebilir.

Cleef'i gördüğünü anlatarak başlaması, sinema tutkusunun kahramanlar üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir."³¹⁸

Levi'nin roman karakterlerinin büyük bir kısmı, ticaret ile uğraşan kesimdir. Romanın merkezinde yer alan İzi, esans ticareti yapar. Babası ıtriyat satardı. Yorgo, Atina'da halı ticareti ile uğraşır. Şeli'nin İzmir'de kadın iç çamaşırları satan bir dükkânı vardır. Romanda bunların yanında saatçilere, terzilere de yer verilir: "Ancak o eski bir tüccar ve parasının kıymetini bilen bir Yahudi'ydi."³¹⁹

Levi'nin karakterlerinden bir ikisi mutlaka halı ticareti ile uğraşır. *İstanbul Bir Masaldı*'da ve *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında bu vurguya daha fazla rastlanır. Yorgo Marsilya'da ve Atina'da halı ticareti ile uğraşır: "Ben de burada halı ticaretiyle uğraşıyorum."³²⁰

Romanlardaki karakterlerin bir diğer özelliği ticarete atılıp iflas etmeleridir. *İstanbul Bir Masaldı*'da da *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında da bu özelliklere sahip karakterlere rastlanır: "Zamanında o da ticaret yapmış, iflas ettikten sonra da, geçimini sağlayabilmek için babamın yanında şoförlük yapmaya başlamıştı öğrenebildiğim kadarıyla."³²¹

Romanda yaşanan ilişkilerde ve evliliklerde büyük sıkıntılar yaşanır. Karmaşık bir ilişki ağı söz konusudur. Düzgün bir beraberliğe rastlamak oldukça güçtür. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* roman kahramanlarının çoğu, eşlerini aldatma, onları terk etme, yabancılarla kaçma, onlardan boşanma veya çok evlilik yapma ve bunların neticesinde mutsuzluk yaşayan birey kimlikleriyle belirirler.

Romandaki bir diğer kesim işçilerdir. İzi'nin yanında çalışan Şevki, İzi'nin babasının yanında çalışan Kemalettin Bey; Şeli'nin yanında çalışan Berfin, işçilere örnektir: "Üniversitenin ikinci sınıfındaydım. Dükkânın çalışanlarını babama, faşist patrona karşı örgütlemeye çalıştım!.. Ne komediydi ama... O dükkânın topu topu dört çalışanı vardı..."³²²

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında Artistler Takımı'ndaki altı kişinin her biri farklı bir yere savrulmuş karakterlerdir. Hemen hemen hepsi tutunamayanlardır. Bir tek İzi, onların tersi istikamette adım atma noktasında

³¹⁸ Okçul, "Mario Levi'nin Romanlarında Kent ve Ötekilik", 43.

³¹⁹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 237.

³²⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 211.

³²¹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 30.

³²² Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 29.

çekinceleri olduğundan sisteme onlardan daha çabuk ayak uydurur. İzi'nin bu tavrı, onun hayatı boyunca en büyük pişmanlığı olur. Oğlu Nedi sayesinde kendine gelir ve Artistler Takımı'nı tekrar bir araya getirmeye karar verir: "Ancak bunu bir türlü yapamadığım için, ilerleyen yıllarımda, attığım ya da atamadığım birçok adımda etkisini, varlığını ensemde hissettiğim insanı, hafızamdaki en kötü adama öldürtmüştüm."³²³

Levi, karakterlerine günlük tutturmayı sever. *İstanbul Bir Masaldı*'da, *Lunapark Kapandı*'da ve *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında bu vurgu görülür. Ancak okur bu günlükler hakkında bilgi sahibi değildir. Genellikle bu günlükler ya yok edilir ya da gün yüzüne çıkarılmaz: "Yarım bırakılmış, soluğu bir yerden sonra kesilmiş, farklı dönemlerde tutulmuş günlükler..."³²⁴

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında merkezde yer alan karakterlerin özellikleri şunlardır:

İzi (İzak), kendisiyle yüzleşemez. Babasına karşı kırgınlığı vardır. Kendisi için biriktirilen altınları bozdurup Londra'ya gider. Londra'da parasız kalınca garsonluk, bulaşıkçılık, otel temizlikçiliği, kasiyerlik yapar. Batı'dan çok hoşlanmaz. İstanbul'a döner. Geleneklere alışkın biri değildir. Annesinin onu geleneklere uygun şekilde evlendirmek istemesine sinir olur. Babasına lokanta açma isteği olduğunu söyleyince babası, onun bu fikrine sıcak bakmaz.

Lisede arkadaşlarıyla kurduğu Artistler Takımı adlı tiyatro grubunu unutamaz. Arkadaşlarının hiçbirinden haber alamaz. 12 Eylül Darbesi, her birini bir tarafa savurur. Askerlik günlerini, babasının sürekli ona hakaret etmesinin gururunu nasıl incittiğini ve hayat karşısında babasının bu tavrının cesaretini nasıl kırdığını unutamaz. Bu önemsenmeyişi, bir süre sonra kendini genel kabullere bırakmasına sebep olur. Ailesine karşı en büyük isyanı Londra'ya gitmesidir. Ancak gittikten sonra oradan mağlup olarak döner. Anne ve babasının istek ve arzularına bir süre sonra boyun eğmek zorunda kalır ve ömrü boyunca onların istediği gibi bir hayat sürer.

Babası ölünce dükkânın tek sahibi olur. Sanayi kuruluşlarına esanslar ithal eder. Dükkânı daha modernleştirir. Babası öldüğünde ağlamaz. Ta ki babasının

³²³ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 12.

³²⁴ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 155.

masasını toparlayana kadar. Babasının ölümü onu arzulamadığı bir hayatı sürdürmek zorunda bırakır. Bazı şeylerin farkına uzun yıllar sonra varır. Ataları İspanya'dan İstanbul'a göç etmek zorunda kalmıştır. Beş yüz yıllık İstanbulludur. Bir zamanlar devrimciydi. İlkokulu bir devlet okulunda okudu. Kendini azınlıkta hisseder. Babasının dükkânı Bahçekapı'daydı. Onun öncesinde Beyoğlu'nda bir dükkânları vardı. Üniversite ikinci sınıftayken dükkândakileri babasına karşı örgütler. Solcudur. İzmir'i sever. Kendini, babasına ispat etmek zorunda hisseder. Üniversite yıllarındaki zamanının büyük bölümünü kitap okuyarak ve müzik dinleyerek geçirir. Babası ile Sirkeci'de köfte yemelerini unutamaz.

Harçlıklarını kitaplara, dergilere, plaklara, sinemaya ve tiyatroya harcar. Timur Selçuk, Cem Karaca, Ruhi Su'yun konserlerine gider. Fikret Kızılok, Selda Bağcan dinler. Devrimin başarıya ulaşacağına inanır. Babasının ıtriyat işinden sonra kozmetik ve gıda sanayi için esanslar, yağlar getirtme işine girer. İyi paralar kazanır. Babasına derin ve hiçbir zaman kurtulamadığı bir kırgınlığı vardır. Çocukken ailece Sultansuyu'na pikniğe, Emirgân'a çay içmeye giderler. Babası ile kopuşu ilk araba aldıkları vakit ayaklarını arabanın önüne doğru uzattığında babasının onu azarlamasına dayanır. Parayı çok sevmez. Stefan Zweig'in Dünün Dünyası adlı eseri başucu kitabıdır. Fotoğraf çekmeye meraklıdır. İşini sevmez. Şimdilerde ellili yaşlarını sürer. Bir kızı ve bir oğlu vardır.

Necmi ile Eşref Bey'in arasındaki muhabbetinde kendini dışlanmış hisseder. Lisedeyken arkadaşlarıyla yasaklı kitaplar okur. Tevfik Fikret'i işlerken Eşref Bey'e, Nazım'ın şiirlerini neden okumadıklarını sorma cesareti gösterirler. Necmi ile birlikte kızlarla araları iyi değildir. Takımlarındaki herkes devrimcidir. Futbol hastasıdır. İzak, Necmi, Niso Fenerli; Yorgo, Şafak, Varujan Galatasaraylıdır. Unutamadığı anlardan biri de babasının ona Yasaka marka raket aldığı gündür. Necmi, onu o vakit çok kıskanır. Arabalara karşı ilgisi vardır. Arkadaşları ile maçlara gittikleri günü unutamaz. Öyle ki bir gün, polis coplarını kafalarına bile yemişlerdir. Okuma gözlüğü kullanır. Liseler arası tiyatro yarışmasında İstanbul Hayatım adlı oyunla mansiyon ödülü alırlar. Şebnem, en iyi ikinci kadın oyuncu seçilir. Arkadaşları ile buluşma yerleri Konak Sineması'nın önü ve Teşvikiye Karakolu'nun karşı köşesindeki kırtasiyecidir.

Lisedeyken Şebnem'e âşıktır. İspanaklı kuru fasulyeyi çok sever. Bazı şarkıcıları ona Şebnem sevdirebilir. Birlikte müzik dinlerler. İzi, sürekli geçmişe dönüşler yapar. Ailece kahvaltı yaptıkları eski günleri hatırlar. Yazları Erenköy'de tuttıkları evde kalırlar. Babasının ona Senegalli bir profesörden aldığı fotoğraf makinesini ve saati unutamaz. Dükkânı beş altı gibi kapatır. Lisedeyken küçük bir tekne alma hayali kurar. Birçok ülke gezer. Fotoğraf, müzik, film arşivi vardır. Ulus'ta oturur. Annesi babası, Artistler Takımı'nı toplamayı düşündüğü vakitten çok önceleri ölmüştür. Yirmi dört senedir evlidir. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezundur. Gitar çalmak istese de çalamaz. Yaşlanınca kilo alır ve saçları ağarır. Çocukken içine kapanık bir çocuktur. Küçükken Efes Otel'de kalmayı çok isterdi.

İzak karakteri hayatta bazı şeyleri mecburiyetten yapsa da İstanbul'da kalmayı kendisi tercih eder. Çaba gerektirmeyen seçimler sonucunda toplumsal kimliği oluşan İzak, hayatını bu şekilde idame ettirir. Mario Levi'nin savunduğu bir düşünce olan 'coğrafya kaderdir' sözü bu noktada çok önem kazanır. İzak, her ne kadar kendisi ile ilgili barışık gibi görünse de aslında bazı duygularını bastırmak zorunda kalmış bir karakterdir. Bu kendisini daha çok dilde hissettirir. Sinagog yerine havra, Yahudi yerine Musevi kelimesini kullanması buna örnek teşkil eder.

Necmi, İzi'nin liseden arkadaşı. Artistler Takımı'ndadır. Profesyonel turist rehberliği yapar. Evlenmez. Çok içki içer. Çocukluğunda ne yapacağı kestirilemeyen, başını her an derde sokmaya hazır bir çocuktur. En güvenilir arkadaşı İzi'dir. Cumhuriyet Savcısı babası Adana'da öldürülür. Babası muhalifti. Babasının ölümünde çeşitli rivayetler söylenir. Kimi yolsuzluk, kimi devlet meselesi, kimi de gönül macerasıdır, der. Babasının ölümü bir sır olarak kalır. Babası öldüğünde on iki yaşındadır. Babasız büyümek ona ağır gelir. Çocukluğunda babasını İzi'ye anlatır. Bazı geceler İzi ile içki içer. Annesi Fatoş Abla, onların içki içmesine bir şey demez. Annesini bir zamanlar orospu olarak görür. Odasında açık seçik dergiler ortadadır.

Lise ikide iken okulundan ayrılıp İzilerin okuluna gelir. Sakin, ciddi ve kendine fazlaca güvenen biridir. Eski okulundan gözlüklü, genç bir kimya öğretmenini dövdüğü için atılır. Devrimcidir. Eşref Bey ile arası iyidir. Türkçesi çok iyidir, iyi kitap okur ve güzel kompozisyonlar yazar. İzi ile geneleve gittikleri

günü unutamaz. O günden sonra geneleve gitmez. Küçükken de gözlük takardı. Artistler Takımı için bilardo salonu, önemli buluşma yerlerinden biridir. Fenerlidir. Okulu çok sevmez. Bilardo salonunda müdüre yakalandıkları bir gün alıkonma cezasına çarptırılınca Fransızca iki bin satır yazarken yazdıklarının arasına “*sikeyim böyle okulu*” yazar. Ellili yaşlarını sürer. Bir hayli kilo almıştır. Güneş gözlüğü takar. Arabası da ehliyeti de yoktur.

Sağ gözü kördür. Eskiden ketumdu, şimdi o ketumluğu yoktur. Lisede iyi pingpong oynardı. Oyunu İbne Mihal’den öğrendiğini söylerdi. Ancak bu yalandı. İzi’nin karşısına İbne Mihal ütücü ve kolacı olarak çıkar. Bir devrimci olarak ülkeyi değiştirme isteği vardır. Ankara’da Siyasal Bilgiler okur. Şebnem’e âşıktır. Ankara’ya Şebnem ile birlikte gider. Örgüt işlerine karışır. Artık istese de geri dönemez. Ankara’dan İstanbul’a gelir. Örgüt taraftarı bir çiftin evinde kalır. Kadın ilkokul öğretmeni, adam işsizdir. Bir de çocukları vardır. Yurt dışına kaçma planı yapar. Son bir kez annesini görmek ister. Yakalanacağını bile bile annesinin evine gider. Çıkışta yakalanır. Gayrettepe’deki sorgu hüccresine atılır. İçerde yedi yıl kalır. İdamla yargılanır. Çözülmez. Arkadaşlarını kimselere ispiyonlamaz. Hapisten çıkınca askerlik işlemleri için alı konulur. Ancak sorguda bir gözünü kör ettikleri için askere alınmaz. Çıktığı gün çılgınca koşar. Bunları İzi’ye anlatırken ağlar. İçerdeyken Sağmacılar’a sevk edilir. Babasının üniversiteden arkadaşı onu ziyarete gelir. Ona iyi davranır. Ancak o yine de çözülmez. Hapisten çıkınca Şebnem’i arayamaz. Miyoptur. Beş buçuk numaralı gözlük kullanır. Hapisteyken annesinin kendini ziyaret ettiği ve onunla gurur duyduğunu söylediği günü unutamaz. Fransızca bilir.

Üniversiteyi bitiremez. Sakıncalı personeldir artık. Atina’ya gider. Yunanca öğrenir. Kendinden altı yaş büyük İra adlı bir kadınla birlikte yaşamaya başlar. İra’nın kızı Sofia’da babalık duygusunu yaşar. İra, ona belediye kütüphanesinde bir iş bulur. Yunanistan’dayken annesi ile sürekli irtibat hâlinindedir. Annesi çok hastadır. İstanbul’a döner. İra’dan ve Sofia’dan ayrılmak ona ağır gelir. İstanbul’a varınca rehberlik yapan komşuları Zeynep, ona turist rehberliği işini bulur. İstanbul’a dönünce İra ile irtibatını kesmez. Sigarayı bırakır. Hastadır.

Şebnem, liseler arası tiyatro yarışmasında ‘İstanbul Hayatım’ adlı oyunla mansiyon ödülü alırlar. Şebnem en iyi ikinci kadın oyuncu seçilir. Bakırköy Ruh

ve Sinir Hastalıkları Hastanesinde kalır. Hemen hemen yirmi yıldır oradadır. Kimselerle konuşmaz. Sadece resim yapar. Lisedeyken ufak tefek, esmer, koskoca ve kapkara gözlü bir kızdı. Gruba ablalık yapardı. Herkesi derleyip toparlar ve yönetirdi. Sorunları takımda ilk o göğüslerdi. Mezuniyet balosunda takımı bir araya getirir. Birlikte Tarabya'da bir restorana yemeğe giderler. Küpelerinden birini o akşam İzi'ye verir. O akşam İzi ile öpüşürler. İzi'ye Paris'e gidip tiyatro okuma hayalinden bahseder. İzi, o akşam babasının arabasıyla onu eve bırakır. İzi, Necmi'ye o geceyi anlatamaz. Necmi de Şebnem'e âşıktır. Ancak Necmi İzi'ye Şebnem ile olan aşkı bahsedemez. Necmi, Şebnem'in hastaneye düşüşü ile ilgili bir yalan uydurur.

Şebnem'in Fransa'ya gittiğini, orada bir Fransız ile evlenip çocuk sahibi olduğunu, kocasının Portekizli bir fotoğraf sanatçısıyla Brezilya'ya gittiğini, çocuğu ile İstanbul'a ailesinin yanına sığındığını, bir Fransız şirkette yönetici asistanlık işi bulduğunu, kısa zamanda yükseldiğini, bir seyahatleyken babasının evlerini yaktığını, çocuğunun, annesinin ve babasının evle birlikte yandığını, bunun üzerine hastaneye düştüğünü söyler. Şebnem'in babası tutucu, berbat, birçok işe girip çıkmış, karısının paralarını batırmış, despot, ruh hastası, kaba, güç düşkün, sürekli içen bir adamdı. Annesi evi geçindirmek için terzilik yapardı. Şebnem okulu bitirir. Birkaç oyunda oynar. Oyunculugu bırakır. Fransızca bilir. Fransız şirkette çalışırken iyi paralar kazanır. Evin geçimine katkı sağlar. Evi satıp başka eve çıkmayı düşünürler. Ama annesi, ailesinden yadigâr kalan evi satmak istemez. Şebnem, babası evi yaktıktan sonra komşuları tarafından hastaneye yatırılır. Fransız şirketteki yönetici, iki yıl boyunca hastanede Şebnem'i ziyaret eder. Ona kır çiçekleri getirir.

Bütün bu anlatılanlar Necmi'nin İzi'ye söylediği yalanlardır. Necmi ile Şebnem, birbirlerine âşıktırlar. Şebnem, Necmi ile Ankara'ya gider. Konservatuvar okur. Örgüt işlerine karışır. Necmi tutuklanınca Şebnem'i de onun yanına getirip işkence yaparlar. Aslında Şebnem o işkenceden sonra hastaneye düşer. Necmi daha sonra bütün bu yaşananları İzi'ye anlatma cesareti gösterebilir. Şebnem'in hastanedeki uzun saçları bembeyazdır. Lisede kısa, kapkara saçları vardı. Yüzü, her zamanki gibi donuktur. Şebnem'in annesi huzurevinde ölür. Babası daha önce ölmüştü. Şebnem, İzi'nin ona verdiği küpeyi tekrar İzi'ye verir. O küpeyi Şebnem

ortadan kaybolunca İzi denize atar. İzi, hastanedeki Şebnem'in iyileşmesi için çok şey yapar. Kır çiçeklerini çok sever. İzi, Şebnem'i iyileştirir. Şebnem, 'İstanbul Hayatım' oyununda tekrar oynar. Necmi ile evlenir. Ancak bu hayata tutunamaz ve evden kaçır. O günden sonra ondan haber alınmaz. Levi, Şebnem karakterin ortaya çıkışı ile ilgili şunları söyler:

“Aslında bunun evveliyatı var. 1998’de, Cem Mumcu (psikiyatır), bana bir yazı okudu. Bir psikiyatı dergisinde çıkmış, bir psikiyatır tarafından yazılmış ‘Madam K’ adında bir yazı. Şunu söylüyor: Madam K Polonyalı’dır. Falanca filanca sayılı tezkere ve tarihte, 1973 yılında aniden hastalandığı Ankara’dan, hastanemize sevk edilmiştir. Kimi kimsesi yoktur. 30 yıldır da bu hastanede bir tek kelime konuşmadan yaşamaktadır.

Bu, beni çok etkilemişti... Sonra da ‘Madam K yakında 30. yılını dolduracak’ diye bitiyor yazı... Birileri size böyle bir hastadan söz etse ‘hadi canım sende’ der inanmaz, geçersiniz... Birileri de ‘biz böyle bir hastaneyiz, tutarız böyle hastaları’ diye şişirir... Gerçekte olmuş... Ben bu yazıdan çok etkilendiğim için, ilerleyen yıllarda öğrencilerime bir vize ödevi olarak vermeye başladım. ‘Madam K’ya bir hayat bulun’ diyorum. Ne olmuştur da Madam K böyle olmuştur? Sonra dedim ki, ‘böyle bir kahramanı ben işlesem, nasıl işlerdim’... Benim kafamda böyle biri sessiz olacak, ama aynı zamanda da bir şekilde kopmuş olacak dünyadan...”³²⁵

Yorgo, iyi bilardo oynar. Güzel şiirler yazar. Artistler Takımı’ndakilerden iki yaş büyüktür. Onlara abilik eder. Çocukluğunda çok acı çeker. Galatasaraylıdır. Şeli’ye âşıktır. Ancak Şeli, ailesini karşısına alıp onunla evlenemez. Fransa’ya gider. Yunanistanlı bir kadın ile evlenir. Bir halıcı dükkânında çalışır. Karısının memleketi Atina’ya döner. Halı ticareti ile uğraşmaya devam eder. Bir kız, bir erkek çocuğu vardır. Lisedeyken pek fazla gülmez. Ketumdur. Beklenmedik anlarda parlayan, saldırganlaşabilecek bir çocuktu. Şiir yazar. Anne ve babasını çocukken kaybeder. La Paix Hastanesinin kimsesiz çocuklara hizmet veren yetimhanesinde kalır. Fransızca’yı iyi bilir. Derslerde iyi değildir. Okulu önemsemez. Edebiyat derslerinde başarılıdır. Eşref Bey ile baba oğul gibidir. Sözü dinlenir. Okul futbol takımının kaptanıdır. Artistler Takımı, birbirine yalan söylememeyi ondan öğrenir.

1964 Kararnamesi ile Yunan uyruğu taşıyanların oturma izinleri iptal olur. Yorgo, annesinin üzerine kayıtlıdır. Babası Makedonyalıdır. Yani vatansızdır. Anne ve babası İkinci Dünya Savaşı’nda Almanlara karşı savaşır. Yunanistan’a kaçarlar. Oradan İstanbul’a kaçarlar. Babası araba tamircisidir. Rum okuluna gider. Annesinden Fransızca öğrenir. Babasının arkadaşı bir komiser sayesinde Bursa’nın bir köyüne yerleşirler. Annesi yolda ölür. Babası onu hastanede yetimhaneye

³²⁵ David Ojalvo, “Mario Levi: Kitabımı 78 kuşağına armağan ettim”, Şalom. Erişim 16.01.2016. http://www.salom.com.tr/haber-68892-mario_levi_kitabimi_78_kusagina_ithaf_ettim.html.

bırakmak zorunda kalır. Babasına çok kırılır. Şeli ile evlenip Fransa'ya gitme hayali kurarlar. Artistler Takımı'na yönetmenlik yapar. Şeli, İsrail'e gidince içine kapanır. Şeli'nin veda yemeğine katılmaz. Karısının adı Seta'dır. Altı yıl Fransa'da kaldıktan sonra Yunanistan'a gelir. Eşiyle Marsilya'da tanışır. Tiyatro oynar, oyunlar yazar, yönetmenlik yapar. İş için İzmir, Kütahya ve Antalya'ya gelip gider. Ellili yaşlardadır. Grenoble'de bir yıl iktisat okur. Oradan Marsilya'ya gider ve sanat tarihi okur. Tunuslu yaşlı bir halıcının yanında çalışır. Halıcının adı Mösyö Tahar'dır. Atina'ya gelince PASOK'un ileri gelenlerinden olan kayınpederi ona yardım eder. Kızının adı Mari, oğlunun adı ise Niko'dur.

Şeli, Yorgo ile evlenmesine ailesi izin vermez. Yahudi Türk ile evlenmesini isterler. Ailesini karşısına alamaz. Burs alıp İsrail'e üniversite okumaya gider. Ailenin tek kızıdır. İzmir'de dükkânı vardır. İsrail'de İzmirli bir Yahudi ile evlenir. Kocasının ismi David'dir. İkinci kocası Selim'dir. İlk evliliğinden bir oğlu vardır. Uzun yıllar Tel-Aviv'de yaşar. Kocasından dayak yer. Artık bu dayaklara dayanamaz hâle gelir. David'in arkadaşı Selim ile sevişir. Sonra kocasından ayrılıp Selim ile evlenir. Kocasını ile arası bozuk olduğu sırada Niso ile yatar. Kocasını Selim, Yahudi geleneklerini bilir. Genç kızken turuncuya çalan kumral saçları vardır. Eskiden sigara içmezdi, şimdi içer. Kadın iç çamaşırları satan dükkânı vardır. İsrail'e gidince bir yıl dil kursuna gider. Moda tasarımı okur. Garsonluk işi bulur. İki kızla küçük bir daireye çıkar.

İstanbul'a babası ölüm döşeğindeyken gelir. Babası pankreas kanseridir. Babasının hastalandığı günler, bir buçuk yıldır beraber olduğu Fransız sevgilisinden ayrıldığı günlerdir. Beş yıl aradan sonra İstanbul'a döner. Dayısı ince bir insandır. Babası eğitilmiş değil ama zekidir. Babasından kalan mirası istemez. Bu onun isyanlarından biridir. İlk kocası David Yahudi'dir. O sıra David'den hamile kalır. Daha önce iki kere kürtaj olmuştur. Kocasını David ile bir süre sonra sevişmeyi de bırakır. Kocasını annelik yapar. Necmi sayesinde lisede edebiyat sınavından geçer.

Niso, Şeli'den iki yıl sonra İsrail'e gider. İstanbul Teknik Üniversitesi Elektrik Mühendisliği Bölümünden mezundur. Lisedeyken okulun taksitlerini geç öder. Üniversitede faşistler tarafından dövülür. Siyasi faaliyetlere katılır. Çok iyi gitar çalar. İsrail'de Hayfa'da yaşar. İstanbul'daki işinden çok sıkılır. Babası hahamdır. Annesi Alzheimer hastasıdır. Annesi ve babası İstanbul'da İhtiyarlar

Yurdu'ndadır. Emekliye ayrılınca Güney Amerika'ya seyahate çıkmayı hayal eder. İbranice tiyatrolar oynar. İsrail'de devlette elektrik mühendisliği işi bulur. Saçlarına ak düşmüştür. Türkçe konuşmayı ve Fenerbahçe maçlarını özler. Fenerlidir. İkinci takımını Maccabi Hayfa'dır. Sigara içer. İstanbul'dayken bir Yahudi'nin yanında çalışır. Müzisyendir.

Aviva adlı sevgilisi onu terk edip İsrail'e yerleşir. İsrail'e giderken biraz da onunla beraber olma umudu vardır. Ancak kadın, Arjantinli bir adamla beraber olduğunu, yakında evleneceğini söyler. Hayalleri yıkılır. İbrancesi yoktur. Biraz İngilizcesi vardır. Temel dil kurslarına katılır. Teknik Üniversitede İbranice kursuna katılır. İleri İbranice öğrenir. İş görüşmesine gider. Fabrika 1985 yılında tasfiye olunca işsiz kalır. Beyt Tevi tiyatro okuluna gider. Yedi aylık kurs görür. İşçi partisine girer. Sonra ayrılır. Barış yürüyüşlerine katılır. Gitarı bırakır, saz ve bağlama çalmaya başlar. Etnik müzik grubunda çalmaya başlar. Grup solisti Miriam ile sevişir. Miriam'ın kocası Ari de grupta klarnetçidir. Daha sonra Ora adlı bir belgesel çeken kızla birlikte olur. Kız Faslıdır. Ora, Şeli ile Niso'yu sevişirken yakalayınca ayrılırlar. Daha sonra Niso, kimselerle birlikte olmaz. Ora ile birkaç filmi beraber çekerler. Hayfa Şehir Tiyatroları'nda oyunlar yazar. Nazım'ın şiirlerini dramatize etmek ister. Hem Türkiye'de hem İsrail'de askerlik yapmıştır. Devrimcidir.

Çela, İzi'nin karısıdır. Geleneklere bağlıdır. Bir ara takılara merak salar. Nişantaşı'nda bir takıci dükkânı açar. Heyecanı yitince dükkânı kapatır. Dernek çalışmalarına katılır. Özgüveni yüksek bir kadındır. İyi yemek yapmayı ve iyi kıyafet seçmeyi bilir. İzi'nin kıyafetlerini o seçer. Artistler Takımı'nın tekrar toplanmasında kocasını destekler. Yahudi'dir.

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında yer alan yardımcı karakterlerin özellikleri şunlardır: *İzi'nin babası*, kolonya imalatçılığı, çil ilacı, kükürtlü sabun, talk, ağda, Çin prezervatifi, briyantın, tıraş fırçası gibi malzemeler satar. Oğluna karşı gaddardır. Masa başında kalp krizinden ölür. Önce Beyoğlu'nda, daha sonra Bahçekapı'da dükkân açar. Demokrat'tır. İnönü'den nefret eder. Araba ile Anadolu'yu gezerek eczanelere ıtıriyat satar. Ona bu gezilerinde Kemalettin Bey arkadaşlık eder. Anadolu'ya geziler sona erince Kemalettin Bey'i şeker hastalığını bahane ederek özel şoförü olarak yanına alır. Karısının zoruyla Şişli'deki evi satın

alır. Ona göre para her zaman hazırda durmalıdır. Devletin ne yapacağını belli olmayacağını söyler. Kemalettin Bey'in ölümü onu derinden etkiler. Mezarı Ulus Mezarlığı'ndadır. Paranın kıymetini bilen tüccarlardandır.

Mösyö Tahar, Tunuslu halıcı. Sufidir. *İstanbul Bir Masaldı*'da bir karakterin ismi olarak geçer. Genç yaşında karısını kaybettikten sonra bir daha evlenmez. Tunus'a gittikten iki yıl sonra ölür. Yorgo, iki sefer ziyaretine gider. Cenazesine de gider. Tunus'a giderken halılarını Yorgo'ya bırakır. *Recep Abi*, bilardo salonunun sahibidir. *Seta*, Yorgo'nun Yunanlı karısıdır. *Yıldırım Mayruk*, terzi. *Kadir Usta*, Sirkeci'de Aşirefendi Yokuşu'nda saatçidir. *Fehmi*, İzi'nin çalışmanıdır. Etrafı silip süpürür. İzi'nin gazetesini, kahvesini getirir. Sürekli bulmaca çözer. Sanatçı ruhlu, güvenilir, hassas, çok da becerikli olmayan biridir. Geceleri pavyonda kanun çalar. Ölen annesinin kendisine emanet ettiği ablasının ilaçlarını almak için çok çalışır.

Şafak, İzi'nin okuldan arkadaşıdır. Galatasaraylıdır. *Varujan*, İzi'nin okuldan arkadaşı. İyi bilardo oynar. Galatasaraylıdır. *Mati Teyze*, İzi'nin annesidir. Oğlunu geleneklere uygun Yahudi bir ailenin kızı ile evlendirmek ister. *İnci'nin anneannesi*, konken oynamayı bilir. Okuryazar değildir. *Seyfettin Abi*, İzi'nin baba dostudur. Keder ile mizahı bir arada yaşatmayı bilir. Entelektüeldir. İzi'nin durumuna üzüldüğünü söyler. Zaman zaman mason, zaman zaman Bektaşî babası ilan edilir. Karısı uzun yıllardır onunla konuşmaz. *İzi'nin babaannesi*, ailede en çok dinine bağlı olandır. *Fındıkzadeli Kemalettin Bey*, İzi'nin babasının şoförüdür. Demokrat'tır. Yetmişli yaşlardadır. Solcuları vatan haini olarak görür. Daha öncesinde ticarete atılıp iflas eder. Astım hastasıdır. Bursa Uludağ'a şifa olsun diye gönderilir. Ama iyileşemez. Günde iki paket sigara içer. Prostat kanserinden ölür.

Mösyö Davit, İzi'nin babasının dükkânında muhasebe işleri ile ilgilenir. Sıradan bir Yahudi'dir. Her zaman büyük paralar kazanma hayali kurar. Adalet Partisi'ni tutar. Tefecilik yapar. Dükkândan para aşırırdı. Büyük bir miktarda parasını imalatçılık ve toptancılık yapan İzmirli Yahudi Mösyö Daniel'in birdenbire iflas eden oğluna kaptırır. Şeker komasına girer. Kısa süre sonra da beyin kanamasından ölür.

Şevket, İzi'nin babasının dükkânında sevkiyat, tahsilat, getir götür işlerinde çalışır. Karısı hayatını zehir eder. Dükkâna erken gelip geç çıkar. Karısının şişman, iri yarı, kocaman elleri vardır. Karısı, çelimsiz Şevket'i hâkimiyeti altına alır.

Şevket, emekliye ayrılınca karısı gelip İzi'nin babasından tazminat koparır. Köye dönüp tek başına hayvan besiciliği yapmayı hayal eder. *Mordo*, İzi'nin babasının kuzenidir. İzi'nin babasından dört beş yaş büyüktür. İflas ettikten sonra bu dükkânda işe başlar. Gölgesinden korkan, şair ruhlu bir adamdır. Bir zamanlar parfümeri dükkânı vardı. Kurtuluş'ta otururdu. Yazları Büyükkada'da küçük bir ev tutarlar. Kızlarının drahomasını bile hazırlamıştır. Dükkânına gelen liseli bir kıza tutulur. Ona şiirler yazar. Kıza parfüm ve makyaj malzemelerinin yanında para verir. Bunu duyan karısı kendi üzerine olan evi satar ve ortak hesaptaki paraların hepsini çekerek iki kızını alıp Tel-Aviv'e gider. Mordo, giyimine özen gösterir. Sermayesini sevdiği kızın abisine kaptırınca iflas eder. Kız ortadan kaybolur. Gençliğinde Tino Rozi'ye benzetilir. Bu sanatçının şarkılarını mırıldanır. Kurtuluş'ta pansiyoner olarak kaldığı bir evde ölü bulunur. Cenazeye sadece İsrail'den bir kızı gelir.

Zafer Bey, Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinin doktoru. *Şükran*, Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinin başhemşiresidir. Şükran ismine *İstanbul Bir Masaldı*'da kapıcı Hüsnü'nün kızı olarak rastlanır. *Nihal*, Necmi'nin evlenme hazırlıkları yaptığı rehber. Necmi ile üç yıl kadar birlikte olur. Birlikte turizm acentesi açma hayalleri vardır. Necmi'den on dokuz yaş küçüktür. Çocuk sahibi olma hayali vardır. Bu hayal okura *Lunapark Kapandı*'daki İnci'nin çocuk sahibi olma arzusunu hatırlatır. Necmi, kızıdan ayrılır. Nihal başka bir adamla evlenir ve o adamdan bir kızı olur. Bir gün Necmi ile Taksim Gezi Pastanesi'nde buluşurlar. Kızı yanındadır.

İra, Necmi'nin sevdiği kadın. Sofia adlı bir kızı vardır. Kocasını ile kötü bir evlilik yaşar. Kocasını Mardinlidir. Kocasını sığınma talebiyle İsveç'e gider. Resmîyette kocasından boşanmaz. Üniversitede öğretim görevlisidir. Sosyologdur. Türkçe ve Kürtçe bilir. Kızı altı yaşındadır. Necmi'nin İstanbul'a dönüş vaktinde İsveç'te bir iş için görevlendirilir. *İbne Mihal*, Necmi ile İzi'nin bir tanıdığı. Necmi, pingpong oyununu İbne Mihal'den öğrendiğini söylerdi. Ancak bu yalandı. İzi'nin karşısına İbne Mihal, ütücü ve kolacı olarak çıkar. *Fatoş Abla*, Necmi'nin annesidir. Kocasını savcıdır. Kocasını Adana'da öldürülür. Bazı geceler makyaj yapıp dışarı çıkar. Eve sarhoş döner, bazı geceler ise hiç dönmez.

Eşref Bey, İzilerin okulundaki edebiyat öğretmenidir. Bu karakter Mario Levi'nin başka roman ve hikâyelerinde de geçer. Babacan, sert biridir. Herkese güven verir. Evlenip çocuk sahibi olamaz. Teşvikiye'de oturur. *Çopur Muzaffer*, İzilerin okulundaki tarih öğretmenidir. Milliyetçi ve muhafazakâr biridir. *Avi*, Şeli'nin oğlu. Askerliğini komando olarak yapar. Ancak barışçıdır. Barış yürüyüşlerine katılır. *David*, Şeli'nin eski kocasıdır. Dâhiliye doktorudur. Şeli ile yaptığı ikinci evliliğidir. Çok içer. Kıskançtır. Polonya kökenli ilk karısı tarafından aldatılır. Annesini küçükken babasının ortağı ile basar. Eve sık sık sarhoş gelir. Bir süre sonra Şeli ile sevişmez. Yatakta mastürbasyon yapar. Şeli'den boşanınca daha az içer. Şeli'nin bulduğu üç çocuklu bir gazeteci ile evlenir. Daha mutludur. Karısı deli doludur. Şeli'nin kendisiyle evliyken arkadaşı Selim ile ilişkisi olduğunu bilir.

Berfin, Şeli'nin İzmir'deki dükkânında çalışan kız. Boşaltılan köylerden İzmir'e gelirler. Anne babası İzmir'e alışamaz geri döner. O, abisi ile İzmir'de kalır. Abisinin arkadaşı ile zorla nişanlandırılır. Teyzesiyle kalır. Eve yardım eder. Annesinin teyze kızı Şeli'nin dükkânına temizliğe gider. Oradan bağlantı kurup işe girer. İlkokuldan sonra liseyi Şeli okutur. Ufak tefek, esmer, uzun siyah saçlı, fazla makyajlı, kıpır kıpır bir gençtir. Dişleri biraz şekilsizdir. Abisinin toz, kumar gibi kötü alışkanlıkları vardır. Belinde silahla dolaşır. İzi, Berfin'den çok etkilenir. *Selim*, Şeli'nin ikinci kocasıdır. David'in arkadaşıdır. İzmirlidir. Seyahat acentesi vardır. Kırılmış uzun saçlarını enseden toplar. İrileşmiş göbeği ve asil bir yapısı vardır. Fransız okulundan mezundur. Her konuda bilgisi vardır.

Miriam, İsrail'de Niso'nun yer aldığı grubun solisti. Niso ile sevişir. Çocuk sahibi olmak ister ancak kocası Ari istemez. Ayrılırlar. Amerikalı üç çocuklu zengin bir adam ile evlenir. O adamdan çocuğu olur. *Nedi*, İzi'nin oğlu. Kanada'ya yerleşir. Eşcinseldir. Babasının Artistler Takımı'nı toplamasına vesile olur. İktisat okur. Yazdığı mektuplarda ailesine sevgilisinden bahseder. Annesinin ve babasının geleneksel yaşayışını eleştirir.

Neli, İzi'nin kızıdır. Üniversiteye hazırlanır. Tıp okumak ister. Annesi ile yemek konusunda sürekli tartışır. Küçükken ağır bir hastalık geçirir. Tedavi için İsrail'e giderler. Virüs kapar ve sürekli kilo kaybeder. Daha sonra iyileşir. *Madam Eliza*, İzi'nin annesinin tanıdığı. Çela ile evlenmesine aracılık etmiştir. *Ari*, Necmi'nin seviştiği Miriam'ın gruptaki kocasıdır. Klarnetçidir. *Ora*, Necmi'nin

İsrail’de belgesel çeken sevgilisidir. Necmi’den ayrılır. *Sofia*, Necmi’nin Yunanistan’dayken birlikte olduğu İra’nın bir önceki kocasından olan kızı. *Şevki*, İzi’nin babasının dükkânında çalışır.

1.3.6. Tematik Unsurlar

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanı bir aşk romanından daha çok bir dostluk romanıdır.

1.3.6.1. Dostluk

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanı bir lisede Artistler Takımı adı altında bir tiyatro grubu kuran altı arkadaşın hikâyesidir. İzi, Şebnem, Yorgo, Niso, Necmi, Şeli Artistler Takımı’nın oyuncularındır. Lisede bu karakterler, birbirleri ile sıkı dostturlar. Ancak yetmişli yılların karışıklığı ve Seksen Darbesi bu karakterleri dünyanın farklı yerlerine savurur. Aradan geçen otuz yıla yakın sürede bir araya hiç gelmezler. İzi’nin oğlunun babasına söyledikleri sonrasında İzi, takımı toplamaya karar verir. Sırayla bütün üyelere ulaşır ve takımı bir araya getirmeyi başarır. Romanın asıl temasını oluşturan dostluk, kendini romanın ilk sayfasından başlayarak sonuna kadar hissettirir. Bu dostlar arasında gençlikte bazen aşk konusunda çekişmeler olur. Aradan geçen uzun zaman sonrasında hepsi bu yaşanılanları geride bırakır. Zaman bunu gerektirir.

Birlikte lisede oynayıp mansiyon ödülü kazandıkları İstanbul Hayatım adlı oyunu oynarlar. Oyun, oynandıktan sonra her biri kendi hayatına geri döner. Ayrıldıkları akşam tekrar bir araya gelmek üzere anlaşır:

“Arkadaşlar, hepinizden bir söz istiyorum şimdi... Bundan sonra ne yaparsak yapacağız... Bugünün tarihini aklınıza yazın... Yemeğe kaçta geldik?.. On birde... Bu saati de aklınıza yazın. İki yıl sonra, tam iki yıl sonra, aynı tarihte ve aynı saatte bu noktada buluşmaya var mısınız?.. Burada, bu noktada tamam mı?.. Yazışırız yazışmayız, görüşürüz görüşmeyiz, hiç önemli değil. Bugünden sözleşelim, ne diyorsunuz?..”³²⁶

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanı, kısaca altı lise arkadaşının uzun bir aradan sonra İstanbul’da bir araya geldiği bir dostluk romanı olduğu söylenebilir. Bu dostluğu tekrar yeşertmek adına yapılan bütün çabalar Şebnem’in evden kaçması ile son bulacaktır. Artık isteseler de bir daha aynı duygu ile bir araya gelemeyeceklerdir.

³²⁶ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 482.

1.3.6.2. Aşk

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanının arka planında okur her an bir aşkla karşılaşır. Bu aşk, Mario Levi'nin diğer romanlarında olduğu gibi yine mutlu sonla bitmez. Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında bir dönem yaşanan aşkların izini sürer. Bu âşıkları İstanbul'da bir araya getirir. Ancak bir araya gelenler artık farklı dünyaların insanlarıdır ve birbirlerine çok geç kalmışlardır. Bu geç kalış sebebiyle bir arada kaldıkları sürede eski anıları hatırlamaktan öteye gidemezler. Hemen hemen hepsinde aşkları uğruna atılamayan adımların pişmanlığı vardır. Zaten Levi, karakterlerin bu özelliğini çok sever: "Tüm bunlar bir yana, çıplaklıklarımız üzerine kurduğumuz o dostluğumuzu yeniden inşa etmeye çalışmıyor muydum?.." ³²⁷

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanındaki altı arkadaş birbirleri ile iyi bir dostluk içerisinde. Ancak grupta birbirine âşık olanlar da vardır. Yorgo ile Şeli birbirine âşıktır. Ancak Yorgo'nun milliyeti yüzünden Şeli ailesini karşısına alıp bu aşka adım atamaz ve bu aşk sona erer. Yorgo'nun annesi Yunanistanlı, babası Makedonyalıdır. Şeli ise Yahudi'dir. Aşkları sona erince her ikisi farklı coğrafyalarda hayatlarını idame ettirme yoluna gider. Yorgo, Fransa'ya gider ve orada evlenir. Daha sonra Atina'ya taşınır. Bir kız bir erkek çocuğu olur. Ancak Şeli'nin bu aşk uğruna atmadığı adımı hiçbir zaman unutamaz. Şeli ise, anne ve babasına isyan duygusu ile İsrail'e gider ve daha önce bir evlilik yapıp boşanmış David ile evlenir. Daha sonra ondan ayrılıp David'in arkadaşı Selim ile evlenir. Şeli'nin David'den bir oğlu vardır: "Şeli'ye âşık olduğunu söylüyordu Yorgo. Bu aşk karşılıksız değildi. İlişkileri ciddiye." ³²⁸

Romanın merkezindeki aşk, İzi'nin Şebnem'e duyduğu aşktır. İzi, mezuniyet yemeğinde Şebnem'e açılır. Ancak Şebnem, onun bu aşkına karşılık vermez. Aslında Şebnem ile Necmi aşk yaşıyorlardır. Ancak bu aşkı İzi'den gizlerler. Daha sonra birlikte Ankara'ya okumaya giderler. Ancak örgüt işine bulaştıkları için birbirlerinin izini kaybederler. Necmi, daha sonra Nihal adlı bir turist rehberi ile aşk yaşamaya başlar ancak bu kızla evlenebilmek için bir adım atamaz. Çünkü Necmi'nin aklında her daim Şebnem vardır. İzi'nin takımı bir araya

³²⁷ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 172.

³²⁸ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 201.

getirmesinden sonra Necmi, hastaneden çıkan Şebnem ile evlenir ancak Şebnem bu yeni dünyaya alışamaz ve bir süre sonra evden kaçar: “Sakın bana âşık olmaya kalkma... Sakın... Neler yaşadığımı hayal bile edemezsin. Beni hiç tanıyorsun, biliyor musun?.. Hiçbir zaman da tanıyamayacaksın. Git, doğru bildiklerini yaşa...”³²⁹

Niso, Şeli gibi İsrail’e gider. Onu orada bir zamanlar kendisini terk eden bir kadının beklediğini düşünür ancak o kadın bir Arjantinli ile evlenmek üzeredir. Daha sonra Niso, belgeseller çeken Ora ile birlikte olur. Ora’ya âşıktır. Ancak Şeli’nin kendisini ziyarete geldiği bir gün Şeli ile sevişirken Ora onları yakalar ve Niso’yu terk eder. Bu aşk mutsuzlukla biter. Ayrıca Levi’nin romanlarındaki aldatma vurgusu bu romanında da dikkati çeker:

“Kocasıyla çok kötü günler geçiriyordu. Bir keresinde beni aradı, konuşmak, dertleşmek istediğini söyledi. Hayfa’ya geldi, bir kafede buluştuk. Ora bir belgesel çekimi için Nazaret’e gitmişti. Sonra evime gittik. Olay hızla gelişti. Herkesin kendine göre bir hesabı vardı işte. Geçmişten kalanlar, zaaflarımız, gizlediğimiz, bastırığımız arzularımız, başkalarıyla ilgili korkularımız, öfkelerimiz, ne bileyim... Kaptırdık gitti işte... Sonra da Ora eve, beklediğimden erken geldi ve bizi yatakta buldu...”³³⁰

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında yer yer cinsel öğelere yer verilir. Cinsel öğelerin açık açık anlatıldığı sahneler İzi ile karısı Çela arasında yaşanır. Diğerlerinin cinsellik üzerine yaşadıkları birkaç cümle ile geçiştirilir. Niso’nun Şeli ile sevişmesi, Şeli’nin Selim ile sevişmesi buna örnektir. Levi, *Lunapark Kapandı*’daki cinsellik konusundaki cesur sahnelerini bu romanda da nispeten sürdürür. *İstanbul Bir Masaldı* adlı romanda bu iki romanının aksine cinsel öğeler yok denecek kadar azdı:

“(…) [B]irbirimize daha sıkı sarıldık. Hazırdım, içine girdim. Daha sıkı sarıldı. Hızlanan nefesini kulağımın dibinde hissetmek çok tahrik ediciydi. Gidip gelmelerimizi sürdürdüğümce sürdürdüm. Orgazm olacağını hissettiğim anda da kendimi bıraktım, o doruk anlarını elimden geldiği kadar uzattım. İkimiz de aynı anlarda o boşalmayı yaşadık. Böyle bir birleşmeyi ve birlikteliği uzun süredir yaşamıyordum. Biraz daha üstünde kaldım. Sevişmenin kokusu, yıllardır kullandığı ve çok sevdiğim parfüm kokusuna karışmıştı. Boynunu ve göğüslerini öptüm, ellerimi saçlarında, belinde ve kalçalarında gezdirdi. Sonra da içinden yavaşça çıktım. Yanına uzandım.”³³¹

Karakterler, yaşadıkları aşk sonrasında kendilerini yalnızlığa mahkûm ederler ve arzuladıkları o birliktelikleri ömürleri boyunca yaşayamazlar. İçlerinde her zaman bir pişmanlık söz konusudur. Bu kendilerine ve çevrelerine bakışlarını

³²⁹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 120.

³³⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 338.

³³¹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 144.

olumsuz manada etkiler: “Bir aşk daha hayallerde kalıyor, dahası yıkılıyordu. Beraberinde elbette unutulamayacak yıkıntıları da getirerek.”³³² Bu anlamda *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında aşk, altı lise arkadaşın birbirlerine hissettirmeseler de kendi içlerinde kırılmalara sebep olur.

1.3.6.3. Yabancılaşma ve Yalnızlık

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanı, ayrıca karakterlerin topluma ve ülkeye yabancılaşmasını vurgulayan bir roman olarak okurun karşısına çıkar. Bu yabancılaşma kendini en çok siyasi olaylar sonrasında hissettirir. Artistler Takımı, yaşadıkları mağlubiyet sonrasında yaşadıkları bu yabancılaşma sebebiyle başka bir ülkeye kaçıışı tercih eder. Bu kaçış, onları kendilerine ve topluma daha da yabancılaştırır:

“Yine de, burada, ‘yabancılık’ kavramının, başka bir ihtimali de akla getirebilecek şekilde ‘açık uçlu’ kullanılmış olması çok önemlidir. Denilebilir ki; kahramanımız, sadece bir azınlık üyesi olmanın yabancılaşmasını yaşamamaktadır. O, ailesinin ve içine doğduğu cemaatinin yanında da bir yabancısıdır. Anlatımı böylesine muğlaklaştıran ve ‘sıçrama’ yaptıran herhalde, arka planındaki bu belli belirsiz derin ve acıtıcı duygu olmalıdır.”³³³

Necmi’nin devlet tarafından maruz kaldığı olaylar sonrasındaki yabancılaşması, yine aynı şekilde Şebnem’in devlet tarafından maruz kaldığı olaylar sonrasında Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine düşmesi ve hayatla bağlantısını koparması, Niso’nun İsrail’e giderken kontrol noktasında polis tarafından maruz kaldığı olaylar bu yabancılaşmaya örnek gösterilebilir. Bu yabancılaşma sonrasında karakterler tutunamayan karakterler olarak okurun karşısına çıkar. Buna kendini gerçekleştirememiş karakter özelliği de denilebilir:

“Meğerse yıllarca bir yalanla idare etmişim. Bir İstanbul hayaliyle yaşamış durmuşum. Bıraktığım İstanbul şimdi nasıl değişmiştir kim bilir... Oraya gelirim, kendimi bu sefer tam bir yabancı gibi hisseder miyim acaba?.. Tam bir yabancı gibi ha, ne dersin?.. (...) Oraya gelirim Yunan pasaportuyla geleceğim. Gümrükteki memur da bana haliyle bir yabancı muamelesi yapacak. Aslında kim olduğumu bilmeden, belki yüzüme bile bakmadan damgayı vuracak öyle. Ama ben onun yüzüne bakacağım. İçimden ‘Merhaba hemşerim, bak yine geldim’ diyeceğim. Ben, nasıl diyeyim, bir yanımı orada bıraktım çünkü, galiba hep orada bıraktım. Bizim buralarda yaşayan birçok hemşerimiz gibi... Atina’nın böyle bir yüzü olduğunu biliyor musun?.. Yunanlı diye kendi topraklarından koparılanların bu şehirde bir Türk olarak karşılandıklarını ve yaşamaya devam ettiklerini?..”³³⁴

³³² Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 202.

³³³ Budak, “Karanlık Çökerken Neredeydiniz Romanında ‘Kimlik Sorunları’ ve Kimlik Yapıcı Bir Mekan Olarak İstanbul”.

³³⁴ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 141.

Levi'nin romanlarında yabancılaşma noktasında değindiği bir başka husus, geleneklere karşı yaşanan yabancılaşma duygusudur. Bu duygu kendisini, geleneksel yemekleri yeme, geleneksel evlenme törenleri vb. gibi konularda gösterir. Neli'nin annesi Çela ile geleneksel yemekleri beğenmemesi üzerine yaşadığı tartışma buna örnektir: "Eve geldiğimde, annesinin ifadesiyle, yine yemeği beğenmeyerek, kavga dövüş, kendisine bir hamburger getirtmiş, sınavına hazırlanacağını bahane ederek, odasına çekilmişti."³³⁵

Necmi'nin Atina'dayken birlikte yaşadığı İra'dan Kürtçe öğrenmesi yaşadığı coğrafyaya ne kadar yabancılaştığının göstergesidir. İra'nın eski kocası Mardinlidir. İşin ironik tarafı İra'nın Yunanlı olmasıdır: "Bir Yunanlıdan Kürtçe ders aldım, iyi mi!.." ³³⁶

İzak'ın yabancılığı en yoğun yaşadığı yerlerden birisi askerlik yıllarıdır. İzak, o dönemde hissettiklerini hayatı boyunca unutamaz. Levi, yaşadığı bu yabancılık duygusunu daha öncesinde de başka ortamlarda yaşamıştır:

"'Yabancılık' macerası orada da bir şekilde sürmüştü... Yine çok acıtıcı bir maceraydı bu... Yine bazı gerçeklerle karşı karşıya kalmamı gerektirmişti... Bu kadarını hatırlamak bile yeterince yaralıyor insanı. Neyse ki bu kâbus çok kısa sürmüştü. Yasalar, hiçbir zaman benimsemeyeceğim o silahlarla çok kısa bir süre yaşamama olanak tanımıştı. Geri döndüğümde, bambaşka bir dünyadan döndüğüm duygusu içindeydim..." ³³⁷

İzak'ın aşağıya alıntılanan sözleri onun Türkiye'de yaşamış olduğu yabancılaşma duygusunu ifade etmesi açısından önem arz etmektedir:

"Milliyetçiliklerinin varlığını kendilerinden farklı buldukları herkesi bu ülkeyi sevme ya da terk etme seçenekleriyle karşı karşıya bırakarak sürdürme seviyesizliğini seçenlerle, ırkçılığın her türlüsüne karşı çıkmayı tarihinin asla unutulamayacak o mirasıyla yaşayan, özgürlüklerin her türlüsüne açık bir insan kimliğiyle, aynı dili ve ülkenin sınırlarını paylaşmaya zorunlu kalmaktan hep büyük bir öfke duydum ama özellikle yurtdışında kaldığım günlerde ve acılarla yüklü o antiemperyalist savaşı her hatırlayışımında, bu topraklara tüm varlığımla bağlanmaktan da gurur duydum. Vatanlardan çok, kültür iklimlerine ve coğrafyalara inandığım halde... Bir ülkeye sahip çıkmamanın, içi boş bir milliyetçiliğe saplanmaktan geçmediğini bildiğim halde... Sadece ve sadece Yahudi olduğum için gerçek anlamda bir Türk gibi kabul edilmediğimi birçok kez gördüğüm, daha da doğrusu görmek zorunda kaldığım, bırakıldığım halde... Kendimi öncelikle duygularıyla bağlı hissettiğim bu ülkede kimilerine göre Türküm daha açık bir söyleyişle, kimilerine göreyse Türkiye Cumhuriyeti kimliğini taşıyan bir Yahudi. Bu 'yabancılığı' farklı şekillerde yaşamama yol açmış o kadar anım, bilgim ve tanıklığım var ki artık... 'Yabancı' sözünü kullanmam için özel bir çaba sarf etmem gerekmiyor. Bu söz benim sözüm değil, zaman zaman yasaların kullandığı, dolayısıyla da, istesem de istemesem bana kullandırılan, hissettirilen bir söz daha çok. Azınlık vakıflarına ait taşınmazların 'yabancı mülkleri' olarak görülmeleri bile yeterince manidar değil mi?.. Bu

³³⁵ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 139.

³³⁶ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 93.

³³⁷ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 18.

‘farklılıkların’ içinde doğanların hâlâ birçok meslek konusunda, devletçe ‘yasaklı’, hatta tıpkı siyasi suçlular gibi ‘sakıncalı’ görülmeleri meselesineyse hiç girmek istemiyorum artık. Bu meseleyi kurcalamak da sizi, zamanı geldiğinde, söylediklerinizin birilerine ‘fazla’ irdeleyici ve sorgulayıcı gelmesinin getirdiği, ‘sürüden ayrılanı kurt kapar’ deyimini doğrulayacak ya da ‘yapma’, ‘karıştırma şimdi bunları’ diyenlerin endişelerini haklı çıkartacak ‘istenmedik’ sonuçlarla karşı karşıya bırakabiliyor çünkü. Tarihimiz, bazı ‘yanlış’larının bedelini çok ağır ödeyenlerin bize bıraktıkları örneklerle dolu. Kaygan zeminlerde yürümeyi, bu örnekleri hatırlayabildiği sürece daha kolay başarabiliyor insan...”³³⁸

İzak’ın memlekete karşı yaşamış olduğu bu yabancılaşma, onun en iyi dostlukları Türklerle kurmasına engel teşkil etmez. Hatta İzak, en iyi dostlukları Türklerle kurar:

“Ancak öte yandan, hayatımı şöyle bir gözlerimin önünden geçirdiğimde, en derin dostluklarımı, dahası duygusal ilişkilerimi bu farklılıkları hiç önemsemeyenler ve durduğum yer açısından bakıldığında, bu ülkede benden ‘daha Türk’ doğmuş olanlarla yaşadığımı da görüyorum. Bu coğrafyadaki kaderimin en anlamlı yüzlerinden biri bu.”³³⁹

İzak, İstanbul’u vatani olarak görse de yaşadığı bu topraklarda zaman zaman kendisini öteki gibi hisseder ya da ona öyle hissettirilir. Müslüman bir ülke olan Türkiye’de doğan İzak, Yahudi kimliğiyle dünyaya geldiği için yabancılık hissiyatını çocuk yaşta tatmaya başlar.

Karanlık Çökerken Neredeydiniz, romanında karakterlerin kendilerine yabancılaşma noktasında kırılma noktalarından en önemlileri, Seksen Darbesi ve 1964 Kararnamesi’dir: “Çocukluğunun, belki de hayatının seyrini değiştiren derin kırılma, 1964 Kararnamesi’nin kendilerine de tebliğ edilmesiyle yaşanmıştı.”³⁴⁰

Yabancılaşmanın en çok hissedildiği özellik, karakterlerin azınlığa mensup olmalarındandır. Azınlıkta olmaları onların tercihi değildir. Sosyal hayatta bunun sıkıntılarını yaşarlar. Yaşanılan bu sıkıntılar, karakterlerin kendilerini yabancı hissetmelerine sebep olur. Örneğin İzak, anneannesi ve arkadaşları sokakta Ladino konuşurken bundan utanç duyar. Yahut ilkokul öğretmenin çok gürültü yaptıkları vakit ‘Burayı havraya çevirdiniz!’ diye çıkışması karşısında burulur ama karşı çıkmaz, çıkamaz. Dahası Yahudi kimliğiyle bütünleşmiş ‘korkak’, ‘cimri’ gibi sıfatlar karşısında, kimliğine dışarıdan bakışın getirdiği bu dayatmaya yönelik olarak duyduğu yine aynı burukluktur.

Bazen azınlıklara yapılan ötekileştirme bizzat azınlıkta yer alan kişiler tarafından yapılır. Bu da farklı bir ironidir. Roman kahramanlarının günlük

³³⁸ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 21-22.

³³⁹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 22.

³⁴⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 197.

iletişimde birbirlerine yaptıkları espriler, Sefarad kökenli Yahudiler ile diğer İstanbullu Yahudiler ayırımı, birbirlerine Sefarad köylüsü gibi lakaplar takması bu duruma örnek teşkil eder. Levi, yaşanan bu yabancılaşma duygusunu romanda şu cümlelerle ifade eder: “Ben bütün bunları birçok Yahudi’nin gözünde iyi bir Yahudi olmadığım halde yaşadım üstelik.”³⁴¹

Romadaki karakterlerin her biri bir başka yere savrulur. Bu savrulma sonrasında yabancılaşma duygusundan kurtulamazlar. Gittikleri yerlerde de bu duygu peşlerini bırakmaz. Yabancılaşmanın kendini en çok hissettirdiği alanlardan biri de dildir. Aile içerisinde zaman zaman Ladino ile konuşulurken zaman zaman da Türkçe konuşulur. İzak’ın dil açısından yaşadığı bu yabancılık duygusu ona çocukluk yıllarından miras kalmıştır. Anca İzak, yine de Türkçeyi mükemmel derecede öğrenir. Levi, romanda dilde yaşanan bu yabancılaşma duygusunu şu cümlelerle ifade eder:

“Anneannemin arkadaşlarıyla, başka türüsünü yapamadığı için, sokakta Ladino konuşurken, birçok insan tarafından, birçok alaya hedef olduğu günleri hatırlıyorum da... O zamanlar onun yanında durmaktan utanç duyardım, başka bir yere, bu farklılığımı yaşamak, göstermek zorunda kalmayacağım bir yere ait olmak isterdim.”³⁴²

İzak’ın yabancılaşmayı hissettiği bir diğer an Yahudilere yakıştırılan “korkak” ve “cimri” gibi sıfatları duyduğu andır: “Çocukluk günlerinde bu sıfatları ilk duyduğu zamanki şaşkınlığımı hâlâ hatırlayan İzak, dedesiyle yaptığı kısa sohbetler sırasında onun açıklamalarıyla tatmin olarak bu sıfatlara da zamanla alıştığını söyler.”³⁴³

Devletin, azınlıkları maruz bıraktığı yabancılık duygusuna rağmen Levi, çok kimlikli bir ülkenin varlığına olan inancını bu romanında yaşatma adına azınlıkların yaşadıklarına ışık tutar. Toplumsal baskı sonucunda kendi kimliğinden ödün veren bir karakter olan İzak, zaten doğduğundan beri azınlıktır ve yaptığı isyanlarını azınlık içinde azınlık olmamak için rafa kaldırır. Hem toplum tarafından hem de cemaati tarafından azınlığa düşmemek için uyum sağlama çabası söz konusudur. İsyankârlığını en aza indirmek onun yabancılık hissiyatından kurtulma çabasıdır. Topluma uyum sağlamak ve toplumda bir yer edinmeye çalışmak, içindeki asi ruhu bastırmayı gerektirir. İzak, bu yabancılaşma

³⁴¹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 25.

³⁴² Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 29.

³⁴³ Dikmen, “Mario Levi’nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân”, 30.

duygusundan kurtulma adına büyük uğraşlar verir. Sonunda da başarı başarmasına da bazı değerlerini kaybetmiştir artık. Ellili yaşlara geldiğinde kaybettiği bu değerlerin farkına varıp bu değerleri kazanma adına çeşitli uğraşlar verir. Bu uğraşların en büyüğü de Artistler Takımı'nı tekrar bir araya getirmektir.

Yabancılaşma ve yalnızlık, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanındaki karakterleri derinden etkiler. Bu etki bütün karakterlerde hissedilir. Hemen hemen bütün karakterlerde bu duyguya ilişkin bir anı söz konusudur. Yaşanılan bu anıları ömürlerince unutamazlar. Bu yüzden de istemeseler de ömürleri boyunca bu duyguyu yanlarında taşırlar.

1.3.6.4. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar

Levi'nin *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanı siyasi bir romandır. Romanın merkezindeki olay, Seksen Darbesi'ne giden süreç, Seksen Darbesi ve sonrasında yaşanan olaylardan oluşur. Zaten Levi, romanını 78 Kuşağı'na ithaf etmiştir. Bu ithaf, okura romanın siyasi bir roman olduğunu bildirir. Adım adım Seksen Darbesi'ne giden süreç içerisinde Artistler Takımı'nın yaşamış olduğu olaylar geriye dönüş tekniği ile okura aktarılır. Seksen Darbesi, Artistler Takımı'nın üzerinden silindir gibi geçmiştir. Ayrıca romanda annesi Yunan uyruklu olan Yorgo'nun 1964 Kararnamesi ile maruz kaldığı olaylara yine geriye dönüşlerle şahit olunur. 1964 Kararnamesi ile Yunanlıların oturma izinleri iptal olunca annesinin üzerine kayıtlı olan Yorgo, anne ve babası ile birlikte Bursa'ya kaçar. Annesi yolda ölür. Babası, Yorgo'yu çocuk esirgeme kurumuna bırakmak zorunda kalır. Romanda Şeli'nin dükkânında çalışan Berfin üzerinden doğuda boşaltılan köyler konusuna değinilir. Romanda vurgulanan bir diğer siyasi olay, İsrail ile Filistin arasında yaşanan siyasi gelişmelerdir. Levi, bu siyasi olaylar karşısında yapıcı olmaya özen gösterir. Kırıcı ve ötekileştirici değildir:

“Darbeye kadar. O günler korkunçtu. Hepimiz bir karanlığın içinde kalmıştık.”

“(…) [D]arbenin üzerimizden nasıl da bir kamyon gibi geçtiğini...”³⁴⁴

“Filistin'de yapılanlardan vicdanım çok rahatsız oluyor.”³⁴⁵

“Boşaltılan o köyleri biliyor musun?”³⁴⁶

“Çocukluğunun, belki de hayatının seyrini değiştiren derin kırılma, 1964 Kararnamesi'nin kendilerine de tebliğ edilmesiyle yaşanmıştı.”³⁴⁷

³⁴⁴ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 485.

³⁴⁵ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 345.

³⁴⁶ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 276.

³⁴⁷ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 197.

Levi'nin romanlarında en önemli unsurlardan biri rüya motifidir. Roman İzi'nin gördüğü bir rüyayı hatırlamasıyla başlar. Bu rüya ona babası ile aralarında yıllardır süren çekişmeleri hatırlatır. Babası ile hiçbir zaman yüzleşemez ve onun karşısına çıkamaz. Rüyasında babasını bir kovboy filmi karakterinin öldürdüğünü görür. Aslında bu onun isteyip de başaramadığı bir durumdur. *İstanbul Bir Masaldı*'da ve *Lunapark Kapandı*'da da bu rüya motifi okurun karşısına çıkar. Görülen bu rüyalar karakterlerin bazı konularda adım atmalarını engeller. Genellikle de görülen bu rüyalar kötü rüyalardır. Karakterler hiç iyi bir rüya görmez:

“Bu rüya, tüm acımasızlığıyla yıllar boyunca arımdan geldi... Gördüklerim, ya da kendime göstermek zorunda kaldıklarımın yüzleşmeyi başarmamsa çok uzun zamanımı aldı.”³⁴⁸

“Bir rüya görmüştüm. Başlangıçta çok keyifli görünen ancak sonra kâbusa dönüşen bir rüya...”³⁴⁹

Karakterlerin yaşadığı coğrafyada kendilerini sosyal hayatın içerisinde konumlandırma problemleri yaşamaları sonrasında buldukları çözüm genellikle kendilerini o coğrafyadan uzaklaştırmak olur. Levi, *İstanbul Bir Masaldı*'da aile bireylerini bir araya getirmez. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında Artistler Takımı'nı bir araya getirir. Bir diğer anlamda *İstanbul Bir Masaldı*'da çok isteyip de başaramadığı bir durumu burada başarmış olur. Ancak bu kişiler bir araya gelseler de artık eski kişiler değillerdir. Zaman onları her anlamda değiştirmiştir: “Hikâyemi, hikâyeleriyle inşa eden kahramanlar, sadece benimle değil, birbirleriyle de karşılaşacaklardı... ‘Artistler Takımı’ en nihayet bir araya geliyordu...”³⁵⁰

Levi, iletişim araçlarına romanlarında sürekli değinir. Bu kimi zaman mektup, kimi zaman telefon, kimi zaman radyo, kimi zaman televizyon, kimi zaman bilgisayar, kimi zaman e-posta olur. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında e-postaya ve mektuba vurgu yapılır: “Mektuplarımızı elektronik ortama da taşıdık tabi.”³⁵¹

Mario Levi, denince akla gelen bir diğer husus yemeklerdir. Yemek, Mario Levi için vazgeçilmez bir unsurdur. Gerçek hayatta da, romanlarında da bu vurguya rastlanır. Levi, yemek yapmayı dedesinden ve anneannesinden öğrenmiştir.

³⁴⁸ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 11.

³⁴⁹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 488.

³⁵⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 389.

³⁵¹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 96.

Romanlarında otobiyografik olarak bu konuya değinir ve çocukluğunda yaşamış olduğu yemeklerle ilgili anıları okura aktarır. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında kahramanların günlük yaşamında yemek olgusu önemli bir yer tutar. İzak, Yorgo, Çela, Şebnem, Niso; günlük yaşam içerisinde mensubu oldukları kültürlerin yemeklerini tercih ederler. Bu kişiler ve yakın çevreleri, belli bir kültürel birikime paralel olarak, belli bir yemek lezzeti kültürüne de sahiptirler. Bazen bu yemekler, çocuklar ile anneler arasında çekişmelere neden olabilir: “Annem ıspanaklı kuru fasulye yapmış. Sen seversin haydi!..”³⁵²

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanı, siyasi olayların ağırlıkta olduğu bir roman olarak dikkati çeker. Zaten romanın ithaf edildiği 78 Kuşağı’dır. Bu ifade romanın siyasiliğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Levi’nin en siyasi romanı olan *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, o dönemde yaşananlara ışık tutuyor denilebilir.

1.4. İçimdeki İstanbul Fotoğrafları

Levi’nin dördüncü romanı olan *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*’nın birinci basımı 2010 yılında Doğan kitap tarafından yayımlanır. Roman, 376 sayfalık bir romandır. Bir geriye dönüş romanı olan *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* Yahudi mistisizminin belki de en önemli kitaplarından biri olan Talmut’tan alınmış bir epigraf ile başlar. Romanda 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı dedesinin ölümü sonrası dışarıya çıkar ve hayatında önemli bir yeri olan İstanbul’a ait mekânların üzerinde bıraktığı izlenimleri anlatır. Bu izlenimler anlatıcıda acılar uyandırır:

“Şüphesiz bu kadar çok şeyi hatırlamak içimi acıttı. Aslında bunun böyle olacağını biliyordum ama bunu yapmak zorundaydım. Bu bir çeşit hesaplaşmaydı. Fotoğrafların hikâyeleri, söyledikleri, hatırlattıkları hep içimdeydi ve ancak anlatarak kendimi özgürleştirebileceğime inanıyordum. Süreç tüm yazma süreçleri gibi sancılıydı. Fakat son noktayı koyduğumda yüzümde biraz buruk da olsa gülümseme, içimde de buruk bir sevinç vardı. En nihayet bunları anlatabilmiş olmanın sevinciydi bu. Bu kitabı yazmayı çok erteledim demek ki zamanı gelmiş ve yazdım.”³⁵³

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, bir zamanlar yaşadığı bu güzelliklerin yıllar geçtikçe yok olmaya başladığının farkındadır. Elinden tek gelen yazmış olduklarıyla buna bir dur demektir. Levi, anlatıcı aracılığıyla bir diğer anlamda

³⁵² Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 140.

³⁵³ Avcı, “Yazının esin perisi acıdır”.

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları'nda İstanbul'a olan vefa borcunu öder. Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanı ve yazılış süreci ile ilgili şunları söyler:

“İçimdeki İstanbul Fotoğrafları bir anı kitap gibi görünüyor ama değil. Bu kitap bir İstanbul nostaljisi kitabı değil. Geçmişin süzgecinden geçilerek yola çıkıldı bu kitapta. Kitabın yirmi beş otuz sayfası birinci tekil şahısla yazıldı. Sonra anlatıcısı değiştirdim. İkinci tekil anlatıma geçtim. Bir Maria var, İstanbul'u geziyor. Bir de onun arkasında Maria var. Onu gözlem yapmaya çağırıyor. Aynı zamanda okuru da sorgulamaya, aynanın karşısına geçmeye ve metni değerlendirmeye çağırıyor. Okur kendini metnin içinde buluyor. Bu kitap benim en çok kendimi ortaya koyabildiğim bir kitap. Çok inandığım bir kitap.”³⁵⁴

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları, Mario Levi'nin eserleri arasında *İstanbul Bir Masaldı*'yla birlikte İstanbul özleminin en yoğun hissedildiği eserdir. Anıroman türündeki bu eser anlatıcının çok sevdiği dedesinin ölüm anı ile başlar. Anlatıcı, bu acı olay sonucu cenaze işlemlerini gerçekleştirmek üzere Göztepe'den Tünel tarafına geçer. İşlemleri kısa sürede tamamlamasının ardından, İstanbul'da gezintiye çıkar. Gezintisi kısa sürede hem mekâna hem de kendine yönelik bir yüzleşme ve hesaplaşma metnine dönüşür.

Anlatıcı, dedesinin ölümüyle birlikte başladığı bu romanda, ölümle unutmak arasında yakın bir bağ kurar. Unutmanın ölmek, ölmeninse unutmak olduğunu fark eder. Romanın bir ölümle başlaması da son derece manidardır. Ölüm, yitirilen bir kimseyle beraber kaybolan hatıraları da simgeler, ancak anlatıcı burada dedesinin ölümüyle beraber geçmişi yeniden hatırlayıp şimdiyi yaşama gücüne sahip çıkar.

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları, içerisinde tam bir olayı barındırmadığı için olay örgüsü noktasında çeşitli kopmaları beraberinde getirir. Roman içerisinde olaydan daha çok mekânların izlenimleri yer alır. Bu durum, ister istemez romanın olay örgüsü çıkarılırken zorlanmaya sebep olur.

1.4.1. Olay Örgüsü

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, çocukluğunu, yaşadığı şehri, kaybettiklerini, şimdide bulunduğu yeri hatırlar ve bütün bunlar üzerinde düşünür. Bu düşünüş bir anlamda kendini sorgulayıştır. Geçmişine dönerek sorgulamalar yapar. Bunu bir mağaraya inmeye benzetir ve ne kadar derine inebileceğini bilemediğini ifade eder. Hayat üzerine düşünür. Dedesinin son zamanlarını hatırlar. Dedesi ölüm döşeginde son anlarını yaşar. Hatta dedesi bilincini iyice kaybeder ve kendini çocukluğunda

³⁵⁴ Füsun Çetinel, “Mario Levi Yaratıcı Yazı”, Öykünün Ev Hali. Erişim 16.01.2016. <http://oykununevhali.blogspot.com.tr/2013/06/mario-levi-yaratici-yazi.html>.

Hasköy'deki evinde sanar. Dedesinin ölümüyle içinde kopanları düşünür. Aklına, dedesinin ölümünü haber verdiği anne ve babası gelir. Dedesinin doktoru ölüm raporu için eve son kez gelir. Dedesinin cenaze işlerini halletmek için dışarı çıkar.

Asmalimescit Sokağı'nın hatırlattıkları her ne kadar günün matemine yakışsa da o sokağa girmek istemez. Kendisinde daha derin izler bırakan sokağına yönelmeyi tercih eder: Yüksekaldırım Yokuşu... Girişte Mevlevihane, az ileride eski sahaf, ona bu sokakla ilgili çok şey hatırlatır. Yokuşun biraz aşağısındaki pulcuları hatırlar. Pullar onun için geçmişten beri çok değerlidir fakat Mevlana pulunu hiç unutamaz. Galata Kulesi, tüm ihtişamıyla karşısında durur. Buraya çıkmayı hep ertelediğini hatırlayarak kuleye çıkar. Kendi dini nikâhının kıyılacağı gün ibadethanede patlayan bombadan dolayı nikâhının ertelenişini ve düğünün iptalini düşünür. Düğünün yapılacağı restoranın sahibinin kaporayı iade etmesi ve: "Sizin acınız bizim acımızdır." deyip taziyelerini bildirmesi üzerine ne denli minnet duyduğunu hatırlar.

Babaannesinin bu limandan ayrılan bir gemiyle geride kalan ailesinden nasıl ayrıldığını; babaannesinin kardeşi Robert'in karısıyla Toplama Kampları'na götürüldüğünü, çocuklarının kapıcıya son anda teslim edildiğini hatırlar. Sigara içmeye başladığı günlerde amcasıyla nargile içmeye gittiğini hatırlar. O nargileci bugün köprünün altında, çok yakınında olsa dahi gitmek istemez. Eminönü, sevdiklerini kaybederek yaşamayı sürdürenleri hatırlatır. Öbür yakadan ayrılırken bu yakada çocukluğunun, gençliğinin hatıralarını bıraktığını düşünür. Kadıköy ise tüm bunlardan sonra yeniden ait olma hissi veren yerdir. Vapur, Selimiye Kışlası'nın önünden geçerken mimari açıdan hoş görünmesine rağmen kışlanın ona acı veren paradoksunu düşünür. Anadolu'dan şehre ilk kez gelenler için Haydarpaşa Garı'nın ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu düşünür. Kadıköy kıyılarının şehir kavramıyla bütünleşmediğini ve babasının Eminönü'ndeki işyerine giderken "İstanbul'a gidiyorum." veya "Şehre iniyorum." ibarelerini kullandığını hatırlar. Kışları Avrupa'da yazları Asya Kıtası'nda vakit geçiren nesillerin son halkasıdır. Vapurdan inince işinden eve dönmek üzere vapur bekleyen insanları görüp onlar üzerine düşüncelere dalar. Ellerinde erzaklarını görünce bunların eskiden filelerde taşındığını hatırlar. Meydandaki kalabalık otobüs durakları ona otobüsleri sevmediğini hatırlatır. Otobüs tacizlerini ve bu tacizlere maruz kalan insanları

hatırlar. Pek çok yaşanmışlığın içinde trolleybüsleri, tramvayları, eski arabaları düşünür. Tramvay, ona hayatı boyunca yaşamak zorunda olduğu hastalığı için annesiyle Zeynep Kamil Hastanesine gidişini hatırlatır. Kırk kırk beş yıl önce dedesi ve anneannesinin Bomonti'deki bahçeli evinde yalnız başına vakit geçirmesini ve yan bahçedeki Belçikalı kız Nicole'ü düşünür. Nicole'ün ülkesine dönüşüyle üzüldüğünü anımsar. O yıllara ait uzunca bir süre beklediği elektrikli trenlere, ailesinin ve şehrin mevcut durumundan ötürü sahip olamadığını ve dedesinin çalıştığı bir İngiliz şirketinin İskoçyalı müdürünün hediye ettiği çelikten yapılmış bir lokomotif ve iki vagonun ibaret maket trenleri hatırlar. Britanya'daki trenlere benzeyen bu maket trenin asıllarını görme fırsatı bulur. O seyahatte ondan uyuşturucu parası isteyen genç kızı ve ona istediği parayı verdiğini anımsar birden.³⁵⁵

Köprüler olmasaydı neler olabileceğini düşünür. Bahçelerini kaybetmeyeceklerini, yangınlarla depremlerin şehirden bir şeyler alıp götürmesini anlayabileceğini ve kayıpları şehrin kaderine bağlayabileceğini söyler. Süreyya Plajı'na trenle gidişlerini ve plajdaki anılarını anlatır. Plajda yenilen yemekleri ve iştahsız bir çocuk olmasından dolayı babaannesinin endişesini hatırlar. Aşk Mabedi olarak anılan Bakireler Mabedi'ne kadar yüzme hayaline kavuşmayı annesinin erteleyişinden dert yanar. Süreyya Plajı ile birlikte çocukluğu yok olur. O mabet bugün Maltepe Parkı'ndadır. Başka plajlardaki anılarına dalıp gider. Bu plajlardan birinin bedavacıların giriş çıkış için kullandığı gazinoyu, o zamanların şöhreti Salim'i ve yine o gazinoda sahneye çıkan Metin Ersoy'u düşünür. Kalipso Kralı olarak anıldığını hatırlar. Kurduğu arkadaşlıkları ve gurur meselesinden yaptığı ergen davranışları, daha temiz denizlere ulaşabilmek adına gazinonun altından sandalla açılmalarını, sandalcı Vladimir'i, yaşlı Barba'yı hatırlar.

Yazlık sinemaları hatırlar. Budak Sineması'nın yerine Caddebostan Kültür Merkezi yapılmıştır. Geçmişindeki sinemalara ve anılara mercek tutar. Babasıyla arkadaşlığında büyük önem taşıyan Çınardibi Sineması'ndan bahseder. İstanbul'un iki yaka arasında bölündüğünü ve fotoğraflarda ilerledikçe harabeye döndüğünü söyler. Yine de nostalji peşini bırakmaz. Hele hüznün hiç... Otobüslerin onu derin düşüncelere ittiğini ve anılarıyla yüzleştirdiğini ve yine o otobüslerin onu Mihrimah

³⁵⁵ Bu tren vurgusu, *Lunapark Kapandı* romanında da okurun karşısına çıkar.

Sultan'ın hikâyesine götürebileceğini söyler. Asya Kıtası'nda da Avrupa Kıtası'ndaki kadar anı biriktirdiğinden söz eder. Annesi ile babasının Şişli'deki evi ile dedesiyle anneannesinin Bomonti'deki bahçeli evini hayal eder. Sıracevizler Sokağı'ndaki günlerini, salonun sadece misafirlere açılmasını yadırgayışını anımsar. Erenköy'e bir sayfiye zamanı için gittiklerinde evdeki gümüşlerin çalınmasından dolayı babaannesinin üzüntüsü gelir aklına. Babasının siyah Humber arabasıyla dedesinin Hillman arabasını hatırlar. Arabaların hikâyelerini düşünür. Emirgan'a çay bahçesine gidişlerini anımsar.

1920'lerin sonunda Osmanlı'nın yıkıntılarında yaşamak istemediği için dedesinin ailesi ile beraber Fransa'ya gitmesinden bahseder. Oradan beş parasız geri dönmek zorunda kalırlar. Dedesi, İstanbul'a hasret karısı ve üç Fransızlaşmış kızıyla beraber Toplama Kampları'nda ölecek olan abisini ikna edemez. Kuzguncuk'u, kimliklerini, içeride yaşananları, evleriyle o eski İspanyolcanın duygusunu nesillerce yokuşlu sokaklarında korumuş insanları düşünür. Eskiye bağlı kalmakta direnen Kuzguncuk'u sevdiğini söyler. İsmet Baba'nın meyhanesini anlatır. Beylerbeyi'ni, Çengelköy'ün Çınaraltı Kahvesini anlatır. Kandilli'den Anadolu Hisarı'ndan fotoğraflarını okurla paylaşır. Kendi arabasıyla dedesi ve anneanesiyle beraber Beylerbeyi kıyısındaki çay bahçesindeki bir anısını hatırlar. Balıklar, önüne bambaşka fotoğrafları sürer. Balıkçılar için lüferin önemini anlatır. Bu balıkçılar, Karadeniz'in ağzında heyecanla lüferleri beklerler. Balık çeşitlerini ve bu çeşitliliği öğrenmenin kendine neler kazandıracağını düşünür.

Dedesinin anlattığı lüfer, kofana bolluğuna ve palamut akımına inanmakta zorlandığından bahseder. Çirozun bir dönüş balığı olduğunu ve en çok onu sevdiğini söyler. Balık halindeki müşterisini bekleyen uskumrucuyu hatırlar. İyi çirozun uskumrudan yapıldığını söyler. Kendisi gibi balıkları iç yolculuklarıyla beraber anan Kadıköy Çarşısı'nda gördüğü yaşlı balıkçının anlattıklarıyla hüzünlenir. Şehrin derinliğini kuşların anladığını söyler. Şehrin insanları alışmıştır onlara. Yeni Cami'nin önünde kuşlara ıslak ekmek atan yaşlı adam anılarını canlandırır. Dünyaya gelirken hiçbir seçim şansımızın olmadığını ve okura sunulan kimliklerle içine doğduğumuz coğrafyaya ve tarihe ve tüm bunların neden olduğu

o hikâyelere mecbur bırakıldığımız bir oyunun içinde olduğumuzu düşünür. Gerçeği bile bile bu oyuna devam edecektir.

Sıracevizler Sokağı'nda televizyonun henüz hayatlarına girmediği dönemde okula gitmekten nefret etmeye başladığını, aynı önlükleri giyseler de herkesin aynı hayatı yaşamadığını, duvarlarını göremese de hissettiği küçük dünyasını anlatır. Yine Sıracevizler Sokağı'ndaki sinemaları hatırlar. Balkonlarından sohbet eden kadınların filmler hakkında yaptıkları yorumları sayar. Televizyonun gelişinin sinemaların büyümesini azalttığını söyler. Çocukluk yıllarında yitirilmiş başka insanların mesleklerini düşünür. Şişşakçılarını mesela. Yoğurtçu İsmail'in dedesinin evinin önünden geçişini hatırlar. Birkaç anıyla beraber başka hayatlara gidebilme umuduyla o mahalleyi terk ettiğini anlatır. Balıkçı Leon'u, babaannesinin ondan şikâyet edişini, en iyi balıkların perşembe günü pahalıya satıldığını ve cuma günü yemeklerinin özelliğini hatırlar. Şahit olamadığı yağcılık, tenekecilik ve kebaççılık gibi seyyar satıcıların yitip gittiği gibi bu da gider. Okka gülünü ve evde pişen gül reçelini hatırlar. Seyyar tamircileri hatırlar. Dedesinin Pinokyo adını taktığı ve anneannesinin yine de ısrarla çağırdığı tamirci Levanten Gaetano gözlerinin önüne gelir. Kalaycıları, baca temizleyicilerini düşünür ve kargaların çalıp çatıda sakladıklarını bulan baca temizleyicileri ve çatı aktarıcılarının efsanesinden bahseder. Oduncu Bohor'u, dondurmacıları ve hikâyeleri anımsar. Daha iyi dondurmaları sonraları bir pastanede yediğini hatırlar. Asıl sevdiği şey sokaktan geçen mısırcıdır. Dedesinin sağlıksız koşullarda yapıldığını öne sürdüğü mısırları yine de yemek için can attığını söyler.

Aklına sakızdan çıkan futbolcu resimleri gelir. Nadir çıkanlardan birine sahip olmanın ne büyük bir heyecan yarattığını anlatır. Koleksiyoncuların pazarlıklarından bahseder. Havrada dedesinin onun iyi bir Yahudi eğitimi almasını istemesi üzerine yazdırdığı hafta sonu kursundaki anılarını anımsar. Cumartesi öğleden sonraları başlayan din kitabı okuma seanslarında Şabat'ın bitmesi ve yeni bir haftanın başlaması şerefine düzenlenen toplu yemeği sevse de uzaması hâlinde akşamki yedi buçuk seansını kaçırdığından yakınıdır. Dersleri ekmeğe başlamasını, bunu dedesine nasıl açıklayacağını düşünmesini hatırlar. Futbolcu resimli kartlarla havrada oyunlar oynadıklarını ve Haham'a yakalanışlarını anlatır. Resimleri kaybettiği gün hiç olmamış gibi yaptığını ve Kıbrıs'ta savaş çıkacağı

rivayetlerinden etkilendiğini, şehrin buna hazırlandığını ama dedesi ile anneannesinin yaşadığı Büyük Harp'in etkilerinin ve korkularının hâlâ içlerinde bir yerlerde gizlendiğini bilmediğini anlatır. Pikabı, çoğu Türkçe kitaplarla dolu kocaman kütüphanesini hatırlar. Odası onun dünyasıdır. Rutubetli eski odasından taşıdığı eski oyuncakları çekmecesinde saklar.

Hatırlayabildiklerini anlattığını söyler. Daha yaşamının noktalanmadığından ve anlatabileceği kadar anlatıp bu mirası hak etmek istediğinden bahseder. Üniversite yılları ona anneannesinin yemeklerini artık beğenmediği için mutfakta yemek yapışını hatırlatır. Başka fotoğraflar canlanır. Bir Yahudi ile evlenen ve hikâyesini rivayetlerden duyduğu Madam Nıvart'ı hatırlar. Eşi Mösyö Moris'i, Moris'in dedesi ile muhabbetlerini, Madam Nıvart'ın Ermeni Mezarlığı'na gömülüşünü anlatır. Mutfak hikâyelerine devam eder. Kokuları birbirine karışmış pek çok hikâye... Sonra sokaklardan bahseder. Yaz akşamlarının asfalt kokusu gelir burnuna. Belediyenin arabayla gezip sıkıldığı böcek ilacının kokusunu ve benzin kokusunu sevdiğini söyler. Kapıcı dairesinden gelen kuyruk yağı kokusunu ve anneanesi ile dedesinin bu kokuya burun kıvrışını hatırlar. Yeni mahallelerin kurulmasından, gidip gelen insanlardan bahseder. Şehrin çirkinleşerek büyüdüğünü, değiştiğini düşünür. Sesini yükseltmekten, dayatmalara direnmekten vazgeçmeyecektir. 1960'lı yıllarda yasaklarla büyüyen bir çocuk olduğunu ve bu yasakların farklı şekillerde vücut bulduğunu söyler. Ona göre anneannesinin ve dedesinin İstanbul'u ülkesi gibi görmeye başlamaları kaçınılmazdır. Tüm yönleriyle İstanbul'u anlatır. Üniversite yıllarına dönüş yapıp hocalarından, arkadaşlarından söz eder. 1970'li yıllarda işkencelerin, tecavüzlerin, patlayan bombaların izleri vardır. Hâlâ içinde bu savaşı taşır.

Yazlarını Ada'daki evlerinde geçirenlerin kış ayları için şehirdeki evlerine dönüşlerini hatırlar. Sesler, onu nereye götürürse oradaki fotoğrafa koşar. Ada'ya ait hatırladığı tüm hikâyeleri sıralar. Ada'nın kumsalındaki ev zihnindedir. Astım hastalığı yüzünden Ada gibi rutubetli yerlere değil de Erenköy gibi çam ağaçlarının içinde bir sayfiye yerine gitmeleri gerektiğinin söylendiğini hatırlar. Faytonları, faytoncuları, Büyük Tur'u hatırlar. Bu kez balık ekmek kokusu anılarını canlandırır. Eminönü'nde, bazen de Kadıköy'ün kıyısına bağlanmış motorlardan gelen bu kokuyu anımsar. Şehrin tüm bu değerlerini kaybetmemesini diler. Çünkü dedesi

tüm fotoğrafların içinden gülümsüyordur. Dedesinin sözlerini, alışkanlıklarını, dualarını düşünür. Tüm yükleriyle gelebildiği yere kadar gelir. Bu detaylarıyla yolun ne kadar yorucu olduğunu anlatmak istemiştir. Öğrendiklerinin onu nasıl bir insana dönüştürdüğünü söylemekte zorlanır. Yolun bittiğini düşündürse de bir şarkı onu yeni bir hikâyeye başlatmak üzeredir. Okuru azat edip bu hikâyelerde kaybolmak üzere günümüze dönmeyi reddeder.

1.4.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında 2. tekil kişi (Sen) anlatıcısına yer verir. Romanın büyük bir bölümü bu anlatıcı tarafından anlatılır. Bölüm aralarındaki kısımlarda ise 1. tekil kişi (Ben) anlatıcıya yer verilir. Bu bölümler italik yazıyla yazılır. Nurkan Dikmen, bu iki farklı anlatıcı konusunda şu ifadeleri kullanır: “Roman boyunca kullanılan iki farklı anlatım biçimi okura farklı bakış açıları kazandırırken aynı zamanda da okuru romanın içindeymiş gibi hissettirir.”

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı romanın karakterlerinden biridir. Aynı zamanda yer yer 2. tekil kişi (Sen) anlatıcı da romanın karakteri hâline gelir. Varlığını okura ve 1. tekil kişi (Ben) anlatıcıya hissettirir. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, *İstanbul Bir Masaldı* ve *Lunapark Kapandı* romanlarında birinci kişi anlatıcı daha yoğun şekilde okurun karşısına çıkarken *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında 2. tekil kişi (Sen) anlatıcı ağırlıktadır. Bu iki anlatıcının da romanda adı geçmez:

“Bu satırları yazmakla yazmamak arasında çok dip geldim... Hikâyenin, daha öncekiler gibi, çağrışımların açacağı yolda, beklenmedik soruları ve unutulmuş gibi görünen yüzleriyle akacağına inanıyordum.”³⁵⁶ (1. tekil kişi (Ben) anlatıcı)

“Seni kapıda karşılarırken, kederli, kaderini taşımaya çoktan hazır bir gülümsemeye, duygu coğrafyanın inşa edilmesindeki etkisini zamanla daha iyi anlayacağın dilde, o İspanyolcada söyledikleri hâlâ çok derinlerinde yankılanıyor.”³⁵⁷ (2. tekil kişi (Sen) anlatıcı)

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanında 2. tekil kişi (Sen) anlatıcı, romanın merkezinde yer alan karakterin geçmişini ve o anda yaşadıklarını bilir. Anlatıcı, bildiklerini ve öğrendiklerini okura aktarırken öznel yorumlarda bulunur. Nesnellikten uzak bir anlatım söz konusudur. Okura, merkezdeki karakterin hissettiklerini ve düşündüklerini aktarmaya çalışır. 2. tekil kişi (Sen) anlatıcı burada

³⁵⁶ Mario Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* (İstanbul: Doğan Kitap, 2010), 11.

³⁵⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 17.

ilahî konumdadır: “Bu cümle de ilerleyen yıllarda, çok büyük bir acı, bir duygusal deprem karşısında yazacağın, yazmaktan başka türlüünü yapamayacağın bir mektupta en doğru yerini bulacaktı...”³⁵⁸

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanında 2. tekil kişi (Sen) anlatıcı, yer yer “yansız” konumdadır: “Su getirdiğini söyledin, isteyip istemediğini sordun. Bir karşılık vermedi. Ensesine elini koydun, başını kaldırdın, biraz su içirmeye çalıştın. Birkaç damla aldı, bıraktı. Titremesi dinmişti.”³⁵⁹

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanında 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı yazarlık ile uğraşır. Bunun bilgisini okura hem 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı hem de 2. tekil kişi (Sen) anlatıcı verir: “Romanını bitir... Ama çok dikkatli ol, çok...”³⁶⁰

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanında 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı ile 2. tekil kişi (Sen) anlatıcı birbirlerini tanırlar. Ara sıra görüşürler. Levi, burada farklı bir teknik ile okurun karşısına çıkar: “İnceliklerin gösterebileceğinden, hatırlanabileceğinden ve duyurabileceklerinden dem vurmaya çalışmıştık...”³⁶¹

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanında 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının olduğu bölümlerde “tekil bakış açısı”, 2. tekil kişi (Sen) anlatıcının olduğu bölümlerde ise “Tanrısal bakış açısı” kullanılır:

“Odadaki fısıltılar, duyurabildim mi bilmem, birçok içte kalmış çığılığı da barındırıyordu aslında. Ben hikâyemin biraz da sanki gizli köşelerinde kalmış bu çığılıkları o odada tüm ıssızlıklarımın duyduğum. Fısıltılar ve çığılıklar... Bu sözleri beni bir zamanlar çok etkilemiş bir filmin adından aldığımı farkındayım. Şimdi hikâyemde başka acıların izini süreceklere inanabilirim.”³⁶² (Tekil Bakış Açısı)

“Deden, o çok alışılmış söyleyişle, huzur içinde uyuyormuşçasına karşında yatıyordu... Öyle miydi gerçekten? Ölüm, huzuru bulmak mıydı? Sorunun pek bir faydası yoktu. Yanıtı da yoktu. O anlarda asıl önemlisi senden bu ölümle kopandı, bir tarihin artık birlikte yaşanamayacağı duygusuydu. Yirminci yüzyılın birçok ölümünün tanıklığını yapmış bir insanın kırk yılına ortak olmuştun. Kimi gördüklerinin ancak zamanla gereğince anlaşılacağını bilmeden; seni büyüttüğünü, günü geldiğinde de yalnız yürümeye hazırladığımı fark etmeden...”³⁶³ (Tanrısal Bakış Açısı)

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında farklı anlatıcı tiplerinin yanında farklı bakış açılarına da yer vermiştir. Anlatıcının hissettikleri farklı bir anlatıcı ve bakış açısıyla birlikte okura sunulur. Anlatıcıdaki ve bakış açısındaki bu

³⁵⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 21.

³⁵⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 20.

³⁶⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 20.

³⁶¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 330.

³⁶² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 29.

³⁶³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 26.

çeşitlilik sayesinde okur, anlatılanlar ve anlatıcı hakkında daha fazla bilgi sahibi olur.

1.4.3. Zaman

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanı bir anı-roman özelliği taşır. Merkezde yer alan karakterin 1900-2000 yılları arasında (vaka zamanı) İstanbul'un farklı yüzlerine ışık tuttuğu bir roman özelliği gösterir. İstanbul'un farklı zamanlardaki görünümünü okura aktarılırken zaman, kronolojik olarak ilerlemez. Okur, bu yüzyılın farklı zamanlarında yaşanan olaylara şahit olur:

“Bu yüzyılda imparatorluğun yıkılışının sancılarını yaşamak da vardı, Cumhuriyetin yol açtığı, yıllar boyunca konuşulamayan, dile getirilemeyen kırgınlıkları da... Savaşların izleri de... Selanik'ten gelen Hareket Ordusu'nun sesleri, enikonu silikleşmiş, ama unutulmamış fotoğrafları da... Mütareke yıllarındaki Senegalli ve Hintli askerlerin ürkütücü görüntüleri, konuşmaları da... Cumhuriyetin onuncu yılının heyecanı da, ardından gelen tüm hayal kırıklıkları, korkular ve yeniden içe kapanmalar da...”³⁶⁴

Levi'nin romanlarında vaka zamanı ile anlatma zamanı arasında belli bir süre vardır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında anlatma zamanı 2000'li yılların sonlarına doğrudur. Anlatıcı dedesini kaybettikten bir süre sonra yaşadıklarını anlatır:

“Bu satırları yazmakla yazmamak arasında çok gidip geldim... Hikâyenin, daha öncekiler gibi, çağrışımların açacağı yolda, beklenmedik soruları ve unutulmuş gibi görünen yüzleriyle akacağına inanıyordum. Nedendi öyleyse bu tereddüt? Yolda, aslında çok iyi bildiğim o içe kapanmaya yeniden ihtiyaç duyabileceğimi mi hatırlamıştım? Telkinde bulunanlar farklı hikâyelerden gelmişti. Varlığını sürdürebilmek için yüzyıllar boyunca yaşanmış sükût oyununu unutmamak gerekiyordu...”³⁶⁵

Romanda dedesini kaybeden torun, ölüm işlemlerini halletmek için dışarıya çıkar. Bu karakterin yaşadığı bir gün üzerinden 2. tekil kişi (Sen) anlatıcı geriye dönüş tekniği ile İstanbul'un merkezde olduğu olayları okurlara aktarır:

“Ama sen sadece gideceğini, işleri halledeceğini söylemekle yetindin. Bir de eve çok geç dönebileceğini.”³⁶⁶

“İşte böyle... Omuzlarımdaki yüklerle ancak buraya kadar gelebildim. Yolda daha başka kimleri gördüğünü, dahası neleri, nerelerde bıraktığımı, bırakmaktan başka türlü süreni yapamadığımysa söylemek ve şimdi yeniden hatırlamak istemiyorum. Yürüyüşe ancak bu gizlediklerimle devam edebildim. Onları tekrar bulma, görme ve belki de anlatma adına, vakti geldiğinde geri döneceğimi biliyorum nasılsa. Bu ihtimale inanıyorum en azından. Kim bilir, belki de hâlâ bir yerlerin eşliğindeyimdir.”³⁶⁷

³⁶⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 26.

³⁶⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 11.

³⁶⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 37.

³⁶⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 373.

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında savaş ve sürgün zamanlarına daha fazla yer verir. Ayrıca Levi'nin Yahudilerin karşılaştıkları ayrımcılık zamanlarına da ayrı bir yer ayırdığı görülür. Bu Levi'nin romanlarında vazgeçilmez unsurlardan biridir: “Paris ve kırklı yılların karanlığı... Rober karısıyla birlikte Toplama Kampları'na götürülecek ve bir daha geri dönmeyecekti.”³⁶⁸

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanının adından da anlaşılacağı üzere geçmişi anlatan bir romandır: “Hatırlama durumu şimdiki zamanda gerçekleşir ama hatırlanan durum geçmiş zamanı içerir.”³⁶⁹ Bu geçmiş zamanın merkezdeki karakter üzerindeki karşılığı hüznüdür. Levi, romanda “geçmişe dair bilgisinin şimdiki zamanını nasıl etkilediğini gösterir.”³⁷⁰ Zaman hem kendisi hem de yaşadığı şehir üzerinde büyük değişimlere sebep olmuştur. Karakter, daha çok zamanın mekânsal boyutta yapmış olduğu tahribatın hüznünü yaşar. Bu hüznünü, geçmiş zamanın güzelliklerini okura aktararak ifade etmeye çalışır: “Yılların akışında, o çağdaş şehir yalanı adına yapılan değişiklikler, bulunduğu yeri bir meydan olmaktan çıkarmıştı aslında. Böyle bir meydan hiç yoktu belki de. En azından gittiğin, hayran kaldığın şehirlerdeki gibi yoktu.”³⁷¹

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda geçmişin izini, İstanbul merkezli sürer ve günümüzdeki mekânsal değişimi hüznümlü bir dille ifade eder. Geriye dönüş tekniğinin sıklıkla kullanıldığı roman, İstanbul'un tarihinin zamanla kaybolan değerlerine bir ışık tutmaktadır.

1.4.4. Mekân

Mario Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, *Lunapark Kapandı* ve *İstanbul Bir Masaldı*'da olduğu gibi mekân olarak İstanbul'u tercih eder. Anlatıcının Göztepe'de başladığı yolculuk Tünel tarafına geçmesi, Galata ve etrafından sonra yeniden Kadıköy'e varması ile son bulur. Okur, bu yolculukta Şişli'den Nişantaşı'na, Beyoğlu'na, hem Avrupa hem Anadolu yakasında Boğaz hattına, Üsküdar'a, Caddebostan ve Süreyya Plajlarına, Adalar'a dek uzanan bir zihin yolculuğuna tanıklık eder.

³⁶⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 79.

³⁶⁹ Dikmen, “Mario Levi'nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân”, 62.

³⁷⁰ Dikmen, “Mario Levi'nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân”, 62.

³⁷¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 77.

Diğer romanlarına göre *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanı, adından da anlaşılacağı üzere İstanbul'un yoğun olarak anlatıldığı bir romandır. Romanın merkezinde karakterlerden daha çok İstanbul'un yer aldığı söylenebilir. İstanbul, okurun karşısına bir karakter gibi çıkar denilebilir: "İstanbul'un tarihi kaybolanların ses verebildiği bir tarih aslında."³⁷²

Levi, kapalı ve açık mekânları bir arada kullanır. Karakterlerin buluşma noktaları zaman zaman restoranlar, kafeler, genelevler, oturdukları evler gibi kapalı mekân olurken zaman zaman plajlar, sahil kenarları, çay bahçeleri gibi açık mekânlardır. Bazı mekânların ise sadece adı söylenip geçilir. Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında daha çok İstanbul'un semtlerinin onda bıraktığı izlenimleri okura aktarır. Anlattığı her bir mekân Levi için vazgeçilmez yerlerdendir. Bu yerlerin zaman içerisinde yaşamış olduğu tahribatın Levi'deki karşılılığı ise hüzdür: "Şehrin çok eskilerden kalma surları çoktan yıkıldı. Yerlerine inşa edilen duvarlarla etrafında biriken mezbelelikler sayesinde de daha çok yıkıldı."³⁷³

Anlatıcı, İstanbul'un değişen yüzünü hüznün duygusu ile ifade eder. İstanbul'un geçmişteki güzelliklerini gören bir insan olarak şimdiki hâli onu hüznülmendirmektedir. Anlatıcı, bu hüznü şu cümlelerle ifade eder:

"Şimdilik sizinle tek paylaşmak istediğim, şehrimin beni büyüten, dile getirmeye çalıştığım geleneğinin parçası yapan, bildiği ve aşına olduğum öteki dillerin hiçbirinde içime sinebilecek bir karşılığını bulamadığım, bulmak da istemediğim duygu: hüznün... İstanbulluların, kendilerini bu yaşlı şehre ait hissedenerin, birlikte yaşamaktan, dahası çoğalmaktan, birbirlerine aktarmaktan gizli bir haz duyduklarına, çok derinlerinde içselleştirdiklerine inandığım hüznün..."³⁷⁴

Levi, İstanbul'un zaman içerisinde yaşadığı dönüşümleri ve değişimleri okura aktarır. Bu aktarma geçmiş zamandaki mekânlara duyulan bir özlemdir. Levi, İstanbul'un tarihî süreç içerisinde yaşamış olduğu olumsuz manadaki değişimden rahatsızdır. Bunu, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında olduğu gibi diğer romanlarında da dile getirir. Levi, eski İstanbul'u ve eski İstanbul'da yaşayan insanları özler. Sürekli geriye dönüşlerle bu mekânların eski güzelliğine vurgu yapar: "Burada durmalısın. Kendine bu yıkımların ardından, şehrinin kıyılarından

³⁷² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 32.

³⁷³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 32.

³⁷⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 13.

denize giremediğini bir daha söyleyerek... İstanbul'un bu yüzü senin için çoktan betonun karanlığına gömüldü.”³⁷⁵

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında bölüm başlıklarının bir bölümünü İstanbul'un semtlerinden seçer. Bu semtlerin Levi'nin hayatında önemli bir yeri vardır. Levi, uzun uzun okura bu semtlerin güzelliklerini ve yıllar içerisinde geçirmiş oldukları değişimleri anlatır. Bu semtleri anlatırken yaşadığı anılara dönüşler yapar. Bu anılar İstanbul'un güzelliklerini anlatmak için bir araç görevi görür: “Galata'yı hissedersiniz”³⁷⁶

Levi, *İstanbul Bir Masaldı ve Lunapark Kapandı, Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanlarında olduğu gibi *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında da plajlara değinir. Karakterlerin çocukluklarında plajlarda yaşadıkları geriye dönüşlerle öğrenilir. Levi, bu duyguyu okura aktarmaya çalışır. Bu plajlar genellikle aynı plajlar olur. Bu Levi'nin romanlarındaki otobiyografik özelliklerinden kaynaklanır. Levi, bu plajlara çocukluğunda sıklıkla gider. Bu plajlara gittikleri günler bir tören havası taşır. Gitmeden önce mutlaka gereken hazırlıklar yapılır, yiyecek ve içecekler hazırlanırdı. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında Levi, okura Süreyya Plajı, Caddebostan Plajı, Bostancı Kadınlar Plajı, Suadiye Plajı, Bostancı Yumurcak Plajı, İdealtepe Plajı, Moda Plajı, Fenerbahçe Plajı, Yeniköy'deki Carlton Oteli'nin Plajı, Tarabya Plajı gibi plajlardan bahseder ve bu plajların onda bıraktığı izlenimleri aktarır: “Erenköy'deki ya da Kantarcı'daki evinizden trenle Süreyya Plajı'na giderdiniz.”³⁷⁷

Levi, bir deniz tutkudur ve romanlarında denize karşı beslediği bu duyguyu ve sevgiyi sürekli dile getirir. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında denize ayrı bir parantez açar. Levi için İstanbul denince akla ilk gelenlerden biri denizdir. Deniz, onun için vazgeçilmezdir. Ayrıca Levi, denizin evlerden gittikçe uzaklaştığından yakınıdır. Eskiden adımını atan denize ulaşabilir konumdayken şimdi bu o kadar kolay değildir. Her şey gibi deniz de değişmiştir: “Cenevizliler şehrin denizle anlam kazanan yüzünün ne kadar büyük bir önem taşıdığına farkındaydı kuşkusuz.”³⁷⁸

³⁷⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 141.

³⁷⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 61.

³⁷⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 125.

³⁷⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 59.

İstanbul'un geçmişi sadece Osmanlı değildir. İstanbul'un geçmişi Bizans'a ve daha da geriye uzanmaktadır. Levi, romanda bu vurguyu yapar: “Ölümler, göçler, savaşlar, yoksulluklar... Doğudaki batı, batıdaki doğu. Bizans'ın farklı yerlere bakan çift başlı kartalı gerçeği bize hatırlatmıyor muydu? Biz aslında biraz Bizans biraz da Osmanlı değil miydik?”³⁷⁹

Levi'nin en temel özelliklerinden biri İstanbul yazarı olmasıdır. Bu onun en ayrıcalıklı ve kendini özel hissettiği ve hissettirdiği bir durumdur. Levi için İstanbul, daha önceki romanlarında olduğu gibi *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında da bir göç şehri olarak okurun karşısına çıkar. Bu göç sonrasındaki İstanbul'u şekillendiren duygu hüzündür. Çünkü göç, şehir üstünde yıkıcı ve onarılması mümkün olmayan tahribatlara yol açar. Bu duygu Levi'nin değişmez duygularından biridir: “İstanbul'un tarihi biraz da göçün tarihiydi. Bu şehirde hayatı süresince hep aynı evde kalabilmiş hiçbir insan çıkmamıştı karşısına. Her göç bir matemi, ölümü doğurmuştu. Yolcularında silinmeyecek izler bırakarak...”³⁸⁰

Levi, İstanbul'u şehir dışından ya da ülke dışından gelenleriyle ve İstanbul'un bir yerinden öteki yerine taşınma durumuyla birlikte bir göç şehri olarak görür. İstanbul'un gelenleri ve gidenleriyle bir göç şehri olması, halkının geçmişten günümüze parçalanmışlıklar yaşaması Levi'nin tarihiyle de bütünleşir. Yine kendi özel tarihiyle birlikte, beş yüz yıllık İstanbulluluğu düşünülünce aidiyetinin köklerinin derinliği bu tarih ile kısmen de olsa özdeşleşir. Çünkü Levi'nin şahit olduğu hayatlar ve aile tarihi de göçlerle bu parçalanmışlığın bir parçasıdır.

Levi, sinemalara sıklıkla yer verir. Okura, sinemaları geçmiş zamanda anlatır. Asıl önemli olan sinemaların onda bıraktığı duygudur. Ancak bir zamanlar gittiği sinemaların yerinde yeller eser. Birçoğu tarih sayfalarında yerini alır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında Levi, Budak Sineması, Ozan Sineması, Çiçek Sineması, Kervan Sineması, Fitaş Sineması, Konak Sineması, Şans Sineması, İnci Sineması, Tan Sineması, Kent Sineması, Gazi Sineması, Site Sineması, Alkazar Sineması, Emek Sineması, Atlas Sineması gibi çeşitli sinemalardan bahseder:

“Kaybettiklerin arasında sadece kıyıların ve bahçeli evlerin değil, yazlık sinemaların da kaldı üstelik. Onları tekrar görmek için de o yazların gecelerine tekrar gidebilmen gerekiyor. Gidebildiğin, gidebileceğin kadar elbet. Budak Sineması'nı, Çiçek ve Ozan

³⁷⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 13.

³⁸⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 22.

sinemalarını yeniden görebiliyor musun? Budak Sineması'nın yerinde Caddebostan Kültür Merkezi yükseliyor bugün.”³⁸¹

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* adlı romanında birkaç adanın ismini zikrederek o adaların onda bıraktığı izlenimleri okura aktarır. Hatırlanacağı üzere *Lunapark Kapandı* romanında merkezdeki erkek karakterin kızının ismi Ada'dır. Levi'nin adalara karşı bir ilgisi ve sevgisi vardır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda Tarihî Yarımada, Yassıada, Sivriada, Kalpazanka, Burgaz, Kınalı, Büyükada, Sakız Adası gibi adaların adı zikredilir: “Ada olarak bilinen, sende daha çok hüznü, kolay kolay geri dönmek istemeyeceğin resimler, hatıralar, duygular bırakmış Büyükada'ydı...”³⁸²

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda diğer romanlarında olduğu gibi ibadethanelere sıklıkla yer verir. Bu ibadethaneler, Levi'nin Musevi olması dolayısıyla genellikle sinagoglardadır. Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında Aşkenaz Sinagogu, Zülfaris Sinagogu, Terziler Sinagogu gibi sinagoglara yer verir: “Annenle babanın nikâhlarının kıyıldığı, tünelin Karaköy'deki ağzının biraz ilerisindeki Zülfaris Sinagogu'ndaysa dua sesleri hepten kesilmişti.”³⁸³

Levi'nin romanlarının geleneksel mekânlarından diğerleri pastaneler, kahvehaneler, meyhaneler, restoranlar, kitapçılar, gazinolar ve otellerdir. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında bu mekânların anlatıcının üzerinde bıraktığı izlenimler derinlemesine aktarılır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında Bayhan Pastanesi, Beyoğlu Pastaneleri gibi pastanelere; Yakup'un Meyhanesi gibi meyhanelere; Rum Sarı Madam'ın Kahvesi gibi kahvehanelere; Liman Lokantası, İlyas Et Lokantası gibi restoranlara; Sander Kitabevi, Hachette Kitabevi gibi kitapçılara; Maksim Gazinosu gibi gazinolar; Büyük Londra Teli ve Büyük Tarabya Oteli gibi otellere yer verilir: “Bu duyguya, yaşadığın ikliminin batılı yüzünü önceleri karşı yakada, daha batılı taraflarda yıllar boyunca yaşatmış Baylan Pastanesi'nin bahçesinde girmen de mümkündü.”³⁸⁴

Levi, romanlarının birçoğunda karakterlerini denize karşı bir bankta oturtur. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda bu bank vurgusu görülür. *Karanlık Çökerken*

³⁸¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 143.

³⁸² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 351.

³⁸³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 67.

³⁸⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 367.

Neredeydiniz romanında İzi ile Şebnem'in bankta oturduğu hatırlanacaktır: "İskelenin çaprazındaki banklardan birine oturmuştun."³⁸⁵

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında mekânları ifade ederken okurun hazırbulunuşluk duygusundan faydalanır. Mekânları anlatırken daha çok o mekânların kendinde bıraktığı duyguyu ifade eder. Bu duyguyu ifade edebilecek kelime Levi'nin deyişiyle hüznüdür. Levi, bu hüznünü *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında anlatır.

1.4.5. Kişiler Kadrosu

Mario Levi'nin *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* adlı romanı otobiyografik bir romandır. Levi, okurun karşısına Yahudi kimliği ile çıkar. Onun bu Yahudi kimliği İstanbul'da başına çeşitli sıkıntılar açar. Ayrımcılık ve ötekileştirme bu sıkıntıların belli başlılarından: "Mahalledeki Yahudi olmayan arkadaşlarına da, yolda karşılaşmanız halinde, nereye gittiğini söylemeye çekinirdin."³⁸⁶

Levi, bu romanında merkezdeki karakteri, okura mekânlar üzerinden anlatır. Okur, mekânların karakter üzerinde bıraktığı izlerden karakteri çözümlmeye çalışır. Aslında romanın merkezindeki karakter olarak İstanbul kabul edilebilir. Zaten Levi, romanına koyduğu isimle bir anlamda bunu açıkça ortaya koyar: "İstanbul sana o günlerde kendisini böyle de yazdırıyordu..."³⁸⁷

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları, Levi'nin daha önceki romanlarına göre kişiler kadrosu sınırlı bir romandır. Okur, bahsedilen karakterleri derinlemesine öğrenemez. Bazı karakterler figüratif özellik gösterir. Okur, daha çok merkezdeki karakterin İstanbul merkezli yolculuğuna şahit olur: "Hayatının en kıymetli insanlarından, 'yazı'nın yolunda varlığını her zaman hissettiğin, dahası senin bu yola çıkmanı sağlayan Emre ve sana hep müthiş bir roman kahramanı gibi gelen babası Haydar Bey'le beraber."³⁸⁸

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında diğer romanlarında olduğu gibi merkezdeki karakter ve diğer karakterler azınlıktan kişilerdir: "Marie'nin

³⁸⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 346.

³⁸⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 308.

³⁸⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 51.

³⁸⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 221.

kaldığı evin sahibeleri sana o günlerde çok yaşlı görünen iki Ermeni kız kardeşti.”³⁸⁹

Levi, eski İstanbul’un kaybolan insanlarına özlem duymaktadır. Levi, kaybedilen Balıkçı Avram’ı, otel işletmecisi Stavro’yu, kiminin Leh kiminin Rumen dediği Madam Bella’yı, Kasap Dalva’yı, adı kasa hırsızına çıkmış Demirci Andon’u, yirmi bir insanın katili Hrisantos’u, Kaptan Lefteri ve kantocu Peruz’un katili Bıçakçı Petri’yi, kantoları ve endamıyla yine pek çok yürek yakmış Fil Ağavni’yi, şarküterici Yomtov’u, meyhaneci Aşer’i, iki elinde tuttuğu direksiyonla sokaklarda dolaşan Mordiko’yu, bir subay tarafından öldürülen Elza Niyego Balıkçı Leon’u, tesisatçı Levanten Gaetano’yu ve bir kısmı artık kaybolmuş mesleklerin sahiplerini, yoğurtçuları, şipşakçıları, termosifon-musluk tamircilerini, hallaçları, tütüncüleri, şapka tamircilerini, kolonyacıları, baloz işletmecilerini, lokumcuları, komisyoncuları, bankerleri, deniz haritacılarını, terzileri, şarap ve rakı imalatçılarını, kaptanları, frengi ve bel soğukluğu doktorlarını, bileycileri, gemi kılavuzlarını, pezevenkleri, orospuları, halıcıları, sarrafları, mumcuları, şeritçileri, gömlekçileri ve saatçileri romanda bir bir hatırlar ve onlara duyduğu özlemi dile getirir.

Levi, bütün romanlarında olduğu gibi *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*’nda da ticaret ile uğraşan azınlıktaki kişilere yer verir. Bu ticarethanelerdeki patronlar ve işçiler, Levi’nin romanlarında sıklıkla yer verdiği karakterlerdir. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının dedesi, bir dönem iflas eden kişilere örnektir. Levi’nin romanlarındaki karakterlerin genel özelliklerinden biri, mutlaka bir dönem ekonomik sıkıntı çekmeleri, birkaç işe girip çıktıktan sonra dolandırılmaları ve en sonunda da iflas etmeleridir. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*’nda bu tip karakterler okurun karşısına çıkar: “Yaşadığınız günler takunya ve pompa imalatı işindeki ortağı tarafından kandırılıp, borç içinde kaldıktan ve iflas ettikten sonra, ayakta kalabilmek için bir İngiliz şirketinin kimyevi maddeler bölümünde çalıştığı günlerdi.”³⁹⁰

Levi’nin *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanındaki merkezdeki karakterler okuryazardır: “Üniversite yıllarındı, evet. Üniversite yılların, şimdi biraz daha iyi hatırladın.”³⁹¹

³⁸⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 41.

³⁹⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 115.

³⁹¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 195.

Levi'nin karakterleri ile ilgili bir diğere husus karakterin devlete ve sisteme karşı maruz kaldıkları haksızlıklar sonrasında isyan eden karakterler olma özelliği taşımalarıdır. Karakterlerin bu haklı isyanı başarısızlıkla sonuçlanır. Kazanan yine devlet ve sistem olur: "Bu limandan o meçhule, belki de yeni bir umuda, geri dönemeyeceğini bilerek mecburen çıkanlar da vardı bu tarihte, bu kıyıyı kendi isteğiyle terk ederek ardında kırgınlıklar, yarım bırakılmış hayatlar bırakarak gidenler de..."³⁹²

Levi, romanlarında eşcinsel karakterlere vurguyu ön plana çıkarır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda da eşcinsel karakterlere vurgu görülür: "(...) bir başkasına ilerleme adına, gizli eşcinsel pavyon fedaisine sırlıslıklam âşık (...)"³⁹³

Levi, yazdığı bütün romanlarında yazarlara, şairlere, sinema sanatçılara, müzisyenlere, yönetmenlere, futbolculara, tarihî kişilere, şarkıcılara değinir. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda Yılmaz Güney, Filiz Akın, Türkan Şoray gibi sinema sanatçılara; Atıf Yılmaz, Ömer Kavur gibi yönetmenlere, Orhan Veli, Behçet Necatigil gibi şairlere, Cem Karaca ve Erkin Koray gibi şarkıcılara; Hulki Aktunç, Tezer Özlü gibi yazarlara, Sultan Abdülmecit, Sultan Abdülhamit gibi tarihî kişilere; Lefter gibi topçulara; Hafız Mustafa, Ali Muhiddin Hacıbekir gibi müzisyenlere değinir: "Hanımefendilik Filiz Akın'dan, serserilik, aynı zamanda da iyilik, insanlık Sadri Alışık'tan sorulurdu..."³⁹⁴

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında sahafçılara ve kitapçılara değinir. Sahafçıları ve kitapçıları işleten genelde kadın karakterler olur: "Yüksekkaldırım'ın yabancı dildeki son eski kitapçılarıydı onlar, hissediyordun."³⁹⁵

Romandaki karakterler incelendiğinde okur, çok dindar karakterler ile karşılaşmaz. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında en dindar kişi olarak okurun karşısına 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının dedesi çıkar. O da birkaç dua okuması ile okurun karşısına çıkar: "Dua onun her sabah yataktan kalkar kalkmaz, güne başlarken, kahvaltı etmeden, yıllar boyunca ezbere söylediği duaydı oysa."³⁹⁶ Ancak Levi'nin yarattığı karakterler dine saygılı karakterlerdir. İnsanları

³⁹² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 78.

³⁹³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 62.

³⁹⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 240.

³⁹⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 51.

³⁹⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 19.

ötekileştirmezler. Yapıcıdırlar: “Herkesin ibadeti kendine göreydi elbet, insanlar elbette ibadetin uykudan daha büyük bir kıymet taşıdığını bir daha hatırlayabilirdi. Es-salatu hayrun mine’n-nevm...”³⁹⁷

Mario Levi’nin karakterleri gereken adımları atamaz. Gitmek isteseler de gidemezler. Kaçmak isterler ancak kaçmayı beceremezler. İki arada bir derededirler. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanının merkezindeki karakterde bu özellikler görülür:

“Belki de bu gizlenme kimliğinin, dahası kişiliğinin ayrılmaz bir parçasıydı.”³⁹⁸

“Sen de ona koşmak istedin, koşmak, koşmak, koşmak... Ama yapamadın.”³⁹⁹

“Kaçmak, bir daha kaçmak istiyordun. Ama yine kendin ve tarihinle baş başaydın.”⁴⁰⁰

“Vazgeçtin, elbette yine vazgeçtin, bu dönüşü de erteledin.”⁴⁰¹

Levi’nin romanlarında en genel geçer özelliklerinden biri mutlaka bir iki karakterin halı ticareti ile uğraşmasıdır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının büyük dedesinin mesleği halıcılıktır: “Babalarımın mesleğinden, sanatından ve yabancı ellerdeki ilişkilerinden güç alarak, halı ticareti yapmak için Paris’e yerleşebilirlerdi.”⁴⁰²

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanında merkezdeki karakterin ismi bilinmez. Levi, bundan önceki *İstanbul Bir Masaldı* ve *Lunapark Kapandı* romanlarında merkezdeki karakterin ismini okura söylemez. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında merkezde yer alan karakterler sadece iki kişidir. Bunlardan birincisi 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, diğeri ise dedesidir. Merkezdeki karakterlerin özellikleri şunlardır:

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, beş altı yaşlarından beri astım hastasıdır. Trolleybüsleri değil tramvayı sever. Çocukken sessiz ve hüzünlü bir çocuktur. Çocukluğu hiç de istediği gibi geçmez. Türkçe, Fransızca, Yahudi İspanyolcası bilir. Çocukken daha çok anneannesi ve dedesinin yanında kalır. Dedesi öldüğünde kırklı yaşlarındadır. Pul koleksiyonu vardır. Çocukluğu sobalı bir evde geçer. Hem Doğulu hem Batılı bir tarafı vardır. Yahudi’dir. Amcası ile nargile içmeye gittiği günleri unutamaz. Kadıköy’ü çok sever. İstanbul’un bütün semtlerinin onun için ayrı bir yeri vardır. Babasının dükkânı Eminönü’ndedir. Üniversite mezunudur.

³⁹⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 28.

³⁹⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 114.

³⁹⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 119.

⁴⁰⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 120.

⁴⁰¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 185.

⁴⁰² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 175.

Yaşayarak kendini daha iyi tanır. Beyazıt'taki İstanbul Üniversitesinde okur. Oyuncak trenleri çok sever.⁴⁰³ Trenlere karşı bir ilgisi vardır. Çocukken iştahsız bir çocuktur. Sıksa ve çelimsizdi. Çocukluğunda evin durumu ekonomik olarak o kadar iyi değildir. Astım nöbeti sebebiyle denize en son girerdi. Çocukluğunda Bakireler Mabedi'ne gitmeyi çok istese de hiçbir zaman gidemez. Annesi, babası ve babaannesi ile Şişli'de Sıracevizler Sokağı'nda oturur. Kadıköylüdür. Dedesi ile anneannesi Bomanti'de oturur. Okuldan nefret eder. İlkokulu Şişli'deki Ondokuz Mayıs İlkokulunda okur. Futbola merakı vardır. Pikap arşivi vardır. Anne ve babası tansiyon hastasıdır.

1. tekil kişi (Ben) anlatıcının dedesi, İspanyolca bilir. Hasköy'de doğar. Çocukluğunu Hasköy'de geçirir. Daha sonra Hasköy'deki evleri yanar. Göztepe'ye taşınır. Orada ölür. İbranice bilir. Beş yıl Paris'te kaldıktan sonra geri kalan ömrünü İstanbul'da geçirir. Bir sonbahar gecesi ölür. Hayatı boyunca ölen yakınlarının mezarına gitmez. Ailenin en dindarıdır. Karısından daha mükemmeliyetçidir. Dokuz çocuğu vardır. Takunya ve pompa imalatı işinde ortağı tarafından dolandırılır. Sonra iflas eder. Daha sonra bir İngiliz şirketinde kimyevi maddeler bölümünde çalışır. O günlerde ekonomik olarak çok zor günler geçirirler. Müdürü İskoçyalıdır.

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanında yer alan yardımcı karakterlerin özellikleri şunlardır: *Elza*, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının amcasının kızıdır. *1. tekil kişi (Ben) anlatıcının anneannesi*, Yahudi İspanyolcası konuşur. Kocasıyla yaşittir. *Nicole*, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının dedesinde kaldığı günlerde âşık olduğu yan komşuları Belçikalı kız. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı bu kıza hiçbir zaman açılmaz. *Doktor Bitran*, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının dedesinin doktorudur. Yeldeğirmeni'nde muayenehanesi vardır. *Marie*, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının teyzesidir. *Claire*, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının en büyük teyzesidir. *Talya Nomidis*, İstanbul'da bir sahafçı. Ünlü Bizans tarihçinin kızıdır. *Veniza*, İstanbul'da bir sahafçı. Katolik bir Ermeni'dir. *Kamer Arıkan*, İstanbul'da bir bakkal. *Erol Akkaya*, İstanbul'da bir bakkal. *Şapkacı Pepo*, İstanbul'da bir şapkacı. *Salim*, gazinoda şarkıcı. *Ersan Erdura*, gazinoda şarkıcı. *Metin Ersoy*, şarkıcı. Kalipso Kralı diye de anılır. *Vladimir*, sandalacı. Polonyalıdır. Rus olduğunu söyleyenler de vardır. *Yaşlı*

⁴⁰³ *Lunapark Kapandı* romanında bu oyuncağa Levi, ayrı bir parantez açar.

Barba, sandalacı. *Mösyö Mihali*, dedesinin Bomanti'deki evin sahibidir. *Afra*, Mösyö Mihali'nin karısıdır. *Sofia*, Mösyö Mihali'n baldızıdır. Mösyö Mihali'n baldızı ile de ilişki yaşadığı ima edilir. *Tahsin*, balık satıcısıdır. *Yoğurtçu İsmail*, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının dedesinin mahallesindeki yoğurtçu. *Mediha Hanım*, romanda evinde telefon bulunma ayrıcalığına sahip kişi olarak okurun karşısına çıkar. *Emre*, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının arkadaşı.

1.4.6. Tematik Unsurlar

Levi'nin *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanı, adından anlaşılacağı üzere bir mekânın insan üzerindeki izlenimlerinin ifade edilmişidir. Bu izlenimler okurun karşısına çeşitli tematik unsurları birlikte çıkarır. Bu tematik unsurların en önemlisi İstanbul'un zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişimin 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı üzerinde bıraktığı hüznün ve geçmiş mekânlara duyduğu özlemdir. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, bir diğer anlamda eski İstanbul'u özler. Bu özlem, zaman zaman devletten ve sistemden gelen baskılar sonrasında okurun karşısına yabancılaşma ve yalnızlık olarak çıkar. Tematik unsurların bir diğer önemlisi sosyal hayata ilişkin tematik unsurlardır.

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında yer yer aşka ve cinselliğe de vurgu yapar. Ancak bunlar, romanın tematik unsuru olmaktan uzaktır:

“Yıllar, çok uzun yıllar önce, yaşayamayacağını çok iyi anladığın halde, ısrarla direndiğin bir aşka tüm çaresizlikle tutunma, bir daha tutunma umuduyla gitmiştin oraya.”⁴⁰⁴

“Karadeniz kıyısında küçük bir kasabada, sende silinemeyecek bir iz bırakan o sevgilile beraber yediğin kalkan tavayı hiçbir zaman unutmadın, unutamayacaksın örneğin.”⁴⁰⁵

“Sonraki kopuşlar cinselliklerin yakıcı dünyasıyla alakalıydı.”⁴⁰⁶

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda vurguladığı en önemli tematik unsur geçmişe duyduğu özlemdir. Roman baştan sona bu duyguyu anlatır aslında. Bu duygu hüznünle karışık bir duygudur.

1.4.6.1. Özlem

Levi'yi tarif edecek kelimelerden biri hüznüdür. Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda İstanbul'un zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm ve değişim

⁴⁰⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 47.

⁴⁰⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 220.

⁴⁰⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 356.

sonrasında eski İstanbul'a duyduğu özlem, hüznle karışıktır. Levi, İstanbul'un yozlaşmasından ve plastik bir şehir olmasından ötürü muzdariptir. Yazdığı *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanıyla İstanbul'a vefa borcunu öder. Levi, bu zamanın İstanbul'unun adamı olmadığını romanın ilk sayfalarından sonuna kadar okura hissettirir. O eski İstanbul'un sokaklarını ve eski İstanbul'un hayatını özler:

“Şimdilik sizinle tek paylaşmak istediğim, şehrimin beni büyüten, dile getirmeye çalıştığım geleneğinin parçası yapan, bildiğim ve aşına olduğum öteki dillerin hiçbirinde içime sinebilecek karşılığını bulamadığım, bulmak da istemediğim duygu: hüznün... İstanbulluların, kendilerini bu yaşlı şehre ait hissedenlerin, birlikte yaşamaktan, dahası çoğaltmaktan, birbirlerine aktarmaktan gizli bir haz duyduklarına, çok derinlerinde içselleştirdiklerine inandığım hüznün...”⁴⁰⁷

Levi, İstanbul'un eski mekânlarına ve güzelliklerine özlem duyar. Bunlar arasında sinemaya gittiği günleri, bahçeli evleri, şipşakçıları, misket oynadığı günleri, Balıkçı Leon'u, gül reçelini, dondurmacıları, mısırcıları, oyuncakçıları, futbolcu kâğıtları ile oynadıkları oyunları, vapura bindiği günleri, balık ekmek yedikleri günleri, plaja gittikleri günleri ve Bakireler Mabeti'ne gitme hayali kurduğu günleri sayılabilir. Bu özlem duydukları, yavaş yavaş eski güzelliğini kaybeder ya da ortadan kaybolup gider. Levi, romanın bölüm başlıklarını kendisi için bir zamanlar farklı çağrışımlar uyandıran mekânlardan ve izlenimlerden seçer:

“Daha önceki birçok yürüyüşünde denize inen merdivenlerin her geçen gün biraz daha yıprandığını, değişen zamanlara ayak uyduramadığını, dahası uzun, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir terk edilmişliğe bırakıldığını yine o çok iyi bildiğin acıdan geçerek görmüştün.”⁴⁰⁸

Levi'nin özlem duyduğu sadece eski mekânlar değildir, aynı zamanda eski edebiyatçıları da çok özler:

“Levi'nin daüssılası, bu küçük hikâyelerin yanı sıra edebiyat belleğiyle de ilişkilidir. Yani sevdiği yazarların İstanbul'a dair yahut İstanbul mekânında geçen eserleri, hem o eseri hem de İstanbul'u sevmesinde birbirini etkiler biçimde önem taşır. Bir başka deyişle bu eserler onun İstanbul'la ilişkisini daha da derinleştirmekte, edebiyatçı kişiliğiyle bakıldığında diğer yazarlarla bir ruh birlikteliğinde buluşturmakta, onlar sayesinde fotoğraflarına yenilerini eklemektedir. Levi, eser boyunca söz ettiği semtlerle ilişkili olarak Şeyh Galip'ten, Tanpınar'dan, Cemal Süreya'dan, Yahya Kemal'den, Hisar'dan, Orhan Veli'den, Sait Faik'ten, Halit Ziya Uşaklıgil'den, Mehmet Rauf'tan, Edip Cansever'den ve daha pek çok yazardan, kimi kahramanlarına ya da eserlerindeki bölümlere değinerek, alıntılar yaparak söz eder. Levi'nin şehre dair hafızasının, İstanbul'la özdeşleşmiş, çoğu eseri İstanbul'da geçen bu yazarlar ve eserleri aracılığıyla zamansal olarak geniş bir çizgide ve farklı mekânlarla ilişkili olarak daha da derinleştirdiğini söylemek mümkün.”⁴⁰⁹

Eski İstanbul'da kullanılan dil konusunda bir zenginlik söz konusuydu. Ancak şimdilerde bu zenginliği görmek mümkün değildir. Zamanın tahribatından

⁴⁰⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 13.

⁴⁰⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 59.

⁴⁰⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 151.

nasibini kitapçılar, pulcular, şapkacılarla birlikte dil de almıştır. Bunun yanında tramvaylar, trolleybüsler, trenler, faytonların da artık yerinde yeller esmektedir.

Levi, kaybedilen mekânları hüznün duygusu ile hatırlar ve bu mekânlara özlem duyar. Romanda Boğaz'ın Avrupa yakasındaki kıyısında 'gezintisine' devam eden anlatıcı, Boğaz'ın sırtlarına çok yakıştırdığı erguvanları, Tarabya Otel'i'ni hatırlar. Rumeli Hisarı'nıysa ilk kez pizza yediği restoranla hatırlar. Sarıyer ise onda yine bir başka lezzetle, Karaköy Börekçisi'yle hatırlanır. Anadolu yakasının Boğaz Hattı'na geçtiğinde ilk mekânı, anlatıcı için Yahudi kimliği açısından da özel olan Kuzguncuk'tur. Boğaz hattında bir başka etkileyici mekân Beylerbeyi'dir. Kandilli de, anlatıcıda böyle bir yere sahiptir.

Kaybedilen kokular ve tatlar da Levi'nin özlem duyduğu bir diğer güzelliklerdir. Bu kokular Levi'nin hayatında önemli bir yere sahiptir. Levi'nin hemen hemen tüm eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de geçmişle kurduğu bağlantıda koku ve lezzet tasvirlerine, özellikle de yemeklere geniş yer verdiği görülür. Onun özlemi biraz da bu kaybedilen tatlara, yemeklere yöneliktir. Okka gülünden yapılan gül reçeli anlatıcıda sadece tadıyla değil, pişerken eve yayılan kokusuyla da hafızasında yer etmiştir. Dahası okka gülleri alınmalarından, kesilerek ayıklanmalarından, pişirilmelerine, yani sofraya gelmelerine dek geçen süre içinde bir ritüelin parçası olur. Anlatıcı, Boğaz'ın vazgeçilmez eşlikçisi balıklarına da özlem duymaktadır. Lüfer, palamut, levrek, kalkan, mersin füme, palamuttan yapılan lakerda, çiroz ve likorino, lezzetleriyle İstanbul'un yemek ve meze dünyasına damgasını vurmuş balıklardır. Anlatıcının özlem duyduğu sadece bu balıklar değildir. O balıkların satın alınma ve pişirilme ritüelleri, sofralar ve yemeğin paylaşıldığı insanlardır. Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda kaybettiği mekânların hüznünü yaşamaya ve bu hüznü dile getirmeye devam eder. Özlem Ece, Levi'nin *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanındaki 'daüssıla'sını şu şekilde ifade eder:

“Levi'nin, İstanbul daüssılası çok yoğun olmasına karşın umudu elden bırakmamaya, iyimser bakmaya, kaybolanların ya da kaybedilenlerin yerine başka yeni fotoğraflar koymaya çalıştığını görürüz. Her ne kadar bu yeni fotoğraflar onu avutmasa da... Levi'nin İstanbul daüssılası ele aldığımız pek çok unsurla bir yapbozun parçalarına benzetilebilir. Parçaların bir araya gelmesiyle oluşan resmin ya da Levi'nin deyişiyle fotoğrafın İstanbul'un batılı yüzünü yansıttığı görülür. Şişli, Feriköy, Nişantaşı, Beyoğlu gibi semtler ve bu semtlerde yaşayan Yahudi, Rum, Levanten ve Süryanilerin şehre kattıkları batılı alışkanlıklar, diller, yemekler ve geleneklerle, özlediği şimdikinden çok farklı bir İstanbul'dur. Fakat Levi, her ne kadar kendi tarihinde

İstanbul'un batılı yüzünde yaşasa da, başından beri değindiğimiz üzere şehrinin biraz doğu biraz batı demek olduğunu es geçmez, dahası şehrine daha derinden dokunabilmek adına özellikle vurgular.⁴¹⁰

Sonuç olarak denilebilir ki *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında en çok vurgulanan tematik unsur geçmiş mekânlara duyulan özlemdir. Bu mekânların yok oluşunun yazar üzerinde bıraktığı hüznün romana farklı bir nostaljik hava katar. Bu hava biraz da trajik bir durumu simgeler. Anlatıcının mekânsal boyutta yaşadığı bu hüznle karışık özlem, onun duygu dünyasında kırılmalara sebep olacaktır.

1.4.6.2. Yabancılaşma ve Yalnızlık

Levi, yabancılaşma ve yalnızlık temasını bütün romanlarında vurgular. Bu temalar onun için vazgeçilmezdir. Bu, biraz da Levi'nin azınlık kimliğinden kaynaklanır. Çünkü bu kimlik, uzun yıllar boyunca belli dönemlerde ötekileştirmeye maruz kalmıştır. Levi, bu ötekileştirme sonrasında büyük üzüntü yaşasa da memleketi olarak gördüğü İstanbul'dan hayatı süresince hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Çünkü İstanbul, Levi'yi Levi yapan şehrin adıdır. Levi de bunu bildiğinden İstanbul'un adının geçtiği iki roman yazmıştır. Bunlardan birisi *İstanbul Bir Masaldı*, ikincisi de *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'dır: “Yabancılığın' her yere taşımak zorunda kalacağın bir kader miydi? Ya dilin? Kendini var etmeye, bulmaya çalıştığın dilinin derinlikleri?”⁴¹¹

Levi için alışılması en zor ötekileştirme ise konuşulan dilde kendini gösterir. Hayatının her döneminde konuştukları farklı diller toplum tarafından ötekileştirmeye maruz kalır. Toplumun bu tavrı Levi'yi bazı konularda daha özenli davranmaya iter. Bu durum kendi içerisinde derin yaralar açsa da bunun üstesinden gelme gayreti her zaman olmuştur. Zaman zaman anneannesinden ve etrafındaki akrabalarından kendisini bu ötekileştirmeye maruz bıraktıkları için utansa da zamanla bu duygusunun yerine farklı duygular alır. Çünkü Levi, bir geleneğe ait olma adına kendini olduğu gibi kabullenerek var kılmayı başaran ender kişilerdendir:

“Çocuk gözleriyle tanımaya çalıştığım sokaklarında kız kardeşleri veya arkadaşlarıyla, biraz da yüksek sesle Yahudi İspanyolcası konuştuğu günlerde ondan, bir yabancılığı hissetmekten, hissetmeye zorunlu kalmaktan nasıl da utandığımı?”⁴¹²
“Çok dilliliğin yanında, dilsizliğin dilini de... Dilsizliğin acısını yaşamayı da... Yaşadığın, kendini inşa ettiğin coğrafyada, başka dilsizliklere mahkûm edilenlere,

⁴¹⁰ Ö. E. Levi, “Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi'nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası”, 163.

⁴¹¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 23.

⁴¹² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 23.

dillerinden sürgünlerini anlatamayanlara kendini bu yüzden mi bu kadar yakın hissedecektin zamanla?”

“Aralarında Rumcadan başka bir dili konuşmayı reddetmeleri başka bir meseleydi elbet. Onları da dillerini konuşmaya zorlamışlardı.”⁴¹³

“Marşı söyleyip söylemediğini, hatta ne kadar duyarak söylediğini anlamaya, görmeye çalışıyordu sanki.”⁴¹⁴

“Yabancılığın her yere taşımak zorunda kalacağın bir kader miydi? Ya dilin? Kendini var etmeye, bulmaya çalıştığın dilinin derinlikleri?”⁴¹⁵

Bazıları her zaman şanslı olmayabilir. Azınlıkta yer alan bazı kesimler memleketin geçirmiş olduğu siyasi dönüşümler sonrasında başka memleketlere göç etmek zorunda kalmış ya da göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Aslında bu durum onların tercihi değildir. Sistem onları bu tercihe zorlamıştır: “Herkes kendi kaderinde birbirinden koparılmıştı...”⁴¹⁶

İstanbul’un bir göç şehri olması, karakterlerin yabancılaşmasında önemli bir etken olarak göze çarpmaktadır. Çünkü her yeni gelen bir önceki gelenler tarafından ötekileştirmeye maruz kalmaktadır:

“Göçler karşısında şehrin yerlilerinin yaşadıkları mekâna ve mekânın insanlarına yabancılaşması, aidiyet karmaşası yaşaması, hüzünlenmesi, üstelik bir müddet sonra ‘çoğunluk’ halini alan bu grup karşısında artık kendini ‘yabancı’ hissetmesiye kaçınılmazdır. Mekân ve insan ilişkisini değerlendirirken, insanın fiziksel koşullarla uyumlu olarak zaman içinde oluşturduğu toplum-kültür-kimlik ilişkisinin mekânı şekillendirdiğinden, mekâna doğan insanınsa zaten oluşmuş olan bu toplum-kültür-kimlik ilişkisinin etkisi altında, yine karşılıklı olarak onun koşullarıyla yetiştiğinden bahsetmiştik. ‘Göç’ bu doğal akışın içinde son derece yapay bir durum olarak göze çarpar. Her ne kadar koşullar ‘göç’ kavramını bir müddet sonra ‘doğallaştırırsa da’, yola çıkılan mekânın insanlara verdiği, tabiri caizse özümsettiği özelliklerin gelinen mekânın özellikleriyle çatışması, ortayaysa bir insan-kültür- kimlik çatışmasının çıkması kaçınılmazdır.”⁴¹⁷

Bu karakterlerin içinde yaşattıkları bu göç duygusunun yaşattığı yabancılaşmayı Levi, şu cümlelerle ifade eder:

“Göçmenliğin ruh halini, bir türlü kurtulamadıkları halini, dolayısıyla da beraberinde getirdiği yabancılığı hep yaşayan anneannenle dedenin, bu yeni göçmenler karşısında kendilerini artık bu şehrin yerlisi gibi hissetmeleri mümkün müydü? (...) Şehir yeni göçmenlerin varlığıyla, onların gözündeki batılılığını, yalanlar ve yanılsamalarla beslenmiş, aslında çok kendine kapanmış batılılığını yitiriyordu. (...) Aslına bakılırsa, hangi kültür penceresinden dışarıya, sokağa bakarsa baksın, her gerçek İstanbullunun, ya da kendini gerçek İstanbullu gibi hissedenin kaygısıydı onların da hissettiği. Başka İstanbul yok...”⁴¹⁸

⁴¹³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 176.

⁴¹⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 236.

⁴¹⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 23.

⁴¹⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 25.

⁴¹⁷ Ö. E. Levi, “Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi’nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası”, 153.

⁴¹⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 339.

Yabancılaşma, her zaman anlık değil geçmişe dönük de olabilir. Levi, zamanla geleneklere yabancılaşarak geçmişten koparılmış duygusunu yaşar. Bu duygunun onu mutlu ettiğini söylemek mümkün değildir:

“Kapını yeniden çalan duygu o kadar tanıdıktı ki... Gülümsedin. Yerlilik mi, yabancılık mı? Kendini şehrinde yabancı hissetmek için çok, hem de çok nedenin vardı aslında. Kişiliğin, özelliklerinin doğurduğu, seni yıllar yılı izleyen, içinde derin kırılmalar inşa eden açmazların, yok edilen değerlere bağlı kalmaktaki ısrarın, geçmişten koparılmışlığın yol açtığı yarılma...”⁴¹⁹

Sistemin onu yabancılaşmaya ve yalnızlaşmaya itmesi sonrasında Levi, direnme yolunu seçer ki ömrünü İstanbul’a adar. Bu onun İstanbul’a bir vefa borcudur. Hrant Dink cinayeti sonrasında memleketten gitmeyi düşünse dahi İstanbul’u bırakıp gitme cesareti gösteremez:

“Reddetmelerin, yok saymaların karşısında durmayı göze almak da bir vicdan meselesi değil mi bu durumda?”⁴²⁰

“Daha doğru bir ülkeye hepimizin hakkı yok muydu? Herkesin aidiyetini korkmadan yaşayacağı, birilerinin kendilerini daha ait hissetme hakkını bulmayacağı, birilerininse daha az ait hissetmek zorunda kalmayacağı, bırakılmayacağı bir ülkeye...”⁴²¹

Levi, zaman zaman kaçmayı bir çıkar yol olarak görse de bunu gururuna yediremez. Kalır. Kaçabileceği tek yer odası olur. Yalnızlığını orada yaşar:

“Kaçmayı denedin ilkin, yıllarca, kaçabildiğince kaçmayı. Odana kapanmayı, en azından odanı yaşanabilir ve nefes alınabilir kılmayı. Kaçmayı...”⁴²²

“Çoğaldıkça eksildiğimizi, kalabalıklaştıkça yalnızlaştığımızı, gördükçe körleştiğimizi söylemeye pek az insanın takati kaldı.”⁴²³

“Ancak o akşam, bu tek başınalığını ve yabancılığını taşımak zorunda kaldığın akşam, böyle bir buluşmaya çok uzun yıllar vardı.”⁴²⁴

Azınlıktan olan kesim, ister istemez sisteme karşı çeşitli korunma refleksi geliştirir. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının babasının uyarısı buna tipik bir örnektir: “Babanın Türkçeyi ‘ileride bir problem çıkmasın’ diye çok iyi öğrenmen gerektiği konusundaki telkinlerinin, dahası uyarılarının nereden kaynaklandığını da...”⁴²⁵

Anlatıcı’nın, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*’nda yabancılaştığı ve yalnızlaştığı şehir İstanbul’dur. Anlatıcı, bu duyguyu İstanbul merkezli ifade eder. Ayrıca bu duygu onun peşini hayatı boyunca bırakmayacaktır.

⁴¹⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 27.

⁴²⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 32.

⁴²¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 33.

⁴²² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 54.

⁴²³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 149.

⁴²⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 167.

⁴²⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 172.

1.4.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar

Levi, yıllar içerisinde kaybolan değerlere vurgu yapar. Levi için değer kavramı önemlidir. Onu İstanbul'a ve hayata bağlayan bu değerlerdir. Bu değerlerin zamanla kaybolup gitmesi ister istemez Levi'yi hüznendirir: “Bazı değerlerimiz ısrarla kaybettirilmek istenmiş, dahası kaybettirilmiş. Yüzyıllar boyunca inşa edilenlerin üzerinden büyük bir dalga geçmiş. Kalan kalmış, kalmayansa sürüklenmiş gitmiş.”⁴²⁶

Levi'yi rahatsız eden bir diğer durum, memlekette bazı insanların, bu insanların çoğu azınlık mensuplarıdır, uğramış olduğu ötekileştirici tutumdur: “(...) hürriyeti elinden alınan ya da yeterince nefes alınmasına imkân tanımayan hayat tarzları da (...)”⁴²⁷

Levi'nin hem Doğulu hem de Batılı bir tarafı vardır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında okura bunu oldukça fazla hissettirir. Levi, Doğu ile Batı arasında bir tercihte bulunmaz. Sonuç olarak her ikisi de Levi'yi Levi yapan unsurlardır. Bu unsurlar Levi'yi bir geleneğe ait kılar: “Doğudaki batı, batıdaki doğu. Bizans'ın farklı yerlere bakan çift başlı kartalı gerçeği bize hatırlatmıyor muydu? Biz aslında biraz Bizans biraz da Osmanlı değil miydik?”⁴²⁸

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanında daha önceki romanlarda olduğu gibi fotoğraf vurgusu okurun karşısına çıkar. Öyle ki Levi, romanının ismini *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* koymuştur. *İstanbul Bir Masaldı* romanında da anlatıcının Jülyetlerde fotoğraf albümünü karıştırması bu fotoğraf vurgusuna örnek teşkil eder: “Tarihin başka karanlıklarına gitmeme imkân tanıyacağına inandığım fotoğrafları da aynı hikâyenin içinde kalmış...”⁴²⁹

Levi, memlekette ve dünyada yaşanan siyasi gelişmelere bütün romanlarında değinir. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda yaşanan bu olaylara insani yönünü ön planda tutarak yaklaşır. Dink cinayeti, Balkan Harbi, Birinci Cihan Harbi, Rus Devrimi, Cumhuriyet Dönemi'nin siyasi olayları, İkinci Dünya Savaşı, yetmişli yıllar, seksenli yıllar ve Neve Şalom Sinagogu'nun bombalanması sonrasındaki hissettikleri onun bu insani yönünün örneklerindedir:

⁴²⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 12.

⁴²⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 12.

⁴²⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 13.

⁴²⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 14.

“Hrant Dink’e katledilişinin ardından yazdığın, hayat verdiği gazetede yayımlanan bu mektubunda, cenazesinde ses veren onurlu insanların varlığından da cesaret alarak, kaleminle savaşıma, savaşabileceğince savaşıma, en azından nöbet tutma sözü veriyordun.”⁴³⁰

“Son yüzyılda yaşananların izini sürerken ne çok acıyla yüzleşmek zorunda kalmıştım. Osmanlı’ya o önlenemeyecek çöküşü en çok Balkan Harbi hissettirmişti. Çünkü imparatorluk daha çok Rumeli’ni içselleştirmişti, vatani bilmişti.”⁴³¹

“Birinci Cihan Harbi’nin ardından gelen yıkımlarlayla acı daha da derinleşecekti. Yıkılan, şehrin bu kez içinde, yüreğinde dağılan bir ülkeydi artık. Dağılma. Çözülme.”⁴³²

“Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Levantenler, Süryaniler... Cumhuriyetin bu taraflardaki tarihi en kibarca söyleyişle bir acılar, yanlışlar ve hayal kırıklıkları tarihiydi. İflas herkesin iflasıydı aslında.”⁴³³

“Bu yüzyılda imparatorluğun yıkılışının sancılarını yaşamak da vardı, Cumhuriyetin yol açtığı, yıllar boyunca konuşulamayan, dile getirilemeyen kırgınlıkları da... Savaşların izleri de... Selanik’ten gelen Hareket Ordusu’nun sesleri, enikonu silikleşmiş, ama unutulmamış fotoğrafları da... Mütareke yıllarındaki Senegalli ve Hintli askerlerin ürkütücü görüntüleri, konuşmaları da... Cumhuriyetin onuncu yılının heyecanı da, ardından gelen tüm hayal kırıklıkları, korkular ve yeniden içe kapanmalar da... Cumhuriyet Halk Partisi ve İsmet Paşa düşmanlığı, nefretiyle büyütülen boşuna değildi.”⁴³⁴

Levi, zaman zaman Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet Dönemi’ni karşılaştırır ve Osmanlı tarafını tutar. Cumhuriyet Dönemi özellikle İsmet Paşa’nın başta olduğu dönem, Yahudiler için hiç de özlem duyulacak bir dönem olmaz: “Osmanlılık günlerinde senin kendini tüm benliğine ait hissettiğin dili öğrenmek için hiçbir zorunlulukla karşılaşmamıştı.”⁴³⁵

Levi, romanlarında yangın konusuna ayrı bir parantez açar. Bu yangın konusu otobiyografik bir öge olarak okurun karşısına çıkar. Levi’nin de gerçek hayatta dedesinin evi yanmıştır. Bu yangın sonrasında Levi, birçok romanında bu yangına değinecektir. *İstanbul Bir Masaldı*, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* ve *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanlarında bu vurguyu görmek mümkündür. Yangın sadece Levi için değil, eski İstanbul için de önemli meselelerden biridir. Çünkü eski İstanbul’un yok olmasına sebep biraz da bu yangınlardır: “Yangınlar, bu coğrafyada buluşmuş, aynı kaderi paylaşmak zorunda kalmış birçok yolcуда, görünürde kapanmış, ama sızısını zamanı geldiğinde yeniden duyuran yaralar açmıştı.”⁴³⁶

⁴³⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 21.

⁴³¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 30.

⁴³² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 31.

⁴³³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 31.

⁴³⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 26.

⁴³⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 23.

⁴³⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 22.

Mario Levi, bütün romanlarında olduğu gibi *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında da mektup konusuna vurgu yapar:

“Çünkü o günlerde insanlar birbirlerine hâlâ mektup yazmaya devam ediyorlardı. Zarfların üzerine hâlâ pullar yapıştırılıyordu. Damgaların tek başlarına mektupların ederini belirlediği günlere henüz gelmemiştik. Kurutma kâğıtları da vardı. Mürekkep hayatın gerilerine bu kadar itilmemişti çünkü.”⁴³⁷

İçimdeki İstanbul Fotoğrafları romanı, Levi'nin en otobiyografik romanıdır. Hayatından izleri, romanda görmek mümkündür. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanı Levi'nin romanlarını okuma kılavuzu görevi de görür. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nı okuyan bir okur, diğer romanlarını okurken büyük bir kolaylık elde eder. Çünkü *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında vurgulanan birçok konu diğer romanlarında ele alınır. Bu açıdan Levi'nin romanları bir bütünlük arz eder: “Dolmakalem tutkunun seni esir almaya başladığını da bilmiyordun.”⁴³⁸

Levi'nin bütün romanlarında okka gülüne, mezelere, yemeklere, genelevlere, balıklara, trenlere, radyoya, televizyona ayrı bir yer ayrılır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında bu vurguları görmek mümkündür:

“Okka gülü... Koku senin vazgeçemeyeceğin bir duygu ikliminin kokusu. Kokunun yolunu açan, sana o benzersiz tadı bırakansa, evde, mutlaka evde pişmesi gereken gül reçeli...”⁴³⁹

“Mutfakta, anneannenin artık beğenmediğin yemeklerinin yerine, kendi yemeklerini yapmaya kalkıştığın akşamlara da yavaş yavaş gelmiştin.”⁴⁴⁰

Mario Levi, Yahudi kimliğine has gelenekleri ve dini vecibeleri romanlarında yansıtan bir yazardır. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*'nda değindiği bar-mitzva,⁴⁴¹ Pesah Bayramı,⁴⁴² Şabat günleri⁴⁴³ onun bu özelliğine örnek teşkil eder: “Bir gün gelmiş o pastanelerin vitrinlerinde, Pesah Bayramı'nın yaklaştığı günlerde, Hamursuz paketleri boy göstermeye başlamıştı.”⁴⁴⁴

Levi, yaşanan bazı sıkıntıları tarihinden devralır. Bu tarih anlatılarak değil yaşanılarak öğrenilen bir tarihtir. Varlık Vergisi, 6-7 Eylül Olayları ve 1964 Kararnamesi yaşanan bu sıkıntılara birkaç örnektir:

⁴³⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 52.

⁴³⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 53.

⁴³⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 291.

⁴⁴⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 323.

⁴⁴¹ On üç yaşındaki erkek Yahudi çocuğunun topluma katılması. (Almaz ve Batu, *Yahudilik Tarihi*, 36.)

⁴⁴² Yahudi Paskalyası. (Almaz ve Batu, *Yahudilik Tarihi*, 39.)

⁴⁴³ Cuma akşamı alacakaranlıktan başlayarak cumartesi gecesine kadar olan zamana verilen isim. (Almaz ve Batu, *Yahudilik Tarihi*, 39.)

⁴⁴⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 167.

“Mesela şunu devralır: Vakti zamanında ulus-devlet yapılanmasında Yahudilerin devlet memuru olamamaları, yüksek kademelerde yer alamamaları, hatta bir dönem üniversitede öğretim üyesi olamamaları gibi durumları. Ya da 1930’lardaki Trakya, 1942’deki Varlık Vergisi olaylarını, dedemin gitmek zorunda kaldığı 1943’te sadece azınlıklara uygulanan seferberliği, 1964 kararnamesini... Hepsi üst üste geldiğinde sürekli biriken bir durum oluşuyor. Bu da kim olursan, nasıl bir hayat kurarsan kur sana miras olarak aktarılmasına neden oluyor. O da şu: Ne yaparsan yap, bir gün sana tam Türk olmadığın hissettirilecek!”⁴⁴⁵

Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*’nda Yahudilerin sosyal hayatına yönelik unsurlardan sıklıkla bahseder. Bu kendini daha çok yemek kültüründe gösterir. Levi, hiçbir zaman inkâr etmediği Yahudi ve Musevi kimliğini romanda detaylı olarak okurun önüne serer.

1.4.6.4. Ölüm

Levi’nin karakterleri, okura umut veren karakterler değildir. Bu yüzden romanlarında kasvetli bir hava hissedilir. Merkezde yer alan kişiyi var eden kişiler birer birer ölür. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında bu özelliği görmek mümkündür. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının dedesini kaybetmesi, onun için bir tarihin yok oluşu anlamına gelir. Çünkü dedesi, geçmişe dair hatırladığı güzelliklerin bir sembolüdür. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, dedesinin son zamanlarını sık sık hatırlar. Dedesi ölüm döşeğindeyken onun yanındadır. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, dedesinin ölümüyle içinde kopanları düşünür. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının aklına, dedesinin ölümünü haber verdiği anne ve babası gelir. Dedesinin doktoru ölüm raporu için eve gelir. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, dedesinin cenaze işlerini halletmek için dışarı çıkar. Bu dışarıya çıkış sonrasında 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, İstanbul’un eski güzelliklerini yaşadıklarından hareketle okura anlatır. Aslında dedesinin ölümü ile birlikte bir şehir de ölmüştür: “Deden o sonbahar gecesi öldü.”⁴⁴⁶ Bu ölüm, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*’nda 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının geçmişle hesaplaşmasına aracılık eder.

1.5. Size Pandispanya Yaptım

Levi’nin beşinci romanı olan *Size Pandispanya Yaptım*’ın birinci basımı 2013 yılında Doğan Kitap tarafından yayımlanır. Pandispanya, bir İspanya

⁴⁴⁵ Buket Aşçı, “İstanbul’la ve tarihimle yüzleşip özgürleştim”, Vatan. Erişim 16.01.2016. http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/istanbulla_ve_tarihimle_yuzlesip_ozgurlestim/1/16172.

⁴⁴⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 23.

ekmeğidir. “Pandispanya: Pan de Espaoa, yani İspanya ekmeği... 1492 yılında İspanyol topraklarından sürülen Musevilerin, yani Sefaradların İstanbul, İzmir, Selanik gibi Doğu Akdeniz şehirlerinde son bulan çetrefil yolculuklarında beraberlerinde getirdikleri sofraya geleneğinin hayatımızın içine kadar sokulan en tatlı parçası.”⁴⁴⁷ demektir.

Roman, 336 sayfalık bir romandır. Levi, bu romanında Yahudilerin yemek kültürüne ve bu yemeklerin insanlar üzerinde bıraktığı izlenimlere değinir. Burada anlatıcı için asıl olan yemekler değil o yemeklerin hatırlattıklarıdır:

“Mario Levi yüzyıllardır Osmanlı mutfağı ile harman olmuş geleneksel Yahudi mutfağından şahane tarifler veriyor. Üstelik de hiç hikâyeden kopmadan, eklettik olmadan. Romanın büyükçe bir kısmı Rahel’in ve Lea’nın mutfağında geçiyor zaten. Mario Levi yemek yapmaya meraklı mıdır ve hatta gurme midir bilmem ama gördüğüm şahane bir sofraya gözlemcisi olduğu. Kahramanlarının mutfağında bir yandan hikâyeye akarken açılan hamurlar, haşlanan diller, oyulan kabaklar vs. ile yapılan yemeklerin kokusunu ve tadını alırken hikâyenin akan duygusunda bu tatlar zaman zaman kekremsi, zaman zaman huzurlu ve bazen de acı bir tat bırakıyor damağınızda. Ve bunu öylesine ustaca başarıyor ki yazar, hikâyenin böldüğü bazı mutfak sahnelerinde yemeğin nasıl piştiğini, hamurun nasıl kabardığını bile merak ediyorsunuz aklınızın bir tarafından.”⁴⁴⁸

Size Pandispanya Yaptım romanının merkezinde Yusuf ile Rozi’nin aşk hikâyesi vardır. Okur, ayrıca Rahel ile Lea adlı iki kız kardeşin ailelerinin hikâyesini okur. Bu iki kız kardeşin hayatlarının önemli dönüm noktalarının merkezinde çocuklarının Rozi ile yaşadığı maceralar vardır.

Sefarad Yahudilerinde yemek kültürü çok gelişmiştir. Etliyle sütlüğü karıştırmamak bu yemek kültürlerinden biridir: “Kutsal Kitap ‘keçiyi annesinin sütünde pişirmeyeceksin’ buyurur. İşte, etliyi sütle karıştırmamak da buradan çıkmıştır.”⁴⁴⁹

Levi, *Size Pandispanya Yaptım* romanını yazarken çok farklı duygular içerisine girer. Bir yanda hüznün vardır, bir yanda da neşe. Levi, bu romanın yazılış süreci ile ilgili şunları söyler:

“Bu kitabı ancak hayatımın bu döneminde yazabilirdim. 56 yaşındayım. Bu benim 10. kitabım. Bugüne kadar kitap yazmakla kalmadım bir de hayatı tanımaya çalıştım. Bu kitabı daha önce yazmaya yeltenseydim, duygum herhalde farklı olacak ve muhtemelen çok daha fazla acı çekecektim. Değindiğiniz o özlem, insanlardan ayrı kalma, onun beraberinde getirdiği eksiklik tabii çok iç burkucuydu. Zaman zaman gözlerimin dolduğunu hatırlıyorum. Ancak ben artık gülümsemeyi öğrendim. Bu gülümseme öyle şeklen bir gülümseme değil, İçten gelen bir gülümseme. Hayatın çok

⁴⁴⁷ Özlem Kumrular, “Mario Levi bize pandispanya yapmış”, Vatan. Erişim 16.01.2016. http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/mario_levi_bize_pandispanya_yapmis_/1/22513.

⁴⁴⁸ Levent Tülek, “Levi bize pandispanya yapmış...”, Vatan. Erişim 16.01.2016. http://vatankitap.gazetevatan.com/yazar/levi_bize_pandispanya_yapmis/209/21663.

⁴⁴⁹ Kumrular, “Mario Levi bize pandispanya yapmış”.

mizahi bir tarafı olduğunu da bana söyletiyor. Hatta komik bir tarafı olduğunu bile söyletiyor bana. Haliyle bu romanı yazarken bir yandan zaman zaman gözyaşı dökerken, bir yandan da çok eğlendim. Zaman zaman kahramanlarımla kendi içimde tartıştım, kavga ettim. Hayatın böyle güzel bir tarafı olduğunu biliyorum artık. Ne mutlu bana ki hala yazabiliyorum.”⁴⁵⁰

Ali Budak’ın *Size Pandispanya Yaptım* romanı üzerine yaptığı incelemede

Proust ile Levi’yi karşılaştırarak roman hakkında şu ifadeleri kullanır:

“Size Pandispanya Yaptım, geçmiş zamanın izini süren bir roman. Marcel Proust gibi, Mario Levi de çocukluğunun derinliklerine doğru esaslı bir yolculuğa çıkıyor. Hatıralarının en kuytu köşelerinden bulup çıkardığı zengin tatlarla bize eşsiz ziyafet sofraları kuruyor. Proust gibi hasta değildir, ama o da sessiz, yalnız ve mutsuz bir çocuktur. Dolayısıyla maziyi yeniden kurup şekillendiğinde yer yer Proust’unkine benzer hassasiyetler ve ince dikkatler göze çarpmaktadır. Çok daha önemlisi, Levi bu romanında, daha önceki eserlerini çepeçevre kuşatmış olan ‘kızgın ve huzursuz’ ruh halinden epeyce kurtulmuş görünmektedir. Elbette, yine arka taraflardan hüznün melodileri duyulmaktadır, fakat bunlara artık, öfkeler, dargınlıklar ve kırgınlıklardan daha çok, buruk gülümsemeler ve anlayışlı kabullenişler eşlik etmektedir.”⁴⁵¹

Levi, romanda kullandığı tekniklerle ilgili şu ifadeleri kullanır: “Evet, bir konunun gözardı edilmemesini istiyorum. O da şu ki, bu romanda kendi ölçülerime göre dil anlatım tekniği denedim. Çok yazarlı bir parçalanmışlığı denedim.”⁴⁵²

Sonuç olarak denilebilir ki Levi, *Size Pandispanya Yaptım* romanında kendi hayatı için de önemli bir yeri olan Yahudilerin yemek kültürüne ışık tutar. Özellikle bu yemek kültürü Sefarad yemeklerinden oluşur. İspanaklı kuru fasulye, kaşkarikas, ençusa de espinaka, fritata de pırasa ve bulmuelikos bu yemeklerden birkaçıdır.

1.5.1. Olay Örgüsü

Çilek renkli elbiseli kadın, yaşadığı hayatı düşünür. Bir yakını öldürdüğünü, ölmesine yardım ettiğini söyler. Yakınının hastanede yattığını bir komşusundan öğrenir. Hastanede onu bulur. Doktorlar yapacak bir şeyin kalmadığını söyler. Yakınına evine götürür. Hastanede komodinin gözünde bir defter bulur. O defteri okumaya başlar.

Anlatıcı, cuma günü Kutsal Şabat akşamları için yapılan yemek hazırlıklarını hatırlar. Yemekleri babaannesi yapar. Yemek yapmak aile içerisinde büyük çekişmelere sebep olur. O günlerde, yemek yapan babaannesini seyrederek. Bu seyretmeler sonucunda birçok yemek öğrenir. Babaannesini çok kızdırdığı

⁴⁵⁰ Ümran Avcı, “Bu romanı aç karnına okumayın”, Habertürk. Erişim 16.01.2016. <http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/889079-bu-romani-ac-karnina-okumayin>.

⁴⁵¹ Budak, “Mario Levi’nin Yeni Romanı: Size Pandispanya Yaptım”.

⁴⁵² Avcı, “Bu romanı aç karnına okumayın”.

vakitlerde, babaannesi onu komşularına alikobeni almaya gönderir. Alikobeni, şifreli bir sözdür. Türkçesi alıkoy beni anlamındadır. Babaannesi, onu kimin evine gönderirse o eve gider. Kapıyı açan kadınlar bu sözün anlamını bildiklerinden onu evlerinde misafir ederek o gün mutfakta ne pişmişse ona ikram ederler. Kızıl Şapat lakaplı bir arkadaşı, bu sözün anlamını bildiğinden annesi göndersin ya da göndermesin bazı günler kapıları çalıp önüne konulanları yer. Yalanı ortaya çıktığında emzik imalatçısı olan babasından iyi bir dayak yer. Daha sonra babasının işleri bozulunca mülteci olarak İsrail'e giderler. İki yıl önce karşılaşırlar. Yaşlanmışlardır. Birbirlerini tanırlar. Oturup sohbet ederler. Birbirlerine hayatlarından bahsederler. Alikobeni ile ilgili anılarını hatırlarlar. Her yemek, anlatıcıya farklı kişileri hatırlatır. Misafir olduğu Madam Fortüne, ona erotik hikâyeler anlatır. Kocası Mösyö Hayim zamansız ölür. Kocasının ölümünden birkaç ay sonra ölür. Madam Çela'nın kocası, amcaoğlu ile iş yapar. Ancak işleri istediği gibi gitmeyince memleketten ayrılmak zorunda kalırlar. Madam Dayan, anlatıcıda o güzel yemeklerin haricinde titizliği ile yer etmiştir.

Kadının elinde dört defter ve uzun bir mektup vardır. Okuru hikâyeyi okumaya davet eder.

Anlatıcı, yaşadıkları ve yazdıkları üzerine düşünür. Okuru ile sohbet eder. Yazdığı defterlerin aslında beş tane olduğunu ancak beşinci defteri mezara götüreceğini, bu yazdıklarını okura tanıdığı birinin ulaştıracağını söyler.

Rahel, kocası Yakub'u hatırlar. Kocası, Roş Aşana günlerinde mavi kostümünü giyer. Kostümü hazırlama görevini karısına verir. Kocası öldüğünde bu kostüm hariç diğer eşyalarını bağışlar. Raheller, ailenin en fakiri olarak görülür. Yakub'un abisi, kendi kullanmadığı çantayı kardeşi Yakub'a verir. Rahel, dikiş işleri ile uğraşır. Yanına ablasının dünürü Mösyö David'in ricası üzerine Rozi adında bir kızı alır. Rozi, Kuledibi'nde annesi ile birlikte yaşar. Cuma günleri ve hafta sonları çalışmaz. Yusuf, bir şirkette çalışır. Patronu 1964 Kararnamesi sonrası şirketi Yusuf'a satmayı düşünür. Yusuf, bir karar aşamasındadır. Eve erken geldiği bir gün Rozi ile sohbet eder. Annesi evde yoktur. Rozi, Madam Perla'nın kıyafetini dikiyordur. Rahel, eve gelince sohbet kesilir. Yusuf'un gönlü Rozi'dedir ancak bu şirketi alabilmesi için drahomaya ihtiyacı vardır. Bunun için de Baron Viktor'un kızı Lizet ile evlenmeye karar verir. Bunu annesi ile paylaşır. Annesinin aklında da

Yusuf için Rozi vardı. Rahel'in ablası Lea, kız kardeşine Rozi ile Yusuf'un evliliği konusunda ısrar etmiştir. Ancak oğlunun Baron Viktor'un kızı ile evliliğine destek çıkar. Rozi, bu haberi alınca Rahel'in evinden ayrılır.

Lea, oğlu Gad'ın evinde kalır. Gad'ın evinde daha rahat eder. Çocuklarını düşünür. Aşer, manifaturacının yanında çalışan abisinin başına dertler açar. Lea, Aşer ile Rahel'in yardımcısı Rozi'yi kendi evinde sevişirken yakalar. Aşer, annesi Lea'ya Rozi ile yaşadıklarını anlatır ve Lina ile evleneceğini söyler. Lina ile evlenir ve Lea adında bir kızı olur. Gad'ın ablası Korin'in oğlu Sami yurt dışına gider ve bir daha memlekete dönmez. Babasının cenazesinde bile gelmez.

Aşer'in kızı Lea, San Fransisco'da bilgisayar mühendisliği yapan biri ile evlenir. Aşer, bu süreç içerisinde sert bir baba olur. Lina ile Aşer, iki kere boşanma aşamasına gelir. Lina, kayınpederinin onuncu ölüm yıl dönümünde hüznüldür. Çünkü o sıra Aşer, Rozi ile ilişki yaşar. Bu kısa ilişki Lina'yı derinden yaralar.

Rahel, oğlu Yusuf, gelini Lizet, torunu Miriam ile kocası Miguel, Lea'nın düğünü için İstanbul'a gelirler. Çok değişmişlerdir. Lea, masaları dolaşır. Lea, anlatıcıya laf atar. Yusuf, anlatıcının yanına gelerek onu yemeğe davet eder. Dedesi, ona Yusuf ile aralarında geçen konuşmayı sorar. Anlatıcıya anlatacaklarının olduğunu, bir vakit kendisine uğramasını ister. Anlatıcı, daha sonra Eliza ile Dora'nın hikâyesinden bahseder. Eliza, düğün sırasında terasta sigara içerken anlatıcı ile oturup sohbet eder. Kocasından, oğlundan ve torunundan bahseder. Dora, ailesiyle Kırklareli'nden göç edip Leaların evine sığınmıştır. Dora, daha sonra Moşon ile evlenir.

Anlatıcı, Yusuf ile otel lobisinde buluşup Tarabya'ya giderler. Bir restoranda yemek yerler. Sohbet ederler. Yusuf, yakında öleceğini, bundan kimsenin haberi olmadığını söyler. Yusuf, yaşadıklarından bahseder. Rozi'ye karşı bir zamanlar bir şeyler hisseder. Lizet ile evlilik aşamasındayken Rozi, annesi Rahel'in yanından ayrılır. Lizet ile evliliklerinin beşinci yıl dönümünde Rozi, Yusuf'un şirketine çıkagelir. Yarbayla evliliğinden ve mutsuz olduğundan bahseder. Birlikte öğle yemeğine çıkarlar. Bu beraberlikleri iki ay kadar sürer. Birlikte otel odalarında sevişirler. Bir süre sonra Rozi, kocasından boşandığını söyler. Yusuf, kendisini daha rahat hisseder. Rozi'ye ev açar. Gittikçe Rozi'ye aşık

olur. Yusuf, karısından boşanmak istemez. Rozi, hamile kalır. Yusuf, çocuğu aldirmek istese de Rozi aldirmek istemez.

Lizet ile Rahel, Yusuf'un Rozi ile ilişkisini öğrenince evde kıyamet kopar. Meksika'ya gitmeyi düşünürler. Rozi'ye büyük miktarda para bırakıp evi de üzerine yapar. Aradan iki yıl geçtikten sonra Rozi'yi arar. Bir kızı olduğunu öğrenir. Yirmi iki yıl sonra İstanbul'a döner. Bu süre içerisinde Rozi'nin verdiği hesap numarasına para yollar. Lizet, kızı Miriam, annesi Rahel, Yusuf'un bir kızı daha olduğunu bilmezler. İstanbul'a gelince Rozi ile buluşur. Hastalığını ona söyler. Rozi, kızıyla görüşmesine izin vermez. Kızı iç mimarlık alanında yüksek lisans yapar. Kendisinden büyük hocası ile ilişki yaşar. Yusuf, anlatıcıya hikâyesini anlatarak ona bir zarf uzatır. Zarfın içerisinde bir zarf daha vardır. Bu zarf, kızı içindir. Zarfta Rozi'nin adresi vardır. Restorandan ayrılıp biraz yürürler. Anlatıcı, Yusuf'un hikâyesini düşünür. Yusuf ile son görüşmeleridir.

Anlatıcı, Yusuf'un kendisine verdiği zarfı açar. Zarfta Rozi'nin adresi ve kızına ulaştırmak üzere bir mektup vardır. Akşam vakti Rozi'nin kapısını çalar. Rozi, onu içeri davet eder. Anlatıcı, Yusuf'un öldüğünü söyler. Anlatıcı, Rozi ile Yusuf'un aralarında geçenleri anlatır. Rozi, Yusuf'un eksik anlattığını söyler. Rozi, Yusuf ile ilişkisi olduğu sırada Aşer ile de ilişki yaşar. Lea, onları yakalayınca ayrılırlar. Aşer, evlenince bir süre onu rahatsız etse de daha sonra peşini bırakır. Yusuf ile Lizet'in evliliği ortaya çıkınca Rozi, Rahel'in evinden ayrılır. Rahel'in müşterileri Rahel daha çalışmayınca Rozi'ye gelir. Rozi, bir zamanlar ilişki yaşadığı, farklı tercihleri olan, müşterileri Müşerref'in subay kocası Kâmil'i arayıp bulur. Kâmil, yarbay olmuştur. Müşerref'in evde olmadığı bir gün Kâmil ile sevişmişlerdir. Bu ilişki bir süre devam eder. Ancak bir süre sonra Kâmil, kendini geri çeker. Rozi, ona ulaşmak istese de telefonlara Müşerref çıkar. Bir süre sonra bir başka yere taşınırlar. O vakit Rozi, bu ilişkiyi üstelemez.

Kâmil, karısından ayrılmak üzeredir. Karısı Amerika'ya gider. Daha sonra Rozi, Kâmil ile evlenir. Kâmil, Rozi'nin sadece kendisinden önceki avukat sevgilisini bilir. Aşer'i, Yusuf'u ve kendisini terk eden eşcinsel Selahattin'i bilmez. Rozi, Yusuf'u gerçekten sever. Kâmil'den iki yıl sonra boşanır. Anlatıcı, elinde tuttuğu zarfı Rozi'ye uzatır. Anlatıcı, Rozi'ye kızını sorar. Rozi, kızının olmadığını, her şeyin yalan olduğunu ve bunu yirmi iki yıl boyunca sürdürdüğünü söyler.

Anlatıcı, buna çok şaşırır. Sebebini sorar. Rozi'nin anlatamadıkları vardır. Kendini kötü hisseder. Anlatıcının gitmesini ister. Zarfi okuyacağını söyler. Anlatıcı, kalkıp gider. Kapının önünde bir süre bekler. Rozi'nin hıçkırıklarını duyar.

Anlatıcı, Rozi'den kimseye bahsedemez. Bir gün Teşvikiye'de kuzeni Sami ile karşılaşır. Oturup sohbet ederler. Sami, bu hikâyede anlatıcıdan çok daha fazla şey bilir. Anlatıcı, hikâyenin burada son bulmayacağını düşünür. Mektuplar burada son bulur.

Kadın, defterleri İstanbul üzerine roman yazmayı düşünen bir yazara bırakır. Üç gün sonra gelip onları alacağını söyleyip çıkar. Üç gün sonra gelip alır.

İstanbul üzerine roman yazmayı düşünen yazar, yazılan hikâyeden bahseder. Okur ile sohbet eder.

Yusuf ile Rozi'nin gerçekte bir kızı vardır. Defterleri bulan odur. Defteri bulan kız, annesi Rozi'den bahseder. Defterleri İstanbul üzerine roman yazmayı düşünen bir yazara bırakan odur. Annesi gayrimeşru bir çocuktur. Madam Alegra ile David'in kızlarıdır. David, bunu uzun yıllar saklar. Bir gün karısı Ester ve kızı Dina'ya yaşadıklarından bahseder. Rozi'yi kızı öldürür. Rozi, küçükken kızını geceleri bırakıp bir yerlere gider. Kızı ile oynadıkları bir sinema oyunu vardır. Rozi, kızının okul çağı gelince onu yatılı okula verir. Kızı, bu duruma çok kırılır. Şu an kızı hastanededir. Yanına bir yazarın geldiğini, gelirken de pandispanya getirdiğini söyler. Yazılan roman üzerine yorumlarda bulunur.

1.5.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Size Pandispanya Yaptım romanında Levi, üç farklı anlatıcı ile okurun karşısına çıkar. Bu üç anlatıcının romanda farklı görevleri vardır. Birinci anlatıcı defterleri bulan çilek renkli elbiseli kadın, ikincisi defterlerin yazarı, üçüncüsü de romanın karakterlerinden Gad'ın oğlu. Bu üç anlatıcı da okurun karşısına 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kimliği ile çıkar. Olay örgüsünün asıl anlatıcısı Gad'ın oğludur. Diğer anlatıcılar romanda yer yer araya girer. Ayrıca ilk iki anlatıcı ile ilgili romanda gizemli bir hava sergilenir. Bu, okur için çözülmesi gereken bir problemdir. Bu problem, romanın sonlarına doğru çözüme kavuşturulur. *Size Pandispanya Yaptım* romanında anlatıcıların yazarlık ile uğraştığı görülür. Bu

vurgu, daha çok Gad'ın oğlu olan anlatıcı üzerinden yapılır. Gad'ın oğlunun ismi ve diğer anlatıcıların ismi romanda geçmez:

“Defter, komodinin çekmecesini açtığımda karşıma çıktı. Oraya nasıl, neden konmuştu, hiç araştırmadım, anlamaya çalışmadım.”⁴⁵³ (Çilek renkli elbiseli kadın)

“Çocukluk yıllarımda bıraktığım birkaç sahne hafızamdan hiç silinmedi. Seslerle geçmişin o sis perdesinin ardında kalan resimler daha çok yaz aylarına, dolayısıyla da okula gitmediğim için kendimi biraz daha iyi hissettiğim Erenköy'deki evimize ve hatıralarına ait.”⁴⁵⁴ (Gad'ın oğlu)

“Hikâyenin bu bölümü tam da burada bitebilirdi. Gelgelim o sofrada öle bir başlangıç yemeği daha vardı ki, çağrışımları bana yine hayata dair bir başka gerçeği getiriyor.”⁴⁵⁵ (Defterleri yazan)

Defteri yazan 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, her şeyi açık açık anlatmaz. Bazı şeylerin gizli kalması gerektiğini ifade eder. Bu okurun merak duygusunu diri tutması açısından önemli bir husustur: “Elinize geçecek dosyanın içinde dört defter bulacaksınız. Aslında beş defter yazdım. Ancak beşinci defteri size gönderemiyorum. Çünkü hikâyenin ve hayatın akışı böylesini de gerektiriyor.”⁴⁵⁶

Defteri yazan 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, zaman zaman okur ile sohbet eder: “Hikâyelerde başka boşluklar bulmanız da mümkün. Bazılarını bilerek bıraktım. İstedığınız değişiklikleri yapmakta, bu boşlukları da dilediğiniz gibi doldurmakta özgürsünüz.”⁴⁵⁷

Romanda iki farklı anlatıcının tercih edilişi konusunda defteri yazan 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı tarafından yorumda bulunulur. Anlatıcının bu tavrı, anlatıcı noktasında çokluğu tercih edilmesinin sebebini ortaya koyması açısından önem arz eder:

“Bir roman iki farklı zamanda iki ayrı anlatıcı tarafından yazılmış görünmeliydi. Neden? Parçalanmışlıklarımızla barışabilmemiz için mi? Farklı benlerimizi aynı hikâyede bir araya getirmeye çalışsan o kadına ne diyeceğiz peki? O kadın kimdi sizce? Bize anlatmamız gerekenleri anlattıran bir ölüm meleği mi?”⁴⁵⁸

Anlatıcının romanın akışı içerisinde belli sınırları vardır. O sınırların ötesine geçemez. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Gad'ın oğlu, bu durumu açık açık ifade eder: “Benim de bu hikâyenin seyircisi ve anlatıcısı olarak sınırlarım, hatta çaresizliklerim vardı dediğim gibi.”⁴⁵⁹

⁴⁵³ Mario Levi, *Size Pandispanya Yaptım* (İstanbul: Doğan Kitap, 2013), 13.

⁴⁵⁴ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 15.

⁴⁵⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 163.

⁴⁵⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 31.

⁴⁵⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 31.

⁴⁵⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 321.

⁴⁵⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 54.

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Gad'ın oğlu, romanın yazılış süreci ile ilgili yorumlarda bulunur:

“O zaman abartmayalım. Aksi halde bu hikâyenin inandırıcılığını biraz zedeleyebilirim. Anlattıklarım hakkında hiç kimseye hesap vermek mecburiyetinde değilim belki ama, kendimi inandırma kaygısı bir yerden sonra istesem de galebe çalıyor işte.”⁴⁶⁰

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Gad'ın oğlu, bazen her şeyi bilemez. İfade ettikleri çeşitli yorumlardan ibaret kalır: “Kocasının Lea'yı böyle övmesine mi içerlemişti, kızını göz ardı ettiği için kendini düşürdüğü duruma mı, bir türlü karar veremiyordum.”⁴⁶¹

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Gad'ın oğlu, bazen gelecekte olabileceklerden de okuru haberdar eder. Okur, karakterleri neyin beklediğini bu sayede az çok bilir:

“Sonra onlar da gün gelir, artık dönme vaktidir derler, dönerler. Artık dönme vaktidir... İşte bu dönüşleri yaşayan da bizizdir. Bu dönüşlerin doğurduklarını taşımak zorunda kalan da. Bu dönüşler karşısında üşüyen de, içi ısınan da... Perde iniyordu. Ama sadece kendisi ve o akşam için... Yaşanacak öyle çok başka akşam olacaktı ki. Öyle çok fırtına... Çünkü... İhtimal her zaman vardı. Ama... Ama kötülük de vardı.”⁴⁶²

Levi, *Size Pandispanya Yaptım* romanında “çoğul bakış açısı”⁴⁶³’nı kullanır. Bu anlatıcılar: Defterleri bulan çilek renkli elbiseli kadın, defterlerin yazarı ve romanın karakterlerinden biri olan Gad'ın oğludur. Okur, bu üç anlatıcıda da daha çok “tekil bakış açısı”na şahit olur. Asıl anlatıcı 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kimliği ile okurun karşısına çıkan Gad'ın oğludur. Diğer anlatıcıların bakış açıları da romanda belli bölümlerde varlığını hissettirir. Okur, bu anlatıcıların bakış açısı üzerinden olayları ve kişileri değerlendirir:

“Ama bir sırrımı açıklayabilirim. Bu sır bir düğümü çözebilecek kadar değer taşıyor. Şimdi de Rozi'nin yazara hikâyesini aktarıırken, asıl anlatmak istediklerini anlatamadığını söylediği sahneyi hatırlamaya çalışın. O sohbetle birazdan söyleyeceklerim söylenemezdi. Acı, kırgınlık o kadar ağırdı. Sadece onun için değil, haliyle benim için de. Yaralı çocuklar sadece yaralı aileler kurar... Bu da bir romandı, hatırladınız mı? Rozi o anlarda dışarıda kalmanın, daha da doğrusu bırakılmanın, çevresindeki insanların gözünde bir türlü meşru olamamanın acısını boşuna dile getirmemişti. O gerçekten gayrimeşru bir çocuk olarak büyüdü. Kelimenin tam anlamıyla. Ailelere karşı duyduğu nefreti anlayabiliyorum. Bu kader benim de kaderimdi çünkü.”⁴⁶³ (Çilek renkli elbiseli kadın anlatıcı/Tanrısal bakış açısı)

“Artık daha iyi görüyorum. Oyun, sahneden iyiden iyiye çekilmeye hazırlandığım bu zamanda, aynen ifade ettiğiniz gibi, çok başka yerlere varmış. Daha karmaşık, belki de daha karanlık. Son söz ikimizin de olmayacaktı zaten, gerçeği en başından beri biliyorduk. Biz sadece bize tanınan sınırların içinde kendimizi var edebildik. Elimizden geleni yaptık işte. Yapbozun parçalarını bir araya getirmeye çalışıyormuş gibi görünen kadın, yoksa yazarımız mı desem, gecenin bir vaktinde sizin de kapınızı

⁴⁶⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 121.

⁴⁶¹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 234.

⁴⁶² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 87.

⁴⁶³ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 328.

çalmadı mı? Kadın diyorum, çünkü yine fazla bir yapabileceğim yok.”⁴⁶⁴ (Defterlerin yazarı olan anlatıcı/Tekil bakış açısı)

“Bende kalanları gerektiğinde anlatabileceğime öncelikle kendimi inandırabilmem için, sizi o düğün akşamına götürmeliyim galiba. Hikâyeme buradan devam edebilirim. Neyi hatırlayacağımı veya anlatabileceğimi, neyi uyduracağımı veya unutacağımı henüz bilmiyorum. Tek yapabileceğim, bu satıra kadar yaptığım gibi, kendimi çağrışımların rehberliğine teslim etmek. Ne kadar uzayacağını da henüz bilmediğim bu mektubun sonuna geldiğimde olayların birbirlerine daha ikna edici bir dille bağlanmaları gerektiği hissine kapılabilirim. Bu his bende bir eksiklik duygusu doğurabilir. Yaşananların böyle hatırlanması gerekiyordu, her hatırlananın kendine göre bir akışı ve doğrusu vardı da diyebilirim. Doğrular da yanlışların içinde değer ve anlam kazanıyordu sonuçta. Yaşadıklarımıza daha çok inanmamız için. Hele bir yürümeye devam edelim öyleyse, görebileceklerimizi birlikte görelim.”⁴⁶⁵ (Gad’ın oğlu olan anlatıcı/Tekil bakış açısı)

Anlatıcılar, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı olmasına karşın donanımlı bir hüviyet gösterirler. Anlatılan olaylar ve kişiler hakkında geniş bilgiye sahiptirler. Anlatıcıların ve bakış açıların çeşitliliği okura hikâyeleri farklı kişilerin bakış açısıyla takip etme ve çözümleme imkânı sunar.

1.5.3. Zaman

Romanın vaka zamanına bakıldığında 1960-2000 yılları arasındaki dönemi kapsadığını görmek mümkündür. Levi, romanın bir yerinde tam tarih vermekle beraber, romanın büyük bölümünde yaşananlardan hareketle tarihi okura hissettirmeye çalışır: “Tarihi kalemle yuvarlak içine alınmıştı. 16 Nisan 1964...”⁴⁶⁶

Romanın anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında belli bir zaman aralığı vardır. Ancak anlatma zamanı ile ilgili kesin bir zaman belirtmek mümkün değildir. Çilek renkli elbiseli kadın, bulduğu defterleri bir yazara götürüp onları roman hâline getirmesini ve üç gün sonra onu gelip alacağını söyler: “Üç gün sonra yine aynı saatte gelecekti. Neleri hatırlamak ve anlatmak isteyeceğinizi bilemiyordu. Ama bu bir sınavdı, biliyordu. Hikâyenin henüz tamamlanmadığını da.”⁴⁶⁷

Size Pandispanya Yaptım romanında zaman, düz bir çizgide ilerlemez. Levi’nin romanlarının en temel özelliklerinden biri de bu tutumdur. Levi, geriye dönüşlerle olayı okura anlatır: “‘Elbise akşama kadar yetişecek’ dedi Rahel sesine tatlı sert bir hava vermeye çalışarak. Bu sahneyi unutmadım. Seyrettiğim hiçbir sahneyi unutmadım.”⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 317.

⁴⁶⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 249.

⁴⁶⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 59.

⁴⁶⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 319-320.

⁴⁶⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 35.

Mario Levi, *Size Pandispanya Yaptım* romanında da geçmişin izini sürer. Aradan uzun bir zaman geçmiştir. Yazar kırklı yaşlardadır. Geçmişle bir hesaplaşma içerisindedir. Çocukluğundaki tedirginliği, zamanla yerini anlamaya ve uyuma bırakmıştır: “Zamanın ancak bir yerine gelmiş, sonra da durmuşum. Yaslarıyla yüzleşmekten kaçanlar ile geçmişlerini taşıyamayanlar hep böyle yaparlar, biliyorsunuz. Tarihin bir kısmı onlar için hiç yaşanmamıştır sanki. Oysa yaşanmıştır.”⁴⁶⁹

Levi'nin romanları tarihî bir hassasiyeti barındırır. Bu hassasiyet insanların yaşamları süresince yaşamış oldukları zorlukları dile getirmek olarak okurun karşısına çıkar. Zamana bağlı yaşanan bu zorluklar, karakterleri genellikle bir başka ülkeye ya da şehre sürgüne zorlar. *Size Pandispanya Yaptım* romanında bu tarihî hassasiyeti görmek mümkündür. 1964 Kararnamesi ile Türkiye'den sürgün edilen Yunan uyruklu insanlar, İkinci Dünya Savaşı yıllarında insanların yaşadıkları sürgünler, Türkiye'nin yaşadığı siyasi olaylar, okurun karşısına çıkan belli başlı tarihî olaylardır:

“Bir hükümet kararnamesiydi. İstanbul'da ikamet eden Yunan uyrukların vizelerinin yenilenmeyeceği, yanlarına en çok yirmi kilo ve iki yüz lira alarak en geç altı ay içerisinde memleketi terk etmeleri gerektiği tebliğ ediliyordu.”⁴⁷⁰
“Kapıcıları Hasan annelerine dalga geçmek için ‘Ecevit iktidara geldiğinde ben senin evinde oturacağım’ bile demişti. Tamam, Ecevit komünist değildi ama, hava yine de bazı insanlar için böyle bir havaydı.”⁴⁷¹

Size Pandispanya Yaptım romanında zaman yine eski zamandır. Anlatıcı geçmişe dönerek olayları anlatır. Geriye dönüş tekniği karakterlerin başından geçenleri anlatırken kullandığı en önemli tekniktir. Zaman, eski zaman olunca ister istemez özetleme ve zaman atlama tekniği de sıklıkla kullanılır. Anlatılan zaman karakterler için artık çok uzaklardadır.

1.5.4. Mekân

Levi'nin *Size Pandispanya Yaptım* romanında mekân, diğer romanlarında olduğu gibi İstanbul'dur. İstanbul'da daha çok azınlıkların yaşadığı mekânlar anlatılır. Levi'nin diğer romanlarının aksine olayların yaşandığı mekânlar bu romanda geniş tutulmaz. Romanın merkezinde iki önemli mekân vardır: Rahel'in

⁴⁶⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 239.

⁴⁷⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 59.

⁴⁷¹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 225.

evi ve Rahel'in ablası Lea'nın oturduğu ev. Bu iki mekân kapalı mekân özelliği gösterir:

“Seslerle geçmişin o sis perdesinin ardında kalan resimler daha çok yaz aylarına, dolayısıyla da okula gitmediğim için kendimi biraz daha iyi hissettiğim Erenköy'deki evimize ve hatıralarına ait.”⁴⁷²

“Siparişleri yarı atölyeye dönüştürdüğü evinde alıyor, çok daha rahat çalışıyordu.”⁴⁷³

Size Pandispanya Yaptım romanında bazı mekânlar figüratif özellik gösterir. Sadece adları zikredilerek geçiştirilir. O mekânlarda yaşananlara dâir olay örgüsü içerisinde bilgi sahibi olunamaz. Romandaki Kurtuluş, Osmanbey, Maden, İspanya, Yüksekaldırım, İngiltere, Afrika, Londra, Tünel, Atina, Bulgaristan vb. mekânlar bu tip mekânlara örnektir: “Ancak yine duyabildiği, öğrenebildiği kadarıyla, bir müddet sonra, kim bilir artık hangi sebepler yüzünden ve hangi umutlarla, önce birkaç yıl kalacakları Küba'ya, sonra da hep kalacakları Filistin'e gitmişlerdi.”⁴⁷⁴

Levi'nin bu romanında açık mekân olarak okurun karşısına Ada, Tarabya Plajı, Boğaz, Kilyos, Florya, Emirgân, Bankalar Caddesi, Karaköy; kapalı mekân olarak Rozilerin kaldığı Kuledibi'ndeki apartman, Sultanhamam'da iş hanı, Bakırköy'de restoran, Sarı Madam'ın Kahvesi, Neve Şalom Sinagogu, Otel lobisi gibi mekânlar çıkar. Bazı mekânlar, diğer romanlarına nazaran bu romanda detaylı bir şekilde okura tanıtılmaz. Daha çok adı zikredilip geçilen mekânlardır. Bu mekânların içerisinde plajlar, kerhaneler, havralar, kahvehaneler, restoranlar Levi'nin diğer romanlarında özellikle yer verdiği mekânlardır:

“Denizse Tarabya Plajı vardı zaten. Hafta içi günlerde pek kalabalık olmazdı.”⁴⁷⁵

“Abanoz Sokağı'na dadandığı, oradaki tüm fahişeler tarafından tanındığını gururla söylediği günler de, komşuları komiserin Almanca ve Rusça tercümanlığı yapan Bulgaristan göçmeni karısıyla ilişkiye girerek hayatını bile tehlikeye attığı günler de...”⁴⁷⁶

Levi'nin vazgeçilmez mekânlarından bir diğeri sinemalardır. *Size Pandispanya Yaptım* romanında sinema vurgusunu görmek mümkündür: “Neyse ki sinema tenhaydı. Arkalarında, yanlarında, önlerinde kimse yoktu.”⁴⁷⁷

Romanda vurgulanan bir diğer mekân hastanelerdir. *Size Pandispanya Yaptım* romanında Rozi, Rozi'nin kızı, Lea'nın annesi hastaneye düşen

⁴⁷² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 15.

⁴⁷³ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 42.

⁴⁷⁴ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 173.

⁴⁷⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 39.

⁴⁷⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 108.

⁴⁷⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 145.

karakterlerdir: “İki gece daha o hastanede kaldı. Sonra da yıllar boyunca yaşadığı odaya döndük. Geri kalanını size anlattım. Ama hastane odasında geçenleri tam anlatmadım.”⁴⁷⁸

Levi'nin romanlarının en temel özelliklerinden biri, karakterlerin yaşamış oldukları olaylar sonrasında farklı mekânlara göç etmeleri ya da sürgün edilmeleridir. Bu gidiş, daha çok zorunluluktan kaynaklanır. *Size Pandispanya Yaptım* romanında Andon'un Atina'ya kaçışı, Yusuf'un Meksika'ya taşınışı, Leaların Kırklareli'nden İstanbul'a göç edişi buna örnektir:

“Kocasının yıllar boyunca özenle işlettiği rakı imalathanesindeki ortağı Andon apar topar Atina'ya, meyhaneci oğlunun yanına kaçmıştı. Başka çıkar yolu yoktu. Öldürülmesi an meselesiydi. On sekiz yaşından küçük bir işçisiyle ilişkiye girmişti çünkü. Kızın abileri peşindeydi.”⁴⁷⁹

Levi'nin romanlarında mekân tasviri pek nadirdir. Levi, öyle uzun uzun tasvirler yapmaz. Yaptığı tasvirler de bir elin parmaklarını geçmez. Rozi'nin evinin tasviri nadir yapılan bu tasvirlerle örnek teşkil eder:

“Adımımı attığım ev beni biraz şaşırtıcı bir görüntüyle karşı karşıya bıraktı. Ne bekliyordum bilemiyorum ama, böyle bir ev beklemiyordum doğrusu. Koltuklarla kanepenin üzerine tütün rengi kılıflar geçirilmişti. Eski usul. Anneannemin evi böyleydi mesela. Yıpranmasınlar diye koltukların üstüne geçirilen kılıflar sadece misafir geldiğinde çıkarılırdı. Büyükçe masanın üzerine kumaşlar, iskemlelerin üzerindeyse elbiseler vardı. Dikiş makinesi salonun tam ortasındaydı. Evle atölye arası bir yerdi sanki geldiğim.”⁴⁸⁰

Romanda azınlıkların yoğun şekilde yaşadığı mekânlar tercih edilir. Levi, bu mekânların ekonomik vurgusunu karakterler üzerinden özellikle yapar. Ekonomik durumu iyi olan kişiler ile iyi olmayan kişilerin oturdukları mekânların vurgusu dikkati çeker. *Size Pandispanya* romanında Rozi'nin oturduğu mekân üzerinden bu vurguyu görmek mümkündür:

“Kuledibi'nde iyiden iyiye yıpranmış, her geçen gün biraz daha çok harabeye dönen bir apartmanda yaşadığını da. Oralarda oturan çok az Yahudi kalmıştı artık. Semt eski parlıtısını ve renklerini kaybetmişti. Hali vakti biraz daha yerinde olanlar, şehrin iç göç yollarında çoktan Şişli, Osmanbey, Feriköy, Kurtuluş, Nişantaşı taraflarında kendilerine yeni hayatlar kuruyorlardı.”⁴⁸¹

Levi, diğer romanlarına göre *Size Pandispanya Yaptım* romanında İstanbul'un değişimine o kadar değinmez. Sadece Yusuf, İstanbul'a döndüğünde bu vurguyu açık açık görürüz: “Şehrin yirmi yılda nasıl değiştiğini konuşmak için de buluşmamıştık büyük bir ihtimalle. Sitemimi gülümseyerek karşıladı.”⁴⁸² Mekân

⁴⁷⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 13.

⁴⁷⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 177.

⁴⁸⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 291.

⁴⁸¹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 45.

⁴⁸² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 261.

itibari ile *Size Pandispanya Yaptım* romanı, iki ailenin evlerinde yaşadıklarının hikâyesidir. Olaylar bu iki evde cereyan eder ve gelişir. Bir süre sonra karakterler başka mekânlara savrulacaktır. Ancak olay örgüsünün ana mekânını, bu iki mekân teşkil etmeye devam edecektir.

1.5.5. Kişiler Kadrosu

Size Pandispanya Yaptım romanı, merkezde yer alan karakterler itibari ile zengin bir romandır. Romanın merkezinde yer alan karakterler şunlardır: Rozi, Yusuf, Rahel, Lea, Aşer, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Gad'ın oğlu ve Rozi'nin kızı. Bunlar gibi diğer karakterler de olay örgüsünde önemli yere sahiptir.

Levi, karakterlerin tanıtımında anlatım tekniğini kullanarak okura karakterleri tasvir eder. Okur, anlatıcının aktardıklarından hareketle karakterler hakkında bilgi sahibi olur. Korin'in kocası Alber'in tanıtımını buna örnek verebiliriz: “Uzun boyu ve incecik, sıska sayılabilecek bedeniyle tam bir tezat teşkil eden davudi sesiyle herkesin ilgisini çekmeyi bir anda başarmıştı.”⁴⁸³

Karakterler dine o kadar bağlı karakterler değildir. Ancak geleneğe bağlı karakterlerdir. Dini günlerde geleneğe uygun şekilde davranmaya özen gösterilir. Ancak bu bağlılık yeni kuşaklarda gittikçe azalır. *Size Pandispanya Yaptım* romanında Yusuf'un havraya gitmeyip yerine başkasını göndermesi, Lea'nın dini günlerdeki hazırlıkları buna örnek verilebilir: “Yıllardır babamın aldığı yeri alıyorum. Onun hatırasına... ama gitmek içimden gelmiyor.”⁴⁸⁴

Size Pandispanya Yaptım romanında kişiler iflas ettikten sonra ya da çeşitli sebeplerden ötürü bir başka ülkeye giderler. Anlatıcının Kızıl Şabat lakaplı arkadaşının ailesi ve Madam Çela bu duruma örnektir: “Bir iki yıl sonra da mülteci olarak, neredeyse beş parasız, İsrail'e göç ettiler.”⁴⁸⁵

Size Pandispanya Yaptım romanında karakterlerin birçoğu ticaret ile uğraşır. Rahel'in kocası, Lea'nın kocası, Yusuf, Mösyö Franko, Mösyö David, Gad buna örnektir. Zaman zaman bu ticaret hayatında karakterlerin iflas etmeleri sıklıkla karşılaşılan durumlardandır. Rahel'in eşi Yakub ile Lea'nın eşi Aron'un durumu

⁴⁸³ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 227.

⁴⁸⁴ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 83.

⁴⁸⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 18.

buna örnektir: “Resim her anlamıyla o iflasa sürüklenen adamın çizgileriyle çizilmişti.”⁴⁸⁶

Yasak ilişkiler, Levi’nin diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da var. Yusuf’un Lizet’le evliken Subay Kamil Bey’le evli olan Rozi’yle beraber olması, Aşer’in Lina’yla nişanlıken Rozi’yle sevişmesi, Mösyö David’in evliken Madam Alegra’yla ilişki yaşaması buna örnek verilebilir: “Evli bir adamdım ve bir subayla evli bir kadınla ilişkim vardı.”⁴⁸⁷

Karakterler, okuryazar karakterlerdir. Müziğe ve sanata ilgileri vardır. Hemen hemen hepsi, ana dillerinin yanında bir başka dil bilir. Alber ile Lea’nın müziğe, Gad’ın resme ilgisi, Yusuf’un İngilizce ve Fransızca bilmesi, Gad’ın oğlunun 1001 Roman dergisine üye olması bu duruma örnek verilebilir: “Aklında ertesi sabah evin kapısının altından atılacak ve daha hiç kimse uyanmadan bir çırpıda bitireceği 1001 Roman dergisindeki maceraların nasıl devam edebileceği sorusu vardı.”⁴⁸⁸

Levi, geleneklere bağlı karakterler çizmeyi sever. Bu bağlılık her zaman kişiyi iyiye götürmez. Levi, özellikle bu bağlılık konusunda çeşitli yorumlarda bulunur. Lea’nın yemeklerde bu geleneğe bağlılığı özellikle vurgular:

“Genç bedenlere de diktiği olmuştu ama onlar da bağrında oldukları ya da içine düştükleri değerlerin baskısıyla, annelerinin, teyzelerinin bazen de büyükannelerinin kendilerine gösterdiği geleceğin sığ sularındaki doğruların dışında başka doğruları aramaz görünürlerdi genellikle.”⁴⁸⁹

Levi, romanda eşcinsel karakterlere yer verir. *Size Pandispanya Yaptım* romanında Rozi’nin eski sevgililerinden Selahattin eşcinseldir ve bu sebepten Rozi’den ayrılır: “Kendisinden ayrı kaldığım süre içinde Yusuf’la yaşadıklarımı da bilmemişti, amcanla yaşadıklarımı da, en sonunda eşcinsel olduğunu kabul edip beni erkek sevgilisi için terk eden eski İstanbul vücut geliştirme şampiyonu Selahattin’i de.”⁴⁹⁰

Size Pandispanya Yaptım romanında yer alan merkez karakterlerin genel özellikleri şu şekildedir:

⁴⁸⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 71.

⁴⁸⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 266.

⁴⁸⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 127.

⁴⁸⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 41.

⁴⁹⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 303.

Rozi, David ile Madam Alegra'nın gayrimeşru kızıdır. David, başkası ile evli iken Alegra'dan çocuk yapar. David, bu çocuğu istemez. Rahel'in yanında Mösyö David'in ricası üzerine işe başlar. David, Rozi'den bahsederken Akşam Sanat Okulunu bitirdiği yalanını söyler. Zor koşullar altında büyür. Adını babası koyar. Kuledibi'nde bir apartmanda annesi ile oturur. Haftanın dört günü çalışır. Cuma günü ve hafta sonları çalışmaz. Bazı akşamlar işi uzadığında onu eve Yusuf bırakır. Terzilik işinden az para kazanır. Rahel, ona evini bırakacak kadar güvenir. İki tane teyzesi vardır. Biri Batyam'da, diğeri Natanya'da. Üç yıldır Rahel'in yanında çalışıyordur. Fakirdirler. Drahoması yoktur. Sessiz, çalışkan, içine kapalı biridir. Aşer, Lina ile nişanlı iken onunla sevişir; Yusuf, evli iken onunla sevişir. Yusuf ile seviştiği sırada Subay Kamil Bey ile evlidir. Subay Kamil Bey, müşterileri Müşerref Hanım'ın kocasıdır. Kamil Bey, karısından boşanınca Rozi ile evlenmiştir. İki yıl birlikte yaşadktan sonra boşanırlar. Hayatında gerçek anlamda tek sevdiği Yusuf'tur. Ondan bir çocuk sahibi olur. Hayatının son döneminde Şişli'de Sıracevizler Sokağı'nda oturur. Terziliğe devam eder. Gad'ın oğlu, onu ziyaret ettiğinde ona her şeyi açık açık anlatmaz. Subay Kamil Bey, kendisinin eski ilişkilerinden sadece Las-Vegas'ta poker şampiyonasına katılma hayali kuran, annesinin parasını yiyen, yemeyi, içmeyi ve giyinmeyi bilen, başarısız bir avukatı bilir. Yusuf'u, Aşer'i, İstanbul vücut geliştirme şampiyonu olan Selahattin'i bilmez. Bu Selahattin eşcinseldir ve Rozi'yi erkek sevgilisi için terk eder.

Yusuf, Rahel'in oğludur. Sert bir babadır. Karısı ile iki kere boşanmanın eşiğine gelseler de boşanmazlar. Meksika'ya gider. Rozi'ye karşı ilgisi vardır. Lizet ile evlenir. İlk arabası Renault 16'dır. Babası Yakub öldüğünde on dört yaşındaydı. İngilizce ve Fransızca bilir. Fransızcayı annesinden öğrenir. Kulaktan dolma bir Fransızcası vardır. İngilizcesi, English High School İngilizcesidir. Patronu Franko'nun sağ koludur. Patronu ona şirketi devretmek isteyince drahoması olmayan Rozi ile değil Baron Viktor'un kızı Lizet ile evlenir. Her zaman yemek pişen bir evin hayalini kurar. Havra'daki yerine gitmeyip oraya başkasını gönderir. Havra'ya düzenli olarak bağış yapar. Lizet ile evli iken Rozi ile birlikte olur. Rozi, hamile kalır. Bunun üzerine Meksika'ya taşınmak zorunda kalır. Düzenli olarak Rozi'ye para gönderir. İstanbul'a yirmi iki sene sonra dönse de Rozi ona kızını göstermez. Ellili yaşların sonunda ölür. Gad'ın oğluna bir zarfın içerisinde kızına

ulaştırmak üzere mektup verir. Zarfta Rozi'nin adresi yazılıdır. Ölümünden sonra Gad'ın oğlu, Rozi'nin yanına gidip bu mektubu verse de mektubun kızın eline ulaşıp ulaşmadığı belli değildir. Lizet'ten Miriam adlı bir kızı olur. İplik ithalatı yapar. Meksika'ya gidiş bahanesi olarak ülkenin kötü gidişini gösterir. Kızı Miriam'a bir kız kardeşi olduğunu söyleyemez.

Aşer, Lea'nın oğludur. Abisinin başına işler açar. Lina ile nişanlı iken Rozi ile sevişir. Annesi Lea'ya yakalanır. Daha öncesinde şile'de, Yalova'da Rozi ile kaçamak yapmışlardır. Rozi, Aşer'e bir subayın karısından bahsedip onun tacizine uğrayıp bakireliğini yitirdiği yalanını söyler. Sonra Rozi'den ayrılır. Lina ile evlenir. Lina'dan olan kızına annesinin ismini verir. Cinsel organı küçüktür ve bunu kendine sürekli dert edinir. Tuttuğunu koparan biridir. Öğrencilik yıllarında tembel, isyankâr, kavgacı biridir. On dört yaşında iken okuldan atılır. Bu olay sonrasında babasının sözleri ona çok dokunur. Zengin olma hayali vardır. Askerde iken kendisine küfür eden bölük komutanına küfür eder. Dayak yer. Hapis yatar. Bir dönem Abanoz Sokağı'na dadanır. Komşuları olan komiserin Almanca ve Rusça tercümanlık yapan karısı ile yatar.

Lea, Gad ile Aşer'in annesi, Rahel'in ablasıdır. Evde yemekleri o yapar. Evliliğinin bir döneminde herkes gibi sıkıntı çeker. Bir ara, Rozi ile Yusuf'un evlenmeleri için kardeşi Rahel'e baskı yapar. Ancak bunun pişmanlığını daha sonra yaşar. Çünkü Rozi ile oğlu Aşer'i bir gün, kendi evinde sevişirken yakalar. Ailesi, Kırklareli göçmenidir. Gad'ın evinde kalır. Kendini orada daha rahat hisseder. Çocukları kalkmadan onlara her sabah kahvaltı hazırlar. İbranice dualara İspanyolca temenniler ekler. Bir dönem maddi sıkıntılar yaşarlar. Kuaför kuaför dolaşıp dantel satar. Yaşlanınca çişini tutamayacak hâle gelir. Bez kullanır. Kocası Aron'dur. Kocası öldükten sonra, iki oğlu Amerika'da, kirada dükkânı olan dul bir perdecisi ona talip olur. Ancak Gad'ın sert tepkisi sonrasında bu teklifi geri çevirmek zorunda kalır. Kocası Aron ile on altı yaşında evlenir. Saçlarını ara ara boyar. Yemeklerde soğan kullanmaz. Yüksek tansiyonu vardır. Doktor, ona tuzu yasaklar. Bafra sigarası içer.

Balat Hastanesinde son nefesini veren annesini unutamaz. Annesini hastaneye yatırmak zorunda kalışının vicdan azabını yaşar. Annesini salı günleri ziyarete gider. Rahel, çalıştığı için annesine bakamayacağını söylemiştir. Annesi,

bacağını kırmıştır. Ladino dili ile birlikte Türkçe konuşan annesi, Çanakkale'deki çocukluk anılarını, Kırklareli'ne gelin gidişini unutamaz. Annesi, on altı yaşında kendinden on altı yaş büyük biri ile evlenir. Bir yıl sonra Lea doğar. Kırklareli'nden İstanbul'a geldiklerinde Lea sekiz, Rahel altı yaşındadır. Çayı demlendirerek içerler. Dina'nın anne babası Leaların Trakyalı olması sebebiyle Lea'ya köylü muamelesi yapar. Klasik Türk musikisi dinler. Lea, ilk zamanlar oğlu Gad ile Dina'nın evliliğine karşı çıkar. Ancak kocasının ısrarlarına karşı gelemeyip izin verir. Dina'nın ailesinden kimseyi sevemez. Diğer gelini Lina'nın anne babası daha sessiz ve mütevekkil olduklarından onları daha çok sever. Babaannesi kördür. Dantel işinin inceliklerini ondan öğrenir. İki yıl kadar dantel satma işi ile uğraşır. Gelenekçi bir anne olarak bu geleneği çocuklarına aktarmaya çalışır. Yusuf'un ölümüne en çok o üzülür.

Rahel, Lea'nın kız kardeşi, Yusuf'un annesidir. Babası Kırklareli'nden İstanbul'a gelir. Babası Kırklareli'nde iken mandıra işletirdi. Oradan müşterisi Bulgar arkadaşı Milko ile Balat'ta açtığı muhallebici işinden zarar eder. Uzak akrabalarından birinin evlendiği eski Beyoğlusporlu futbolcularından Niko ile Samatya'da açtığı işkembeci dükkânından zarar eder. Annesi onun bu zararlarını Yahudilerle ortaklık yapmamasına bağlar. Annesinin okuma yazması yoktur. Babası bir dönem Tayyare Piyangosu alır. Daha sonra cemaate yapılan bağışları tahsil etme işine girer. Kıt kanaat geçinirler. Sütlü kahve içmeyi sever. Küçüklükten beri, dikiş dikmeye merakı vardır. Terzi olur. İlk zamanlar evlere dikiş dikmeye gider. Zamanla evini bir atölyeye çevirir. Rozi'nin evine bazı cumartesi günleri sabah kahvesi içmeye gider. Ablası Lea ile yemek konusunda çekişmeleri vardır. Lea kadar güzel yemek yapamaz. Erken evlenir, erken dul kalır. Bir dönem ablası Lea'ya kin duyar ancak bu kinin yerini zamanla sakinlik alır. Birçok ülkeyi gezer. Kumar oynamak için Monte Carlo'ya bile gider. Sinirlenince burnunu çekiştirip kaşır. Gerçek adı Tant Rahel'dir. En çok ıspanaklı kuru fasulyeyi sever. Meksika'ya gittikten sonra konuşmasına İspanyolca kelimeler katar.

Çilek Renkli Elbiseli Kadın, Yusuf ile Rozi'nin kızıdır. İç mimarlık okur. Rozi, onu yatılı okula verir. Yazları kamplara katılır. Annesi ile uzun süre görüşmezler. Komşusunun, annesinin kalp krizi geçirip hastanede olduğu haberinden sonra gelir. Annesi Rozi'yi yastıkla boğarak öldürür. Hastanede

komodinin gözünde bir defter bulur. Bu defteri, bir yazara teslim ederek defteri bir roman hâline getirmesini ister. Romanın son kısmında her şeyi itiraf eder. Bir deli hastanesinde yattığını söyler.

Gad'ın Oğlu, Gad'ın suskun, küçük, çelimsiz oğludur. Küçükken babaannesinin yemek yapmasını izler. Dışarıda arkadaşları ile oynamak ona cazip gelmez. Din okuluna gider. Babaannesi yemek pişirirken onu komşularından alikobeni almaya gönderişini unutamaz. Yemek yapmayı sever. Bir dönem amcasını öldürmeyi düşünür. 1001 Roman dergisinin abonesidir. Etli kabak dolmasını çok sever. Yazardır.

Romanda yer alan merkezdeki kişiler haricindeki yardımcı karakterlerin özellikleri şu şekildedir: *Gad*, Lea'nın oğludur. Ticaret Lisesindeki muhasebe bilgisi sayesinde Sultanhamam'da manifaturacının yanında muhasebecilik yapar. Üç yıl sonra müdür olur. Patronunun hovarda oğluna abilik yapar. Kardeşi Aşer'e göre daha zayıf karakterlidir. Doğubayazıt'ta askerde iken zatürreye yakalanır. On altı yaşından beri birlikte olduğu Dina ile evlenir. Ondan bir çocuğu olur. İşlerini büyütünce yeni bir dükkâna geçmeyi düşünür. Eminönü'nde özel balıkçısı ve mezecisi vardır. Evlendikten iki yıl sonra babasını kaybeder.

Mösyö David, Lea'nın dünürü, Gad'ın kayınpederi, Madam Alegra'dan olan Rozi'nin babasıdır. Madam Alegra ile yasak ilişki yaşar. Pahalı zevkleri vardır. Aslında o kadar çok parası yoktur. Ticarete istediği başarıyı yakalayamaz. Kayınbiraderi ona yardım eder. Karısı onu palyaçoya benzetir. Karısının adı Ester'dir. Bir ara pul koleksiyonuna merak salar. Arkadaşları tarafından Toni Rosi'ye benzetilir. Onun gibi saçlarını kestirip giyinmeye başlar. Rozi doğunca bu tavırları bir tarafa bırakır. *Yakup*, Rahel'in kocasıdır. Genç yaşta ölür. Abisi, ondan dört yaş büyüktür. Abisi zengin bir tüccardır. Kardeşi Yakub'a yardım eder. Bu yardımlar Rahel'in zoruna gider. Özellikle kayınbiraderinin kullanmadığı çantayı kardeşi Yakub'a vermesinde bu kırgınlığı daha çok yaşar. Şehriye yemeğini çok sever. Öldükten sonra karısı Rahel uzun bir süre bu yemeği yapmaz. Abisinin verdiği çanta ile havraya gider.

Aron, Lea'nın kocasıdır. Rakı imalatı işi ile uğraşır. Ortağı Andon, on sekiz yaşından küçük işçisi ile birlikte olunca Atina'ya kaçmak zorunda kalır. Rakı imalatı işini devretmek zorunda kalır. Damar sertliği hastalığı beyinde hasarlara

sebepler olur. Adı bir yerde Niko diye geçer. *Alber*, Korin'in kocasıdır. Karısına nazaran sessizdir. Oğlunun adı Sami'dir. Uzun boylu, incecik, sıksa bedenli, davudi seslidir. Yeldeğirmeni'nde oturan Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde Mevlevi komşusu Sebahattin Bey onu musiki ve hayat konusunda yetiştirir. Lea ile aralarında musiki konusunda samimi bir bağ vardır. Lea tarafından çok sevilir. Kalp krizinden ölür. Hayatının sonlarına doğru beste yapıp ut çalar. Ancak bunları kayıt altına almaz.

Andon, Aron'un ortağıdır. Atina'ya meyhaneci oğlunun yanına kaçar. On sekiz yaşından küçük işçisi ile birlikte olunca kızın abileri tarafından öldürülecektir. *Baron Viktor*, Yusuf'un kayınpederidir. Nişantaşı'nda evleri vardır. Yazın Ada'ya ve Maden taraflarında bir eve giderler. Anadolu Kulübü'ne üyedirler. Avrupa'ya düzenli olarak seyahat ederler. Biraz hanım köylüdür. *Dina*, David ile Ester'in kızı ve Gad'ın karısıdır. Yemek yapmayı bilmez. Bu konuda kayınvalidesi ile arasında çekişme vardır. Bunun üzüntüsünü ömür boyu yaşar. Oğlunun yazar olduğunu manikürçüsü Nalan'a, apartman yöneticisi emekli Albay Nizamettin Bey'e, market sahibi eski zeytinci Hulki Bey'e ve komşusu Madam İda'ya sürekli anlatır.

Dora, Lea'nın teyze kızıdır. Kocasının adı Moşon'dur. Lea'dan iki yaş küçüktür. Çok badireler atlatmıştır. Babası bakkaldır. *Eliza*, Lea'nın çocukluk arkadaşısıdır. Küba'ya, ardından Filistin'e gider. Ailesi ile birlikte Tel-Aviv'e yerleşir. Hakkında çeşitli söylentiler çıkar. Toplama Kampları'ndan kurtulan Mezopotamya tarih profesörü ile evlenir. Kocasını on iki dil bilir. Hakkında bazı kesin olmayan bilgiler dolaşır ortalıkta. Bir oğlunun Kudüs'te Kabala eğitimine kendini vererek çıldırdığı, diğerinin sol partide mebusluk yaptıktan sonra Lübnan sınırında Romen kökenlilerin kurduğu Kibbutz'da bir çiftlikte yaşadığı söylentisi vardır. Lea ile uzun süredir görüşmezler. Lea'nın torunu Lea'nın düğününe gelir. Aslında üç çocuk düşürür. Zor günler yaşar. Oğlu, Diyarbakır'a sık sık seyahatler yapar. Kocasını Macar asıllıdır.

Şelomo, Eliza'nın abisidir. Kimileri, İrgun Silahlı Örgütü'ne katıldığını, İngilizlere karşı Filistin'in bağımsızlığı için savaşmış olduğunu söylerken kimileri de devlet kurulduktan sonra istihbaratta uzun yıllar çalıştığını söyler. *Ester*, Gad'ın kaynanasıdır. David'in karısıdır. *Fehime Hanım*, Mösyö Franko'nun muhasebecisidir. Emekliliğine iki yıl kalmıştır. Şirkette telefonlara bakar. Sekreterlik işi yapar. On parmak daktilo bilir. Herkesle ilgili bilgiye sahiptir.

Romanda iki tane Fehime Hanım vardır. *Fehime Hanım*, Lea'nın komşusudur. Annesi yatalak hastadır. Annesi Mualla Hanım'ın taklit yeteneği vardır. *Korin*, Dina'nın ablasıdır. Oğlu Sami, üniversiteyi dördüncü sınıfta bırakır ve memlekete bir daha dönmez. Ailenin en iyi, en güzel, en yumuşak, en hassas ve en iyi huylu kişisidir.

Kâmil, subaydır. Müşerref Hanım ile evli iken Rozi ile birlikte olur. Karısı, bu olaydan haberdar olur gibi olunca kendini geri çeker ve başka yere taşınırlar. Müşerref Hanım'dan boşandıktan sonra Rozi ile evlenir. Ondan da boşanır. Alkoliktir. *Lea*, Lea'nın torunu. Aşer'in kızıdır. San Fransisco'da bilgisayar mühendisi ile evlenir. Grafik tasarımı okur. Gad'ın oğlu ile arası iyidir. Fotoğraf çekmeyi ve seyahat etmeyi çok sever. Amerika'ya yerleşir. *Lina*, Aşer'in karısıdır. Anne babası yoksuldur. Babasının Bankalar Caddesi'nde elektrik dükkânı vardır. *Lizet*, Mösyö Viktor ile Madam Elvira'nın kızları, Yusuf'un karısıdır. Ailenin tek kızıdır. Alımlı kızıdır. Babası ithalat-mümessillik işi yapar. *Madam Dayan*, Gad'ın oğlunun komşuları.

Kızıl Şabat, Gad'ın oğlunun arkadaşı. Misket, sakızlardan çıkan futbolcu resimleri ve Matchbox arabaları ticareti yapar. Saçları kızıldır. Emzik imalatçısı babasının işleri kötü gidince mülteci olarak İsrail'e giderler. Beşiktaşlıdır. Daha sonra bir Rus gemisinde açık deniz kaptanlığı yapar. *Madam Fortüne*, Gad'ın oğlunun komşuları. Gad'ın oğluna erotik hikâyeler anlatır. Kocasını Mösyö Hayim'i zamansız kaybeder. Kocasının ölümünden birkaç ay sonra ölür. *Madam Çela*, Gad'ın oğlunun komşuları. Kocasını, amcaoğlunun oyununa gelip belalı işlere bulaşınca hapse girmemek için ülkeden kaçır. Çela, mecburen kocası ile birlikte gider. *Madam Alegria*, Rozi'nin annesidir. David'in yasak ilişki yaşadığı kadın. Şişmandır. Bir dönem pastanelere pandispanya yapar.

Madam Evdoksiya, Rahel'in çocukken yanında çalıştığı terzi. Komşularıdır. Rahel, işin sırlarını ondan öğrenir. *Mösyö Franko*, Yusuf'un patronu. Babası Selanikli yani Yunan uyrukludur. 1964 Kararnamesi ile ülkeden ayrılmak zorunda kalınca sahip olduğu ithalat-mümessillik şirketini Yusuf'a devreder. Hovarda bir oğlu vardır. *Madam Perla*, Rozi'nin elbise diktiği müşteri. Pimpirikli bir kadındır. *Madam Elvira*, Yusuf'un kaynanasıdır. Hastalık hastasıdır. Diyabeti, egzaması, romatizması, siyatiği ve taşikardisi vardır. İtalya'da kaplıcalara gider.

Madam Matilda, Lea'nın komşuları. *Madam Roza*, Lea'nın komşuları. *Moşon*, Dora'nın kocasıdır. *Miriam*, Yusuf'un kızıdır. *Miguel*, Yusuf'un damadı, Miriam'ın kocasıdır. *Mualla Hanım*, Lea'nın komşusudur. *Mösyö Hayim*, Madam Fortüne'nin kocasıdır. Fortüne'den on sekiz yaş büyüktür. *Mösyö Polikar*, Madam Alegra'nın Fransızca şiirler okuyan doktorudur. *Madam Fani*, Lea'nın komşusudur. *Nesibe*, Lea'nın kapıcılarının kızıdır. *Müşerref Hanım*, Rahel'in müşterilerindedir. Subay Kamil Bey'in karısıdır. Kamil Bey'den boşanır. Anne babasından kendisine büyük miras kalır. Çirkin ama çekici bir kadındır. *Sami*, Korin ile Alber'in oğludur. Kafası farklı çalışır. Yale Üniversitesini burslu kazanır. Ekonomi okur. Dördüncü sınıfta sisteme karşı çıkıp okuldan ayrılır. Uzun bir süre İstanbul'a dönmez. Babasının cenazesine bile gelmez. Uzun bir aradan sonra İstanbul'a döner. *Şahap Bey*, mahallenin sarhoş doktorudur. Rozi öldüğünde onu kontrole gelir.

1.5.6. Tematik Unsurlar

Levi'nin romanının adı bir yemek: Pandispanya. Asıl olan burada yemek değildir. Yemekler, olay örgüsü içerisinde birer aracı durumundadır. Levi, hikâyesini düz bir kronolojik zaman diliminde okura anlatmaz. Romana gizemli bir hava katar. Okur, roman boyunca bu gizemi çözmek için uğraşır. Roman, bulunan farklı defterlerden oluşur. Birinci defterde mekân Rahel'in evidir. Okur, bu evde Rahel'in kocasını kaybedişine, Yusuf'un yaşadıklarına şahit olur. İkinci defterde Rahel'in ablası Lea'nın evine konuk olur. Bu sefer, o evde Lea'nın çocukları ve gelinleri ile yaşadıklarına şahit olur. Üçüncü defterde Lea'nın sofrasına konuk olur. Dördüncü defterde çelimsiz bir çocuğun romancılığa uzanan yolculuğuna şahit olur. Son olarak roman, uzun bir mektupla sona erer.

1.5.6.1. Aşk

Size Pandispanya Yaptım romanının merkezinde sonu kötü biten bir aşk vardır. Bu aşk, Yusuf ile Rozi'nin aşkıdır. Rozi, birçok kişi ile birlikte olsa da unutamadığı kişi Yusuf'tur. Yusuf'tan çocuk sahibi olur. Ancak Yusuf'a bu çocuğu hiçbir zaman göstermez: "Asıl problem... Asıl problem ona âşık olmamdaydı. Ne

yapacaktım? Benim karımdan boşanmam o kadar kolay değildi. Mesele çok karıştıktı. Yine de durumu iyi idare ediyordum doğrusu.”⁴⁹¹

Size Pandispanya Yaptım romanında yaşanan ilişkiler mutsuz ilişkilerdir. Hiç kimse evliliğinde mutluluğu yakalayamaz. Zaten Levi, mutluluktan ziyade mutsuzluğu ön plana çıkaran bir yazardır. Aşer’in, Yusuf’un, Mösyö David’in evlilikleri buna örnek teşkil eder:

“Ancak anneleriyle babalarının evliliğine pek de öyle imrenilecek bir evlilik olarak bakmadıkları kesindi. Aralarında yaptıkları konuşmalarda bu duygularını bir şekilde paylaştıklarını hatırlıyorum. Ester’in bir kavga esnasında, kendisine bencil ve muhteris kadın yakıştırmasını kızgınlıkla yapan küçük kızına, tıpkı oyunların patlama anlarındaki gibi, çok saklanmış bir gerçeği içini en nihayet boşaltabilen bir kadının haykırışıyla, evliliğinin yalnızlıklarla geçtiğini, hayat dolu görünen kocasının, kendisine uzun yıllar çok ilgisiz kaldığını, hatta nerdeyse hep ilgisiz kaldığını, ablasıyla dünyaya gelişlerinin ender beraberliklerinin neticesinde gerçekleştiğini söylemesi manidar ve sarsıcıydı elbet.”⁴⁹²

Yine *Size Pandispanya Yaptım* romanında yasak ilişkiler görülür. Aşer’in Lina’yla nişanlıyken Rozi’yle; Yusuf’un Lizet’le evliyken Rozi’yle; Rozi’nin Kamil Bey’le evliyken Yusuf’la; Mösyö David’in evliyken Madam Alegra’yla sevişmeleri bu duruma örnektir. Ancak yine de bu yasak ilişkiler sonrasında evlilikler devam ettirilir. Lina ile Aşer, her ne kadar boşanma aşamasına gelseler de boşanma gerçekleşmez. Yusuf da, Mösyö David de eşlerinden boşanmazlar: “Burada olmadığınız, ya da en azından bana olmamış görüldüğünüz yıllarda çok sorun yaşandı. Lina büyük sabır gösterdi. İki kere boşanmanın eşiğine geldiler.”⁴⁹³

Size Pandispanya Yaptım romanında cinsellik yok denecek kadar azdır. Buna Rozi’nin Aşer, Yusuf ve Kamil Bey ile sevişmesi, Yusuf’un İngilizce öğretmeni ile sevişmesi, Aşer’in komşuları komiserin karısı ile sevişmesi örnek verilebilir. Ancak bu sevişmeler açık açık anlatılmaz. *Lunapark Kapandı* romanındaki sevişme sahneleri burada görülmez: “Eteği sıyrılmıştı. Bacaklarının neredeyse tamamının açıkta kaldığının kendisine biraz dağınık ama aynı zamanda da cinselliği fazlasıyla uyandırıcı bir hava verdiğinin farkında bile değildi belli ki.”⁴⁹⁴ *Size Pandispanya Yaptım* romanı, Rozi ile Yusuf’un aşkının merkezde olduğu bir aşk romanıdır. Rozi, birçok kişi ile düşüp kalksa da Yusuf’u hiçbir zaman unutamaz.

⁴⁹¹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 267.

⁴⁹² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 159.

⁴⁹³ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 247.

⁴⁹⁴ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 75.

1.5.6.2. Yalnızlık ve Yabancılaşma

Size Pandispanya Yaptım romanındaki karakterlerin her biri, bir yalnızlığın içerisine hapsolmuştur. Bu çıkmazlarından kurtulmaları o kadar kolay değildir. Yaşanılan olaylar sonrasında bu yalnızlığı giderici konuşmalar hiçbir zaman yapılamaz. Rahel ile kocası Yakub'un arasında yaşananlar buna örnek teşkil eder: "Bilemezdi. Bu meseleyi hiç konuşmamışlardı. Kim bilir, belki de kendisini ve hissettirdiklerini bir yalanın ardında kaybettirmeyi seçmişti."⁴⁹⁵

Ölüm bu yalnızlığı derinleştirir. *Size Pandispanya Yaptım* romanında ölüm vurgusu görülür. Çilek renkli elbiseli kadının annesi Rozi'yi öldürmesi, Rahel ve Lea'nın kocalarını erken yaşta kaybetmeleri buna örnektir: "O artık yaşamıyor. Dediğim gibi, onu öldürdüm. Yastığıyla boğarak. Çok zor olmadı. Artık konuşamıyordu ama iyi kötü, tam değilse de, söylenenleri anlıyordu."⁴⁹⁶

Rahel, romanda kendisini ailenin dışında kalmış hisseder. Bu dışarıda kalışı, biraz hayat zorunlu kılar:

"Henüz genç, hatta küçük bir kızken elbiseler dikmeye duyduğu, ancak zamanın akışında kaynağına inemediği, dolayısıyla da nedenlerini öncelikle kendisine açıklayabildiği dayanılmaz ilginin, komşuları terzi Madam Evdoksiya'dan öğrendiklerinin ve aldığı derslerin, çevresindeki tüm akranlarından daha geç evlenmesinin, evlendikten sonra yaşamak zorunda kaldığı para sıkıntısının, ailesini çalışarak, dişini tırnağına takarak ayakta tutmak için verdiği savaşın, genç denilebilecek yaşta dul kalışının, bu yüzden de daha çok çalışmak zorunda kalışının hafızasında bıraktığı tortu, bu dışarıda kalışını da anlaşılır kılabildi, dışarıda kalmaktaki tercihini, hatta ısrarını da. Şimdi yeniden hatırlayınca..."⁴⁹⁷

Levi, *Size Pandispanya Yaptım* romanında karakterleri birçok kez bir araya getir. Bunu kasıtlı yapar. Aslında karakterlerine yalnızlıklarını ve yabancılıklarını giderici fırsatlar verir. Ancak karakterler, bir türlü adım atma cesareti gösteremezler ve sonuç olarak yalnızlığa ve yabancılığa mahkûm olmaya devam ederler: "Ertesi akşamki yemekte, tüm ailenin bir araya geleceği o sofrada, hangi yemekleri bulabileceğini kendisine gülümseyerek sormasına bile imkân verecek kadar sakin bir duygunun..."⁴⁹⁸

⁴⁹⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 38.

⁴⁹⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 12.

⁴⁹⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 49.

⁴⁹⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 50.

Size Pandispanya Yaptım romanında karakterler gittikçe kimsesizleşirler. Yusuf ile Rozi’de bu daha çok hissedilir: “Sohbeti, içindeki bu kimsesizleşmeye rağmen sürdürmeye çalışmıştı.”⁴⁹⁹

Aynı mekânda olmak, kişilerin yalnızlığını giderici bir durum değildir. Yusuf ile annesi Rahel’in anlatıldığı sahne buna örnektir:

“Sonra Rahel, biraz dinlenmek istediğini söyleyerek, odasına çekilmişti. Yusuf da odasındaydı. Herkes aynı evde bir arada, ancak başka bir odadaydı. Herkes kendi hayalinde, kendi yalnızlığında. Herkes kendi duygusunda. Ama belki de birbirinin duygusunda.”⁵⁰⁰

Karakterlerin büyük bir kısmı *Size Pandispanya Yaptım* romanında yabancılaşmayı ve yalnızlaşmayı giderici unsurlar olarak kendilerini geleneğin kollarına bırakırlar. Mutluluğu orada ararlar. Anlaşılacağı üzere karakterlerde bir isyan duygusu yoktur:

“Bu reddedişte sadece inatçılığın izlerini aramak, yaşananların fazlasıyla kıyısında kalmak anlamına gelebilirdi. Huzuru ve kendini var etmenin anlamını geleneğin sularında arayan bir kadından böyle tekliflere açık olmasını bile bekleyemezsiniz.”⁵⁰¹

Yalnızlığa mahkûm olan karakterler hayatlarına başkalarını dâhil ederek bu yalnızlıktan kurtulmaya çalışsalar da gittikçe yalnızlaşırlar. Rozi bu karakterlerden biridir:

“Ya ben?.. Ben ne yaşadım bu yirmi iki yıl içinde, hiç düşündün mü? Sevdiğim adam, hayatımda gerçekten sevebildiğim tek adam, daha meşru bildiği hayatımı yaşıyordu. Ben burada yalnızlığımı, itilmişliğimi... Erkekler... Sevişmeler... Onların hepsi bir yalnızlıktı... Hepsi... Hepsi kendimi bir kurban gibi hissetme duygusundan kurtulamadığım için hayatıma girebildi. Ah bir bilseydin, bilebilseydin kendini meşru hissettirememenin neler hissettirdiğini... Nerden bileceksin?.. İntikamla yaşamının kimileri için bir kader olduğunu biliyor muydun peki?..”⁵⁰²

Size Pandispanya Yaptım romanında karakterler birbirine o kadar yabancılaşmış kişilerdir ki birbirlerine karşı ilgili değildir:

“Hiç kimse hiç kimseyle yeterince ilgili değildi aslında... Geriye unutuşun kollarına bırakılmış ince bir ayrıntı kalıyordu. Yine anlayabildiğim kadarıyla, hiç kimseyi ilgilendirmemiş, ince, belki de gerçekten kayda değer görülmeyecek bir ayrıntı...”⁵⁰³

Romandaki karakterler için yaşadıkları yalnızlık ve yabancılaşma sonrasında çıkar yollardan biri de kaçıştır. Ancak bu, o kadar kolay değildir. Kaçış gerçekleşse de gerçek manada mutluluk yakalanamaz. Gad’ın oğlu, bu duygu içerisinde:

“O çocuk o sofralardan kaçmak istemekte haklıydı. Haklılığını doğuran, çok iyi bildiğim kırıklıkları ve bu kırıklıkların içinde açtığı, ancak zamanla daha iyi

⁴⁹⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 80.

⁵⁰⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 87.

⁵⁰¹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 111.

⁵⁰² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 307.

⁵⁰³ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 158.

görebileceği bir yol vardı. Kendini yürümeye en nihayet ikna edebileceği bir yol. Gitmek, gitmek, gitmek... Bu sözleri de çok insandan duymuştu. Duydukları nasıl da içine dokunmuştu.”⁵⁰⁴

Romandaki karakterler o kadar yabancılaşmıştır ki kendilerini bir yere ait hissetmezler: “Hiçbir yere ait olamamanın büyüsunü keşfettim. Kendimi tek ait hissettiğim yer o hiçbir yerdı.”⁵⁰⁵

Size Pandispanya Yaptım romanında en yalnız karakter olarak okurun karşısına çıkan bir diğer karakter Mösyö David’dir. Karısı Eser’in kızına söyledikleri bunun örneğidir:

“Eser’in bir kavga esnasında, kendisine bencil ve muhteris kadın yakıştırmasını kızgınlıkla yapan küçük kızına, tıpkı oyunların patlama anlarındaki gibi, çok saklanmış bir gerçeği içini en nihayet boşaltabilen bir kadının haykırışıyla, evliliğinin yalnızlıklarla geçtiğini, hayat dolu görünen kocasının, kendisine uzun yıllar çok ilgisiz kaldığını, hatta nerdeyse hep ilgisiz kaldığını, ablasıyla dünyaya gelişlerinin ender beraberliklerinin neticesinde gerçekleştiğini söylemesi manidar ve sarsıcıydı elbet.”⁵⁰⁶

Size Pandispanya Yaptım romanında karakterler yaşadıkları olaylar sonrasında büyük kırılmalar ve yalnızlıklar yaşar. Yaşanılan bu kırılma anlarında en çok da kendilerine yabancılaşırlar. Özellikle Rozi’nin yaşadığı bu duygu, Yusuf’tan olan bebeğini saklayacak kadar ileri boyuttur.

1.5.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar

Levi, bütün romanlarında olduğu gibi *Size Pandispanya Yaptım* romanında da Yahudi geleneklerine yer vermeye devam eder. Bu gelenekler daha çok yemekler konusundadır. Levi, romanlarında bu yemek kültürüne ayrı bir yer ayırır. *Size Pandispanya Yaptım* romanında bu yemekler uzun uzun anlatılır. Bu yemek geleneğinde yemeklerden ziyade önemli olan o yemeklerin hatırlattıklarıdır. Levi, bunun altını özellikle çizer:

“Her Cuma sabahı, hemen hemen her Yahudi evindeki gibi, mutfakta yemek yapma telaşının yaşandığı bir sahneyi de... Yemekler öğleden sonranın bir vaktinde başlayacak kutsal Şabat akşamından önce pişirilmiş olmalıydı.”⁵⁰⁷

“Yemekler önemliydi, şüphesiz önemliydi. Tatları da önemliydi, kokuları da. Ama hatırlattıkları daha önemliydi. Çağrıştırdıkları, tarihleri, bu tarihlere gizledikleri de. Gizlenenlerin uyandırdığı duygular da...”⁵⁰⁸

Komşuları yemek hazırlarken ya da işleri olduğunda yaramazlık yapan çocukları diğer komşularına gönderdiği bir şifreli söz olan “al Kobeni” Yahudi

⁵⁰⁴ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 231.

⁵⁰⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 334.

⁵⁰⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 159.

⁵⁰⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 15.

⁵⁰⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 48.

geleneklerinden biridir. Bu şifreli sözün anlamı, “alılıkoy beni” demektir. O eve giden çocuk, o komşu tarafından ağırlanır ve ona ikramlarda bulunulur. Bu sırada çocuğun annesi ya da babaannesi işini halletmiş olur: “Haydi git Madam Matilda’ya, sana bir ‘alılıkobeni’ versin...”⁵⁰⁹

Yahudi geleneklerinin bir diğeri konuşulan dildir. Levi, diğere romanlarında olduğu gibi *Size Pandispanya Yaptım* romanında da konuşulan bu dillere vurgu yapar. Levi, Ladino dilini yaşatmayı bir vefa borcu olarak görür: “Kelimeye bir başka anadilimin, Ladino’nun dokunuşu hayat vermişti. Uzun bir ruh göçünün ardından, artık çok buralı olmuş, bu toprağın duygusuna kök salmış Ladino’nun dokunuşu.”⁵¹⁰

Levi’nin romanları için söylenebilecek en önemli özelliklerden biri de Yahudi geleneklerine yoğun bir şekilde yer vermesidir. Bu gelenek çoğu kez yemek konusunda bazen de dini konuda okurun karşısına çıkar: Kuduş Duası,⁵¹¹ Roş Aşana,⁵¹² Teşuva Günleri,⁵¹³ Şabat Günü,⁵¹⁴ Kipur,⁵¹⁵ Pesah Akşamı,⁵¹⁶ ve Barmitzva⁵¹⁷ bunlardan birkaçıdır: “Görecekti. Henüz çok küçükken, ‘barmitzva’sından kısa bir süre sonra, daha on dört yaşındayken babasının matemini taşımak zorunda kalmıştı.”⁵¹⁸

⁵⁰⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 17.

⁵¹⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 21.

⁵¹¹ Sabbath veya bayram yemeği öncesinde şarabın kutsanması.

⁵¹² Takvim yılının ilk ayı olan Tişri ayının ilk ve ikinci günleri “Roş Aşana/Yılbaşı” olarak özel bir öneme sahiptir. Bu günler, Musevi inançlısının geçmiş olan yıla ilişkin olarak yaşamını gözden geçirmesinin, yanlışlarının bilincine ulaşarak bunları gelecekte yinelememe iradesini gösterip davranışlarını olgunlaştırmasının, işlediği günahların bağışlanması adına tanrıya yakarmasının ve başlamakta olan yıl için; kendisi, yakın ve uzak çevresi ve nihayet insanlık ve dünya için iyilik ve hayır dileklerinde bulunmasının beklendiği günlerdir.

⁵¹³ Yapılan hatalardan pişmanlık duyup, iyiye doğru dönüş ve değişme isteğine Teşuva adı verilir. Pişmanlık diye tercüme edilen Teşuva, aslında anlam olarak Tanrı’ya/saf benliğe dönüşü simgeler.

⁵¹⁴ Şabat veya Sebt, Yahudilerin dinlenme günü olan Cumartesi gününü ifade eder. Yahudiler için Yehova ile aralarındaki özel bir bağı temsil eder. İbranice “lišbot” (iş bırakma) kelimesinden gelir.

⁵¹⁵ Yom Kipur Yahudi takviminin en önemli bayramıdır. Bazen başka hiç bir geleneği yerine getirmeyen birçok Yahudi bu gün suresince çalışmaz, oruç tutar ve sinagoga gider.

⁵¹⁶ İbrani takvimine göre Nisan ayının 15. günü kutlanmaya başlanan ve sekiz gün süren Pesah, ilk İbranilerin “İsrail Oğulları” kolunun Mısır köleliğinden tanrısal irade gereği kurtulmalarının yıldönümü olarak kutlanan ve Musevi inanç sistemiyle toplumsal yapılanmasının eksen niteliğini taşıyan bir bayramdır.

⁵¹⁷ Erkeklerin 13 yaşına geldiğinde Yahudilerin görevlerini üstlenebilecek kadar büyüdüklerini gösteren bir tören yapılı.

⁵¹⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 53.

Size Pandispanya Yaptım romanında siyasi olaylar önemli bir yer tutar. 1964 Kararnamesi ile Türkiye’den sürgün edilen Yunan uyruklu insanlar, İkinci Dünya Savaşı yıllarında insanların yaşadıkları sürgünlükler, Türkiye’nin yaşadığı siyasi olaylar okurun karşısına çıkan belli başlı olaylardır:

“Bir hükümet kararnamesiydi. İstanbul’da ikamet eden Yunan uyruklu vizelerinin yenilenmeyeceği, yanlarına en çok yirmi kilo ve iki yüz lira alarak en geç altı ay içerisinde memleketi terk etmeleri gerektiği tebliğ ediliyordu.”⁵¹⁹

“Kapıcıları Hasan annelerine dalga geçmek için ‘Ecevit iktidara geldiğinde ben senin evinde oturacağım’ bile demişti. Tamam, Ecevit komünist değildi ama, hava yine de bazı insanlar için böyle bir havaydı.”⁵²⁰

Roş Aşana Bayramı’nda balığın kafasını evin beyi yer. Yahudilerde böyle bir gelenek vardır: “Balığın kafasını yemeli tabii. Yani yeni yıl, öyle. Bu evin beyinin hakkı aslında. Ama olmayınca biz yiyoruz artık.”⁵²¹

Romanda görülen rüyalar genellikle kötü rüyalardır. Bu rüyalar ya yaşanılanlara ya da yaşanacak olanlara dairdir. Ama genelde de rüyaların gerçekleştiği görülür. Lea’nın Eliza hakkında gördüğü rüya bu duruma örnek teşkil eder:

“Uyandığında ter içinde kaldığını fark etti. Gördüğü rüyanın etkisi altındaydı hâlâ. Kalp atışları hızlanmış, gözleri dolmuştu. Hatırlıyordu. Az önce ağlıyordu. Yıllardır, belki kırk, belki de kırk beş yıldır görmediği çocukluk arkadaşı, komşusu, sırdaşı Eliza’nın evinde yangın çıkmıştı.”⁵²²

Levi’nin sosyal hayat içerisinde değişmez vurgularından biri mezecilik üzerinedir. Levi, diğer romanlarında olduğu gibi *Size Pandispanya Yaptım* romanında da bu konuya değinir: “Gad’dan almasını isteyebilirdi oysa. Eminönü’ndeki mezecisi gerçekten iyisini veriyordu. İri iri. ‘Likorino’ dediğin şöyle bir yarım kilo tartmalıydı zaten.”⁵²³

Yasak ilişki sonrasında çocuğu aldırma, Levi’nin diğer romanlarında da okurun karşısına çıkar. *Size Pandispanya Yaptım* romanında Yusuf Rozi’den, Mösyö David Madam Alegra’dan olan çocuğu aldirtmak ister. Hatırlanacağı üzere *Lunapark Kapandı* romanında anlatıcı, İnci’nin hamile kalması sonrasında çocuğu istemeyip İnci’ye aldirtmişti. Ancak bu romanda erkeklerin bu istekleri

⁵¹⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 59.

⁵²⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 225.

⁵²¹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 79.

⁵²² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 103.

⁵²³ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 194.

gerçekleşmez ve kızlar dünyaya gelir: “Bu çocuk bu şartlar altında doğmamalıydı, doğamazdı ama. Karnındaki bebeği aldırması için çok yol denedim.”⁵²⁴

Levi'nin romanlarında bakirelik vurgusu dikkati çeker. *Size Pandispanya Yaptım* romanında bu vurguyu görmek mümkündür Aşer ile Rozi'yi sevişirken yakalayan Lea, bu konu hakkında yorumda bulunur:

“Evlenden önce ilişkiye girilmesine kesinlikle karşıydı. Sadece geleneklere ve dinin gereklerine karşı geldiğinden, dolayısıyla da bir günah işlendiğinden değil, evliliğin anlamını da ortadan kaldırdığı, ilk gecenin büyüsunü bozduğu için de aynı zamanda.”⁵²⁵

Yahudilerde Pesah Yemeği'nin ailenin en büyüğünün evinde yenmesi geleneği vardır. Gad'ın karısı bir gün, bu konu hakkında farklı bir yorumda bulununca Lea tarafından tepki ile karşılanır:

“İki yıl kadar önce, bayram yaklaşırken, Gad'ın da hazır bulunduğu bir akşam yemeğinde, bu işi eltisiyle her yıl dönüşümlü olarak üstlenme fikrini ortaya atmış, ne var ki aldığı karşılık bu kadere tayin etmeye yetmişti. Kayınvalidesi her seferki sert tavriyle sahneye çıkmış, Pesah yemeğinin her zaman ailenin en büyüğünün evinde yenmesi gerektiğini, küçüklerin büyüklere gelmesinin yüzyıllardır vazgeçilemeyecek bir gelenek halinde sürdüğünü ifade etmekle kalmamış, dolaylı bir yoldan büyüğün ve son sözün kimde olduğunu hatırlatarak noktayı koymuştu.”⁵²⁶

Yahudilerde dini nikâh geleneği vardır. Levi'nin romanlarında bu düğün geleneğine sürekli şahit olunur. *Size Pandispanya Yaptım* romanında Aşer'in kızı Lea'nın düğünü vardır:

“Dini nikâh merasiminin bir Pazar günü Neve Şalom'da icra edildiğini söylememe gerek yok herhalde. Belediye nikâhının iki gün önce kıyıldığını ve ailenin tüm bireylerinin ancak havradaki nikâhtan sonra bu evliliği meşrulaştırabildiğini de söylememe gerek sanırım.”⁵²⁷

Size Pandispanya Yaptım romanına adını veren pandispanya, İspanyol ekmeği demektir. Romanda pandispanyanın tarifini Gad'ın oğluna Rozi tarafından yapılır. Hatırlanacağı üzere Rozi'nin annesi, gençlik yıllarında pastanelere pandispanya yapardı:

“Bak şimdi... Önce beş yumurtayı dört kahve fincanı şekerle beraber mikserde çırpıyorsun. Sonra buna azar azar dört kahve fincanı un ile bir tatlı kaşığı kabartma tozu katıyorsun. Buna da hem bir limonun suyunu hem de bu limonun kabuğunu rendeleyerek ekliyorsun. İyice karıştırıyorsun, tamam mı? Hepsini bir kek kalıbına döküyorsun ama önce bu kalıbı yağlamayı unutma. Sonra doğru fırına. Yalnız dur. Fırının hararetinin çok yüksek olmaması lazım. Orta hararet. Hepsini bir kek kalıbına döküyorsun ama önce bu kalıbı yağlamayı unutma. Sonra doğru fırına. Yalnız dur. Fırının hararetinin çok yüksek olmaması lazım. Orta hararet.”⁵²⁸

“Bak, mesela şu pandispanya... Anlamını düşündün mü? Çok kolay. İspanyol ekmeği... Neden şimdi bu ad? Ne olmuş da ekmeğe böyle kek haline gelmiş? Yoksa

⁵²⁴ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 267.

⁵²⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 267.

⁵²⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 204.

⁵²⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 249.

⁵²⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 296.

başından beri hep böyle miymiş? En mühimi bu ad neden korunmuş? Göç yolları mı?”⁵²⁹

Levi, *Size Pandispanya Yaptım* romanında İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yahudilerin yaşamış olduğu acılara üstü kapalı olarak değinir. Gad’ın almış olduğu Alman marka fırın vurgusu buna örnek teşkil eder. Bilindiği üzere o dönemde Yahudiler, fırınlarda yakılarak öldürülür: “Gad’ın, karısının telkinleriyle, belli ki çok para dökerek yaptırdığı mutfak için uygun bulunan Alman malı fırın çok iyi bir fırındı.”⁵³⁰ Sonuç olarak denilebilir ki *Size Pandispanya Yaptım* romanı, merkezinde Yahudi yemeklerin olduğu bir romandır. Romanda Sefarad kültürünün yemek tariflerine sıklıkla rastlanır.

1.6. Bu Oyunda Gitmek Vardı

Levi’nin altıncı romanı olan *Bu Oyunda Gitmek Vardı*’nın birinci basımı 2015 yılında Everest Yayınları tarafından yayımlanır. İkinci basımı da yine aynı yayınevinden çıkar. Roman, 447 sayfalık bir romandır. Roman, bir tiyatro oyunu gibi de kurgulandığı için adı başka bir anlam kazanır. Bu görünürde bir aşk hikâyesi. Hikâye yine İstanbul’da geçer. Ancak Levi’nin öteki romanlarından farkı günümüzde geçmesi.

Roman, ayrıca iki sonlu bir roman olmasıyla dikkati çeker. Aslında her ne kadar romanın sonuna birinci son ve ikinci son şeklinde başlık atılsa da aslında roman üç sonlu bir romandır. Neval’in uçağa binip gitmesiyle roman bitmişti. Bunu romanın birinci sonu olarak alırsak diğer sonlarla birlikte romanın üç sonu olmuş olur. Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanın çok sonlu olması ile ilgili şunları söyler:

“Romanı bitirdiğimde sadece ikinci sonu yazmıştım. Birinci sonu ise düzeltmelerden sonra buldum. Bir ses bana başka bir şey daha yapmam gerektiğini söyledi. Sonunu burada söylemeyelim ama Neval için başka bir son istedim. Tabii bir de iki son, hayatla ilgili bir şey. Hayatımızın bazı önemli dönemeçleri olduğunu görürüz ya, geçmişe bakıp şöyle olsaydı daha iyi olurdu demez miyiz bazen? Ben mesela lise yıllarında doktor olmak istiyordum. Fakat puanım tutmadı, edebiyat okudum. Düşününce, tıp okusaydım başka bir insan olacaktım. O sonlar da bununla ilgili.”⁵³¹

Levi, diğer romanların aksine bu romanın merkezinde Müslüman karakterlere yer verir. Azınlıktaki kişiler bu romanda yer almaz. Bu romanın dikkat

⁵²⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 297.

⁵³⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 215.

⁵³¹ Özlem Özdemir, “Daha iyi bir hayat ihtimali daima var”, Birgün. Erişim 30.01.2016. <https://www.birgun.net/haber-detay/daha-iyi-bir-hayat-ihimali-daima-var-99577.html>.

çeken yanlarındandır. Bu karakterler, romanın her bir sayfasında okuru şaşırtmaya devam eder. Oyun içerisinde oyun vardır.

Levi'nin üslubu daha önceki romanlara nazaran bu romanında biraz daha yalınlaşır. İstanbul Bir Masaldı romanını okuyan okurlar için bu roman daha okunabilir bir roman olarak algılanabilir. Daha önceki uzun cümleler yerine kısa cümlelere bırakır. Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanındaki üslubu ile ilgili şunları söyler: “Belki biraz daha yalınlaştı üslubum. Bunun yaşla ilgili olduğuna inanıyorum.”⁵³²

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanı Levi'nin yer yer hayatından tanıdık pasajların olduğu bir romandır. Bu, Levi okurları için şaşırtıcı değildir. Levi, kitabını en siyasi aşk hikâyesi olarak görür. Bunun sebebini de kahramanın hayata hep gülerken bakmasına bağlar:

“Kahramanımın hayata hep gülerken bakması... Çünkü ben şunu hep söylüyorum, gülmek devrimci bir eylemdir. Diktatör, en çok bundan korkar. Öfkeden değil, gülmekten korkar. Çünkü bu, yok saymaktır. Anlatabiliyor muyum? Acıyı yok saymaktır. Bu önemlidir. Zaten sadece böyle bakmamız, bu referansı vermem, romanı siyasi boyutunu ortaya koymaya yeter.”⁵³³

Bu Oyunda Gitmek Vardı, günümüz İstanbul'unda geçen; yaralı, hayatlarına yeni bir yön vermeye çalışan, arayış içindeki insanların öyküleri çerçevesinde gelişen bir romandır. Levi, romanda okura hem sorular sordurmayı hem de kendi hikâyesinden bir şeyler çağrıştırmayı hedefler.

1.6.1. Olay Örgüsü

Hülya, Saffet'e mektup bırakır ve Saffet'i terk eder. Saffet mektubu okur. Çerez ve içecek alarak koltuğa uzanır. Düşüncelere dalar. Babası Malik Bey'i aklından geçirir. Malik Bey, birkaç ticaret teşebbüsünde bulunup iflas ettikten sonra bir şirkette memur olarak çalışmaya başlar. Yaşlandıkça şirketteki gücünü kaybeder. Saffet'in lise yıllarında çok kitap okuması babasını rahatsız eder. Bu kitapları Saffet'e okul arkadaşı Serap tavsiye eder. Saffet, Serap'tan hoşlanır ancak ona açılmaz. Bir yaz sonrası Serap'ın okula devam etmediğini öğrenir. Serap'ın bir arkadaşı gelip Serap'ın İsviçre'de bir klinikte tedavi gördüğünü söyler. Babası onun yurt dışında okumasını istese de Saffet İstanbul Üniversitesi İktisat

⁵³² Ayşe Arman, “Hayatlarımız birer oyundan ibaret”, Hürriyet. Erişim 16.01.2016. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/hayatlarimiz-birer-oyundan-ibaret-40016739>.

⁵³³ Karahan, “Bu kitap yaralı insanların hikâyesi”.

Fakültesinde okur. Üniversitede Baki denen biri ile tanışır. Baki devrimcidir. Baki, Saffet'i çok etkiler. Baki, nereye gitse Saffet'i yanında götürür. Baki çeşitli olaylara karışır. Saffet o sıra Hülya denen bir kıza âşık olur. Hülya ile bir Karadeniz kıyısındaki otelde birlikte olur. Baki ile İznik'e gidip Baki'nin anne ve babası ile tanışır. Baki, evlerine gelip bir akşam yanlarında kalıp kalamayacağını sorar. Babası Malik Bey izin vermez. Baki o akşam öldürülür. Saffet'in okulu bitince Hülya ile evlenir ve Ulaş adında bir çocukları olur. Saffet kendi işini kurarken Hülya bankacılık yapar. Saffet, bir emekli istihbaratçıyla tanışır. Bu istihbaratçıdan Baki'nin devlete çalışan bir ajan olduğunu öğrenir. Saffet'in hayalleri yıkılır. Baki, onun için bir kahramandı.

Saffet'in düşüncelere daldığı gecenin üzerinden iki yıl geçer. Bu iki yıl içerisinde Saffet şirketini, Yalıkavak'taki evini satar. Satıştan elde edilen parayı avukat aracılığıyla Hülya ile paylaşır. Bu süre içinde Hülya Saffet'i hiç aramaz. İzlemediği filmleri izler, okumadığı kitapları okur. Çeşitli sanat etkinliklerinde yer alır. Saffet, oturduğu evin aşağısında sahil kenarında yürürken üniversite dekanı olan arkadaşını arar ve ertesi gün öğle yemeği için buluşma ayarlar. Arkadaşına, üniversitede ders vermek istediğini söyler. Arkadaşı ona ders ayarlar. Üniversitede ders verir. Pazarlama uzmanı bir öğretim görevlisi ile ilişki yaşar. Kadın evlenme imasında bulununca ondan ayrılır. Saffet, kitap yazmak ister. Kafasında kurguladığı bir olayı yazıya döker. Hikâyenin gidişatı tam olarak belli değildir. Saffet'e bir gece yarısı esrarengiz bir mesaj gelir. Mesajda: "Yeniden Şişli'de yaşamak ister misin?" denilir. Bu mesajın bir kadından geldiğini düşünür. Bu esrarengiz kadın Sıracevizler Sokağı'nda bulunan bir evde yaşamayı önerir. Bu mesaj ve mesajı yazan kişinin yaklaşımı Saffet'in merakını cezbeder. Bu nedenle Saffet bu teklifi kabul eder. Ertesi gün evi görmeye gider.

Saffet, evi görmek için vapurla Şişli'ye gider. Kapıyı bir kadın açar. Kadın ona şarap ikram eder. Evi gezdirir. Anlaşırlar. Evi satın alır. Ayrılırken evin sahibi Neval, ona kartını verir. Neval, bir dergide editörlük yapar. Bir hafta içinde ev boşaltılır. Saffet evi ikinci el eşyalarla donatır. Bir gün alışverişten dönünce evin ışıklarını açık görür. Eve vardığında Neval karşısındadır. Saffet'ten eve izinsiz girdiği için özür diler. Evi merak ettiğini ve yedek anahtarı gelip bırakmak istediğini

söyler. Saffet, ona kızmaz. Oturup sohbet ederler. Aldıklarını buzdolabına yerleştirirler.

Akşamın ilerleyen saatlerinde Neval, hikâyesini anlatmaya başlar. Saffet'in satın aldığı bu ev Neval'in yasak aşkını yaşadığı evdir. Arda ile evlidir ve bir kızı vardır. Fuşya rengi fular almak için girdiği bir mağazada yasak aşk yaşadığı Sermet ile karşılaşır. Sermet, fuşyanın annesinin en sevdiği renk olduğunu söyleyerek Neval ile sohbete girer. Mağazada fuşya fular bulamaz. Sermet'in girişimi ile birkaç gün sonra fular hediye paketi içinde Neval'in iş yerine gelir. Neval, teşekkür etmek için Sermet'i arar. Sermet, onu yemeğe davet eder. Birlikte yemek yerler. Sermet'in karısı Sermet'in patronunun kızıdır. Psikolojik tedavi görür. Saffet'e sattığı ev, Sermet ile birlikte aldığı evdir. Sermet, karısını bırakıp Neval ile birlikte olamaz. Ayrılırlar. Neval Kanada'da doktor arkadaşı Firdevs'in yanına gider. Bir gün gazetelerde Sermet'in ölüm haberi ile karşılaşınca İstanbul'a döner. Sermet, ona fuşya rengi fuları bırakır. Sermet intihar eder.

Saffet, Neval'den çok etkilenir. Neval'i öpmek ister ama karşılık alamaz. Gece bu şekilde son bulur ve Neval gider. Üç gün sonra Saffet, Neval'i aramaya cesaret edebilir. Neval'in iş yerine yakın bir restoranda yemek yerler. Saffet ile Neval birlikte olmaya başlar. Ancak bu ilişki zaman zaman çalkantılar yaşar. Neval, Saffet'in gerekli adımları atmadığını düşünür. Saffet ile Neval birlikte olur. Neval'in bakire olduğu anlaşılır. Daha önce anlattığı şeylerin birçoğu yalandır. Evet, bir evlilik yapmıştır fakat eşi ile birlikte olamaz. Eşinin adı Arda değil Sermet'tir. Arda diye bir tango öğretmeni tanır ama aralarında bir şey yaşanmaz. Sermet ile babasının baskısı üzerine evlenir. Hiçbir zaman bütün yakışıklılığına rağmen onu tam olarak sevemez. Sermet de kayınpederinin ölümünden sonra Neval'i terk eder. Saffet o gece eve dönerken tarifsiz duygular hisseder. Tam olarak mutlu değildir. Kafası karışmış, ne düşüneceğini bilemez hâldedir.

Neval ile buluşur. Neval, ona bir çanta verir. Çantayı eve gidince açması konusunda söz verdirir. Saffet, bu sözü tutar ve eve varıncaya kadar çantayı açmaz. Çantadan fular ve bir mektup çıkar. Mektupta hasta olduğunu, hastalığının son evresini yaşadığını, son günlerini görmesini istemediğini, kendisini güzel hatırlaması gerektiğini söyler. Kanada'ya Firdevs'in yanına gidecektir. Saffet bu satırları okurken o uçakla yurttan ayrılıyor olacaktır. Mektubuna teşekkür cümleleri

ile son verir. Saffet'e minnet borçludur. Saffet, çantadan çıkan fuları boynuna atarak Atatürk Havalimanı'na gitmek için bir taksiye atlar. Taksiciye doktor olduğunu ve bir hastasına yetişmesi gerektiğini söyler. Kısa zamanda havalimanına gelir. Ancak Neval'i bulamaz. Bunlar yaşandıktan üç ay sonra Kanada'dan Firdevs'in mektubu gelir. Neval, kısa zaman önce ölmüştür. Bu mektubu yazarak bir vasiyeti yerine getirdiğini söyler. Neval ile geçirdikleri son günleri anlatır. Son günlerinde özgürlüğü doyasıya yaşar. Saffet'ten çok bahseder, her zaman minnettar olduğunu defalarca dile getirir. Saffet, mektubu okuduktan sonra Neval'i çok özlediğini fark eder. Kendini dışarıya atar. Neval'in evine gider. Bunu fark eden Saffet, direksiyonu Ortaköy'e kırar. Ortaköy'de gezinirken Neval'i düşünür. Evinin anahtarını asla değiştirmeyeceğini düşünür. Belki Neval, tekrardan oyuna katılmak isteyebilir. Sonra bu düşünceden soğur. Başka bir oyunu kaldırarak durumda değildir. O sırada önünden bir pamuk şekerci geçer. Saffet gülümser. Bir tane de oyuncakçı geçse diye düşünür. Kalkar. O, gittikten sonra bir de oyuncakçı geçer. Yazar, Saffet'e oyun oynar.

Birinci sonda yazar ile Neval, Montreal'de Neval'in evindedir. Romanın önceki kısımları ve Neval'in nasıl bir roman karakteri olduğu üzerinde tartışılır. Bu bölümden öğrenildiğine göre Neval hâlâ oyun oynar. Romandaki son onun için bir son değildir. Neval romandan çıkan kendine yol çizen bir roman karakteridir. Adının anlamına aykırı davranır ve kadere boyun eğmez. Bir psikoloji profesörü ile evlenir. Bu evlilikten dört yaşında bir kızı vardır. Eşinin ilk evliliğinden on beş yaşlarında bir oğlu vardır ve hep birlikte yaşarlar. Neval, İstanbul'dan gidişi ile ilgili şunları söyler: Vancouver'a gider. Firdevs ile görüşmez. Bir pansiyonda kalır. Bir süre sonra Montreal'e yerleşir. Kütüphanenin birinde yarı zamanlı bir iş bulur. Kocasını Michael ile tanışıp evlenirler. Neval, Saffet'i merak eder. Yazara göre Neval çizdiği karakterden çok farklı bir karakter olur.

İkinci sonda Saffet yaşadığı bütün olayların neticesinde hâlâ kendini yaşayabilmiş biri değildir. Neval'den sonra geçen zaman boşa çırpınıştır. Saffet, kendine bir yol çizmeyi düşünürken, Neval'in Kanada'da yaşayan arkadaşından bir mesaj alır. Firdevs, İstanbul'da olduğunu ve Saffet için özel bir yerde onunla görüşmek istediğini söyler. Saffet görüşmeyi ertesi gün için kabul eder. Buluşma yeri Hülya ile sevgili olduğu dönemde gittikleri Karadeniz kıyısındaki yerdir. Oraya

Neval'le de gitmek istemiştir. Bu yer, Neval'i hatırlamak için doğru yerdir. Firdevs ile buluşurlar. Hoş bir kadındır. Neşelidir. Neval ile alakalı konuşurlar. Neval'in anlattığından farklı olarak Firdevs eşcinsel değildir. Onunla herhangi bir ilişki yaşamamıştır, sadece arkadaşlık ilişkileri vardır. Saffet, bu duruma çok şaşırır. Neval'in bunu da oyuna katması canını sıkır. Firdevs ile Saffet otelde bir oda tutarlar. İkisi aynı yatakta çıplak uyurlar. Saffet, sabah uyandığında yanında Firdevs'i göremez. Mektup bırakıp gitmiştir. Onu uyandırmaya kıyamadığını söyler. Saffet bu mektubu diğer mektupların yanına koymaya kararlıdır. Kendi yoluna gideceği konusunda kararlı olduğu gibi...

1.6.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında birden fazla anlatıcı vardır. Bu anlatıcılardan ilki *Editörden Zorunlu Açıklama ve Bu Oyun/Romanı Seyretme/Okuma Kılavuzu* başlığı altında konuşan, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Tek Kollu Milan Kundera'dır. Bu anlatıcının mesleği editörlüktür. Levi'nin burada Milan Kundera ismini kullanması romanın kurgusal yapısı içerisinde. Bunun gerçek Milan Kundera ile ilgisi yoktur. Bu anlatıcı kendisi hakkında çeşitli bilgiler verir. İkinci anlatıcı ise romanın bölüm başlarında ve hazırlanan sonlarda araya girip okurla sohbet eden 1. tekil kişi (Ben) anlatıcıdır. Üçüncü anlatıcı ise romanın gerçek anlatıcısı 3. tekil kişi (O) anlatıcıdır. Okur bunun kim olduğunu bilmez. Romanın ikinci sonunun anlatıcı Saffet'tir:

“Artık neler olup bitiyor, ben de anlayamıyorum. İşin iyiden iyiye çığırından çıktığını söylesem yeridir. Başlangıçta öyle değildi. Romanın yazarı bir aşk hikâyesi yazacağını söylüyordu. Kendisini yıllardır tanıyordum, sorun yoktu. Kitaplarını okumuştum. Daha önce aşk romanları yazdığını da biliyordum.”⁵³⁴ (1. tekil kişi (Ben) anlatıcı/ Tek Kollu Milan Kundera)

“Az sonra bir odaya alınacaksınız. Başka odalara da açılan bir odaya. İçeride bir oyun oynanıyor. Eski bir oyun. Üstelik yüzyılların yükünü taşıyor. Ancak endişe etmeyin, meselenin bu tarafı size hiç yansıtılmayacak. Başlangıçta etraf size karanlık gelebilir. Çünkü yeteri kadar aydınlatılmamış bir yoldan geçeceğiz. Önemsemeyin. Gözleriniz alışacak. Mutlaka alışacak. Mesele burada kalmakta.”⁵³⁵ (1. tekil kişi (Ben) anlatıcı/ Okurla sohbet eden anlatıcı)

“Görüyor, seni takip ediyor, gülümsemeye çalışıyordum. Başına gelecekleri henüz bilmiyordun çünkü. Ben biliyordum. Gelgelelim o beklemediğin sarsıntıyı, sarsıntının etkisini daha çok hissettirmesi için, bu ihtimallerin doğurduğu ayrıntıların duygusunu da sana yaşatmak zorundaydım.”⁵³⁶ (3. tekil kişi (O) anlatıcı/Romanın asıl anlatıcısı)

⁵³⁴ Mario Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* (İstanbul: Doğan Kitap, 2015), 9.

⁵³⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 15.

⁵³⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 33.

“Otogara da erken varmıştım. Buluşmamıza nerdeyse iki saat vardı. Biraz oyalanabilirdim. Arabayı park ettim. Gidecek belli bir yerim yoktu. Yürüdüm. Sadece yürümek için yürüdüm.”⁵³⁷ (1. tekil kişi (Ben) anlatıcı/ Saffet)

Romanın asıl anlatıcısı olan 3. tekil kişi (O) anlatıcı, romanda kendisi hakkında yer yer çeşitli yorumlarda bulunarak ipuçları verir. Okura vermiş olduğu bu ipuçları sayesinde okur, bu anlatıcı hakkında bilgi sahibi olur:

“Hatırlamak insanın içini acıtır bazen, biliyorum. Nasıl bilmem. Ben de öyle büyüdüm ya da öyle büyüdüğüme inanmak istedim. Arayarak, sorarak, yüzleşerek, kaçmayarak. Devraldığım mirasın en sarsılmaz ve sarsılmaması gereken tarafıydı bu.”⁵³⁸

Romanın asıl anlatıcısı olan 3. tekil kişi (O) anlatıcının, romanın akışı içerisinde belli sınırları vardır. O sınırların ötesine geçemez. Eğer geçerse hem anlatıcı için hem de başkarakter Saffet için iyi olmayacağını söyler. Romanda bu durumu açık açık dile getirdiği görülür: “Şimdilik bu kadarını söyleyebiliyorum. Sınırlarım daha ileri gitmeme izin vermiyor. Gitmemin ikimizi de tehlikeye atacağından endişe ediyorum çünkü. Birbirimize güvenmekten başka çıkar yolumuz yok.”⁵³⁹

3. tekil kişi (O) anlatıcı, bazen her şeyi bilemez. Ulaştığı zaman bir yere kadardır. Ulaş’ın babası hakkında ilerleyen yıllardaki görüşleri hakkında anlatıcı sadece yorumda bulunur. Bu romanın anlatma zamanı ile ilgili bir durumdur: “Ben onlardan değilim ve bu beraberliği ve yaşattıklarımı sahiden önemsenmeye değer buluyorum. Eminim Ulaş da ilerleyen yıllarda öyle bulacaktır.”⁵⁴⁰

3. tekil kişi (O) anlatıcı, bazen gelecekte olabileceklerden okuru haberdar eder. Okur, Saffet’i neyin beklediğini bu sayede az çok bilir:

“Karadeniz kıyısındaki o kasabada yaşadıkların hayatının dönüm noktalarından biriydi, biliyordun. Başka gerçeklerin seni ne kadar sarsacağını henüz bilmiyordun ama. Nasıl bilecektin. O gerçekler kendilerini için için hazırlıyorlardı. Kendini inşa etmene bir katkıda bulunma umuduyla.”⁵⁴¹

3. tekil kişi (O) anlatıcı, üç farklı tutum ile okurun karşısına çıkar: “‘İlahî’ (auktorial), ‘yansız’ (neutral) ve ‘kişisel’ (Peronal).”⁵⁴² Anlatıcının bu farklı tutumları romanda yer alır:

“İstanbul’un sonbahar rüzgârlarını sevmek ve özlemek için birçok sebep vardı. Kastedilen sadece o bildik, akla ilk gelen rüzgârlar değildi üstelik. Şehrin bazı köşelerinde, her geçen gün biraz daha çok azalıyor, hatta kayboluyor olsa da, bir

⁵³⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 398.

⁵³⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 38.

⁵³⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 44.

⁵⁴⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 112.

⁵⁴¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 91.

⁵⁴² Tekin, *Roman Sanatı*, 33.

yerlere savrulan kurumuş, sararmış, bazen de kızıla çalan yapraklara rastlanabiliyordu.”⁵⁴³ (Kişisel)

“Sessizce, suskunluklarını taşıyarak kapıya yöneldiler.”⁵⁴⁴ (İlahî)

“Önce Yalıkavak’taki deniz manzaralı, havuzlu, bahçeli evi içindeki tüm eşyalarla birlikte satmıştın, sonra onca yıldır emek verdiğin fabrikayı, şirketini, içine sinebilecek bir fiyata, meslekten, girişimci, Antepli iki kardeşe devretmiştin. Eline geçen parayı d, Hülya ile, aynen mektubunda belirttiği gibi, seninle kısa bir süre içinde temasa geçen avukatı aracılığıyla hiç tereddüt etmeden paylaşmıştın.”⁵⁴⁵ (Yansız)

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında Levi, anlatımdaki tekdüzeliği kırmak adına mektup tekniğine yer verir. Neval, Saffet’i terk ederken geride bir mektup bırakır. Ayrıca Neval’in arkadaşı Firdevs de Saffet’ten ayrılırken bir mektup bırakır. Aşağıdaki mektup örneği Neval’e aittir:

“Merhaba tatlı çocuk!

Tatlı çocuk dememe kızmazsın inşallah. Ama ne yapalım, içimden öyle geliyor. Hep öyle geldi. En başından beri. Bunu sana birkaç kez söyledim de. Söyledim, değil mi? Hatırlıyorsundur, unutmamışsındır. Ne mutlu sana. Umarım hep öyle kalırsın.”⁵⁴⁶

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında “çoğulcu bakış açısı” vardır. Bu bakış açılarının anlatıcıları 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Tek Kollu Milan Kundera, okurla sohbet eden 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı ve romanın asıl anlatıcısı olan 3. tekil kişi (O) anlatıcıdır:

“Romanın kurgusu ilginç ve karmaşık. Levi, hayatın bir tiyatro oyunu gibi sahnelendiği evlerde geçen ve sırlara dayanan olay örgüsünü bize iletirken oyunsu ve oyuncu bir yöntem yeğlemiş, anlatıyı bütükçe bükmüş. Öyle ki anlatıdaki oyunsuluğu çözmek sırları çözmekten zor. Roman metninde birkaç defter, mektuplar ve farklı anlatıcı sesleri mevcut. Olayları ve sırları zihninde birbirine ilintilendiren kişi, romanın başında, içine kapalı, duyarlı bir çocuk olarak karşımıza çıkan ve romanın sonunda aile bireylerinden değilse de gelenekten kopmuş, özgün bir insan olarak selamlayacağımız ‘yazar’dır. Ancak defterleri tutan o değil. Kim? Defterler yazara ‘anlatması’ için emanet edilmiştir. Defterlerdeki ‘anlatıcı ses’ ise bazen birinci, bazen ikinci, bazen üçüncü şahıs olarak konuşur. Defterlerin dışında kalan roman metninde koyu puntolarla dizilmiş bölümlerdeki ‘ses’in sahibi başkasıdır; italik harflerle dizilmiş bölümlerdeki ses ise daha başka bir kişiye aittir. Sır düğümlerinin gelip dayandığı kişi ise kendisi de gayrı meşru bir çocuk olan ve gayrı meşru bir çocuk doğuran, dolayısıyla gelenekçi kabulün dışına düşmüş, fam fatal mı, kurban mı olduğuna bir türlü karar veremediğimiz (kanımca hem kurban hem fam fatal) Rozi.”⁵⁴⁷

Okur, bu anlatıcıların bakış açılarıyla olayları ve kişileri değerlendirir.

Romanın asıl anlatıcısı olan 3. tekil kişi (O) anlatıcı, daha çok “Tanrısal bakış açısını kullanırken” diğer iki anlatıcı “tekil bakış açısı”nı kullanır:

⁵⁴³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 153.

⁵⁴⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 167.

⁵⁴⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 127.

⁵⁴⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 324.

⁵⁴⁷ Erendiz Atasü, “Mario Levi’den Size Pandispanya Yaptım”, Cumhuriyet. Erişim 16.01.2016. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/88665/mario_levi_den__size_pandispanya_yaptim_.html.

“Zarfa uzandığın anlarda senden daha heyecanlıydım. İçinde neler yazdığını biliyordum ya. Bir iki satır okuduktan sonra sen de bilecektin.”⁵⁴⁸ (Tanrısal Bakış Açısı/ Romanın asıl anlatıcısı olan 3. tekil kişi (O) anlatıcı)

“Uzun lafın kısası sözünü ettiğim bu bölümler kaldı. Ben yapmam gerekenleri yaptım, söylemem gerekenleri söyledim. Şimdi de size söylüyorum. Bu bölümleri atlayabilirsiniz. Böylelikle ana konuya daha çabuk girmiş olursunuz.”⁵⁴⁹ (Tekil bakış açısı/1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Tek Kollu Milan Kundera)

“Bana bakmayın siz. Ben burada birçok cinayet gördüm. Anlatamadığım, zamanın akışında da anlatmamayı tercih etmek zorunda kaldığım birçok cinayet. Gerçek cinayetler...”⁵⁵⁰ (Tekil bakış açısı/ Okurla sohbet eden 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı)

Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında farklı anlatıcı ve bakış açılarını başarıyla kullanır. Levi, önceki romanlarına göre bu romanında anlatıcı unsurunu daha farklı tekniklerle kullanma yolunu seçer. Anlatıcı ve bakış açısının farklı kullanım şekilleri romanın teknik yönünü zenginleştirmenin yanında okuru romanı okuma noktasında yer yer sıkıntıya sokmaktadır. Çünkü bazı noktalarda anlatıcı ve bakış açısı çözümlenmesi gereken bir problem olarak okurun karşısına çıkar.

1.6.3. Zaman

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanı vaka zamanı olarak 1970-2010 yılları arasındaki dönemi kapsar. Özellikle romanın *Birinci Perde* olarak adlandırıldığı bölümde yetmişli yıllardaki yaşanan siyasi olaylara şahit olunur. Levi, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da olay örgüsünü kronolojik bir sırada ilerletmez. Zaten Levi, zaman noktasında açık bir tarih vermekten kaçınır. Okur, yaşanan olaylar sonrasında tarih konusunda çeşitli yorumlarda bulunabilir. Yaşanılan bu olaylar, daha çok Türkiye'nin yaşadığı siyasi olaylardır. Bu siyasi olaylar, Türkiye'yi Seksen Darbesi'ne götüren yetmişli yılları kapsar. Bunun yanında okur, zamanın uzandığı sınırları anlatıcının vermiş olduğu karakterlerin yaşlarından da çıkarabilir:

“Okuldaki ilk gününde bile gösteriler yapılmıştı. Bir gün sonraysa bir çatışmanın nerdeyse ortasında kalacaktın. Duyduğun mermi seslerinin gerçek olduğuna inanamıyordun. Böyle sahnelere istesen de istemesen de alışacaktın ama. Hatta daha fazlasına alışacaktın.”⁵⁵¹

“Kırklarınızın ikinci yarısındaydınız.”⁵⁵²

⁵⁴⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 34.

⁵⁴⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 10.

⁵⁵⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 22.

⁵⁵¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 58.

⁵⁵² Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 115.

Romanın anlatma zamanı ile vaka zamanı arasındaki aralık bu romanda kısadır: “İki yıl önce birileri gelip bana bu yaşadıklarımı yaşayacağımı söyleseydi, inanmazdım.”⁵⁵³

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında zaman, kronolojik bir çizgide ilerlemez. Romanda, sürekli bir geriye dönüş söz konusudur. Romanın anlatma zamanı ile vaka zamanı birbirinden farklıdır:

“Onun ne yaşadığını bu okulda en iyi bilen benim. Ailece görüşüyoruz. Sizin yakınlaştığınızı da biliyorum. Geçen bahar kaç kere baş başa oturup konuştuğunuzu gördüm’ diye devam etmişti sonra kız. Tam tamına böyle miydi söyledikleri? Yıllar geçmiş, hatırlayamazsın.”⁵⁵⁴

Mario Levi’nin *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında ve diğer romanlarında zaman bağlamında siyasi bir duruş sergilediği görülür. Bu duruş, Levi’nin solcu kimliğinden kaynaklanan devrimci duruşudur. Her ne kadar aşırı politik karakterler yaratmasa da okur, bu özellikleri karakterler üzerinde görebilir. Dolayısıyla Levi, romanlarında Türkiye’nin geçirmiş olduğu siyasi dönüşümü zaman bağlamında ele alır: “Birçok yaşıtın gibi, devrimin hayalini kurarken kendi devriminin peşindeydin aslında.”⁵⁵⁵ Sonuç olarak Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında zamanı, kronolojik bir çizgide ilerletmez. Geriye dönüşlerin sıklıkla kullanıldığı roman okura zamansal noktada belirgin bir zaman aralığı sunmaz.

1.6.4. Mekân

Levi’nin *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında mekân İstanbul’dur. Ancak İstanbul, olay örgüsü içerisinde öne çıkmaz. Ancak Levi’nin İstanbul’u, üçüncü perdeden itibaren daha derinlemesine anlattığı görülür. Anlattığı bu İstanbul, Levi’nin günümüzdeki İstanbul’udur. Yer yer bu anlatışa eski İstanbul hatıraları karışır: “İstanbul’un sonbahar rüzgârlarını sevmek ve özlemek için birçok sebep vardı. Kastedilen sadece o bildik, akla ilk gelen rüzgârlar değildi üstelik.”⁵⁵⁶

Levi, romanlarında genellikle açık ve kapalı mekânlar diye bir ayrımaya gitmez. Her iki mekânı olay örgüsü içerisinde kullanır. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanına bakıldığında olayın geçtiği açık mekânlar olarak okurun karşısına: Sıracevizler Sokağı, Caddebostan Plajı, Galata Köprüsü, Balık Pazarı, bir bank,

⁵⁵³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 403.

⁵⁵⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 52.

⁵⁵⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 55.

⁵⁵⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 153.

Taksim, Beyazıt Meydanı, Moda Burnu'nda bir çay bahçesi, Kadıköy Çarşısı; kapalı mekânlar olarak okurun karşısına: Malik Bey'in evi, Bağlarbaşı'ndaki ev, Çiftehavuzlar'daki ev, Sıracevizler Sokağı'ndaki ev, Beyoğlu'nda bir meyhane, Galatasaray Lisesi, İznik'te Bakilerin evi, Karadeniz kıyısında bir otel, Ortaköy'de öğretim görevlisinin evi, Frankfurt'ta bir otel odası, Frankfurt'ta bir genelev gibi mekânlar çıkar. Bunlara nazaran olayların büyük bir bölümü Malik Bey'in evinde, İstanbul Üniversitesinde, Saffet ile Hülya'nın evlendikten sonra kaldıkları evde ve Saffet'in boşandıktan sonra Neval'den aldığı Şişli Sıracevizler Sokağı'ndaki evde geçer. Zaten Levi, romanın bölüm başlarında olayın geçtiği mekânlarla ilgili okura kısa bir bilgi verir:

“Yaşayabileceğinizi yaşamıştınız, yaşıyordunuz. O akşam da yaşayabilirdin. O akşam da... O puslu, yağmurlu, soğuk Cuma akşamı, evinin bildik sıcaklığında, salondaki eski İspanyol işi yemek masasının üstünde, Prag'dan aldığınız Bohem cam vazoya dayanmış o mektubu bulmasaydın.”⁵⁵⁷ (Saffet ile Hülya'nın Çiftehavuzlar'daki evi)

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında diğer romanlarda olduğu gibi bazı mekânlar figüratif özellik gösterir. Bu mekânlar sadece adları zikredilerek geçiştirilir. O mekânlarla ilgili olay örgüsü içerisinde bilgi sahibi olunmaz. Romadaki İskoçya, Londra, Mecidiköy, Galata, Asmalımescit, Osmanbey, Ankara vb. mekânlar bu tip mekânlara örnektir:

“Dahası sen hep şehrin bağrında, içinde yaşamak istemiştin. Belki de aklına ilk gelenin aksine, daha çok esin kaynağı bulma umuduyla, daha kalabalık bir semte taşınabilirdin. Aklına elbette hemen Beyoğlu, Asmalımescit, Galata ve etrafı gelmişti.”⁵⁵⁸

Levi'nin *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında diğer romanlarında olduğu gibi plajlar, genelevler, sinemalar, kahvehaneler, hastaneler, meyhaneler ve restoranlar sıklıkla vurgulanan mekânlardır. Bu mekânların kimi açık mekânlarken kimileri de kapalı mekânlardır. Olayların belli bir bölümü bu mekânlarda geçer. Diğer romanlarını okuyan okurlar bu mekânlarla karşılaştığında şaşırırlar:

“Bazı hafta sonları Caddebostan Plajı'na da giderdiniz gerçi. Bazen plajın biraz ilerisindeki iskeleden sandal da kiralardınız.”⁵⁵⁹

“Sonra da Balık Pazarı'ndan geçerek, kapısından içine adım attığında daha önce defalarca geldiğini anladığım, küçük, bol kokulu ve sigara dumanlı meyhaneye girmiştiniz.”⁵⁶⁰

“Beyoğlu Dünya Sineması'nda, Sinematek Derneği'nin film gösterilerine de sık sık gitmeye başlamıştın.”⁵⁶¹

⁵⁵⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 34.

⁵⁵⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 173.

⁵⁵⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 47.

⁵⁶⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 63.

⁵⁶¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 71.

“(…) [T]uhaf bir geneleve gitmiştin.”⁵⁶²

“Orayı biliyordun. Fiyatları biraz yüksekti ama verdiğinin karşılığını alabildiğin, gerçekten iyi diyebileceğin restoranlardan biriydi.”⁵⁶³

“Şimdi Cenevre’de bir klinikte tedavi görüyor.”⁵⁶⁴

Levi, romanlarında mekân tasvirine uzun uzun yer vermez. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında bu tasvirler görülür. Adı geçen mekânlar dekoratif bir özellik gösterir. Asıl olan orada yaşanan hatıralardır. O mekânlar, o hatıralar için ve aradan yıllar geçse de o duyguyu yaşatmak için vardır: “Gittiğiniz yer, barı, saunası ve havuzu ile büyük bir gece kulübü görünümündeydi.”⁵⁶⁵

Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında İstanbul’un değişimine birkaç yerde değinir. Levi, bunu İstanbul’a bir vefa borcu olarak görür ve her romanında bu vurguya özellikle değinir:

“Yine buradaydın. Bu bankta. Hep sevdiğin, hafızana kazınmış birçok hatırasıyla anlam kazanmış bu sahilde. Şehrinin artık çok değişmiş bulunduğun, nerdeyse tanınmaz bir hale döndüğünü düşündüğün bu köşesinde. Ne o tahta iskeleye bağlanmış sandalları kiralamak mümkün çünkü artık, ne de Maksim Gazinosu’na uzaktan bakmak.”⁵⁶⁶

“Değişim kaçınılmazdı. Mekânlar kadar insanlar da değişiyordu.”⁵⁶⁷

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanındaki mekân ile *İstanbul Bir Masaldı ve İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*’ndaki mekân karşılaştırılınca görülecektir ki onlarda İstanbul başroldeydi, oysa şimdi *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında kahramanlar ön planda. Levi için İstanbul aynı zamanda bir ilham kaynağıdır. Birçok romancı yaşadıkları şehirden ilham alır. Bu Levi için de geçerlidir ama Levi bu romanında başrolü İstanbul’dan alıp karakterlere verir.

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında mekân genelde figüratif özellik gösterir. Olayların geçtiği mekânlar sınırlı sayıdadır. Levi, mekânlardan ziyade karakterleri ön plana çıkarmayı sever.

1.6.5. Kişiler Kadrosu

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanının merkezinde yer alan karakterler Neval ile Saffet’tir. Bu karakterlerin yanında Baki, Hülya, Malik ve Firdevs gibi karakterler romanın diğer önemli karakterleri olarak okurun karşısına çıkar. Levi için bu romanın en önemli yanlarından biri Müslüman karakterlerin merkezde

⁵⁶² Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 81.

⁵⁶³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 130.

⁵⁶⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 53.

⁵⁶⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 81.

⁵⁶⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 126.

⁵⁶⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 153.

olmasıdır. Daha önceki romanlarının merkezinde hep azınlıktaki kişiler yer alırken bu romanında Levi, Müslüman karakterleri tercih eder. Ancak karakterler Müslüman olmasına rağmen dine bağlı kişiler değildir. Zaten Levi'nin hiçbir romanında dine sıkı sıkıya bağlı karakterler görülmez. Görülenler de bir elin parmağını geçmez. Bu tip karaktere romanlarında Levi pek nadir yer verir: “Oğluyla pek arası yoktu. Aslında sen hariç hiç kimseyle arası yoktu. Namazında niyazında muhafazakâr kadındı.”⁵⁶⁸

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında karakterlerin en önemli özelliği kendilerini arayış içerisinde olmalarıdır. Kimileri bu yolda başarılı olurken kimileri başarısız olur: “Birçok yaşıtın gibi, devrimin hayalini kurarken kendi devriminin peşindeydin aslında.”⁵⁶⁹

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında kadın karakterler güçlü kadınlardır. Romanda Neval, Hülya ve Firdevs gibi güçlü ve cesaretli kadınlar vardır. Hülya'nın yirmi yıllık evliliğinden sonra Saffet'e boşanma davası açması cesaret gerektiren işlerdendir: “Karı seni terk ettiğini söylüyordu. Bir daha dönmeyeceğini de. Boşanma talebinde bulunduğunu, avukatının seni yakında arayacağını, mal paylaşımında bir sorun çıkmayacağına inandığını da.”⁵⁷⁰

Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında okura, karakterleri anlatma tekniği yöntemiyle sunar. Okur, anlatıcının karakterleri tanımlayışıyla onlar hakkında bilgi sahibi olur. Bunun yanında karakterlerin psikolojik tarafları ile ilgili okurun kendisinin yorum yapabileceği kısımlar söz konusudur. Zaten Levi'nin istediği okurun karakterlerin bu duygusal yönlerinin farkına varıp yorum yapmasıdır:

“Dışarı çıktığında Mercedes Şevki'nin biraz ileride, büyük bir koltuğun arkasına dirseklerini dayayarak duran, çıplak, iri kıyım, bedeninin hakkını verecek kadar iri göğüslü ve kalçalı, sarışın, beyaz tenli, sarı, uzun saçlı çok güzel bir kadının yanında durduğunu görmüştün.”⁵⁷¹

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında Levi'nin diğer romanlarında olduğu gibi karakterlerin birçoğu ticaret ile meşguldür. Saffet'in babası Malik, Mercedes Şevki ve Saffet'in kendisi buna örnek teşkil eder. Tabii ticaret beraberinde zaman

⁵⁶⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 40.

⁵⁶⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 55.

⁵⁷⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 34.

⁵⁷¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 83.

zaman iflasları da getirir. Mutlaka bir iki karakterin iflas edişi ile ilgili ayrıntıya Levi'nin romanlarında yer verilir:

“Gelgelelim teyzesinin birikimlerinden yaptığı sermaye ile o sokak kavgasında bir gece kelebek sallama ustası Tektaşak Kürt Numan tarafından delik deşik edilecek Hamsi lakaplı Çamlıhemşinli komşusu Mehmet'in ortaklığında kurduğu triko atölyesini de üç yıl içinde batırmıştı.”⁵⁷²

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında da karakterlerin birçoğu okuryazar ve entelektüel kişilerdir. Bu kişiler müziğe ve okumaya meraklıdırlar. Baki'nin anne ve babası dışındaki diğer karakterler bu gruplandırmaya dâhil edilebilir. Örneğin Naciye gençliğinde ut meşk eder:

“Onun genç kızlığında ud meşk ettiğini hatırlıyordu.”⁵⁷³

“Lisenin ilk sınıfını bitirdiğin yaz ne çok kitap okumuştun. Yaşar Kemal'in İnce Memed'inin ilk iki cildi, Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde'si, Kemal Tahir'in Göl İnsanları'sı, Aziz Nesin'in Rıfat Bey Neden Kaşınıyor'u, Dostoyevski'nin Suç ve Cezası... Malik Bey bu kitapları okumandan hiç hoşlanmamıştı.”⁵⁷⁴

Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında okurun karşısına politik karakterler çıkarır. Karakterlerin siyasi bir duruşları vardır. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanı bu açıdan *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanıyla benzerlik gösterir. Özellikle bu siyasi duruşu, okur romanda Baki üzerinden görür. Sonuç olarak Baki'nin bu yönü, onun ölümüne sebep olur. Saffet, her ne kadar siyasi bir duruşa sahip olmak istese de bunu başaramaz: “Senin gibiler kendileri için önemliydi, unutmamalydın. Kim olduklarını sormuştun bunun üzerine. Madem hep biz deyip duruyordu. Gülümsemişti. ‘Devrim yolunda neferler demişti.’”⁵⁷⁵

Levi'nin romanlarında değişmez karakterlerden biri total karakterlerdir. Naciye, bazı uygunsuz davranışlar sonrasında böyle bir total karakter ile evlendirilir: “Meseleyi iki yıl sonra Naciye'yi dulluğundan ve yalnızlığından sık sık sakınan yoğurtçu Topal Osman'la evlendirerek kapatmaya çalışmışlardı.”⁵⁷⁶

Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanındaki karakterlerin isimlerini özellikle seçer. Her ismin karakterin kaderiyle ilişkisi vardır. Bunu roman içerisinde Levi de ifade eder. Serap, Ulaş, Firdevs, Baki, Saffet, Malik vb. karakterlerin isimleri buna örnek teşkil eder:

“Serap'tan tek bir haber alamamıştın. Adına yakışır bir şekilde kaybolup gitmişti. Bu tuhaflığa bile bile yol açtığımı söyleyememe gerek yok herhalde. Tuhaflık sadece

⁵⁷² Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 39.

⁵⁷³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 41.

⁵⁷⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 45.

⁵⁷⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 65.

⁵⁷⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 41.

Serap'tan kaynaklanmıyordu. Ben ona bu adı hayatından böyle geçmesini istediğim için uygun görmüştüm. Hele hele bir de bilmediklerini aklıma getirdiğimde bu ad çok daha derin anlamlar kazanıyor, inan.”⁵⁷⁷

Burada ayrı bir parantez açılması gereken bir diğer husus, Levi'nin karakterlerinin en az bir ikisinin futbola karşı olan tutkularıdır. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında bu vurgu görülebilir. Saffet ile oğlu Ulaş'ın futbola merakı roman içerisinde vurgulanır: “Siz en çok hangi anlarınızda yakınlaşabiliştiniz? İlk akla gelen en çok gelmesi gerekendir derler. Doğru mudur bilinmez ama senin aklına ilkin ortak futbol tutkunuz gelmişti, hatırlıyor musun?”⁵⁷⁸

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında merkezde yer alan karakterlerin genel özellikleri şu şekildedir:

Saffet, Malik Bey ile Sabriye Hanım'ın oğlu, Ulaş'ın babası, Neval'in sevgilisi, Hülya'nın eski kocasıdır. Çocukluğu Şişli'de geçer. Liseyi Fransız okulunda okur. Vasat bir öğrencidir. İyi kompozisyonlar yazar. Futbol oynamayı bilmez ancak futbol seyretme tutkusunu vardır. Çekingen bir çocuktur. Dışarıdan daha çok evde vakit geçirmekten hoşlanırdı. Odasında kitap okur ve müzik dinler. Anne ve babası, onun bu durumundan şikâyet ederdi. Babası, okuyacağı okula karşı çıkar. İstanbul Üniversitesinde iktisat okur. Devrimci ruha sahiptir. Üniversitede okurken yürüyüşlere ve forumlara katılır. Üniversitede tanıştığı Baki adlı kişiden etkilenir. Üniversiteden arkadaşı Hülya ile evlenir. Yirmi dört yıl evli kaldıktan sonra boşanır. Özel bir üniversitede işletme yüksek lisans programında ders verir.⁵⁷⁹ Üniversitede çalışırken pazarlama uzmanı bir öğretim görevlisi kadın ile ilişki yaşar. Yazarlık yeteneği vardır, kitap yazar. Aysel ile Azra, yazdığı romanın karakterleridir. Yayla çorbasını sever. Ressamlardan en çok Picasso'yu sever. Neval'den aldığı eve taşınmadan önce Çiftelhavuzlar'da otururdu. Bira sevmez. Neval'den ayrılınca başka kadınlarla birlikte olur. Neval'in Kanada'dan arkadaşı Firdevs'e ilgi duyar. Levi, verdiği bir röportajda Saffet karakteri hakkında şunları söyler:

“Aynen. Zaten bilerek o adı verdim kendisini olayların akışına bırakmış biri. Bu da onun oyunu galiba. Biraz ben Saffet'i tam olarak olmasa bile hafiften uzaktan uzağa

⁵⁷⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 54.

⁵⁷⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 112.

⁵⁷⁹ Bu otobiyografik bir özelliktir.

Camus'un Yabancı'sına benzetirim, yani öyle gidiyor işte... Nasıl olursa olsun olaylar şeklinde."⁵⁸⁰

Neval, Saffet'in sevgilisidir. Fuşya rengini sever. Bir istihbaratçının kızıdır. Sermet ile evlidir. Ondan boşanır. Evlenmeden önce Arda diye bir tango hocasından ders alır. Yaşadığı hayat hakkında Saffet'e Arda ile evli olduğu, ondan Kumsal adında bir kızı olduğu, evli olan Sermet ile ilişki yaşadığı, daha sonra Vancouve'ye Firdevs'in yanına gittiği, Sermet'in intiharı sonrası memlekete döndüğü yalanını söyler. Daha sonra gerçekleri itiraf edip Sermet ile evlenip boşandığını, çocuğu olmadığını söyler. Biraz kiloluca, beyaz tenli, kestane renkli saçlı, mavi gözlü biridir. Bir dergide editör olarak çalışır. İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunudur. Vancouve'de British Columbia Üniversitesinde Firdevs'in yanına gidip Amerikan Edebiyatı Yüksek Lisans Programı'na kaydolar. Magazin haberleri okumayı sever. Abisi Bursa'da yaşar. Annesini silik bir karakter olarak görür. Babasını öldürdüğünü söyler. Romanın merkez karakteridir. Romanda iki sonda farklı hayatlar yaşar. Sermet ile dört yıl evli kalır. Babasına İspanyolca kursuna gittiği yalanını söyleyip Arda adlı bir hocadan tango dersi alır. Kanada'da Firdevs'in yanındayken bir striptiz kulübünde striptiz yapar. Romanın birinci sonunda Montreal'de bir profesör ile evli olduğu ve ondan dört yaşında bir kızı olduğu söylenirken, romanın ikinci sonunda ölümcül bir hastalığa yakalandıktan kısa bir süre sonra Kanada'da Firdevs'in yanında öldüğü söylenir.

Sermet, istihbaratta çalışır. 1.85 boyunda, yakışıklı, keskin bakışlı biridir. Neval'in babası tarafından Neval'e uygun görülür. Ancak Neval'in kendini kasma sonucu hiçbir zaman cinsel birliktelik yaşayamazlar. Yurt dışı görevini bahane edip Neval'den boşanır. İlk önce Neval, onun hakkında Saffet'e, Boğaziçi'nde işletme okuduğu, patronunun kızı ile evli olduğu, şirketin hissedarı olduğu, annesinin ressam, babasının müzisyen olduğu, annesinin en sevdiği rengin fuşya olduğu, karısının psikiyatr tedavisi gördüğü, karısının konservatuvar mezunu olduğu, karısının adının Ayla olduğu, Sermet ile yasak ilişki yaşadığı yalanını söyler. Oysa Sermet, Ankara Siyasal Bilgilerden mezun olan bir istihbaratçıdır ve Neval'in kocasıdır. İngilizce ve Almanca bilir. Neval'in Saffet'e sattığı ev, Sermet ile evli oldukları sürede kaldıkları evdi. Neval, bu ev hakkında da Saffet'e yalan konuşur.

⁵⁸⁰ Faruk Şüyün, "Mario Levi ile *bu oyunda gitmek vardı* üzerine hayat felsefesi", Dünya. Erişim 19.01.2017. <https://www.dunya.com/dunya-kitap/mario-levi-ile-quotbu-oyunda-gitmek-vardiquot-uzerine-hayat-felsefesi-haberi-308402>.

Hülya, Saffet'in eski karısıdır. Babası iflas edince zor duruma düşerler. Zor bir hayat yaşar. İstanbul Üniversitesinden mezundur. Saffet ile üniversiteden tanışır. Bankacıdır. Boşandığında kırklarının ortasındadır. Sanata karşı ilgisi yoktur. On altı yıl sonra çalıştığı bankanın şube müdürü olur. Kocasını Saffet'e boşanma davası açar. Uzun bir aradan sonra Saffet'i arayıp hâlini ve hatrını sorar. Turgutreis'te otel işletir. Romanın sonunda aslında Saffet'i uzun bir süredir aldattığı ve aldattığı adam ile de yakın zamanda ayrıldığı söylenir. Levi, verdiği bir röportajda Hülya karakteri hakkında şunları söyler:

“Hülya, galiba benim en çok kızdığım kahraman. Onu elimden geldiğince haklı çıkarmaya çalıştım, ama aslında için için de ona kızdım. Çünkü bir türlü sevgilisi olduğu için gittiğini söyleyemedi. Ve hep bir hesap içinde oldu. Ama sadece kızmakla kaldım. Çünkü böyle insanlar var, dolayısıyla insandır, yapar.”⁵⁸¹

Firdevs, Neval'in Kanada'daki doktor arkadaşı. Neval, Saffet'e Firdevs'le aşk yaşadığı, yaşadığı aşkın en ateşli aşk olduğu, başından belalı bir evlilik geçtiği yalanını söyler. Firdevs, bir intihar olayından sonra Türkiye'den Kanada'ya göç eder. Yalnız, bağımsız ve mutlu bir karakterdir. Adını sevmez. İstanbul'a geldiğinde Saffet ile Karadeniz kıyısındaki bir otelde kalırlar. Ancak sevişmezler. Gerçekte lezbiyen değildir. Levi, Firdevs karakteri hakkında şunları söyler: “Firdevs büyük bir acı yaşamış ve acılarıyla baş etmeyi öğrenmiş bir kadın. Bu onu daha güçlü ve etkileyici kılıyor. Ama hayatı çok iyi tanımış, başarılı, küçük hesapları olmayan, rahatlamış bir kadın.”⁵⁸²

Baki, Saffet'in üniversiteden arkadaşı. Siyah gür saçları, bıyıkları, uzun boyu ve iri bir yapısı vardır. Elleri sert ve nasırlıdır. Üniversitede birçok tanıdığı olan, itibarlı birisidir. Devrimci görünür ancak daha sonra Saffet, emekli bir istihbaratçı tarafından devlete çalıştığını öğrenir. Yürüyüşlere ve forumlara katılır. Forumlarda konuşmalar yapar. İzniklidir. Üçüncü sınıftadır. Alttan dersleri vardır. Saffet'i, her gittiği yere götürür ve Saffet'in bu yasak işlere bulaşmamasını ister. Bir gece vakti öldürülür.

Malik Bey, Saffet'in babasıdır. Yoksulluk içinde büyür. Tekstilcilik işi ile uğraşır. Birkaç ticaret işinde iflas edince bir şirkette çalışmaya başlar. Babası Tapu

⁵⁸¹ Şüyün, “Mario Levi ile *bu oyunda gitmek vardı* üzerine hayat felsefesi”.

⁵⁸² Gamze Akdemir, “Mario Levi'den yeni roman: *Bu Oyunda Gitmek Vardı*”, Cumhuriyet. Erişim 16.01.2016.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/452172/mario_levi_den_yeni_roman___bu_oyunda_gitmek_vardi_.html.

ve Kadastro Müdürlüğünde çalışan, eski haritalara meraklı, büyük seyahatlerin hayalini kuran, genç yaşta vefat eden bir memurdu. İş hayatına atılırken teyzesi Naciye'nin birikimini kullanır. Teyzesi Naciye ile ensest ilişki yaşar. Çamlıhemşinli komşusu Mehmet, Tektaşak Kürt Numan tarafından bıçaklanarak öldürülünce triko atölyesini üç yıl içinde batırır. İkinci işi iplik imalatı işinden de iflas eder. Milliyetçidir. Adalet Partisi taraftarıdır. Demirelcidir. Sıracevizler Sokağı'nda otururlar.

Serap, Saffet'in lise arkadaşı. Psikolojik sorunları vardır. Cenevre'de bir klinikte tedavi görür. Bir ara liseden ayrıldıktan sonra on altı yaşında evlendirildiği söylenir. Çenesinde derin bir gamze vardır. Saffet'e okuması gereken kitapları tavsiye eder. Romanın sonunda bir ara siyasete bulaşan bir iş adamının karısı kimliği ile okurun karşısına çıkar. Boğaz'ın eski yalılarının birinde oturur.

Merkezde yer alan karakterler haricindeki yardımcı karakterlerin özellikleri şu şekildedir: *Dekan*, Saffet'in özel bir üniversitede Sosyal Bilimler Fakültesinde dekan olan arkadaşı. Saffet'e üniversitede iş ayarlar. *Nilay*, Saffet ile birlikte olan öğretim görevlisi kadın. *Naciye*, Malik Bey'in teyzesidir. Malik Bey ile ensest ilişki yaşar. Topal Osman ile evlenir. On altı yaşında ut meşk eder. Hocasına karşılıksız bir aşk besler. Bu yüzden hocası ona ders vermeyi bırakır. *Babaanne*, Saffet'in babaannesidir. Saffet babaannesinden babası ile büyük teyzesi Naciye'nin ensest ilişkisini öğrenir. Bağlarbaşı'nda oturur. Örgü işiyle uğraşır. *Topal Osman*, Malik Bey'in teyzesi Naciye ile evlenen dul yoğurtçu. *Sabriye Hanım*, Saffet'in annesidir.

Emekli istihbaratçı, Neval'in babasıdır. Saffet'e Baki'nin devlete çalıştığı bilgisini verir. Saffet için bu haber hayal kırıklığı yaratır. Çünkü Baki onun kahramanıdır. Bunu öğrendiğinde Baki ölmüştü. *Ulaş*, Saffet ile Hülya'nın oğlu. Fransız okulunda okur. Liseyi zorla bitirir. Londra'da iktisat okur. Londra'da yaşar. Brezilyalı bir kızla beraberdir. Bilgisayar, en yakın arkadaşıdır. Bir ara Mısırlı komşusu illüzyonistten numaralar öğrenir. İngiltere'de bir yarışma programına katılır. Bir finans kuruluşunda çalışır. Balıktan daha çok hamburgeri sever. Hayatında hiçbir romanı tam bitiremez. İnternette okuduğu bilgilerle bilgiçlik taslar. *Mercedes Şevki*, Saffet'in Frankfurt'ta iş yaptığı kişi. Adanalıdır. Kumar oynar. Pamuk tüccarının oğludur. Frankfurt'ta yaşar. İntihar ederek öldüğü

söylenir. Ölüm haberini Saffet'e, Mercedes Şevki'nin İtalyan restoranları açan Arnavut ortağı verir. Romanın sonunda eski eşi tarafından öldürüldüğü söylenir.

Rumen Kız, Saffet'in Frankfurt'ta birlikte olduğu genelevde çalışan kadın. Çenesindeki gamzesiyle Saffet'e Serap'ı hatırlatır. Daha sonra zengin bir müşterisi ile evlenir. Kocasını kısa bir süre sonra kaybeder. Münih'te sanat eserleri ve resim simsarlığı yapar. *Serpil Teyze*, Baki'nin annesidir. İznik'te yaşar. Tahsil görmemiştir. *Muhlis Amca*, Baki'nin babasıdır. Tahsil görmemiştir. *Azime Hanım*, Malik Bey'in evini temizlemeye gelen kadın. *Kadri Bey*, Saffet'in lise öğretmeni. İstanbul Üniversitesinden mezundur. *Michael*, birinci sonda Neval'in psikoloji profesörü olan kocasıdır. Neval'den dört yaşında bir kızı, önceki evliliğinden de on beş yaşında bir oğlu vardır. *Halit Amca*, mahallenin Erzincanlı şişko kasabıdır.

1.6.6. Tematik Unsurlar

Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanının giriş sayfasında romanı, “Oyun/Roman/Komedi ve Üç Perde” olarak tasarladığını ifade eder. Parantez içinde “Yazarı tarafından sansürlenmiş ve düzeltilmiş baskı” açıklamasını yapar. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanı: Bir “epigraf”, “Editörden Zorunlu Açıklama ve Bu Oyun/Romanı Seyretme/Okuma Kılavuzu”, “Okurla Sohbet Eden Kişinin Bölümü”, “Karakterlerin Kendi Aralarında Konuştuğu Bölüm”, “Okurla Sohbet Eden Kişinin Bölümü”, “Birinci Perde”, “Okurla Sohbet Eden Kişinin Bölümü”, “İkinci Perde”, “Okurla Sohbet Eden Kişinin Bölümü”, “Üçüncü Perde”, “Okurla Sohbet Eden Kişinin Bölümü”, “Birinci Son”, “Okurla Sohbet Eden Kişinin Bölümü”, “İkinci Son”, “Okurla Sohbet Eden Kişinin Bölümü”, “Karakterlerin Kendi Aralarında Konuştuğu Bölüm”, “Okurla Sohbet Eden Kişinin Bölümü” başlıklarından oluşur.

1.6.6.1. Aşk

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanının merkezinde, insanın kendisini arayışının olduğu bir aşk romanıdır. Karakterler kendilerini arama yolculuğunda aşk önemli dönüm noktasıdır. Saffet, lisede Serap adlı bir kıza âşıktır ancak bu kıza açılmaz. Üniversitede âşık olduğu Hülya ile evlenip boşanır. Daha sonra Nilay, Neval ve Firdevs ile birlikte olur. Ancak romanın merkezinde Neval ile yaşadığı

aşk vardır. Bu aşkın sonu birinci sonda Neval'in bir başka ülkeye gidip bir başka adamla evlenmesi ile son bulurken, ikinci sonda Neval'in amansız bir hastalık sonrasında ölümüyle sona bulur. Levi için bu aşkın mutlu sonla bitmemesi şaşırtıcı değildir. Çünkü Levi'nin romanlarında mutlu aşk yoktur:

“Ne masum ve safça anlardı. Âşık olmuş, ancak hissettiklerini bir türlü dile getirememiştin. O da belki hissettiklerini hissetmiş, buna karşın sohbetlerinizi buralara kadar getirmemek için elinden geleni yapmıştı.”⁵⁸³ (Saffet ile Serap)
“Hayatına yeni giren ve gizleyemezdin artık, kalbinde her geçen gün biraz daha çok yer eden Hülya'yı elbette konuşacaktınız. Aynı dönemdediniz.”⁵⁸⁴ (Saffet ile Hülya)
“Ne var ki aynı duygu Neval için geçerli değildi. İçinde tarif edemediği, adını koyamadığı bir şey kıpırdıyordu. ‘Bu yaşta âşık olmadım herhalde’ dedi kendine, gülümsedi.”⁵⁸⁵ (Saffet ile Neval)

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında ümitsiz aşklar okurun karşısına çıkar.

Bu ümitsizlik karakterlerin bu aşk için gerekli adımı atamamasından kaynaklanır ve sonuç olarak karakterlerin bir başka yere gitmesiyle son bulur. Naciye'nin ut öğrendiği evli hocasına âşık olması, Saffet'in Firdevs'ten hoşlanmasına rağmen adım atamaması buna örnek teşkil eder:

“Onun genç kızlığında ud meşk ettiğini hatırlıyordu. Hocası bir gün artık bir öğreteceği kalmadığını, böyle bir kabiliyete başka imkânların da tanınması gerektiğini söylemiş ve çekip ve çekip gitmişti. Aslında çekip gitmişti ifadesi ne kadar doğrudu, bir türlü karar veremiyordu. Gitmek mecburiyetinde kalmıştı demek daha mı doğrudu yoksa? Aralarında ümitsiz bir aşk mı doğmuştu? Adamın evli olması, yaş farkları...”⁵⁸⁶

Levi'nin bütün romanlarını okuyanlar görecektir ki yasak ilişkiler her zaman vurgulanan bir konudur. Bu romanda Levi, çok farklı bir yasak ilişkiye değinir. O da Malik Bey ile teyzesi Naciye'nin arasındaki ensest ilişkidir:

“Oğlu ile kız kardeşi iki yıl sürmüş, hâlâ yüz kızartıcı bulduğu bir ilişki yaşamıştı. Kız kardeşi Naciye'nin, genç yaşında kaybettiği subay kocasının ailesinden kalan paranın önemlice bir bölümünü iş kurması için oğluna gözünü kırpmaksızın vermesinin temelinde bu tuhaf ilişki vardı.”⁵⁸⁷

Levi, daha önceki romanlarında evli karakterlerin bir başkasıyla yasak ilişkiye girmesine yer vermiştir. Saffet'in Hülya ile evliyken Frankfurt'ta geneleve gitmesi, Hülya'nın Saffet ile evliyken bir başka adam ile birlikteliği bu yasak ilişkiye örnek teşkil eder:

“Sözünü ettiği sevgili gerçektir. O sevgiliden ayrıldığını ifade ederken de yalan söylemiyordu. Kısacası tüm söyledikleri doğrudu. Doğrudu ama eksikti. Çünkü bu sevgili en baştan beri vardı ve beklenmedik gibi görünen, çok da ikna edici gerekçelere temellendirilmiş ayrılığın en önemli nedenlerinden biriydi.”⁵⁸⁸

⁵⁸³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 50.

⁵⁸⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 73.

⁵⁸⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 235.

⁵⁸⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 41.

⁵⁸⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 40.

⁵⁸⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 434.

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanı cinsel ögelerin sergilenişi bakımından *Lunapark Kapandı* ile benzerlik gösterir. Bu benzerlik sevişme sahnelerinin geniş kapsamlı sergilenmesi ile ilgilidir. Özellikle Neval ile Saffet'in sevişmeleri, Saffet'in Frankfurt'ta genelevde Rumen kız ile sevişmeleri buna örnek teşkil eder:

“Önce elini bu duruş için koyduğu göğsünü, ardından karnını okşamaya başladı. Okşayışlarında tırnaklarını da hafiften hissettirerek. Sonra erkekliğini okşadı, sonra da ağzına alıp emmeye başladı. Giderek hızlanarak. Böyle devam etmesi halinde gelebileceğini söyledi Saffet. Başıyla gelebileceğini işaret etti Neval de devam ederek. Daha da hızlanarak.”⁵⁸⁹

Levi, cinsel ögeleri vurgularken yer yer bu konu hakkında problemleri konulara değinir. *Size Pandispanya Yaptım* romanında cinsel organlara yapılan vurgu gibi bu romanda da Neval'in cinsel birleşme sırasında yaşadığı kasılma sorununa değinilir:

“Ön sevişmeyi bir yere kadar götürebiliyordum. Ama içime girmesine bir türlü izin veremiyordum. Bir kasılıyordum ki sorma. Ne olduğunu bilemediğim bir şey, artık bir duvar mı dersin, kalın camdan bir perde mi, aramızda öyle duruyordu işte.”⁵⁹⁰

Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında da bakirelik konusuna vurgu yapar. Hülya ile Saffet'in Karadeniz kıyısında bir otel odasında yaşadıkları ve Saffet'in Neval ile yaşadıkları buna örnek teşkil eder:

“Yirmi üç yaşındaydınız... Ve siz o otel odasında birbirinize bekâretlerinizi vermiştiniz. Hülya senin de ilkini yaşadığını öğrendiğinde şaşırılmış ama aynı zamanda da çok duygulanmıştı.”⁵⁹¹

“Gördüğün gibi... Bu ilkti, evet... İlk... İlk sen içime girdin. Ben ilk seni içime alabildim. Ben... Ben bunu yapamıyordum. Bana bunu yaşattığın için sağ ol...”⁵⁹²

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında yaşanan bazı sevişmeleri karakterler, görev olarak görür. Bu, bir zaman sonra karakterleri farklı arayışlara yönlendirir. Saffet ile Hülya'nın evlilikleri süresince yaşadıkları birliktelik buna örnektir: “Bir cinsel hayatınız yok değildi elbet. Mesele, sıcak ve güvenli yatağınızda yaşadıklarınızın öncelikle rahatlamaya, rahatlamaya, bağlamaya ve bağlamaya, birbirinizi kaybetmeme kaygısına yönelikti belki.”⁵⁹³

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında yaşanan aşklar mutsuzlukla sonuçlanır. Bu aşkların kaçınılmaz bir sonudur. Bu son, okur için hiç de şaşırtıcı olmaz. Çünkü romanın en başında bu duygu okura hissettirilir.

⁵⁸⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 293.

⁵⁹⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 304.

⁵⁹¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 80.

⁵⁹² Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 298.

⁵⁹³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 106.

1.6.6.2. Yalnızlık ve Yabancılaşma

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanı, merkezinde yalnız ve yabancılaşmış karakterler barındıran bir romandır. Romandaki karakterlere bakıldığında hepsinin hayatları süresince zaman zaman yalnızlık çeken yabancılaşmış kişiler olduğu görülür. Saffet, Neval, Firdevs ve diğer karakterler buna örnek teşkil eder: “Elini uzattı kadın, iyice sıktı. Bir özgüvenden çok bir titreme, bir çeşit tutunma çabası vardı sanki bu sıkışta.”⁵⁹⁴

Bu romanda karakter sürekli bir arayış içerisinde. Aradıkları kendileridir. Bu arayış sonrasında çeşitli değişimler ve dönüşümler yaşarlar. En büyük değişimi de kaybettikleri anlarda yaşarlar. Saffet, Neval, Firdevs ve Hülya bu arayışların merkezinde olan kişilerdir:

“İnanıklarımız... Hakikatimizi en nihayet keşfedebilelim diye. Kendimizi bile bile yok etmeye göze alarak.”⁵⁹⁵

“Değişim sancısı sadece yaşadığın ülkenin yaşadığı değişimin duyurduğu sancı değildi, senin de yaşadığın değişimin sancısıydı. Kaybetme duygusu değildi, senin de yaşadığın değişimin sancısıydı. Kaybetme duygusu elbette büyüttü. Bu büyümeyi o günlerde ne çok insan istemişti.”⁵⁹⁶

Karakterlerin etrafı yalnızlık ve yabancılık duvarları ile örülüdür. Bazen bu duvarları başkaları değil kendileri örerler. Karakterler, o duvarları aşmak için mücadele ederler. Kimilerinin bu çabası başarıyla sonuçlanırken kimilerinin ise başarısızlık ile sonuçlanır. Ama hemen hemen hepsinde bir çaba söz konusudur: “Kendilerini tutsaklıklarından ve küçük hesaplarından kurtaramayanları hatırla. Yıllardır onlarla beraberdik.”⁵⁹⁷

Arayış içerisinde olan karakterler, zaman zaman çözüm yolu olarak gitmeyi seçerler. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında giden hiçbir karakter geri dönmez. Özellikle belirtilmesi gereken husus ise gidenlerin daha çok kadın karakterler olmasıdır. Hülya'nın kocası Saffet'i terk edişi buna örnek teşkil eder. Aynı şekilde Neval de Saffet'i bırakıp gider: “Karın seni terk ettiğini söylüyordu. Bir daha dönmeyeceğini de. Boşanma talebinde bulunduğunu, avukatının seni arayacağını, mal paylaşımında bir sorun çıkmayacağına inandığını da.”⁵⁹⁸

⁵⁹⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 160.

⁵⁹⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 18.

⁵⁹⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 100.

⁵⁹⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 18.

⁵⁹⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 34.

Karakterler zaman zaman hapsoldükleri yalnızlıktan ve yabancılıktan kurtulmanın çaresini sahip olduklarını koruyarak giderme yolunu seçerler. Bu onlar için istenmedik sonuçlar doğurur. Karşılaştıkları sonuçları kabullenmek o kadar kolay olmaz. Kendilerine bile itiraf edemedikleri duygular içerisindedirler. Bu, yaşanan beraberliklerin ilk zamanlarında yaşanmaz. Kendilerini zamanla yalnızlığa hapsedip birbirlerine yabancılaşırlar. Saffet bunların en güzel örneğini teşkil eder:

“Yıllar boyunca bu evliliği bir görüntüyü ısrarla kurtarmak için sürdürmemiş miydiniz? En azından kendine itiraf etmeliydin. Duygu senin de duygun değil miydi? Heyecanlanmış, heyecanlarınızı paylaşmış, beraber büyümüş, beraber güçlenmiş, sonra da birçok evlilikteki gibi, birbirinize uzak düşmüştünüz.”⁵⁹⁹

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında karakterler yalnız yürüdükleri bu yolda pişman değillerdir. Bir dönem beraber yürüdükleri, yalnızlıklarını paylaştıkları insanlara küskün ya da kızgın değillerdir. Yaşananlar yaşanmıştır. Hülya'nın Saffet'i terk etmesi sonrasında Hülya'nın pişmanlık duymaması ve Saffet'in iş yerini elden çıkardığında pişmanlık duymaması buna örnek teşkil eder:

“Pişman değildi ve olmayacağını çok iyi biliyordu.”⁶⁰⁰

“İlk karşılaşmalarını sağlayan işyerini iki yıl kadar önce elden çıkarmış, bırakmıştı. Uzun yıllar emek verdiği bir işti, değerinin biraz altına gitmişti ama pişman değildi. Eğer yeni bir yola sahiden çıkmak isteniyorsa, terk etmeyi de, kaybetmeyi de, hatta bedel ödemeyi de bilmek gerekiyordu.”⁶⁰¹

Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında baba-oğul çekişmesine yer verir. Levi'nin diğer romanlarında bu çekişmeye şahit olunur. Bu çekişme aslında kendini kuşak çatışması olarak hissettirir. Levi'nin bu romanında en büyük çekişme, Saffet ile babası Malik Bey arasında yaşanır. Babalar ve anneler genelde çocukların ne okuyacağına, kiminle evleneceğine karar veren merci olarak kendilerini görürler. Zaman zaman bu çekişmeden evlatlar, zaman zaman anne babalar galip ayrılır. Bu çatışma ister istemez evlatların isyanını beraberinde getirir. Saffet, okuduğu üniversiteye karar vererek babasına karşı isyan eder. Baba evlat çekişmesine Neval ile babasının arasındaki çekişme de örnek verilebilir. Bu çekişme Neval'in anlattığına göre babasını öldürmesi ile sonuçlanır. Çocukların bu tavrı babalarına yıllar içerisinde yabancılaşmalarından kaynaklanır. Bu yabancılaşma çocuklarda ömür boyu giderilemeyecek yaralar açar. İster istemez bu yaralı çocuklar, Levi'nin deyişiyle yaralı aileler kurarlar:

⁵⁹⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 35.

⁶⁰⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 36.

⁶⁰¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 252.

“Devamlı Malik Bey dememi bir tek sen yadırgamıyorsundur şimdi herhalde. Sen de başkalarına yıllar boyunca böyle bahsetmemiş miydin ondan? Benimki sadece bir hatırlatma. Babana yabancılaşmanın içini acıtan uzaklığını ancak böyle dile getirebilir ve taşıyabilirdin.”⁶⁰²

“Bu kopuş kendine yeni bir çıkış kapısı bulduğuna inandığın günlere kadar devam edecekti. Annen ile Malik Bey’e giderek uzak düşüyordun. Bu ayrılıklar kaçınılmazdı. Hikâyende onların da vazgeçilmez bir yeri vardı. Her ayrılık insanı bir başka türlü büyütüyordu çünkü. Çocuklar büyümek için sahici vedalara ihtiyaç duyuyordu.”⁶⁰³

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında ölüm vurgusu dikkati çeker. Bu vurgu karakterlerin kırılma anlarından biridir. Naciye’nin ölümü Malik Bey için, Baki’nin ölümü Saffet için, Neval’in babasının ölümü Neval için, Neval’in ikinci sondaki ölümü Saffet için bir kırılma anıdır. Özellikle Neval’in babasını öldürdüğünü itiraf ettiği sahne dikkati çeker:

“Birçok ilişkinin, belki de her ilişkinin ölümlerden sonra daha çok anlam kazandığı. Kimi insanların kendilerini ölümleriyle daha çok anlatabildiği.”⁶⁰⁴

“Kadını sevmemişsin, belli. Sevseydin böyle düşünmezdin. Ama yine de sana hak veriyorum. Yalnız bunu anlamak için ciddi ölümlerle karşı karşıya kalmak gerek.”⁶⁰⁵

“Şimdi sana onu öldürdüm desem inanır mısın? İnanmazsın. O kadar da değil dersin. Doğrudur, o kadar da değil, olmamalı yani. Aslında yöntemleri bilmiyorum değilim. En azından bazılarını. Bir iki hap ölüm nedeninin kalp krizi şeklinde görülmesini ve kayıtlara öyle geçmesini sağlayabilirdi. O hapları biliyordum ben. Çok kitap okudum. Neyse, sonunda tam da bu nedenden öldü işte. Ölümlerki yüzünü hiç unutmuyorum. Baş başaydık. Ona yardım etmemiştim. Seyretmiştim sadece, o kadar. Bazı çözümler çok kolay geliyor. Rahatlıyorsun. Zerre kadar vicdan azabı duymamıştım. Hâlâ da duymam. Ama olan olmuştu bu arada.”⁶⁰⁶

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında öyle karakterler vardır ki yalnızlığının ve yabancılığının farkına roman boyunca varamazlar. Saffet’in babası Malik Bey bunlardan biridir:

“Nasıl da üzücü bir gururdu bu aslında, nasıl da birçok gurur gibi farkına varılamayan bir yalanın üstüne kurulmuştu. Nasıl da sadece ve sadece bazı zaafı örtmeye yarıyordu. Nasıl da gerçeklerden hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir kaçıştı.”⁶⁰⁷

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında Neval ile Firdevs’in dostlukları ayrı bir yere konulacak olursa çoğu karakter bir dosta sahip değildir. Saffet, her ne kadar Baki ile dostluk kursa da Baki hakkında büyük hayal kırıklığına uğrar:

“Ya gerçek bir arkadaşın olmadığını? Yine de anlatmaya çalışmıştın. O da ezikliğinin içinde, en nihayet annelik yapabilme umuduyla ‘Ada’ya giden sınıf arkadaşlarını arayabileceğini söylemişti. Kendine bakmalı, silkinmeliydin. Bu sözler karşısında senin de söyleyeceklerin vardı. Hem de uzun uzun. Söyleyemedin ama. Anlatamazdın. Zor günlerdi. İcini şimdi bile bir burukluğun kaplaması o günlerin etkilerinden hâlâ bütünüyle kurtulamadığını gösterir.”⁶⁰⁸

⁶⁰² Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 38.

⁶⁰³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 55.

⁶⁰⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 145.

⁶⁰⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 260.

⁶⁰⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 301.

⁶⁰⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 44.

⁶⁰⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 47.

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında Saffet'in yaşamış olduğu yalnızlıktan ve yabancılaşmadan kurtuluş çarelerinden biri okuduğu kitaplardır: "Bir arayış içerisine girmiştin. Kendine çıkış yolları bulmak istiyordun. O kitapları da bu sebeple saatlerce, hayaller kurarak okumuştun."⁶⁰⁹

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında anne babaların var olması, yalnızlığı ve yabancılığı giderici bir unsur değildir. En büyük yalnızlık ve yabancılaşma onlar varken yaşanır. Saffet'in yaşadığı böyle bir duygudur:

"Sen... Sen aslında annesiz büyüdün... Ama şimdi biz en iyisi bu mevzuya daha fazla girmeyelim. Bulunanlar hiç şüphe yok ki hikâyeni derinleştirir ama seni de beni de kim bilir nelere savurur. En iyi bu sınırdır durmak, evet. Geçştirmek. Bir daha geçştirmek. Annenle ilişkin hep geçştirmelerle yaşanıp gitti zaten. O günlerde sana yaşattıklarını unutmamışsındır."⁶¹⁰

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanı, bir yalan üzerine kurulu romandır. Bu yalanı söyleyen bir başka deyişle bu oyunu oynayan Neval'dir. Neval'in Saffet'e söylediği yalanlar bir anlamda Neval'in hayata tutunma çabalarıdır. Saffet'e arzu ettiği ancak yaşayamadığı bir hayatı anlatır. Daha sonra bu yalanlarını itiraf etse de her şeyi açık açık anlatmaz. Firdevs hakkında gerçekleri söylemez. Romanın birinci sonu düşünülürse bu yalanlarına/oyunlarına devam ettiği görülür:

"Yani şimdi sen anlattıklarımın hepsini uydurdum mu demek istiyorsun? Sermet'i, o sarsıcı aşkı... Arda'yı... Kızını...'
Suçlu, şirin bir kız gibi baktı yine. Bu şirinliğe yakışır bir cevap vererek.
'Çoğunu uydurdum ben... Yani tam hepsini değil...'"⁶¹¹

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanı genel olarak karakterlerin kendini arayışlarının romanıdır. Bu arayış sonucunda karakterler yalnızlaşır ve yabancılaşır. Zaman zaman bu arayışlar karakterleri başka yalnızlıklara sürükleyecektir ve yabancılaşma kendisini gittikçe daha fazla hissettirecektir.

1.6.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar

Levi'nin romanlarının vazgeçilmez unsurlarından biri rüya motifidir. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında bu vurguya rastlamak mümkündür. Romanda rüyaları, Saffet ve Neval görür. Levi'nin karakterlere gördürdüğü rüyalar genellikle karakterlerin yaşayacakları olaylara bir işarettir:

"Bir rüyanın içine girmiştin aniden. Karşında geçmişin derinliklerinden gelen, unuttuğunu sandığın bir yüz vardı. Hiç unutmamış, senin gibi yaşadığın günlere yılların yıpratıcılığıyla gelememiş bir genç kızın yüzüydü bu. Gülümsüyordu. O uzak

⁶⁰⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 48.

⁶¹⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 48.

⁶¹¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 299.

günlerdeki sıcaklığıyla. Çenesindeki gamzeyi de görmüştün. Nasıl görmezdin. Serap geri dönmüştü.”⁶¹²

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında karakterlerin vazgeçilmez buluşma noktaları restoranlardır. Bu, ister istemez yemeklerin vurgulanmasını beraberinde getirir. Levi, karakterleri aracılığı ile bu yemeklerin hatırlattıklarını ifade etmekten hoşlanır. Ancak burada diğer romanlarındaki Yahudi yemek kültürü görülmez. Bunun sebebi karakterlerin Müslüman olmasıdır:

“Aklına akşamları saat sekizde o tek kanallı siyah beyaz televizyon ekranından geçen haberler ve o haberler seyredilirken yenen yemekler gelmişti birden. Ayrıntıları da hatırlamaya başlamıştın. Sofrada hiçbir zaman sevemediğin yoğurtlu etli kabak dolması da var mıydı? Belki de annen ıspanaklı börek pişirmişti. Belki tarhana çorbası da vardı.”⁶¹³

Levi'nin diğer romanlarına göre *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında boşanma vurgusu daha çok öne çıkar. Diğer romanlarında karakterin birçoğu evliliklerini her ne sorun yaşarlarsa yaşasınlar devam ettirirken bu romanda bunun tersi görülür. Boşanmalar sonrasında karakterler yeni bir hayata adım atarlar. Bu durum onlar için bir kırılma anıdır. Kendilerini arayış sürecinde boşanmalar onlara yardımcı olur ve boşanmalardan pişman olmazlar. Hülya'nın Saffet ile boşanması ve Neval'in Sermet'ten boşanması buna örnektir: “Dünya değişmişti. Evlilikler annelerinizin babalarınızın evlilikleri gibi her şeye rağmen sürdürülmek zorunda değildi. Artık başka seçenekler vardı.”⁶¹⁴

Levi'nin romanlarında Türkiye'nin geçirmiş olduğu siyasal olaylar, karakterler üzerinde her zaman etkili olmuştur. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında Saffet'in Baki üzerinden yaşamış olduğu psikolojik durum buna örnektir. Romanda Baki, devrimci görünen ancak devlete çalışan biridir. Saffet, bunu uzun yıllar sonra emekli bir istihbaratçıdan öğrenir. Öğrendikten sonra büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Çünkü Saffet'in içinde devrimci bir ruh vardır: “Karanlığı delen o silah sesleri bir daha içinde yankılanmıştı. Bu sesleri yıllardır duymuyordun. Çok uzun yıllardır. O mermiler vicdanını nasıl da derinden yaralamıştı.”⁶¹⁵

Levi, siyasi duyarlılığı olan ancak siyasi olmayan bir yazardır. Levi, romanlarında açık açık siyaset propagandası yapmaz. Ancak yine de devrimci

⁶¹² Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 85.

⁶¹³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 37.

⁶¹⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 35.

⁶¹⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 37.

hassasiyet romanlarında görülür. Levi, Türkiye'nin geçirmiş olduğu siyasi dönüşümü elinden geldiğince vurgulamaya gayret eder. Bu romanında Levi, yetmişli yıllarda yaşanan sıkıntılara değinir. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında Baki üzerinden bu siyasi duyarlılık vurgulanır: “Ben buralara çalışarak, didinerek geldim. Şimdi elimdekileri bu tembel, kıskanç komünistlerle mi paylaşacağım? Yağma yok!’ gibisinden dönemin ruhuna çok uygun beylik laflar da dağarcığında her zaman bulunuyordu.”⁶¹⁶

Levi için romanların en temel unsurlarından biri, içerisinde çeşitli sırları barındırmasıdır. Yer yer karakterler bu sırları itiraf etseler de yer yer de bunları itiraf etme cesareti gösteremezler. Hülya'nın babası ile ilgili hususu ifade edememesi buna örnek teşkile eder:

“Varlıklı insanlarken, babasının yaptığı, kolay kolay söyleyemeyeceği bir hata yüzünden tüm servetlerini kaybetmişlerdi. Büyük, güneş alan, eşyaları ısıtılı bir apartman dairesinden karanlık bir bodrum katına geçmek zorunda kalmışlardı.”⁶¹⁷

“Hikâyenin bir kısmını anlatmıyordu. Bir gün anlatırım dedi hep ama hiç anlatmadı ve orası tam bir muamma olarak kaldı.”⁶¹⁸

Levi, karakterleri tesadüfen birkaç kişi ile karşılaştırır. Bunlar kimi zaman bir boyacı, kimi zaman balıkçıdır. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında Saffet ile bozacının karşılaşmasına şahit olunur. Aslında bu bozacı öğretmendir: “İşler nasıl?’ Basit sorusuna basit gibi görünen ama aslında çok anlamlı bir cevap alır. ‘Namusumuzla pazara kazanmaya çalışıyoruz işte. Ne kadar oluyorsa artık.’”⁶¹⁹

Bu Oyunda Gitmek Vardı romanında sosyal hayata ilişkin tematik unsurlar sınırlı sayıdadır. Daha çok romanda bireysel arayışlara yer verme söz konusudur. Bu açıdan roman *Lunapark Kapandı* romanıyla paralellik teşkil eder.

1.7. Yanlış Tercihler Mahallesi

Levi'nin yedinci romanı olan *Yanlış Tercihler Mahallesi*'nin birinci basımı 2017 yılında Everest Yayınları tarafından yayımlanır. Roman, 391 sayfalık bir romandır. Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında bir mahallede yanlış tercihleriyle yaşamak zorunda kalan insanların hikâyesini anlatır. Yanlış Tercihler Mahallesi'ndeki hikâyeler, ilk anda birbirinden bağımsız kurgular olduğu izlenimi

⁶¹⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 43.

⁶¹⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 74.

⁶¹⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 197.

⁶¹⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 277.

verse de okumayı sürdürdükçe hepsinin ortak kahramanlar ve yaşananlar aracılığıyla birbiriyle bağıntılı, düşünce taşına tasarlanmış bir bütünün sacayakları olduğunu görülür.

Roman, çeşitli başlıklardan oluşur. Anlatıcı, yer yer araya girerek çeşitli yorumlarda bulunur. Romanın her bölümünün başında Levi, bir epigraf paylaşır. Birinci bölümün başında Giuseppe Fillipucci, ikinci bölümün başında Bernarda Rubinstein, üçüncü bölümün başında Zingo Kosoviç, dördüncü bölümün başında Michel Seyrig, beşinci bölümün başında Fernando Calaora, altıncı bölümün başında Kate Willington, yedinci bölümün başında Satyatij Rajabar, sekizinci bölümün başında Abbas Rukhbash'a ait sözler yer alır. Levi, romanın bölüm başlarında romanın anlatıcılarının ağzından romandaki kişilerin hayat hikâyeleri hakkında ipuçları verir. Levi, romanı çeşitli başlıklara ayırarak kişilerin hayat hikâyelerini anlatma yolunu seçer. Bu bölümlerin sonunda anlatıcı devreye girerek hikâyedeki karakterlerin sırları hakkında okura bilgiler verir.

1.7.1. Olay Örgüsü

Gemi güvertesinde oturan anlatıcı ile bir doktor sohbet eder. Anlatıcı, doktorun konuşmalarına şaşırır. Doktor onu çeşitli konularda uyarır. Anlatıcı, hikâyenin asıl anlatıcısının kendisi olmadığını Oiram olduğunu söyler.

Oiram, hikâye hakkında çeşitli yorumlarda bulunur. Anet, Terzi Niko'ya kızı Serra'nın nişanı için elbise diktirir. Bu esnada hayatını düşünür. Rum dadısı, Katina'yı hatırlar. Katina, ona annelik yapmıştır. Daha sonra babası Mösyö Aldo'yu hatırlar. Babası İstanbul'u çok sever. Nişan için saçlarını Kuaför Fikret'te yaptıracaktır. Anet, La Traviata operasına gitmeyi, nişan ile ilgili işleri kocası Tahsin'in halledeceğini düşünür. Babası ile konservatuvarda okuma konusunda tartışır. Anet'in annesi Diana, kocası Mösyö Aldo'yu terk eder. Kocasını terk ettiğinde Anet dört beş yaşlarındadır. Annesi keman çalardı. Sahneye çıkmayı çok istemesine rağmen kocası Mösyö Aldo buna izin vermez. Anet'in babası Mösyö Aldo intihar eder. Anet'in kocası Tahsin meyhanecilik yapar. Anet, çocukluğunun geçtiği Galata'daki evi düşünür. Küçükken hoşlandığı Bruno'nun bisikleti ile kamyonun altında kaldığı günü hüznle hatırlar. Tahsin ile evlenince başka mahalleye taşınır. Niko büyük umutlarla Atina'ya gitmek zorunda kalır. Giderken

terzi dükkânını Aksak Azize'ye devreder. Hayal kırıklığı ile İstanbul'a geri döndüğünde Azize'nin yanında maaşlı eleman olarak çalışmaya başlar. Niko bu dönüşüyle ilgili kimselere bir şey söylemez. Sadece memleketi çok özlediğinden bahseder. Niko hakkında sorulan sorulara pedikürcü kardeşi Lena cevap vermez.

Anet, o cuma akşamı operaya gider. Annesini düşünüp ağlar. Aradan yirmi dört yıl geçtikten sonra Niko emekli olur. Tahsin kalp krizinden ölür. Meyhaneyi Şef Garson Fırıldak Selami işletir. Serra, kocasının işleri dolayısıyla Şanghay'a yerleşir. Üç çocuğu olur. Azize, terzi dükkânında yanarak ölür. Terzihane kül olur. Dükkânın sahibi Pasaklı Vera'dır. Anet evine kapanır. Selami ona her ay düzenli olarak belli miktarda para gönderir. Ayrıca Anet, İtalyanca dersi verir. Ders verdiği iki ikiz kız kardeşi unutamaz. Asıl anlatıcı Oiram, hikâye hakkında yorumlarda bulunur. Romanın ikinci anlatıcısı romandaki karakterler hakkında bazı sırları okurla paylaşır. Tahsin karısını evli bir yazarla aldatır. Karısı Anet'in bundan hiçbir zaman haberi olmaz. Anet'in çocukluk aşkı Bruno aslında intihar etmiştir. Çeşitli sorunları vardır. Anet'in annesi Diana, kocası Mösyö Aldo ile evlenmeden önce bir aktör ile aşk yaşar. Ondaki ayrılıp Aldo ile evlenir. Ancak Aldo ile birlikteyken kocasını aldatıp tekrar aktör ile birlikte olmaya başlar. Aktörden hamiledir. Aktör, çocuğu doğurmasını istemeyince kocası Aldo'ya hamile olduğunu söyler. Uzun bir süre aktör ile görüşmezler. Ancak çocuğu dört beş yaşlarındayken kocası Aldo'dan ayrılıp aktör ile yaşamaya başlar. Niko, Anet'e âşıktır. Ancak bu aşkı gizleme yolunu seçer. Kız kardeşi Lena hakkında masöz olduğu ile ilgili dedikodular mahallede dolaşır.

Meral'i uzun bir süre görüşmedikleri lise arkadaşı Nedret arar. Meral ile bir cumartesi günü buluşmak üzere sözleşirler. Meral, saçlarını yaptırmak için kuaför Fikret'e gider. Kuaför Fikret, babası gibi kuşçuluk yapmamak ve amcasının kızı ile evlenmemek için İstanbul'a kaçar. Uzun bir aradan sonra bir kuaförde iş bulur. Patronu işi ona devreder. Daha sonra Fikret, manikürcü elemanı Seval ile evlenir. Seval, evlendikten altı ay sonra doğum yapar. Seval, bir süre sonra kuaför dükkânını modern hâle getirir. Seval'in bir süre sonra hakkında Ankara'ya sık sık seyahatler yaptığı ve orada zengin müşterileri olduğu, oraya gittiği günlerde aranmak istenmediği dedikodusu çıkar. Fikret, yaşadıklarını Meral'e anlatır. Ancak yine de çocukluğunda yaşadığı bazı şeylerden bahsetme cesareti gösteremez. Meral,

Fikret'in anlattıklarına nazaran kendisi hakkında Fikret'e çok az şeyden bahseder. Meral, gazetecilik okur ancak bir süre sonra o işten ayrılmak zorunda kalır. Bir jinekologla evlenir ve iki çocuk sahibi olur. Roman yazma hayali kurar. Meral'in saçlarını yaptırdığı sırada kuaföre Anet gelir. Anet ile Meral sohbet eder. O cumartesi akşamı Anet'in kızı Serra'nın nişanı vardır. Nedret, uzun bir aradan sonra Paris'ten İstanbul'a döner. Döner dönmez Meral'i arar. Meral'in numarasını Meral'in annesi Vildan Teyze'den alır.⁶²⁰ Nedret, Paris'e giderken geride sevgilisi Pertev'i bırakır. Bir başkası ile evlenir, ondan boşanır. Bir süre Paris'te gazetecilik yapar.

Şişko Nuri, çok yemek yer. Oiram ile sinemaya gider, birlikte plak dinlerler. Şişko Nuri, Hukuk Fakültesi mezunudur. Annesi Hidayet Hanım'a ailesinden kalan mülklerle ilgilenir. Ablası Nedret'e uzun bir aradan sonra tekrar Türkiye'ye dönmeye karar vermesi konusunda aşırı tepki verir. Ablası hakkında ağza alınmayacak küfürler eder. Ablası, yurt dışına çıkınca annesine kendisi bakmak zorunda kalır ve hayatını istediği gibi yaşayamadığı için ablası Nedret'e kızgındır. Ablası, Türkiye'ye döndüğünde aralarındaki bu çekişme dört beş yıl devam eder. Şişko Nuri, bazı sırlarından Oiram'a bahseder. Oiram'ı bir eve götürür. Yatak odasındaki gardırobu açıp Oiram'a kadın kıyafetlerini gösterir. Şişko Nuri, o yaşa kadar hâlâ bakirdir. Altıparmak Memo'nun çırağı Sakar Hayati bir gün Hidayet Hanım'ın çamaşır makinesini tamir eder. Ancak makinenin topraklamasını yapmayı unutunca Hidayet Hanım elektrik akımına kapılıp ölür. Sakar Hayati, bu olaydan sonra izini kaybettirir. Ustası Memo, Suskun Tacettin'in kahvesinde Sakar Hayati'nin Bulgaristan'da olduğunu, kaçak çay ve sigara işinden iyi paralar kazandığını söyler. Bir gün Nedret, Oiram'ı arayıp Nuri'ye ulaşamadığını söyler. Oiram'ın aklına Şişko Nuri'nin ona bir sır olarak gösterdiği o ev gelir. O eve gider.

Bir gün Pertev Abi, Oiram'ı arayıp gelmesini söyler. Oiram, Pertev Abi'ye giderken Nuri'yi düşünür. Nuri, ilaç içip intihar etmiştir. Oiram, Nedret'i çağırır ve olanları ona anlatır. Kalp krizi deyip Nuri'yi gömerler. Pertev Abi, hastalığını Nedret'ten gizler. Nedret, uzun bir aradan sonra İstanbul'a döner. Pertev Abi, Oiram'ı yaşadıklarını anlatmak için çağırır. Pertev Abi, o sıra tekerlekli

⁶²⁰ 10 Şubat 2017 tarihinde sosyal medya üzerinden Levi ile yaptığım görüşmede adının Vildan olduğunu söyledi. Bir yerde ismi Nilgün diye geçer.

sandalyededir. Oiram, Pertev Abi ile ilk Muammer Amca'nın dükkânında karşılaşır. Sonra arkadaş olurlar. Pertev Abi'nin evinde yemek yerler, içki içerler ve sohbet ederler. Pertev Abi, ona evliliklerini anlatır. Pertev Abi, dört kere evlenip boşanır. Oiram, Pertev Abi'ye giderken bunları düşünür. Pertev Abi'nin evinde Nedret ile karşılaşır. Pertev Abi ile Nedret, yaşadıklarını Oiram'a anlatır.

Nedret, Paris'e gider. Pertev Abi'den hamiledir. Bunu Oiram'dan başkasına söyleyemez. Kızı doğurduktan sonra bir manastıra bırakır. Kızının adını Şafak koyar. Bir daha ondan haber alamaz. Birçok işe girip çıkar. Birçok kişi ile düşüp kalkar. Okuldaki kaydını dondurur. Katina'nın oğlunun işlettiği lokantada sarkıntıya uğrar. Kovulur. Daha sonra bir partide üniversite arkadaşı Hikmet ile karşılaşır. Onunla birlikte olmaya başlar. Çeşitli gazetelerde yazılar yazar. Hikmet'in vurdumduymaz tavrından sıkılır. Hikmeti dayısı Nedim ile aldatır. Hikmet'ten ayrılıp Nedim ile evlenir. Nedim'den çocuk sahibi olmak ister. Nedim istemez. Nedim, Taylandlı bir kıza âşık olup Tayland'a yerleşir, o kadından bir çocuk sahibi olur. Nedret, o sıra kendinden on beş yaş küçük bir reklam fotoğrafçısıyla birlikte. Ondan ayrılır. Bir iki kere Hikmet ile görüşür. Son görüşmelerinden sonra Hikmet'in öldürüldüğünü öğrenir.

İstanbul'a döner. Annesinin evine gitmeden önce bir otele yerleşip bir iki gün orada kalır. Daha sonra annesinin evine gider. Bir iki gün annesinde kaldıktan sonra başka eve çıkar. Kardeşi Nuri ile aralarında sürekli bir çekişme vardır. Araları hiçbir zaman istediği gibi düzelmez. Üniversite arkadaşı Meral'i arayıp görüşmek istediğini söyler. Buluşup sohbet ederler. Daha sonra Meral'den Pertev Abi'nin numarasını alır. Onun yanına gider. Nedret ile Pertev Abi, bütün yaşadıklarını Oiram'a anlatmayı bitirdikten sonra Oiram, İstanbul'a döner. Bir süre sonra bir mektup alır. Pertev Abi ile Nedret havanın bozuk olduğu gün, gemi ile denize açılır. O gün bugündür onlardan bir daha haber alınamaz. Evlerini ve bir miktar parayı Oiram'a bırakırlar. Oiram, oturdukları adadaki eve gider ve Hüsrev denen birinden Pertev Abi ile Nedret hakkında bilgi alır. Meral, o sıra Nedret'i birkaç kere arayıp ona Fikret ile yattığı ile ilgili sırrını vermek ister. Ancak Meral, Nedret'e ulaşamaz. Okur, hikâyedeki bazı bilgileri bölüm sonunda ikinci anlatıcıdan öğrenir.

Oiram, uzun bir aradan sonra mahalleye gider. Muammer Amca'nın dükkânı kapanmıştır. Muammer Amca'ya çocukken Arap Muammer derlerdi.

Ergenlikte üzücü bir olay sonrasında teni bembeyaz olur. Mahallenin kırtasiyecisidir. Çocuklarla çok fazla ilgileniyor diye mahallede dedikodu çıkar. Ancak bu dedikodunun aslı astarı yoktur. Onun balonu şişirip balona gülen insan çizmesini çocuklar unutamaz. Yaşlandıkça unutkanlaşır. Dükkânını kapatıp evine çekilir. Oiram, Vahit Amca'dan Muammer Amca'nın hikâyesini dinler. Vahit Amca, askerlik günlerini unutamaz. Gerçek ismi Vahe'dir. Muammer Amca, Tamar adlı bir kıza âşıktır. Fabrikatör babasını karşısına alıp Tamar ile evlenir. Babası onu evlatlıktan reddeder. Annesinin verdiği mücevherlerle kendisine bir kırtasiye dükkânı açar. Tamar, evliliklerinin ikinci yılında Muammer Amca'ya bir mektup bırakarak kendisinin erkek düşkününü olduğunu bu sebepten Kanada'ya gideceğini söyleyip Muammer Amca'yı terk eder. Muammer Amca, bu durumdan sadece Vahit Amca'ya bahseder. Tamar Kanada'da evlenir ve çocuk sahibi olur. Oğlu eşcinseldir. Oiram, bu bilgileri Vahit Amca'dan aldıktan sonra Muammer Amca'nın evine gider. Muammer Amca ile oturup sohbet eder. Muammer Amca'ya bir Gagavuz Türk'ü bakar. Oiram, Muammer Amca'dan ayrıldıktan sonra Şamil Amca'ya uğrar. Şamil Amca'dan Vahit Amca'nın Tamar'ın abisi olduğunu öğrenir. Şamil Amca ile Vahit Amca Makbule'ye âşıktır. Ancak Makbule, Vahit ile evlenir. Makbule, Vahit'ten önce ölür.

Kamil ölünce kızları Emel ile Saadet, siyah elbiseleri üzerinden hiç çıkarmazlar. Oiram, ara sıra Emel ile Saadet'in işlettiği babadan kalma tuhafiyeye dükkânına gider. Birlikte yemek yerler. O sıralar Oiram, on üç on dört yaşlarındadır. Emel, Oiram'a asılır. Saadet onu uyarır. Mahallede Kamil'in bir başka metresi olduğu, kızı Emel'in o kadından olduğu dedikodusu dolaşır ancak bunu ispat edecek bir delil ortada yoktur. Oiram'ı bir gün teyzesi ip almak için dükkâna gönderir. O gün orada sadece Emel vardır. Emel, Oiram'a poposunu gösterir ve memelerini ellettirir. Bunun ikisi arasında bir sır olarak kalmasını ister. Oiram, sonra dükkândan ayrılır. Emel ile başka zaman da sohbet eder. Emel bir kaptana âşık olduğunu, evleneceklerini söyler. Bir gün Emel ile Saadet, İtalya'ya gideceklerini söyleyip dükkânı kapatırlar. Bu ani gidişlerine kimseler bir anlam veremez. Bir daha mahallede görünmezler. Oiram, uzun bir aradan sonra tekrar eski mahallesine uğrar. Emel ile Saadet'in işlettiği dükkânı Beter Fehmi denen bir adam işletiyordur. Dükkâna girer ve adamla bir süre sohbet eder.

Oiram, daha sonra Vahit Amca'nın dükkânına gider. Vahit Amca ona çeşitli sırlar verir. Beter Fehmi polistir. Kamil ile karısı Emine'nin çocukları olmaz. Emine'nin teyze kızı evli iken bir başka adamla aşk yaşar. Bunu duyan kocası tarafından öldürülür. Kocası intihar eder. Kızları Saadet ortada kalır. Emine ile Kamil, bu çocuğu evlatlık alır. Saadet on altı yaşlarındayken Kamil, Saadet ile birlikte olur. Saadet hamile kalır. Bu durumu komşularına açıklayamayacaklarını düşünürler. Emine, komşularına kendisinin hamile olduğunu, çocuğu Almanya'da doğurmak istediğini söyler. Çocuk Almanya'da doğar ve birlikte Türkiye'ye dönerler. Bu çocuk Emel'dir. Emel, annesi olarak Emine'yi bilir. Emine bir süre sonra kanserden ölür. Emel o sıra on yaşlarındadır. Emel ile Saadet bir süre Anet'ten İtalyanca dersler alır. Saadet de İtalyan Lisesini yarıda bırakmıştı. Emel, İtalyan Lisesine giderken bir kaptana âşık olur ve kaptanla kaçmak ister. Saadet, o sıra ona başından geçenleri anlatır. Emel, tam kaptanla kaçmak üzereyken Saadet onu yakalar ve onu eve götürür. Bir süre sonra Kamil'i öldürme planları yaparlar. Bu planlarda Saadet'e Cüce Ruhi yardım eder.

Kamil bıçaklanarak ölür. Onu öldüren Emel'dir. Ancak cinayete hırsızlık süsü verilir. Suçu Saadet üzerine alacaktır. Saadet aslında Suskun Tacettin'i sever. Onun kahvesinde uzun uzun sohbetleri vardır ancak bunu kimseler bilmez. Beter Fehmi, cinayeti araştıran bir sivil polis olarak okurun karşısına çıkar. Ancak Fehmi kumarbaz, aylak adamın tekidir. Pastacı İbne Rıfki'nin işlettiği kumarhanenin müdavimlerindedir. Herkesi kandırır. Okur, bu bilgiyi ikinci anlatıcıdan öğrenir. Saadet'e cinayeti onların işlediğini ispatladığını söyleyerek yedi yıl kadar Saadet'i metres olarak kullanır. Saadet'in kızı Emel ile de yatar. Bir gün Saadet ile Emel'e İtalya'ya yerleşmelerini şart koşarak dükkânı kendisine devretmelerini ister. Yoksa Saadet, hapsi boylayacaktır. Saadet ile Emel, dükkânı devredip İtalya'ya giderler. O günden sonra onlardan haber alamazlar. Vahit Amca, bir süre sonra dükkânı kapatıp ortadan kaybolur. Beter Fehmi, mahallede tutunamayarak dükkânı kapatır. İkinci anlatıcının anlattığı bu sırları Oiram dahi bilmez.

Oiram, Cüce Ruhi ile ilgili anılarını hatırlar. Cüce Ruhi, eczacının yanında çalışır. Eczane sahibi Cüce Ruhi ile ilgili Oiram'a çeşitli sırlar verir. Eczane sahibi Şefik, Cüce Ruhi'nin gerçekte kardeşidir. Şefik'in babası Cüce Ruhi'nin annesini terk edip Şefik'in annesi ile evlenir. Bu evlilikten Şefik olur. Şefik ile Cüce

Ruhi'nin babaları da anneleri de ölmüştür. Babalarından kendilerine yüklü miktarda para kalır. Şefik, Sevda ile evlenince Cüce Ruhi, Hong Kong'a gider. Dört yıl orada kaldıktan sonra kardeşi Şefik'in yanına gelir ve kardeşinin eczanesinde kalfalık yapmaya başlar. Zehir ve panzehirle ilgili deneyler yapar. Bir gün abisi dükkâna erken gelince masanın üzerinde mektuplar görür. Mektupları okuyunca abisi Cüce Ruhi ile karısı Sevda'nın bir gönül ilişkisi olduğunu öğrenir. Mektuplar Cüce Ruhi'nin Sevda'ya gönderemediği mektuplardır. Şefik, bu sırrı yirmi sekiz yıl saklar. Karısı ölür. Karısının öldüğünü abisi Cüce Ruhi'ye haber verir. Cüce Ruhi, Sevda'nın öldüğü akşam intihar eder. Şefik, ikisini yan yana gömdürür. Şefik, dükkânı Türkan adlı bir kadına devreder. Türkan, dükkândaki zehirleri bir başkasına satar.

Muhlis, Müzeyyen teyzesini kaybeder. Müzeyyen teyzesine karşı farklı hisleri vardır. Muhlis'in annesi Müzeyyen'in kaldığı odayı kilitler. Muhlis, odanın anahtarını çoğaltıp gizlice alır. Zaman zaman Oiram ile birlikte o odaya girip iyi bir ressam olan teyzesinin resimleri üzerine sohbet ederler. Muhlis, ara sıra teyzesinin ruhunu gördüğünü söyler. Bir gün Oiram ile teyzesinin ruhunu çağırır ancak teyzesinin ruhu gelmez. Uzun bir süre Oiram ile Muhlis görüşmez. Muhlis annesini kaybeder. Kumarbaz dayısı Sedat ile eşcinsel dayısı Murat onu kandırıp mallarının büyük bir kısmına el koyarlar. Muhlis'e oturduğu ev ve kira getiren bir başka ev kalır. Muhlis, uzun bir aradan sonra Oiram'ı arar ve Oiram'a eve temizliğe gelen Gülten adlı kızla evlendiğini, ondan Ayşe adında bir kızı olduğunu söyler. Onu evine davet eder. Oiram, evde bir ara Gülten ile yalnız kalır. Gülten ona Ayşe'nin Muhlis'ten olmadığını söyler. Oiram, şaşırır ancak bu gerçeği Muhlis'e söyleyemeden evden ayrılır.

Romanın son bölümünde ikinci anlatıcı okura karakterler hakkında çeşitli bilgiler verir. Şefik Bey, üç kere evlenip boşanmış, yedi çocuklu bir kadın ile evlenir. Nedret ile Pertev Abi'nin kızı Şafak, İstanbul'a gelip huzurevinde çalışır. Anet, uzun bir ömür sürer. Kızının ölümünü bile görür. Muammer Amca, kendisine bakan Gagavuz Türkü kadınla evlenir, bu kadının Odessa'da yaşayan kızının bu evlilikten haberi yoktur. Lena, darbukacı alkolik sevgilisi yüzünü kezzapla yaktıktan sonra evden çıkmaz, porno film seyrederken kalp krizinden ölür. Vahit Amca, Toronto'da Ermeni arkadaşlarıyla tavla oynayarak hayatını sürdürür.

Muhlis, merdivenlerden düşüp boynunu kırar, o ölünce karısı Gülten evin bütün eşyalarını satarak ortadan kaybolur. Oiram, hayatının sonlarına yaklaşır. Roman Gırnata Kütüphanesi'nin 1492 yılında yakılarak yok edilen bir kitabın kurtarılmış sayfasından alınan bir epigraf ile son bulur.

1.7.2. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Yanlış Tercihler Mahallesi, Levi'nin çok anlatıcılı ve çoğul bakış açılı bir romandır. Levi, anlatıcıyı kurguda önemli bir yere koymayı sever. Anlatıcı, olay örgüsünün aktif kişisidir. Okuru ve karakterleri, sorduğu sorularla yönlendirir. Elif Tanrıyar Levi'nin kullandığı anlatıcı hakkında şunları söyler:

“Anlatıcı karakterden bahsettik ama her kitabında farklı anlatım ve biçim tekniklerini arayıp denemeyi seven Mario Levi, bu konuda da okurunu ters köşeye yatırıp işin içine ikinci bir üst anlatıcı daha ekliyor! Anlatıcı karakteriyle çatışıp hikâyeye her seferinde yeni perspektiflerin de eklenmesini sağlayan bu üst anlatıcının da katılımıyla, adeta üç farklı boyutta ilerleyip iç içe geçen (karakterlerin kendi hikâyeleri, anlatıcının ekledikleri ve üst anlatıcının dış yorumları) bir hikâyeler evreni doğmuş oluyor. Ve böylece Levi, bir hakikatin ilk bakışta görünmeyen pek çok farklı yüzüne de bakış atmamızı sağlayarak, onu anlatabilmenin en yakınına erişmiş oluyor. En yakını diyorum çünkü görünürdeki tek bir hakikati anlatabilmek için bile olaya dâhil olmuş herkesin kendine özgü hikâyesini dinlemek gerektiğini ve her yeni hikâyeye de hakikati tam ele geçirecekken aslında sonsuz sayıda ihtimale doğru ilerlediğine de vakıf oluyoruz. Anlatıcının hakikat konusundaki arayışı ve üst anlatıcının zaman zaman adeta biz okurları da sorularıyla işin içine davet etmesiyle roman farklı katmanlarda devam ediyor. Bu arada hakikat derken ortada çözülmesi gereken belli bir olay, bir muamma var sanmayın. Yazarın hakikatten kastı aslında tam anlamıyla yaşamın hakikati, bir mahalle ölçeğinde bir araya yaşayarak hayat hikâyelerini ve geçmişlerini birlikte şekillendiren insanların ortak hakikati...”⁶²¹

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında okurun karşısına farklı anlatıcılar çıkar. Bu anlatıcılardan ilki romanın asıl anlatıcısı 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram'dır:

“Burada, hikâyelerin anlatıcısına da ayrı bir parantez açmakta fayda var. Sürekli değişen, bile isteye okuru şaşırtan bir anlatıcı karşımızdaki. Bu devinimi ve çeşitliliği sayesinde hikâyelerde bizzat anlatılanlar kadar canlı ve olaylar üzerinde, başkahramanlar kadar etkili. Kurguya yön veren, kendi deyimiyle ‘tuhaf’ karakterdeki anlatıcımız kimliğini hiçbir zaman açık etmiyor. (...) Anlatıcının bu çok yönlülüğü ve çeşitliliği, Mario Levi'nin okuru da kurgunun içine daha çok dâhil edebilmesine olanak tanıyor. Öyle ki hikâyelere belirli bir son biçmiyor Levi, kimi zaman okurla konuşan, olayların farklı kurgu şekillerini de tasvir eden anlatıcı vasıtasıyla okurun da katkıda bulunacağı bir ortak metne çağrı yapıyor adeta. (...) Hikâyelerde ‘tanıtma’ya başvurmuyor, bilinen bir bütünden daha küçük parçalara doğru gitmiyor Mario Levi. Kısa cümleler, duygu geçişleri ve tekrarlar aracılığıyla oluşturduğu girift bir yapı içinde, sanki hepimizin tanıdığı kahramanların başına gelen ve ucundan kıyısından duyduğumuz olayları bize daha ayrıntısıyla anlatıyor. Hemen her şeye vâkıf olmayı

⁶²¹ Elif Tanrıyar, “Hakikatin çok yüzlü hikâyesi”, Milliyet. Erişim 09.01.2018. <http://www.milliyetsanat.com/yazar-detay/elif-tanriyar/hakikatin-cok-yuzlu-hikayesi/8448>.

pek seven durağan okuru zorlayabilecek bu üslup biçimi, yanı başımızda cereyan eden olaylara şahit olduğumuz o sahicilik hissini iyiden iyiye güçlendiriyor.”⁶²²

Romanın bir ikinci anlatıcısı daha vardır. Bu anlatıcı ise romanın bölüm başlarında ve hazırlanan sonlarda araya girip okurla sohbet eden 1. tekil kişi (Ben) anlatıcıdır. Bu anlatıcının bölümleri kalın yazı ile yazılıdır. Bu sohbet esnasında anlatıcı okura romandaki karakterler hakkında çeşitli sırlar verir. Bu anlatıcının ismi bilinmez:

“Sizi hikâyenin karanlıkta kalmış tarafına götüreceğim şimdi. Yaptığım doğru mu? İnanın hâlâ karar veremiyorum. Tüm söyleyeceğim başka türlüsünü yapamadığım. Buraya hakikatleri söylemek için geldim. Bazı yalanlardan imkânların elverdiği ölçüde korunmanızı sağlamak için...”⁶²³ (1. tekil kişi (Ben) anlatıcı/Kalın harflerle yazılır.)

“Bu hikâye de böyle bitiyordu işte. Her ayrılığın bir başka ölüm manasına gelebileceğini bir daha hatırlatarak... Devamı önemli miydi? Birilerine göre önemli olabilirdi tabii.”⁶²⁴ (1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram)

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram, anlatılan hikâyeyi bölüm başlarında ve sonlarında değerlendirir. Bu bölümler italik harflerle yazılır:

“Sana sadece hatırladıklarımı anlatabilirim... Sadece hatırladıklarımı... Bana artık çok uzakmış gibi görünen bir maziden kalanları... Gördüklerimin gerçekten yaşandığına kimi inandıracam? Ben bile aradan geçen onca yılın ardından, derin bir şüpheni içine düşünüyorum.”⁶²⁵

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram, romandaki yeri hakkında çeşitli ipuçları verir. Bu ipuçları sayesinde okur, anlatıcı hakkında çeşitli bilgilere sahip olur:

“Anlatacaklarımın ne kadarını gerçekten gördüm, ne kadarını duydum, ne kadarını hayal ettim, hatırlamıyorum. Az sonra dinleyeceğin hikâyenin neresindeyim, bilemiyorum mesela. Çünkü hem oradaydım, hem değildim. Yaşananları yine gördüm ve beni yine kimse görmedi. Farklı odalarda paylaşılanları ancak böyle anlatabilirdim. Bu yolu daha önce de denemiştım. Belki yine deneyeceğim.”⁶²⁶

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram ile bir diğer 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, romanda bazı şeyleri anlatmak istemez. Bu şeyler, genellikle anlatılamayacak şeylerdir. Anlatıcıların bu tavrı, okurda merak uyandırır. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram’ın bu tavrı hakkında yorumda bulunur: “Hikâyecimiz size birçok ipucu verdi. Pek ileri gitmeye yanaşmamasını da saygıyla karşılıyorum. Çünkü ben de daha fazlasını söylemek istemiyorum. (...) Daha fazlasını söyleyemediğim için üzgünüm.”⁶²⁷

⁶²² Tekin Budakoğlu, “Bırakın hikâyeler size yön versin”, Vatan. Erişim 05.01.2018. http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/birakin_hikyeler_size_yon_versin/1/24968.

⁶²³ Mario Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi* (İstanbul: Everest Yayınları, 2017), 42.

⁶²⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 41.

⁶²⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 11.

⁶²⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 15.

⁶²⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 51-94.

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram, bazen gelecekte olabileceklerden okuru haberdar eder. Anlatıcının sahip olduğu bu bilgiye karakterlerin dahi sahip olmadığı anlatıcı tarafından vurgulanır: “Çok yaşadığını düşünüyordu. Operaya bile gitmek istemeyecek kadar çok... Ama daha da çok yaşayacağını ve beklemediklerini de göreceğini henüz bilmiyordu.”⁶²⁸

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, karakterlerin yaşadığı bazı şeyleri bilmez. Bu konuda sadece çeşitli yorumlarda bulunur: “Tüm anlatacaklarıma rağmen hikâye yine de bitmeyecek. Çünkü benim de cevabını veremeyeceğim sorular var.”⁶²⁹

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram, çok donanımlı bir anlatıcıdır. Anlattığı karakterler hakkında birçok bilgiye sahiptir. Bazı kişiler hakkındaki bilgileri, çok sonradan öğrenir. Bazılarını da hiç öğrenemez. Bu bilgileri de okura bir diğer 1. tekil kişi anlatıcı verir: “Hikâyenin kahramanları bir kadınla bir erkekti. Birbirlerine çok yakındılar, hiç kimse tersini düşünemezdi. Ama ne kadın tüm benliğiyle erkeğindi ne de erkek tüm varlığıyla kadının. Olmaması da daha iyiydi.”⁶³⁰

1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram’ın romandaki tekdüzeliği, romanda yer alan “gözlemci kahraman”lar sayesinde yıkılır. “Gözlemci kahraman”lar romanda önemli bir yere sahiptir:

“Zaman onun için durmuştu sanki. Zerre kadar yaşlanmamış görünüyordu. Hatta daha da bakımlı, alımlıydı dersem, inan. Ama Nuri yaşlanmıştı. O da evdeymiş, odasından çıkıp geldiğinde anladım. Önce annemle konuştuklarımızı dinlemeyi mi tercih etmişti? Neler diyeceğimi, kalıp kalmayacağımı, kendimi iyi hissedip hissetmediğimi... Yaşlanmıştı dedim ya, yaşlılık görünüşünden çok bakışlarında, halinde tavrındaydı daha çok...”⁶³¹

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında çoğul bakış açısı kullanılır. Bu çoğul bakış açısının iki farklı anlatıcısı vardır: Romanın bölüm başlarında ve hazırlanan sonlarda araya girip okurla sohbet eden 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı (Kalın harflerle yazılır.) ve 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram. Romanda “Tekil bakış açısı” kullanılır. Her iki anlatıcı da çok donanımlı olduğundan anlatılan karakterlerle ilgili birçok sırta sahiptirler. Romanda “Tekil bakış açısı”, “Tanrısal bakış açısı” gibi kullanıldı denilebilir:

“O anlarda ağlamak istemiyordu ama hiç istemiyordu. Bazı ölümlerde daha sonra ağlanırdı. Annesinin evden gittiğini öğrendiği gün de böyle güç kazanmaya çalışmıştı.

⁶²⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 41.

⁶²⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 70.

⁶³⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 18.

⁶³¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 169-170.

O anlarda içi çok karışıktı.”⁶³² (1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram/Donanımlı bir 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı)

“Hemen hemen her sohbetimiz bu oyunla başlardı. Odasına girdiğimizde önce oturmamı, sonra da gözlerimi kapatmamı söyler, pikaba bir plak koyar, dinletmeye başlardı. Yaptıklarını duyduğum seslerden çıkarırdım.”⁶³³ (Tekil bakış açısı/ 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram)

“O defterin kaybolması içimi acıyor. Oraya... Oraya tüm yazabileceklerimi yazmıştım. Her anımı... Her duygumu... Her hikâyemi... Kendi hikâyemi bile...”⁶³⁴ (Tekil anlatıcı/1. tekil kişi (Ben) anlatıcı Oiram/Romanda italik harflerle yazılır.)

“Bir akşam, sık sık bindiğim o vapurun kış güvertesinde, tek başıma oturup yine geçmişe dalmışken, yanıma beyaz paltolu bir adam yaklaştı ve bana, kötü bir haber vermişçesine, ‘Kafanızı çok büyük buldum’ dedi.”⁶³⁵ (Tekil Anlatıcı/Romanın bölüm başlarında, hazırlanan sonlarda araya girip okurla sohbet eden 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı)

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında sıklıkla “gözlemci figürün bakış açısı”ndan faydalanılır. Bu romanın tekdüzeleşmesini engeller. Oiram’ın Vahit Amca’dan Muammer Amca’nın hikâyesini dinlemesi bu duruma örnektir: “İki gün öyle dolandım durdum. Başka semtlere de gittim. Başka sokaklara da... Hep aynı duyguları yaşadım. Şehir mi böyle değişmişti, ben mi, karar vermem gerçekten zordu?”⁶³⁶ Sonuç olarak denilebilir ki Levi’nin *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanı farklı anlatıcıların ve bakış açılarının kullanıldığı bir romandır.⁶³⁷

1.7.3. Zaman

Yanlış Tercihler Mahallesi romanı vaka zamanı olarak yirmi dört yıllık bir süreyi kapsar. Bu yirmi dört yıllık süre bir cuma günü ile başlayıp bir cuma günü ile sona erer: “İki Cuma arasında yirmi dört yıl vardı. Hikâye ancak böyle inşa edilebiliyordu çünkü.”⁶³⁸

Anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında uzun bir zaman aralığı vardır: “On üç ya da on dört yaşındayım, evet. O yaşlarda bir çocuk böyle bir tecrübeyi nasıl unutabilirdi?”⁶³⁹

Levi, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da olay örgüsünü kronolojik bir sırada ilerletmez. Bu, daha çok karakterlerin geriye dönüşlerle

⁶³² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 29.

⁶³³ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 80.

⁶³⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 11.

⁶³⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 7.

⁶³⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 164.

⁶³⁷ 27 Ocak 2018 tarihinde sosyal medya üzerinden Levi ile yaptığım görüşmede bu romanında özellikle anlatıcı ve bakış açısı konusunda yeni denemelerde bulunduğunu ifade etti.

⁶³⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 18.

⁶³⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 242.

aktardıkları bir zaman dilimidir: “Hikâye bir cuma günü başladı, bir başka cuma günü nihayet buldu.”⁶⁴⁰

Levi, geçmiş zamanın izlerini sürer. Anlattığı hikâyeler düne aittir. Dolayısıyla yaşanan an ile geçmiş iç içedir: “Anlatacağım hiçbir hikâye o hikâyelerin derinliğine ulaşamaz. Çünkü onlar başka bir zamana aitti. Başka bir güne, başka bir yarın umuduna, başka bir dün duygusuna.”⁶⁴¹ *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında belirgin bir zaman aralığı yoktur. Levi, romanda zaman vermekten özellikle kaçınır. Zaman, okura daha çok karakterlerin yaşadığı olaylar üzerinden hissettirilir.

1.7.4. Mekân

Levi'nin *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında mekân, İstanbul'da bir mahalledir. Bu mahallenin hangi mahalle olduğu bilinmez. Bu romanda mekân olarak İstanbul'un tercih edilmesi okuru şaşırtmaz. Çünkü Mario Levi'nin bu tercihi vazgeçilmez unsurlarından biri olduğu bilinir: “İstanbul'un havası solunduğunda, suyu içildiğinde, sizi, ne kadar uzağında kalmışsanız, o kadar çekerdiniz.”⁶⁴²

Levi, romanlarında genellikle açık ve kapalı mekânlar diye bir ayrıma gitmez. Her iki mekânı olay örgüsü içerisinde kullanır. *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanına bakıldığında olayın geçtiği mekânlarda okurun karşısına daha çok kapalı mekânların çıktığı görülür. Romanın mekânı İstanbul'da bir mahalledir. Levi, okura bu mahallede yaşayan insanları anlatır. Romanın ilk bölümünde olaylar Niko'nun çalıştığı terzihanede geçer. İkinci bölümde mekân olarak okurun karşısına Fikret'in kuaför dükkânı çıkar. Üçüncü bölümde olay örgüsü içerisinde en önemli mekân olarak okurun karşısına Şişko Nuri'nin evi çıkar. Bu mekân anlatıcı tarafından uzun uzun tasvir edilir. Olay örgüsünün düğümü bu mekânda çözülür. Dördüncü bölümde asıl mekân Pertev'in evidir. Beşinci bölümde mekân, Muammer Amca'nın evi ve dükkânı ile Vahit Amca'nın dükkânıdır. Altıncı bölümde asıl mekân Emel ile Saadet'in işlettiği dükkândır. Yedinci bölümde mekân Cüce Ruhi'nin çalıştığı eczanedir. Sekizinci bölümde ise Muhlis'in kaldığı ev mekân olarak okurun karşısına çıkar: “Üstelik bu mahalle terk ettiği mahalle gibi düne

⁶⁴⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 17.

⁶⁴¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 11.

⁶⁴² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 36.

bakmaktan çok günün biraz daha revaçta değerlerine bakıyordu. Renklilikse yine bildiği renklilikti.”⁶⁴³

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında da diğer romanlarda olduğu gibi bazı mekânlar figüratif özellik gösterir. Sadece adları zikredilerek geçiştirilir. Karakterlerin o mekânlarda yaşadıkları ile ilgili olay örgüsü içerisinde bilgi yoktur. Sadece neden o mekânlara gittiklerine dair ipuçlarının yanında bilgiler verilir. Romandaki Atina, Paris, Şanghay, Toronto vb. mekânlar bu tip mekânlara örnektir: “Ne olmuştu da yıllar önce apar topar, buralardan adeta kaçarcasına Atina’ya gitmişti? Büyük hayallerle üstelik. Dahası hayallerini heyecanla paylaşarak.”⁶⁴⁴

Levi’nin *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında genelev, opera, kahvehane, hastane, meyhane, huzurevi ve kafe gibi mekânlar sıklıkla vurgulanan mekânlardır. Bu mekânların kimileri açık mekânlarken kimileri de kapalı mekânlardır. Olayların belli bir bölümü bu mekânlarda geçer. Diğer romanlarını okuyan okurlar, bu mekânlarla karşılaştığında şaşırırlar: “Asıl sohbetlerini başka bir yerde yapmışlardı ama. O çok sevdikleri, kendilerine şehrin merkezindeymiş gibi görünen kafede...”⁶⁴⁵

Levi, romanlarında mekân tasvirine uzun uzun yer vermez. *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında bu tasvirler görülmez. Asıl olan orada yaşanan hatıralardır. O mekânlar o hatıralar için ve aradan yıllar geçse de o duyguyu yaşatmak için vardır. Romanda mekân tasvirinin uzun uzun yapıldığı yer, Şişko Nuri’nin herkesten gizlediği, sadece Oiram’a gösterdiği evdir: “Üstelik bu mahalle terk ettiği mahalle gibi düne bakmaktan çok günün biraz daha revaçta değerlerine bakıyordu. Renklilikse yine bildiği renklilikti.”⁶⁴⁶

Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında İstanbul’un ve mahallesinin değişimine birkaç yerde değinir. Levi’nin mekânın bu değişimini özellikle vurgulaması mekânın geçmişe dair güzelliklerini koruma hassasiyetinden kaynaklanır: “Çok değiştiğini, üstelik bayağı kötü değiştiğini gördüğüm İstanbul’da da yaşamak istemiyordum artık.”⁶⁴⁷ *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında yaşanan olaylar birden çok mekânda geçer. Ancak ana mekân yaşanan

⁶⁴³ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 31.

⁶⁴⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 33.

⁶⁴⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 24.

⁶⁴⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 31.

⁶⁴⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 171.

mahalledir. Bu mahallenin İstanbul'un hangi mahallesi olduğu bilinmez. Levi, bu mahallenin ismini vermekten özellikle kaçınır.

1.7.5. Kişiler Kadrosu

Yanlış Tercihler Mahallesi romanının merkezinde yer alan karakterler birden fazladır. Romanın merkezde yer alan karakterlerin Levi'nin diğer romanlarına göre daha fazla olduğu görülür. Olay örgüsü tek bir karakter üzerinden hareket etmez. Anlatılan karakterlerin ortak noktası anlatıcı Oiram ile aynı mahallede yaşamış olmalarıdır. Oiram, merkezdeki bu karakterleri okura aktarır:

“Neler yazdığımı çok merak ediyor, soruyordu. Bense doğru dürüst cevap veremiyordum. Sadece çekindiğimden ve içime kapanmaktan başka türlüünü yapamadığımdan değil. Tam ne yazdığımı hakikaten bilmiyordum. Pertev Abi ile hikâyemin bu sohbetler sayesinde başlayacağını da.”⁶⁴⁸

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında diğer romanlarda olduğu gibi karakterlerin bir arayış içerisinde oldukları görülür. Bu arayış noktasında karakterler, diğer romanlardaki karakterlere göre daha cesaretlidirler. Ancak bu cesaret karakterleri mutluluğa ulaştırmaz. Hemen hemen bütün karakterlerin bu cesaretleri nedeniyle yanlış tercihler yaptığı görülür. Levi, onların bu yanlış tercihlerini olumlu değerlendirir. Çünkü hiç olmazsa bir şeyler yaşamaya cesaret edebilmişlerdir: “Ama öte yandan, aşkı sonuna kadar yaşama cesaretini gösterdiği için, doğru bir hayat yaşadığına da inandı.”⁶⁴⁹

Levi'nin *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında yarattığı kadın karakterler güçlü kadınlardır. Diana, Meral, Nedret, Gülten, Tamar ve Diana gibi kadın karakterler, ya bir yerlere gitme cesareti gösterirler ya da kocalarını aldatacak kadar cesaretlidirler: “Annen gitti kızım... Artık dönmeyecek... Soru yoktu. Hiçbir soru yoktu. Çünkü hiçbir cevap yoktu.”⁶⁵⁰

Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında okura karakterleri anlatma tekniği yöntemiyle sunar. Okur, anlatıcının bakış açısıyla karakterler hakkında bilgi sahibi olur. Bunun yanında karakterlerin psikolojik tarafları ile ilgili okurun kendisinin yorum yapabileceği kısımlar söz konusudur. Zaten Levi'nin istediği okurun karakterlerin bu duygusal yönlerinin farkına varıp yorum yapmasıdır.

⁶⁴⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 113.

⁶⁴⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 49.

⁶⁵⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 27.

Ayrıca her bölüm sonunda ikinci anlatıcı tarafından karakterlerin kişilik özellikleri ve yaşadıkları hakkında bilgi verilir:

“Ama öte yandan, bu özelliği, tuhaftı veya değildi, birçok erkeğe çok çekici gelmesini engellememişti. Cazibe onun esmer teninden, kısa saçlarından, kalın kaşlarıyla büyük yara gözlerinden, çok iyi makyaj yapmasından ve çok iyi giyinmesinden, mesela balıketinde bedeni için, birçok insanın düşündüğünün tam aksine, dökümlü değil, üzerine çok iyi oturan elbiseleri tercih etmesinden de kaynaklanıyordu şüphesiz, gösterdiği başarıdan da...”⁶⁵¹

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında Levi, bir mahallede bulunması gereken mesleklere sahip karakterleri okura aktarır. Eczacı, kuaför, mezeci, kırtasiyeci ve tuhafiyeci gibi meslekler görülür. Hemen hemen bütün karakterlerin farklı ticari alanlarda işler yaptığı görülür. Bir süre sonra bu dükkânların hemen hemen hepsi kapanıp yerlerine başka şeyler yapılacak ya da başkalarına devredilecektir. Bu devir işlemleri daha çok dönemin ekonomik şartlarından kaynaklanan sıkıntılar yüzünden gerçekleşir: “O kadar ki, terzilikten başka iş yapamayacağını bildiğinden, o gitme heyecanı ile, yıllarını verdiği bu terzihaneyi değerinin çok altında Aksak Azize’nin yanında maaşlı bir eleman olarak çalışmayı bile kabullenmişti.”⁶⁵²

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında okuryazar karakterlerin yanında herhangi bir üniversite okumamış, liseyi bitirememiş karakterlerle de karşılaşılır. Ancak romanın merkezindeki karakterlere bakıldığında hemen hemen hepsinin belli bir bilgi birikimine sahip oldukları görülür. Meral, roman yazmayı düşünen bir karakter olarak okurun karşısına çıkar: “Günü geldiğinde mutlaka bir roman da yazacaktı. Konusunu henüz bulamamıştı. Ama içindeki ses ona bu romanı yazacağını söylüyordu.”⁶⁵³

Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında diğer romanlarına nazaran siyasi figürlere yer vermez. Zaman zaman bazı siyasi figürlerden bahsetse de romanın olay örgüsü içerisinde bu kişilerin pek bir değeri yoktur. Olaya etki etmezler:

“Deniz Gezmiş’i çağırmışlar, o da gelmiş ‘Merak etmeyin arkadaşlar, bir gün bu ülkede devrim yapılacak’ demişti. Sultan Abdülhamit marangozluk işlerinin inceliğinden, Beyhan Sultan Şeyh Galip’ten, Fikret Adil Ekim Devrimi’nden kaçan Rus kadınlarının hayata nasıl tutunduklarından, Celile Hanım Yahya Kemal’den bahsetmişti.”⁶⁵⁴

⁶⁵¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 34.

⁶⁵² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 33.

⁶⁵³ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 57.

⁶⁵⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 345.

Levi'nin romanlarının değişmez karakterlerinden biri topal karakterlerdir. *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında da bu vurgu görülür. Niko'nun Atina'ya giderken dükkânını devrettiği Aksak Azize bu karakterlerden biridir: "Asıl eksiklik duygusu bir bacağının ötekinden en az beş santim kısa olmasından da kaynaklanıyordu tabii."⁶⁵⁵

Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanındaki karakterlerin isimleri konusunda *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında olduğu gibi çeşitli yorumlarda bulunur. Levi, yazdığı son iki romanda bu konu hakkında özellikle durur: "Ona şafak adını verdim. Çünkü o benim şafağımdı aynı zamanda."⁶⁵⁶

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında bir diğer dikkati çeken vurgu karakterlerin cinayete kurban gitmesi ya da intihar etmesidir. Emel'in babası Kamil'i bıçaklaması, Hikmet'in öldürölmesi, Suskun Tacettin'in hapiste şişlenerek öldürölmesi, Cüce Ruhi'nin, şişko Nuri'nin, Bruno'nun ve Muhlis'in teyzesinin intihar etmesi buna örneklilik teşkil eder:

"Sahibi babacan bir adamdı bu sefer. Yalnız bir gün oğlu tarafından öldürölünce lokanta kapandı."⁶⁵⁷

"Daha inandırıcı görünmek için Tacettin'i sordum, biraz sessiz kaldıktan sonra birkaç yıl önce hapisanede şişlenerek öldürölüğünü söyledi."⁶⁵⁸

"Teyzesinin hayali nasıl bir hayaldi? Onu tanımadım. Küçük dairemize taşındığımızda bu dünyadan kendi isteğiyle ayrılmayı seçmiş bulunuyordu."⁶⁵⁹

Levi'nin romandaki karakterleri, yaralı ve kırgın, zaman zaman kötölüğe gebe karakterlerdir. Levi, bu tarz karakterleri yaratmayı sever. Hemen hemen bütün karakterlerinde az ya da çok bu özelliği görmek mümkündür. Diana'nın ve Tamar'ın kötölüğe yazgılı kaderi bu duruma örneklilik teşkil eder:

"Çünkü çok yaralı insanlar hep kenarda ve karanlıkta kalır." dedi."⁶⁶⁰

"Burası belki de bir kayıp defterler mezarlığı. Ama mezarlar görünmüyor. Neden mi? Mezarlık artık içimizde de ondan."⁶⁶¹

"Elinde değildi, görüyordu. O bir kötölüğe tutkundu. Bir kötölüğe yazgılı. Aşkını dibine kadar, tam ölümleriyle yaşamasaydı, ölmeyi bile hak etmediğine inanacaktı belki."⁶⁶²

Levi'nin *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanındaki karakterlerin hemen hemen hepsi geçmişe döner. Yaşanılanların tekrar hatırlanışı söz konusudur. Bu

⁶⁵⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 34.

⁶⁵⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 160.

⁶⁵⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 149.

⁶⁵⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 205.

⁶⁵⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 335.

⁶⁶⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 8.

⁶⁶¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 12.

⁶⁶² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 48.

hatırlayış, yaşanılan olaylardan ziyade yaşanılanların karakterler üzerinde bıraktığı duygudur. Anet, geçmişe dönen karakterlerden biridir: “Nişandan bir akşam önce maziye yeniden dönmek...”⁶⁶³

Yanlış Tercihler Mahallesi'nde hiçbir karakter arzu ettiği hayatı yaşamaz ya da yaşayamaz. Yanlış tercihleri onları farklı yerlere savurur. Başka yerlere savrulan bu karakterler bir daha da kendini toparlayamaz: “Hayalini kurduğu hayat bu muydu peki? Bundan hiçbir zaman emin olamamıştı işte. Serra'ya kendisine hiç sorun çıkartmayan, annesinin gözlerini taşıyan, elbette dünya güzeli kızının varlığına rağmen olamamıştı.”⁶⁶⁴

Levi'nin karakterlerinin en önemli özelliklerinden biri müziğe karşı ilgili olmalarıdır. Bu Levi'nin romanlarının hepsinde mevcuttur: “Sohbeti yaparken müzik dinliyorduk. Hatırı sayılır bir klasik batı müziği koleksiyonu ve o günlerde pek rağbet gören bir Dual pikabı vardı.”⁶⁶⁵

Levi, diğer romanlarına göre *Yanlış Tercihler Mahallesi*'nde yemek tarifi vermez ancak karakterlerin aşçılık yönlerini vurgular: “Sohbetler evinde yapılırdı. Çünkü o öncelikle çok iyi bir aşçıydı. Abartmıyorum. Şık bir restoranda çalışabilecek kadar bilgili ve yetenekliydi.”⁶⁶⁶

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında yer alan merkezdeki karakterlerin genel özellikleri şu şekildedir.

Oiram, romanın anlatıcısıdır. Karakterlerin birçoğunu tanır. Karakterlerle aynı mahallede yaşar. Emel ile yaşadıklarını unutamaz.

Anet, Mösyö Aldo ile Diana'nın kızı, Tahsin'in karısı, Serra'nın annesidir. İtalyanca bilir. Bir dönem İtalyanca dersler de verir. Kahve sever. Sesi güzeldir. Rumca bilir. Operayı sever. Çekingen biridir. Mavi saçlıdır.

Niko, mahallede terzidir. Süslü Niko, Çapkın Niko ve Kibar Niko Abi olarak da bilinir. Anet'e âşıktır. Lena'nın abisidir. Takılar takar. Saçlarını atkuyruğu şeklinde bağlar.

Şişko Nuri, Nedret'in kardeşidir. Çok yemek yer. Hukuk Fakültesi mezunudur. Annesinin ailesinden kalan mülklerine noterlik yapar. Bakirdir.

⁶⁶³ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 24.

⁶⁶⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 30.

⁶⁶⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 80.

⁶⁶⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 117.

Nedret'in kardeşidir. Hidayet Hanım'ın oğludur. Mahallede hayırlı evlat olarak bilinir. Nedret, Paris'e gidince annesine bakmak zorunda kalır. Hiç evlenmez.

Fikret, mahallede kuafördür. Babası gibi kuşçuluk yapmamak ve amcasının kızı ile evlenmemek için İstanbul'a kaçar. Seval ile evlidir. Gizliden gizliye Meral'e âşıktır. Kuaför olana kadar lağımcılık, hamallık, son ütücülük ve tesviyecilik yapar.

Meral, Vildan'ın kızıdır. Jinekolog ile evlenir. İki çocuk sahibidir. Roman yazma hayali vardır. Gazetecilik okur ancak bir süre bu işte çalıştıktan sonra işi bırakmak zorunda kalır. Çillidir. Kuaför Fikret ile yatar.

Nedret, Meral'in lise arkadaşı. Yeni bir hayat kurma hayali ile Paris'e gidip siyasal bilgiler alanında yüksek lisans yapar. Okuldaki kaydını dondurur. Orada gazetecilik işi ile uğraşır. Evlenir, boşanır. Paris'e giderken sevgilisi Pertev'den ayrılır. Şişko Nuri'nin ablasıdır. Hidayet Hanım'ın kızıdır. Paris'te önce üniversite arkadaşı Hikmet'le birlikteyken Hikmet'in dayısı Nedim'le birlikte olur. Nedim ile evlenip boşanır. Paris'e gelince hamile olduğunu anlar. Pertev'den Şafak adlı kızı olur. Pertev Abi bu kızı hiçbir zaman bilmez. Onu manastıra bırakır. Üniversitede Fransızca dersler verir. Paris'te bir yuvada çocuk bakar, bir markette kasiyerlik yapar, lokantada çalışır, barda barmaidlik yapar, kumarhanede krupiyelik yapar, Türkçe dersler verir. Paris'te birçok kişi ile düşüp kalkar.

Pertev, Nedret'in gençlik aşkı. Dört kere evlenip boşanır. Gazetecilik okur. Bir adaya yerleşir. Kaptanlık sertifikası alıp dünyayı dolaşmak ister. Yarabandı imalathanesi vardır. Bilardo oynamayı sever. Çapkındır. Bazen içine kapanıktır. Fransız Lisesi'nden mezundur.

Muammer Amca, mahallenin kırtasiyecisidir. Tamar ile evlenebilmek için ailesine rest çeker. Çocukken Arap Muammer diye çağrılırdı. Ergenlikte geçirdiği üzücü bir olay sonrasında rengi bembeyaz olur. Zayıf, uzun boylu, gözlüklü, kapkara saçlı biridir. Babası fabrikatördür. Balon imalatı işi ile uğraşırdı. Tamar'ın onu terk edişini hiçbir zaman unutamaz.

Vahit Amca, mahallenin mezecisidir. Makbule'nin kocası, Tamar'ın abisidir. Gerçek ismi Vahe'dir. Anlatıcı Oiram'a birçok sır verir.

Emel, Saadet ile Kamil'in kızı. Beter Fehmi ile yatar. Hiç evlenmemiştir. İtalyan Lisesini yarıda bırakır.

Saadet, Emel'in annesidir. İtalyan Lisesini yarıda bırakır. Beter Fehmi ile metres hayatı yaşamak zorunda kalır. Suskun Tacettin ile arasında gönül ilişkisi vardır.

Cüce Ruhi, zehir ilaçları satar. Mahallede eczanede kalfalık yapar. Şefik'in abisidir. Sevda'yı gizliden gizliye sever. 1.30 cm boyu vardır. Ciddi bir adamdır. Müzmin suskundur. Gerektiği zaman konuşur. Serseri ruhlu bir yapısı vardır. Tıp Fakültesini üçüncü sınıftan terk etmiştir. Daha sonra kimya ve felsefe ile ilgilenmişse de bu alanlarda dikiş tutturamayarak ayrılmıştır. Sürekli ihlamur içer. Sevda'nın ölümü sonrasında intihar ederek ölür.

Muhlis, Oiram'ın mahalleden arkadaşı, Melahat ile İhsan Bey'in oğulları, Gülten'in kocasıdır. Gülten'in kızı Ayşe'nin kendinden olduğunu zanneder. Maket gemiler yapar.

Romanda merkezdeki karakterler dışında yardımcı karakterler vardır. Bu yardımcı karakterler özellikleri itibari ile çeşitli başlıklar altında sınıflandırılabilir.

Mahallede ticaret ile uğraşan kişiler: *Aksak Azize*, Niko'nun terzi dükkânını devrettiği kişi. Yanarak ölür. Çok zorlu bir çocukluk geçirmiştir. Bir ayağı öteki ayağından kısadır. Çekici bir kadındır. *Suskun Tacettin*, kahveci. Saadet ile gönül bağı vardır. Cinayet yüzünden hapse girer. Hapishanede şişlenerek öldürülür. *Sakar Hayati*, Altıparmak Memo'nun çırağıdır. *Altıparmak Memo*, tamirci. *Şamil Amca*, filozof saat tamircisidir. *Kamil Baba*, Saadet'ten olan Emel'in babası, Emine'nin kocasıdır. Tuhafiye dükkânı işletir. O ölünce dükkânı Emel ile Saadet işletir. Bıçaklanarak öldürülür. Kısa boylu, gözlüklü, saçlarını arkaya tarayan, ak saçlı, üstüne adı yazılan bileziğini kolundan çıkarmayan, çevik ve askılı pantolonlar giyinen biridir.

İbne Rıfkı, pastacı. Kumarhanesi vardır. Bakara oyununu çok iyi bilir. *Beter Fehmi*, kumarbaz. Aylak. Kendisini gizli polis olarak tanıtır Saadet'i yedi yıl metres olarak kullanır. Saadet'in kızı Emel ile de yatar. Onlardan dükkânı şantaj yaparak devralır. Bir süre sonra ortadan kaybolur. *Türkan*, Şefik'in eczaneyi devrettiği kadın. *Şefik Bey*, eczacı. Eczacılık Fakültesini bitirir. Babasına verdiği sözü tutarak abisi Cüce Ruhi'yi hiçbir zaman yalnız bırakmaz. Babası, ilaç ticareti yapardı. Babası çapkındır. Babasının ikinci eşinden doğar. Çocuğu olmaz. *Tahsin*, Anet'in kocasıdır. Meyhanecidir. Karısını, evli bir yazar ile aldatır.

Mösyö Aldo, Anet'in babasıdır. Ticaret ile uğraşır. Karısı Diana tarafından terk edilir. Kimyevi maddeler tüccarıdır. İflas etmiştir. İntihar ederek ölür. *Nedim*, Hikmet'in dayısıdır. Nedret ile evlenip boşanır. Bir süre resim simsarlığı işine girer. Nedret ile evlenince yeğeni Hikmet ile bağını keser. Taylandlı bir kadınla evlenip Tayland'a yerleşir. Ondan çocuk sahibi olur. *Stavro*, Yunan lokantacıdır. İstanbullu Rum'dur. *Katina*'nın oğludur. *İhsan Bey*, Melahat'ın kocası, Muhlis'in babasıdır. Balık lokantası işletir.

Yardımcı karakterler içerisinde merkezdeki karakterlerin akrabası ya da komşuları olan karakterler: *Serra*, Tahsin ile Anet'in kızlarıdır. Babaannesinin ismini taşır. *Lena*, Niko'nun kız kardeşidir. Pedikür ve masöz işi ile uğraşır. Evlenmez. Peltek konuşur. *Diana*, Aldo'nun karısıdır. Aktör ile ilişkisi vardır. Anet'in annesidir. *Vildan*, Meral'in annesidir. *Fehmi Bey*, Hidayet Hanım'ın kocasıdır. Siyasal bilgiler profesörüdür. Altı dil bilir. Gizli istihbarat meseleleri yüzünden cinayete kurban gider. *Hidayet Hanım*, Nedret ile Şişko Nuri'nin annesi, Fehmi Bey'in karısıdır. Oğluna göre oldukça incedir. Bakımlı bir kadındır. Giysilerine ve makyajına çok para harcar. Elektrik akımına kapılıp ölür. Çevresindeki insanları beğenmez. Ailesinden kendine iyi mülk kalır.

Nilgün Teyze, Meral'in annesi olarak geçer. Ancak bir yerde ismi Vildan diye geçer.⁶⁶⁷ Çok sigara içer. Kızı Meral ile arası bozuktur. *Makbule*, Vahit'in karısıdır. Kocasından önce ölür. *Vehbi*, eski vergi dairesi müdür muavini, sarhoş dilencidir. *Madam Alis*, anlatıcının çocukluğundaki mahalleden komşusudur. *Emine*, Kamil Baba'nın karısıdır. Çocuğu olmaz. Kanserden ölür. *Sevda*, Şefik'in karısıdır. Cüce Ruhi'ye gizliden gizliye bir gönül ilişkisi vardır. Çocuğu olmaz. *Mediha*, Müzeyyen ile Melahat'ın anneleri. *Sedat*, Melahat'ın kumarbaz kardeşi. *Ayşe*, Gülten'in kızı. Kızın Muhlis'ten olduğu yalanı söylenir. *Melahat*, Muhlis'in annesidir. İki kere evlenir. İkinci kocası İhsan Bey'dir. *Katina*, Anet'in Rum dadısıdır. Yunanca öğretmenidir.

İntihar eden yardımcı karakterler: *Müzeyyen*, Muhlis'in teyzesidir. İyi resim yapar. Notre Dome de Sion'dan mezun olunca resim yeteneğini geliştirmek için Paris'e gider. Muhlis'e kendisini evlenme vaadiyle kandıran bir adamdan, daha

⁶⁶⁷ 10 Şubat 2017 tarihinde sosyal medya üzerinden Levi ile yaptığım görüşmede bir dikkatsizlik olduğunu asıl isminin Vildan olduğunu söyledi.

sonrasında Erzurum'daki ailesi tarafından reddedilmesinden bahsederek Muhlis'i kandırır. İntihar ederek ölür. *Bruno*, Anet'in çocukluk aşkıdır. Bisikleti ile bir kamyonun altına girerek intihar eder. Güzel sesi vardır. Rahatsızdır.

Cinsellikleri ile ön plana çıkan karakterler: *Tamar*, Muammer Amca'nın karısıdır. Erkek düşkün. Kanada'ya gidip bir başkası ile evlenir. Oğlu eşcinseldir. Esmer, kapkara gözleri ve delici bakışları olan biridir. *Murat*, Melahat'ın eşcinsel kardeşi. *Gülten*, Muhlis'in önce temizlikçisiydi. Evlenirler. Ayşe adlı kızı vardır. Kızın babası Muhlis değildir. Kız başkasındandır. Ufak tefek, beyaz, soluk tenli, iri ve ela gözlü, kumral saçlı bir kadındır. Evlendiğinde yirmi üç yaşındadır.

1.7.6. Tematik Unsurlar

Yanlış Tercihler *Mahallesi* romanı, İstanbul'un bir mahallesinde yaşayan insanların anlatıldığı bir romandır. Tematik unsurlar bu insanlar üzerinden okura anlatılır.

1.7.6.1. Aşk

Yanlış Tercihler Mahallesi'nde karakterlerin aşk hikâyelerine şahit olunur. Karakterlerin bu aşkları hiçbir zaman mutlu sonla bitmez. Anet ile Terzi Niko'nun aşkı, Diana ile aktör sevgilisinin aşkı, Meral ile Fikret'in aşkı, Nedret ile Pertev Abi'nin aşkı, Diana ile aktörün aşkı, Emine ile Suskun Tacettin'in aşkı, Muammer Amca ile Tamar'ın aşkı ve Cüce Ruhi ile Sevda'nın aşkları buna örnek teşkil eder:

“Aşk gerektiği gibi yaşanamayınca hep cazip bir ihtimal gibi kalırdı. Tahsin'e içini sarsacak o aşkı duymamıştı ama tüm kalbiyle güvenmişti ve yıllar güvenini hiç boşa çıkarmamıştı.”⁶⁶⁸

“Onu eski bir Boğaz köyünde eski bir ev çağırıyordu. Bu evde Aldo ile evlenmeden önce çok sarsıcı bir aşk yaşadığı ünlü bir aktör oturuyordu. Fırtınalı bir ilişkiydi. Kelimenin tam anlamıyla bir tutku ilişkisi. Gücünü ayrılıklardan ve hasretlerden alan bir ilişki...”⁶⁶⁹

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında bazı aşklar dile gelmez. Gizliden gizliye sürdürülür. Ancak açıktan da olsa gizliden de olsa bu aşklar mutluluk ile sonuçlanmaz. Bu aşklara Cüce Ruhi ile Sevda'nın, Anet ile Terzi Niko'nun aşkı örnek verilebilir:

“Söylenenlerin asıl acıları örten bir tarafı vardı tabii. Niko da kendi yalanının içindeydi. Sözleri hayata dair bir genelleme gibi duruyordu ama esasında öyle değildi. Daha birkaç dakika öncesine kadar bir müşteriyle konuşacağım diyerek çekildiği

⁶⁶⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 32.

⁶⁶⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 45.

odasında ne yapmıştı? Sadece ağladığıyla kalırsın... İşte bu doğrudu. Sonuna kadar... Bir bedelin hissettirdikleriyle söyleniyorlardı çünkü. Ağır, hem de çok ağır bir bedelin... O anlarda yine çok yakınlaştıklarını hissediyorlardı. Asıl hissettiklerini paylaşamadıkları halde. Birbirlerine dokunamadıkları halde... Belki de dokunuyorlardı. Sahiden dokunmak için her zaman ellere gerek yoku ki...⁶⁷⁰

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında birliktelik yaşayan karakterlerin birbirlerini aldattığına sıklıkla şahit olunur. Tahsin'in karısı Anet'i aldatması, Kamil'in evlat edindikleri Emine ile birlikte olması, Diana'nın kocası Mösyö Aldo'yu bir aktör ile aldatması ve Meral'in kocasını Fikret ile aldatması buna örnek teşkil eder:

“Şimdi size o uzun yıllarda gizlice, çok uzun sürmeyen, ama sahiden sarsıcı denebilecek bir aşk da yaşandı desem şaşırırsınız? Aşkın nasıl başladığını da gördüm, nasıl bittiğini de... Aşık olunan kadın, kitaplarını hayranlıkla okuduğum ünlü bir yazardı. Muhtemelen siz de onun kitaplarını okudunuz. Edebiyatımızın en değerli kalemlerindendi çünkü. Kendisine duyduğum saygı yüzünden adını veremeyeceğim. İlişkinin yaşandığı günlerde o da evliydi. Anet yaşananları hiçbir zaman bilmedi. Bilmesi de gerekmiyordu zaten. Yazarımız yaşadıklarını bir hikâyesinde anlattı.”⁶⁷¹
“Üstelik birbirinden kopamayan sevgililerin hayatına, madem aralarından biri evliydi artık, yaşağın cazibesi ve heyecanı da katılmıştı. Görüşmeler de görüşmeydi ama.”⁶⁷²

Yanlış Tercihler Mahallesi'nde özellikle Cüce Ruhi'nin Sevda öldükten sonra intihar etmesi ve Nedret ile Pertev Abi'nin denize açılıp intihar etmesi dikkati çeker. Ölüm, aşkların kaçınılmaz bir sonu olur: “Bu dünyadan gitmek için Sevda'nın ölmesini beklemiş, ya da ölmesinden sonra yaşamaya devam etmenin hiçbir anlamı kalmadığını düşünmüştü...”⁶⁷³

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında cinsel öğelere pek nadir yer verilir. Oiram ile Emel'in yaşadıkları romanda cinsel öğelerin en açık şekilde anlatıldığı bölümdür. Şişko Nuri'nin çektiği cinsel açlık, romanda dikkat çekicidir. Bunun yanında romanda cinselliğin vurgulandığı başka karakterler de vardır. Tamar, bunlardan biridir. Bu cinsel açlığı yüzünden kocasını terk edip başka ülkeye gider. Gülten'in anlatıcı Oiram ile açık seçik konuşması dikkati çeken bir başka önemli ayrıntılardan biridir:

“Neden bana öyle bakıyorsun? Sen de mi beni sikmek istiyorsun yoksa?”⁶⁷⁴
“Çok güzel memeleri vardı. Küçük ama diktiler. Beni şaşırtmaya devam edecekti. ‘Onlara dokunabilirsin. Ama çok hafif. Okşa... Bak, sadece okşa...’
Hafiften titreyen ellerimle söylediğini yapmıştım. Çok yumuşak bir dokunuştum. Biraz da ıslak.”⁶⁷⁵

⁶⁷⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 35.

⁶⁷¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 43.

⁶⁷² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 45.

⁶⁷³ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 325.

⁶⁷⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 376.

⁶⁷⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 242.

Levi'nin romanlarında okurun karşısına çıkan ensest ve eşcinsellik vurgusu *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında da okurun karşısına çıkar. Tamar'ın oğlu ve Melahat'ın kardeşi eşcinseldir. Muhlis, teyzesi hakkında ensest düşüncelere sahiptir. Teyzesine karşı bir şeyler hisseder. Ancak Muhlis'in bu düşünceleri eyleme dönüşmez:

“Öyle ıslak ıslak kalamazdık. Kabinler vardı tabii ve biz onlara birlikte girer soyunurduk. Küçüktüm. Ama onun o bembeyaz vücudunu çok iyi hatırlıyorum. Bunun ne kadar devam ettiğini hatırlayamıyorum ama.”⁶⁷⁶

“Bir öğlen sonrasıydı Gülten yanımdaydı. Sevişmiştik. Çok yorgun düşmüştüm. Onu bu sefer çıplak gördüm. O kabindeki gibi. Sana gösterdiğim odada. Odasında... Yatağında yüzükoyun uzanıyordu. ‘Soyun ve beni ov’ dedi. İsteğini yaptım. Bembeyaz teni ve dolgun kalçaları nasıl da tahrik ediciydi. Onları da okşadığımda ‘Haydi çekinme, içime gir, hiç kimseye söylemem’ dedi. İçine girdim. Uyandığımda bir de baktım ki Gülten beni okşuyor.”⁶⁷⁷

“Murat eşcinseldi.”⁶⁷⁸

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında birden çok karakterin aşkı söz konusudur. Bu aşklar mutsuzlukla sonlanır. Aşk, hiçbir karaktere mutluluk getirmez. Getirmediği gibi var olan mutluluğu da alıp götürür.

1.7.6.2. Yalnızlık ve Yabancılaşma

Levi'nin, *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanındaki karakterler yalnız ve yabancılaşmış kişilerdir. Karakterler birbirlerini bu yalnızlığa sürükleme noktasında aracılık eder. Bu yalnızlık ve yabancılaşma girdabından karakterler istese de çıkamazlar. Romanın anlatıcısı Oiram, Niko, Şişko Nuri, Muhlis ve Muammer Amca bu karakterlerden birkaçıdır:

“Adının Oiram olduğunu söylemem size ne der? Koskoca bir hiç, değil mi? Gerçek beni üzebilir. Ama sizi suçlayamam. Ömrünün büyük bölümünü odasının sınırları içinde geçirmek onun karakteriydi. Yeraltında, gözlerden enikonu uzak bir köşeye sığınmıştı... Oraya karanlık dehlizlerde uzun uzun yol aldıktan sonra ulaşabiliyorsunuz.”⁶⁷⁹

“Bu duygunun da yabancıysa değilim. Kendimizi hapsedtiğimiz odalarda başkalarının acılarına nasıl da sağır kalabiliyorduk bazen. Nasıl uzak, nasıl mesafeli... Üstelik uzaklığın kendimize de uzak düşme manasına geldiğinin farkına varmadan.”⁶⁸⁰

Karakterler, yaşamış oldukları bu yalnızlık ve yabancılık duygusunu bir sır olarak saklarlar. İşte burada anlatıcı Oiram devreye gider. Karakterlerin, bu yalnızlıklarına ve yabancılaşmalarına ortak olur ve karakterlerin bu yalnızlıklarını ve yabancılaşmalarını okura aktarır:

⁶⁷⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 353.

⁶⁷⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 371.

⁶⁷⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 362.

⁶⁷⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 14.

⁶⁸⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 130.

“Elbise nasılsa yetiştirirdi. Hem de en iyi şekilde. Düşündüğü bu değildi. O yalnız kalmaya zaten ihtiyaç duyuyordu. Kendisini duygularının akışına bırakabilirdi. Bu kadarını görüyordu. Göremediği Niko’nun da yalnız kalmak ve son söylediklerinin içinde tekrar uyandırdıkları yüzünden, küçük odasına çekilerek hüngür hüngür ağlamak istediği idi.”⁶⁸¹

“Gelgelelim bazı sırlar da aile içinde kalmaya mahkûmdu. Bazı utançlar da... Daha fazlasını anlatamamıştı. Sonraki sohbetlerinde de anlatmayacaktı. İçimizdeki kimi mezarlar çok derinlere kazılmıştı...”⁶⁸²

İnsan ölmeden öne sahip olduğu sırları bir başkası ile paylaşma ihtiyacı hisseder. Yanlış Tercihler Mahallesi romanında da karakterlerin bu tavrı sergiledikleri görülür. Levi, verdiği bir röportajda karakterlerin ölmeden önce bu sırları paylaşmaları konusunda şunları söyler:

“İnsanın ölümsüzlük arayışı, hatta biraz daha ileri gidelim, hayatının anlamını bulma çabası bu. Hepimiz elimizden geleni yapıyoruz. Çok temel bir varoluşsal mesele bu. Tevrat’ın ilk sayfalarında Tanrı, Âdem’e ‘Neredesin?’ diye sorar. Esasında bildiği bir cevabı, sorduğu kişinin vermesini beklemektedir. Kendisi üzerine düşünmesini... Biz de hayatımızın belirli bir yerinde kendimize buna benzer soruları sormuyor muyuz? Şu da var... Ne yaşarsak yaşayalım, bir seyirciye de mutlaka ihtiyacımız vardı. Aşk dediğiniz bile sadece iki kişilik olamaz!”⁶⁸³

Karakterler, bu çektiği yalnızlık ve yabancılaşmadan kurtuluş çaresi olarak gitmeyi tercih eder. Ancak herkes bu kadar şanslı değildir. Anet’in bakıcısı Katina bu şansız karakterlerden biridir:

“En nihayet gidiyorum sözleri hayatının özeti idi sanki. Çünkü o hiçbir zaman, hiçbir yerden çok istediği halde gidememişti... Ne boğazına lüfer kılıcığının batmasıyla ölen, sık sık dayak yediği gomalak cila ustası, akşamcı kocasından, ne karanlık ve uzun bir ilişki yaşadığı, karısını bir türlü terk edemeyen ve çok kötü şiirler yazan o sosyolog üniversite profesöründen, ne de kovulduğu ve mesleğe küstürüldüğü okul ile buralardan, nişanlısına tecavüz etmekle kalmayıp bir de evlenen gümüşçü kuzenini öldürmemek için gittiği Paris’te küçük bir lokanta açan, yıllarca işleten, geri dönmeye de bir türlü gönül indiremeyen oğlunun hatırasından...”⁶⁸⁴

“Gidenler mi bu şehirde kalmayı tercih edenler mi? Gitmek... Başka hayallere ve umutlara gitmek...”⁶⁸⁵

“Annen gitti kızım... Artık dönmeyecek... Soru yoktu. Hiçbir soru yoktu. Çünkü hiçbir cevap yoktu.”⁶⁸⁶

Karakterlerin yalnızlık ve yabancılıklarının onlara hissettirdiği en önemli duygu bir yere ait olamama duygusudur. Bu ait olamama zaman zaman kendi tercihleri olsa da bazen şartların onları zorunlu kıldığı bir durum olarak okurun karşısına çıkar. Mösyö Aldo’nun hissettikleri buna örneklik teşkil eder:

“Kimi zaman sırtını dayayabileceğini bildiği bir dost, kimi zaman bir kurban, kimi zaman da bir cellat gibi gördüğü, dışarıdan bakıldığında hep nüktedan, fıkra anlatma ustası, evin içindeyse çok az konuşup konyak içen, denize tutkun Mösyö Aldo

⁶⁸¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 20.

⁶⁸² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 60.

⁶⁸³ Efnan Atmaca, “Mario Levi: Ben tesadüflere inanmam”, *Hürriyet*. Erişim 16.01.2018. <http://www.hurriyet.com.tr/mario-levi-ben-tesadüflere-inanmam-40600670>.

⁶⁸⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 21.

⁶⁸⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 23.

⁶⁸⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 27.

defalarca ‘Biz tam nereye aitiz, bilmiyorum’ demişti. Biz doğulular, doğunun limanlarında doğanlar, çok eski bir göçün getirdikleri, nereye aittik sahiden? Soru aklımı hep kurcalayan sorulardandı.”⁶⁸⁷

Yanlış Tercihler Mahallesi’ndeki karakterlerin birçoğunun yalnızlıklarını en yoğun şekilde yaşadıkları anlar, yanlarında başkalarının olduğu anlardır. Bu yalnızlığın derecesini daha da artırır: “Yalnızlıkları mı? Akşam ki yalnızlığı mı? Artık fark etmezdi. O bu temsilde hep yalnızdı. Yanında birileri varsa da yoksa da...”⁶⁸⁸

Yanlış Tercihler Mahallesi’ndeki karakterlerin yalnızlıklarının ve yabancılaşmalarının kaçınılmaz bir sonu olarak yaşayan ölümler gibi oldukları söylenebilir. Anet’in durumu buna örneklik teşkil eder: “Kendisi ne zaman ölmüştü?”⁶⁸⁹

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında karakterler sırlarını paylaşabilecekleri insanlardan olabildiğince uzaktırlar. Bazen bu sırları, kendilerine dahi itiraf edemezler. İşte tam burada sırların paylaşıldığı kişi olarak okurun karşısına anlatıcı Oiram çıkar: “Aslına bakılırsa, yıllarını paylaştığı, kendisini hiçbir zaman gerçekten kırmayan eşine bile yaşadıklarından kalan yarısından gerektiği gibi bahsedememişti.”⁶⁹⁰

Romandaki yalnızlığı en derinden yaşayan karakterlerden biri de Şişko Nuri’dir. Öyle ki kiraladığı evde hayalini kurduğu otuz altı beden kadın kıyafetlerini mağazalardan alarak bu evin yatak odasında biriktirmeye başlar. En sonda da bu evde intihar eder. Ömrünce evlenmez. Bakirdir: “Eşim için gecelik arıyorum da... Otuz altı beden...”⁶⁹¹

Yanlış Tercihler Mahallesi’nde insanlar, birbirine o kadar yabancılaşmış, birbirlerini o kadar yalnızlığa hapsedmişlerdir ki birbirlerini yolda görseler tanıyamayacak hâle gelirler. Şişko Nuri’nin yaşadığı duygu buna örneklik teşkil eder: “Endişesi gereksizdi oysa. Hiç kimse hiç kimseyle o kadar ilgili değildi. Herkes kendi meselesinde nefes almaya ve hayatta kalmaya çalışıyordu. Herkes birbirine sağırdı biraz...”⁶⁹² *Yanlış Tercihler Mahallesi*’nde yaşayanlar için

⁶⁸⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 22.

⁶⁸⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 25.

⁶⁸⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 26.

⁶⁹⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 35.

⁶⁹¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 87.

⁶⁹² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 88.

yalnızlaşma ve yabancılaşma kaçınılmaz bir sonudur. Her bir karakter bu duyguya hapsolmuş vaziyettedir. Kimileri için bu duygu çok daha ileri boyuttadır. Öyle ki bu duygu onları intihara kadar sürükleyecektir.

1.7.6.3. Sosyal Hayata İlişkin Tematik Unsurlar

Levi, yazdığı romanlarda değişimi özellikle vurgulayan bir yazardır. Bu değişim, aynı zamanda Levi'yi rahatsız eder. Çünkü değişim, eski güzellikleri yok edici bir unsur olarak okurun karşısına çıkar. Bu, Levi için arzu etmediği bir durumdur: “Öyle ya, batan bir medeniyetin, yerle bir edilen değerlerin, her geçen gün biraz daha fazla yok edilen bir ülkenin harabeleri ve son şahitleri kimi neden ilgilendirsin ki...”⁶⁹³

Levi'nin sosyal hayata ilişkin en önemli tematik vurgularından biri karakterlerin yaşadıkları ülkede kendilerini farklı hissetmek zorunda kalmalarıdır. Mösyö Aldo bu duyguyu yaşayanlardan biridir: “İstanbul'u İtalyanca yaşamak... Bunu da sevmişti. Tek sevmediği farklı görülmek ve farklılığı hissetmek zorunda kalmaktı galiba.”⁶⁹⁴

Levi'nin karakterlerinin bir başka özelliği topluma, anne ve babalarına karşı sergilediği isyan duygusudur. Bu isyanı gerçekleştiren kişiler, bu isyan sonrasında çoğu kez mağlup olurlar. Anet'in, babası Mösyö Aldo'ya karşı konservatuvar okuma isteği bu isyanlardan biridir. Ayrıca Mösyö Aldo'nun karısı Diana'nın kocasına karşı isyanı da buna örnek teşkil eder:

“Benim gerçek ülkem nerede? Hangi müzikte? Hangi dilde? Konservatuvarda okumamı oyun mu sandın? Baba söyle! Oyun mu?...”⁶⁹⁵

“Aldo, evlendiklerinde, karısının sahneye çıkmasını gerçekten istememişti. Çünkü onun da kendine göre, doğruluğuna inandığı bir muhafazakârlığı vardı.”⁶⁹⁶

“Ben babamla hesabımı kapatamadım. Hayatından çok kadın geçmişti.”⁶⁹⁷

Levi, bu romanında siyasi olaylara vurgu yapmaz. Sadece romanın birkaç yerinde çeşitli siyasi olayların adı geçmek suretiyle yer aldığı görülür: “Babasının bir Kore gazisi olmasının, bir dönem de Demokrat Parti milletvekilliği yapmış bulunmasının bu hikâyede bir yeri var mıydı, bilmiyorum.”⁶⁹⁸

⁶⁹³ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 9.

⁶⁹⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 23.

⁶⁹⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 26.

⁶⁹⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 47.

⁶⁹⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 121.

⁶⁹⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 121.

Levi, bu romanında diğer romanlarında olduğu gibi farklı inanç sistemlerinin evlilik konusunda sıkıntı yarattığı konusuna değinir. Muammer Amca ile Tamar, farklı inançtan kişiler olarak evlenirler. Muammer Amca, babasının kendisini evlatlıktan reddetme tehdidine rağmen Tamar ile evlenir. Bu evlilik her iki taraf için zorluklarla mücadele edilip kazanılmış bir zaferdir. Ancak sonu mutsuzlukla biter. Tamar cinsel açlığını bahane edip Muammer Amca'yı terk eder ve başka bir ülkeye gider: "Kızın gelenekleri başkaydı, inancı başka, alışkanlıkları başka. İnsan dediğin de dengi dengineydi."⁶⁹⁹

Mezecilik, Levi'nin *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında da yer alır. Levi, mezecilik konusuna hemen her romanında yer verir. Levi, mezeciliği eski İstanbul'un bir güzelliği olarak görür. Gittikçe de bu geleneğin kaybolmasından üzüntü duyar: "Mezelerle alakalı ilk bilgilerimi sadece ailemden değil, ondan da aldım desem yeridir bu arada."⁷⁰⁰

Levi, bütün romanlarında olduğu gibi bu romanda da dine fazla bağlı karakterler yaratmaz. Levi'nin kişileri genellikle din konusunda biraz rahat hareket eder. *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında din konusunda sadece birkaç söz sarf edilir. Romanda dikkat çeken detaylardan biri de Emel'in kaçarken çantasına Kur'an-ı Kerim koyduğu andır: "Dinimizin güzel tarafı bu. Beraberinde tek bir iplik bile götüremiyorsun."⁷⁰¹

Levi, rüya motifine romanlarında sıklıkla yer verir. *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında yer yer karakterlerin rüya görmesi ile karşılaşılır:

"Bir öğlen sonrasıydı Gülten yanımdaydı. Sevişmiştik. Çok yorgun düşmüştüm. Onu bu sefer çırılçıplak gördüm. O kabindeki gibi. Sana gösterdiğim odada. Odasında... Yatağında yüzükoyun uzanıyordu. 'Soyun ve beni ov' dedi. İsteğini yaptım. Bembeyaz teni ve dolgun kalçaları nasıl da tahrik ediciydi. Onları da okşadığımda 'Haydi çekinme, içime gir, hiç kimseye söylemem' dedi. İçine girdim. Uyandığımda bir de baktım ki Gülten beni okşuyor."⁷⁰²

Yanlış Tercihler Mahallesi romanında sosyal hayata ilişkin tematik unsurlardan daha ziyade bireysel konular işlenir. Karakterler siyasi bir görüntü sergilemezler. Herkes kendi bireysel serüvenini aynı mahalle içerisinde yaşar. Bazen bu serüvenler kesişir ve olay örgüsü içerisinde yeni serüvenlere doğru yol alır.

⁶⁹⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 206.

⁷⁰⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 202.

⁷⁰¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 348.

⁷⁰² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 371.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ANLATIM TEKNİKLERİ

Roman ve hikâyede yazarın neyi anlattığından çok nasıl anlattığı önemlidir. Yazar, roman ve hikâyede anlatmak istediklerini anlatım teknikleri ile anlatır. Anlatım teknikleri, yazarın duygu, düşünce ve hayal dünyasını, kısaca anlatmak istediklerini okura ilettiği en önemli araçlardandır. Anlatım teknikleri, üslubun en önemli unsurlarından biridir. Zeliha Arı, anlatım teknikleri konusunda şunları söyler:

“Edebî metnin içinde her biri ayrı bir işleve sahip olan anlatım teknikleri, yazarın/yapıtın amacına uygun olarak seçilir. Çünkü metnin anlamının taşıyıcısı olarak anlatım teknikleri mesajın okura iletilmesini sağlayan en önemli araçlardır.”⁷⁰³

Anlatım teknikleri, roman ve hikâyeyi diğer metinlerden ayırıcı en önemli unsurdur. Anlatım teknikleri olmadan roman ve hikâye, roman ve hikâye olmaktan çıkıp farklı bir metin hâline gelir. Mehmet Tekin’in bu konu hakkında şunları söyler:

“Bir romanda estetik dokuyu meydana getiren, romanı roman yapan yanı, anlatım tekniklerinde aramak gerekir. Romanda kullanılan anlatım tekniklerini çekip çıkarmak mümkün olsaydı, roman, anında bir tarih, bir psikoloji veya sosyoloji kitabına dönüşebilir.”⁷⁰⁴

Mehmet Tekin, bugünkü romandaki anlatım tekniklerinin karmaşıklığı hakkında şunları söyler: “Bugünün romanı, dünün romanına kıyasla daha karmaşık (komplike) bir yapı arz etmektedir. Romanın böyle bir yapıya bürünmesinde anlatım tekniklerinin önemli payı vardır.”⁷⁰⁵

Yazar, roman ve hikâyelerinde birden faza anlatım tekniğini bir arada kullanabilme imkânına sahiptir. Ali İhsan Kolcu, bu konu hakkında şunları söyler:

“Postmodernizmin, modernizmin kullandığı türlerin genetiğini bozarak getirdiği kavramlardan biri de anlatıdır. Öykü, roman, deneme, anı türlerinin disiplini bir bakıma reddeden bu tutum, her tarafa çekilebilecek ve yazara bir kurlsız anlatma özgürlüğü tanır.”⁷⁰⁶

⁷⁰³ Arı, Zeliha, “Ferit Edgü’nün Öykü ve Romanlarında Anlatım Teknikleri” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), 87.

⁷⁰⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 203.

⁷⁰⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 187.

⁷⁰⁶ Ali İhsan Kolcu, *Edebiyat Kuramları* (Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2010), 295.

Geçmişten günümüze kadar yazara çeşitli imkânlar sunan anlatım teknikleri, roman ve hikâyenin yapısı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Şüphesiz bu teknikler roman ve hikâyeyi zenginleştirici unsurlardır. Anlatım teknikleri, anlatıma çeşitlilik, dinamizm ve derinlik kazandırmıştır. Bu bağlamda, özellikle bireyi anlatmada önemli meseleler katedilmiş, insan, daha sıcak ve doğal bir konumda okurun karşısına çıkarılmıştır.

2.1. Anlatma Tekniği

Anlatma tekniğinde anlatıcı olayları, insanları ve mekânları okura nakleder. Bu teknikte okur ile metin arasında bir anlatıcı vardır. Metinde anlatıcının ağırlığı hissedilir. Okur, metni anlatıcının bakış açısıyla okur ve değerlendirir. Anlatma tekniği, en eski teknik olarak okurun karşısına çıkar. Bu tekniğin sınırlılığı daha sonra gösterme tekniğinin ortaya çıkmasına sebep olur. Nurullah Çetin, bu konu hakkında şunları söyler:

“Bu yöntemde yazar, taraflıdır. Romandaki olan biten, birisi tarafından anlatılır ve aktarılır. Bu yöntemde okuyucunun dikkati daha çok kendisi ile metin arasında aracı konumunda olan anlatıcı üzerinde yoğunlaşır. Biz romanı anlatıcının gördüğü, bildiği ve bazı tasarruflarıyla aktarmak istediği kadar alımlarız. Okuyucu, kulağını kılavuz anlatıcıya tutar. Onun düzenlediği, kısalttığı, uzattığı, eleştirdiği, yorumladığı olay, olgu ve kişileri dinler. Yani romanın içeriğini ikinci elden alır.”⁷⁰⁷

Mehmet Tekin, anlatma yönteminin değeri ile ilgili şunları söyler:

“Anlatma yönteminde, anlatıcının mutlak egemenliği vardır ve anlatım sorunu, onun tasarrufuyla çözülür. Bu yöntemin ağırlıklı olarak kullanıldığı metinlerde, okuyucuyu eserin dünyasına sokmak kolay değildir. Çünkü söz konusu metinlerde yer alan bilgilerin yaşantıya dönüştürülmesi, dolayısıyla beşerî sıcaklığın elde edilmesi pek kolay olmamaktadır.”⁷⁰⁸

Her roman ve hikâyenin olmazsa olmazlarından biri olan anlatma tekniğini, Levi de roman ve hikâyelerinde sıklıkla kullanır. Levi'nin karakteristik özelliklerinden biri, bu anlatma tekniğini kullanan anlatıcının roman ve hikâyelerin karakterlerinden biri olmasıdır. Buna 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı denilir:

“Arap Sedat'ın bu efsanevi şöhretinin sayısız tanığı, dahası hayranı vardı mutlaka. Ancak tüm bunlara, bu küçük başarılarla karşın, para, bildiğim kadarıyla, elinde hiçbir zaman ısınmamıştı. Bu gerçek, onun o yollarda başka yerleri, gerçekleri de aradığını, başka bir değer de aradığını gösteriyor. Tüm bunlar yetmezmiş gibi, günün birinde, kanser hastalığına yakalanan karısını tedavi ettirebilmek için, varını yoğunu harcamış, kelimenin tam anlamıyla sıfırı tüketmişti. O günler hâlâ hatırımdadır. Çevre esnafı, tedaviye devam edilebilir diye, gizliden gizliye bir para toplama seferberliğinde bulunmuştu. Ne kadar sevildiğini sanırım en çok o günlerde anlamıştı Arap Sedat. Ancak o, yakın dostlarının uzun süre sonra söylediklerine bakılacak olursa, bu 'seferberliği' sadece büyük bir şükran duygusuyla değil, hayatının en büyük

⁷⁰⁷ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 117.

⁷⁰⁸ Tekin, *Roman Sanatı*, 209.

utançlarından biri olarak da taşımıştı. Bir utanç ya da zor kabul edilir bir yenilgi duygusu... Ya da bir kırgınlık, hayata, yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı, onca çabasına, savaşıma karşın, bir türlü yaşayamadığı, hep bir yerlerde kaçırdığını, yakalayamadığını sandığı günlere duyduğu bir kırgınlık... Ellinci yaşını kutlamaya hazırlandığı günlerde, uzun, çok uzun bir 'doğu seferi'nden dönerken, İstanbul'a yakın bir kasabada, küçük bir otel odasında, bir kalp krizinden aniden ölüvermesini, bu derin üzüntüye bağlayabilir miydik? Belki. Ama burada asıl önemlisi, onun, ardında bıraktığı bu sorudan çok, öldüğü, 'ölmeyi başardığı' yerd bana kalırsa. O, en çok sevdiği, umudunu yitirmediği tek yerde, 'yolda' ölmüştü... Farklı, bambaşka bir duyguyu yakalamıştı üstüne üstlük o kasabada. Bambaşka, bizlere onun hiç bilmediğimiz bir yüzünü, bir zamanını, dahası bir yerini gösteren bir duyguyu... Ölümüyle karşı karşıya kaldığımız 'sahne' enikonu şaşırtıcıydı birçok insan için. Bu, onun bize son oyunuydu sanki. Ya da oyun, hiç kimsenin, oyuncularının bile tahmin edemediği, gerekli hazırlıklarını yapamadığı bir zamanda, beklemediği bir şekilde bitmişti... Öldüğünde, Sedat'ın yanında bir kadın varmış. O günlerde öğrenmiştik. Mutsuz bir evlilik yapmış, kültürlü bir eczacıydı bu kadın. Birlikte, iki yıl boyunca, çok derin, fırtınalı bir aşkı paylaşmışlardı. Biz bütün bunları, Sedat'ın cenazesini o kasabaya almaya giden, büyük bir itriyatçı dükkânı olan amcaoğlu Vedat Bey'den öğrenmiştik. Vedat Bey, 'Eczacı Hanım'ı bize çok güzel, nazik, 'dinlemeyi bilen' bir kadın olarak anlattı. Sedat'ın o kadında neleri, kimleri bulduğunu o günlerde herkes, iyi kötü anlamıştı..."⁷⁰⁹

"Farklı bir uyruktaki kalan birçok gerçek İstanbulluyu, aniden gerçek bir yabancı haline getiren o kararname, o günlerde onların da kapısını çalacaktı ama. Evlerini ve bu şehirdeki tüm hayatlarını bırakmak zorundaydılar artık. Maceralı yolculuk böyle başlamıştı. Babası da annesi de Atina'ya gitmek, daha doğrusu dönmek istemiyordu. Kendilerini orada nelerin beklediğini biliyorlardı. Terk etmek zorunda kaldıkları o coğrafyadan, artık neleri beklemediklerini de... Saklanma ve kaçış günleriydi. Bir daha saklanma ve kaçış günleri... Babasının tanıdığı, çok iyi arkadaş olduğu, kökleri kendininkiler gibi 'suyun öteki tarafında' kalmış bir polis komiseri vardı. Yardımları sayesinde, yanlarına alabileceklerini alarak, Bursa'nın bir köyüne sığınmışlardı. Bir süre böyle idare edebilmişlerdi. Ne var ki o günler, güven ortamının her anlamıyla sarsıldığı günlerdi de aynı zamanda."⁷¹⁰

"Lakerdanın palamuttan, en azından yaşadığın evlerde, sadece palamuttan yapılabildiği günlerin fotoğraflarındaysa biraz sabırsız bir bekleyişin izleri var. Parçalar lakerda yapılmaya uygun bir şekilde balıkçıya kestirilir, evde iyice temizlenir, kanının akıtılması sağlanır, sonra da tuza yatırılırdı. Dedenin evinde hazırlanan lakerdayla annenle babanınkinden hazırlananın gösterdiği farklarsa seni şimdi yine buruk bir sevinçle gülümsetiyor. Lakerdanın tuzla pişmesi ve tadını gereğince alması için, şimdi hatırlayabildiğin kadarıyla, en az on güne ihtiyaç vardı. Bu on günü sabırsızlıkla, o lezzeti doyusuya yaşayacağın akşamların hayaliyle geçirirdin. Lezzeti doyusuya yaşamak... Kelimenin tam anlamıyla öyleydi. Çünkü bu kez lakerda, evde hazırlandığından, çok daha bol olurdu. Palamut lakerdası elbette torik lakerdası kadar lezzetli değildi. Sonuçta lakerdaydı ama. Üstelik evde hazırlanmış bulunmasının da başka bir tadı vardı."⁷¹¹

"Dükkânı her zaman lavanta kokan burma bıyık yorgancı İbne Aslan, çıraklarını hep elleri nasırlı, ortaokuldan terk çocukların arasından seçti."⁷¹²

"Mezeci Niko bir, bazen de iki aylığına Atina'ya, bizlere hiç söz etmediği, dolayısıyla da hiç öğrenemediğimiz birilerine, komşularımızın birçoğu yazlık yerlerine, özellikle de Büyükkada'ya, Ester'se hiç istemediği halde Caddebostan'a giderdi."⁷¹³

⁷⁰⁹ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 103-105.

⁷¹⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 198-199.

⁷¹¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 210.

⁷¹² Mario Levi, *Bir Cümlelik Aşklar* (İstanbul: Everest Yayınları, 2016), 20.

⁷¹³ Mario Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir* (Doğan Kitap: İstanbul, 2009), 10.

2.2. Gösterme Tekniği

Gösterme tekniği, anlatma tekniğinin yetersiz olduğu düşüncesinden hareketle ortaya çıkan bir tekniktir. Mehmet Tekin, bu konu hakkında şunları söyler:

“Daha önce belirttiğimiz üzere, ‘gösterme’ yöntemi gerçekçiler tarafından devreye sokulmuş bir sunma, yansıtma biçimidir. Gerçekçiler, ‘her şeyi bilen’ anlatıcının ‘anlatma’ ağırlıklı sunuş biçiminin gerçekçiliği zedelediği için sakıncalı buluyorlardı. Gerçekçiliği zedeliyordu; çünkü, benimsediği bu anlatım biçimiyle anlatıcı, kendi kişiliğini, açıklama, yorum ve -hatta- eleştirilerini esere katıyordu; dolayısıyla okuyucunun ilgisi, eserden çok onun üzerinde toplanıyordu.”⁷¹⁴

Gösterme tekniğinde anlatıcı aradan çekilir ve figürün iç yaşantısı olanca özgürlüğü ile anlatılır. Burada egemen olan anlatıcı değil figürlerdir. Bu anlatım tekniği yaşanan olayın okurda şimdide yaşandığı duygusunu uyandırır. Gösterme yönteminin bu özelliği onu anlatma yönteminden farklı kılar. Mehmet Tekin, anlatma yöntemi ile gösterme yönteminin farklılığını şu şekilde ifade eder:

“Anlatma ve gösterme yöntemleri, salt canlandırmayla ilgili değildir kuşkusuz. Bunun yanısıra anlatının önemli kesitini oluşturan zaman kavramıyla da ilgilidir. Anlatma ağırlıklı metinlerde, anlatılanlar ‘geçmiş’ içinde biçimlenirken, gösterme yönteminin uygulandığı bölümlerde anlatılanlar ‘şimdi’ (hâl) içinde idrak edilir. İki yöntemin karma uygulandığı kesitlerde ‘geçmiş’ ile ‘şimdi’ birlikte algılanır. Tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi.”⁷¹⁵

Gösterme tekniği, roman ve hikâye içerisinde farklı kullanım şekilleri ile okurun karşısına çıkar. Mehmet Tekin, gösterme yönteminin kullanım yerleri ile ilgili şunları söyler:

“Gösterme yönteminin tipik uygulamaları, bir romanda yer alan diyalog parçalarıdır. Okuyucu, bu parçalarda yer alan olay, duygu ve düşüncelere doğrudan tanık olur. Diyaloglar, olayların akışına göre ya sırf diyalog olarak verilir yahut konuşmaların arasına birtakım bağlantı cümleleri yerleştirilerek verilir.”⁷¹⁶

Gösterme yöntemi realistlerden itibaren üç farklı şekilde kullanılır: “a) anlatma yöntemiyle yan yana, b) bağımsız, c) yine anlatma yöntemiyle birlikte iç içe kullanılmıştır.”⁷¹⁷

“Ne?.. Çabuk söyle!..’
‘Ada... Tesadüf diyeceksin ama...’
‘Adaları çok mu seviyorsun?’
‘Çok... Zaman zaman senin gibi ürkütücü bulsam da...’⁷¹⁸
“Nerelerdesin sen ya, hangi deliğe girdin? İnsan bir uğrar.’
Söyleyebileceklerimi söyledim.
‘Hayat bizi uzaklara attı...’
Başını salladı. Sırtımı ovdu. O da söyleyeceklerini söyledi.

⁷¹⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 214.

⁷¹⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 215-216.

⁷¹⁶ Tekin, *Roman Sanatı*, 212.

⁷¹⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, 211.

⁷¹⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 100.

‘Atar evlat atar, bazen çok uzaklara atar...’⁷¹⁹
“‘Bana bak!.. Kızı üzersen kolunu kırarım kart zampara!..’
Çela da Şebnem’e dönerek, kendi üslubuyla sahne almıştı.
‘Tepe tepe kullan kızım... Bıktım zaten bu heriften!..’
Sıra bendeydi. Söylenenlere bir karşılık vermeseydim, ortaya atılan bu lafları biraz eksik bırakacaktım sanki.
‘Ne kadar sevildiğimi gördüm!.. Sağ olun valla...’⁷²⁰
“Bu gemi nereye gidiyor?
Ne önemi var? Mesele gitmek değil miydi?
Sadece gitmek mi? Üstelik nereye gideceğimizi bilmeden. Bu nasıl bir macera? Yoksa bir savrulma mı? Başkalarının boyunduruğu altına girmek mi?
Geçmişin seni çok etkilemiş. Şimdilik sadece şunu bil: Biz, bize dayatılan sınırları reddettik ve gittik. Neden? Kendimizi yaşamak için. En nihayet yaşayabilmek için. Topraklarımızı daha sahici kılmak için.
Bu birkaç avuç toprağı beraberinde neden götürüyorsun öyleyse?
Onlar bize tarihimizi hatırlatacak. Geçmişimizi hiç unutmamalım diye.
Nerden geldiğimizi de.
Bir de nereye gideceğimizi de...
Oralara girmesek.
Girmeyelim.”⁷²¹
“Çok kayıtsızdı, çok acımasızdı, çok soğuktu... İlişkiyi bitirmeye çok kararlıydı.
‘Sakin ol, herkes bize bakıyor... Anlamaya çalış. Bu kararın ikimiz için de en doğru karar olduğunu göreceksin. Günü geldiğinde bana teşekkür bile etmek isteyeceksin. Çok erkendi, her şey için çok erkendi. Benim başka projelerim de var ve ben bu projeleri tek başıma gerçekleştirmek istiyorum’ dedi. ‘Neden bu projelerinde ben de yokum?’ diye sordum. ‘Çünkü biz birbirimize göre değiliz. Bunu sana ne kadardır söylemek istiyordum ama ancak şimdi söyleyebiliyorum. Beni affet...’ diye cevap verdi. Daha ne diyebilirdim ki?.. Beni istemiyordu artık, onun karısı olmamı istemiyordu. O evliliğe çok umut bağlamıştım oysa.”⁷²²
“‘Değişik bir adım’ diyor Raşel. ‘İşte bu çok önemliydi. Ama sonuç ve bulunduğumuz yer ne olursa olsun Eşref’le olan ilişkimizden o günlerde her ikimiz de birer harabe olarak çıktık.’⁷²³
“‘İyi ama’ diyor bu durumda Müesser Hanım, ‘babaanneniz de pek vefasızmış efendim. Ferhunde Hanım öleli...’⁷²⁴

2.3. Tasvir Tekniği

Tasvir tekniği, roman ve hikâyedeki mekânların, olayların, zamanların ve kişilerin sözcüklerle resmedilmesidir. Bir başka tanımla “eşyâyı görünür hale koyma”⁷²⁵ sanatıdır. Bu teknik sayesinde anlatılanlar somutlaştırılır. Tasvir tekniği, roman ve hikâyedeki vazgeçilmez unsurlardan biridir. Mehmet Tekin, tasviri şu şekilde tanımlar:

“Tasvir, romanın kurmaca dünyasında yer alan kişi, zaman, olay, mekân gibi unsurları, sanatın sağladığı imkânlardan yararlanarak görünür kılmaktır. Romancı bu işlemi gerçekleştirirken, söz konusu unsurların karakteristik yönlerini görmek, bilmek, seçmek zorundadır. Tasvir etmek, bir şeyi ‘olduğu gibi’ anlatmak, çizmek

⁷¹⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 202.

⁷²⁰ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 447.

⁷²¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 443.

⁷²² Levi, *Lunapark Kapandı*, 339.

⁷²³ Mario Levi, *Bir Şehre Gidememek* (İstanbul: Doğan Kitap, 2005), 58.

⁷²⁴ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 67.

⁷²⁵ M. Nihat Özen, *Türkçede Roman* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1967), 113.

değildir. Esasen bir şeyi ‘olduğu gibi’ anlatmak mümkün olamaz. Romancı, tasviri, tasvir edeceği şeyin karakteristik yönlerini dikkate alarak gerçekleştirir ve çizdiği, anlattığı şeyi ‘gerçekleşmiş gibi’ hissettirir. En azından bunu başarmak zorundadır. Bu durumda ona düşen görev, iyi bir gözlemci olmak, dikkati elden bırakmamak, ayrıntıları yakalama becerisini gösterebilmektir.”⁷²⁶

Tasvir geçmişten günümüze kadar çok farklı şekilde uygulanagelmiştir. Günümüzdeki roman ve hikâyelerde ise tasvir en asgari düzeydedir. Tasvir günümüzde “modern romancıların elinde ‘ehlileştirilerek’ metnin içine sindirilir; tasvir için tasvir yapılmaz.”⁷²⁷ Tasvir tekniğini kullanırken yapılan tasvirin metin içerisinde işlevinin olması gerekir. İşlevi olmazsa kurmaca metnin değerini düşürür. Mehmet Tekin, bu konu hakkında şunları söyler:

“Günümüz romanında tasvire az yer verildiği, hatta mümkün olsa, hiç yer verilmek istenmediği doğrudur. Dünün sayfalar boyu süren tasvirlerinden, bugünün tasvirsiz (!) metinlerine nasıl gelindiği konusu, geniş araştırmalar gerektirecek kadar çetrefillidir. Değişim, salt edebî bir hadise de değildir; meselenin psiko/kültürel temelleri vardır kuşkusuz. Zaman çoğu şeyi değiştirdi: Sayfalar boyu süren tasvirler (betimlemelere) tahammül edecek okuyucu ile bu tasvirlerden medet bekleyen romancı yok artık.”⁷²⁸

“Tasvirde abartı, romanı güçlendirmez; tam tersine zayıflatır. Çünkü abartılı tasvir, okuyucunun ilgisini, bir anlamda resme değil, çerçeveye çeker, onu edilgen kılar; dolayısıyla okuyucu-eser bütünleşmesi beklenen düzeyde gerçekleşmez.”⁷²⁹

Tasvir iki şekilde yapılır: “1. Nesnel (Objektif=realist) tasvir, 2. Öznel (sübjektif=romantik) tasvir.”⁷³⁰ Nesnel tasvirde, olduğu gibi anlatma söz konusu iken, sübjektif tasvirde ise anlatılanlar duygulara ve mizaca göre değişir. Bazı roman ve hikâyelerde bu iki tasvir bir arada kullanılır. Mario Levi, roman ve hikâyelerinde daha çok öznel tasviri tercih eder.

“Dün görüleni ‘olduğu gibi’ aktarmak önemliydi; bugün ise, bu anlayış eskidir. Görüneni göstermek yerine, sezdirmek daha geçerli bir anlayıştır.”⁷³¹ Romancı ve hikâyeci, yazdığı roman ve hikâyede tasviri iki kişi aracılığı ile devreye sokar: Anlatıcı ve kahraman. Bu iki aracının tasviri kullanış birbirinden farklıdır:

“Dolayısıyla bir romanda yer alan tasvirler de, romancı tarafından değil, onun yerine görevlendirilen elemanlar tarafından yapılır. Bu bağlamda, bir romanda, şu veya bu amaçla yapılan tasvirler iki elemanın tasarrufuyla gerçekleşmektedir. Bunlardan biri, yukarıda ifade edildiği gibi, anlatıcı; diğeri ise, romanda rol alan herhangi bir kahraman.”⁷³²

⁷²⁶ Tekin, *Roman Sanatı*, 219.

⁷²⁷ Tekin, *Roman Sanatı*, 225.

⁷²⁸ Tekin, *Roman Sanatı*, 219.

⁷²⁹ Tekin, *Roman Sanatı*, 226.

⁷³⁰ Tekin, *Roman Sanatı*, 227.

⁷³¹ Tekin, *Roman Sanatı*, 240.

⁷³² Tekin, *Roman Sanatı*, 235.

“Anlatıcının bakış açısından yapılan tasvirler, romancının yeteneğine ve amacına göre ya bir ‘dekor’ düzeyinde kalır, yahut işlevselleştirilmiş bir levha anlamı taşır. Dekor düzeyinde bırakılan tasvirlerin anlatıya bir şey kazandırdığını söylemek zordur.”⁷³³

“Ancak bunun yanında bir de kahramanın bakış açısından yapılan tasvir vardır, ki bu tasvir, modern romanın önemli bir yanını oluşturur. İlk defa gerçekçiler (realistler) tarafından uygulanan bu tasvir anlayışında rol oynayan figür, anlatıcı değil, romanda yer alan herhangi bir kahramandır.”⁷³⁴

Günümüzdeki roman ve hikâyelerde 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının bakış açısından yapılan tasvirlerle daha çok yer verilir. Ancak buradaki tasvirin de sakıncaları yok değildir. Yazarın dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır:

“(Ben) anlatıcının yer aldığı romanlarda, doğal olarak tasvir, yine figür tarafından yapılacaktır. Bu durumda romancı dikkatli olmak zorundadır. Çünkü yapılan ve yapılacak olan tasvirler, söz konusu figürün; mizacına, kültür düzeyine, hatta yaşına denk düşmeli, iğreti durmamalıdır. Yapılan tasvir, kişinin görme ve algılama gücünün üstünde duruyorsa, çizilen tablo inandırıcı olmaz.”⁷³⁵

Levi, roman ve hikâyelerinde mekân tasvirlerinden daha çok karakterlerin tasvirlerine yer verir. Aslında mekân tasvirleri bir elin parmağını geçmez. Levi’nin yaptığı tasvirler genelde 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının bakış açısından yapılır:

“İçeri elbette bir tereddütle girmiştim. Çan sesi yoktu. Böylesi daha iyiydi. Ses sadece tarihime gömdüğüm o dükkânda kalmalıydı. Her taraf yünler ve yünlerden yapılmış giysilerle doluydu. Vitrinde el işiymiş gibi görünen dantel örtüler de vardı. Renkli, parıltılı bir dükkândı. Yine kadınlara hitap eden bir dükkân. Tek farkla. Sahibi ya da sahibi olduğunu düşündüren, daha ilk bakışta insana çarpıcı gelebilecek orta yaşlı bir adamdı. Ensesini örtebilecek kadar uzun, beyaz, hafiften sarıya boyandığı izlenimini bırakan saçları, çenesinde bir gamzesi ve atletik bir yapısı vardı. Üstündeki fildişi balıkçı kazak da el işi miydi? Bir Yeşilçam filminden fırlamıştı sanki.”⁷³⁶

“Sağ elini, Fransa’dan geldiği için, kendisinde bir benzersizlik duygusu uyandıran gri mavi boyayla renklediği, ak düşmüş, küt kesimli, bombeli saçlarında hafifçe gezdirdi. Yüzündeki, kendisine o gençlik savaşının artık dışında kaldığını hatırlatan kırışıklıklara baktı. Kırışıklıklarını seviyordu aslında. Yaşanmışlıkları hatırlatıyordu, sorun yoktu.”⁷³⁷

“Grup direktörümüz Emel o anda odama girdi. O gün çok güzel makyaj yapmıştı. Kalçalarına yapışan dar pantolonu tahrik edici hatlarını iyiden iyiye ortaya çıkarıyordu.”⁷³⁸

“Üstünde tüm hatlarını, biraz genişçe kalçalarını ortaya çıkaran siyah bir kot pantolon ile pembe bir gömlek vardı. Gömleğinin yakaları göğüs arasını iyiden iyiye gösterecek kadar açıktı. Dudaklarına yine, ilk karşılaşmamızda beni çok etkileyen o kırmızı ruj sürmüştü. Burnu çok şekilliydi, fazla şekilliydi...”⁷³⁹

“Kapıyı açtığımda onu çok değişmiş buldum. Saçları fark edilir şekilde dökülmüştü. Kilo almıştı. Daha irileşmiş, hantallaşmıştı. Ama eskisi gibi bakımsız değildi. Tıraş olmuştu. Kıyafetleri temiz ve özenliydi.”⁷⁴⁰

“Ufak tefek, gerçekten genç, beyaz, daha doğru bir deyişle soluk tenli, iri, ela gözlü, kumral, uzun saçlarını tokayla toplamış bir kadımla geri döndü. Kadın bebeği kucağında taşıyordu. Gözleri etkileyiciydi. Delici bakışları vardı sanki. Daha ilk

⁷³³ Tekin, *Roman Sanatı*, 236.

⁷³⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 237.

⁷³⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 240-241.

⁷³⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 256.

⁷³⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 20.

⁷³⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 29.

⁷³⁹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 57.

⁷⁴⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 366.

karşılaşmada bile hissedilecek bakışlardı. Muhlis ile hem gülünç hem de biraz acıklı bir tezat halindeydi. Bedenleri, duruşları, bakışları nasıl da farklıydı...⁷⁴¹
“Salon pek büyük sayılmazdı, görmüştü. Ev ise tahmin ettiğinden küçüktü. Buna karşılık banyo ile mutfak idare edebilir haldeydi, çok büyük bir tadilat gerektirmeyecek gibiydi. Üç odadan biri, böyle apartmanlarda sık sık görüldüğü gibi, küçüktü ve aydınlığa bakıyordu. Öteki odada içine ne konduğunu elbette bilemeyeceği kapalı üç mukavva kutu ile yere rastgele bırakıldığı izlenimi bırakan biri kırmızı, öteki siyah iki büyük yastık vardı. Son odanın kapısı kapalıydı.”⁷⁴²
“‘Şişli’deki o uzak, bahçeli, üç katlı apartmanı (...).”⁷⁴³
“(…) [B]üyükbabamın, rutubetten yer yer dökülen duvar badanalarının, soğuk yatak odalarının (...).”⁷⁴⁴
“Örneğin eskisi kadar bakımlı değil artık bu bahçe. Yaban otları hemen hemen her yana yürümüş gibi görünüyor.”⁷⁴⁵

2.4. Bilinç Akışı Tekniği

Bu teknik, modern psikolojinin bilinçaltını keşfetmesinden sonra ortaya çıkar. Bu teknik sayesinde roman ve hikâye karakterlerinin iç dünyaları okura aracısız iletmeye başlandı. Bu teknik zaman zaman ‘iç konuşma’ tekniği ile karıştırılır. Bu tekniğin iç konuşmadan en önemli farkı, dili kullanma noktasında görülür. Bilinç akışı tekniğinde gramer bozuktur. Berna Moran, bilinç akımını şöyle tanımlar:

“Bilinç akımında karakterin zihninden akıp giden düşüncelerde mantıksal bir bağ yoktur. Daha çok çağrışım ilkesine göre akarlar. Ayrıca gramer kuralları da gözetilmez. Bilinç akımında yalnız düşünceler değil, duyular, imgeler, de yer alabilir ve tam bir bilinç akımı tekniği ile okura bir sahne gibi sunulan, bilincin en karanlık, bilincin en altına yakın kesimidir.”⁷⁴⁶

Levi, roman ve hikâyelerinde bilinç akışı tekniğini az da olsa kullanır. Levi’nin son romanı *Yanlış Tercihler Mahallesi*’nde anlatıcı Oiram’ın roman sonlarındaki bölümlerde bu teknik kullanılır: “İyi oynadık, değil mi? İyi oynadık... Çok komiksin... Tamam, oyunu bitirelim artık, haklısın. Yalnızlık oyunu dediğin bir yer kadar sürer. Fena değildi. Denedim işte. Daha başka ne yapabiliirdim ki...”⁷⁴⁷

2.5. İç Çözümleme Tekniği

Bu teknikte anlatıcı, roman ve hikâye karakterlerinin iç dünyasını ortaya koymaya çalışır. Bu tekniği iç konuşma ile karıştırmamak gerekir. Bu tekniğin iç konuşmadan farkı, karakterlerin psikolojilerinin anlatıcı tarafından sergilenmesidir.

⁷⁴¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 372.

⁷⁴² Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 163.

⁷⁴³ Levi, *Madam Floridis Dönemeyebilir*, 87.

⁷⁴⁴ Levi, *Madam Floridis Dönemeyebilir*, 79.

⁷⁴⁵ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 67.

⁷⁴⁶ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 82.

⁷⁴⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 380.

Karakterin psikolojisini sergileme adına bu teknik roman ve hikâyenin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Hakan Sazyek, bu teknik hakkında şunları söyler:

“‘Anlatma’ yöntemine bağlı bir teknik olan ‘iç çözümleme’ roman figürlerinin iç yaşantısını görünür kılma yollarından biridir. ‘İlâhî anlatıcı’nın, kişilerin ruhî yapısını yine ‘ilâhî bakış açısı’nı kullanarak açığa çıkarma anlayışı, ‘iç çözümleme’yi, roman sanatının kronolojik seyri içinde en başat, dolayısıyla en yaygın psikolojik tahlil türü kılmıştır.”⁷⁴⁸

Bu teknik ile bilinç akışı tekniğini birbiri ile karıştırmamak gerekir. İsmail

Çetişli, bu konu hakkında şunları söyler:

“İç çözümlemede söz, anlatıcıya aittir ve kahramanın iç dünyası bize onun tarafından anlatılır. Şuur akımında ise anlatıcı, okuyucu ile kahraman arasından çekilir ve kahraman iç dünyasını doğrudan doğruya kendi diliyle bize anlatır. Dolayısıyla şuur akımı, tahkiye değil, bir tür gösterme/sahnelemedir.”⁷⁴⁹

İç çözümleme tekniği, Levi’nin roman ve hikâyelerinin değişmez tekniklerinden biridir. Levi, bu teknikle birlikte karakterlerinin özelliklerini ortaya koyar:

“Birkaç yıl önce, bir otuz bir aralık günü, herkesin kendi yılbaşına hazırlandığı ve sevdikleri için son alışverişlerini yaptığı o gün, annesine bir ceket almak için gittiği büyük mağazada, hayatında hediye edeceği bir başka kadın bulunmadığı gerçeğiyle aniden yüzleşmek zorunda kalmıştı. Otuzlu yaşlarının ortalarında ve hâlâ bakirdi. Kendisine çok uzun yıllar öncesinde söz vermişti çünkü. Sevişeceği kadın mutlaka aşkla bağlanacağı bir kadın olacaktı. Ama o bir türlü gelmemişti. Gelip gelmeyeceği bile belli değildi. Yalnızlığımı kim görecekti? Duyan? Bir duyan? Hayır, duyan yoktu, hiç kimse yoktu. Hiçbir kadın hissettiklerinin farkında değildi. İşte o anda, herhalde o kadın reyonunda, elbiselerin arasında dikkati çekecek kadar uzun kaldığından kendisine yardımcı olup olamayacağını soran tezgâhtar kıza, içinden gelen ilk yalanı söylemişti.

‘Eşim için gecelik arıyorum da... Otuz altı beden...’

Bazı konuşmalarda ilk söylenenin ve akla gelenin iç dünyada kalanları en doğru şekliyle açığa vurduğunu okumuştum bir yerlerde. Öyle miydi? Biraz utanmıştı. Hatta aslında çok utanmıştı. Ama tezgâhtar kız o kadarını düşünecekmiş gibi görünmüyordu. Geceliklerin yer aldığı kısma geçmişlerdi. Birçok çeşit vardı. İstedğini seçebilirdi. Bir tercihi var mıydı? Bir model? Bir renk? Otuz altı bedenlere bakmak gerekiyordu tabii. Kendisini çok takdir ediyordu. Öyle ya, eşinin beden numarasını bilen kaç erkek vardı?.. Tuhaf bir duygu geçmişti içinden. Hıçkırıkla hıçkırık ağlamakla katıla katıla gülmek arasında gidip geliyordu. Laf ağzından çıkmıştı ama, geriye dönüşü yoktu. Geceliği aldığı kadını hayal etmeye çalışmıştı. Nasıl konuştuğunu, nasıl güldüğünü, kendisine nasıl sarılabileceğini... İyi tercihti, çok iyi tercihti. Zevkli bir adam olduğu görülüyordu. Tezgâhtar kızın takdirini kazanmıştı işte...”⁷⁵⁰

“Muhlis, kollarında kıızı, ‘Gördün mü? Dercesine gülümsemişti. Neyi görmemi istemişti? Bilemezdim. Soramazdım da. Benim tek görmek istediğim onun bana göstermek istediği mutluluk sahneleriydi.”⁷⁵¹

“Ama Müesser Hanım için, tüm kırgınlıklara ve yoksunluklara karşın oldukça kolay ‘geçmişti’ hayat. Bir nesne olmak... Bir evde, bir hayatta bir eşyaymışçasına yaşamak... Aslında bakılacak olursa birtakım ‘şeyleri’ sahiplenmeyi oynayan insanların da ortak yazgısıydı bu, ama teselli kaynakları ne olursa olsun ‘bir evin

⁷⁴⁸ Hakan Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*, (Ankara: Hece Yayınları, 2013) 162.

⁷⁴⁹ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2004), 108.

⁷⁵⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 86-87.

⁷⁵¹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 373.

gerçek sahipleri' sözcükleriyle başlayan o sihirli cümle yıllar yılı belli bir düzene oturmuş gibi görünen bir yaşama biçiminin beklenmedik bir anda sarsılmasına yetmişti; bunu Müesser Hanım'ın yüzünden rahatlıkla anlayabilirdiniz."⁷⁵²

2.6. İç Monolog Tekniği

Bu teknik, roman ve hikâye karakterlerinin aklından geçenlerini ve psikolojilerini aktarmak için kullanılan bir tekniktir. Okur, kahramanın iç dünyasıyla karşılaşır. Bu teknikte figür, karşısında biri varmış gibi konuşur. Bu sebepten konuşulan dil, konuşma diline yakındır. Mehmet Tekin, bu teknik hakkında şunları söyler: "Bu yöntemin uygulandığı bölümlerde yazar aradan çekildiği için, anlatım yeni bir boyut kazanmakta, gerçeklik, doğal bir akışla kendini göstermektedir"⁷⁵³

İç monolog tekniği ile iç çözümleme tekniğini birbiri ile karıştırmamak gerekir. Hakan Sazyek, bu iki tekniğin farkını şu şekilde ifade eder:

"İç konuşma'yı, yapı bakımından, 'doğrudan iç çözümleme'nin fazlalıklarından arındırılmış bir benzeri olarak niteleyebiliriz. 'İç çözümleme'de tekniğin içeriği " " arasına alınır ve ardından figür olmayan anlatıcının "diye düşündü" veya "diye içinden geçirdi" gibi ifadesiyle tamamlanır. Bu uygulamada figürün " " içindeki düşüncelerinin genellikle kendi aracılığıyla aktarıldığını da ekleyelim. Doğrudan iç çözümlemeyi bir 'iç konuşma'ya dönüştürmek için " " işaretlerini ve anlatıcının ek sözlerini kaldırmak yeterlidir."⁷⁵⁴

Milan Kundera, iç monolog yöntemini her ne kadar "olağanüstü bir casusluk olayı"⁷⁵⁵ olarak görüp küçümse de Levi'nin yer yer iç monolog tekniğini kullandığı görülür:

"İyi de ben neyi görmeye çalıştım şimdi? Biz bu oyundan neler öğrendik? Kim bilir... Onu da vakti geldiğinde anlayacağız herhalde. Farklı saatlerimiz bize neyi yaşatırsa yaşatır artık. Yolumuzun geriye kalan kısmında kendimizi daha ne kadar taşıyabilirsek, taşırız. Hakikatin bizdeki aksi yürümeye çalıştığımız dehlizdeki tek ışık belki de... Samimiyete inanmak yetmiyor, bir de onu yaşamayı göze almak lazım. Ben bu keşif yolculuğundan hiç vazgeçmemeye çalışacağım..."⁷⁵⁶

"İyi oynadık, değil mi? İyi oynadık... Çok komiksin... Tamam, oyunu bitirelim artık, haklısın. Yalnızlık oyunu dediğin bir yer kadar sürer. Fena değildi. Denedim işte. Daha başka ne yapabilirdim ki..."⁷⁵⁷

"Öldüm mü?.. Daha değil hayvan herif, ne kadar da sabırsızsın!' demek geldi o anda içimden."⁷⁵⁸

"Bu sabah parkta uzun uzun gezdim, sonra da bir banka oturdum. Birkaç çocuk neşe içinde koşuyordu, gülüşüyordu... 'Onlar da büyüyecek, hayatı tanıyacak' dedim kendi kendime. Ada'yı hatırladım birden... Büyüdüğünde nasıl bir kadın olabileceğini düşündüm, hayal ettim ama işin içinden pek çıkamadım doğrusu. 'Herkes kendine

⁷⁵² Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 70.

⁷⁵³ Tekin, *Roman Sanatı*, 291.

⁷⁵⁴ Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*, 169.

⁷⁵⁵ Milan Kundera, *Roman Sanatı*, çev. İ. Yerguz (İstanbul: Afa Yayınları, 1989), 37.

⁷⁵⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 382.

⁷⁵⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 380

⁷⁵⁸ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 167.

göre büyüyecek işte' dedim içimden. Hayatımdan geçen herkes kendine göre yaşlanacak, zamanı geldiğinde de, sıcak yataklarında, çocukları, torunları yanlarında, geride uzun yılları bırakmanın huzuruyla ölecek... Ama ben bunların hiçbirini görmeyeceğim..."⁷⁵⁹

"Sonra yanıma geldi Gülten. Uzattığı eliyle elimi sıkarken tuhaf bir duyguya kapıldım. Güçlü kemikli bir eldi. 'Masaj yapan eller bunlarmış demek' dedim içimden."⁷⁶⁰

"'Fuşya... Zor renktir ama güzeldir' dedi içinden. Artık iyiden iyiye uzakta bıraktığına inandığı işi, renlerin dünyasını tanınmasını sağlamıştı."⁷⁶¹

"Selami'yi düşündü sonra dönüş yolunda. 'Selami'yi o kitapçıya mutlaka göndermeliyim' dedi kendi kendine ve bundan hiç kimseye söz etmemenin çok daha doğru olabileceğini düşündü, 'İyi ki bu oyunlar var' dedi bir de 'iyi ki bu oyunlar var.'"⁷⁶²

"'Hava da iyiden iyiye karardı artık; ve ne yapıldıysa yapıldı, ölümlerle de, yaşayabileceklerle de olabildiğince konuşuldu' diye düşündü o anda Sandra. Beraberinde götürüleceği, daha doğrusu götürmek isteyeceği eşyaların ne denli az ve yetersiz olduğunu ayımsadı birden; onca hatırayla değişik anlamlar kazanmış olan bu eşyaların, kimi zorunluluklar yüzünden, alışılmış bir söyleyişle, yok pahasına elden çıkmış olabileceğini getirdi aklına."⁷⁶³

2.7. Diyalog Tekniği

Diyalog tekniği, kurmaca eserlerin hemen hepsinde kullanılır. Burada anlatıcı dışarıda kalır, okur karakterlerin konuşmalarını takip eder. Bu teknik iç diyalog ve dış diyalog olmak üzere ikiye ayrılır. Dış diyalog, karakterlerin bir başka karakterle konuşması iken iç diyalog karakterlerin karşısında bir karakter varmış gibi konuşmasıdır. İç diyalog tekniğinin iç konuşma tekniği ile karıştırılmaması gerekir. Bu ikisi arasındaki farkı Hakan Sazyek, şu sözlerle ifade eder:

"'İç diyalog', romanda bir psikolojik tahlil yolu olan 'iç konuşma'nın bir türevidir. Bununla birlikte, yapı itibarıyla ondan oldukça farklı olan 'iç diyalog', alışılmış bir ikili konuşma pasajı görünümüne sahiptir. Konuşma cümlelerinin başına getirilen "-" işaretinin varlığı karakteristik bir diyalog sahnesinin ortamını verir. Ancak, anılan işaretle başlayan ve " " içine alınan konuşma cümlelerinin ardından anlatıcıya ait 'dedi', 'diye karşılık verdi' gibi klasik diyaloga özgü tamamlayıcı ibareler 'iç diyalog'da yoktur. Dolayısıyla iki teknik arasındaki yapısal farkı belirleyen temel ölçüt bu ibarelerdir. 'İç diyalog' tekniği, salt bir kişinin, kendi içinde oluşturduğu hayalî muhatap ya da -yine kendi içinde- figürleştirdiği psikolojik bir merkez ile gerçekleştirildiği içsel konuşmadan meydana gelir."⁷⁶⁴

Levi, roman ve hikâyelerinde yer yer bu tekniği kullanır. Levi, daha çok dış diyalog tekniğini tercih eder:

"'Haklısın... Bu dünya onu daha fazla aramaya değmiyor... Şunun şurasında kaç kişi kaldık ki...'

Elimi omzuna koydum. Ona söylediklerim, kendime söylediklerimdi de artık.

⁷⁵⁹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 613.

⁷⁶⁰ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 372.

⁷⁶¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 160.

⁷⁶² Mario Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz* (İstanbul: Doğan Kitap, 2010), 142.

⁷⁶³ Levi, *Madam Floridis Dönemeyebilir*, 83.

⁷⁶⁴ Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*, 164.

‘Hiç değilse biz kaldık... Hiç değilse biz... Haydi gel, seni evine götüreyim...’⁷⁶⁵
‘‘Ben bu durumlarda hep ağlarım.’
Gülümsedim, yanağını okşadım.
‘Belki de bir doğum sızısıdır bu...’ dedim.
Kederle baktı, sadece baktı, karşılık vermedi. Bir karşılık bekliyordum oysa.
Üsteledim.
‘Ya da tam tersi, içinde belki bir şey daha ölüyordur...’
Yine kederle baktı. Başını sağa sola, söylediklerimi kabullenmediğini, ya da yaşadıklarını anlamadığını belirtmek istercesine hafifçe salladı. Daha ileri gitmemem gerektiğini hissettim. O da benim durmayı tercih ettiğimi hissetmişti sanki. Hafiften gülümsedi. Gözlerini kapadı. Kollarını boynuma doladı.
‘Sarıl bana, sarıl...’ dedi.
Sarıldım. Kulağına birçok hayatı geride bıraktığına inanan bir adamın sesiyle fısıldadım.
‘Hayatımızda yer etmiş hiçbir acıyı, hiç kimseyi öldüremeyiz aslında... Sadece zamanla onları bir yere koymayı öğreniriz.’
Başını söylediklerimi onaylarcasına salladı bu kez. Kollarını boynuma daha sıkı sardı.
‘Başımı göğsüne koymak istiyorum’ dedi.⁷⁶⁶
‘‘Yok yok... Suç senin değil. Ben... Ben sadece bu sözleri bir daha duymak istemiyorum.’
Gözleri hâlâ doluydu. Burnunu bir daha silmişti.
‘Tamam tamam... Şimdi geçer...’ dedi.
Çaresizliği içinde bir çözüm bulmaya çalıştı Saffet.
‘İstersen biraz açık havaya çıkalım, gezelim.’
Başını yine sağa sola salladı Neval. İstemiyordu. Gerek yoktu.
‘Boş ver... Sen en iyisi bana bir kahve söyle şimdi. Orta olsun.’⁷⁶⁷
‘‘Yorgo gelmek isteyecek mi sence?..’
Cevabı bilmiyordum. Muhtemelen o da bilmiyordu. Soru sorulmalıydı, ama bu hikâye için de Yorgo için de mutlaka sorulmalıydı. Umudumu yitirmek istemiyordum. Bir iyimserliğe ikimizi de inandırmaya çalıştım.
‘Onca yıl sonra... Belki de tam zamanıdır...’
Bu olasılığa inanmak en doğrusuydu belki de. Sonra yine suskunluklarımıza gömüldük. Kimi düşündüğümüzü söylemeye elbette gerek yoktu. Sıra yaşadıklarımın en yakıcı kahramanına gelmişti artık. En gizli yerlerimin birinde sakladığım kahramanına... İlk sözlerin ondan gelmesini tercih ettim bu yüzden. Sesimle kendimi ele vermek istemiyordum. Fazla beklemedim. O adımı kısa bir süre sonra attı. Hissettiklerimi duymuşçasına üstelik... Sesindeki o gizli ama örtemediği titremeyle...
‘Geriyeye Şebnem kaldı... Onu merak etmiyor musun?..’
Böyle bir soru karşısında nasıl tedirginlik duymazdım?.. Kalp atışlarım birdenbire hızlanmıştı. Susmaya devam ettim. Bir cevap bulamıyordum çünkü. Çok geçmeden başka bir gerçekle karşı karşıya kaldım üstelik. Suskunluğuma kısa bir süreliğine, daha da gömüldüm.⁷⁶⁸
‘Denizdeydin. Vapur şehrinin kendini daha çok evinde hissettiğin yakasına doğru yol alıyordu. ‘Bir İstanbulluluk var, bir de İstanbul’da Kadıköylülük’ dedin içinden. Gülümsedin. Nerden nereye gelmiştin. Çocukluğun, ilkençliğinin nerdeyse tamamı, yavaş yavaş uzaklaştığın yakada, Şişli’nin, Osmanbey’in, Kurtuluş’un, Feriköy’ün, Harbiye’nin, Nişantaşı’nın, Teşvikiye’nin, Maçka’nın sokaklarında geçmişti oysa.’⁷⁶⁹
‘‘Haklı olabilirsin’ diyor Eşref Bey, ‘ama yıllar sonra ulaşılan sonuç ne olursa olsun geriye hiç olmazsa bir küçük savaş kalabiliyor. İnsanı en çok anlatan da verdiği bu savaş galiba.’⁷⁷⁰

⁷⁶⁵ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* 494.

⁷⁶⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 103.

⁷⁶⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 264.

⁷⁶⁸ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 111-112.

⁷⁶⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 95.

⁷⁷⁰ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 48.

“İlkokulu bitir de’ diyor biraz da bu yüzden annem, ‘seneye bakarsın sana piyano dersleri aldırırız; o kadar çok sevdiğine göre.”⁷⁷¹

2.8. Montaj Tekniği

Montaj tekniği, daha önce dile getirilen bir sözün ya da kalıbın roman ve hikâye içerisinde yer almasıdır. Bu teknikte daha önceki metinler, atasözleri, deyimler ve çeşitli unsurlar eserin içerisinde kullanılır. Ancak montajlanan bu unsurların metinle bütünleşmesi gerekir. Edebî alıntı ve montaj tekniği, birbirinden iki farklı teknik olsa da aynı görevi yerine getirdikleri için bir arada kullanılır. Edebi alıntı, yazarın başka bir yazardan veya romandan metnine dâhil ettiği metin parçasıdır. Gürsel Aytaç, bu durumu şöyle ifade eder: “Roman dokusuna monte edilen, hazır metin parçası, bir edebiyat alıntısıysa, buna roman sanatında zitation yani alıntı tekniği adı verilir.”⁷⁷² Montaj tekniği, roman ve hikâye içerisinde farklı şekillerde uygulanabilir. Mehmet Tekin, bu konu hakkında şunları söyler:

“Bir yazar, eserinin genel yapısında yer vermek istediği ‘hazır kalıp’ metne, orijinal haliyle yer vermek isteyebilir. (...) Bir diğer uygulama da, montajlanan metnin yeniden yazılarak (dönüştürülerek) ‘meâlen’ verilmesi yahut sadece sezdirme yoluna gidilmesidir.”⁷⁷³

Montaj tekniği uygulanırken çeşitli hususlara dikkat etmek gerekir. Mehmet Tekin, dikkat edilecek hususlar konusunda şunları söyler:

“Montaj tekniği uygulanırken üzerinde durulması gereken asıl nokta şudur: Yazarın aktarmak, yararlanmak istediği metnin, şu veya bu maksatla kullanılmasından çok, alınan metnin, eserin genel yapısıyla bütünleşmesi, eserin genel dokusunda sırtmamasıdır. Çünkü asıl metin (hikâye) ile taşınan metin (montajlanan metin) arasındaki uyumsuzluk, eserin genel dokusunu zedeleyecek dolayısıyla yazarın vermek istediği mesaja gölge düşürecektir. Bu nedenledir ki, montaj tekniğinden yararlanmak isteyen bir yazarın, ihtiyatlı olmak; neyi, nerede, nasıl ve niçin kullandığını bilmek mecburiyeti vardır. Bu nokta dikkate alındığında, montaj tekniği, bir yazar ve dolayısıyla bir eser için zenginlik olacaktır.”⁷⁷⁴

Levi, montaj tekniğini metinler arasılık bağlamında sıklıkla kullanır. Bu, bazen başka yazar ve şairlerin sözlerinden alıntı şeklinde olurken bazen de kendi eserleri arasında yaptığı alıntılmalarda olur. Levi, bu tekniği sıklıkla kullanır. Levi’nin bir röportajında dediği gibi “yazılan her şey otobiyografiktir.” Biyografi “çok eski bir edebî türdür.”⁷⁷⁵ Bu yüzden yazarın bu türden yararlanması doğaldır.

⁷⁷¹ Levi, *Madam Floridis Dönemeyebilir*, 82.

⁷⁷² Gürsel Aytaç, *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler* (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1989), 42.

⁷⁷³ Tekin, *Roman Sanatı*, 266.

⁷⁷⁴ Tekin, *Roman Sanatı*, 268-269.

⁷⁷⁵ A. Wellek, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, çev. A. Edip Uysal (Ankara: KB. Yayınları, 1983), 94.

Levi'nin roman ve hikâyelerini okuyan bir okur, roman ve hikâyeleri arasındaki bağı çok kolay çözümleyebilir:

“‘Acep acep ne nesnedir bu dert ile firak bana... Canımı sarhoş eyledi aşk ağı vü tiryak bana’... Yunus Emre...”⁷⁷⁶

“Kızına da Nora adını vermiş. Bu onun tek başkaldırısıymış. Çünkü Nora, onun o başkaldırıcı göze alabilen, gelenekler adına koparıldığı sahnelerinin kahramanıymış.”⁷⁷⁷

“Şükran’ı aniden o tuhaf dalların birinden bana gülerken görmüştüm çünkü. Yaşlanmıştı. Saçlarını kızıla boyatmıştı. Eteğinin altından bacak arasındaki kıllar görünüyordu. O da çoktan ölmüştü oysa, biliyordum. Şükran bizim kapıcımızın kızıydı. Bir gün taksi şoförü sevgiliyle evden kaçmış, sonra da geneleve düşmüştü. Günün birinde de gazetede, bir üçüncü sayfa haberinde, salaş bir otel odasında, yasak aşk yaşadığı bir adamla ölü bulunduğunu okumuştuk... Şükran’ı böyle görmeye dayanmamıştım.”⁷⁷⁸

“Gördükleri hakkında anlattıklarını nereye koyabilirdim? Deniz Gezmiş’i çağırmışlar, o da gelmiş ‘Merak etmeyin arkadaşlar, bir gün bu ülkede devrim yapılacak’ demişti. Sultan Abdülhamit marangozluk işlerinin inceliğinden, Beyhan Sultan Şeyh Galip’ten, Fikret Adil Ekim Devrimi’nden kaçan Rus kadınlarının hayata nasıl tutunduklarından, Celile Hanım Yahya Kemal’den bahsetmişti. Gelenler arasında Edith Piaf bile vardı. Fransızca bildikleri için onunla konuşmakta pek zorlanmamışlardı. Hatta gitmiş ona en sevdiği şarkısını, ‘Non je ne regrette rien’i söylemiş, sesini çok beğenen kadının bayağı takdirini kazanmıştı.”⁷⁷⁹

“Tanpınar’ın *Huzur*’da anlattığı o sahne yine aklına geldi. Lüfer avı için, sandallarda o suların üzerinde yakılan kandillerle fenerler bir ışık operasını hatırlatıyordu. Resmin sende uyandırdıklarına ne çok kez döndün. Mümtaz’ın Nuran’ın evine giderken yaşadığı heyecan, sana nasıl da tanıdık gelmişti. Hayatında o heyecanı tattığın bir başka İstanbul yokuşu kalmıştı. O yokuşun üzerindeki ev de Boğaz’a sessizce bakıyor, sana bir aşkın yalancı umutlarla kısa bir süreliğine örtülebilen çaresizliğini anlatıyordu. Mirasın kaçamayacağı bir yerindeydin. Zamanla anlayacaktın. Sahici hikâyeler tekrarlanır, sadece insanları değiştirir, ama hep aynı kalır; aslında yaratılmaz, yoktan yaratılmaz, yoktan yaratılmaz; anlatılır, aktarılır, ölmek için paylaşılır...”⁷⁸⁰

“Mozart dinlerken uyuklamayı da severdi Mösyö Detoledo, yalnızlığına karşı sık sık şarap içmeyi de.”⁷⁸¹

“(…) Pablo Neruda’nın tek nüshası kalmış Yaşadığımı İtiraf Ediyorum kitabına beklemediği bir anda talip olan o genç kızın hayatını nasıl değiştireceğini, ancak zamanla, belki de sadece bazı filmlerde görülebilecek şaşırtıcı tesadüflerin bir araya gelmesinden sonra gereğince anlayabilecekti.”⁷⁸²

“[A]deta Emel Sayın’ı andıran karısının, sahneye çıkmasına izin vermediği için, sakinleştiricilerin ve alkolün batağına her geçen gün biraz daha çok saplandığını bir türlü gerektiğince anlayamaması, dahası bu engelleyici tavrını bir gücünü sürdürme meselesi gibi görmekte ısrar etmesiydi.”⁷⁸³

“Unutulması imkânsız bir Ay Işığı Sonatı’nın yansımalarını çalacaktı bir de Sandra.”⁷⁸⁴

⁷⁷⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 306.

⁷⁷⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 85.

⁷⁷⁸ Levi, *Lunapark Kapandı*, 113.

⁷⁷⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 345-346.

⁷⁸⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 191.

⁷⁸¹ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 53.

⁷⁸² Levi, *Bir Cümlelik Aşklar*, 51.

⁷⁸³ Levi, *Bir Cümlelik Aşklar*, 44.

⁷⁸⁴ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 57.

2.9. Geriye Dönüş Tekniği

Geriye dönüş (flashback), sinema sanatından edebiyata aktarılmış bir tekniktir. Bu teknik, anlatıcının şimdiki zamandan önceki zamanlara dönerek karakterin geçmişte yaşadığı bir olayı anımsatma tekniğidir. Bu teknik, olayların daha iyi anlaşılmasında ve aydınlatılmasında anlatıcıya yardımcı olur. Bu teknik “dar anlamda geriye dönüş, yapıcı geriye dönüş ve çözücü geriye dönüş”⁷⁸⁵ olmak üzere üçe ayrılır. Mehmet Tekin, bu konu hakkında şunları söyler:

“Dar anlamda geriye dönüş, olayları veya kişileri tanıtmak için yakın zamana; bir saat, bir gün, iki gün veya birkaç gün öncesine döndürür (...) Yapıcı geriye dönüş, bir olay veya bir kahraman hakkında okuyucuyu aydınlatmak, gerektiğinde başvurulmuş bir geriye dönüş tarzıdır. Okuyucunun merakının yoğunlaştığı anda, romancı devreye girer ve kahramanın geçmişi hakkında ya parça parça yahut blok halinde bilgiler verir. (...) Çözücü geriye dönüş, genellikle polisiye romanlarda uygulanan bir yöntemdir. Bu tip romanların başlarında ortaya atılan bir problemlilik (muammalı) durum, daha sonra geriye dönülerek çözülür.”⁷⁸⁶

Bu teknik, Levi'nin roman ve hikâyelerinde en sık kullandığı tekniklerden biridir. Levi, roman ve hikâyelerinde aslında geçmişin izini sürer. Bu da ister istemez onun bu tekniği sıklıkla kullanmasına sebep olur:

“Konak'ın ilerisinde, Taksim'e doğru gidilirken, Harbiye'de As, Elmadağ'daysa Şan sinemaları vardı. Oralarda da o günlerini anlamlı kılan birçok film seyretmiştin. Kelebek As'ın perdesinden mi geçmişti? Hatırlamakta zorlanıyorsun. Şehrine ancak sansürün büyük hüsnüne uğradıktan sonra gelebilen, kelimenin tam anlamıyla kuşa çevrilen Paris'te Son Tango'yu ilk kez o sinemada büyük bir hayal kırıklığıyla seyrettiğini hiç unutmadın. O gün o sinemaya başka beklentilerle, sizin için, duyduklarınızla bir efsaneye dönüşen o tahrik edici sahneleri seyretme umuduyla gitmiştiniz. Filmin derinliğinin farkında bile değildiniz. Şehrin o açıklığa henüz hazır değildi ama. Beklediğiniz sahneleri sadece sansür kurulunda yer alanlar seyredebilirdi. Derinliği ancak yıllar sonra görebildin. Üstelik bu kez hiçbir kesinti yokken. Sahneler eski yakıcılıklarını ve cazibelerini çoktan yitirmişti. Marlon Brando'nun finalde, sevgilisi tarafından vurulduktan sonra, balkonun parmaklıklarına ağzındaki sakızı çıkararak yapıştırmaya nasıl da etkileyiciydi...”⁷⁸⁷

“O cümleler, bana, o odada durmaksızın yürüyen bir insanı anlatıyordu: İşte yine yalnızdı. İçinde onca yıl hasretle barındığı, hep ‘son sığınak’ olarak gördüğü ailesine karşı yalnızdı. Bir kez daha yalnız, evet. Tıpkı bir yıl önce Londra'da, Londra'daki otuz beş yılından sonra, ilk kez karısından ayrı olarak kutladığı Pesah akşamındaki gibi. O akşamı, o şehirde yıllar boyunca farklı sürgünleri yaşamak zorunda kalan, biri Casablancalı, öteki İstanbullu iki dostuyla birlikte geçirmişti. Onca zamandan sonra elinde kalan, kendisini terk etmeyen, gerçek anlamda güvenebileceğine, tutunabileceğine inandığı iki dostuyla... Onları ailesi için terk etmekle doğru bir adım atmış mıydı?.. Soru ürkütücüydü, o eski adımları bir kez daha hatırlatabilirdi. Hazır, hayatının, kim bilir, belki de son yıllarında varlıklarıyla, içini bir nebze ısıtabilecek iki insan bulabilmişken... Ama onlar anlayışlıydı, hayatın birçok yüzünü görmüşlerdi biliyordu. İsteseler o gecelerde buldukları beraberliğe bıraktıkları yerden, yakalamayı başardıkları o duygularla başlayabilirlerdi. Bıraktıkları yerden, yakalamayı başardıkları o duygularla... Son akşamlarında, en küçük olayı bile küçük bir kutlamaya, bir keyifli içki içme zamanına dönüştürmeye alıştıkları halde, bir ‘veda

⁷⁸⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 254.

⁷⁸⁶ Tekin, *Roman Sanatı*, 255-258.

⁷⁸⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 255-256.

partisi' düzenlememeleri, yeniden, üstelik en kısa zamanda buluşacakmış gibi davranmaları bunun göstergesi değil miydi? Onları birer dost olarak görmekte yanılmamıştı.⁷⁸⁸

"Hatırlaması, üstelik böyle hatırlaması elbette şaşırtıcı değildi aslında. 'Artistler Takımı'nın o okulla ilgili en güzel, belki de tek güzel anısıydı bu. En kalıcı, en unutulmamayı bekleyen anısı... Nasıl unutulabilirdik ki... O oyunu birlikte yazmış, birlikte sahnelemiş, birlikte oynamıştık. Liselerarası Tiyatro Yarışması'na katılmış, bir mansiyon ödülü almıştık. Şebnem, kadın oyuncu dalında ikinciliği kazanmıştı. Birçok insan kendisine büyük bir haksızlık yapıldığını, birinciliği fazlasıyla hak ettiğini söylemişti. Bir eleştirmen, bir dergide onun için, 'sahnelerimize yeni bir ışık doğdu' demişti... Yıllar önceydi... Uzun, çok uzun yıllar önce..."⁷⁸⁹

"Nejat Amca'nın İngiltere'den getirdiği o futbol topu olmasaydı, minyatür kale maçlarında eminim bana penaltı bile attırmazlardı. İşte belki de bu yüzden topun kornere çıktığı zamanlarda, içimde, başkalarıyla istesem de paylaşamayacağım bir sevinç duyardım."⁷⁹⁰

"Mezuniyet günlerimin yaklaştığı, bir diğer deyişle, okul cehenneminden kimi kandırmacalarla da olsa kurtulabileceğime inandığım günlerin tam ortasıydım."⁷⁹¹

"Bir Akşamdı yanlış hatırlamıyorsam, yani her ciddi ayrılığa olduğu gibi hüznünlere uygun bir zaman aralığıydı ve bu aşamadan sonra, yalnızca bir dizi olabirliğinin anlatımıydı."⁷⁹²

2.10. Özetleme Tekniği

Bu teknikte "olaylar ve kişiler, bariz yön ve çizgileriyle tanıtılır, anlatılır."⁷⁹³ Yazar, anlatmak istediği olayları kısa bir biçimde okura sunar.

Ayrıntıya girmez. Nurullah Çetin, bu teknik hakkında şunları söyler:

"Nesnel zamanda geçen olaylar, bütün ayrıntılarıyla değil de özetlenerek, bazı ayrıntılar atlanarak, kısaltılarak, önemli görülen olaylar belirtilerek aktarılır. Bu durumda olaylar, nesnel zamana paralel olarak oluş ve gerçekleşme sırasıyla değil; kısa kısa özetlenerek, bazı atlamalar yapılarak aktarılır. Dolayısıyla nesnel zamana paralel olan olaylar, vak'a zamanında daraltılmış olarak sunulur."⁷⁹⁴

Özetleme tekniği sadece olayları değil "aynı zamanda karakterler tanımlanırken, onlar hakkında bilgiler verilirken"⁷⁹⁵ ve "zaman konusunda tasarrufa giderken"⁷⁹⁶ de yararlanılan bir tekniktir. Özetleme tekniği, bir başka tanımla: "Bir zaman süresi içinde çeşitli yerlerde olan bir seri olayı genel çizgileriyle okuyucuya ileten bir tekniktir ve hikâye anlatmanın tabii şeklidir."⁷⁹⁷

⁷⁸⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 251.

⁷⁸⁹ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 109.

⁷⁹⁰ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 100.

⁷⁹¹ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 65.

⁷⁹² Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 61.

⁷⁹³ Tekin, *Roman Sanatı*, 250.

⁷⁹⁴ Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, 132.

⁷⁹⁵ Tekin, *Roman Sanatı*, 251.

⁷⁹⁶ Tekin, *Roman Sanatı*, 251.

⁷⁹⁷ P. Stevick., *Roman Teorisi*, çev. S. Kantarcıoğlu (Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1988), 249.

Levi, bu tekniği roman ve hikâyelerinin genelinde kullanır. Özellikle karakterlerin hayatını anlatırken bu tekniğe başvurduğu görülür:

“Melahat Hanım’ın hikâyesi deyiş yerindeyse tam romanlıktı. İki kere evlenmişti. İhsan Bey ikinci eşiydi. Arada intihar eden kuklacı bir sevgili de vardı. Veremden ölen, küçük çevresinde çok iyi ut meşk etmesiyle nam salmış ilk eşinden dünyaya gelen ikebana öğretmeni kızı, bir davette tanıştığı ve gönlünü kaptırdığı Hollandalı bir kahve tüccarının peşinden giderek Kolombiya’ya yerleşmiş ve İstanbul’a dönmemişti. Onu günü geldiğinde ölü bilmişti artık. Ailesinden kalan malın, mülkün ve paranın çoğunu hayatlarında sadece ve sadece büyük ticari başarısızlıklara imza atmış kardeşleri yiyip bitirmişti. Sedat tam bir kumarbazdı. Murat eşcinseldi. İki de tutku derecesinde seyahate düşkündüler. Dünyada görmedikleri yer kalmamıştı. Haberleri, elbette yorumları, muhtemelen de mübalağalarıyla, Muhlis’ten almıştım.”⁷⁹⁸

“Kendi deyişiyse ‘serseriler ve ailesiyle mutlaka bir derdi olan ıpsız sapsızların doldurduğu’ liseyi bitirir bitirmez ticaret hayatına atılmasının sebebi bu memuriyete hayatı boyunca mahkûm olma kaygısıydı işte. Gelgelelim teyzesinin birikimlerinden yaptığı sermaye ile o sokak kavgasında bir gece kelebek sallama ustası Tektaşak Kürt Numan tarafından delik deşik edilecek Hamsi lakaplı Çamlıhemşinli komşusu Mehmet’in ortaklığında kurduğu triko atölyesini de üç yıl içinde batırmıştı.”⁷⁹⁹

“Aradığım ‘Eczacı Hanım’, ‘o olaydan sonra, o kasabada kalamamış, söyleneceğe göre ‘güneyde bir yerlere’ taşınmış, gittiği yerde de bir başka eczane açmıştı. Uzun süre peşinden koşmuş üniversiteden bir arkadaşıyla evlenmişti. Hayatını bir düzene sokmuştu, duydukları kadarıyla onun için her şey yolundaydı artık. ‘Güney’de, aradıklarını bulduğunu, en nihayet bulabildiğini söylemişti kasabadaki yakınlarına.”⁸⁰⁰

“Yine gülümsedi. Ancak bu sefer de biraz kederle, önleyemediği gizli bir kederle. Aynanın karşısında, iyiden iyiye seyrelmiş saçlarını tararken, birkaç yıl önce aklının kısa bir süreliğine nasıl çelindiğini de hatırladı çünkü. Bir komşusu ona çok yalnızlık çeken, iki yetişkin çocuğu da Amerika’ya gitmiş, yerleşmiş, söylenenlere bakılırsa, yıllar yılı yaptığı perdecilikten kazandığı hatırı sayılır parası, bu parayla satın alabildiği bir evi, hatta artık kirada bir dükkânı bile olan ve kendisine yeni bir can yoldaşı arayan bir adamdan söz etmişti. Dolaylı bir evlenme teklifiydi bu ve o tuhaf bir şekilde hemen hayır diyememişti. Makyajına daha fazla dikkat etmeye, dudağının hemen üstündeki beni daha çok sevmeye başlamış, hatta, daha genç görünebileceğine inandığı için, bir peruk bile almıştı. Başka bir evin çağrısıydı mı onu bu kadar çok çeken? Yoksa... Yoksa kadınlığını hâlâ yaşayabileceği ihtimali mi?.. Hayatındaki tek erkek olmuştu kocası ve onunla evlendiğinde henüz on altı yaşındaydı... Meseleyi oğullarına çekine çekine, sanki bir kızın babasına açması gibi açtığıdaysa Gad’ın hiç beklemediği sertlikte tepkisiyle karşı karşıya kalmıştı. Ona göre böyle bir evlilik asla tasvip edilebilir değildi. Israr etmesi halinde de yaşadığı bu eve bir daha dönmesi asla söz konusu edilemeyecekti. Bu kadarını beklememişti doğrusu. Tepkiye nelerin yol açtığını anlamak mümkündü ama yine de şaşırılmış, açıkçası kelimenin tam anlamıyla sinmiş, komşusuna da teklifi kesinlikle geri çevirdiğini söylemek zorunda kalmıştı. Aşer ise durumu o kadar önemsememiş, dahası yaşananlardan kendine bir eğlence payı bile çıkarmıştı. Asıl bu tavrı üzücü bulmuştu işin ilginç. Bu kadar kolay vazgeçilebilir olmayı mı hazmedememişti? Aynanın karşısında taranırken, tam da böyle bir meselenin ortasında, bu garip olayı neden hatırlamıştı? Üzerinde durmadı.”⁸⁰¹

“Fransızca öğrenmek için gittiği Paris’ten, Fransızca’yı öğrenmeden, orada tanıdığı insanlardan, içinde kalan birkaç şarkı ve tedirginlikle dönmüştü Efrahim.”⁸⁰²

⁷⁹⁸ Levi, *Yanlı Tercihler Mahallesi*, 362.

⁷⁹⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 39.

⁸⁰⁰ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 105.

⁸⁰¹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 109-110.

⁸⁰² Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 140.

“Aradan yıllar geçebilecekti böylelikle, herkes kendine göre ‘büyüyecek’, kendi küçük yolculuğuna şöyle ya da böyle çıkabilecek, Aysel fahişe olup günün birinde Sirkeci’deki otellerin birinde şoför sevgiliyle birlikte ölü olarak bulunacak.”⁸⁰³

“Buralara yılların, çok uzun yılların ardından, hiç kimsenin beklemediği bir anda, enikonu yaşlanmış ve yıpranmış olarak döndüğünü, ömrünün son yıllarını büyük bir yalnızlık ve sefalet içinde geçirdiğini ve sessiz sedasız, hiç kimseye haber vermeksizin öldüğünüyse çok uzun bir süre sonra öğrendim.”⁸⁰⁴

2.11. Zaman Atlaması Tekniği

Bu teknik, roman ve hikâyede bazı zamanları anlatmanın gereksiz olduğu yerlerde kullanılan bir tekniktir. Atlanılan bu zaman dilimi, Hakan Sazyek’in ifadesiyle belliye ‘belirli eksilti’, belirsiz ise ‘belirsiz eksilti’ diye tanımlanır. Hakan Sazyek, bu teknik hakkında şu ifadeleri kullanır:

“Özetleme yönteminin karakteristik yönünü en belirgin şekilde gösterdiği teknik öge ‘zaman atlaması’dır. ‘İç zaman’ın geniş bir kesiti kapsadığı romanlarda sıkça başvurulan bu yöntem, figür(ler)de ve aksiyonel yapıda duygusal, düşünsel ve entrik yoğunluğun azalması ya da önemli bir yöne değişikliğine uğramadan süregitmesi nedeniyle anlatıcının aktarmayı gereksiz gördüğü süreçlerde devreye girer.”⁸⁰⁵

Levi, roman ve hikâyelerinde zaman atlama tekniğini sıklıkla kullanır.

Levi’nin roman ve hikâyelerinde zaman kronolojik bir çizgide ilerlemez. Bu yüzden bu teknik Levi’ye büyük kolaylık sağlar:

“İşe böyle... Omuzlarımdaki yüklerle ancak buraya kadar gelebildim. Yolda daha başka kimleri gördüğünü, dahası neleri, nerelerde bıraktığımı, bırakmaktan başka türkülüsünü yapamadığımysa söylemek ve şimdi yeniden hatırlamak istemiyorum. Yürüyüşe ancak bu gizlediklerimle devam edebilirdim. Onları tekrar bulma, görme ve belki de anlatma adına, vakti geldiğinde geri döneceğimi biliyorum nasılsa. Bu ihtimale inanıyorum en azından. Kim bilir, belki de hâlâ bir yerlerin eşliğindeyimdir.”⁸⁰⁶

“Beş yıl mı geçmişti böyle aradan, altı yıl mı, yedi yıl mı, hatırlamıyorum artık. Evlendiğim adam eline geçen he fırsatta maraza çıkarıyor, bense hep alttan alıyordum... O asi kız gitmiş, yerine cefakâr, fedakâr bir kadın gelmişti. Sürüklenip gidiyordum.”⁸⁰⁷

“O günlerden yaklaşık yedi yıl sonra, kısa bir süreliğine de olsa bir kez daha buluştuk Senbul’la. Gene muhallebicide oturduk.”⁸⁰⁸

“Aradan şimdi çok uzun bir zaman geçtiğini söylemekle yetineceğim. Artık birçok ses ve fotoğraf çok geride kaldı.”⁸⁰⁹

⁸⁰³ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 102.

⁸⁰⁴ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 88.

⁸⁰⁵ Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*, 325.

⁸⁰⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 373.

⁸⁰⁷ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 261.

⁸⁰⁸ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 148.

⁸⁰⁹ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 59.

2.12. Mektup/E-posta

“Mektup, hem bir anlatım biçimidir, hem de bir türün adıdır.”⁸¹⁰ Bu tekniğin roman ve hikâyede kullanılması roman ve hikâyedeki anlatım çeşitliğini zenginleştirir. “Mektubun devreye sokulmasıyla birlikte, romanın, ‘macerâ’ ağırlıklı dokusu değişir, ‘anonim’ karakterli kahramandan çok, ‘beşerî’ yönü ağır basan bireylere itibar edilir.”⁸¹¹ Mektup tekniği roman ve hikâyedeki olayları aydınlatıcı ve hisleri bildirme özelliği gösterir. Bu teknik, yazarı okur karşısında inandırıcı kılar. Mektup, roman ve hikâyelerde iki şekilde kullanılmıştır: Biri art arda gelen mektuplarla, diğeri ise tekniğin gerektiğinde kullanılmasıdır. Levi’nin roman ve hikâyelerinde mektup tekniği roman ve hikâyeye genelinde gerektiğinde kullanılan bir teknik olarak okurun karşısına çıkar.

Mektup tekniğine roman ve hikâyelerde başvurulması, hiç şüphesiz yazarlara yeni olanaklar tanımıştır. Yazar, mektuplar sayesinde bireyin iç dünyasını yansıtmaya ve olaylara farklı bir bakış açısıyla bakma imkânına sahip olmuştur:

“Bu metod, yazara, başka bir anlatım tekniğinin sağlayamayacağı üstünlükler kazandırmıştır. Olayların en küçük ayrıntıları, roman kişilerinin duyguları ve konuşmaları, bu plân içinde, o anda yaşayan duygunun bütün ruhu ve sıcaklığıyla ve yeni olmuş, bitmiş olayların bellekte kalan en ayırıcı özellikleriyle birlikte ifade edilmektedir.”⁸¹²

Levi, bu tekniği roman ve hikâyelerinde sıklıkla kullanır. Özellikle *İstanbul Bir Masaldı*, *Lunapark Kapandı*, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanlarında bu teknik, olay örgüsünün kırılma anlarında önem arz eder. Levi’de mektup, kötü bir haberi ya da duyguyu bildirmek için yazılır. Mektupların geneli bu özelliği taşır.

İstanbul Bir Masaldı’da yazılan mektupların dramatik yönü dikkat çeker. Ayrıca *İstanbul Bir Masaldı* romanının son bölümü bir mektup ile sona erer. Yahudilerin İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşadıklarının anlatıldığı mektuplar, *Lunapark Kapandı*’da İnci ile anlatıcının e-posta yoluyla yazışmaları, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında Neval ile Firdevs’in Saffet’e gönderdikleri mektuplar olay örgüsünün merkezinde yer alır:

“Bana bak Sayın Yazar!
Yine damarım bastın! Sana öyle kızdım ki!.. Beni bu konuda rahatsız etmekten vazgeç! Hoşuna ister gitsin ister gitmesin, ben çok mutluyum! Sana daha önce de dediğim gibi, ben burada kendimi buldum. Sanki yıllardır bu şehirdeyim, anlıyor musun?.. Her şeyi o kadar benimsedim ki... İstanbul’a dönmek aklımın ucundan bile geçmiyor. Belki zamanla oraları da özlerim, kısa bir süreliğine görmek, birkaç

⁸¹⁰ Tekin, *Roman Sanatı*, 244.

⁸¹¹ Tekin, *Roman Sanatı*, 244.

⁸¹² Stevick, *Roman Teorisi*, 249.

haftalığına ziyaret etmek isterim. Ama daha uzun yıllar bu ülkede direneceğim. Ben burada başarılı olacağım, göreceksin!”⁸¹³ (İnci'nin yazdığı mektup/Lunapark Kapandı)

“Can yoldaşım;

Seni uyandırmak istemedim. Yine çok güzel uyuyordun. Hem böyle ayrılmak bana doğru geldi. Bu kadarını yaşayabileceğimi sanmıyordum. Neval bir yerlerden bize bakıp gülmüştür herhalde. Unutma. Uzaklarda da olsa bir yol arkadaşın var artık...”⁸¹⁴ (Firdevs'in Saffet'e yazdığı mektup/Bu Oyunda Gitmek Vardı)

“(…) ‘İşte, gene bir sürgün olmak var’ diyecektim bir süre sonra, güçlü olabilmenin üstünlüğünü bir kez daha düşünecektim. Bir yerde, bir şekilde durmam gerekiyordu öyleyse. O günlerde yalnızca sözcüklerin kaypaklığı kalıyordu geriye; seçeneklerse her geçen gün biraz daha artarak tükeniyordu: bir kez daha baktım gözlerine.”⁸¹⁵

2.13. Günlük

Günlük, bir kişinin önemli bulduğu duygularını, düşüncelerini, yaşadıklarını ve gözlemlerini günü gününe tarih belirterek anlattığı yazı türüdür. Zaman zaman roman ve hikâyelerde bu tekniğe başvurulur. Bu tekniğin roman ve hikâyelerdeki en önemli işlevi karakterlerin sırlarını içermesidir.

Levi, doğrudan eserlerinde günlüğe yer vermez. Burada dikkat çekici olan karakterlerin günlük tuttuğu ile ilgili bilgiye yer vermesidir. Bu günlükleri tutan karakterler günlükleri genellikle yok eder. Günlükleri, gün yüzüne çıkarmaz. *İstanbul Bir Masaldı*'da romanın bölümlerinin biri ‘Kaybedilen Günlük’ adını taşır:

“Bir başkasına, başkalarının çağrılarına ve uyandırabilecekleri tüm sorulara karşın güvenebilmek... Pek az insanın ulaşmayı başardığı, başarabildiği duygulardan biriydi bu hiç kuşku yok ki. Ama Berti'ye göre, Jinet'in asıl güvendiği, tüm benliğiyle sığındığı tek bir yer, tek bir yuva, hayal gücümüzü biraz zorlamamız durumunda da tek bir ‘insan’ vardı. Dinlemeyi, gerçek anlamda dinlemeyi belki de herkesten daha iyi bilen bu ‘insan’, onun, İstanbul'a geldiği günlerden başlayarak, biraz da hiç kimseyle konuşmadığı o ‘manastır günleri’nden öğrendiklerinin etkisiyle tuttuğu günlükte gizlenen, hayatını sürdürmeye çalışan bir insandı. Bu günlüğün varlığı hakkında yalnızca kendisi ‘bilgilendirilmişti’. ‘Orada’, anlaşıldığı kadarıyla, bir çocuğun, kadınlığını keşfetmeye, anlamaya çalışan bir genç kızın, kendinde, yalnızca kendinde yaşattıklarının fotoğraflarını su yüzüne çıkarabilecek birçok tanı gizleniyordu. Günlük tutma düşüncesini onda ilk kez Rahibe Marie Thérèse uyandırmıştı. Kendisine, ‘okuma yazma’nın dışında, ‘hayata dair’ birçok bilgi veren bu ‘öğretmen’e göre günlük, insanın ‘yazı’ya, ‘yazısına’ sahip çıkmasının en doğru yollarından biriydi.”⁸¹⁶

Sonuç olarak Mario Levi'nin anlatım tekniklerin olanaklarından faydalanarak hemen hemen bütün tekniklere roman ve hikâyelerinde yer verdiği görülür.

⁸¹³ Levi, *Lunapark Kapandı*, 561-563.

⁸¹⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 415.

⁸¹⁵ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 74.

⁸¹⁶ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 637-639.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. POSTMODERN UNSURLAR

Postmodern unsurlar, son dönemde romanlarda sıklıkla kullanılır. Postmodern unsurlar, iki ana unsur çevresinde incelenir: Üstkurmaca ve Metinler arasılık:

“Bu seçkin edebiyat anlayışında roman metinleri, yazarların geniş kültür yelpazelerinin bir oyun alanına dönüşür. Kimi zaman geniş kapsamlı deneme (essay) kesitleri ya da bilimsel makalelerden oluşan bölümlerle dokunur bu metinler. Genelde ciddi yüzlü bir edebiyat anlayışı yansıtır modernizm; kanlı-canlı/yaşayan/somut gerçeklikten çok, kitapların/ metinlerin dünyasını sever. Daha sonra Postmodernizmin ana kurgu tekniği durumuna gelen *üstkurmaca* ve onun türevi *metinlerarasılık* bu edebiyatın sıkça başvurduğu teknikler arasındadır. Somut yaşamdan çok, daha önce üretilmiş metinlerin dünyasında dolaşmaktan hoşlanır modernist yazar; metinlerarası doğa -örtük ya da doğrudan- çayırılı-çimenli somut doğadan daha çok yer kaplar bu metinlerde. Geleneksel kurgu tekniğiyle kıyaslandığında, son derece karmaşık olan kurgu/yapı özellikleri nedeniyle ana sorunsal durumuna gelen *biçimlendirme* konusunda kafa yorar romancı, bunu metninin içinde de sorunsallaştırır; romanın içinde aynı romanın oluşumunu tartışır, bir üstkurmaca düzlemi oluşturur.”⁸¹⁷

Postmodernizmin dayandığı felsefe çoğulculuk anlayışdır:

“Oysa postmodern düşünce kaynağını *çoğulculuktan* alır; onda tek ve mutlak olana yer yoktur. Postmodern sayı tablosunda *bir* sayısı yer almaz, tablo iki ile başlar. Postmodern sanal da, çeşitli tarih kesitlerinden birden fazla sanat akımının, birden fazla biçimin birlikteliğinden oluşur; geleneksel akımlarda olduğu gibi, şemsiyesi altına aldığı yazarların her birinde yinelenen sanatsal ilkelere sahip bütüncül bir akım olmayıp, farklılıkların yanyana geldiği *eklektik/çoğulcu* bir yapının adıdır. Yelpazesi öylesine geniş bir çoğulculuktur ki bu, geleneksel anlayışın, bir ürünün sanat düzlemine çıkabilmesi için koyduğu önkoşulları yok sayarak, sanatsal olan ile olmayan arasındaki sınırları bile ortadan kaldırır; kurmacaya da değil, tüm yazı ürünlerini kanatları altına alır.”⁸¹⁸

Postmodernizmin içerisinde yer alan birçok özellik modernizmden alınmadır. Ancak bu ikisi arasında çok büyük ayrımlar da söz konusudur:

“Oysa postmodern düşünce kaynağını *çoğulculuktan* alır; onda tek ve mutlak olana yer yoktur. Postmodern sayı tablosunda *bir* sayısı yer almaz, tablo iki ile başlar. Postmodern sanal da, çeşitli tarih kesitlerinden birden fazla sanat akımının, birden fazla biçimin birlikteliğinden oluşur; geleneksel akımlarda olduğu gibi, şemsiyesi altına aldığı yazarların her birinde yinelenen sanatsal ilkelere sahip bütüncül bir akım olmayıp, farklılıkların yanyana geldiği *eklektik/çoğulcu* bir yapının adıdır. Yelpazesi öylesine geniş bir çoğulculuktur ki bu, geleneksel anlayışın, bir ürünün sanat düzlemine çıkabilmesi için koyduğu önkoşulları yok sayarak, sanatsal olan ile olmayan arasındaki sınırları bile ortadan kaldırır; kurmacaya da değil, tüm yazı ürünlerini kanatları altına alır.”⁸¹⁹

⁸¹⁷ Yıldız Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar* (İstanbul: İletişim, 2001), 56.

⁸¹⁸ Ecevit, “*Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*”, 67.

⁸¹⁹ Ecevit, “*Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*”, 67.

Levi, yazmış olduğu yedi romanında postmodernizmin özelliklerine sıklıkla yer vermektedir. Özellikle son romanlarında postmodernizmin imkânlarından büyük oranda faydalanmıştır. Bu, şüphesiz Levi'ye romanlarını yazarken çeşitli kolaylıklar sağlamak ve bir yandan da eserlerinin yapısını zenginleştirmektedir. Burada Levi'nin eserleri üstkurmaca ve metinler arasılık bağlamında ele alınacaktır.

3.1. Üstkurmaca

Üstkurmaca, metin içerisinde farklı kullanım yollarıyla okurun karşısına çıkar. Bu unsur, romanın yazarına romanı yazarken büyük olanaklar tanır. Yıldız Ecevit, üstkurmaca konusunda şu ifadeleri kullanır:

“Üstkurmaca salt bir yazarın kurgusal buluşu olmayıp bir edebiyat anlayışının kendini dile getirme biçimidir. Nasıl zamandizinsel öyküleme, geleneksel edebiyatın ana kurgu ögesiye, üstkurmaca düzlemde öykülemek de postmodern anlatının ana kurgu ögesidir.”⁸²⁰

Levi, üstkurmaca unsurları romanlarında sıklıkla kullanır. Bu unsurlar romanlarda dikkat çekicidir. Bu bölümde Mario Levi'nin romanlarında kullandığı üstkurmaca unsurlara değinilecektir.

“Anlatıcımız bir günlük bulur ve bize günlükte yazanları okumaya başlar. Böylece eser kurmaca değilmiş gibi gösterilir; ancak okur bunun “katmerli” bir yalan olduğunu tabii ki bilir.”⁸²¹ Levi, üstkurmacanın bir unsuru olan bu tekniği *Size Pandispanya Yaptım* romanında uygular. Çilek renkli elbiseli kadın, komodinde bir defter bulur: “Defter, komodinin çekmecesini açtığımda karşıma çıktı. Oraya nasıl, neden konmuştu, hiç araştırmadım, anlamaya çalışmadım. Belki unutulmuştu, belki kasten konmuştu, belki de, artık önemsenmediğinden, orada bırakılmıştı.”⁸²²

“Anlatıcının okuduğumuz metne açıkça roman demesi, gerçek olmayan, kurmaca bir öykü olduğunu vurgulamasıdır. Bu anlayış, Postmodernizm'in önemli özelliklerindedir. Modernizm sahte bir şekilde gerçeği anlattığını iddia etmesine karşılık; Postmodernizm, samimiyetle, okuyucusuna kurmaca bir metin okuduğunu hatırlatır.”⁸²³ Levi, bu tekniği romanlarında yer yer kullanır:

⁸²⁰ Ecevit, “*Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*”, 72.

⁸²¹ Yaprak, Tahsin, “Postmodernizmin Orhan Pamuk'un Romanlarındaki Yansımaları” (Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, 2012) 38.

⁸²² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 13.

⁸²³ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk'un Romanlarındaki Yansımaları”, 40.

“Hem de böyle bir hikâyeden sonra... Böyle bir savaştan ve dokunuşlardan sonra... Bir roman yazarı bu durumu bir sorun haline getirirdi, eminim. Kaybolan insan daha çok aranırdı, araya da başka hikâyeler girerdi kuşkusuz. Ne var ki bizim hikâyemiz de böyle bir hikâyeydi işte... İsteyen inanırdı, isteyen inanmazdı. Yaşanan buydu sonuçta. Hepsi bu kadardı. Kaybetmeyi çoktan öğrenmiştik. Kayıplarla yaşamayı, ayakta kalmayı, kendimize ve birbirimize çoktan öğretmiştik. Bize o ölümleri yaşatanların karşısında da ancak böyle durabilirdik. Biz böyle bir hikâyeden geçtiğimiz için de bizdik, biz olabiliştik...”⁸²⁴

“Geriye ne kalıyor? Kim olduğumu merak mı ediyorsunuz? Hâlâ anlamadınız mı? Size metinlerin içinde ne kadar çok ipucu verdim oysa. Bu roman denemesinin size ulaşması için gecenin en karanlık saatlerinde yollara düşen, elindeki siyah dosyayla yazıları birleştirmeye, yazarın parçalanmış benliklerine girmeye çalışan, uzun, çilek renkli elbiseyi giymiş, boynundaki yılan motifli kolyeyle karşınıza birkaç kez çıkan o kızıl saçlı, beyaz tenli, kırmızı, dolgun dudaklı kadın kimin ruhunu ve kaderini taşıyordu sizce?”⁸²⁵

“Fark ettiyseniz bu hikâyede Sevda neredeyse hiç konuşmadı. Onun kaderi de bir sır perdesinin ardından görünmekti demek ki. Herkes kendi hayalinin esiriydi ya...”⁸²⁶

“Gördüklerimin, duyduklarımın ve anlatabildiklerimin, duyduklarımın ve anlatabildiklerimin ‘inandırıcılığı’ sorguladığım, sorgulamaya mecbur kaldığım bir sınırdı aynı zamanda bu sınır. Anlatmayı düşlediklerim ‘yaşanmış’ da olabilirdi ‘yaşanmamış’ da. O adımı, beni o sınırın ötesine taşıyacak o adımı, kendimi daha iyi tanıyabilmem için atmam gerekiyordu ama. O mahalleye, o hikâyeye karşın tüketemediğim o sokaklara dönüşüm bundandı.”⁸²⁷

“Romanın içinde başka bir romanın anlatılması”⁸²⁸ ve “bir romanın yazımının ya da okunmasının konu edilmesi”⁸²⁹ tekniğine Mario Levi romanlarında yer verir:

“Romanımda ilerledim... Bu hikâyede de bir adam genç bir kıza âşık. Ancak bu seferki evli değil. İlişkiler çok karışık aslında. Adamın yaşı da tam belli değil. Hikâyeyi bize o anlatıyor. Anlattıklarından otuzlarını yaşadığını söyleyebiliriz. Kız ise çok genç. Henüz yirmilerinin başlarında. Olayların içine girdikçe ilişkilerin karmaşıklığını daha iyi anlıyoruz. Kız, bize bu hikâyeyi anlatan adamın arkadaşının kızı aynı zamanda. Kızın babası ile anlatıcı arasında büyük bir yaş farkı var, ama yine de çok iyi arkadaşlar ve hayat adına çok özel ayrıntıları paylaşabiliyorlar. Anlatıcının, arkadaşının karısıyla da çok özel bir ilişkisi var. Onlar da hayatları adına çok önemli anları, kendilerine göre bir gizlilik perdesinin ardında paylaşıyorlar. Kadın bir dönem tiyatro oyunculuğuna heves etmiş. Okul yıllarında Pirandello’nun bir oyununda çok büyük bir başarı göstermiş ama hayat onu, yılların akışında, o hayalini kurduğu sahneden çok farklı, bambaşka bir sahneye sürüklemiş. Kabuğunu bir türlü kıramamış anlayacağı. Evlenmiş ve o evin dışına dilediğince çıkamamış, hayat adına yaptığı bu seçimi, o evde başkaldırısını gerçekleştirememeye duygusuyla yaşamış. Bir kız çocuğu doğurmuş. Kızına da Nora adını vermiş. Bu onun tek başkaldırısıymış. Çünkü Nora, onun o başkaldırını göze alabilen, gelenekler adına koparıldığı sahnelerinin kahramanıymış. Bu ad bir başkaldırının ifadesiymiş, çünkü o ailelerin geleneğinde, çocuklara annelerin ve babaların annelerinin ve babalarının adını vermek varmış. Onun başkaldırısı da ancak bu kadarmış işte... Kadının adı Jülyet, ama bu sadece bir tesadüf, yani bu adın herhangi bir oyunla ilgisi yok. Onunla anlatıcı arasında özel bir ilişki var dedim ya, bu sadece bazı anları paylaşmaktan kaynaklanan bir duygudaşlık değil. Anlatıcı onda eksikliğini hep duyduğu bir ablayı arıyor. Aralarında, bu arayışın

⁸²⁴ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 494.

⁸²⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 325-326.

⁸²⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 328.

⁸²⁷ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 794.

⁸²⁸ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”, 41.

⁸²⁹ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”, 41.

getirdikleri bir yana, hiçbir zaman yaşanamayan, o geleneklerin sınırlarında hiçbir zaman yaşanamayacak, konuşulamayan, ama varlığı hep hissedilen bir cinsel etkilenme de var. Burası iyiden iyiye karışık. İşin birçok insana çok yadırgatıcı gelebilecek yanlarından biri bu. Ama ben böyle görmüyorum. Çünkü tüm yaşananlar kendi doğallıkları ve kaçınılmazlıkları içinde gerçekleşiyor. Bunlar, bana sorarsan, birçok ilişkimizdeki yasaklı, ama aynı zamanda da gerçek isteklerden ve rüyalardan. Belki de bu kadar gerçek oldukları ve çok derinlerimizde bir yerleri harekete geçirdikleri için yaşanmıyor ve konuşulamıyorlar. Bir an geliyor mesela, bir gün, birlikte bir fotoğraf albümüne bakarlar, tam da o albümdeki bir fotoğraf hüzünlü bir hikâyeyi hatırlatacakken, birbirlerine çok yaklaşıyorlar. Anlatıcı, Jülyet'in eteğinin sıyrılıp bacağına görünmesinden ve yanı başında duyduğu sigara kokan nefesinden çok tahrik oluyor. Aralarında atılacak tek bir adım kalıyor sanki. Yasağı delemek, sarsıntıyı yaşatacak tek bir adım. Ama o adımı elbette atamıyorlar. Atılamayan o adımın kendilerinde, ama sadece kendilerinde yıllarca atılacağını bildikleri halde... Hikâyenin burasını neden böyle kurduğumu ve yazmak istediğimi soramıyorum kendime... Belki benim de izinden gittiğim böyle gizli anlar vardır..."⁸³⁰

"Hikâye böyle korunaklı bir köşede başlıyordu işte. Başlangıçta, nasıl bir yerde bulunduğunun anlaşılması için, gereken tasvirler yapılıyordu. Yapılırken de böyle bir ortamda yaşayan genç bir kadın tanıtılıyordu. Adı Azra idi. Evliydi, alımlıydı, böyle bir hayatta çok iyi duruyordu."⁸³¹ (Saffet'in yazdığı hikâye)

"Günü geldiğinde de, bu 'yazı'ya yakışır içimde, birçok ayrıntıyı çoktan unuttuğum bir zamanda, yeniden bir araya gelecektik. 'Buluşmayı' 'ayarlayan', hikâyeye, bu hikâyede biraz daha çok ilerleme umuduyla girmeye çalışan bendim ama bu kez. Bulduğumuz yer 'doğru' bir yer miydi, zaman, hikâyemin tanıdığı sınırlara uygun bir zaman mıydı? Bunu ancak, başka insanları, zamanları ve yerleri de tanıdıktan sonra daha iyi anlayabileceğim. Başka yerleri ve zamanları tanıdıktan sonra... Kendimden bir parça, vazgeçemeyeceğim bir parça bıraktığım o ilişkileri unutmamaya çalışarak... Jinet'in bana yavaş yavaş, farklı yerlerden gelen hikâyesinin farklı parçalarını ancak şimdi birleştirebiliyorum örneğin. Ancak şimdi... Yer benim yerime, zaman benim zamanıma dönüşebildikten sonra... Gerçek hikâyeler gerçek zamanlarını bekleyen, beklenmedik, biraz da hazırlanılmadık bir anda içimizdeki asıl yerlerini bulan hikâyelerdi ne de olsa. Gerçek hikâyeler gerçek zamanlarını bekleyen, beklenmedik, biraz da hazırlanılmadık bir anda içimizdeki asıl yerlerini bulan hikâyelerdi ne de olsa."⁸³²

"Romanda okurla konuşulması, fikrinin sorulması"⁸³³ Levi'nin romanlarında en sık uyguladığı yöntemdir. Hemen hemen her romanında anlatıcılar okur ile sohbet eder ve okura sorular yöneltir:

"Hikâyeler de içimize böyle yazılıyor işte... Kahramanları böyle yaşadığı için... Şimdi hatırlananlara biraz daha çok inanıyor musun? Oralardan gelen sesleri daha iyi duyabiliyor musun?"⁸³⁴

"Bu son da ikinci sonumu. Hangisini beğendiniz? Hangisi size daha yakın? Durun, hemen cevap vermeyin. Biraz daha düşünün isterseniz."⁸³⁵

"Sorulardan da hiç kimse ölmez. Hatta daha çok ölmez. Elimizde kalan en önemli sorular ölümlerimizden gelmiyor mu? Şöyle bir düşünün. Cevap? Yok yok, cevabı da vermeyin hemen. Ölüm dediğiniz nedir ki zaten? Şalter iner, tamam. Üstelik hayatın hakkını vermek isteyenler şalteri ne zaman indireceğini de bilir. Geriye aramızda bıraktıklarımız kalır. Bu dünyada bıraktıklarımız. Hatırlanmaya değer hatıralarımız var mıdır? Cennetinizi de cehenneminizi yaşadığımız yerde inşa ettiğinizi bilmiyor

⁸³⁰ Levi, *Lunapark Kapandı*, 84-85.

⁸³¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 134-135.

⁸³² Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 628.

⁸³³ Yaprak, "Postmodernizmin Orhan Pamuk'un Romanlarındaki Yansımaları", 41.

⁸³⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 186.

⁸³⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 417.

muydunuz? İnsana bu imkânın defalarca verildiğini? En büyük yanlışım, o da varsa eğer, kendini fazla önemsemekten geldiğini? Aşk acısının bile bu yüzden çekildiğini? Bırakalım. Bu sorular size kim bilir kimleri hatırlatmıştır şimdi. Hepsi size ait. Tıpkı ölümlerinizi gibi. Doğurduklarınız gibi. Terk ettikleriniz ve terk eddikleriniz gibi. Hakiki sorular hakiki soruları hatırlatır, biliyorum.”⁸³⁶

“Bu hikâyeyi bir tutku hikâyesi olarak anlatabilirim. Böyle hikâyeleri herkes kendine göre yaşar. Sizin de anlatmak, duyurmak istediğiniz, ya da kim bilir, belki de tam tersi, artık hatırlamak, yüzleşmek istemediğiniz, bir yerlerde bitirmeyi değilse de, terk etmeyi seçtiğiniz bir tutku hikâyeniz yok mu?.. Sadece bir dakika düşünün... Bir dakika... Nerede, ne zaman, kim için kaldığınızı gereğince söyleyemeyebileceğinizi düşünseniz de...”⁸³⁷

“Hikâyenin buraya kadarki kısmında, alışılmışın dışında, farklılığıyla, benzersizliğiyle bizleri etkileyecek bir özellik yoktu bana kalırsa.”⁸³⁸

“Kahramanın bir roman kahramanı olduğunun bilincinde olması”⁸³⁹

Levi’nin romanlarında ara ara okurun karşısına çıkar:

“Siz bu satırları okurken ben artık çok uzaklara gitmiş olacağım. Vakit Geldi çünkü, hissediyorum. Hikâyelerin de bir ömrü var. Bu hikâyenin de... Başka bir hikâyede yaşar mıyım? Sizin göremeyeceğiniz bir yerde başka insanlar bana hayatın başka yüzlerini gösterir mi? Başkalarında devam eder miyim? Bilmiyorum.”⁸⁴⁰

“Herkes bizi romanın içinde sanıyor. Ya da oyunun, fark etmez, ne dersen de. Yaşanan bir hikâye var. Biz yazarın anlattıklarına bakılırsa hâlâ ordayız.”⁸⁴¹

“Bir roman kahramanı kimliğiyle haddimi aşıyor muyum? Kim bilir. Aşıyorsam yakında gereken yapılacak herhalde. Yoruldum zaten, çok yoruldum. Biraz gözlerimi kapayacağım. Uyandığımda birbirimize hepten veda edebileceğimizi görürüm belki.”⁸⁴²

“Kahramanın yazarla diyaloga girmesi, ona laf atması”⁸⁴³ tekniğini Levi

romanlarında yer yer kullanır:

“Onun için söyledim zaten. Ama biraz yavaş bakalım! Öyle çok ileri gitmesek... Romanda değiliz artık. Siz de şimdi bu yaşadıklarımın yazarı değilsiniz.”⁸⁴⁴

“Hikâye bensiz böyle yaşanıyor muş da diyebilirsiniz. İşler çok mu karışmış görünüyor? Siz orada bir hikâye yazarken, ben burada başka bir hayat yaşıyorum. Üstelik herkes beni öldü bilirken... Ne hissediyorsunuz? Sonra kendimi size bir şekilde duyurmayı başarıyorum.”⁸⁴⁵

“Karakterlerin başka eserlerden bahsederek, okunan romanın bu eserlerden farklı olarak “gerçek hayat” olduğu yanılsamasını vermeye çalışması”⁸⁴⁶ Levi’nin romanlarında zaman zaman okurun karşısına çıkar:

“O akşam, tüm oyuncularının sahiciliklerine bir şekilde dokunabilecek akşamlardandı. Yemekler lezzetlerini duygu tarihlerinden ve bu tarihin yaşadıklarından da mı alıyordu? Yakında kalanlar mı, daha derin izler bırakmıştı,

⁸³⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 9-10.

⁸³⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 9.

⁸³⁸ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 203.

⁸³⁹ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”, 41.

⁸⁴⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 393.

⁸⁴¹ Levi, *Lunapark Kapandı*, 444.

⁸⁴² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 322-323.

⁸⁴³ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”, 41.

⁸⁴⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 370.

⁸⁴⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 373.

⁸⁴⁶ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”, 41.

uzakta kalanlar mı? İhtimal biraz fazla abartılmış, ancak bazı romanlarda hayat bulabilecek ihtimallerden biriymiş gibi görünüyor.”⁸⁴⁷

“Başhemşirenin adı da Şükran’dı. Şebnem’in böyle bir karanlığa düştüğü bir hastanede Zafer adında bir doktor ile Şükran adında bir başhemşire. Bir roman olsaydı bu, eleştirilenler bu isimlerde kim bilir ne anlamlar arardı... Oysa biz sadece roman gibi bir hikâye yaşıyorduk. En azından ben, bu son yirmi dört saatimin etkisiyle böyle bir havaya kapılmışım. Gelecekte neler yaşayacağımı bilmeden...”⁸⁴⁸

“Melahat Hanım’ın hikâyesi deyiş yerindeyse tam romanlıktı. İki kere evlenmişti. İhsan Bey ikinci eşiydi. Arada intihar eden kuklacı bir sevgili de vardı.”⁸⁴⁹

“Anlatıcının da bir kahraman gibi kendisinden “ben” diye söz etmesidir ki bunun da kökleri romantizmde bulunabilir.”⁸⁵⁰ Bu teknik Levi’nin romanlarında yer yer okurun karşısına çıkar:

“Ağladım tabii, ne sandınız? O iki mektubu Saffet’e okuttuğum anlarda çok ağladım mesela. İlkinde özellikle ağladım. İkincisini sizin yazdığınızı bilmiyordum ama yaşadıklarınızla ilgiliydi, yine ağladım. Hepimize bir oyun oynadığınızı nereden bilecektim.”⁸⁵¹

“Hafızama yazılanları şimdi bir daha aklıma getirdiğimde, bu hikâyedeki kahramanlardan birinin bana müthiş bir oyun oynadığını söylemek geliyor içimden. Belki yanılıyorum. Belki tüm gördüklerim ve duyduklarım gerçektir. Ama ben neden bilmem, bu aldatılmış bulunma ihtimalini kendimden yine de uzaklaştıramıyorum.”⁸⁵²

“Kahramanın/anlatıcının okunan romanın yazarı olduğunu söylemesi”⁸⁵³

Levi’nin romanlarında zaman zaman okurun karşısına çıkar:

“Çok lezzetli. Ben de yapmayı denemeliyim. İyi de siz bunları nereden biliyorsunuz? Yanlış hatırlamıyorsam romanda bahsi geçmedi.”⁸⁵⁴

“Hikâyemi böyle bitirebilirdim. Nerden nereye gelmiştik. Bazı mutluluk anları tüm yalanlara rağmen yakalanıyordu işte, ne diyebilirdim...”⁸⁵⁵

“Yıllardır anlatmak istediğim hikâyeme nereden başlayacağımı da bilmiyorum şimdi bu yüzden, bu hikâyeyi gereğince anlatmayı başarıp başaramayacağımı da...”⁸⁵⁶

“Ana hikâyenin içinde başka hikâyeler anlatılması”⁸⁵⁷ Levi’nin

romanlarında ara ara kullandığı bir tekniktir:

“Seni bu beklemediğin yolculuğa, iskelenin önündeki otobüsler çıkarmıştı. Hiçbir yere gitmemiştin, gidememiştin aslında. Yolculuk arada sırada yaptığın, böyle bir akşamda da çıkmaktan kaçamayacağın yolculuklardan biriydi sadece. Şimdi kendine yeniden bakabilirsin, dokunabilirsin. Derinlerde bir su burada da akıyor. Öteki sudan, seni bir yerlerden bir yerlere günlük kaygılarının getirdikleri ve götürdükleriyle taşıyan, zaman zaman da istemediğin kıyılardan ayırlamamana yol açan sudan tek farkı sözlerin kimyasından ve büyüünden gelmesi, yatağının yine bu sözlerle değiştirilebilmesi. Beyaz kâğıt da senin hayal perden. Bu oyun da senin oyunun. Gördüklerine dayanabilmek için sen de bu yolu seçtin. Hikâyelerde yaşamak, yeni hayatlar inşa etmek nasılsa daha kolay. Misketlerini yeniden almaya ne dersin? Belki

⁸⁴⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 199.

⁸⁴⁸ Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, 132.

⁸⁴⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 362.

⁸⁵⁰ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”, 40.

⁸⁵¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 382.

⁸⁵² Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 328.

⁸⁵³ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”, 41.

⁸⁵⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 369.

⁸⁵⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 373.

⁸⁵⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 14.

⁸⁵⁷ Yaprak, “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”, 41.

başkaları da yanına gelir, sana unuttuklarını ya da bu şehir için başka göremediklerini fısıldar. Otobüslere bir daha baktın. Gecenin derinliklerine hazırlanıyorlardı. Aralarından biri seni Üsküdar'a götürebilirdi. Oraya Mihrimah Sultan'ın sendeki dokunaklı hikâyesi için yeniden gidebilirdin. Yaşananlar yine İstanbul'du sonuçta. Mihrimah... Bu hassas, gücünün ardında, aslında büyük bir kırılma gizleyen kadını o anda yeniden görmeye çalıştın. Yüzyıllar öncesinde yapılmış, şimdilerde şehrinin ne yazık ki çok uzağına düşmüş resminden o kederli gülümsemesiyle nasıl da baktığını... Mihrimah Farsça güneş ve ay demektir. Kim koymuştu ona bu adı? Şair tarafını dile getirmek isteyen biri mi? Belki de kaderi henüz daha doğumundan bir kedere bağlanmıştı. Astığı astık, kestiği kestik sadrazam, buna karşın kaderin tuhaf bir tecellisiyle şehrin, çinileri paha biçilemez en güzel camilerinden birine adını vermiş sabık Diyarbakır Sancakbeyi Rüstem Paşa'yla yaptığı izdivacın mutsuzluğu içinde, ebru sanatı da yetmeyince, Mimarbaşı Sinan'dan kendisi için bir cami yapmasını isteyen bu hassas kadın sırtında nasıl bir yük, bilinenlerden farklı bir küfe taşıyordu? Dönemin en güçlü devletlerinden birinin gücü tartışılmaz padişahı Kanuni Sultan Süleyman'la, tehlikeli iktidar oyunları yüzünden, hayatının sonuna kadar büyük bir trajedi kahramanı gibi yaşayan Ukrayna asıllı Rokselan, daha çok bilinen adıyla da Hürrem Sultan'dan bu dünyaya gelince hayatı kolay olabilir miydi? Yaşananlar bu soruya olumlu bir cevap vermemizi engelleyen ipuçlarıyla dolu. Mimar Sinan'ın Üsküdar kıyısına yaptığı caminin hikâyesi böyle bir beklenti üzerine kuruluydu işte. Cami yedi yılda tamamlanabilmişti. Külliyesi, medresesi, misafirhanesi ile birlikte. Dantel gibi işlenmiş bir eserle karşı karşıya durmak vardı artık. Cami aydınlıkmış bu kez. Sonrası? Asıl sonrası önemliydi. Aksi halde hikâyenin izini bu kadar sürmek istemeyecektin. Şimdi yeniden hatırlamaya çalışmayacaktın. Bu hüznü kadının şehrin iki camisine adını vermesi o kadar da önemli değildi. İki caminin de aynı eksende bulunmasıydı. Ne demektir bu? Karşı karşıya kalınabilecek görüntüde bu hikâyenin en can alıcı tarafı nefes alıp veriyordu işte. Senede bir gün bakılabilecek bir resim: Edirnekapı'daki caminin üzerinden güneş batarken, Üsküdar'dakinin üzerinden ay doğuyordu... Mihrimah'ın anlamı neydi? Güneş ve ay... Şair ruhlu bir deha, dile getiremediği, içine gömdüğü duygusunu böyle mi dile getiriyordu? Sen burada yaşanamayan bir aşkın hayat bulduğuna hep inanmak istedin. Gece ile gündüz birbirine bu kadar yakın mıydı gerçekten, bu kadar birbirinin içinde miydi? Bu kadar da ayrı, birbirinin sürgününü yaşamak zorunda mıydı? Aşkı anlatmanın ne çok yolu vardı. Mihrimah bu inceliği görmüş müydü, fark edebilmiş miydi? Görmüştü, mutlaka görmüştü. Şimdi bu ihtimale de inanmak istiyorsun. Tabii bir zamanlar bu kıyılarda yaşayanların şehirlerinde bırakmak istedikleri şiiire de. Aşklar yaşanamadıkları ya da böyle yaşandıkları için sonsuzluğa taşınmıyor muydu?"⁸⁵⁸

Postmodern unsurlar içerisinde üstkurmaca Levi'nin en sık kullandığı unsurlardandır. Levi, bu tekniği kullanırken farklı yollar tercih ederek eserlerine teknik bakımdan zenginlik katmaktadır. Levi'nin yazdığı son romanlarda bu unsura özellikle yer verdiği görülür.

3.2. Metinler Arasılık

Postmodern unsurların bir diğeri metinler arasılıktır. Metinler arasılık "bir resme, bir müzik parçasına, bilime, siyasete, dine, kısacası yazınsal metnin alanında yer almayan her şeye"⁸⁵⁹ yönelik yapılan dolaylı iktibastır:

⁸⁵⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 155-157.

⁸⁵⁹ Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler* (Ankara: Öteki Yayınevi, 1999), 110.

“Yazarlar her zaman birbirlerinin yapıtlarından etkilenmişlerdir; tüm Ortaçağ boyunca hep aynı konular yinelenmiştir edebiyatta. Ancak çağcıl yazar farklı bir motivasyonla el atar başkalarının metinlerine; kendisine yabancılaşan yeni gerçekliği yansıtmak yerine, metinlerin dünyasına sığınır; ikinci elden bir dünya yaratır. Eskilerin çalıntı diye aşağı gördükleri bu eğilim, yeni edebiyatta bir estetik ögeye dönüşür.”⁸⁶⁰

Metinler arasılık iki ana imgeye sahiptir. Bunlardan birisi Gérard Genette’in “eski bir yapının yeni bir yapıya yeni bir işlevle katılması olan metinlerarası ilişkileri kafada yarattığı düşünceyi”⁸⁶¹ vurgulamak amacıyla ortaya koyduğu palampsestir. Genette’a göre bu imge “üzerindeki ilk metnin (ya da yazının) kazınarak, yerine yeni bir metin (yazı) yazılmış bir yaprak ya da aynı yaprak üzerinde, bir metnin başka bir metne eklendiği, üst üste geldiği, ancak eski metni tümüyle gizlemeyen, eski metnin görülebildiği imgedir.”⁸⁶² İkinci imge olan pentimento, kolaj gibi kökeni resim sanatı olan bir terimdir. Tuvaldeki resmi tasarlayıp silerek üzerine yeni bir resim yapmak anlamını taşır. İkinci imge “Metinlerarasılık kapsamında edebiyata da geçen pentimento terimi, metinde bir önceki metnin izlerini sürmek ve bunu da dikkatli okuyucuya sezdirmek ya da buldurmak gibi bir durum barındırır.”⁸⁶³

Levi, eserlerinin hemen hemen hepsinde “*metinler arasılık*” yöntemini kullanmıştır. Levi’nin bütün romanlarını ve hikâyelerini okuyan bu bağı hemen kuracaktır. Bu özellik Levi’nin hayatında yaşadıklarıyla doğrudan ilgilidir. Levi, yer yer başka yazarlardan, şarkıcılardan, film artistlerinden ve şairlerden de faydalanarak bu yöntemi uygular.

Levi, “*İstanbul Bir Masaldı* romanının kahramanlarından Berti ile anlatıcı arasında geçen bir diyalogda, Mario Levi’nin *Bir Şehre Gidememek* adlı eseri ve yazarına göndermelerde bulunulur.”⁸⁶⁴

“Geçenlerde bir hikâye okudum’ demişti Berti... ‘Hikâyedeki kahramanın, Paris’te, öğrencilik yıllarında tanıdığı, Brezilyalı bir sevgilisi var. Kadın evli. Anlaşıldığı kadarıyla birbirlerini çok seviyorlar. Derin bir bağ var aralarında. Ama günün birinde ülkelerine dönmek zorunda kalıyorlar. Adam İstanbul’a, kadın da Rio’ya dönmek zorunda kalıyor. Uzunca bir süre mektuplaşıyorlar. Sonra, bundan da vazgeçiyorlar. Hayat onları ayrı yerlere sürüklemiş bir kere. Adam, yıllar sonra sevgilisini rüyasında görüyor, sevgilisine ve başkalarına, Rio’ya gidememiş olmanın üzüntüsünü

⁸⁶⁰ Ecevit, *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, 153.

⁸⁶¹ Gérard Genette, *Anlatının Söylemi*, çev. Ferit Burak Aydar (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2011), 216.

⁸⁶² Genette, *Anlatının Söylemi*, 216.

⁸⁶³ Sazyek, *Roman Terimleri Sözlüğü*, 225.

⁸⁶⁴ Okçul, “Mario Levi’nin Romanlarında Kent ve Ötekilik”, 62.

anlatmaya çalışıyor. Rio'ya gidememek, o şehre gidememek, o sevgiliye de gidememek galiba.”⁸⁶⁵

Levi, *Lunapark Kapandı* romanında metinler arasılıktan faydalanarak *İstanbul Bir Masaldı*'daki Nora, Şükran, Jülyet gibi karakterlerin hayat hikâyelerinden bahseder:

“Kızına da Nora adını vermiş. Bu onun tek başkaldırısıymış. Çünkü Nora, onun o başkaldırılı göze alabilen, gelenekler adına koparıldığı sahnelerinin kahramanıymış.”⁸⁶⁶

“Şükran'ı aniden o tuhaf dalların birinden bana gülerken görmüştüm çünkü. Yaşlanmıştı. Saçlarını kızıla boyatmıştı. Eteğinin altından bacak arasındaki kıllar görünüyordu. O da çoktan ölmüştü oysa, biliyordum. Şükran bizim kapıcımızın kızıydı. Bir gün taksi şoförü sevgilisiyle evden kaçmış, sonra da geneleve düşmüştü. Günün birinde de gazetede, bir üçüncü sayfa haberinde, salaş bir otel odasında, yasak aşk yaşadığı bir adamla ölü bulunduğunu okumuştuk... Şükran'ı böyle görmeye dayanmamıştım.”⁸⁶⁷

“*Lunapark Kapandı* romanında, diğer iki roman göre az olmakla beraber dünya edebiyatının bazı eserleri veya eser kahramanları, roman kahramanlarının sohbetlerinde kendini gösterir. Albert Camus'un *Yabancı* romanı, Yunan *Odyssea* destanı ve kahramanları, Jules Verne'nin Kaptan Nemo karakteri, romanda ismi zikredilen eser ve kahramanlardandır.”⁸⁶⁸

Levi, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında metinler arasılık tekniğini yer yer kullanır:

“*Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanındaki kahramanların, Türk ve dünya sanatının önde gelen sanatçılara veya eserlerine aşına oldukları gözlemlenir. Romandaki İzak, Necmi, Şebnem, Yorgo karakterlerinin diyalog ve monologlarında, kimi zaman sanatçının kendisi, kimi zaman da o sanatçının, kahramanın belleğinde yer edinmiş bir eserinden söz edilir. Roman kahramanlarının kültürel duruşlarıyla paralellik gösteren bu sanatçı veya eserleri, romanda işlenen ötekilik temasının da sanatsal taşıyıcısı konumuyla dile getirilir. Romanda yabancı sanatçılar olarak Stefan Zweig, Shakespeare, Beckett, Leonardo Cohen gibi isimler belirirken; Türk sanatçıları olarak da Nazım Hikmet, Tevfik Fikret, Cem Karaca, Necip Fazıl, Mevlana, Zeki Müren, Gönül Yazar gibi sanatçıların ya kendilerinden ya da eserlerinden bahsedilir.”⁸⁶⁹

Mario Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında metinler arasılık yöntemini daha önceki romanlarına göre daha etkin kullanır:

“Anlat demiştin kendine. Anlat, anlat, anlat...”⁸⁷⁰ (*İstanbul Bir Masaldı*)

“Şimdi değilse ne zaman?”⁸⁷¹ (Primo Levi'nin bir romanı.)

“Fısıltılar ve çığlıklar...”⁸⁷² (Bir film adı)

“Babaannem çocukluğunu yaşadığı Çatalca'nın sınırlarına dayanan Bulgar çetelerinin saldırdığı korkuyu unutamamıştı. Anlattıklarına bakılırsa üç ya da dört yaşlarında bir küçük kızmış. Sonrası ise top sesleri, o korkunç top sesleri... Kendimi bilmeye başladığım gecelerde gök gürültüsünden ve çakan şimşeklerden çok korkması, bir küçük kız gibi korkması, bu korkuyu pencerenin kenarında bazen bir battaniyeye

⁸⁶⁵ Levi, *İstanbul Bir Masaldı*, 452.

⁸⁶⁶ Levi, *Lunapark Kapandı*, 85.

⁸⁶⁷ Levi, *Lunapark Kapandı*, 113.

⁸⁶⁸ Okçul, “Mario Levi'nin Romanlarında Kent ve Ötekilik”, 77.

⁸⁶⁹ Okçul, “Mario Levi'nin Romanlarında Kent ve Ötekilik”, 76-77.

⁸⁷⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 9.

⁸⁷¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 11.

⁸⁷² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 29.

sarılarak ve dua ederek bastırmaya çalışması beni eğlendiriridir.”⁸⁷³ (İstanbul Bir Masaldı’da da geçer.)

“Huzur’un karanlıklarında yol alan Mümtaz’ın Nuran’ı hepten kaybetme korkusunu yaşadığı akşam gittiği meyhaneyi boşuna aradın.”⁸⁷⁴ (Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Huzur adlı romanı)

“Ya adını artık hatırlayamadığın o şapkacı kadın?” (Şapkacı Kadın, İstanbul Bir Masaldı romanında da geçer.)

“Evleneceğin kızla hiç istemediğiniz halde, bir düğün gecesi için bile gereken hazırlıklar yapılmıştı.”⁸⁷⁵ (Hemen hemen bütün romanlarında yer alan bir duygudur.)

“Babaannen anlatmıştı. Kardeşi Rober, eşini ve çocuklarını da yanına alarak, Paris’e, tabii Marsilya’dan geçerek yeni bir hayat kurmak için giderken, bu limandan ayrılan geminin güvertesinden, geride kalan ailesine elleriyle bu şehirdeki hayatının bittiğini söyleyen bir işaret yapmıştı.”⁸⁷⁶ (İstanbul Bir Masaldı’da Mösyo Jak’ın kardeşi Nesim’dir.)

“Son anda oturuşun apartmanın kapıcısına teslim edilebilen çocukların hikâyesiye bambaşka, romanlara, filmlere konu olabilecek cinstendi.”⁸⁷⁷ (İstanbul Bir Masaldı’da Nesim’in kızı Jinet.)

“Söylesem faydası yok, sussam gönlüm razı değil.”⁸⁷⁸ (Fuzuli’nin mısraları.)

“Hayatının en kıymetli insanlarından ‘yazı’nın yolunda varlığını her zaman hissettiğin, dahası senin bu yola çıkmanı sağlayan Emre...”⁸⁷⁹ (Lunapark Kapandı’da psikiyatr olarak karşımıza çıkar.)

“Özellikle iki altınızdaki karşı dairede oturan, geceleri bazen evinde çırılçıplak dolaştığı için adı deliye çıkan yaşlı Madam Eleni...”⁸⁸⁰ (İstanbul Bir Masaldı’da bir karakter.)

“Bu hayal de senin, tıpkı küçük bir restoran açma hayalin gibi, zamanı geldiğinde rafa kaldırılacak hayallerin arasındaki yerini alacaktı.”⁸⁸¹ (Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında İzi)

“Oduncu Bohor’un hatırlanması kaçınılmazdı artık.”⁸⁸² (Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında Artistler Takımı’nın oynadığı bir oyundaki karakter.)

“Tanpınar’ın *Huzur*’da anlattığı o sahne yine aklına geldi. Lüfer avı için, sandallarda o suların üzerinde yakılan kandillerle fenerler bir ışık operasını hatırlatıyordu. Resmin sende uyandırdıklarına ne çok kez döndün. Mümtaz’ın Nuran’ın evine giderken yaşadığı heyecan, sana nasıl da tanıdık gelmişti. Hayatında o heyecanı tattığın bir başka İstanbul yokuşu kalmıştı. O yokuşun üzerindeki ev de Boğaz’a sessizce bakıyor, sana bir aşkın yalancı umutlarla kısa bir süreliğine örtülebilen çaresizliğini anlatıyordu. Mirasın kaçamayacağın bir yerindeydin. Zamanla anlayacaktın. Sahici hikâyeler tekrarlanır, sadece insanları değiştirir, ama hep aynı kalır; aslında yaratılmaz, yoktan yaratılmaz, yoktan yaratılmaz; anlatılır, aktarılır, ölmek için paylaşılır...”⁸⁸³ (Tanpınar’ın Huzur romanı)

“*Lunapark Kapandı* romanında, diğer iki roman göre az olmakla beraber dünya edebiyatının bazı eserleri veya eser kahramanları, roman kahramanlarının sohbetlerinde kendini gösterir. Albert Camus’un *Yabancı* romanı, Yunan *Odyssea* destanı ve kahramanları, Jules Verne’nin Kaptan Nemo karakteri, romanda ismi zikredilen eser ve kahramanlardandır.”⁸⁸⁴

⁸⁷³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 30.

⁸⁷⁴ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 46.

⁸⁷⁵ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 68.

⁸⁷⁶ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 79.

⁸⁷⁷ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 79.

⁸⁷⁸ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 221.

⁸⁷⁹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 221.

⁸⁸⁰ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 240.

⁸⁸¹ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 255.

⁸⁸² Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 295.

⁸⁸³ Levi, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, 191.

⁸⁸⁴ Okçul, “Mario Levi’nin Romanlarında Kent ve Ötekilik”, 77.

Levi, *Size Pandispanya Yaptım* romanında rüya motifi, yangın, yemekler, mezeçilik, halı ticareti, yasak ilişkiler, geleneğe bağlılık, çay takımı, müzik, kör babaanne, eşcinsellik gibi konuları metinler arasılık yönteminden faydalanarak ortaya koyar:

“Sizi halıların püsküllerini bozmamanız için sık sık uyaran, hafiften bozulduğunda da hemen düzeltmeye kalkan, düzeltirken de söylenmekten kendini alamayan bir kadın düşünebiliyor musunuz?”⁸⁸⁵ (İstanbul Bir Masaldı romanında Madam Perla)

“Kendisine ayırdığı, annesinin mirası Çin malı çay takımından geriye kırıla kırıla sadece iki tane kalan fincanlardan birine koyduğu sıcak sütü, içine bir tatlı kaşığı şekerle, bir tatlı kaşığı kahve koyarak karıştırdı.”⁸⁸⁶ (İstanbul Bir Masaldı’da yazar anlatıcıya Tant Tilda tarafından bırakılan çay takımı)

“‘Gaya’ deyip geçmişti, ötesini arama bulma ihtiyacı da duymamıştı. Ses benzerliğine güvenerek ‘kayabalığı’ demişti de bulduğu içine bir türlü sinmemişti doğrusunu söylemek gerekirse.”⁸⁸⁷ (İstanbul Bir Masaldı’da da geçer.)

“Geriyeye, bu ikna çalışmasının ardından, o adımı atmak kalıyordu. Aklına bir fikir gelmişti. Buzdolabına şöyle bir göz gezdirdi. Talihi yaver gidiyordu. Eldeki malzemeler yeterliydi. Ekmek kutusuna baktı. Oraya bırakılmış, atılmamış parçalar bir araya gelince, göz kararıyla bir ekmek ederdi. Miktar yeterliydi, sorun yoktu. Aşer yemeği yapmasını ne kadardır istiyordu. Son yaşananlardan sonra isteğini tekrarlama cesaretini gösteremezdi elbet. İşte bu nedenle böyle bir zahmete girmenin tam zamanıydı. Ekmek parçalarını aldı, yumuşamaları için suya bıraktı. Bir bardak kadar eski kaşar rendeledi. Bir bardak kadar da beyazpeynir. Yumuşamış ekmek parçalarını, sularını iyice akıtmak için var gücüyle sıktı, bir tabağa koydu. Üstlerine peynirleri döktü, iki de yumurta kırdı. Tümünü yoğurdu. Sonra da elde ettiği hamurdan çıkardığı küçük köfteleri özenle kızarttı.”⁸⁸⁸ (Lunapark Kapandı romanında 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı İnci’ye kahvaltıda hazırladı.)

“O günler babasının Tayyare Piyangosu’ndan kazanacağı büyük ikramiyeyi bitmek tükenmek bilmeyen bir umutla beklediği günlerdi de aynı zamanda.”⁸⁸⁹ (İstanbul Bir Masaldı’da Avram Efendi de bu piyango biletinden alır.)

“Bu işi kendisine henüz daha çok küçük bir kızken öğreten kör babaannesini bir daha hatırlayarak tabii.”⁸⁹⁰ (İstanbul Bir Masaldı’daki Madam Perla da hayatının sonlarına doğru kör olur.)

“Sabahları yine yıllardır yaptığı gibi, tıraşını olup, giyinip kuşanıp erkenden evden çıkıyordu ama, gittiği işyerlerinin yerini Birinci sigarası eşliğinde bir acı kahve içebileceği Sarı Madam’ın kahvesi almıştı artık. Sonrası mahalledeki esnafla yarenlik etmekten ibaretti...”⁸⁹¹ (İstanbul Bir Masaldı’da Avram Efendi de bu kahvehaneye takılır.)

“Yaralı çocuklar sadece yaralı aileler kurar... Bu da bir romandandı, hatırladınız mı?”⁸⁹² (Lunapark Kapandı’da da geçer.)

Levi’nin *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında Levi’nin diğer romanlarına göndermeler yaptığı görülür. Levi, otobiyografik unsurları sıklıkla kullanır. Bu da

⁸⁸⁵ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 23.

⁸⁸⁶ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 128.

⁸⁸⁷ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 134.

⁸⁸⁸ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 141.

⁸⁸⁹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 172.

⁸⁹⁰ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 176.

⁸⁹¹ Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 178.

⁸⁹² Levi, *Size Pandispanya Yaptım*, 328.

ister istemez bu tanıdık sahnelerin ve mekânların okurun karşısına sıklıkla çıkmasına sebep olur:

“Mal verdiği çok büyük bir tekstil fabrikasının sahipleri ondaki teknik bilgiyi ve çalışkanlığı görmüşlerdi. Üstelik bir dostlukları da vardı. Borçlarını ödemişler, kendisini de şirkette önemli bir göreve getirmişlerdi. O gün bugündür yanlarında yüksek maaşlı bir memur olarak çalışıyordu. Kader en nihayetinde ona da tıpkı babası gibi memuriyeti uygun görmüştü.”⁸⁹³ (Malik Bey’in durumu, Lunapark Kapandı’da İnci’nin babasının düştüğü durum gibi.)

“Ne var ki yazdığım kompozisyonlar çok beğenilip sınıfta örnek gibi gösterilince seyir aniden değişmişti.”⁸⁹⁴ (İstanbul Bir Masaldı’da da geçer.)

“Malik Bey sana değerlerinin ve hayallerinin ışığında bir yol çizmişti. Yine büyük fedakârlıklara katlanacaktı ama geleceğin için Belçika’da tekstil mühendisliği okuman gerektiğine kendisini tüm benliğiyle ikna etmişti.”⁸⁹⁵ (İstanbul Bir Masaldı’da da geçer.)

“Ne var ki tüm yaşadıklarınız Sirkeci’deki o köftecide konuştuklarınızdan bir ay kadar sonra, Karadeniz kıyısındaki o şirin kasabada bir hafta sonu geçirerek aranızda hayata dair bir akit yapmanızı da engellemeyecekti, değil mi?”⁸⁹⁶ (Karadeniz kıyısındaki otel Lunapark Kapandı’da da geçer.)

“İyi lakerdan var mı?”

Balıkçı yılların kazandırdığı esnaflık becerisiyle verdi cevabını.

“Var ama eski mal, sana uymaz. İki ay sonra gel. Bak o zaman gör lakerdayı. Defter sayfası gibi bembeyaz. Fazla vermem ama. Az al, çok gel. Bizde öyle...”⁸⁹⁷ (İstanbul Bir Masaldı’da da geçer.)

“İyi kefal bulursan o da var. Ama iyisi Atina ile Tel Aviv arasında gidip geliyor.”⁸⁹⁸ (İstanbul Bir Masaldı’da da geçer.)

“Oturdukları dairenin hemen karşısına düşen dairelerin birinde, saatler boyunca pencerede duran, annesinin ‘Maalesef geri zekâlı’ dediği o genç kızın fotoğrafıydı bu. Gerçekten geri zekâlı mıydı, yoksa bambaşka, çevresindekilerin belki de hiç anlamadığı bir karanlığın içine mi düşmüştü? Tek hatırlayabildiği, pencerenin önünde birilerini, o birileri kimse artık, ara sıra ısrarla alkışladığıydı.” (İstanbul Bir Masaldı’daki Lilika.)

“Konuyu değiştirmeye çalıştı Neval.

“Romanını yazmaya devam edecek misin?”⁸⁹⁹ (Lunapark Kapandı’da da geçer.)

“İyi bir konyak alabilir miydi? Fena fikir değildi bu ama o da bir romana yakışıyordu sanki daha çok. Eskiden okuduğu, hayal meyal hatırladığı, adını bile unuttuğu bir romana. Eğlence bitti ya da hayal yıkıldı gibisinden bir manası vardı galiba. Orada bir adam neler yaşayacağını bilmediği bir kadının evine gidiyordu. Giderken de yanında bir konyak götürüyordu.”⁹⁰⁰ (Lunapark Kapandı’da geçer.)

“Başuclarında duran, odaya girer girmez gördüğü Venedik fotoğrafına yerinden hafifçe doğrularak baktı Saffet.”⁹⁰¹ (Lunapark Kapandı’da da geçer.)

“Geçenlerde bir kitap okudum. Oyun dedim de, hatırladım. Otuz yıl sonra bir araya gelen altı arkadaşın hikâyesi... Hepsi de ellilerin ortalarında. Kendilerine göre hayat kurmuşlar. Yeniden buluşmalarının görünürdeki sebebi de lise yıllarında yazıp, sahneye koyup oynadıkları oyunu yeniden oynamak.”⁹⁰² (Karanlık Çökerken Neredeydiniz)

⁸⁹³ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 43.

⁸⁹⁴ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 45.

⁸⁹⁵ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 56.

⁸⁹⁶ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 79.

⁸⁹⁷ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 157.

⁸⁹⁸ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 158.

⁸⁹⁹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 264.

⁹⁰⁰ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 284.

⁹⁰¹ Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 305.

⁹⁰² Levi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı*, 428.

Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında şairlerden de alıntı yaparak metinler arasılık yöntemini kullanmıştır. Ayrıca daha önceki romanlarına göndermeler yaptığı da görülür:

“Beklediklerini yaşayamamış, ‘başka bir ülke bulamayacağını’ anlamıştı.”⁹⁰³
(Kavafis’in bir şiiri)

“Yoksa tüm yaşananlar bir yaz yağmuru gibi miydi? Yaz yağmurları iz bırakır, geçer. Nerden duymuştu bu sözleri? Bir yerlerde mi okumuştun? Hatırlayamıyordu. Hem hatırlasaydı da ne olacaktı?”⁹⁰⁴ (Bir Yaz Yağmuruydu adlı eseri)

“Şimdi size o uzun yıllarda gizlice, çok uzun sürmeyen, ama sahiden sarsıcı denebilecek bir aşk da yaşandı desem şaşırır mısınız? Aşkın nasıl başladığını da gördüm, nasıl bittiğini de... Aşık olunan kadın, kitaplarını hayranlıkla okuduğum ünlü bir yazardı. Muhtemelen siz de onun kitaplarını okudunuz. Edebiyatımızın en değerli kalemlerinden çünkü. Kendisine duyduğum saygı yüzünden adımı veremeyeceğim. İlişkinin yaşandığı günlerde o da evliydi. Anet yaşananları hiçbir zaman bilmedi. Bilmesi de gerekmiyordu zaten. Yazarımız yaşadıklarını bir hikâyesinde anlattı.”⁹⁰⁵
(İstanbul Bir Masaldı’da Berti’nin yazar sevgilisi)

“Önündeki bardakta bulunan suyu, kinayeli sözlerinden büyük keyif alan adamın suratına aniden fırlatarak...”⁹⁰⁶ (Karanlık Çökerken Neredeydiniz)

“Adımı söyler söylemez ‘Neredesin sen yahu! Bir gittin bir daha gelmedin! Ne aradın ne sordun! Aşk olsun!’ diye sitem etti. Hemen hatırlaması nasıl hoşuma gitmişti.”

“Aşka bak aşka! Sizi suçüstü yakaladım alçaklar!”⁹⁰⁷ (Karanlık Çökerken Neredeydiniz)

“Şafak o manastırda gerçek bir rahibe gibi büyüdü mesela.”⁹⁰⁸ (İstanbul Bir Masaldı’da Jinet’in durumu)

“‘Acep acep ne nesnedir bu dert ile firak bana... Canımı sarhoş eyledi aşk ağı vü tiryak bana’... Yunus Emre...”⁹⁰⁹ (Yunus Emre’den alıntı)

Mario Levi, metinler arasılık yöntemini ustalıkla kullanır. Sonuç olarak Levi’nin romanlarının bir bütünlük arz ettiği söylenebilir. Levi, bu unsuru daha çok edebiyat ve müzik alanında kullanır.

⁹⁰³ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 33.

⁹⁰⁴ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 41.

⁹⁰⁵ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 43.

⁹⁰⁶ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 126.

⁹⁰⁷ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 180.

⁹⁰⁸ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 187.

⁹⁰⁹ Levi, *Yanlış Tercihler Mahallesi*, 306.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. HİKÂYELERİN İNCELENMESİ

Bu bölümde Mario Levi'nin hikâyeleri incelenerek hikâyeleri ile romanları arasındaki bağ ortaya konulmaya çalışıldı. Levi, gerçek anlamda edebiyat dünyasına hikâye ile giriş yaptı denilebilir. Şimdiye kadar Levi, toplamda dört hikâye kitabı yazmıştır: *Bir Şehre Gidememek* (1990), *Madam Floridis Dönmeyebilir* (1991), *En Güzel Aşk Hikâyemiz* (1992) ve *Bir Cümlelik Aşklar* (2016).

4.1. Bir Şehre Gidememek

Bir Şehre Gidememek adlı 88 sayfalık hikâye kitabının ilk baskısı 1990 yılında Afa Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Kitabın 14. Basımı 2017 yılında Everest Yayınları tarafından yayımlanır. Kitapta toplam üç tane hikâye vardır: *Bir Şehre Gidememek* (1988-1989, İstanbul), *Hüzünler Yürürlüktedir* (1989, İstanbul) ve *Mevsimlerin Durduramadığı* (1978-80-89-90, İstanbul). Levi, yazdığı hikâyelerini nerede yazdığı ve ne zaman yazdığı bilgisine hikâyelerin sonunda yer verir. Her bir hikâyenin başında italik harflerle yazılan bir bölüm ile kitabın sonunda uzun bir bölüm vardır.

Levi için *Bir Şehre Gidememek* hikâye kitabı çok önemli bir yere sahiptir. Bu önemle ilgili Levi şunları söyler:

“Aslında bu kitabın çok uzun bir hikayesi var. Ben Haldun Taner Öykü Ödülü'nü almadan önce çeşitli gazetelerde yazılar yazıyordum ve çok küçük bir çevrede de tanımıyordum. Haldun Taner Öykü Ödülü'ne katılma fikri zaten hep aklımın köşesindeydi. 1989 senesinde üç öykümü Milliyet gazetesine bıraktım. 1990'ın Mart ayında sonucu öğrendiğimdeyse dünyalar benim oldu. Öncelikle böyle bir ödülü kazanmış olmak benim çok önemliydi. Fakat bundan da önemlisi Haldun Taner üniversitede benim hocamdı. Sonra bu ödül, öykülerimi kitap olarak toplamama yardım etti. Yıllar içinde kitap kendi yolunu aldı. Bugüne kadar çok gördüm, birilerinin bu kitap benim başucu kitabım oldu dediğini. Ve yine yıllar sonra gördüm ki bu kitabı çok sevmiş olanlar arasında artık adı duyulmuş yazarlar da vardı. Dolayısıyla çok güzel bir anısı var bu kitabın.”⁹¹⁰

⁹¹⁰ Özge Kara, “Yazmak bir çiledir”, Milliyet Kitap. Erişim 17.01.2018. <http://www.milliyetsanat.com/kitap/roportaj/-yazmak-bir-ciledir-/801>.

Levi, *Bir Şehre Gidememek* hikâye kitabında geçmişe duyulan özlemi bir yüzleşme olarak görür. Yaşanan anlarda mutlaka geçmişin izlerinin olduğuna inanır. Bir anın sadece bir an olmadığını düşünür. Ayrıca tarih duygusu çok derin bir şehirde yaşar. Dolayısıyla yaşanmış olanları unutturmamak ister. Belki de bu kadar çok geçmişi anlatmasının sebebi bugünü çok sevmediğindedir.

Kitaba adını veren *Bir Şehre Gidememek*, Mario Levi'nin yayımlanmış olan ilk hikâyesi olması açısından önem arz etmektedir. Mario Levi'nin bu hikâye kitabı alışlagelen kurgu anlayışından farklıdır. Hikâyedeki bu başarısı, Levi'ye 1990 Haldun Taner Öykü Ödülü'nü kazandırır.

4.1.1. Bir Şehre Gidememek

Hikâyeye adını veren 13 sayfalık *Bir Şehre Gidememek* hikâyesi, Mario Levi'nin italik harflerle yazılan bölüm ile ve Cevat Çapan'ın çevirdiği Konstantinos Kavafis'e ait "Şehir" adlı şiirin alıntılı olduğu bir girişle başlar. İtalik harflerle yazılan bölüm ve alıntı, okura yazılan "*Bir Şehre Gidememek*" hikâyesi hakkında önemli ipuçları vermektedir. Hikâyeyi okumaya başlayan bir okur için bu ipuçları birer yol göstericidir. Hikâyeye, bir yasak aşk hikâyesidir. Anlatıcının sevdiği kadın Gracinda, evli ve çocuklu bir kadındır. Kocasını Egberto'nun bu yasak aşktan haberi vardır. Ancak yaşanan her şeye rağmen kocası, bu birlikteliğe göz yumar. Levi, uzun cümlelerin yer aldığı bu hikâyesinde okura bir şehre gidemeyişin hissettirdiklerini anlatır.

Bir madenci titizliğiyle işe koyulan Levi, derine, en derine ulaşma gayreti içerisinde. Hatıralara bir sığınmış söz konusudur. Bu sığınmış anlatıcıyı özgürleştiren en büyük tutsaklıklardan biridir. Yaşanılan umuttur, hayaldir. Şimdiye ulaşan sadece yaşanılanların anlatıcı üzerindeki hissettirdikleridir. Bu duygular bir şehrin çıkmaz birer sokağıdır. Herkes, yaşadığı şehrin tutsağı gibidir. *Bir Şehre Gidememek*, biraz da bu tutsaklığın öyküsüdür ya da özgürlüğün.

Olay Örgüsü: Hikâyede anlatıcı, sekiz yıl önce Gracinda adlı bir kadın ile yaşadığı aşkı hatırlar. Anlatıcının mesleği yazarlıktır. Hikâyede anlatıcının ismi geçmez. Anlatıcı, aradan geçen onca zamana rağmen Gracinda'yı unutamamıştır. Zaman zaman Gracinda'nın yaşadığı Rio şehrine gitmeyi ve gidince de Gracinda'nın ağzından kendisine güzel sözler söylendiğini hayal eder. Ancak bu

hayalini hiçbir zaman gerçekleştiremez. Dolayısıyla da bu sözleri hiçbir zaman duyamaz. Anlatıcı, hikâyenin yazarı olduğunu açık açık ifade eder. Ömrü, Rio'ya gitmeyi hayal etmekle geçer. Gracinda'yı bir haziran sabahında terk etmiştir. Gracinda'dan geriye anlatıcıya gönderilmiş bir mektup kalır. Anlatıcı, bu mektubu okur ile paylaşır.

Gracinda mektubunda yaşadıklarını anlatıcıya anlatır. Gracinda, anlatıcıdan ayrıldıktan sonra Paris'ten ayrılıp Cezayir'e gider. Gracinda, Latin Amerikalı öğrencilerin Fransa'ya uyum sorunları ile ilgili tez çalışması yapar. Cezayir dönüşünde tekrar Paris'e gelir. Paris'e dönünce anlatıcı ile anıları olduğu mekânları dolaşır. Bu mekânlarda dolaşırken anlatıcının da tanıdığı, Anita, Kız Georges, André, Janine ile karşılaşır. Kocasını Egberto ile evlilikleri üzerine konuşurlar. Gracinda, Egberto ile evli iken anlatıcı ile birlikte olmuştur. Anlatıcı, memleketine dönünce Egberto biraz daha rahatlar. Gracinda, yaşanan onca şeye rağmen bu evliliği sürdürme kararı alır. Gracinda'nın Luana adlı bir kızı vardır. Luana ile anlatıcı, birbirini tanır. Luana üç buçuk yaşındadır. Anlatıcı bu hikâyeyi anlattığında tahminen on bir on iki yaşlarındadır. Anlatıcı, Gracinda'yı İstanbul'a davet eder. Ancak Gracinda, anlatıcının bu isteğini geri çevirir. Ancak Gracinda her şeye rağmen anlatıcıyı unutamaz ve bir gün tekrar bir araya gelecekleri umudunu içinde taşır. Gönderilen bu mektuptan sonra Gracinda bir daha mektup göndermez.

Anlatıcı, normal hayatına döner. Midyeci Namık'a gidip midye yer. O sıra tekrar Rio'ya gitme hayali kurar. Anlatıcı, bu hayaller arasında ailenin en yaşlı teyzesi Tata Claire'yı hatırlar. Uzun bir kırgınlık yaşadığı kardeşi ile buluşacağı bir akşam, otel odasına ölüverir. Tata Claire, hiç gitmediği Paris'ten özlemle bahseder. Anlatıcı, bir anlamda kendini Tata Claire ile özdeşleştirir. O da yıllardır hayalini kurduğu Rio'ya gidemeyecektir. Sonunu, teyzesi Tata Claire'da görür. Daha sonra anlatıcı, Gracinda ile bir zamanlar yaşadığı ilişki hakkında yorumlarda bulunur.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kullanılır. Bu anlatıcı, bakış açısı olarak tekil bakış açısını kullanır. Hikâyedeki anlatıcı tekdüzeliğini kırmak adına mektup tekniğine yer verilir. Gracinda'nın mektubu hikâyeyi çoğul bakış açılı kılar. Okur, yaşananları bir de Gracinda'nın gözünden görme fırsatı bulur: “Uzak bir geçmişi göz ardı edilemeyecek değişikliklerle

bugüne getirebilen bir rüyanın unutulmaz kılınması için yeterli bir başlangıç olabilirdi bu, biliyorum.”⁹¹¹

Zaman: Hikâyede vaka zamanı belirsizdir. Ancak yaşananlar anlatma zamanının sekiz yıl öncesinde yaşanmıştır. Anlatıcı, sevgilisi Gracinda’yı bir haziran sabahı terk edip memleketi İstanbul’a dönmüştür. Hikâyenin anlatma zamanı, vaka zamanından sekiz yıl sonradır:

“Ama aradan sekiz yıl geçtiği, bir baltaya sap olamamanın erdemine inanmaya nedense devam ettiğim ve onca çözümsüzlüğü, duygularımın muhalefetine karşın sineye çekmek zorunda olduğum halde, Gracinda’yı hala hatırlayabiliyor ve kafama üşüşen bin bir çağrışımla birlikte olası bir yazının gündeminde tutabiliyorum.”⁹¹²

Mekân: *Bir Şehre Gidememek* hikâyesinin merkezinde Paris, Rio ve İstanbul olmak üzere üç mekân bulunmaktadır. Anlatıcı ile Gracinda’nın arasında yaşananlar Paris’te yaşanmıştır. Anlatıcı, Gracinda’yı terk edip memleketi İstanbul’a döner. Gracinda ise bir süre Paris’te kaldıktan sonra memleketi Rio’ya döner: “Rio yıllar sonra karşımda uzanacaktı. (...) Beni Paris’e bağlayan birçok neden vardı... (...) Beni İstanbul’a davet ediyorsun, bu nafile sevdayı sürdürmek için...”⁹¹³

Bu mekânlar haricinde birçok mekânın adı hikâyede anılır. Bu mekânlar şunlardır: Sen, José-Luis’in Meyhanesi, Saint-Michel, Copacabana Plajı, Brezilya, Place d’Italie, Place Moffetard, Beylerbeyi, Corcovado, Favela, Tokatlıyan, Büyükdere, Champs-Élysées, Le Rond Point des Champs-Élysées.

Kişiler Kadrosu: Kişiler kadrosu “*Bir Şehre Gidememek*” hikâyesinde çok kalabalık gibi görünmesine rağmen başkarakterler anlatıcı ve Gracinda’dır. Bu iki kahramanın yanında okur Tata Claire, José-Luis ile Anita, Kız Georges ile Andre ve Janine’nin yaşadıkları hakkında yorum yapma imkânına sahip olur. Hikâyenin merkezinde Gracinda ile anlatıcı vardır. Levi’nin karakterleri, entelektüel birikimleri olan karakterlerdir. Müziğe ve edebiyata karşı ilgileri vardır.

Mario Levi, karakter çözümlene ve aktarma yöntemlerini başarıyla uygulamıştır. Karakterler hakkında her şeyi açık açık ifade etmekten ziyade okuyucunun, karakterlerin özelliklerini yakalamasını arzu etmiştir. Hikâyede yer alan karakterler şunlardır: *Anlatıcı:* Yazardır, entelektüel kimliği olan, evli

⁹¹¹ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 19.

⁹¹² Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 17.

⁹¹³ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 19-25.

Gracinda ile aşk yaşayan, bir dönem Paris'te bulunmuş, asıl memleketi İstanbul olan, hayatta hiçbir şeyi kolay yoldan çözümlenememiş bir karakterdir. *Gracinda*: Kendisini Carioca diye tanımlar. Egberto ile evlidir. Bir kızı vardır. Üniversitede yüksek lisans okur. Asıl memleketi Rio. Bir dönem Paris'te yaşadı. Anlatıcıdan biraz daha fazla iyimserdir. *Léo Ferré*: Hikâyede adı geçen Fransız şarkıcı. *Albert Camus*: Veba'nın yazarı. Hikâyede adı geçer. *Rieux*: Veba'da yer alan bir karakter. Hikâyede adı geçer. *Tarrou*: Veba'da yer alan bir karakter. Hikâyede adı geçer. *José-Luis*: Paris'te meyhane sahibi olan karakter. *Anita*: José-Luis'in sevgilisi. *Kız Georges*: André ile aykırı bir ilişkisi olan müzikle ilgilenen bir karakterdir. *André*: Kız Georges ile ilişkisi olan piyanist. *Janine*: Kendi mekânında şarkı söyleyen karakter. Babası astım hastasıdır. Ve babasına bakmak zorundadır. *Egberto*: Gracinda'nın kocası. Anlatıcı ile Gracinda'nın arasındaki ilişkiden haberi vardır. *Luana*: Gracinda'nın kızı. Üç buçuk yaşındadır. *Midyeci Namık*: İstanbul'da bir midyecidir. *Tata Claire*: Seksen altı yaşında, terzi, anlatıcının teyzesi. Kardeşine küskün, bir otel odasında ölür. Geçmişe özlem duyan bir kişidir. *Karlman*: Tata Claire'nın arkadaşı. *Diamanstein*: Tata Claire'nın arkadaşı. *Mademoiselle Elise*: Tata Claire'nın arkadaşı. *Madame Begyan*: Tata Claire'nın arkadaşı.

Tematik Unsurlar: *Bir Şehre Gidememek* hikâyesi sonu ayrılık ile biten bir aşkın öyküsüdür. Hikâyeye, anlatıcının Gracinda ile yaşadıkları aşkı hatırlaması ile başlar. Aslında bu hatırlayış hüzünlü bir hatırlayıştır. Anlatıcı, Gracinda'yı hiçbir zaman unutamaz. Hâlâ kalbinin bir köşesinde bu sevdaya dair bir umut beslemektedir. Bu hatırlayışlar daha çok, gün geceye vardığında ortaya çıkar. Anlatıcı, zihninde bu sevdaya dair Gracinda ile hayalle karışık bir konuşma gerçekleştirir. Bu konuşma anlatıcının kalbindeki umutların biraz daha artmasına sebep olacaktır. Bu konuşma, biten bir aşkın tekrar yaşanabileceğine dair bir konuşmadır. Kurulan bu hayal, yüzleşilmesi gereken çıplak gerçeğin soğuk duvarına çarpar. Bu bir hayal kırıklığıdır. Anlatıcı, kendini bu hayale çok kaptırmamaya bakar. Çünkü artık Gracinda da kendisi de yeni bir şehirde yeni hayatların yolcusudur. Gracinda'yı terk eden anlatıcıdır. Bir haziran sabahında anlatıcının sözleriyle ayrılık yaşanmıştır. Bu aşk, Paris'te yaşanmıştır. Paris, her iki âşık için de mutluluğa dair bir ihtimal şehridir. Bu bir ihtimaldir çünkü her iki

karakter de bu aşkın ayrılığa gebe olduğundan emindir. Kendileri için bir gelecek yoktur, olması da mümkün değildir.

Ayrılık sonrasında anlatıcı, İstanbul'a döner. Gracinda ise bir süre daha Paris'te yaşadıkdan sonra Rio'ya döner. Anlatıcı, bu zaman sürecinde Gracinda'ya birçok mektup yazar. Ancak Gracinda bu mektuplara cevap vermez. Sadece tek bir mektup yazar ve bir daha da mektup yazmayacağını dile getirir. Gracinda da bu mektubunda bir zamanlar yaşamış olduğu aşka dair güzel duygularını dile getirmenin yanında bu aşkın bir daha yaşanabileceğine dair umudunu sürdürdüğünü dile getirir. Ancak bu umudun sonunun hayal kırıklığı olacağını da bilincindedir. Bu ilişkinin sonu, her ikisi için de bilinen bir son gibidir. Ayrılıkları sonrasında Gracinda Paris'ten biraz uzaklaşmak amacıyla Cezayir'e gider. Biraz yalnız kalmaya ihtiyacı vardır. Daha sonra tekrar Paris'e döner. Paris'e döner dönmez de anlatıcı ile anlarının olduğu mekânları tekrar bir dolaşarak eski günleri yâd eder. Bu bir anlamda yeni bir hayata başlamanın sınırı gibidir. Artık Gracinda, Egberto ile evliliğine geri dönmek istemektedir. Bu onun için eski bir sevdaya dair son görevdir. Ve bu görevi layıkıyla yerine getirir. Yine de ama yine de kalbinde bir umut vardır. Anlatıcının kendisini İstanbul'a davet etmesini geri çevirir. Ve yeni bir hayata başlamak istediğini, bu sebepten gelemeyeceğini ifade eder. Gracinda, ayrılığı kendi isteyen anlatıcıdan bir adım bekliyor gibidir. Bir zamanlar anlatıcı ile görüşebileceklerini ama kendisinin bir daha anlatıcıya yazmayacağını söyler.

Yazılan bu mektup, anlatıcının kalbindeki umutların zaman zaman canlanmasına sebep olacaktır. Ancak anlatıcı, hiçbir zaman Rio'ya gidip Gracinda'nın karşısına çıkma cesareti gösteremeyecektir. Zaten Gracinda'nın yazmış olduğu mektubu unuttuğunu, kendi hayatını yaşadığını düşünür. Gracinda, İstanbul'u hiçbir zaman göremeyecektir. Çünkü anlatıcının İstanbul'a gel çağrısına olumlu yanıt vermemiştir. Anlatıcı, kendisinin Rio'ya gitme hayalini düşünür. Ancak bu hayal de anlatıcıya çok uzak bir hayalmiş gibi gelir. Bu sıra aklına seksen altı yaşındaki ailesinin en büyüğü Tata Claire gelir. Ve Tata Claire'in hayat serüvenini ve kendisine sarf ettiği sözleri hatırlar. Aslında teyzesi bu sözleri sarf etmek için hikâyeye girmiş gibidir: "Hayat eskisi gibi değil ama yine de son nefesine kadar direnmek gerekiyor."

Gracinda da anlatıcı da artık başka şehirlerde başka hayatların yolcusudurlar. Kalplerinde Paris'te yaşadıkları aşkın umudunu ve çaresizliğini beraberinde taşımaktadırlar. Birbirlerine sürgün olmanın yüreklerde bıraktığı bir gidemeyişin hikâyesidir *Bir Şehre Gidememek*.

Bir Şehre Gidememek Hikâyesinin Mario Levi'nin Romanlarındaki İzleri:

Lunapark Kapandı'daki İnci ile anlatıcının yaşadığı aşk, *Bir Şehre Gidememek* hikâyesindeki Gracinda ile anlatıcının aşkını hatırlatır. Aralarındaki fark, *Lunapark Kapandı*'daki anlatıcının bir kızı (Ada) varken, *Bir Şehre Gidememek* hikâyesinde Gracinda'nın bir kızı (Luana) vardır. İnci, anlatıcının kızı Ada'ya oyuncaklar alır. Elektrikli tren aldığı oyuncaklardan biridir. *Bir Şehre Gidememek* hikâyesinde anlatıcı, Gracinda'nın kızı Luana'yı oyuncak bir bebek alır. *Bir Şehre Gidememek* hikâyesinde kadın karakterin yaşadığı evlilik sorunlarının yerini, *Lunapark Kapandı*'da erkek karakterin yaşadığı evlilik sorunları alır. İnci ile anlatıcının mektuplaşması aynı şekilde Gracinda ile anlatıcının mektuplaşmasını hatırlatır. *Lunapark Kapandı*'da da anlatıcı, İnci'yi gittiği Avustralya'dan İstanbul'a çağırır. Ancak İnci gelmez. Yine aynı şekilde anlatıcı, Gracinda'yı İstanbul'a çağırır ancak Gracinda İstanbul'a gelmez. Bir diğer anlamda *Bir Şehre Gidememek* hikâyesindeki roller *Lunapark Kapandı*'da değişmiştir.

İstanbul Bir Masaldı'da Berti'nin Marcelina'yı terk edip İstanbul'a dönmesi, *Bir Şehre Gidememek* hikâyesinde anlatıcının Gracinda'yı terk edip İstanbul'a gelişini hatırlatır.

İstanbul Bir Masaldı romanında Olga'nın Henri'nin hediye ettiği gerdanlığı sürekli takması, *Bir Şehre Gidememek* hikâyesinde Tata Claire'nin taktığı gerdanlığı hatırlatır.

Yine aynı şekilde *İstanbul Bir Masaldı* romanında karakterlerin kardeşleri arasındaki soğukluk, *Bir Şehre Gidememek* hikâyesindeki Tata Claire ile uzun süre görüşmediği kardeşini hatırlatır.

Bunların dışında hikâyede görülen eşcinsellik vurgusu, mektup tekniği, metinler arasılık, karakterlerin isim benzerliği Levi'nin yazdığı bütün romanlarında görülen hususlardır.

Bir Şehre Gidememek hikâyesindeki Anita ismi, *İstanbul Bir Masaldı* romanında anlatıcının hoşlandığı bir kızın adı olarak geçer.

4.1.2. Hüzünler Yürürlüktedir

Hüzünler Yürürlüktedir hikâyesi, 1989 yılında yazılan 26 sayfalık bir aşk hikâyesidir. *Bir Şehre Gidememek* hikâye kitabının ikinci hikâyesidir.

Olay Örgüsü: Eşref Bey ile anlatıcı, Eşref Bey'in evinde Eşref Bey'in Raşel ile yaşadığı aşk üzerine sohbet eder. Eşref Bey, Raşel ile aşk yaşadığı yıllarda bir lisede edebiyat öğretmenidir. Eşref Bey, anlatıcıya Raşel ile ilgili bir dosya verir. Anlatıcı, yaşanan bu aşk sonrasında çeşitli yorumlarda bulunur ve hikâyede yer yer araya girerek kendisi hakkında bilgiler verir. Raşel ile Eşref Bey, aşk yaşarlar. Ancak Raşel'in Yahudi olmasından dolayı ayrılırlar. Raşel'in babası, 6-7 Olayları ve Raşel'in yaşadığı bu aşk sonrası, toplumsal baskı yüzünden İsrail'e göç eder. Raşel ile Eşref Bey, bir süre mektuplaşırlar. Ancak bu mektuplaşmaların arası gittikçe açılır. Bir süre sonra da hiç görüşmezler. Herkes kendi hayatını yaşar. Eşref Bey, Raşel'den ayrıldıktan sonra bir meslektaşıyla evlenir ve bir oğlu olur. Oğlu, okumak için Amerika'ya gider ve bir daha dönmez. Eşref Bey, öğretmenlikten emekli olur. Raşel ise, İsrail'e göç ettikten sonra evlenir. Bir oğlu olur. Kocasından ayrılır. Eşref Bey ile Raşel, aradan geçen onca seneye rağmen birbirlerini unutamazlar. Ama ikisi de birbirlerinin bulunduğu şehre gitme cesareti gösteremezler.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede, 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kullanılır. Bu anlatıcı, bakış açısı olarak da tekil bakış açısını kullanır. Anlatıcı, Eşref Bey'in öğrencisidir. Ancak hikâyede ismi geçmez. Hikâyede yer yer araya girerek kendisi hakkında bilgiler verir. Ayrıca anlatıcı, bu araya girdiği bölümlerde edebiyat anlayışı üzerine de yorumlarda bulunur. Anlatıcının mesleği yazarlıktır. Anlatıcının olay örgüsü içerisindeki tekdüzeliğini kırmak adına Eşref Bey ve Raşel gibi gözlemci kahramanlara yer verilir. Okur, bu gözlemci kahramanlar sayesinde yaşananlara farklı bir bakış açısıyla bakma imkânı bulur: “Bir akşam kızılığ... Eşref Bey'in hikâyesini günün birinde bir başkasıyla paylaşmak isteyebileceğimi,

her şeyin bambaşka bir anlamla değer kazandığı bu akşamda şimdi bir kez daha düşünüyorum.”⁹¹⁴

Zaman: Hikâyenin vaka zamanı, 1950-1985 yılları arasını kapsar. Hikâyedeki bazı tarihsel vurgulardan bu bilgiye ulaşmak mümkündür. Hikâyenin anlatma zamanı ise vaka zamanından çok sonralarına tekabül eder. Ancak kesin bir tarihsel bilgi söz konusu değildir. Hikâyede zamansal bağlamda dikkati çeken bir husus ‘akşam’ın sürekli vurgulandığıdır. Bu bir anlamda yaşanan ömrün ve aşkın sonunu ifade etmek açısından dikkati çeken ayrıntılardan biridir: “Akşam kızılığının odaya kazandırdığı bu beklenmedik görünümün ve çağrıştırabileceklerinin peşine belki de bu yüzden takılıyorum.”⁹¹⁵

Yine 6-7 Olayları’na yapılan vurgu, aynı şekilde zamansal bağlamda ele alınması gereken bir zaman dilimidir. Bilindiği üzere bu tarihte azınlıklara karşı Türkiye’de İstanbul merkezli elim olaylar söz konusu olmuştur. Yaşanan bu elim olaylar sonrasında azınlıkta yer alan birçok kişi ülkeyi terk edip başka ülkelere gitmek zorunda kalmıştır: “[B]izleri 6-7 Eylül Olayları’ndan kısa bir süre sonra buralara getirdi ve kırk altı yaşından sonra kireç ocaklarında çalışmayı göze aldı.”⁹¹⁶

Mekân: Hikâyenin mekân açısından iki önemli mekânı vardır. Bu mekânlar Eşref Bey’in İstanbul Şişli’de Sıracevizler Sokağı’ndaki evi ile Raşel’in İsrail Tel-Aviv’deki apartman dairesidir. Yaşanan bu iki mekânda anlatıcı, Raşel ile Eşref Bey’in yaşadığı aşkı, yine kendilerinden dinler:

“‘Ama gene de bu odayı anlatmalısın’ diyor Eşref Bey. ‘Bu sehpa, bu kül tablası, bu küçük umutlarla yazılmış yazılar, bu her yerdeki kitaplar ve duvardaki bu saat... Çünkü gün geliyor, yaşadığımız, yaşamayı hayal ettiğimiz her şeye karşın hep aynı yerde kaldığımızı görüyoruz.’”⁹¹⁷

“Bu gördüğünüz küçük daire bizlere bir süre sonra devlet tarafından verildi.”⁹¹⁸

Bu iki mekân haricinde İstanbul’daki bazı mekânlara değinildiği görülür. Bu mekânlar şunlardır: Kuledibi, Babıali, Kervan Sineması, Büyükdere, Aşiyân, İstinye, Emirgan, Boğaz, Büyük Ada, Beyoğlu, Kireçburnu.

⁹¹⁴ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 36.

⁹¹⁵ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 47.

⁹¹⁶ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 53.

⁹¹⁷ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 35-36.

⁹¹⁸ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 53.

Mekânların vurgulanan bir diğer özelliği yıllar içerisinde yaşamış oldukları değişimlerdir. Bu değişimlerin en önemlisi de artık bahçeli evlerin yerini apartman dairelerinin almasıdır.

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin merkezinde iki başkarakter vardır: Eşref Bey ve Raşel Algrante. Okur, bu karakterler haricinde bazı yardımcı karakterler hakkında yorum yapma imkânı bulur. Anlatıcı, merkezde yer alan bu karakterlerden özellikle Eşref Bey'i uzun uzun anlatır. Karakterlerin en belli başlı özelliklerinden biri, mutsuz kişiler olmalarıdır. Bu mutsuzluklarının en büyük sebebi de yine kendileridir. Çünkü hayata ve topluma karşı gelme cesareti gösteremeyip toplumun onlara verdiği ile yetinme yolunu seçmişlerdir. Bu durum, hayatları boyunca da en büyük pişmanlıkları olmuştur. Okurun karşısına bir önceki hikâyede olduğu gibi bu hikâyede de entelektüel birikimleri olan karakterler çıkar. Hem Eşref Bey hem de Raşel bu karakterlere örneklik teşkil eder. Hikâyedeki karakterlerin belli başlı özellikler şunlardır:

Eşref Bey: Şair, edebiyat öğretmeni, sigara kullanır, Fransızca bilir, birkaç dergide Lorca'nın çevirilerini yayımlar. Evlidir. Tütünden parmak uçları sararmıştır. Bir oğlu vardır. Şiir yazmaya çalışır. *Raşel Algrante:* Kara saçlı ve buğulu gözlüdür. Evlenip boşanmıştır. Bir oğlu var. *Anlatıcı:* Eşref Bey'in öğrencisi, gözlüklü, kitap okumayı seven, matematiği zayıf biridir. Mesleği yazarlıktır. *Mösyö Leibowitz:* Raşel'in alt komşusudur. Bükreş Üniversitesinde Roman dilleri profesörüyüdü. *Rafael:* Raşel'in babası. Parfüm dükkânı vardı. İsrail'e göç edince kireç ocaklarında çalıştı. İspanyolca bilir. Kardeşine annesine yaptıklarından ötürü kırgındır. Karısı, sürekli ona kayınçosunun yanında çalışması gerektiğini söyler. *Debarkader:* Raşel'in Büyükkada'da hatırladıklarından. *Lakerdacı Avram:* Raşel'in Büyükkada'da hatırladıklarından.

Tematik Unsurlar: *Hüzünler Yürürlüktedir* hikâyesinde en belli başlı tematik unsurlardan birisi yaşanan aşk sonrasında yaşadıkları hüznün duygusudur. Bu aşk toplumdan gelen tepkiler sonrasında ayrılıkla sonuçlanır. İki karakter de toplumdan gelen bu tepkiye boyun eğmek zorunda kalırlar. Bu boyun eğişin pişmanlığını, ömürleri boyunca da yaşarlar. İçlerinde her zaman birbirlerine gidemeyişin bir hüznü vardır. Her ikisi, farklı hayatlarda yaşamaya devam eder. Yaşadıkları hayat onları toplumdan gittikçe yabancılaştırmada ve

yalnızlaştırmaktadır. Bir önceki hikâyede olduğu gibi bu hikâyede de aşklarda gösterilemeyen cesaret karakterlerin yazısını belirlemektedir.

Hüzünler Yürürlüktedir Hikâyesinin Mario Levi'nin Romanlarındaki İzleri:

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanında adı geçen Edebiyat Öğretmeni Eşref Bey, *Hüzünler Yürürlüktedir* hikâyesindeki Edebiyat Öğretmeni Eşref Bey'i hatırlatır.

İstanbul Bir Masaldı romanında Hugo ile İncilâ Hanım arasında yaşananlar, *Hüzünler Yürürlüktedir* hikâyesindeki Eşref Bey ile Raşel'in yaşadıklarını hatırlatır. *İstanbul Bir Masaldı* romanında Hugo Musevi iken İncilâ Hanım Müslüman'dır. *Hüzünler Yürürlüktedir* hikâyesinde ise Eşref Bey Müslüman iken Raşel Musevi'dir. Eşref Bey ile Raşel'in gösteremediği cesareti Hugo ile İncilâ Hanım gösterir ve ömürlerini birlikte geçirir. Levi, farklı kültürlerden, milletlerden ve de dinlerden karakterlerin birlikteliği konusunda yaşanan sıkıntıları başka romanlarında da dile getirir. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında Şeli'yi ailesinin bir Türk Yahudi ile evlendirmek istemesi, *İstanbul Bir Masaldı*'da Müslüman olan Muhittin Bey ile Musevi olan Madam Estreya'nın evlenmeleri bu duruma örnek teşkil eder.

4.1.3. Mevsimlerin Durduramadığı

Mevsimlerin Durduramadığı adlı hikâye, 17 sayfalık bir hikâyedir. Hikâye 1978-80-89-90 yılları arasında yazılır. *Bir Şehre Gidememek* hikâye kitabının üçüncü ve sonuncu hikâyesidir.

Olay Örgüsü: Metin, bazı geceler yıldızları sayar. Yıldızları saydığı gecelerde aklına binbir düşünce gelir. Aklına gelenlerden biri de Eşref Bey'in kendisi hakkındaki görüşleridir. Metin, Eşref Bey'in kendisi hakkındaki görüşlerinin hepsini yaşadığını ve bu yaşadıklarının onu yazar olma umudu beslemesine neden olduğunu söyler. Metin, *Mevsimlerin Durduramadığı* adlı bir hikâye yazar. Bu hikâyeyi düşünür. Müesser Hanım, Metin'e babaannesinin çok vefasız olduğunu söyler. Metin'in babaanesi, uzun süredir yatalak hastadır. Müesser Hanımların evi, artık eskisi kadar bakımlı değildir. Ev sahipleri Savaş Bey ile bir zamanlar karşılıklı konuşmalarını hatırlar. Metin, Müesser Hanım ile paylaşılan çay faslı anını hatırlar. Ferhunde Hanım'ın varisleri Müesser Hanım'a

evin kendilerine ait olduğunu belirten bir mektup yazarlar. Müesser Hanım, bu mektup sonrasında bu evde yaşadığı anları düşünür. Müesser Hanım'ın kocası Cavit Bey'in ölüm anındaki sözlerini hatırlar. Müesser Hanım için hayat o kadar da zor geçmemiştir. Ama o mektup, bazı duyguların değişmesine sebep olur. Bir müteahhit ile anlaşılmış, yıkım için yakında gelinecektir. Müesser Hanım, o evde Savaş Bey ile Ferhunde Hanımlara evlatlık gelmiştir. Savaş Bey ile yaşadığı ilişkiden sonra evin kâhyası Cavit Bey ile evlenmek zorunda kalır. Metin ve ailesi, bu evin arka tarafında yer alan müstemilatta uzun bir süre kirada oturmuşlardır. Metin, uzun bir zaman sonra kendisine yaşadıklarını hatırlatan bu bahçeye ayak basmıştır. Metin, geçmişi ve geçmişin kendinde uyandırdığı duyguları düşünür. Sevil'i hatırlar.

Sevil, ev işlerini bitirir. O sıra oğlu uyur. İşlerini bitirince makyajını yapar ve kocasını beklemeye başlar. Evliliği istediği gibi gitmez. Metin ile yaşadıklarını hatırlar. Metinden ayrılmışlardır. Herkes, kendi yoluna gitmiştir. Sevil, 3. tekil kişi (O) anlatıcı tarafından anlatılır. Aslında bu anlatıcı da Metin'dir. Sevil'in yaşadıklarını bu şekilde hayal eder. Sevil'in gerçekte bunları yaşayıp yaşamadığı konusunda Metin, bilgi sahibi değildir. Sadece anlatılanları bir olasılık olarak anlatır.

Metin, intihar etmeyi düşünür. Müesser Hanım'ın evine bu yüzden gelmiştir. Uyku hapi ile intihar edecektir. Geride bir intihar mektubu bırakır. Bu mektubunda Sevil'le yaşadıklarından bahseder. Ancak, Metin'i kurtarırlar. Ölmez. Uzun bir süre ruh ve sinir hastalıkları kliniğinde kalır. Sevil'e yazdığı mektubu Sevil'e gönderemez. Sonra bu olay yaşandıktan on dört yıl sonraki Sevil gelir aklına ve Sevil'in hayatıyla ilgili şeyler düşünür. Metin, Sevil'in ağzından söylenen şeylerle ilgili bir sanrı görüyor gibidir. Sevil'in on dört yıl sonraki hâli, bir olasılık olarak Metin, 3. tekil kişi (O) anlatıcı ve Sevil tarafından anlatılır. Bu bölümde anlatıcılar iç içe geçmiştir.

Sevil, kendi hayatıyla ilgili sözler sarf eder. Aklına çeşitli görüntüler gelir. Metin'in bu ilişkide içinde dönüp dolaşan bir eksiklik vardır. Müesser Hanım ve Sevil, unutamadığı iki kadındır. Yine Metin, sanrılar görür gibidir. Bu anlarda anlatılanlar 3. tekil kişi (O) anlatıcı tarafından anlatılır. Yine bu anlatılanlar, birer olasılıktır. Müesser Hanım, seksen iki yaşında huzurevinde ölür. Sevil, diş hekimi

ile evlenir. Bir kız, bir erkek çocuğu olur. Metin, bu hikâyede kendi konumunu düşünür. Yıllar geçmiştir aradan. Her mevsim, bir başka özlemlerle yaşanmıştır. Metin, hikâyenin gidişatıyla ilgili yorumlarda bulunur. Kandilli’de rakı yudumlar. Garsona denizin ne kadar güzel olduğunu söyler. Müesser Hanım ile Sevil’i düşünür. Garsona denizin güzel olduğunu söyler. Denizi ve akşamı anlatamaz.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede Levi, anlatıcı noktasında farklı bir teknik dener. Hikâyenin genelinde 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı tekniğini kullanan Levi, yer yer 1. tekil kişi (Ben) anlatıcıdan farklı olarak 3. tekil kişi (O) anlatıcılığı kullanır. Hikâyede anlatıcılar, zaman zaman iç içe girer. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının ismi Metin’dir. Mesleği yazarlıktır: “Neredeyse dört yılımı verdiğim bu hayata, bu odaya, bu banklara, bu çok anlamlı yeşillik ve bu insanların yaşanmadıkça, paylaşılmadıkça anlaşılacak özelemlerine bir daha dönmek istemeyeceğimi şimdi yeniden ayırımsıyorum...”⁹¹⁹

Levi, bu hikâyesinde çoğul bakış açısını kullanır. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı tekil bakış açısını kullanırken 3. tekil kişi (O) anlatı Tanrısal bakış açısını kullanır. Hikâyede ayrıca mektup tekniğine ve gözlemci kahramanlara yer verilmesi hikâyenin tekdüzeliğini kırması açısından önem arz eder. Sevil, gözlemci kahraman olarak hikâyenin içerisinde yer alır: “Kandilli’de, müdavimi olduğu bu kıyı lokantasında her şeye karşın çok güzeldi güneşin batışı. ‘Akşam kızılığını yazabilmek’ diye geçirdi içinden.”⁹²⁰

Zaman: *Mevsimlerin Durduramadığı* hikâyesinde vaka zamanı 1950-1990 yılları arasını kapsar. Hikâyenin anlatma zamanı ise doksanlı yılların başına tekabül eder: “Ama bu aşamada, Sevil’in bendeki hikâyesini bitirebilmek sanırım biraz daha önemli. Bunun için bir on dört yıl sonrasına gidebilmek istedim... (...) Edremit, 1976...”⁹²¹

Mekân: Olayları geçtiği ana mekânlar olarak okurun karşısına Müesser Hanım’ın Erenköy Mahallesi Ethem Efendi Caddesi’ndeki evi, Sevil’in evi ve Kandilli’deki kıyı lokantası çıkar. Hikâyenin asıl mekânı, Müesser Hanım’ın Erenköy Mahallesi Ethem Efendi Caddesi’ndeki evidir: “Erenköy’deki o akşamüstü, ite biraz da böylesi bir gereksinim geliyor aklıma... (...) Örneğin eskisi kadar bakımlı

⁹¹⁹ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 71.

⁹²⁰ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 81.

⁹²¹ Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 77-78.

değil bu bahçe. Yaban otları hemen her yana yürümüş gibi görünüyor Bir çocukluk ve ilk gençlik öyküsü.”⁹²²

Bu mekânlar haricinde bazı mekânların adı anılır. Bu mekânlar şunlardır: Budak Sineması, Yemen Çölleri, Balkanlar, Amerika, Çınaraltı, Sahaflar, ruh ve sinir hastalıkları kliniği, Edremit.

Kişiler Kadrosu: Mevsimlerin Durduramadığı hikâyesi Metin, Sevil ve Müesser Hanım’ın hikâyesidir. Hikâyenin başkarakteri Metin’in yaşadıklarıdır. Levi, bu hikâyesinde karakterleri *Hüzünler Yürürlüktedir* hikâyesindeki gibi uzun uzun anlatmaz. Levi, olay örgüsü içerisindeki bazı şeyleri okurun çözümlemesini ister gibidir. Hikâyede yer alan karakterlerin özellikleri şunlardır: *Anlatıcı (Metin)*: İki araştırma kitabı vardır. Ayrıca Mevsimlerin Durduramadığı adlı bir hikâye yazar. Astım hastasıdır. Bir zamanlar Sevil’in sevgilisiydi. *Sevil*: Bir çocuğu var, evlenirken evliliğini bir kurtuluş olarak görür. Her akşam işten gelecek olan kocasını bekler. Uzun ve sarı saçlı biridir. Metin, Sevil ile ilgili sanrılar görür. *Müesser Hanım*: Yatalak hastadır. On bir yaşında bir yetim kız olarak Ferhunde Hanımların evine getirilir. Savaş Bey ile yaşadığı ilişki sonrasında Kâhya Cavit Efendi ile evlenmek zorunda kalır. *Eşref Bey*: Kahramanın tanıdığı, ciddi yanılmaları olan biridir. *Yemen Valisi Abdülhak Savaş Bey*: Ferhunde Hanım’ın kocası. *Ferhunde Hanım*: Yemen Valisi Abdülhak Savaş Bey’in karısı. *Ferhunde Hanım’ın Yeğenleri*: Amerika’da otururlar. *Kâhya Cavit Efendi*: Müesser’in kocası. *Doktor Suat Bey*: Müesser Hanımların komşusu, doktor. *Selim*: Sevil’in ilk aşkı. Trafik kazasında ölür.

Tematik Unsurlar: Mevsimlerin Durduramadığı adlı hikâye içerisinde hakkıyla yaşanmamış bir aşkı barındıran bir aşk hikâyesidir. Bu aşk da diğer iki hikâyede olduğu gibi sonu mutsuzlukla biter. Bunun en büyük sebebi de yine karakterlerin atamadıkları adımlardır. Atılamayan adımlar ve gösterilemeyen cesaretler karakterin yazısını belirlemektedir. Belirlenen yazının hüznünü bir kader olarak taşırlar.

Mevsimlerin Durduramadığı Hikâyesinin Mario Levi’nin Romanlarındaki İzleri:

⁹²² Levi, *Bir Şehre Gidememek*, 67.

Hüzünler Yürürlüktedir hikâyesindeki Eşref Bey ismi *Mevsimlerin Durduramadığı* hikâyesinde de okurun karşısına çıkar. *Hüzünler Yürürlüktedir* hikâyesindeki Metin ismi *İstanbul Bir Masaldı* romanında okurun karşısına tekrar çıkar.

4.2. Madam Floridis Dönmeyebilir

Madam Floridis Dönmeyebilir hikâye kitabı, 1991 yılında basılan 165 sayfalık bir kitaptır. İçerisinde toplam sekiz tane hikâye vardır: *Mösyö Moiz'i Ben Öldürmedim*; *Madam Floridis Dönmeyebilir*; *Annem, Piyanom ve Kaybettiklerimiz*; *Bizim Sokakta Hiç Kimse*; *Radyo Senaryoları*; *Selami Çok Selamsızdı O Akşam*; *Odalar, Odaları Çağırabilir*; *Efrahim Hep Akordeon Çalacak*. Bu sekiz hikâyenin ilk altı hikâyesi birbiri ile bağlantılı hikâyelerdir. Bu açıdan bakıldığında *Madam Floridis Dönmeyebilir*'in ilk altı hikâyesi bir roman denemesi olarak da görülebilir. Ayrıca Mario Levi'nin hikâyeler haricinde yazdığı bölümler kitap hakkında okura çeşitli ipuçları vermektedir.

Levi'nin son romanı *Yanlış Tercihler Mahallesi*'nde *Madam Floridis Dönmeyebilir*'in ilk altı hikâyesindeki gibi bir mahallede yaşanan olaylar anlatılır.

4.2.1. Mösyö Moiz'i Ben Öldürmedim

Mösyö Moiz'i Ben Öldürmedim hikâyesi, kitabın ilk hikâyesidir. 5 sayfalık bir hikâyedir.

Olay Örgüsü: Mösyö Moiz, İstanbullu bir Yahudi'dir. Hayata gerçek manada tutunamamış bir karakterdir. Bir gün evinde intihar etmiş vaziyette bulunur. Başucunda solmuş bir kadın fotoğrafı vardır. Cenaze törenine fazla kişi katılmaz. Anlatıcı, cenazenin uzağında bir kadın görür. Bu kadının o fotoğraftaki kadın olabileceğini hayal eder. Daha sonra editörü ile bu konu hakkında sohbet eder ve anlatıcı Mösyö Moiz hakkında çeşitli sözler sarf eder.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâye 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı tarafından anlatılır. Anlatıcının adı hikâyede geçmez. Hikâyede tekil bakış açısı kullanılır. Anlatıcının mesleği yazarlıktır.

Zaman: Hikâyede vaka zamanı, anlatma zamanı hakkında kesin bilgi bulunmaz. Zaman konusunda yorum yapılacak birkaç yer vardır. Mösyö Moiz, kırklı yaşlarındayken İkinci Dünya Savaşı yıllarında Aşkale'ye sürgüne gider.

Mekân: Hikâyenin iki ana merkez mekânı vardır. Bunlardan biri Mösyö Moiz'in evi iken, bir diğeri mezarlıktır. Bu mekânların dışında adı anılan başka mekânlar da vardır. Bu mekânlar şunlardır: Menilmontant, Berlin, Roma, Büyükkada, Aşkale, Tahtakale, Şişli, Sıracevizler Sokağı.

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin kişiler kadrosu kalabalık değildir. Hikâyenin başkarakteri İstanbullu Yahudi Mösyö Moiz'dir. Mösyö Moiz (Detoledo), bize anlatıcı tarafından anlatılır. Anlatıcı, hikâyenin kahramanlarından biridir. Hikâyenin bir başka karakteri anlatıcının editörüdür. Mösyö Moiz, anlatıcı tarafından uzun uzun anlatılır.

Tematik Unsurlar: Hikâyenin en belli başlı tematik unsuru, Mösyö Moiz'in yaşadığı yalnızlık ve yabancılaşma duygusudur. Bu duygu, onu intihara kadar sürükleyecektir.

Mösyö Moiz'i Ben Öldürmedim Hikâyesinin Mario Levi'nin Romanlarındaki İzleri:

Mösyö Moiz karakterinin ismi, *İstanbul Bir Masaldı* romanında da geçer.

4.2.2. Madam Floridis Dönmeyebilir

Madam Floridis Dönmeyebilir hikâye kitabına adını veren bu hikâye, 19 sayfalık bir hikâyedir. Hikâye, olay örgüsü ve kişileri itibarıyla *Mösyö Moiz'i Ben Öldürmedim* hikâyesine bağlanır.

Olay Örgüsü: Madam Floridis, mahallede ayran gönüllü olarak bilinir. Birçok kişi ile aşk maceraları vardır. Bu gönül maceralarından birini yaşadığı Telemako Eflambiv'den hamile kalır ve Sandra adlı bir kız doğurur. Madam Floridis, anlatıcının okuduğu lisede kütüphane görevlisidir. Aynı zamanda Madam Floridis, anlatıcının anneannesinin oturduğu apartman dairesinde oturur. Telemako Eflambiv tarafından terk edilince ailesi ve komşuları tarafından dışlanır. O sıra piyano dersleri vermeye başlar. *Mösyö Moiz'i Ben Öldürmedim* hikâyesinin başkarakteri Mösyö Moiz ile aşk yaşar. Uzun bir süre birlikte olurlar. Sandra, annesini terk edip Fransa'ya gider. Bir daha da geri dönmez. Madam Floridis,

emekli olup. Daha sonraları Anna Floridis, Mösyö Moiz’i terk edip Atina’ya akrabalarının yanına gider. Bir daha da geri dönmez. Bu terk edilmiş dayanamayan Mösyö Moiz intihar eder. Başucunda Madam Floridis’in sararmış bir fotoğrafını bulurlar. Anlatıcı, Mösyö Moiz’in cenazesinde gördüğü kadının Madam Floridis olabileceği ihtimali üzerinde durur.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâye 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı tarafından anlatılır. Anlatıcının ismi bilinmez. Mesleği yazarlıktır. Anlatıcı, tekil bakış açısını kullanır. Anlatıcının hem Madam Floridis hem de Mösyö Moiz ile muhabbeti vardır. Yer yer edebiyat ve yaşanılanlar üzerine okur ile sohbet eder: “İçimde, çok eski bir insana uğramaktan kaynaklanan bir ses, bir kırık dökük çağrışımlar fırtınası esiyor şimdi.”⁹²³

Zaman: Hikâyenin vaka zamanı ile anlatma zamanı belirsizdir. Ancak vaka zamanı ile anlatma zamanının arasında belli bir zamanın olduğu görülür: “Mezuniyet günlerimin yaklaştığı, bir diğer deyişle, okul cehenneminden kimi kandırmacalarla da olsa kurtulabileceğime inandığım günlerin tam ortasındayım.”⁹²⁴

Mekân: Hikâyenin merkezinde yer alan mekânlar anlatıcının okuduğu lisedeki kütüphane, Madam Floridis’in İzzetpaşa Sokağı’nda bulunan evi ve Madam Floridis’in gittiği Atina’dır. Bu üç mekân haricinde hikâyede başka mekânların adı da anılmaktadır. Bu mekânlar şunlardır: Selanik, Hanımefendi Sokağı, Sıracevizler, Sinemköy’deki bahçeli küçük kilise, Les Petites Soeurs des Pauvres, Pire, Tatavla, Tarlabası. Bu mekânlar Levi’nin diğer hikâyelerini okuyan okurlar için tanıdık gelecektir:

“Ama daha da önemlisi, mesele öylesine ciddi olmasaydı, kimi geceyarıları, Hanımefendi Sokağı’nın dibindeki evinden, üstüne üstlük havanın enikonu ayaza çıktığı kış vakitlerinde, Sıracevizler’in o pek de sevimsiz rüzgârını da göze alarak İzzetpaşa Sokağı’ndaki o eve tüm umutları ve olabirlikleriyle taşınmayı bana kalırsa zaten göze alamazdı Mösyö Moiz. (...) Akrabalarının yanında, Atina’nın sokaklarıyla, biraz yadırgayacağını sandığım insanları arasında mutlu olup olmadığını, aradıklarını gerçek anlamda bulup bulmadığını, dahası yaşayıp yaşamadığını arada sırada sorduğum oluyor kendi kendime. Bu meseleyi bilenler, bir diğer deyişle o yaşantının gereğince tanıdığı olabirler için, Madam Floridis’in varlığıyla bir kişilik kazanmıştı bu kütüphane, gidişleriyle yaşanırlığını yitirmiştir.”⁹²⁵

⁹²³ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 59.

⁹²⁴ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 65.

⁹²⁵ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 66-71.

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin başkarakterleri Madam Floridis ve Mösyö Moiz'dir. Anlatıcı bu iki kahramanı uzun uzun tasvir eder. Okur, Mösyö Moiz'i bir önceki hikâyeden tanır. Bir önceki hikâyenin sırrı, bu hikâyede çözülmüş gibidir. Karakterler entelektüel karakterlerdir. Edebiyata karşı özel bir ilgileri vardır. Hikâyede yer alan karakterlerin özellikleri şunlardır: *Anna (Madam) Floridis:* Mösyö Moiz'in sevgilisi. *Sandra'nın annesi. Mösyö Moiz:* Madam Floridis'in sevgilisi. İntihar eder. *Sandra:* Madam Floridis'in kızı. *Telemako Eflambiv:* Sandra'nın babası. *Eşref Bey:* Anlatıcının liseden hocası. *Selami:* Anlatıcının adını andığı bir karakter. *Mezeci Niko:* Anlatıcının adını andığı bir karakter.

Tematik Unsurlar: *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâyesi, bir aşk hikâyesidir. Bu aşkın sonu ayrılıkla biter. Madam Floridis, gittiği Atina'dan bir daha geri dönmez. Bu ayrılık sonrasında Mösyö Moiz, yalnızlaşır ve yabancılaşır. Bu yalnızlaşma ve yabancılaşma onu intihara sürükleyecektir.

Madam Floridis Dönmeyebilir Hikâyesinin Mario Levi'nin Romanlarındaki İzleri:

Eşref Bey ismine *Hüzünler Yürürlüktedir* ile *Mevsimlerin Durduramadığı* hikâyelerinde ve *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* romanında rastlanır.

Anlatıcının bu hikâyede adını andığı Niko ismine *İstanbul Bir Masaldı, Karanlık Çökerken Neredeydiniz, Size Pandispanya Yaptım ve Yanlış Tercihler Mahallesi* romanlarında rastlanır.

Karakterlerin terk edilişi Levi'nin hikâyelerinde ve romanlarında sıklıkla vurguladığı hususlardan biridir. Aşklar, genellikle bir karakterin ötekisini terk ettiği ile son bulur.

4.2.3. Annem, Piyanom ve Kaybettiklerimiz

Annem, Piyanom ve Kaybettiklerimiz hikâyesi *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâyesinde adı geçen Floridis'in kızı Sandra'nın hikâyesidir. Hikâye 11 sayfalık bir hikâyedir. Hikâyenin son kısmında üç sayfalık daha bir ek yazı bulunmaktadır.

Olay Örgüsü: Anlatıcı, Sandra'nın oturduğu evin alt katında oturmaktadır. Anlatıcı, kendisi hakkında çeşitli bilgiler verir. Babası, annesini bir başka kadınla aldatmaktadır. Oturdukları evde, anneannesi, dedesi ve annesi ile oturmaktadır.

Anlatıcı, Sandra'yı piyano çalarken hatırlar. Sandra'nın başından mutsuz bir evlilik geçmiştir. Bir süre sonra annesini bırakıp Paris'e gider. Uzun zaman sonra Helena Teyzesinin annesi Floridis'in öldüğünü haber vermesiyle İstanbul'a geri döner. Burada bir önceki hikâyede Floridis'in İstanbul'a dönüp dönmediği konusu açıklığa kavuşur. Floridis, uzun bir aradan sonra İstanbul'a dönmüştür. Anlatıcı, Sandra'yı hiçbir zaman unutmaz. Şimdilerde Sandra'nın neler yaptığından haberdar değildir. Bir süre sonra Sandra'nın piyanosu, antikalar satan bir dükkânda satılığa çıkacaktır.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede okurun karşısına mesleği yazarlık olan 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı, italik harflerle yazılan bölümde 3. tekil kişi (O) anlatıcı ve gözlemci kahraman anlatıcı olarak Sandra çıkar. Bakış açısı olarak çoğul bakış açısı kullanılır. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı ile gözlemci kahraman anlatıcı Sandra tekil bakış açısını kullanırken, 3. tekil kişi (O) anlatıcı Tanrısal bakış açısını kullanır: “Öyle sanıyorum ki birçok olay, beni kısacık bir öykü süresince de olsa dinlemeye hazır olabilecek bir insanla, tüm içtenliğim ve umarsızlığımla paylaşmak isteyeceğim o piyanonun çağırabileceği görüntülerle başlayacaktı.”⁹²⁶

Zaman: Hikâyede vaka zamanı, anlatma zamanı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak vaka zamanı ile anlatma zamanı arasında belli bir zaman aralığı söz konusudur: “Belirsizliklerle özdeş bir Pazar gününde yağmurun sulu sepkene çevirebileceği bir öğle sonrasıydı.”⁹²⁷

Mekân: Hikâyenin merkez mekânı Sandra ve anlatıcının oturduğu apartman dairesidir. Bu apartman dairesi, daha önceki hikâyelerde okurun karşısına çıkan bir mekândır. Levi, mekânların değişim ve dönüşümünün karakterler üzerinde bıraktığı hüznü aktarmaya çalışır. Hikâyede bazı mekânların sadece adı anılır. Bu mekânlar şunlardır: Şişli, Hasköy, Feriköy Pazarı, Asmalımescit, Rumelihisarı, Atina, İstanbul, Kurtuluş, Paris, anlatıcının okuduğu okul. Bu mekânlar, Levi'nin adını andığı değişmez mekânlardandır:

“Geriyse, onca çağrışımın belki de durup dururken canlanmasından sonra, benim için artık var olmayan bir Şişli'de, yaşanırlığını şimdilerde bambaşka bir şekilde, bambaşka özelemler adına sürdürdüğüne inanmak istediğim üç katlı, koca bahçeli apartmandan, deyiş yerindeyse sakıncalı bir evden, buruk, incelikleri ancak yaşandıkça gereğince anlaşılabilir bir küçük sevinçten, bir yerlerde durup kalıveren eksikliklerden artakalanlarla, bir yerden sonra şöyle ya da böyle yaşayabilmeyi öğrenmek kalıyor ne de olsa.”⁹²⁸

⁹²⁶ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 79.

⁹²⁷ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 87.

⁹²⁸ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 79.

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin merkezinde yer alan iki başkarakter Sandra ve anlatıcıdır. Anlatıcının ismi hikâyede geçmez. Anlatıcı, kendisi ve Sandra hakkında bilgiler verir. Hikâyedeki karakterler entelektüel karakterlerdir. Edebiyat ve müziğe karşı ilgileri vardır. Hikâyede adı geçen ve geçmeyen karakterler de bulunmaktadır. Bu karakterler şunlardır: *Anlatıcı:* Hikâyenin anlatıcısı, Sandra'nın alt komşuları. *Sandra:* Madam Floridis'in kızı. *Ester:* Terzi. *Büyükbaba:* Anlatıcının dedesi. *Anne:* Anlatıcının annesi. *Anneanne:* Anlatıcının anneanesi. *Helena Teyze:* Sandra'nın teyzesi. *Mösyö Franco:* Sandra'nın piyano öğretmeni.

Tematik Unsurlar: Hikâyenin en dikkat çekici tematik unsuru olarak okurun karşısına karakterin yaşadığı yalnızlık ve yabancılaşma duygusu çıkar. Sandra'nın ve anlatıcının yaşadığı bu duygular onları çıkmaz yollara sürükler. Kendini bulma yolunda bazı şeyler hep eksik kalır. Gün gelecek hayat, onları farkları yerlere savuracaktır.

Annem, Piyanom ve Kaybettiklerimiz Hikâyesinin Mario Levi'nin Romanlarındaki İzleri:

Anlatıcının isminin geçmemesi Levi'nin hikâyelerinin ve romanlarının dikkat çeken yönlerinden biridir.

Sandra ismi okurun karşısına daha önce *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâyesinde çıkmıştı. *İstanbul Bir Masaldı* romanında da bu isme rastlanır.

Ester ismi, *Size Pandispanya Yaptım* romanında okurun karşısına tekrar çıkar.

İstanbul Bir Masaldı romanındaki Jak ile Olga'nın ilişkisi okura *Annem, Piyanom ve Kaybettiklerimiz* hikâyesindeki anlatıcının babası hakkında verdiği bilgiyi hatırlatır. *İstanbul Bir Masaldı*'daki anlatıcı Jak'ın Olga'dan olan oğludur çıkarımı yapılabilir. Bilindiği üzere *İstanbul Bir Masaldı* romanında anlatıcının kimin akrabası olduğu bilgisi okura verilmez.

4.2.4. Bizim Sokakta Hiç Kimse

Bizim Sokakta Hiç Kimse adlı hikâye *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâye kitabının 11 sayfalık dördüncü hikâyesidir. Bu hikâyede olay örgüsü ve kişiler aracılığıyla daha önceki hikâyelere bağlanır.

Olay Örgüsü: Anlatıcı, yaşadığı mahalleden ve mahallede yaşayanlardan bahseder. Mezeci Niko, usta bir mezecidir. Mezeleri evde karısıyla birlikte hazırlar. Sarhoş olduğu bazı vakitler hayatından bahseder. Zoğrafyon Lisesinde bir dönem öğretmenlik yapmıştır. Madam Floridis'in çekiciliğini unutamaz. Mahallede yaz aylarında herkes bir tarafa gider. Ester de istemeye istemeye Caddebostan'a gider. Nejat Amca'nın İngiltere'den getirdiği futbol topu ile mahallenin çocukları top oynar. Yoğurtçu İsmail, büyük bir gösteri ile mahallede yoğurt satar. Herkes, onun bu gösterisini hayranlıkla seyrederek. Öyle ki Yeşildirek'te tuhafiyeci dükkânı olan Mümtaz bile yoğurtçu olmak ister. Mümtaz'ın babası mahallenin berberidir. Mümtaz, bir gün bakkalın çırağının Rizeli değil aslen Kastamonulu olduğunu söyleyerek Kapıcı Nusret Efendi'nin kızı Aysel ile Şakir'in arasını açar. Nusret Efendi, Kastamonuluları hiç sevmez. Aysel, başka hayallerdedir. Şoför sevgilisi ile Sirkeci'de bir otel odasında ölü bulunur. Şakir, Nusret Bey'e hava parası vererek apartmanın kapıcısı olur. Yemez içmez, Kuştepe'ye iki apartman diker. Anlatıcı, daha sonra mahalleden bahsetmeye devam eder. Anlatıcı, bir ekim sabahı anneannesini kaybeder.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kullanılır. Anlatıcının ismi hikâyede geçmez. Anlatıcı mahallenin sakinlerinden biridir. Hikâyede tekil bakış açısı kullanılır. Hikâyede mektuba yer verilerek anlatıcının tekdüzeliği kırılmaya çalışılır. Okur, anlatıcı hakkında bilgileri yine anlatıcının ağzından öğrenir: "Nejat Amca'nın İngiltere'den getirdiği o futbol topu olmasaydı, minyatür kale maçlarında eminim bana penaltı bile attırmazlardı."⁹²⁹

Zaman: Zaman konusunda belirsizlikler vardır. Vaka zamanı ile anlatma zamanı tam olarak belli değildir. Ancak anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında belli bir zaman aralığı vardır. Yine de hikâyede bazı zamansal unsurlara rastlamak mümkündür: "Çık, dupduru bir ekim sabahıydı."⁹³⁰

Mekân: Hikâyenin merkezinde yer alan mekân, İstanbul'da bir mahalledir. Ancak bu mahallenin ismi hikâyede geçmez. Zaten anlatıcı, bu konu hakkında çeşitli yorumlarda bulunur. Anlatıcı, yaşadığı mahalleyi uzun uzun anlatır: "Böyle

⁹²⁹ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 100.

⁹³⁰ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 107.

bir sokak, en azından burada anlatıldığı şekliyle hiçbir zaman var olmadı, var olamadı çünkü.”⁹³¹

Levi, mekânların değişimine özel bir vurgu yapar. Hikâyede mahallenin dışında anılan başka mekânlar da vardır: Atina, Yedikule, Büyükkada, Caddebostan, İngiltere, Yeşildirek, Kastamonu, Rize, Kuştepe, Sirkeci, Bursa, Ağrı, Boğaz, Zoğrafyon Lisesi, Poleo Faleron, Tatavla.

Kişiler Kadrosu: Bu hikâyenin başkarakteri yaşanılan mahalle gibidir. Anlatıcı, mahalleyi uzun uzun anlatır. Mahallenin yanında mahallede yaşayan insanların hayat hikâyelerinden de bahseder. Bu kişiler şunlardır: *Mezeci Niko:* Mahallenin mezecisi. Mezeleri karısıyla birlikte hazırlar. 2. Dünya Savaşı yıllarında askere alınır. Bir dönem öğretmenlik yapar. *Laternacı Yani Usta:* Niko tarafından ismi anılan bir mahalleli. *Madam Floridis:* Mahallenin sakinlerinden. Niko, çekiciliğini unutamaz. *Nejat Amca:* İngiltere’den mahallenin çocuklarına futbol topu getirir. *Yoğurtçu İsmail:* Mahallenin yoğurtçusu. *Mümtaz:* Tuhafiyeci. Babası berber. *Şakir:* Bakkalın çırağı. Aysel’e âşık. Daha sonra kapıcı olur. Para biriktirip iki apartman diktirir. *Nusret Efendi:* Kapıcı. *Aysel:* Nusret Efendinin kızı. *Madam Luisa:* Anlatıcının anneannesinin konken arkadaşı. *Anneanne:* Anlatıcının anneanesi.

Tematik Unsurlar: Hikâyenin en belli başlı tematik unsuru yaşanılan mahalleye duyulan özlemdir. Ancak ne mahalle ne de mahallenin sakinleri artık yoktur. Anlatıcı, bu yüzden yaşadığı bu mahalleye bir güzelleme yapar. Bu güzellemenin ardında kaybedilen güzelliklerin ardından duyulan bir hüznün de söz konusudur.

Bizim Sokakta Hiç Kimse Hikâyesinin Mario Levi’nin Romanlarındaki İzleri:

Anlatıcının bu hikâyede adını andığı Niko ismine *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâyesinde; *İstanbul Bir Masaldı*, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, *Size Pandispanya Yaptım* ve *Yanlış Tercihler Mahallesi* romanlarında rastlanır.

Yoğurtçu İsmail ismi, okurun karşısına *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında tekrar çıkar. Aynı şekilde yoğurtçu olarak okurun karşısına *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanında Yoğurtçu Topal Osman çıkar.

⁹³¹ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 97.

Ester ismi, *Annem, Piyanom ve Kaybettiklerimiz* hikâyesinde ve *Size Pandispanya Yaptım* romanında da okurun karşısına çıkar.

Floridis ismi, *İstanbul Bir Masaldı* romanında ve *Madam Floridis Dönmeyebilir* ile *Annem, Piyanom ve Kaybettiklerimiz* hikâyesinde de geçer.

Aysel ismi, *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanının karakterlerinden biri olan Saffet'in yazdığı romanın bir karakteri olarak okurun karşısına çıkar. *İstanbul Bir Masaldı* romanında Şükran'ın bir otel odasında öldürülmesi bu hikâyede Aysel'in başına gelenleri hatırlatır.

4.2.5. Radyo Senaryoları

Radyo Senaryoları, *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâye kitabının 7 sayfalık beşinci hikâyesidir.

Olay Örgüsü: Hikâyede belli bir olay örgüsü yoktur. Anlatıcı, dedesini ve dedesinden edindiği radyo dinleme alışkanlığını düşünür. Radyo, anlatıcıya geçmişe ve yaşanan ana dair çağrışımlar uyandırır.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kullanılır. Bakış açısı olarak da tekil bakış açısı kullanılır. Anlatıcının ismi hikâyede geçmez. Anlatıcının mesleği yazarlıktır: “Ne zaman radyoyu ve çevresinde bir zamanlar geliştirilmiş olan yaşantıları düşünsem, aklıma hep büyükbabamın o eski günlerin anısına, biraz özlem, biraz da ince bir alayla anlattıkları gelir.”⁹³²

Zaman: Hikâyenin vaka zamanı ile anlatma zamanı arasında belli bir zaman aralığı vardır. Ancak bu aralığın sınırı kesin çizgilerle belli değildir. Vaka zamanı anlatıcının dedesi üzerinden Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar uzanır: “Büyük Hendek Caddesi'nde, Mütareke yıllarının yaşandığı gecelere, kaybolmalarla paylaşamamalarla açık bir geriye dönüş yaşanabilir bu durumda.”⁹³³

Hikâye bir pazar sabahı yazılır: “Bütün bunları düşündüğüm sıralarda doğuyor işte bu pazar sabahı.”⁹³⁴

Mekân: Hikâyenin ana mekânı anlatıcının kaldığı ev ile dedesinin kaldığı evdir. Bu iki mekân da kapalı mekândır. Bu iki mekân haricinde hikâyede başka mekânların da adı anılır: Büyük Hendek Caddesi, Halıcıoğlu, Viyana, İstanbul.

⁹³² Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 109.

⁹³³ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 109.

⁹³⁴ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 114.

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin asıl karakteri radyo gibidir. Anlatıcı ile dedesi radyo konusunda sohbet eder. Anlatıcı radyonun onda bıraktığı çağrışımlardan bahseder.

Tematik Unsurlar: Hikâyenin belli başlı tematik unsuru kaybedilen bir değere yaşanan dünyada yer açma özlemidir.

Radyo Senaryoları Hikâyesinin Mario Levi'nin Romanlarındaki İzleri:

Anlatıcının isminin geçmemesi ve anlatıcının dedesi ile olan muhabbeti Levi'nin roman ve hikâyelerinde okurun karşısına sıklıkla çıkar.

4.2.6. Selami Çok Selamsızdı O Akşam

Selami Çok Selamsızdı O Akşam hikâyesi, *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâye kitabının 9 sayfalık altıncı hikâyesidir. Olay örgüsü ve kişiler aracılığıyla hikâye önceki hikâyelere bağlanır.

Olay Örgüsü: Hikâyede bilinen bir olay örgüsü yoktur. Anlatıcı, mahalleden tanıdığı Selami hakkında okura bazı bilgiler verir. Selami, Nüfus Müdürlüğünde çalışan, bir dönem nişanlanıp nişanlısından ayrılan, sarhoş ve müzmin yalnız bir adamdır. Selami'nin Mösyö Moiz ile arası her zaman iyi olmuştur. Yazar olma hayali kurar.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı ve 3. tekil kişi (O) anlatıcı; bakış açısı olarak ise çoğul bakış açısı kullanılır. 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı tekil bakış açısını kullanırken, 3. tekil kişi (O) anlatıcı Tanrısal bakış açısını kullanır. Anlatıcıların ismi bilinmez. Anlatıcıların mesleği yazarlıktır: “Sarhoşlamalarında tek başına ve biraz da tercihli yalnızlığındaydı.”⁹³⁵

Zaman: Hikâyede vaka zamanı ile anlatma zaman belirsizdir. Ancak bu iki zaman arasında belli bir zaman aralığı vardır: “Saat o anda bir başka geceyarısını çaldı.”⁹³⁶

Mekân: Hikâyede mekân olarak adı anılan bir mekân dahi yoktur. Sadece İstanbul'da yaşanan bir mahalle ve Selami'nin çalıştığı nüfus dairesi sayılabilecek mekânlar arasındadır:

“Bana soracak olursanız nüfus memurluğunda kâtipti. Pek yüz vermezdi aslında daireye gelenlere, paydos saatlerinde tozlu defterler arasında dolaşmayı sever,

⁹³⁵ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 123.

⁹³⁶ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 119.

ölümlerden, doğumlardan, sokaklardan ve kaybolmalardan kendine hikâyeler çıkarmaya çalışırdı.⁹³⁷

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin başkarakteri Selami'dir. Yer yer de anlatıcı kendisi hakkında bilgiler verir. Ayrıca hikâyede Mösyö Moiz'in adı da anılır.

Tematik Unsurlar: Hikâyenin en belli başlı tematik unsuru, Selami'nin yaşamış olduğu yalnızlık duygusudur. Hayatı boyunca Selami bu yalnızlığı kaderi olarak kabul eder.

Selami Çok Selamsızdı O Akşam Hikâyesinin Mario Levi'nin Romanlarındaki İzleri:

Selami ismine daha öncesinde *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâyesinde rastlanır. Daha sonra bu isme *İstanbul Bir Masaldı ve Yanlış Tercihler Mahallesi* romanında da rastlanır. Bu hikâyedeki Selami karakteri ile *İstanbul Bir Masaldı* romanındaki Selami karakteri arasında bir bağ olduğu görülür. Hikâyedeki Selami nüfusta çalışırken, *İstanbul Bir Masaldı* romanındaki Selami tapuda çalışır.

Mösyö Moiz'in ismi daha önceki hikâyelerde olduğu gibi bu hikâyede de geçer.

4.2.7. Odalar, Odaları Çağırabilir

Odalar, Odaları Çağırabilir hikâyesi *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâyesinin 9 sayfalık yedinci hikâyesidir. Hikâye daha önceki hikâyelerden farklı olarak bir önceki hikâyeye bağlanmaz. Bağımsız bir olay örgüsü ve kişiler içerir.

Olay Örgüsü: Anlatıcı, yaşanılan hayat ve odalar hakkında düşünür. Sevgilisini, bir başka kadın için terk etmiştir. Eski sevgilisi ona bir mektup yazar. Kadın, anlatıcı ile yaşadıklarını unutamaz. Bazı günler anlatıcının kaldığı eve gider. Onu, yeni sevgilisiyle görür. Aradan uzun zaman geçtikten sonra dayanamayıp anlatıcıyı arar. Anlatıcı, İzmir'e gideceğini, dönüşte onu arayacağını söyler ancak dönüşte aramaz. Eski sevgilisi, anlatıcıyı ne kadar arasa da bulamaz.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede 1. tekil kişi (Ben) anlatıcısı ve bakış açısı olarak da tekil bakış açısı kullanılır. Anlatıcının tekdüzeliğini kırmak adına anlatıcının bir dönem sevgilisi ağzından yazılmış bir mektuba yer verilir. Anlatıcının ve sevgilisinin ismi bilinmez: "Bir sarsılma, beklenmedik bir irkilme

⁹³⁷ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 122.

diyorum kendi kendime. Aldanmalara güvenmek beni hâlâ, çok tuhaf bir biçimde mutlu ediyor.”⁹³⁸

Zaman: Vaka zamanı ile anlatma zamanı tam olarak belli değildir. Ancak bu iki zaman arasında belli bir zaman aralığı vardır. Anlatıcı, yaşananları bir gece yarısı düşünür: “Böyle bir gece vaktinde, gecenin sabaha yavaş yavaş uzandığı bir saatte, çok eski bir hikâyenin izini bir başka şekilde de sürebileceğimi düşünüyorum.”⁹³⁹

Mekân: Hikâyede ana mekân olarak okurun karşısına anlatıcının Ada’daki evi ve Şişli Osmanbey’deki evi çıkar: “Osmanbey’deki evine gittiğimdeyse kısa bir süreliğine tank olabileceğim, kim bilir, belki de bir şekilde ısınabileceğim yüzünle değil, oraya yeni taşınmış bir şirketin yabancı görüntüleriyle karşılaştım.”

Bu iki mekân haricinde bazı mekânların adı anılır: Suadiye’de deniz kahvesi, İzmir, Rumelihisarı.

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin başkarakterleri anlatıcı ve anlatıcının eski sevgilisidir. Bu iki karakter, entelektüel karakterlerdir. İsimleri bilinmez.

Tematik Unsurlar: Hikâye, bir aşk hikâyesi olmakla birlikte en çok vurgulanan tematik unsur olarak okurun karşısına karakterlerin yaşamış oldukları yalnızlık duygusu çıkar. Anlatıcı da eski sevgilisi de bu duyguyu derinden hisseder. Anlatıcı için attığı adımlar beklediği sonuçları doğurmamıştır ki bir gece yarısı eski sevgilisini düşünür.

Odalar, Odaları Çağırabilir Hikâyesinin Mario Levi’nin Romanlarındaki İzleri:

Lunapark Kapandı romanındaki İnci ile anlatıcının mektuplaşmaları, bu hikâyedeki eski sevgilinin anlatıcıya gönderdiği mektubu hatırlatır.

4.2.8. Efrahim Hep Akordeon Çalacak

Efrahim Hep Akordeon Çalacak hikâyesi, *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâye kitabının 16 sayfalık sekizinci ve sonuncu hikâyesidir. *Odalar, Odaları Çağırabilir* hikâyesinde olduğu gibi bu hikâye de bağımsız bir hikâyedir. Daha önceki hikâyeler ile bağlantısı yoktur. *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâye

⁹³⁸ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 135.

⁹³⁹ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 135.

kitabındaki ilk altı hikâyeye, kişiler ve olaylar açısından birbiri ile bağı olan hikâyelerdir.

Olay Örgüsü: Anlatıcı, üniversite harç ücretini yatırma sırasında Efrahim ile tanışır. Bu tanışma, bilinen bir tanışma değildir. İşlemleri yapan memura kızan Efrahim, memura doğru yeşil mürekkep şişesini fırlatır. Ancak şişe, anlatıcının sırtına gelir. Ondan sonra arkadaş olurlar. Efrahim'in bol sevgilili bir annesi vardır. Efrahim daha öncesinde Fransızca öğrenmek için Paris'e gitmiştir. Ancak Fransızca öğrenmeden İstanbul'a geri dönmüştür. Efrahim'in kız arkadaşı Senbul, Efrahim ve anlatıcı birlikte takılırlar. Bazı günler Senbul, onların arasına katılmaz. Efrahim, Senbul'un olmadığı zamanlarda anlatıcıya yazdığı şiirleri okur. Şiirlerini anlamayanlara ise sinirlenir. Senbul'a karşı anlatıcının bir ilgisi vardır. Ancak Senbul'a açılmaz. Senbul, farklı bir kızdır. Bazen ortadan kaybolduğu olur. Senbul'un gittiği günler, Efrahim akordeon çalar. Aslında Efrahim, çoğu kez hüzünlü olduğu zamanlar akordeon çalar. Bir gün Senbul, anlatıcı ile baş başa kalır ve ona Efrahim'in çok hasta olduğunu söyler. Senbul, hayatı ile ilgili bazı bilgileri anlatıcı ile paylaşır. Senbul'un annesi, şehir şehir gezip metres hayatı yaşar. En sonunda İstanbul'a döner. Senbul, parası için ona katlanmak zorundadır. Senbul'un de annesinden aşağı kalır yanı yoktur. Günde üç ayrı adamla sevişmişliği vardır. Dört kez de kürtaj olmuştur. Anlatıcı, Senbul'a hissettiklerinden Senbul'a hiçbir zaman bahsetmez. En sonunda Senbul dönmek üzere gider. Bir film yönetmeni ile birlikte olur. Senbul gidince Efrahim de İstanbul'dan ayrılır. Senbul ile anlatıcı bir daha yedi yıl sonra buluşurlar. Geçmiş hakkında sohbet ederler. Efrahim hakkında da konuşurlar. Ayrılırlar. O gün bugündür anlatıcı, Senbul hakkında bilgi sahibi değildir.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Hikâyede 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kullanılır. Bu anlatıcı, hikâyenin başkarakterlerinden biridir. Bakış açısı olarak da tekil bakış açısı kullanılır. Okur, anlatıcının bakış açısıyla olayları yorumlar. Anlatıcının hikâyede ismi geçmez. Mesleği yazarlıktır. Günebakan Turizmciilik ve Yatırım Holding'in yayın danışmanlığını yapar: "Beni bu hikâyeyi anlatmaya, sizlerle bir paylaşmayı göze almaya, dolayısıyla da kimi gerçekleri oldukları gibi dışavurmaya yöneltebilecek bir sürü neden vardı aslına bakacak olursanız."⁹⁴⁰

⁹⁴⁰ Levi, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, 137.

Zaman: Vaka zamanı ile anlatma zamanı belirsizdir. Vaka zamanı, karakterlerin üniversite yıllarıdır. Anlatma zamanı ise tahminen vaka zamanından 15-20 sene sonrasıdır: “O günlerden yaklaşık yedi yıl sonra, kısa bir süreliğine de olsa bir kez daha buluştuk Senbul’la.”⁹⁴¹

Mekân: Hikâyenin ana mekânları arasında Arnavutköy’deki ev, fakülte ve muhallebici dükkânı sayılabilir: “Gene bir muhallebicide oturduk.”⁹⁴²

Bunların haricinde ismi anılan bazı mekânlar da bulunmaktadır: Boğaz, Rumelihisarı, Arnavutköy’de bir kıyı lokantası, Paris, İstanbul, Bursa.

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin üç ana karakteri vardır: anlatıcı, Senbul ve Efrahim. Hikâye daha çok Efrahim’in üzerine kuruludur. Üç karakter de entelektüel karakterlerdir. Müziğe karşı ilgileri vardır. Efrahim akordeon çalar. Efrahim’in bazı sağlık problemleri vardır. Senbul, oldukça güzel bir kızdır. Senbul, az da olsa Arnavutça ve Sırpça bilir.

Tematik Unsurlar: Hikâyenin en dikkat çekici tematik unsuru, karakterlerin yaşadığı yalnızlık duygusudur. Bu yalnızlığın en büyük sebebi ise karakterlerin sahip oldukları kimliktir. Gerçek anlamda oturmamış kimlikler karakterleri farklı yerlere savurur.

Efrahim Hep Akordeon Çalacak Hikâyesinin Mario Levi’nin Romanlarındaki İzleri:

Karanlık Çökerken Neredeydiniz romanındaki Necmi’nin annesi *Efrahim Hep Akordeon Çalacak* hikâyesindeki Efrahim’in annesini hatırlatır.

Lunapark Kapandı romanındaki Efrahim karakteri ile bu hikâyedeki Efrahim karakteri birbirine benzer. *Lunapark Kapandı*’daki Efrahim de anlatıcının üniversiteden arkadaşıdır. Akordeon çalar.

4.3. En Güzel Aşk Hikâyemiz

En Güzel Aşk Hikâyemiz, Mario Levi’nin 1992 yılında Afa Yayıncılık tarafından yayımlanan 194 sayfalık bir hikâye kitabıdır. Levi’nin yayımlanmış üçüncü hikâye kitabıdır. Kitabın yedinci baskısı 2010 yılında Doğan Kitap tarafından yapılır. Levi, 05.08.1992 tarihinde Milliyet gazetesine verdiği röportajda

⁹⁴¹ Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 148.

⁹⁴² Levi, *Madam Floridis Dönmebilir*, 148.

bu kitabı bir uzun hikâye olarak gördüğünü ifade eder. Bu kitap hikâyeden daha çok anlatıya yakın bir tür olarak da değerlendirilebilir. Aynı röportajda Levi, kitabı okuyan okurlar için şunları söyler: “İnsanlar kitabı okurken, hayallerindeki ideal aşkın yansımasını görsün istiyorum. Bu yüzden hikâyeme kattığım çeşitli kişiler arasında olası okurlara da yer verdim.” Öyle ki çoğu hikâyeye olay örgüsünün sınırlarını oldukça zorlamaktadır. Bu açıdan daha önceki hikâyeye inceleme yöntemini bu kitaba uygulamak oldukça zordur. Levi, kitabın beşinci baskısına yazdığı ön sözde kitabın 2005 yılında yayımlanan *Lunapark Kapandı* romanının bir ön çalışması olarak okunabileceğini ifade eder.

En Güzel Aşk Hikâyemiz, toplam 42 bölüm başlığından oluşur: “Sığınakta Buluşma”; “Tünel”; *Suad’la Bir Yangın*; Dalgalar ya da Max von Sydow’un Çakılları; *Tereddüt*; Fotoğrafın Bana Doğru; *Eşik*; Onca Yağmurdan Sonra Yolculukların; *Sessizlik*; Arabın Kahvesi, Kıyıları, Tren Düdükleri; *İçimdeki Deprem*; Çin Lokantası; *Sintra’da Bir Yaz Akşamı*; Bende Kalan Hüzün; *Eski Yalnızlık Coğrafyası*; Bir Aynada Yürümek; *Amalia’yla Bir Şarkı*; Hüzün, Kanun, Akşamüstü Gibi Bir Şeyler; *Aldanmaların Tutsağydınız*; Kumsalda Konyak Kadehleri; *Ya da O Metnin Sınırları*; Durup Dururken Uykusuzluğum; *Eşref Bey’in Bir Metne Hazırlıkları*; İmgeler, Korkular, Hayalî Parantez Hikâyeleri; *Çehreler, Sokaklar, Umarsız Gölge Oyunları*; Metni Saran Rüzgâr; *Eylem Dostum Yalnızca Eylem*; Yaşıyormuş Gibi Görünmek; *Eski, Çok Eski Bir Düş Bu*; Bir Bilebilsen; *O Kırgınlık, O Çağrı, O Yalnızlık Olmasaydı*; Bir Cehennem Geliyor Sonra Aklıma; *Aykırılıklar ya da Hidayet’in Resminde Gizlenen*; *Yalanım, Tutsaklığım Tam Bir “Bird on a Wire”*; *İçkilerden, Gecelerden, Evine Dönememelerden*; *Selami’nin Neden Kaybolduğunu Bir Bilebilseniz*; *Bu Kadına İnanalım mı?*; “Yeni Bir Aşk Yeni Bir Hüsrân”; “Sondeyi ya da Ertelenmiş Bir Ziyaretin Ardından”; *Sonsuz Oyun, Sonsuz Ölüm*; “Eski Oyunlar, Eski Hikâyeler”; “O Büyü, O Tutku, O Ölümçül Yolculuk.”

En Güzel Aşk Hikâyemiz, Levi’nin edebiyat anlayışının bir manifestosu olarak da okunabilir. Levi, bazı bölümlerde edebiyat anlayışı ile ilgili okura geniş çaplı bilgiler verir. Okur, verilen bu bilgiler sayesinde Levi’nin edebiyat anlayışını öğrenme imkânına kavuşur.

Olay Örgüsü: Yukarıdaki tırnak işareti içerisine alınan bölümlerde Mario Levi, hikâyenin yazılış süreci, kendi hayatı ve edebiyat anlayışı ile ilgili okura bilgi verir. İsmi verilmeyen anlatıcı, sevgilisinden ayrılır. Bu ayrılık sonrasında mektup tarzında tekil bakış açısı ile yazılar yazar. Anlatıcı yalnızdır ve yalnızlığını derinlemesine yaşar. Yaşanılan bu yalnızlık sonrasında sevgilisini ve onunla yaşadıklarını düşünür. Sevgilisi, bir başkası ile birlikte artık. Anlatıcı, kendisini kütüphane memuru ve yazar olarak hayal eder. Zaman zaman kitaplar arasında çözüm arar. Anlatıcı, sevgilisi ile Çin Lokantasına gittikleri günü hatırlar. İlişkilerinde sevgilisine her şeyden bahsedemez. Sevgilisi, anlatıcıdan ayrılırken geri döneceğini söyler. Ancak geri dönmez. Anlatıcı, sevgilisine bir daha kendisini aramamasını söyler. Ancak o günden sonra da bir başka kişiyi dahi düşünemez. Artık sevgili uzaklara gitmiştir. Anlatıcı, bir süre şehri terk eder. Lizbon'a gider. Ancak tekrar geri döner. Anlatıcı, yer yer İstanbul üzerine düşünür. Sevgilisi ile gittikleri mekânları hatırlar. Sevgilisinin döndüğünü hayal eder. Anlatıcı, Eşref Bey'i ziyaret eder. Eşref Bey'in Raşel ile olan ilişkileri üzerine ve anlatıcının aşkı üzerine konuşurlar. Eşref Bey ile anlatıcı, yazılan metin üzerine de konuşurlar. Anlatıcı, Eşref Bey'in evinden ayrıldıktan sonra bir süre dolaşır. Yaşadıklarını düşünür. Artık bir şeylerin sonuna gelmiştir. Aradan onca sene geçmesine rağmen sevgilisi geri dönmemiştir. Bir yazının sonuna gelmiştir artık.

Hikâyenin merkezinde yer alan olay, burada sona erer. Levi, olay örgüsüne yeni hikâyeler ekleyerek olay örgüsünü uzatır. Bu konu hakkında kitapta çeşitli yorumlar yapılır. Hikâyeye dâhil edilen bu karakterler, hikâyenin kenarından köşesinden hikâyeye dâhil olurlar. Bu kişiler, *En Güzel Aşk Hikâyemiz* hikâyeye kitabının okurlarıdır. Mutsuz bir aşkın kahramanı Resim Öğretmeni Hidayet, yarım kalmış bir resme bakarak sevgilisini düşünür, o sıra içeriden karısı yemeğin hazır olduğunu söyler. 3. tekil kişi (O) anlatıcı, yazarın yazmayı hayal ettiği bir kadın ile bir adamın hayatı ile ilgili bilgiler verir. Kadın, yemekten önce adama içki doldurur. Kadın, birden fazla dil bilen bir kadındır. Yazar, yazdığı kitap üzerine düşünür. Daha önce yazdığı Selami karakterine seslenir. Selami, bu sesi duyar. Yazarın isteği üzerine bir kitapçıya gidip yazarın yazdığı *En Güzel Aşk Hikâyemiz* kitabının rafta olup olmadığını sorar. Kitap, raflarda yoktur. Selami bu olanlardan, Hidayet'ten, adamdan ve kadından yazara bahsetmeyi düşünür. Yazar, tekrar yazdığı hikâyeyi

düşünür. Son bölümde Levi, kitabın yazılış süreci ve kendisi hakkında okura çeşitli bilgiler verir. Yazdığı hikâyeyi değerlendirir.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Yukarıda tırnak işareti içerisinde alınan bölümler Levi'nin *En Güzel Aşk Hikâyemiz*'in yazılış süreci ve kendisi hakkındaki yorumlarından oluşur. Bu bölümlerde 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kullanılır:

“Her şeyin kendine, kendi kaçınılmaz yalnızlığına bir kez daha dönmeye yüz tuttuğu bu zamanda, bu eksiklik duygusuna bağlanan umutların çok ötesinde, hiç istemediğim halde karşı karşıya bırakıldığım, bir şekilde de olsa toparlama, yorumlama, sorgulama, biçimlendirme, kim bilir belki de bitirme zorunluluğunu hissettiğim bu aşk hikâyesini yeniden düşünmek, sizlerle paylaşmak, birçok kişiye inandırıcı gelme de yazmak zorundayım şimdi.”⁹⁴³

Yukarıda italik ile yazılan bölümlerde 3. tekil kişi (O) anlatıcı kullanılır. 3. tekil kişi (o) anlatıcı, hikâyedeki karakterleri ve yazarı değerlendirir. Anlatıcının sevgilisi ile olan beraberliği hakkında yorumlarda bulunur: “Her şey yepyeni bir serüven umuduyla yepyeni bir oyunmuşçasına başlamıştı bu yüzden; bir umut, bir olası aşk hikâyesi ya da yalnızca bir tutku yanılması olarak.”⁹⁴⁴

Diğer bölümlerde ise anlatıcı olarak isimlendiren kişi tarafından 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kullanılır: “Yabancı olmama bir dönemece, bir noktalama işaretine ulaştım sonra, bir yerlerde, bir tümcede bırakmış olabileceğim bir saatin eski, çok eski bir yalnızlığı çalmasını istedim.”⁹⁴⁵

Hikâyenin merkezinde 1. tekil kişi (Ben) anlatıcının olduğu görülür. İtalik ile yazılan bölümlerde Tanrısal bakış açısı kullanılırken, diğer bölümlerde tekil bakış açısı kullanılır.

Zaman: Hikâyenin belli bir vaka zamanı yoktur. Hikâyenin anlatma zamanı ile vaka zamanı arasında belli bir zaman aralığı vardır: “Bir cumartesi sabahı düşünüldü sonra açıklanabilesi bir zaman dilimi olarak.”⁹⁴⁶

Olay örgüsü içerisinde sıklıkla vurgulanan akşam vakitleri ve gecelerdir: “Bu geceyi, bu yaşananlardan bütünüyle habersiz sevgilisinin uzağında bu kitabı bir başka şekilde yaşayarak geçirecekti.”⁹⁴⁷ Levi, yazarın bir tarihçi titizliğiyle çalışmasını ya da böyle bir iddia taşımamasını gülünç bulur. Levi, daha çok başka

⁹⁴³ Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, 155.

⁹⁴⁴ Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, 42.

⁹⁴⁵ Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, 33.

⁹⁴⁶ Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, 146.

⁹⁴⁷ Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, 151.

ayrıntuların peşine düşmeyi tercih eder. Levi, kitapta yer almayan zaman konusunda şunları söyler:

“Tüm kuşkulara karşın diyorum, tarihsel belirleyici olduğu, dahası zaman zaman bir erek olarak kabul edildiği edebî eserlerin tümünde bambaşka, çok özel ayrıntuların peşine düşmeyi yeğledim çünkü bugüne dek. Bir yazarın bir tarihçi titizliğiyle çalışması, en azından çalıştığını iddia etmesi bana nedense hep gülünç geldi.”⁹⁴⁸

Mekân: Hikâyenin merkez mekânı İstanbul’dur. Olaylar daha çok anlatıcının kaldığı evde geçer: “Odada, o hep anlatmaya çalıştığım odada korkunç bir sessizlik vardı o saatlerde.”⁹⁴⁹

Mekân tasviri uzun uzun yapılmaz. Mekân, figüratif bir özellik gösterir. Mekânın değişimi, hikâyede yer yer vurgulanır. Hikâyede adı anılan diğer mekânlar şunlardır: Eşref Bey’in evi, Arabın Kahvesi, İdealtepe, Süreyya Plajı, Pendik, Çin Lokantası, Sintra, Salamanca, Lizbon, Rum meyhaneleri, Şişli, Boğaziçi, Ergenekon Caddesi, Kurtuluş, Pangaltı, Floransa...

Kişiler Kadrosu: Hikâyenin başkarakterleri anlatıcı ile sevgilisidir. Anlatıcının sevgilisi uzun, kızıl saçlı, mavi gözlü, kalın dudaklı, beyaz tenli bir kadındır. Bunun yanında hikâyede farklı karakterler de olay örgüsü içerisinde etkin rol oynar. Bu karakterler şunlardır: Efrahim, Selami, Eşref Bey, bir adam, bir kadın, Hidayet, yazar.

Tematik Unsurlar: *En Güzel Aşk Hikâyemiz* kitabının merkezinde sonu ayrılıkla biten bir aşk vardır. Yaşanılan bu ayrılık sonrasında anlatıcı bir arayış içerisinde girer. Ancak bu arayış sonrasında gittikçe yalnızlaşır ve mutsuzluğu gittikçe artar.

En Güzel Aşk Hikâyemiz Kitabının Mario Levi’nin Romanlarındaki İzleri:

Hikâyenin “Önsöz”ünde Levi’nin söylediği gibi *En Güzel Aşk Hikâyemiz* adlı kitap *Lunapark Kapandı* romanının bir ön okuması olarak kabul edilebilir. *Lunapark Kapandı* romanındaki anlatıcının İnci’ye göndermiş olduğu mektuplar, *En Güzel Aşk Hikâyemiz* kitabında anlatıcının ayrıldığı sevgilisine mektup tarzı ile yazmış olduğu yazılara benzer. Duygu, aynı duygudur.

En Güzel Aşk Hikâyemiz kitabında adı geçen birçok karakter tanındıktır. Okur, bu karakterlere daha önce Levi’nin yazmış olduğu *Bir Şehre Gidememek* ve *Madam Floridis Dönmeyebilir* hikâye kitabında rastlar. Selami, Eşref Bey,

⁹⁴⁸ Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, 192.

⁹⁴⁹ Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, 142.

Ebrahim, Mösyö Moiz, Madam Floridis bu karakterlerdendir: “Metinler arası karakterler dayanışması evet.”⁹⁵⁰

Levi'nin yazdığı roman ve hikâyelerde metinler arasılığın en yoğun kullanıldığı kitaplardan biri de *En Güzel Aşk Hikâyemiz* adlı kitabıdır. Levi, kitabın bir bölümünde bu konuya değinir.

Yine ayrıca postmodernizmin kurmaca özelliği *En Güzel Aşk Hikâyemiz* kitabında yoğun olarak kullanılır. Okur ile sohbet etme, yazma sürecini olaya örgüsü içerisine dâhil etme, yazarın bir kahramana dönüşmesi vb. özellikler okurun karşısına sıklıkla çıkar. Sayılan bu özellikler Levi'nin romanlarında da görülen özelliklerdendir.

4.4. Bir Cümlelik Aşklar

Bir Cümlelik Aşklar, Mario Levi'nin 125 sayfalık dördüncü hikâye kitabıdır. Kitap, 2016 yılında Everest Yayınları tarafından basıldı. Levi, 24 yılın ardından hikâyeye tekrar dönüş yapar. Kitapta tek cümleden oluşan toplam yüz tane öykü yer alır. Bu öyküler Ramazan Korkmaz'ın deyişiyle “küçürek öykü”⁹⁵¹ tarzındadır. Fahri Öz, küçürek öyküyü şu şekilde tanımlar: “Buradan hareketle çok kısa öykünün, romanın tersine farklı bakış açılarına ve anlatıcılara yaslanmayan, bir bireyi, olgu ya da olayı çok dar ya da basitleştirilmiş bir açıdan ele alan bir anlatı olduğunu savlayabiliriz.”⁹⁵² Ramazan Korkmaz, bu öykü türünü çağın insanına uygun bir tür olarak görür:

“Temelde görselleşen bir dünyada ve süre/hız faktörlerinin kıskacında yaşamaya çalışan 20. yüzyıl insanı zaman yoksuludur; uzun romanlar okumaya vakti yoktur. Dolayısıyla bu gereksinimini giderecek ‘fast food’ tarzı bir anlatı türü, geçmiş deneyimleri de arkasına alarak kendiliğinden gündeme gelir.”⁹⁵³

Küçürek öykü ifadesi tartışılmalı bir ifadedir. Ferit Edgü, küçürek öykü yerine “minimal öykü”, Orhan Duru “kısa kısa öykü”, Mehmet Harmancı “kıpkısa öykü” adlandırmasını kullanır. Bu adlandırmaların haricinde farklı adlandırmalar da söz konusudur. “Ülkemizde bu türde yapıtlar veren Ferit Edgü yayımladığı çok

⁹⁵⁰ Levi, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, 115-116.

⁹⁵¹ Ramazan Korkmaz, “Küçürek öykü (short short story) türü ya da bir çılgınlığın metinleşmesi”, *Hece Öykü Özel Sayı: Öyküde sözcük ekonomisi: Kısa kısa (küçürek) öykü-1* (2007): 30.

⁹⁵² Fahri Öz, “Yeni Bir Tür Olarak Çok Kısa Öykü”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2008): 193.

⁹⁵³ Korkmaz, “Küçürek Öykü (Short Short Story) Türü ya da Bir Çılgınlığın Metinleşmesi”, 35.

kısa öykü kitaplarıyla dikkat çekmektedir.”⁹⁵⁴ Ferit Edgü’nün haricinde Haydar Ergülen, Sema Kaygusuz, Murat Yalçın, Ahmet Erkan Doğan, Ayşegül Gürdal, Özcan Karabulut, Tezer Özlü, Sevim Burak, Nedim Gürsel, Yeşim Dorman, Oruç Aruoba, Küçük İskender bu türde eserler veren yazarlardır. Fahri Öz, Roberta Allen’den hareketle küçürek öykünün teknik özelliklerini “kısalık”, “şiirsel dil kullanımı”, “sürpriz ögesi”, “dilde seçmecilik”, “deneysellik”, “çağrışımsallık”, “görsellik” ve “okurun artan işlevi” olarak sıralar. Levi’nin bu hikâyelerini, alışlagelen küçürek öykü anlayışından farklı kılan özelliği tek cümleden oluşmalarıdır. Fahri Öz’ün ifade ettiği özellikleri Levi’nin hikâyelerinde görmek mümkündür. Levi, bu hikâye kitabını olgunluk eseri olarak görür:

“Duyup hüzünlenip unutabilecek gibi olsak da zamanı geldiğinde hafızamızın köşelerinden yeniden çıkardığımız ve hayatımıza giren hikâyeler... Her biri müstakil bir eser olarak anlatılmayı hak edecek kadar hikâye barındırdığından olsa gerek, okuyucunun tamamlaması için yarım bırakılmışlar. Zaten bazı hikâyelerde tamamlamadan da duramıyorsunuz. İster istemez aklınız başka bir hikâyeye gidiyor. Bazen bir filmi, bir şarkıyı anımsıyorsunuz kimi yerlerde. Bazen kendi anılarınıza dönüp daldığınız ve okuduğunuz karakterin hikâyesinde anlatılmayan ne varsa boşluğu siz dolduruyorsunuz. İşin edebi zevki açısından bakacak olsak da tam da size bu döngüyü vadediyor kitap: Hayatın içine düştüğü döngüyü... Kırarken boşlukları dolduran, ölerken doğan, tamir ederken parçalayan... Sizin yarım bıraktığınızı hikâyeler dolduruyor, hikâyelerin yarım bıraktıklarını siz.”⁹⁵⁵

Levi, alışlagelmiş hikâye anlayışından çok farklı bir anlayışla hikâyelerini yazmıştır. “Bu kitabı okumak da işte biraz başkalarının fotoğraf albümünü karıştırmak gibi.”⁹⁵⁶ Bu açıdan Levi’nin bu hikâye kitabı daha önce Türk edebiyatında denenmemiş bir tekniğin ürünüdür denilebilir:

“Bu hikâye kitabı romanla eşzamanlı yazıldı. Yazı atölyelerimin birinde bir öğrencimin sorduğu soru üzerine... Burada tıpkı romandaki gibi yeni bir şey denedim. Kısa hikâyeler vardır. Dünya edebiyatında olduğu gibi, Türk edebiyatında da örnekleri vardır. Ama benim bildiğim, bak altına çizerek söylüyorum, böyle bir örnek yok. Bir hikâye, bir cümle... Bu işi de çok severek yaptım. Ama bir daha yapmayacağım. Bazı şeyler sadece bir kere yapılır. Bu kitapta farklı tarihlerden gelen, farklı toplum katmanlarından insanlar var. Her biri roman kahramanı olabilirdi. Bu bir cümle çabam üzerinde şimdiye kadar çok az duruldu ne yazık ki... Belki ileride durulur. Ümidi kesmemek gerek... Yazarlık dediğiniz içine birkaç satır yazdıktan sonra bir şişeyi ağzını kapatarak denize atmaktır zaten.”⁹⁵⁷

Levi, hikâye kitabının ön söz mahiyetinde yazılan bölümünde hikâyelerde bazı boşlukların bilerek bırakıldığını, bu boşlukları okurun doldurmasını istediğini

⁹⁵⁴ Öz, “Yeni Bir Tür Olarak Çok Kısa Öykü”, 190.

⁹⁵⁵ Canan Hatipoğlu, “Bir cümlelik bitmeyen aşklar”, Vatan. Erişim 29.01.2017. http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/bir_cumlelik_bitmeyen_asklar/1/24532.

⁹⁵⁶ Elif Türkölmez, “Başkalarının hayatları, düşleri, aşkları”, Radikal. Erişim 12.01.2017. <http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/baskalarinin-hayatları-düşleri-askları-434114>.

⁹⁵⁷ Karel Valansi, “Mario Levi ile çok özel: Ben ülkesini yüreğinde taşıyanlardanım”, Şalom. Erişim 27.01.2017. <http://www.karelvalansi.com/2016/08/mario-levi-ile-cok-ozel-ben-ulkesini.html>.

ifade eder. Levi'nin kitaplarında okuru metne dâhil etme anlayışı en sık başvurulan tekniklerden biridir. Levi, okura birçok kez çeşitli sorular yönelterek onların düşünmesini ister. Bir anlamda okur da Levi'nin roman ve hikâyelerinde bir karakterdir. Hikâye kitabının son bölümünde son söz mahiyetinde bir bölüm de vardır. Levi, bu bölümde hikâyeler hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunur ve okur ile sohbet eder. Levi, bu hikâye kitabındaki aşk konusunda şunları söyler:

“Zaten yazmışım 100 cümle ama yine de söyleyeyim. Aşk en güzel, en sahici ve en anlamlı sarhoşluk halidir. Bana göre, aşkı yaşamamış olmak çok büyük kayıp. Aşkta her zaman mutluluk yoktur. Aragon ‘Mutlu aşk yoktur’ lafını boşuna söylememiş. Aşk bir savaş aslında. Bir iç savaş, insanın içinde bulunduğu durumla ve kendisiyle savaşı. Ve aşkta mutlaka bir çatışma var. Bunların ikisinin bir araya gelmesinden başlangıçta toz pembe bir tablo gözükür, ama derine indikçe, aşkın beraberinde getirdiği sorunlar çıkar. Çünkü ortada güçlü bir duygu vardır. Ben her zaman şunu savunurum; herkes âşık olma kapasitesine sahip değildir. Âşık olmak bir yetenektir. Aşkı sürdürmek ise bir cesarettir. Bu yüzden aşkları yaşamak, her zaman için hem hayata daha çok bağlar hem de hayatımızı daha anlamlı kılar. Tabii benim bu kitapta biraz da anlatmak istediğim, bir erkeğe ya da kadına duyulan aşkın ötesinde, hayatta en önemli olan, ne yaşıyorsak yaşayalım ya da ne yapıyorsak yapalım, onu aşkla yapalım... Ben aşkın kendisine âşığım. Böylelikle kendimi hem daha çok tanımış, hem daha çok sorgulamış hem de daha çok deşmiş oluyorum. Âşık olabilmek büyük bir kazanç aslında.”⁹⁵⁸

Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabında şu hikâyeler yer alır: Teğet Geçmek, Tebessüm, Hayata Tutunmak İçin, Kederin Oyunu, Işıltıdaki Karanlık, Sonsuzluğa Uçmak, Sol Aldanış, Portredeki Cinayet, O Hikâye Yazılamazdı, Ölüm Adımları, Tehdit, Yükseklik Sarhoşluğu, Duvardaki Sesler, Anneden Kopmamamak, Ayrılmak Kader Olunca, Bir Vicdan Meselesi, O Annenin İzleri, Sürgün, Hangi İntihar, Beklenen Buluşma, Kardeşler Aynı Kızı Sevince, Suskun Bir Aşka Düşmek, Bir Taciz Hikâyesi, Gerçekler Çok Ağır Olunca, Hastalık, Gizlenen İktidarsızlık, Sen Gözlerimin Yangınısın, Bir Çocuğun Yüzünü Taşımak, Geriye Hep Hikâyeler Kalır, İntikam, Kimin Doğrusu Kimin Yanlışı, Seyretmek Acıdır, Çünkü Her Ölüm Bir Başka Eksilmedir, Ölen Neydi Aslında, Bir Aile Kadını, Derin Takip, Hayat Annesiz Olunca, Bir Yalanı Taşımak, Dünya Nimetleri Bir Yalan Mıydı, Her Avcı Bir Av Mıdır, Yalanlarım Gerçeklerim, En Acıklı Fıkralar, Bazen Dönmek Mümkün Değildir, O Siyah Gözler, Hayatımı Bavulda Taşımak, Akis, Yangınında Üşümek, Aşk Dediğin İsyandır, Buralardan Geçerken, Karanlığa Yol Almak, O İnce Çizgi, Sonrası Uçmaktı, Yanlış Balonlar, Geçmişin Soğuk Nefesi, Çok Sesli Bir Resim, Kederim Özgürlüğümdür, İçimdeki Ölüler, Anne Ölebilmek, Bir Deli

⁹⁵⁸ Mine Türkili, “Mario Levi’den 100 aşk 100 cümle”, Egosit Okur. Erişim 26.01.2017. <http://egoistokur.com/mario-leviden-100-ask-100-cumle/>.

Hikâyesi, Silah Sesleriyle Yaşamak, Sehpadaki Sedef Gibi, Sınırın Ötesi, Çılgılık, Kazanın Hemen Öncesinde, Ötekinin Ötekisi Olmak, Celladını Sevmek, O Yumuşak Yerimiz, Eski Sır, Hayallerde Ölmek, Çocukluk Yıllarındaki Köfteciden Kalan, Gurbet, Sadakat, Geçmişe Mermi Sıkmak, Eski Bir Hesap, Sözsüz Oyun, Fakirlik Korkusu, Yalanlara Sarılmak, Hayal Perdemde Kalmıştınız, Şair Gibi Yaşamak, Son Oyun, O Kızın Bacakları, Serzeniş, Hayaller ve Söylenemeyenler, Gizli Ziyaretçi, Hayatımın Kumarı, En Sahici Anlarım, Öfkenin Derin Sularında, Kayıp Yazar, Savaş Kapıyı Çalınca, Bir Yuva Kuramamak, İntikam Kimden Alınır, Kucaklaşma, Bazı İhtimaller Acıtır, Şef Garsonun Yalanı, Susarak da Konuşabilirdik, Bir Düğün Sabahı, Son Küçük Oyun, Gönlümün Son Baharında, Ölmek Hepten Unutulmak Mıdır?, Hangi Bayram.

Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabında bir iki hikâye birbiri ile bağlantılı olan hikâyelerdir. En Acıklı Fıkralar ile Bazen Dönmek Mümkün Değildir hikâyesi birbiri ile bağlantılıdır. Bunların haricinde İçimdeki Ölüler ile Bir Deli Hikâyesi de bağlantılı olan diğer hikâyelerdir.

Anlatıcı ve Bakış Açısı: Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabında 3. tekil kişi (O) anlatıcı ve 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı kullanılır. Hikâye hikâye anlatıcılar farklılaşır. Bakış açısı olarak da Tanrısal bakış açısı ve tekil bakış açısı kullanır.

Zaman: Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabında zaman konusuna pek değinilmez. Zaman konusunda Levi, belirgin bir zaman vurgulaması yolunu tercih etmez. Sadece birkaç hikâyede zaman verildiği görülür. Kıbrıs Harekâtı, Balkan Harbi, 70’li yıllar, 6-7 Eylül Olayları, Fatsa’daki olayların yaşandığı zamanlar kitapta değinilen tarihsel olaylardır: “(...) 1970’li yıllarda Ziverbey Köşkü’nde, arkadaşlarıyla getirilenleri konuşturmakta uyguladıkları yöntemleri, işkenceleri, orospu gibi gördükleri o genç kızlara tecavüz ettiklerinde, bakire çıktıklarını görünce hayrete düştüklerini, (...)”⁹⁵⁹

Mekân: Levi’nin bütün roman ve hikâyelerinde olduğu gibi *Bir Cümlelik Aşklar* kitabında mekân, İstanbul’un çeşitli semtleridir: Boğaz Köprüsü, Kadıköy, Moda, Galatasaray Lisesi, Zürafa Sokak, Dolapdere, Beyazıt Meydanı, Vezneciler, Ataşehir, Kurtuluş, Çatalca, Şişli, Boğaziçi Üniversitesi, Laleli, Çengelköy, Kartal, Cerrahpaşa Hastanesi, Beşiktaş, Fenerbahçe Burnu, Seyrantepe, Bostancı, Şarköy,

⁹⁵⁹ Levi, *Bir Cümlelik Aşklar*, 124-125.

Adalar, Akçakale Vapur İskelesi, Tarabya, Fransız Erkek Lisesi, Belgrad Ormanı, İstinye Park, Asmalımescit, Şişhane, Nişantaşı, Robert College, Göztepe, Beyoğlu, Beşiktaş, Üsküdar, Üst Bostancı, Teşvikiye, Yeni Bosna, Karaköy, Bağcılar, Sanayi Mahallesi, Levent, Ziverbey Köşkü, Şehremini, Dragos, Tahtakale.

Türkiye’de İstanbul dışında başka semtlerin de adı geçer: Mardin, Antalya, Adıyaman, Ankara, Elazığ, Diyarbakır, İskenderun, Amasya, Batman, Karadeniz, Fatsa, Ağrı, 9 Eylül Üniversitesi, İzmir, Van, Yalova, Ordu, Bodrum, Zonguldak, Tarsus, Urfa, Antep.

Başka ülkeler ve şehirler de Levi’nin hikâyelerinde adı anılan bir diğer mekânlardır: Venedik, Paris, Avignon, Las Vegas, Miami, Avusturya, New York, Arjantin, Almanya, Los Angeles, Suriye, İsviçre, İtalya, Dubai, Japonya, Norveç, Kanada, Atina, Napoli, Kudüs, Frankfurt.

Mekânların kentsel dönüşüm adı altında güzelliklerinin yok edilmesi hikâyelerde özellikle vurgulanır:

“(…) [E]mekli uzun yol kaptanı babasının, köşesine çekildikten sonra büyük bir özenle baktığı, bahçesiyle ilgilendiği, engelliler için de bir giriş düşündüğü apartmanın son zamanlardaki kentsel dönüşüm modasına kapılan sakinleri tarafından bir an önce yıkılmasını heyecan içinde istemeleri karşısında gücünü kaybetmiş, yıllardır yapmadığını, daha doğrusu yapamadığını yapıp hüngür hüngür ağlamaya koyulmuştu.”⁹⁶⁰

Kişiler Kadrosu: Levi’nin hikâyelerde yarattığı karakterler yalnız, yabancılaşmış, hayata karşı kırgınlığı olan mutsuz karakterlerdir. Hemen hemen hepsinin hayatında bir aşksızlık acısının ızdırabı vardır. Hikâyelerin sadece başlığını okuyan biri dahi hikâyelerdeki yaşanan acıyı çok kolay fark edecektir. Levi’nin hikâyelerinde güçlü kadın karakterler vardır. Levi, hikâyedeki bu kadın karakterler hakkında şunları söyler:

“Bunun çok basit bir nedeni var. Çünkü ben, en çok bu kadınları seviyorum ve etkileniyorum. Güçlü olmak aslında geniş bir yelpazede değerlendirilebilecek bir kavram. Sadece bedensel değil, duygusal güçlülük, zekâ önemli. Bir laf ettiğinizde o lafın havaya gitmediğini ve yerini bulduğunu görmek bana yeter. Kadını benim gözümde güçlü yapar. Erkeklerin erkek egemenliğini sürdürmek için güçlü kadınlardan hoşlanmadığı görüşü var ya... Bana göre, erkek egemenliği iğrenç bir şey. Edebiyata baktığımızda da güçlü kadınların unutulmaz olduğunu görürsünüz. Çoğu kez yenilirler. Ama güçlüdürler. Yenilmiş gibi görünmekle birlikte hayat adına bize bir ışık tutar, yol gösterirler. Tolstoy’un ‘Anna Karenina’sını söyleriz ama, ‘Anna Karenina’dan 20 yıl önce yazılmış ‘Madam Bovary’ vardır. O da benim için güçlü bir kadındır. Kolay mı 19. yüzyıl Fransa’sında aşk uğruna bunları yapabilmek?”⁹⁶¹

⁹⁶⁰ Levi, *Bir Cümlelik Aşklar*, 91.

⁹⁶¹ Türkili, “Mario Levi’den 100 aşk 100 cümle”.

Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabındaki isimler, okurun karşısına bir başka hikâyede bir başka kişi olarak çıkar. İsmi geçen Rober, bunlardan biridir. En Acıklı ve Bazen Dönmek Mümkün Değildir hikâyelerinde geçen Rober ile Son Küçük Oyun hikâyesinde geçen Rober farklı kişilerdir.

Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabında bazı hikâyelerde anlatılan karakterlerin adı geçmez. Bu Levi'nin okura sağlamış olduğu bir güzellik olarak görülebilir. Çünkü anlatılan kişi, hemen herkesin etrafında bulunabilecek kişilerdendir. O karaktere bir isim bulmak okur için zor olmayacaktır. Bir Aile Kadını, Hayat Annesiz Olunca, Yalanlarım Gerçeklerim, Akis, Buralardan Geçerken, O İnce Çizgi, Yanlış Balonlar, Anne Ölebilmek hikâyeleri bu duruma örnek teşkil eder.

Levi, *Bir Cümlelik Aşklar* hikâye kitabında farklı karakterleri okurun karşısına çıkarır. Kitapta zengin bir kişiler kadrosu vardır. Bu kişiler farklı özellikleri ile ön plana çıkar. *Ticaret ile uğraşan karakterler*: Kâmil, İsmail Serbest, Niko, Uyuşturucu Satıcısı Halil, Necdet, Asım, Namık, Cemil, Kürt Bakkal Fırıldak Fikri, Saat Tamircisi Hilmi Bey, Metin, Kuyumcu Vahak Usta, Terzi Maksut Amca, Haluk, Sermet. *İntihar eden karakterler*: Nilgün, Komiser Altay, Uşaklı Seda, Trans Feride. *Yalnız karakterler*: Fahri Amca, Ütücü Talat, Esra, Hilmi, Nesim, Rober, Eleni Teyze, Kerime (Beatris), Erol Bey, Hilmi Bey. *Sporla uğraşan karakterler*: Kick-Box Güreşçisi Ahmet, Eski Futbolcu Karagümrüklü Nizamettin. *Cinselliği ön plana çıkan karakterler*: Şükran, Gaziosmanpaşalı Çiçek, Mehtap, Yeldeğirmenli Melahat, Gülşen, Burma Bıyık Yorgancı İbne Aslan, Sultan, Şemsettin Bey. *Hayvanlar*: Tabip, Perduş (Köpek), Çerli (Papağan). *Engelli olan karakterler*: Kornik Usta, Muammer Bey, Meral. *Sanatla uğraşan karakterler*: Fehmi, Madam Ağavni, Frére Jacob, Kevork.

Levi'nin *Bir Cümlelik Aşklar* hikâye kitabında karakter çiziminde sıklıkla vurgulanan özelliklerden biri de karakterlerin yakalandığı amansız hastalıklardır. Bunun yanında cinsellik vurgusu, aldatılma, terk edilme ve intihar en çok vurgulanan bir diğer özelliklerdir.

Levi, kitabın son bölümünde karakterlerin sınıflandırılmasını şu şekilde yapar:

“Aralarında kimler mi vardı?

Kalplerindeki sevgiyi anlatamayanlar vardı mesela

Dışlanmışlıkların birçok halini yaşayanlar
Tüm yaşadıklarına rağmen hal ehli olmaya gayret edenler
Çocukluklarındaki yaralar ve ölümlerle baş etmeye çalışanlar
Çocuk ölümlerini yüreğinde taşıyanlar
Hayallere ve hayallerinin hakikatleri olduğuna inananlar
Yenilenler ve bir daha yenilenler
Direnenler ve direnmenin her türlüünü inançlarıyla kucaklayanlar
Bireyliklerini kazanmak için kaybedilecek bir savaşı bile göze alanlar
Ağır bedeller ödemeyi bilenler
Çileye değer verenler
Yazmak da istediği hayatı yaşamak da bir çiledir diyenler
Mutluluk anlarının hakkını vermeyi bilenler
En büyük zenginliğin yetinmekle değer kazandığını görenler
Yanılanlar ve yanılarak öğrenenler
Susunluklarının hakkını verenler
Susturulanlar
Çılgınlıklarının akislerini içlerinde taşıyanlar
Öfkeliler
Kırgınlar
Yaralılar tüm yaralılar
Engelliler her anlamdaki engelliler
Tevekkülde sarsılmaz bir değer bulanlar
Tesadüflerden çok kadere inananlar
Kadere inanmakta bir teslimiyetten çok bir anlam arayanlar
Hayatlarını ihtimaller ve ihtimal imkânı üzerine kurabilenler
Çocuk duyarlığına ve saflığına bağlı kalanlar
İnsan olmanın sorumlu olmaktan geçtiğini söyleyebilenler
Tebessüm edenler
Tebessümleriyle anlatabilenler
Tebessümlerinden güç alanlar
Tebessümlerinin duyurduklarıyla yollarını çizenler vardı.”⁹⁶²

Tematik Unsurlar: Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabının en temel tematik unsuru, hemen hemen bütün karakterlerin yaşamış olduğu yalnızlık ve kendine yabancılaşma duygusudur. Bir diğer anlamda bu karakterler, hayata tutunamayan bir karakter özelliği gösterirler.

Bir Cümlelik Aşklar Hikâye Kitabının Mario Levi'nin Romanlarındaki İzleri:

Levi, *Bir Cümlelik Aşklar* hikâye kitabındaki bazı isimler, yazdığı diğer romanlarda ve hikâyelerde okurun karşısına çıkar. Bu kişilerin bazısı birebir örtüşürken, bazıları arasında sadece isim benzerliği vardır. *Bir Cümlelik Aşklar* hikâye kitabındaki karakterlerin isimler şu romanlarda ve hikâyelerde okurun karşısına çıkar: *Bir Şehre Gidememek*: Metin, Muhlis, Selim; *Madam Floridis Dönmeyebilir*: Niko; *İstanbul Bir Masaldı*: Niko, Metin, Fahri, Ütücü Talat, İbne Aslan, Rober, Eleni, Aleko, Salamon, Şükran, Jacob, Kevork, Muammer; *Lunapark Kapandı*: Hilmi, Feride, Erol, Nalan, Fatma, Şükran; *Karanlık Çökerken*

⁹⁶² Levi, *Bir Cümlelik Aşklar*, 124-125.

Neredeydiniz: Selim, Nihal, Şükran, Fehmi, Kadir; *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları:* Metin, Rober, Ağavni; *Size Pandispanya Yaptım:* Niko, Nizamettin, Nalan, Sami; *Bu Oyunda Gitmek Vardı:* Sermet, Kumsal, Hülya, Mehmet; *Yanlış Tercihler Mahallesi:* Sevda, Niko, Muhlis, Nilgün, Meral, Melahat, Fehmi, Muammer.

Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabında yer alan O Siyah Gözler adlı hikâyede tek kolunu küçükken torna tezgâhında kaybeden Karnik Usta ile *İstanbul Bir Masaldı* romanında Kirkor Amca'nın kaderleri birbirine benzer. Kirkor Amca da bir kolunu torna tezgâhında kaybeder.

Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabında yer alan Sonrası Uçmak adlı hikâyede ismi verilmeyen karakterin intihar ederken kurduğu “Ben artık uçmalıyım, vakit geldi” cümlesi *Lunapark Kapandı* romanında İnci'nin intiharını hatırlatır. İnci de intihar ederken “Artık uçmak istiyorum...” demişti. Her iki karakter apartmandan atlayıp intihar eder.

Bir Cümlelik Aşklar hikâye kitabında yer alan Hayal Perdemde Kalmıştınız adlı hikâyede pazarlama müdürüken istifa edip köfteci dükkânı açan Sermet, okura *İstanbul Bir Masaldı*'daki Harun karakterini hatırlatır. Harun da çalıştığı şirketteki işletme müdürlüğünden istifa edip köfteci dükkânı açmıştı.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mario Levi, yazmış olduğu yedi roman ve dört hikâye kitabı ile Türkçeye, Türk edebiyatına, Türkiye'ye ve özellikle de İstanbul'a vefa borcunu ödemiş ve ödemeye devam eden bir yazardır. Bu çalışmada Levi'nin şimdiye kadar yazdığı yedi roman ile dört hikâye kitabı ele alındı. Bu roman ve hikâyeler çeşitli başlıklar altında incelenerek Mario Levi'nin romancılığı ve hikâyeciliği ortaya konulmaya çalışıldı.

Levi'nin ilk kitabı olan, romandan ziyade biyografiye daha yakın kitabı *Bir Yalnız Adam Jacques Brel* ile *Bir Yaz Yağmuruydu* deneme kitabı haricinde şimdiye kadar *Bir Şehre Gidememek*, *Madam Floridis Dönmeyebilir*, *En Güzel Aşk Hikâyemiz*, *Bir Cümlelik Aşklar* adlı dört hikâye kitabı; *İstanbul Bir Masaldı*, *Lunapark Kapandı*, *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*, *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*, *Size Pandispanya Yaptım*, *Bu Oyunda Gitme Vardı*, *Yanlış Tercihler Mahallesi* adlı yedi roman yazmıştır. Levi'nin roman bağlamında en önemli eseri *İstanbul Bir Masaldı*'dır. Hemen hemen bütün romanlarında *İstanbul Bir Masaldı* romanının izlerini görmek mümkündür. En önemli hikâye kitabı ise Levi'nin ilk göz ağrım dediği *Bir Şehre Gidememek*'tir.

Levi, roman ve hikâyelerinde İstanbul'da yaşayan azınlıktan kişilere yer verir. *Bu Oyunda Gitmek Vardı* romanı, bu açıdan istisnai bir durum teşkil eder. Yaratılan bu karakterlerin büyük bir kısmı eğitilmiş ve donanımlı kişilerdir. Entelektüel birikime sahip olan bu kişiler edebiyata, sinemaya, müziğe ilgi duyar. Bu ilgi alanları romanlarda sıklıkla vurgulanır. Levi, burada metinler arasılıktan yoğun bir şekilde faydalanır.

Levi'nin karakterleri, dine çok bağlı karakterler değildir. Dini vecibeleri birebir yerine getiren kişi sayısı yok denecek kadar azdır. Hatta yok denilebilir. Bu karakterler, her ne kadar dine bağlı karakterler olmasalar da gelenekleri olan ve bu gelenekleri uygulama konusunda çaba gösteren karakterlerdir. Bu geleneklere bağlılığın en çok gözlemlendiği alan Yahudilerin yemek kültürüdür. Levi, bu yemek kültürüne romanlarında ayrı bir yer ayırır. Özellikle *Size Pandispanya Yaptım* romanında bu yemek kültürü okurun karşısına yoğun bir şekilde çıkar.

Levi'nin roman ve hikâyelerinde kadın karakterlere ayrı bir parantez açmak gerekir. Levi'nin roman ve hikâyelerinde kadın karakterler güçlü karakterlerdir.

Adım atma noktasında erkek karakterlerden daha cesaretlidirler. Kocasını terk etme, aldatma, boşama; sevdiği adamla evlenebilmek için ailesini karşısına alma; bir başka şehre ya da ülkeye gitme bu cesaretlerine örnektir.

Levi'nin karakterlerinde yalnızlaşma ve yabancılaşıma hemen hemen bütün karakterlerin yaşadığı ortak duygularıdır. Bu açıdan Levi'nin karakterleri bir anlamda “tutunamayanlar”dır. Ölüm, bu karakterlerin karşısına kaçınılmaz bir son olarak çıkar. Yaşam adına Levi'nin romanları okura umut vermez. Çünkü romanlarındaki ve hikâyelerindeki kişiler yaralı kişilerdir. Okur, bu yaralı kişilerin acılarına tanıklık eder. Karakterleri, bu duyguya iten sebeplerden biri de ailesi ile yaşadıkları problemlerdir. Bu açıdan bakıldığında baba-oğul çatışmasına romanlarda ve hikâyelerde sıklıkla yer verildiği görülür. En yoğun olarak bu tartışma, okunulacak okul, evlenilecek kadın ve yapılacak meslek konularında yaşanır. Bu baba-oğul çatışmasında zaman zaman oğul kazansa da daha çok bu çatışmadan baba galip ayrılır. Babanın galip ayrıldığı çatışmalar sonucunda oğul, sisteme ayak uydurur ve babanın izinden gider.

Levi'nin roman ve hikâyelerinde zengin bir kişiler kadrosu söz konusudur. Bu zenginlik, karakterlerin dinleri, milliyetleri ve kültürleri açısından göze çarpar. Müslüman, Hristiyan, Musevi, Ateist, Türk, Ermeni, Yahudi, Kürt, Yunan hep bir arada yaşar. İstanbul, bu açıdan bir medeniyetler şehridir ve herkese içerisinde bir yaşam olanağı sunar. Ancak bu durum hiçbir sorun yaşanmadığı anlamına gelmez. Çünkü Türkiye'nin ve dünyanın geçirmiş olduğu dönüşüm ve değişim, azınlıkta yer alan dinlerin ve milletlerin çeşitli sıkıntılar yaşamasına sebep olmaktadır. İkinci Askerlik Günleri, Varlık Vergisi, İkinci Dünya Savaşı, 6-7 Olayları, 1964 Kararnamesi, Seksen Darbesi vb. olaylar ülkedeki ve dünyadaki bu zenginliğe gölge düşüren olaylardır. Daha çok azınlıklar üzerinde etkisi gözlemlenen bu olaylar, azınlıkların ötekileştirilmesine doğal olarak da yalnızlaşmasına ve yabancılaşımasına sebep olmaktadır. Levi'nin romanlarının ve hikâyelerinin ortak tematik unsurlarından belki de en önemlisi karakterlerin yaşadıkları bu yalnızlaşma ve yabancılaşıma duygusudur. Sistem, bazı dönemler azınlıklara yaşam olanağı tanımaz. Böyle zamanlarda azınlıklar ya ülkeyi terk eder, ya da sisteme ayak uydurur. Levi'nin karakterleri, daha çok ikinci yolu tercih eder. Ancak yine de birinci yolu tercih edenler az sayıda değildir. Levi, bu yaşamılanları siyasi

propaganda yapmadan yapıcı bir şekilde karakterlerin yaşadıkları üzerinden dile getirir. Zaten Levi'nin romanlarında aşırı politik karakterlerden daha çok siyasi duyarlılığı olan karakterler göze çarpar. Bu karakterlerin sahip olduğu siyasi duyarlılık evrensel boyuttadır. Ayrıca Levi'nin roman ve hikâyelerinde topal, eşcinsel, iflas etmiş, karısını ve kocasını aldatan, emekli, ticaret, terzilik ve halıcılık işi ile uğraşan karakterlere sıklıkla rastlanır. Bunlar ve bunlar gibi karakterlerin ortak yönü yaralı insanlar olmalarıdır.

Levi'nin romanlarının ve hikâyelerinin en karakteristik özelliklerinden biri de karakterlerin yaşadığı aşk hayatıdır. Romanlarda ve hikâyelerde karakterlerin yaşadıkları bu aşklar, ayrılıkla sonuçlanır. Bu aşkların kaçınılmaz bir sonudur. Ya karakterler sürekli birbirlerini terk eder ya da birbirlerini aldatırlar. Okur, romanların ve hikâyelerin başında romanın sonuyla ilgili bilgi sahibidir. Levi, âşıklara mutlu bir hayat imkânı sunmaz. Bu açıdan roman ve hikâyelerinde karamsar bir aşk hayatı söz konusudur. Levi'nin romanlarını ve hikâyelerini okuyan bir okurun aklına ister istemez şu soru gelebilir: Mutlu aşk yok mudur? Levi'nin romanlarında mutlu aşk yoktur. Mutlu olma ihtimali dahi yoktur.

Levi, roman ve hikâyelerinde rüya motifine özellikle yer verir. Hemen hemen bütün roman ve hikâyelerinde bir iki karakter rüya görür. Görülen bu rüyalar, genellikle kötü rüyalar. Bu kötü rüyalar, karakteri adım atma noktasında etkiler. Zaman zaman da bu rüyalar karakterlerin yıllardır içinde sakladığı öfkeyi ve kırgınlığı ortaya çıkarmaktadır.

Hiç şüphesiz Levi'nin romanlarının ve hikâyelerinin en önemli özelliklerinden biri kullandığı anlatım ve teknikleridir. Levi, her roman ve hikâyesinde yeni arayışlar içerisindedir. Bunda postmodernizmin Levi'ye sağladığı büyük olanaklar vardır. Levi, bu olanaklardan roman ve hikâyelerinde faydalanır. Bu olanakların en yoğun olduğu alan ise Levi'nin romanın yazılış sürecini ve okuru romana dâhil etmesidir. Levi, okura çeşitli sorular sorarak okurun düşünmesini ister. Anlatıcı zenginliği, romanın iki sonlu olması, anlatıcının isminin geçmemesi, anlatıcının kim olduğuna dair bilgilerin kesin olmaması vb. arayışlar Levi'nin roman ve hikâyelerini zenginleştirmektedir. Romanlarının ve hikâyelerinin büyük bir bölümünde 1. tekil kişi (Ben) anlatıcı ve tekil bakış açısı kullanılır. Bu anlatıcı ve bakış açısının tercih edilmesi romanın samimiyetini ve inandırıcılığını

artırmaktadır. Bu anlatıcının, romanlarda ve hikâyelerde çoğu kez adı geçmezken bazen de geçer. Anlatıcının mesleği genelde yazarlıktır. Levi'nin son romanlarında anlatıcı ve bakış açısı çeşitliliğini artırdığı gözlemlenir. Okur, bu sayede olaylara farklı açılardan bakma imkânına sahip olur. Bu tercihi Levi bilinçli yapar. Anlatıcının tekdüzeliğini kırmak adına mektup tekniğine sıklıkla yer verilir. Levi'nin roman ve hikâyelerinde en çok kullandığı geriye dönüş tekniğidir. Levi, bu teknik sayesinde geçmişe dönerek yaşanılan hayatları okura anlatır. Bu noktada anlatıcı, roman ve hikâyelerin kahramanıdır. Olaylara şahit olur.

Levi, yaşanılmayan hiçbir şeyin hakkıyla anlatılamayacağını düşünen bir yazar olarak roman ve hikâyelerinde otobiyografik öğelere sıklıkla yer verir. Levi'nin hayatını bilen bir okura, roman ve hikâyelerdeki olaylar ve karakterler tanıdık gelecektir. Bu açıdan Levi'nin eserleri birbiri ile bütünlük arz eder. Okur için bu durum, problem olarak algılanabilir. Çünkü bazen roman ve hikâyelerde Levi ile anlatıcı iç içe geçer. Okur, anlatıcı ile Levi'yi zaman zaman eşitler. Bu eşitleme *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* romanında yoğun olarak yaşanır. Levi, eserlerindeki bu otobiyografik yönü inkâr etmez.

Levi deyince hiç şüphesiz insanların aklına İstanbul gelir. Levi için İstanbul, vazgeçilmez mekândır. Levi'nin bütün roman ve hikâyelerinde okur, İstanbul'un farklı semtlerine tanıklık eder. Levi'de İstanbul'un her semtinin bir anısı vardır. Bu mekânların zaman içerisinde eski güzellikleri kaybolur. Bu durum Levi'yi derinden yaralar. Bu yüzden bütün roman ve hikâyelerinde İstanbul'un eski güzelliklerini özlemle yâd eder. Bunu, İstanbul'a bir vefa borcu olarak görür.

İstanbul'un çay bahçeleri, sinemaları, hastaneleri, genelevleri, sokakları, caddeleri, mahalleleri, ilçeleri, kafeleri ve lokantaları Levi'nin roman ve hikâyelerinde sıklıkla yer alan mekânlardır. Levi'nin bütün romanlarını ve hikâyelerini okuyan okura bu mekânlar tanıdık gelecektir. Levi, bu mekânların uzun uzun tasvirini yapmak yerine biraz da okurun hazır bulunuşluğundan faydalanarak mekânların kendi üzerinde bıraktığı duyguyu okura aktarma yolunu tercih eder. Anlatılan bu mekânlar, daha çok azınlıkların yaşadığı mekânlardır.

Sonuç olarak Levi, Türkçe yazdığı roman ve hikâyeleri ile kendini var etmeye ve bu coğrafyanın duygusunu yaşatmaya devam eder. Bu onun en vazgeçilmez tavrıdır ki: "Benim vatanım Türkçe" der.

KAYNAKLAR

- Akdemir, Gamze. “Mario Levi’den yeni roman: Bu Oyunda Gitmek Vardı”. Cumhuriyet. Erişim 16.01.2016. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/452172/mario_levi_den_yeni_roman__bu_oyunda_gitmek_vardi_.html.
- Aktaş, Şerif. *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.
- Aktulum, Kubilay. *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi, 1999.
- Almaz, Ahmet ve Pelin Batu. *Yahudilik Tarihi*. İstanbul: Nokta Kitap, 2007.
- Arı, Zeliha. “Ferit Edgü’nün Öykü ve Romanlarında Anlatım Teknikleri”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Arman, Ayşe. “Hayatlarımız birer oyundan ibaret”. Hürriyet. Erişim 16.01.2016. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/hayatlarimiz-birer-oyundan-ibaret-40016739>.
- Arslan, Güliz. “Yazdığım karakterlerden birine âşık oldum, yazarlık yarı şizofrenik bir şey”. Hürriyet. Erişim 19.01.2018. <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-cumartesi/yazdigim-karakterlerden-birine-asik-oldum-yazarlik-yari-sizofrenik-bir-sey-40573250>.
- Aşçı, Buket. “İstanbul’la ve tarihimle yüzleşip özgürleştim”. Vatan. Erişim 16.01.2016. http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/istanbulla_ve_tarihimle_yuzlesip_ozgurlestim/1/16172.
- Atasü, Erendiz. “Mario Levi’den Size Pandispanya Yaptım”. Cumhuriyet. Erişim 16.01.2016. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/88665/mario_levi_den__size_pandispanya_yaptim_.html.
- Atmaca, Efnan. “Mario Levi: Ben tesadüflere inanmam”. Hürriyet. Erişim 16.01.2018. <http://www.hurriyet.com.tr/mario-levi-ben-tesadufilere-inanmam-40600670>.

- Avcı, Ümran. “Bu romanı aç karnına okumayın”. Habertürk. Erişim 16.01.2016.
<http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/889079-bu-romani-ac-karnina-okumayin>.
- Avcı, Ümran. “Yazının esin perisi acıdır”. Habertürk. Erişim 12.03.2017.
<http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/594510-yazinin-esin-perisi-acidir>.
- Aytaç, Gürsel. *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1989.
- Bala, Ahmet Musa ve Ayhan Koçkaya. “Ekmeğimi Türkçe Satın Almak İstiyorum”. *Söyleşi. Serdivan Ajans* 27 (2017): 6-9.
- Bali, Rıfat N.. “Bir Varmış Bir Yokmuş, Bir Zamanlar Bu Diyarda Azınlıklar Yaşarmış”. *Virgül* 25 (1999): 4-7.
- Bayar, Reyhan. “Mario Levi’den Yanlış Tercihler Mahallesi”. Cumhuriyet. Erişim 15.01.2018.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/854380/mario_levi_den__yanli_s_tercihler_mahallesi_.html.
- Beşler, Efe. “Ladino: (Jude Espanyol) Kaybolan Bir Lisan Nasıl Kurtulur?”. Sanatatak. Erişim 27.12.2017. <http://www.sanatatak.com/view/kaybolan-lisanlar-ladino-judeo-espanyol>.
- Budak, Ali. “Karanlık Çökerken Neredeydiniz Romanında ‘Kimlik Sorunları’ ve Kimlik Yapıcı Bir Mekan Olarak İstanbul”. *Akademik Araştırmaları Dergisi* 46 (2010): 77-106.
- Budak, Ali. “Mario Levi’nin ‘Yeni Roman’ı: Size Pandispanya Yaptım Yapısal Bir Çözümleme Denemesi”. *Yenifikir* 12 (2014): 132-156.
- Budakoğlu, Tekin. “Bırakın hikâyeler size yön versin”. Vatan. Erişim 05.01.2018.
http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/birakin_hikyeler_size__yon_versin/1/24968.
- Chatman, Seymour. *Öykü ve Söylem*, çev. Özgür Yaren. Ankara: De Ki Yayınları, 2008.
- Çerkezoğlu, Simge. “Mario Levi: Yetenek yazmak değil aşık olmaktır”. Yenidüzen. Erişim 16.01.2017. <http://www.yeniduzen.com/mario-levi-yetenek-yazmak-degil-asik-olmaktir-83408h.htm>.

- Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap, 2007.
- Çetinel, Füsün. “Mario Levi Yaratıcı Yazı”. Öykünün Ev Hali. Erişim 16.01.2016.
<http://oykununevhali.blogspot.com.tr/2013/06/mario-levi-yaratici-yazi.html>.
- Çetişli, İsmail. *Metin Tahlillerine Giriş 2*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- Dikmen, Nurkan. “Mario Levi’nin Romanlarında Bellek, Kimlik ve Mekân”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2016.
- Doğan, Nezahat. “Mario Levi ile Lunapark Kapandı”. CNNTÜRK. Erişim 16.01.2016.
<https://www.cnnturk.com/2005/kultur.sanat/kitap/04/25/mario.levi.ile.luna-park.kapandi/89279.0/index.html>.
- Ecevit, Yıldız. *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim, 2001.
- Eco, Umberto. *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yayınları, 1996.
- Forster, E.M.. *Roman Sanatı*, çev. Ünal Aytür. İstanbul: Adam Yayınları, 1982.
- Genette, Gérard. *Anlatının Söylemi*. çev. Ferit Burak Aydar. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Göksel, Ali Esad. “Mor soğan lakerdanın annesi”. Habertürk. Erişim 16.02.2018.
<http://www.haberturk.com/yazarlar/ali-esad-goksel/1533639-mor-sogan-lakerdanin-annesi>.
- Gül, Emre. “Varlık Vergisi ve Milli Koruma Kanunu”. Dünya Bülteni. Erişim 16.01.2018. <http://www.dunyabulteni.net/?atype=haber&articleid=149044>.
- Hatiboğlu, Canan. “Bir cümlelik bitmeyen aşklar”. Vatan. Erişim 29.01.2017.
http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/bir_cumlelik_bitmeyen_asklar/1/24532.
- Hızlan, Doğan. “Kuşağı olan yazar”. Hürriyet. Erişim 16.02.2016.
<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/dogan-hizlan/kusagi-olan-yazar-27445843>.
- Kara, Özge. “Yazmak bir çiledir”. Milliyet Kitap. Erişim 17.01.2018.
<http://www.milliyetsanat.com/kitap/roportaj/-yazmak-bir-ciledir-/801>.
- Karahan, Özlem. “Bu kitap yaralı insanların hikâyesi”. T24. Erişim 16.01.2016.
<http://t24.com.tr/k24/yazi/bu-kitap-yarali-insanlarin-hikayesi,483>.

- Karapınar, Denizcan. “Mario Levi ile İstanbul Bir Masaldı üzerine”. Şiir Akademisi. Erişim 16.01.2018.
http://www.siirakademisi.com/index.php?/site/icerik_goster/73.
- Kolcu, Ali İhsan. *Edebiyat Kuramları*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları, 2010.
- Korkmaz, Ramazan. “Küçürek öykü (short short story) türü ya da bir çılgınlığın metinleşmesi”. *Hece Öykü Özel Sayı: Öyküde sözcük ekonomisi: Kısa kısa (küçürek) öykü-1 (2007): 30-36*.
- Kumrular, Özlem. “Mario Levi bize pandispanya yapmış”. Vatan. Erişim 16.01.2016.
http://vatankitap.gazetevatan.com/haber/mario_levi_bize_pandispanya_yapmis_/1/22513.
- Kundera, Milan. *Roman Sanatı*. çev. İ. Yerguz. İstanbul: Afa Yayınları, 1989.
- Levi, Mario. *Bir Cümlelik Aşklar*. İstanbul: Everest Yayınları, 2016.
- Levi, Mario. *Bir Şehre Gidememek*. İstanbul: Doğan Kitap, 1990.
- Levi, Mario. *Bir Yaz Yağmuruydu*. İstanbul: Doğan Kitap, 2014.
- Levi, Mario. *Bu Oyunda Gitmek Vardı*. İstanbul: Everest Yayınları, 2015.
- Levi, Mario. *En Güzel Aşk Hikâyemiz*. İstanbul: Doğan Kitap, 1992.
- Levi, Mario. *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları*. İstanbul: Doğan Kitap, 2010.
- Levi, Mario. *İstanbul Bir Masaldı*. İstanbul: Doğan Kitap, 2014.
- Levi, Mario. *Karanlık Çökerken Neredeydiniz*. İstanbul: Doğan Kitap, 2011.
- Levi, Mario. *Lunapark Kapandı*. İstanbul: Doğan Kitap, 2011.
- Levi, Mario. *Madam Floridis Dönmeyebilir*. İstanbul: Doğan Kitap, 1991.
- Levi, Mario. *Size Pandispanya Yaptım*. İstanbul: Doğan Kitap, 2013.
- Levi, Mario. *Yanlış Tercihler Mahallesi*. İstanbul: Everest Yayınları, 2017.
- Levi, Özlem Ece. “Abdülhak Şinasi Hisar ve Mario Levi’nin Eserlerinde İstanbul Daüssılası”. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2014.
- Levi, Mario. “Kadıköylü Olmak, Kadıköy’de Kalmak”. *Gazete Kadıköy*. Erişim 11.02.2017.
<http://www.gazetekadikoy.com.tr/kadikoylu-olmak-kadikoyde-kalmak-makale,1119.html>.
- Moran, Berna. *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

- Ocak, Hazal. “Dünya da kentimiz de renksizleşiyor”. Cumhuriyet. Erişim 13.01.2017.
http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cevre/512546/mario_levi__dunya_da_kentimiz_de_renksizlesiyor.html.
- Ojalvo, David. “Mario Levi: Kitabımı 78 kuşağına armağan ettim”. Şalom. Erişim 16.01.2016.
http://www.salom.com.tr/haber-68892-mario_levi_kitabimi_78_kusagina_ithaf_ettim.html.
- Ojalvo, David. “Türk Yahudilerinin Sanattaki Yeri-1”. Şalom. Erişim 16.01.2016.
http://www.salom.com.tr/haber-62310-turk_yahudilerinin_sanattaki_yeri__1.html.
- Ojalvo, David. “Türk Yahudilerinin Sanattaki Yeri-2”. Şalom. Erişim 10.03.2016.
http://www.salom.com.tr/haber-62365-turk_yahudilerinin_sanattaki_yeri__2.html.
- Okçul, Mustafa. “Mario Levi’nin Romanlarında Kent ve Ötekilik”. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2014.
- Öz, Fahir. “*Yeni Bir Tür Olarak Çok Kısa Öykü*”. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 25/2 (2008): 187-204.
- Özdemir, Özlem. “Daha iyi bir hayat ihtimali daima var”. Birgün. Erişim 30.01.2016.
<https://www.birgun.net/haber-detay/daha-iyi-bir-hayat-ihimali-daima-var-99577.html>.
- Özen, M. Nihat. *Türkçede Roman*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1967.
- Peker, Zafer. “Dünyaya tahammül edebilmek için yazıyorum”. İhlas Haber Ajansı. Erişim 10.01.2018.
<http://www.ihha.com.tr/haber-mario-levi-dunyaya-tahammul-edebilmek-icin-yaziyorum-679650/>.
- Randall, William L.. *Bizi ‘Biz’ Yapan Hikâyeler*, çev. Şen Süer Kaya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999.
- Sazyek, Hakan. *Roman Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Hece Yayınları, 2013.
- Stevick, P.. *Roman Teorisi*, çev. S. Kantarcıoğlu. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Su, Çiğdem. “Kapak”. Radikal Kapak. Erişim 05.02.2017.
<http://www.radikal.com.tr/kitap/kapak-856637/>.

- Şüyün, Faruk. “Hatırlamak acıtır ama anlatmak özgürleştirir”. Dünya. Erişim 16.01.2016. <https://www.dunya.com/ozel-dosya/hatirlamak-acitir-ama-anlatmak-ozgurlestirir-haberi-66511>.
- Şüyün, Faruk. “Mario Levi ile bu oyunda gitmek vardı üzerine hayat felsefesi”. Dünya. Erişim 19.01.2017. <https://www.dunya.com/dunya-kitap/mario-levi-ile-quotbu-oyunda-gitmek-vardiquot-uzerine-hayat-felsefesi-haberi-308402>.
- Tanrıyar, Elif. “Hakikatin çok yüzlü hikâyesi”. Milliyet. Erişim 09.01.2018. <http://www.milliyetsanat.com/yazar-detay/elif-tanriyar/hakikatin-cok-yuzlu-hikayesi/8448>.
- Tekin, Mehmet. *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2006.
- Tokuşoğlu, Nazenin. “Mario Levi ile İstanbul turu”. Habertürk. Erişim 16.03.2016. <http://www.haberturk.com/yasam/haber/928070-mario-levi-ile-istanbul-turu>.
- Tülek, Levent. “Levi bize pandispanya yapmış...”. Vatan. Erişim 16.01.2016. http://vatankitap.gazetevatan.com/yazar/levi_bize_pandispanya_yapmis/209/21663.
- Türkili, Mine. “Mario Levi’den 100 aşk 100 cümle”. Egosit Okur. Erişim 26.01.2017. <http://egoistokur.com/mario-leviden-100-ask-100-cumle/>.
- Türkölmez, Elif. “Başkalarının hayatları, düşleri, aşkları”. Radikal. Erişim 12.01.2017. <http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/baskalarinin-hayatları-düşleri-askları-434114>.
- Valansi, Karel. “Mario Levi ile çok özel: Ben ülkesini yüreğinde taşıyanlardanım”. Şalom. Erişim 27.01.2017. <http://www.karelvalansi.com/2016/08/mario-levi-ile-cok-ozel-ben-ulkesini.html>.
- Wellek, A.. *Edebiyat Biliminin Temelleri*, çev. A. Edip Uysal. Ankara: KB. Yayınları, 1983.
- Yannier, Ester. “Mario Levi’den: Bir Zamanlar Şişli”. Şalom. Erişim 25.01.2016. http://www.salom.com.tr/haber-63265-mario-leviden-bir-zamanlar-sisli_.html.
- Yaprak, Tahsin. “Postmodernizmin Orhan Pamuk’un Romanlarındaki Yansımaları”. Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, 2012.

- “En önemli müdafaa alanı edebiyattır”. Söyleşi. *Keçi Kış* (2016): 6-8.
- “Eskiler Şalom’u Anlatıyor”. Şalom. Erişim 16.03.2016.
http://www.salom.com.tr/haber-105217-eskiler__salomu_anlatiyor.html.
- “İflah Olmaz Bir İstanbul Yazarı Mario Levi”. Söyleşi. *Eğitim Gönüllüleri Aralık* (2010): 22-23.
- “Mario Levi ile Şehir Kültürü ve Sanat Üzerine”. Söyleşi. *Beykoz Kültür Sanat Dergisi 2* (2013): 12-19.
- “Mario Levi Roman Yazmak Tıpkı İyi Bir Yemek Yapmak Gibidir”. Söyleşi. *Bizden Haberler* 431 (2015): 38-41.
- “Mekanların Ruhu Mario Levi’nin İstanbul’u”. Söyleşi. *TSDE Kİ 4* (2016): 17-21.
- “Sürprizli Şeyleri Seviyorum! Mario Levi”. Söyleşi. *MARLIFE 12* (2015): 16-21.
- “Yazarlık karanlık bir mağaraya inmek gibidir”. Söyleşi. *Notos Öykü* (2011): 51-57.

ÖZ GEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Neşat SAMAT		
Doğum Yeri ve Yılı	Trabzon/10.06.1988		
Medeni Durumu	Evli		
Öğrenim Durumu	Başlama-Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lisans	2005	2009	Muğla Üniversitesi
Yüksek Lisans	2014		Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Çalıştığı Kurumlar	Başlama-Ayrılma Yılı		
1. Maçka Kayalar Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	2010	2013	
2. Özdil Çok Programlı Anadolu Lisesi	2013	2015	
3. Pazar Anadolu İmam Hatip Lisesi	2015		
İletişim	edebiyatci_nsamat@hotmail.com / 05360350290		